תלמוד בבלי · אחרונים · ים של שלמה

ים של שלמה על קידושין

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ים של שלמה על קידושין

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ים-של-שלמה-על-קידושין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 6
פרק א 8
סימן א 8
סימן ב 9
סימן ג 11
סימן ד 13
סימן ה 18
סימן ו 21
סימן ז 25
סימן ח 28
סימן ט 29
סימן י 31
סימן יא 32
סימן יב 34
סימן יג 37
סימן יד 41
סימן טו 42
סימן טז 45
סימן יז 46
סימן יח 48
סימן יט 50
סימן כ 52
סימן כא 53
סימן כב 56
סימן כג 60
סימן כד 61
סימן כה 63
סימן כו 64
סימן כז 67
סימן כח 70
סימן כט 75
סימן ל 77
סימן לא 78
סימן לב 79
סימן לג 80
סימן לד 81
סימן לה 82
סימן לו 84
סימן לז 84
סימן לח 85
סימן לט 87
סימן מ 87
סימן מא 90
סימן מב 91
סימן מג 94
סימן מד 97
סימן מה 98
סימן מו 99
סימן מז 101
סימן מח 102
סימן מט 103
סימן נ 104
סימן נא 105
סימן נב 106
סימן נג 107
סימן נד 108
סימן נה 112
סימן נו 114
סימן נז 115
סימן נח 116
סימן נט 118
סימן ס 118

סימן סא 118
סימן סב 119
סימן סג 120
סימן סד 121
סימן סה 124
סימן סו 127
סימן סז 127
סימן סח 128
סימן סט 130
סימן ע 133
סימן עא 134
סימן עב 136
סימן עג 137
סימן עד 137
סימן עה 138
סימן עו 141
סימן עז 142
סימן עח 143
סימן עט 146
סימן פ 148
פרק ב 149
סימן א 149
סימן ב 151
סימן ג 151
סימן ד 153
סימן ה 156
סימן ו 159
סימן ז 160
סימן ח 161
סימן ט 165
סימן י 168
סימן יא 171
סימן יב 172
סימן יג 176
סימן יד 178
סימן טו 179
סימן טז 180
סימן יז 182
סימן יח 187
סימן יט 189
סימן כ 194
סימן כא 195
סימן כב 196
סימן כג 198
סימן כד 199
סימן כה 200
סימן כו 201
סימן כז 203
סימן כח 205
פרק ג 206
סימן א 206
סימן ב 207
סימן ג 231
סימן ד 234
סימן ה 236
סימן ו 241
סימן ז 242
סימן ח 243
סימן ט 244
סימן י 248
סימן יא 248
סימן יב 249
סימן יג 251
סימן יד 253

סימן טו 256
סימן טז 257
סימן יז 259
סימן יח 260
סימן יט 264
סימן כ 266
סימן כא 267
סימן כב 268
סימן כג 269
סימן כד 270
סימן כה 271
סימן כו 273
סימן כז 274
פרק ד 274
סימן א 274
סימן ב 276
סימן ג 277
סימן ד 281
סימן ה 283
סימן ו 285
סימן ז 286
סימן ח 287
סימן ט 288
סימן י 289
סימן יא 290
סימן יב 291
סימן יג 295
סימן יד 298
סימן טו 298
סימן טז 300
סימן יז 302
סימן יח 303
סימן יט 304
סימן כ 306
סימן כא 307
סימן כב 309
סימן כג 311
סימן כד 313
סימן כה 313
סימן כו 315
סימן כז 316
סימן כח 317

הקדמה

הקדמת הגאון רבינו שלמה המחבר ספר ים של שלמה שלמ"ה אמר בחכמתו אחכמה והיא רחוקה ממני למצוא דברי חפץ ולכתוב דברי אמת ולהעלות בספר כל דברי חכמים קדמונים וחידושים וכל מו"מ שלהם כדרבונת ולחתוך גז"ד בראיות חזקות כמסמורים נטועים. ודמיתי בלבי אף שאמר החכ' עשות ספרים הרבה אין קץ הוא המכוון שאינו מן האפשרי לעשות ספר וחיבור שיספק מבלי זולתו. ויתפאר עליו עושהו. הא לך שלחן ערוך עם כל כליו א"א כי מרוב הוספה יתרבה עליו הוספת אחרים באחרית הימים אבל מ"מ הרשות נתונה לחקור ולעיין ולדעת כל החכמות תורניים ושיחתם וכל בנינם כפי אשר יד האדם מגעת לסתור ולבנות כפי אשר יגזרו עליו מן השמים. ועתה אני אודה ולא אבוש כי לא ירדתי לדע' החכם במה שאמר לעשות ספרים אין קץ כי הזהיר החכ' כפשוטא והפך פניו נגד המחברים ועושים ספרים שרוצים לתקן השאלות מבלי ספקות ולהאריך בראיות כדי לחזק דבריהם כחומה של ברזל. אין קץ לדבר ונלאה. בפרט לאיש כמוני שהוכרחתי להביא כל הדיעות יגעתי שנה תמימה ויותר על מסכת כתובות ובשתי שנים יגעתי על מסכת יבמות כאשר כתבתי בהקדמה על מסכת יבמות ע"כ אמרתי לחבר בתכלית הקיצור על מסכת קדושין. א"ל היכא שיש צורך גדול באיזה סוגיא דשמעתתא. זה אומר בכה וזה אומר בכה לפרשה הסוגיא באר היטב ויהיו לי לנפש וכתבתי הכל בביאור יפה ובראיות מופתים. כי רבים לא חקרו אחרי שורש ההלכה ואני לא כן עשיתי וסדרתי. דרשתי וחקרתי היטב בשבעה חקירות ובשבעה דרישות ובדיקות אחר כל מקור הדין. וחוצב ההלכה בתכלית היגיעה והעיון ובמעט שינה. ברוב שיחה עם חבירי ותלמידי יותר מכולם. וכל הקורא בו ימצא מקו' חוצב ויבין וישכיל שלא הנחתי שום מחבר שלא עסקתי בעיוני קודם חיתום גזר דין וירדתי לעומקא של הלכה כאשר חנני אלקים. ויש לי כל. ברוך המקום ברוב חסדיו וכל הרואה מה שעבר ידע שת"ל לא מן חסרון העיון וטורח יגיעה וקוצר השכל או שסמכתי ברוב גאו' ח"ו אקצר לפעמים לולי המניע' מהטעמים הנזכרים למעלה כאשר כתבתי בהקדמה למסכת יבמות. ומן השמים נתנו לי הרמנא ואמיץ כח ופתחו לי שערי אורה. לומר עסוק בתורה דון ואסו' והתי' והורה הוי גיבור כאריה שבחבורה וכתוב על הספר והבא להם תשורה. ובחולק מחכמתו ליראיו בטחתי. וחפץ ה' בידי יצליח:

קראתי שמו בשם ים של שלמה. ואקוה לאל כשמו כן הוא כי מלא כל גדותיו בפירש השמעתתא ופסק הלכה סתימות התו' לפעמים וסתמות הרא"ש עם כל דעות החכמי' וחידושים מכל התשובות וכתבים שהוסיפו אחרונים ואחלה לאל אם יחייני כפי חסדיו

שאזכה לחתום ולסיים ככל אשר יד ה' הטובה עלי הצור יודע מחשבות. ובוחן תעלומות. גלוי לפניו שדעתי לש"ש ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ולקיים את כל דברי תורתיך באהבה רבה ואהבת עולם וה' האיר עיני במצותך ותאזרני לשמור פקודיך א"ס שלמה בהגאון המפו' מוהרר יחיאל לוריא זללה"ה הקדמת נין ונכד בעל המחבר אשר על ידו נתגלגל הדבר. להוציא לאור ספר יקר. עד אין חקר. אף גם זאת לי מכל גדולתי להודיע לכל שנפלו לי בנעימים חבלים חבילות ואגודות הרבה חיבורים. מה שחיבר אדוני אבי זקני הרב הגאון המפורסם מוהרר יחיאל שהי' אב"ד ור"מ בק"ק מינסק שיש לאל ידי אחד עשר חיבורים מאא"ז הגאון זצלה"ה ושני חיבורים מה שהוספתי נופך ספיר מדילי ולא עלה בידי להעלות על מזבח הדפוס כי מן השמים עיכבוהו והי' טמון באיש אלקים קדוש ה"ה אא"ז הנ"ל ספר נחמד כ"י מהגאון המפורסם אשר מימיו אנו שותים מוהרר שלמה לוריא זלה"ה חיבור ים של שלמה על מסכת קדושין. אשר עד הנה לא היה בעולמו מימות שלמה והים שעשה שלוה גדול ורחב ידים. ומימיו מתוקים מדבש ונופת צופים. ומבוררים ונאמנים ומתוקנים. טעמו ונימוקי עמו מקדמונים. ריחו לא נמר ולא פג טעמו. בכל העולם יצא שמו. ולא עלתה על לבבי להדפיס הספר ים של שלמה מכמה טעמים נכונים וידועים. אך ענו ואמרו כולם בפה אחד להדפיס תחלה ספר ים ש"ש ומזה יצמח לך עזר ותרופה ויחזק ידך הרפה. להוציא לאור החמדה גנוזה. עכ"פ חיבור אחד מחיבוריו של אא"ז הגאון הנ"ל זצלה"ה. הצור יודע מחשבות. ובוחן לבות וכליות. שדעתי לש"ש. ואשאל מאל יוצר הרים. שידריכני באורח ישרים. עד בא הגואל לשערים ויתקע בשופר גדול ובנשוא נס הרים. ויקבץ נפזרים אחר אלה הדברים. מעתה אשא עיני לשמים לראות בקשת. אשר עזרני עד כה למלאת מחשבתי עם מילולי וארשת. ואחווה קידה בהשתחוואות אפים מרחק כמטחוי קשת. אשר כירה מוכן לכף לגלי ת"ח ותלווידהון העוסקים לשמה נא לנו תשת. ממני אסקופה תחתונה הנדרשת לפרט ע"ת" לד"ב"ר ו"עת" לח"שו"ת אריהודא ליב הרב המאה"ג מוהר"ר אייזק היילפרין זצ"ל ה"ה נכד הרב הגאון המפורסם מוהרר יחיאל שהי' אב"ד ור"מ בק"ק מינסק בהרב הגאון המפורסם מוהרר שלמה אב"ד ור"מ דק"ק לעבורטוב וסקלאב בהרב הגאון החסיד המפורסם מוהרר כתריאל נכד הגאון בעל המחבר ואגב אבאר דבר קטן מה שאמר החכם עשות ספרים הרבה אין קץ. ע"ד הגמ' ג' ספרים לצדיקי' ובינונים ולרשעי'. ואין ב"ד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב. א"כ לא יהיה רק ספר א' משא"כ ספרים הרבה אין קץ.

פרק א

סימן א

האשה מתני' האשה נקנית לבעלה בשלשה דרכים וקונה את עצמה להיות ברשותה להינשא לאחר בשתי דרכים נקנית בכסף ובשטר ובביאה בכסף ב"ש אומרים בדינר ובשוה דינר וב"ה אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה וכן הלכה וכמה היא פרוטה של נחושת אחד משמנה באיסר האיטלקי של כסף פי' כשהאיסרים אינם מתייקרים ולא מתייזלי' אלא הם בערכ' הפשוט. וקונה עצמה בגט ובמיתת הבעל. והיבמה נקנית בביאה וקונה עצמה בחליצה ובמיתת היבם:

ומסיק בסוגי' ונתני האיש קונה. אי תנא האיש קונה. הוה אמינא אפי' בעל כרחך תנא האשה נקני' מדעתה אין בע"כ לא. תו מסיק מניינא דרישא למעוטי מאי למעוטי חליפין סד"א הואיל וגמר קיחה קיחה משדה עפרון מה שדה איקני' בחליפין אף אשה נמי איקניא בחליפין קמ"ל ואימא ה"נ. חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה כדאית' בפ' הזהב דקונין בכלי שאין בו ש"פ. ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקני' נפשה הלכך בטל לה לתורת חליפין בקידושין ואפי' בכלי שיש בו ב"פ אי יהיב לה בלשון חליפין לא מהני עד דיהיב לה בתורת לשון קנין או קיחה או קידושין ופירש"י לא מקניא נפשה בדידה תלי' מילתא כלומר משום דגנאי הוא לה. גם הר"ן פ' דאנן סהדי דאשה בפחות מש"פ לא מקני נפשה וליתא דא"כ אם פשטה ידיה לפחות מש"פ כגון בחליפין מי מקניא אלא עיקר כגירסת ר"ת אשה בפחות מש"פ לא מקניא דילפינן מכסף דעפרון דהוה שוה פרוט' וא"ה בטלה תורת חליפין לגבי אשה אפי' הוא ש"פ. ומסיק מניינא דסיפא וקונה את עצמה בשתי דרכים למעוטי חליצה סד"א דתיתי מק"ו מה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצא בחליצה זו שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה. ואימא ה"נ. אמר קרא וכתב לה ספר כריתות ספר כורתה ואין ד"א כורתה. תו מסיק בכסף מנלן א"ר יהודא אמר רב דאמר קרא ויצאה חנם אין כסף אין כסף באמה העבריה היוצאת מרשות אדון בסימ' נערות ומצי למכתב ויצאה חנם אין כסף למה לי אלא לדרוש אין כסף לאדון זה ביציאה ממנו אבל יש כסף לאדון אחר כשיוצאה כו' ומאי ניהו אב. ותנ' מייתי מהכא דכתיב כי יקח איש אשה אין קיחה אלא בכסף וכה"א כסף השדה נתתי קח ממני וילפינן קיחה קיחה בג"ש. ובעלה מלמד שנקני' בביא' ומניין שאף בשטר אמר קרא ויצאה והית' מקיש הוויי' ליציאה מה יציאה בשטר אף הוויי' בשטר ירושלמי והביאו הרי"ף והרא"ש אחריו וז"ל הדא דתימא בשטר בשטר שאין בו ש"פ אבל יש בו ש"פ כסף הוא ולפי הנראה שאין בזה צורך דאי ללמדינו דאפי' בפחות מש"פ הלא בברייתא בהדי' נאמר

אפי' פחות משוה פרוטה כו'. וכן אמר רב א"ר נחמן כתב לה על הנייר כו' אפי' פחות מש"פ כו'. והביאו הרי"ף בהלכותיו וכן הרא"ש לכן נ"ל להשמיענו בא אפי' שטר פסול דאינה מקודשת מכח שטר כגון שלא לשמה או שאר עניינים כה"ג. מ"מ אי אית בי' ש"פ מקודשת דבקידושי שטר דעת' נמי אנייר וכן איתא בהדיא בטור וכן מוכח מסוגי' דפ' איש מקדש מדברי חכמים דשמין הנייר כו' כאשר הוכיח הר"ן ועיי' לקמן בפ' האיש מקדש סי' י"ג שמקדש במחובר או בקרקע לא מצינו להדיא מפורש אי בכלל שוה כסף או לא אכן הר"ן כתב מיהו איכא מאן דאמר ואע"ג דשוה כסף ככסף לענין קידושין. הכי מילי מטלטלין אבל קרקעות לא דבגמרא אמרינן דמקשינן הוויה ליציאה. ומהך היקשא ילפינן קידושי שטר וכיון שמקשינן להדדי מקשינן נמי מה יציאה במחובר לא שאין כותבין הגט במחובר לקרקע כדאיתא בפרק המביא תנינא אף הווי' נמי במחובר לא והביאו נמי ראי' ממה דאמרינן בפרק קמא דגיטין גבי האי דתניא התם בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים דפרכינן עלה והא איכא מחובר ומשנינן מילתא דאיתא בקידושין קתני מילתא דליתא בקידושין לא קתני אלמא דמחובר אף בקידושין פסולין וליתא דכי אמרינן התם דמחובר פסולין בקידושי שטר הוא דמקשינן ליציאה אבל נתן לה קרקע או מחובר בתורת כסף ודאי מהני דהויה דכסף לא בעינן דומיא דיציאה והכי מוכח לקמן בגמרא גבי בעיין דשטר אירוסין כתבו שלא לשמה מהו דאמרינן עליה מה הויה דכסף לא בעי לשמה אף הויה דשטר לא בעינן לשמה כלומר דלא בעינן שתהא צורת הדינר טבוע לשמה ואעפ"י שיש לדחות ראיי' זו ולומר דאפי' מקשינן הויה דכסף ליציאה אפ"ה אינן בדין דניבעי שיהא הדינר טבוע לשמה שהרי אינה מתקדשת מפני טבועו אלא מפני שווי' דאע"ג דמקשינן הוויות להדדי לגמרי מקשינן להו כדמוכח בהדיא. אפ"ה כיון דההיא דגיטין לא מוכחא ומדברי התוס' פ"ק דקידושין דף ה' ד"ה שכן פודין בו הקדשות כו'. שם איתא להדיא שמקדשין בקרקע או בכל דבר המחובר. ותמה אני על הגאון שלא הביא דברי התוספת ההם ובתוספו' דמכילתין מוכח בהדיא שאם קידש במחובר מקודשת מסתברא דהוי קידושין וכן דעת הרשב"א ז"ל:

סימן ב

אמר רב הונא חופה קונה מק"ו פי' מה כסף שאין גומר להיות כאשתו ליורשה ולטמא לה אפ"ה קונה חופה שגומרת אינו דין שתקנה ומסיק מבניינ' משלשתן מכסף שטר וביאה ופריך תלמודא מה להצד השוה שבהן שהן בע"כ. ומשני רב הונא כסף מיהא באישות בע"כ לא אשכחן פירש על שלשתן מה להצד השוה שבהן שהן בע"כ ביאה ביבמה שטר בגט אשה כסף גבי אמה העברייי' שמוכר אותה האב בכסף בע"כ לאמה. משא"כ

בחופה שלא מצינו שום בע"כ והשיב רב הונא כסף באישות לא אשכחן בע"כ פי' אעפ"י שמצינו בע"כ אצל כסף לענין מכירת בתו אבל לענין קידושין שהוא אישות לא מצינו שם בע"כ גבי שטר וביאה וא"כ אמרינן כסף יוכיח וכו'. ומסיק רבא שתי תשובו' בדבר חדא דשלש תנן וארבע לא תנן ועוד כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין כו' וגמרינן חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין. א"ל אביי הא דקאמרת שלש תנן וארבע לא תנן תנא מילתא דכתיבי בהדיא קתני מלתא דלא כתיבי בהדי' לא קתני. ודקאמרת כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין רב הונא נמי הכי קאמר ומה כסף שאינו גומר אחר כסף קונה חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה וכתב הרא"ש וז"ל. וכתבו התוס' דלא כרב הונא מדפריך סתמא דתלמודא לעיל ולרב הונא דאמר חופה קונה משמע דרב הונא הוא דקאמר הכי ולא סבירא כוותי' ואע"ג דתלמודא אית לי' לעיל הך סברא דרב הונא דכסף מיהא בע"כ לא אשכחן באישות וה"מ כדבעי למיליף כסף משטר וביאה וכיון דלא אשכחן כסף בע"כ באישות כמו בשטר וביאה חשיב פרכא ולא ילפינן מינייהו דאין הלמד שוה למלמד אבל רב הונא דיליף חופה מכסף שטר וביאה ואיכא למפרך שכן ישנו בע"כ אעפ"י שאין בפרכא שוה בכולן דמקצתן הוי באישות ובמקצתן שלא באישות פרכינן שפיר דעל מה הצד פרכינן כל דהו ורב הונא סבר דאפי' פרכא כל דהו לא חשיב. ורבא דאמר ב' תשובת בדבר לאו משום דס"ל כרב הונא דהאי לא חשיב פרכא שכן ישנו בע"כ דכיון דכסף באישות לא אשכחן ולכך מהדר לפרוכי פרכא אחריתי אלא לפ"ד רב הונא קאמר וגם רב אלפס ז"ל לא הביא דברי רב הונא משום דס"ל דלאו הלכתי' נינהו וכן פסק הרמב"ן דלא כרב הונא דהקשה רבא על דבריו אע"ג דשנינו אביי הלכתא כרבא ועוד דשנויי דאביי לאו אליבא דהלכתא סלקי האי דקאמרינן מילתא דלא כתיבי בהדי' לא קתני ליתא דהא קתני במתניתין במיתת היבם ואמרינן לקמן דאתי' לן בק"ו מאשת איש אע"ג דלא כתיב בהדיא קתני לה במתניתין והא דקאמר אליבא דרב הונא חופה שגומרת אחר (זמן) כסף אינו דין שתקנה איכא למיפרך דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה לגמור אינו גומרת אלא אחר כסף אף לקנות לא תקנה אלא אחר כסף. אבל לזה הסכימו כל הפוסקים כרבינו חננאל ז"ל שכתב והא דרב הונא ספק היא דהא פרקי כל מה שמקשי עליה. והר"ן נמי כתב שהרמב"ן גופא מספק בדבר וכו'. והאריך וכתב מאחר שר"ח מספק אותה אי אפשר להקל אבל מ"מ קשה בעיני איך עולה לנו לספק מאחר דקי"ל דאמרי' דיו אפי' היכי דמפריך ק"ו א"כ הלא אינו דיו כמ"ש הרמב"ם דאמרינן דיו אסוף דינא מה חופה גומר אחר כסף אף אינו קונה אלא אחר כסף. ולי נראה דאין זו דיו כלל דאין שייך קנין אחר קנין דאין קנין לחצאין אלא גומר נישואין

אחר קנין והכי מיליף מה כסף שאין גומר כלל מ"מ קונה. חופה שגומרת אחר קנין מכ"ש שקונה ומ"מ אינו קונה וגומר דבהא איכא למפרך דיו אתחילת דינא מה כסף אינו אלא קונה ולא גומר אף חופה כן ולפי זה חופה בלא כסף אינו אלא קונה וצריכ' נישואין אחרים וא"ל מה יועיל חופה אחרת מה אולמי דהך מהאי כמ"ש בתוס' על כסף אחר כסף וה"ה כסף אחר שטר היינו משום שדין כסף ושטר אין דינו אלא שיקנה ולא שיגמור אבל חופה שדינו שגומר אלא שחופה בלא כסף אין גומר מכח דיו א"כ חופה שנייה גומר שפיר כדינו לרב הונא. אבל מ"מ לפי מה דלא קי"ל כרב הונא וא"כ שמא חופה לא קני' כלל וא"כ בלא קידושי' לא מהני כלל אכן קידושי' שנעשו בטעות והי' לשם חופה אין צריכה חופה ואף דא"ל עכשיו. מ"מ אין צריכ' חופה אחרת דהלכתא כרב הונא שקונה חופה א"כ אין חשש ואם חופה אין קונה א"כ ניליף ק"ו להיפך שכסף גומר אחר חופה ויקדש אותה אח"כ בכסף. ומה חופה שאינה קונה גומר אחר כסף. כסף שקונה ק"ו שגומר אחר חופה משום דאיכא למידי' דשפיר חופה קונה. אבל מ"מ אינו גומר כדפרישי' אבל מ"מ כתבתי בפ"ק דכתובות סי' ט"ו דאין צריכה לא אירוסין ולא חופה אחרת כלל. (אני מסתפק בכל ספק קידושין אם צריכה גט מדאורייתא או לא דאי אפשר לומר דמדאורייתא שרי משום דאיכא למידק העמד אשה על חזקתה דמ"ש מכל תיקו דממונא).

סימן ג

תנו רבנן בכסף נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתי הרי זה מקודשת. אבל האשה נתנה לו ואמרה לו הריני מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני לך לאנתו אינה מקודשת ודייק מרישא טעמא דנתן הוא ואמר הוא. הא נתן הוא ואמר היא אינה מקודשת אימא סיפא אבל היא שנתנה לו ואמרה אינ' מקודשת טעמא דנתנה היא ואמרה היא אינ' מקודשת הא נתן הוא ואמר' היא מקודשת. ומתרץ ה"ק נתן הוא ואמר הוא מקודשת נתנה היא ואמרה היא אינה מקודשת. נתן הוא ואמרה היא ספיקא וחיישי' מדרבנן שאם בא אחר וקדשה צריכה גט משניהם שמא לא היו הראשונות קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא של שני וכתב הר"ן ז"ל והאי לישנא דאמרינן ספיקא הוא דחיישינן מדרבנן מספקי לי טובא דכיון דספיקא הוא ה"ל ספיקא דאורייתא והיכי קאמר דחיישינן מדרבנן הא מדאורייתא נמי איכא למיחש. ורב אלפ"ס ז"ל כתב בלשון זה בהלכות ואם נתן הוא ואמרה היא חיישינן מדרבנן וצריכה גט ולא כתב וספיקא היא ונראה דס"ל דכי אמרינן ספיקא הוא לאו דווקא דמדינא פשיטה דלא הוו קידושין כיון דאמרה היא אלא שחכמים החמירו

בדבר ועשאוהו כספק. ולישנא דספיקא לא אתי שפיר והרמב"ם ז"ל כתב בספר הנזכר נתן הוא ואמרה היא ה"ז מקודשת בספק ולא הזכיר מדרבנן כלל אלא ספק קידושין ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין אם צריכה גט מדאורייתא או לא דאי אפשר לומר דמדאורייתא שרי משום דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה דמ"ש מכל תיקו דממונא דאמרינן בי' העמד על חזקתו והסכימו בו כל גדולי אחרוני' ז"ל שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו ה"נ מדינא אית לן למימר הכי ותהא מותרת לינשא אלא מפני חומרא דא"א אסרוה מדרבנן ומ"ה אמרינן הכי דספיקא הוא וחיישינן מדרבנן אבל רב אלפס ז"ל כתב לקמן בפרקין בבעייא דרב מרי בכלב הרץ אחריה דסלקי בתיקו וה"ל ספיקא דאורייתא לחומרא ע"כ וכן נראה עיקר בעיני דהכא ספיקא מדאורייתא וחיישינן מדרבנן לאו דוקא אלא כלומר מאחר שאין וודאי קידושין מדאורייתא אלא מספק ואזלינן לחומר' קאמר וחיישינן מדרבנן כלומר להצריך גט. לכן נראה בעיני עיקר שלא להקל אף כי הטור כתב סתמא ספק הוא וכתב הוא כדברי אביו הרא"ש שתפס לשון הרי"ף וחיישינן מדרבנן ונ"מ שאם קדשה השלישי קידושי דאורייתא אחר מיתת הראשון שצריכה גט מן השלישי דשמא קידושי הראשון הוו קידושי דאורייתא וקדושי השני לא חלו ונמצא שחלו קדושי השלישי משא"כ אי צריכה גט מן הראשון מדרבנן אף שאינו קדושין כלל א"כ קדושי השלישי לא חלו כלל. ועוד איכא נ"מ אי מת השני ויש לו אשה אחרת ואותה הספיקה היא ערוה ליבם דאינה פוטרת צרת' לגמרי אלא חולצת ולפי ענין זו איכא נ"מ אפי' גירשה השני ויש לו אח מן האם ואח"כ נשאה אחיו מן האב אותה אשה של אחיו מן האם ונפלה לפניו אותה אשה ועוד אשה אחרת דאם היה קידושי השני קידושי' גמורין א"כ הוי גרושת אחיו ופטור מן החליצה משא"כ בספק שאפי' היא צריכה חליצה:

(וכתב הרא"ש דאיירי שלא דיבר עמה מתחלה על עסקי קידושין דאלו דיבר עמה מתחלה על עסקי קידושין אפי' נתן לה בשתיקה מקודשת כדאית' לקמן ובשביל אמירתה בוודאי לא גרע):

והיכא שנתנה היא ואמר הוא מחלקינן לקמן דבאדם חשוב מקודשת ובאינו חשוב שאינה מקודשת. וכתב הרא"ש וז"ל והא דפשיט' לי' לרבותינו ז"ל לפרש דבנתנה היא ואמר הוא אינה מקודשת כלל משום דעיקר קיחה היינו נתינת כסף ובעינן כי יקח איש. אבל מלישנא דגמרא ליכא למידק מדלא הזכיר התלמוד נתנה היא ואמר הוא מקודשת אלמא ס"ל דלא הוו קידושין כלל דאיכא למימר משום דלא פסיק' לי' דהא באדם חשוב מקודשת וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב להתירה בלא גט ע"כ. והר"ן

בוזי כתב דאיכא לדקדק דמנ"ל דבנתנה היא ואמר הוא דפשיטא לן דבאינו אדם חשוב דלא הוו קידושין דלמא בדידי' נמי מספקא לן כי היכי דמספקא לן בנתן הוא ואמרה היא ואיכא למימר דלא דמי דבשלמא נתן הוא ואמרה היא כיון דבשעת נתינה אמרה היא והוא שתק הרי הוא כמסכים לדבריה כשם שהיו אומרים בנתן הוא ואמר הוא ושתקה היא דשתיקה דידה כהודאה. וכאן נמי כיון שהוא שותק בשעת נתינה י"ל שהוא מסכים לדבריה ואעפ"י שלא פירש הוה לי' כמדבר עמה על עסקי קידושיה ונתן לה קדושיה ולא פירש דקי"ל כר' יוסי דאמר דיו הלכך איכא למידק דה"ל כנתן הוא ואמר הוא אבל נתנה היא ואמר הוא כיון שאינו חשוב ליכא למימר דקרינן ביה כי יקח כלל ומשום הכי ליכא לספוקי דלהווי קידושין. והא דאמרינן נתן הוא ואמרה היא דספק קידושין הוא כתב הרא"ש דווקא בשלא דיבר עמה על עסקי קידושין. אבל דיבר עמה על עסקי קידושיה לא גרע מאלו נתן לה בשתיקה דבשביל אמירתה לא גרע וכ"כ הטור. וכתב עוד וז"ל וכתב הרמ"ה מכ"ש אם ענה הבעל הן בשעת נתינה דהוי וודאי קידושין אפי' אם אין עסוקין באותו ענין. והנה מה שכתב אפי' אם אין עסוקין באותו עניין לאו דווקא קאמר דה"ה אפי' לא דיבר עמה על עסקי קידושין והרמ"ה שהזכיר עסוקין באותו ענין העיקר תפס דלא מהני דיבר עמה על עסקי קדושין אלא עסוקין באותו ענין כדלקמן והיכא שאינן עסוקין באותו ענין דאינה מקודשת. נראה בעיני דאין כאן בית מיחש כלל להצריכה גט מספק ועיין בפרק האיש מקדש סימן י"ח גבי חיישינן לסבלונות אבל בעל הלכות גדולות ז"ל כתב דנתנה היא ואמר הוא נמי ספיקא ולא נראין דבריו:

סימן ד

אמר שמואל בקידושין נתן לה כסף ושוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת הרי את מאורסת הרי את לאנתי הרי זו מקודשת הריני אישך הריני בעליך הריני ארוסיך אין כאן בית מיחוש פי' אין כאן אפי' ספק קידושין דכי יקח כתיב ולא שיקח עצמו לה ואין חילוק דיבר עמה מתחלה על עסקי קדושיה משום דהני לישני גריעי. וכן בגירושין נתן לה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם ה"ז מגורשת איני אישך איני בעליך איני ארוסיך אין כאן בית מיחוש פי' אף לפסלה לכהונה. אמר ליה רב פפא לאביי למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות פי' בית יד אחיזת הדבר אע"פ שאינו מוכיחות אחיזת לשון גמור כי הכא דקאמר הרי את מקודשת ולא קאמר למאן הוון ידים פירש ואמר דלדידה קדשה והתנן האומר אהא פי' אהי' הרי זה נזיר והווינן בה ודלמא אהא בתעני' קאמר ואמר שמואל והוא שהי' נזיר עובר לפניו פי' דודאי אהיה אני כזה קאמר טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא אלמא בעינן הוכחה הכא

במאי עסקינן דאמר לי. אי הכי מאי קמ"ל הני לישנא בתראי פי' לישנא בתראי דקא' בהו אין כאן בית מיחוש בין בקידושין בין בגירושין קמ"ל הכא כתי' כי יקח ולא שיקח את עצמו והכ' כתיב ושלח' ולא שישלח את עצמו. והקשו התוס' ותימא דהכא משמע דקסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הוו ידים ובריש מסכ' נדרים אמר האומר לחבירו מודר אני ממך מופרש ממך מורחק אני ממך שאינו אוכל לך שאינו טועם לך אסור וקאמרי' עלה בגמר' אמר שמואל בכולן עד שיאמר איני אוכל לך שאיני טועם לך ומסיק מ"ט דלמא מודרינא ממך דלא משתעיינא בהדך משמע מופרש אני ממך דלא עבידנא משא ומתן בהדך משמע מורחק אני דלא קאמינא בד' אמות דילך משמע. ופריך לימא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הוו ידים ומשני שמואל אוקי מתניתין כר' יהודה דאמר ידים שאין מוכיחות לאו ידים מדקאמר שמואל אוקי מתניתין כר' יהודא מכלל דהוא לא סביר' לי' כוותיה אלא ס"ל דהוון ידים ואין לפרש דשמואל מוקי מתניתין כר' יהודא וסבר לי' כוותיה מדאמר בתר הכי מאי דוחקי' לשמואל לאוקמי מתניתין כר' יהודא ומאי קשי' אמאי דחיק ומוקי מתני' כר' יהודא משום דס"ל כוותי' לכך מוקי כר' יהודא אלא ודאי קים ליה דהוו ידים ועוד דאמר בגטין גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם רבי יהודא אומר ודן די יהוו לך מינאי. הוא גופו של גט ופליגי רבנן עליה ושמואל סבר כרבנן תירצו די"ל דהרי את מקודשת ולא אמר לי לא משמע כלל דמקודשת לי קאמר דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו וידים שאין מוכיחות כלל כי הני וודאי קאמר שמואל לאו ידים. אבל בהאי דנדרים הוי מוכיחות וכן ההי' דגיטין דהרי את מותרת לכל אדם דהוי גופו של גט נמי הוי ידים מוכיחות דאין אדם עשוי לגרש אשת חבירו כו' והנה עיקר הקושי' שבנה עליו היסוד ליתי' לפי דברי הר"ן שכתב בפי' בנדרים וז"ל אין שמואל מוקי למתניתין כר' יהודא כלומ' אין וודאי הכי ס"ל לשמואל דמוקי למתניתין כר' יהודא וכו'. וכי תימא א"כ היכי מקשי ואמאי דחיק שמואל ומוקי למתניתין כר' יהודא נימא דמשום דהכי ס"ל לאו קושי' היא דאי לאו דדייק שמואל ממתניתין דאסיק כר' יהודה לא שביק רבנן ועביד כר' יהודא והכי מוכח בפ' קמא דקידושין דמוקי ליה לשמואל הרי את מקודשת דאמר לי אלמא שמואל גופיה כר' יהודא ס"ל דבעינן ידים מוכיחות גם תמי' בעיני דלפ"ד התוס' דשמואל מוקי מתניתין כר' יהודא ולי' לא סבירא לי' וא"כ הלכתא כשמואל וידים שאינן מוכיחות הוו ידים וזה הוא תימא דהא אסיק תלמוד' להדי' דפליגי אביי ורב' דאביי ס"ל ידים שאינן מוכיחו' הווין ידים ורבא ס"ל דלא הווין ידים ומסתמא הלכה כרבא ואינה קשה מהאי דפסק שמואל כרבנן דר' יהודא גבי גיטן משום דהוו ידים מוכיחות שפיר דאין אדם עשוי לגרש אשת חבירו כדמסיק התם

להדיא דרבא אמר אנא דאמרי אפי' כרבנן דלא אמרי רבנן דלא בעינן ידים מוכיחות אלא גבי גט דאין אדם עשוי לגרש אשת חבירו. גם הרא"ש בפ' קמא דנדרים פסק כשמואל וכרבא דהתם ואין להקשות א"כ אמאי מוקי שמואל למתניתין כר' יהודא לוקמי כרבנן ושמא דאף רבנן מודו הכ' דבעינן ידים מוכיחות ולא פליגי אלא בגיטין משום דהוי ידים מוכיחות לפי שאין אדם עשוי לגרש אשת חבירו אין זו קושי' לפי שלא כדברי רבנן ס"ל דבעינן ידים מוכיחות כ"א כדברי ר' יהודא ע"כ מוקי למתניתין הכי וכך ס"ל הלכתא כהאי דמתניתין אבל בעיקור דינא ס"ל אף הוא כרבנן. ועוד נראה בעיני לומר הא דקאמר התם שמואל מוקי למתניתין כר' יהודא היינו משום דאליבא דאביי דס"ל דידים שאין מוכיחות הוי ידים איהו בוודאי אינ' מחלק לומר דווקא גבי גיטין הוא דס"ל לרבנן הכי אלא אדרבא קאמר בנדרים ואביי אמר אנא קאמרינא אפי' לר' יהודא ע"כ לא קאמר ר' יהודא דבעינן ידים מוכיחות אלא גבי גט דבעינן כו' וליכא וא"ל א"כ היאך מוקי מתניתין כר' יהודא הא איכא למימר דלא קאמר ר' יהודא אלא בגיטין ומשום כריתות בעל כרחך תנא דמתניתין לא סבירא ליה הכי דאם כן לא אתי' סתמא דמתניתין כמאן. ומ"מ נראה שצריכין לחלק בדברי התוספו' דגבי קידושין בלא לי לא הוי ידים כלל דאל"כ מאי דייק אהא בנזיר דשאני התם דאינו מוכיחות כלל אם לא שנזיר עובר לפניו ובפרט דאיכא גירסא ליה להדי' בנזיר דמסקינן התם אהא דקאמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הוו ידים ומשני עובר לפניו הוי ידים שאין מוכיחות לכל הפחות. אבל אין עובר לפניו אפי' שאין מוכיחות לא הוי א"כ בע"כ צריך לומר דגבי קדושין נמי כשלא אמר לי דלא הוי אפי' ידים שאין מוכיחות ועוד הוסיף הרא"ש וכתב וז"ל הלכך אפי' לאביי דאית ליה ידים שאין מוכיחות הווין ידים מודה הוא בקדושין שאם אמר הרי את מקודשת ולא אמר לי דלא הויין קדושין משום דלא הוי הוכחה כלל והשתא ניחה דכי אמר ליה רב פפא לאביי לימא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחית הוויין ידים לשני ל' אביי דאמר לי ואמאי נידחק אביי לשבישי מילת' דשמואל ולהגיה דבריו ולאוקימי שמואל דלא כוותיה וכי לא ניחא לי' טפי להעמיד דברי שמואל כהווייתו ויסבור שמואל כוותיה אלא וודאי משום דמודו כ"ע בקידושין אי לא אמר לי דלא הוי יד כלל לפיכך הוצרך להגיה דבריו בדאמר לי וכתב עוד הרא"ש ובלאו הכי קי"ל כהאי סוגי' דנדרים דפליגי אביי ורבא בידים שאינן מוכיחות דאביי סבר דהוויין ידים ורבא ס"ל דלא הוויין ידים וקי"ל כרבא א"כ לפי זה צ"ל מתניתין דקתני דאמ' אהא הרי זה נזיר ואוקמי שמואל בנזיר עובר לפניו דאז הוי מיהא יד לידים שאינם מוכיחות הוי ידים וכמו שפי' רש"י בפ' בתרא דנדרים דא"כ קשי' מתניתין לרבא דס"ל דידים שאינם

מוכיחות דלא הוי ידים ולהכי פירוש' אליבי' כשנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי במידי והוי ידים מוכיחות ואם אין נזיר עובר לפניו אפי' יד לא הוי ולפי סוגיא דווקא בקידושין הוא דבעינן לי דאם לא אמר לי אפי' בית מיחש ליכא אבל בגירושין לדברי הר"ן אפי' לא אמר מנאי אלא מגורשת או משולחת סגי בין באמירה בין בכתיבת הגט והיינו טעמא דסמכינן אסוגי' דנדרים דקאמר רבא אנא דקאמרינן אפילו לרבנן כו'. והא לך לשון הר"ן ולענין הלכה קיימא לן דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים והיכי דאמר לה לי כדשניין דהא מלתא דפלוגתא דאביי ורבא בפ"ק דנדרים ורב' הוא דאמר לא הוי ידים וקיימא לן כוותי' וכיון דמסקינן ברישא בדאמר לה לי משמע לכאורה דדכוותי' בסיפא נמי גבי גט דאמר מינאי אבל הרב אלפסי ז"ל הזכיר בקידושין לי ולא הזכיר בגירושין מנאי ונותנין טעם לדבריו דכיון דכתי' בגיטין מנאי דתו לא צריך ולא נר' שיהא זה דעתו שהוא לא הזכיר בגירושין אמ' לה הרי את משולחת כו'. אלא כך כתב וכן בגירושין הרי את משולחת הרי את מגורשת וכו'. נראה שהוא בלשון הכתוב בגט. והרמב"ם ז"ל כתב בפ' י"ד מהלכות גירושין בלשון הזה כיצד כתב לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי זו מגורשת אבל אם כתב איני בעלך אין זה גט שנא' ושלחה ולא שישלח את עצמו ע"כ. נראה מדבריהם שהם סוברי' דמה דאמרינן וכן בגירושין וכו'. והוא הלשון הכתוב בגט דאפי' בגט לא בעי' מנאי ולפי' נראה לי שהרב אלפסי ז"ל סומך בזה על הסוגי' דפרק קמא דנדרים דאמרינן התם גבי פלוגת' דאביי ורבא בידים שאין מוכיחות לימא בפלוגת' דרבי יהודא ורבנן קמפלגי דתנן גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ר' יהודא אומר ודן דיהוויין ליכי מנאי ספר תרוכין וכו'. דאביי אמר כרבנן ורבא כר' יהודא ודחינן אמר לך אביי וכו'. ורבא אמר לך אנא דאמרי אפי' כרבנן ע"כ לא קאמרי רבנן דלא בעינן ידים מוכיחות אלא גבי גט דאין אדם מגרש אשת חבירו אבל בעלמא ידים שאין מוכיחות לא הוויין ידים אלמא איכא למימר אפילו לרבנן דאמר לא הוי ידים בגט לא בעי' מנאי הלכך נהי דקי"ל כר' יהודא דבעינן ודן כדמוכח במגרש דאיבעיא לן התם אי בעינן ודן או לא ולא איפשטא והביאה שם הרב אלפסי ז"ל בהלכות אפשר דמסתבר טעמי דר' יהודא משום דאי לא כתב ודן אמר לי בדיבור גרשה ושטרא ראיה בעלמ' כדאית' התם והוו להו ידים שאין מוכיחות ולא מסתבר טעמיה במינאי משום דאין אדם מגרש אשת חבירו הלכך נקטינן בי' כרבנן דכיון דאפש' דרבא אמר כותייהו לא שבקי כללין דיחיד ורבים הלכה כרבים ולפיכך הזכירו הרב והרמב"ם ז"ל בקידושין ולא הזכירו מנאי אפי' בכתיבת הגט אבל הרמב"ם ז"ל טעה שהוא סובר דאפי' ודן לא בעינן ואכתוב בזה במסכת גיטין בס"ד ע"כ. ודקדוק קלוש וחלוש הוא מה שכתב הרי"ף מקודשת לי היינו שהוא גמר הדיבור

של הרי את מקודשת. אבל מנאי אינו גמר הדיבור של מגורשת או משולחת אלא הוא ענין בפני עצמו ודן די יהוי ליכי מנאי וסמך על סוגי' דגמרא דפ' המגרש דמסקנא דבעינן ודן וה"ה מינאי דבתרוויהו פליגי כמו שפירשו התוספו' וכן הר"ן גופי'. ומאחר דפליגי בתרווייהו פליגי מכח ידים מוכיחות א"כ מנלן לחלוקי ביניייהו בפרט מאחר שלא מצינו שום רמז בתלמוד דאיכ' לחלוקי ביניייהו ע"כ נראה לדעת הרי"ף והרא"ש בעי' תרווייהו ומעכבי ולשם בגיטין אי"ה נאריך בזה ומ"מ נראה אם לא אמר בשעת מסירת הגט ממני דכש' בדיעבד לכל הדיעות דסמכינן אכתיבת הגט שכתב בו ממני ועוד מן הדין אפי' בהרי זה גיטך לחוד סגי. ומה שכתבתי שאם לא אמר לי דלא הוו קידושין כלל אפי' לחומרא לא בעינן גט. וכן האריך הרא"ש בתשובה והטור הביאה באה"ע בסי' ל"ו ודווקא כשלא דיבר עמה על עסקי קידושין כאשר כתב הרא"ש וכתב הטור בשם הרמ"ה אבל אם קידש תחלה אשה אחת קידושין גמורין ואמר לאחרת בפניה תהא מקודשת ולא אמר לי ידים מוכיחות נינהו וחוששין לקידושין ע"כ. ודווקא חוששין קאמ' אבל קידושין גמורין אינו והיינו טעמא משום דמדמי לי' לנזיר עובר לפניו מוכח מילתי ודאי דאהא אנזיר קאמר אבל הכא כיון שקידש לעצמו אחרת בפניה כי אמר לאחרת תהא מקודשת לא מוכחי מילת' כולי האי דלעצמו קאמר דאפשר דלחבירו הוא רוצה לקדשו ובפרט שהיא סבר' קידש אחת ותרתי למה לי' הלכך ספיקא היא עכ"ל הקארו שם ויפ' כתב. כתב הריב"ש בתשובתו על מי שאמר כשנתן לה הטבעת הריני נותנו לך בתורת קידושין ולא אמר הרי את מקודשת לי אין כאן ידים אלא דיבור שלם דכיון שנזכר שהוא הניתן לה בתורת קידושין כבר נראה מלשונו שהוא המקדש והיא המתקדשת ולא שביק אינש מצוה דנפשי' ומידי דרמי עלי' ואפי' ידענו שהוא נעשה שליח והיא נעשה שליח לאחרת אפ"ה אמרי' דלא שביק אינש מידי דרמי עלי' ועביד מידי דלא רמי עלי' ע"כ ולאפוקי מה שכתב המרדכי בסוף הג"ה דגיטין בבחור א' היה מדבר עם יהודית אחת להלוות לו מעות על קרס של כסף והראה לה הקרס ואח"כ אמר לה תרצי להתקדש בו אם אתנהו לך התחילה לשחק וחז' ואמר לה והרי הוא לך לשם קידושין ממש בזה הלשון אמר לה ולא אמר לה הרי את מקודשת לי בזה הקרס והנה הח"ר נתן מורה בה להתירה ותפס לו בשיט' דגמרא פרק דקידושין. אמר שמואל בקידושין נתן כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת הרי את מאורסת הרי זו מקודשת ופריך לימא קסבר שמואל ידים שאינם מוכיחו'. ומסיק הב"ע דאמר לי ופליאה דבר זה בעיני מי גרע מאלו שתק ולא אמר לה לשם קידושין מהני כיון שהי' מדבר עמה על עסקי קידושין דהא פסקינן כר' יוסי דאמר הי' מדבר עמה על עסקי גיטין וקידושין ונתן ולא פירש מידי. והכא נמי הרי היה מדבר

עמה ששאל לה כדלעיל וכו'. והאריך הרבה לשם ומשמע דס"ל דאי לאו שהיה מדבר עמה מתחלה על עסקי קידושין לא הוו קידושין במה שאמר בשעת נתינה הרי הוא לך בתורת קידושין. ואולי יש לחלק בין אמר הריני נותנו לך ביד בין הרי הוא לך. ובזה יתיישב במה שהכשיר בקידושין משום שהי' מדבר מתחלה כו'. הלא בתחלה ג"כ לא אמר אם תרצי להתקדש לי אלא להתקדש כו'. אלא מאחר שאמר אם תרצי להתקדש בו אם אתנהו לך משמע שהוא המקדש כמו שאמר הריני נותנו לך:

דין דקי"ל ידים שאינן מוכיחות לא הוי ידים הלכך המודר הנא' מחבירו ואמר מורחק אני ממך או מופרש או מודר אני ממך אינו אסור ממנו בהנאה עד שיאמר בכל שאינו אוכל לך היום. המקדש צריך שיאמר הרי את מקודשת לי ואם לא אמר לי אינה מקודשת ואינה צריכה גט אפי' מכח חומרא. אבל אם מגרש אשה ואמר הרי את מגורשת או משולחת ולא אמר מנאי הוה מגורשת בדיעבד. אבל לכתחלה צריך לומר מנאי. וגבי קידושין נמי אם דיבר לה מתחלה על עסק קידושין וקידש אותה אח"כ אע"ג דלא אמר לי או אפי' ה"ז מקודשת לגמרי קידושין ואם קידש מתחלה אשה אחת בקידושין גמורין ולאחר זה אמר לאשה אחרת בפניה הרי את מקוד' ולא אמר לי הוי קידושי ספק. ואם נתן לאשה טבעת ואמר לה בשע' הנתינה הריני נותנו לך בתורת קידושין אף שלא אמר להיות את מקודשת לי הוי מקודשת לי' קידושין גמורין אבל אמר לאש' הרי לך טבע' זו לשם קידושין אינה מקודשת אם לא שאמר לה מתחלה תרצי להתקדש בו אם אתנהו לך דאז מקודש'. ואם נותן לה מיד אפי' לא אמר לה כלל דבר מקדושין ואם הוא אז אומר לה הריני אישך או ארוסתך אעפ"י שאומר' בכל לישנא מעלי' דיכול לאומרה אינו מקודשת. וכן בגירושין. ואם נזיר עובר לפני' ואמר אהא אף שלא אמר אהא נזיר הרי זה נזיר:

דין זה שייך קודם סי' ד':

סימן ה

ת"ר הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי מקודשת וכתב הרשב"א בתשובה אין אשתי כנשואתי שאלו אומר הרי את נשואתי לא שמענו שתהא מקודשת דלא תקרא נשואה עד שתבעל או עד שתכנס לחופה ע"כ. איבעיא להו מיוחדת לי מיועדת לי עזרתי נגדי צלעתי סגורתי תחתי עצורתי תפוסתי לקוחתי מהו. פשוט מיהו חדא דתניא האומר לקוחתי מקודש' דכתיב כי יקח איש אשה. וממילא כל הני לא איפשט דאזלינן לחומרא. ובמרדכי ס"פ האיש מקדש כתב מהר"ם בתשובה דה"ה אם אומר אהובתי יש לחוש ע"כ. שוב מסיק איבעיא להו

חרופתי מהו ת"ש האומר הרי את חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה ופריך וכי יהודא הוי רובא דעלמא. ומשני דה"ק האומר את חרופתי ביהודה הרי זו מקודשת שכן קורין ביהודה כו'. וכתב הרא"ש וכן בכל הלשונות של אירוסין שבכל מקום ומקום אבל הני לישני דברירא לן דהוי לשון קידושין לאו כל כמיניה למימר לא הוי ידענ' דהוי לשון קידושין וכל אלו הספיקות איירי שהיו מדבר עמה על עסקי קידושין ואם לאו אין בהם ממש דאמרינן מנא ידעה והנה מה שכתב שה"ה בכל הלשונו' וכו'. אומר אני דכ"ש הוא דאפי' חרופה שבלשון המקרא אין לשון קידושין להאי תנא דמוקי קרא בשפחה כנענית שאין קידושין תופסין בה והוי בע"כ לשון יחוד כמו שפי' רש"י אפ"ה ביהודה הוי לשון קידושין ולשון הפסוק לחוד ולשון בני אדם לחוד מכ"ש שאר לשונות שאינ' כנגד לישנ' דקרא דאזלינן אחר לשון בני אדם רק שתכוון אותו לשון וז"ל הטור וכן בכל לשון שמשמעתו לשון קידושין וודאי באותו מקום ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קידושין ע"כ ונראה בעיני אפי' הני לישנא דוודאי הוי לשון קידושין אפ"ה בעינ' שתדע שהוא לשון קידושין וא"ל לא מהני וכן יראה לשון הטור וז"ל וכ"ש אם אמר לה לשון קידושין וודאית אלא שאינה מבינה דהוי קידושין אם הי' מדבר עמה על עסקי קידושין כו' וז"ל המגיד משנה. ודע שאלו הלשונות מועילים והוא שתהא האשה מכרת בה אעפ"י שאינו מדבר עמה על עסקי קידושין ואם אומרת שאינה מכרת בהם כיון שלא אמר לה לשון הקידושין שכל הנשים יודעות ומכירות ולא הי' מדבר עמה על עסקי קידושיה אינה מקודשת. אבל אם מדבר עמה על עסקי קדושיה וודאי לא גרע מאם שתק ולא א"ל כלום שהיא מקודשת. וכל זה מתבאר בדברי הרמב"ם וכך העלה הרשב"א ז"ל מה שכתב הרא"ש דבלשון וודאי של קידושין לאו כל כמיני' לומר לא הוי ידענ' כו'. הייינו דווקא לגבי איש המקדש דסתמא דמלת' דהמקדש ידע בטוב אבל גבי אשה המתקדשת בעינן שתדע. שמעתי בשם הרשב"א שהפריז על המדה וכתב שבזמן הזה כולן לא הוי קידושין אם לא הרי את מקודשת לי ולא נהירא דאף האידנ' הרבה מבינות לשון הקודש אלא דווקא באמרה שלא ידעה וכדמשמע מלישני' של המגיד משנה וכן עיקר. ולענין חרופתי כתב הרמב"ם האומר חרופתי מקודשת משמע בכל מקום וכתב הר"ן טעם לדבר וז"ל משום דקי"ל כר' עקיבא בחצי' שפחה וחצי' בת חורין הכתוב מדבר וראיתי שהוקשה היאך אפשר דטפי עדיף לשון חרופה שפירושו מיועדת משום דאיתי' בחצי' בת חורין מאמה העבריה דשייכי בה קידושין גמורין וכתיבי' ביה לשון יעוד אפ"ה מספק' לן מיועדת לי מהו. והא לא קשיא לי מידי לשון יעוד דכתי' באמה

העבריה לשון מושאל הוא בוודאי ולא לשון מיוחד באישות כדכתי' הילכו שניה' יחדיו בלתי אם נועדו:

אבל חרופתי גבי אישות דחצי' שפחה וחצי' חורין אפשר שהוא מיוחד בו אלא מיהו הא קשיא לי כדבעי' הוא בגמ' חרופתי מהו ולא איפשט' שתה' מקודש' גמורה אלא ביהודה נהי דמעיקרא הוי ס"ל דמקודשת למ"ד דבחצי' שפחה וחצי' בת חורין הכתוב מדבר כיון דלא סליק הכי ואי דחי לי' היכי ניסמך ונימא דמקודשת גמורה ולא ניחוש לקידושי שני דהא וודאי לא נהירא ואפ"ה משמע חרופתי נמי ספק מקודשת הוי עכ"ד. ולא נהירא דיפה כתב הרמב"ם דמקודשת הוי מ"מ דקי"ל כר"ע דקרא איירי בקידושין ותלמודא הוא דאוקי ברייתי' דווקא ביהוד' לפי שאי אפשר לישבה אלא בענין זו וצריך לומר לברייתא דבכנענית איירי קרא ואפ"ה ביהוד' מקודשת ונ"מ לכל שאר לשונות שנהגו בכל מקום ומקום כמ"ש הרא"ש אבל אנו דקי"ל כר"ע א"כ האומר חרופתי בכל מקום מקודשת קידושין גמורין תו מסקינן (וכתב הרא"ש וכן בכל הלשונות של ארוסין שבכל מקום ומקום אבל הני לישני דבריר' לן דהוי לשון קידושין לאו כל כמיני' למימ' לא הוי ידענא דהוי לשון קידושין וכל אלו הספיקות איירי שהיה מדבר עמה על עסקי קידושין דאם לאו אין בהן ממש דאמרי' מנא ידעי והנה מה שכתוב) תנן התם במסכת מעש' שני הי' מדבר עם האשה על עסקי גיטא וקידושיה ונתן לה גיטה או קדושיה ולא פירש ר' יוסי אומר דיו. ר' יהוד' אומר צריך לפרש. אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוסי והוא שעסוקי' באותו ענין לאפוקי בשפסקו מאותו ענין של קדושיה ודברו דברי' אחרים אעפ"י שהם צריכי' כגון כמה שדות יש לך להתפרנס כמה נדוני' כו'. דכל זה אין מועיל עד שיתעסקו באותו ענין של קידושין ממש דקי"ל הלכה כר' מחבירו ולא כרשב"א דאמר אפי' מענין לענין. כתב המרדכי בריש קידושין היה מדבר עמה לאו דווקא אלא ה"ה אם מדברים עם אחרים בפניה והם דברים נכוחים וכן מצאתי בספר אגודה שכתב כן בשם הא"ז ומסיק אלא הא דאמר רב יהוד' אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם פי' רש"י לא יהא דיין בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזה הוא עיות שאינו יכול לתקן. והר"ר עזריאל פי' שלא ידבר עם הנשים על עסקי קידושין לקדש שפעמים תהא מקודשת באמירה או בנתינ' ולא יבין וכן בגירושין ואיכא למיחש בכהן ועי"ל דאיכא למיחש בגירושין דאם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר אם נאמר אפי' לא שמיע ליה הא דא"ר הונא אמר שמואל לא יהא לו עסק עמהם א"ל אין הכי נמי ואמר רב אסי א"ר יוחנן וקשין לעולם אות' שאינן יודעים בטיב גיטין וקידושין ויש להם עסק עמהם יותר מדור המבול דכתי' אלה וכחש ורצח וגנוב ונאוף (והשבע לשקר) פרצו

ודמים בדמים נגעו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מולידין בנין מנשי חבריהון חובין על חובין מוסיפין וכתי' בתרי' על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה בחית השד' ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו ואלו בדור המבול א"ר חסדא לא נגזר גזירות על דגי הים שנאמר מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים:

סימן ו

אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת פי' דקיחה משדה עפרון גמרינן דיהיב מידי בשעת קידושין ומלוה להוצאה נתנה וכבר הן שלה ומעות אחרים היא חייבת לו. בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת ריבית ופריך האי הנאת מלוה ה"ד אלימ' דאזקפ' ואמר לה ארבע בחמשה פי' מעקרא ארבע בחמשה והשתא אמר לה בזוז חמישי התקדשי לי הא ריבית מעליות' הוא ואמאי קרי לה הערמת ריבית ועוד היינו מלוה פיר' שאף הזוז הזה כבר מחוייב' ועומדת ומשני לא צריכא דארווח לה זמנה פרש"י זמן הלוואתו ואומר לה התקדשי בהנאה זו שאת היית נותנת פרוטה לאדם שיפייסני על כך או לי ואפי' לאגר נטר לא דמי כלל ואם פירש לה כך מקודשת והערמת ריבית הוא דהוה ולא ריבית גמור דלא קץ לה מידי ולא מידי שקיל מינה וכ"ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי בהנאת מחילה זו דהשת' הוא דקא יהיב לה הך פרוטה דהנאת מלוה אבל כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הן ברשותה והם שלה וכן דעת הרי"ף והרא"ש כפרש"י והנה מה שפי' רש"י שיפייסני על כך או לי י"ל ואיך יכול ליטול מעות על כך אין לך ריבית גדולה מזו. והאמ' שהתוספות שהביאו פרש"י לא כתב בו או לי וכן בר"ן שהביא לשון רש"י אינו ומ"מ אין קושי' דל"ד קאמר רש"י דשרי אלא דחשיב אותה הנאה פרוטה שהרי הי' צריך ליתן לאחר שיפייסנו או לו אם היה אפשר שיקבלנו ממנה אלא שהוא אסור משום ריבית אבל מ"מ אותה פרוטה חשוב ממון שהרי היא היתה נתנה לאחר שיפייסנו. אבל מ"מ הקשו התוספות והלא ריבית גמור הוא אם הוא מקדש באותו פרוטה שהי' לו ליטול אהרווחת הזמן וא"כ אותה פרוטה שצריך ליתן לה בקדושיה ולא נתן הוי אגר נטר ממש ע"כ פירש ר"ת דאיירי הכא שהית' חייבת מעות לאדם אחר והגיע הזמן לפרוע ובא זה ונותן פרוטה למלוה לארווחי לה זמנה וקדשה באותה הנאה שזהו אינו ריבית אלא הערמת ריבית. אע"ג דשרי בפ' איזה נשך למימר לחברי' שקל ד' זוזי ואוזפי זוזי לפלוני דלא אסרה תורה אלא ריבית הבא מלוה למלוה. היינו כשאין הלוה נותן כלום להלוה אבל אם היה נותן נראה כשלוחו. וה"נ הוה כאלו היא נותנת לו אותה פרוטה של קדושיה ליתן למלוה כדי שיתפייס דהוא אסור דמחזי כשלוחה והטור כתב בשם העיטור הפך מסברת התו' דס"ל

דכה"ג שפרש"י אפי' איסור אין בו ע"כ. פי' הרווחת זמן כמו שפירש הרמב"ם שאומר לה הריני מלוה לך ממון עד זמן פלוני על מנת שתתקדש לי בההי' הנאה וכיון דלא קץ מידי לאו ריבית הוא אלא אבק ריבית הוא עד דא"ל ד' בה'. וכתב עוד בשם ר"ח שאם הי' לו מלוה בידה ומרוויח לה הזמן ומקדש בההי' הנאה דאינה מקודשת וכ"כ הרמב"ם וז"ל המקדש בהנאת מלוה הוה מקודשת כיצד כגון שהלוה אותה עתה מאתים זוז וא"ל הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארוויח לך במלוה שתהיה בידך כך וכך יום ואינו תובע ממך עד זמן פלוני היא מקודשת שהרי יש לה הנאה מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף הזמן שקבע ואסור לעשות מפני שהיא כריבית ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברי' שאין ראוי לשומע' עכ"ל. והטור אחר שהביא כל דעת החולקת כתב דברי הרמ"ה וז"ל וכתב הרמ"ה דכיון דאיכא פלוגת' דרבוות' אם קדשה בהרווחת זמן מלוה דמעיקרא הוי ספק קידושין ולא שרי לעלמא בלא גט ואם קבלה קדושי' צריכ' גט משניה' ע"כ. ותמה אני על הטור היאך לא השגיח בדברי הרי"ף ורש"י ובדברי הרא"ש שהכריעו כותייהו וניתן טעם לדבר וז"ל ואי קשיא. לך היכי אילימא הנאת מלוה מגופא דמלוה לא קשיא הנאת מלוה אית' ומשום הכי מקדשי בי'. מלוה גופי' ליתא דיקדש בה דקי"ל מלוה להוצאה ניתנה ע"כ. האמת יורה שיש כאן חסרון ואחרי החיפו' מצאתי שזהו דברי הר"ן ע"כ נ"ל להגיה כן. וכתב הר"ן והרמב"ם ז"ל בפ"ה מה"א הצריך שילוה אותה עתה מעות ויאמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארוויח לך במלוה זו שתהא בידך כך וכך יום וכו'. נראה שהוא דוחה דברי רב אלפסי ז"ל וסובר אעפ"י שלוה לה כבר אעפ"י שהוא מאריך לה עכשיו הזמן כיון דהשתא לא יהיב לה מידי אינה מקודשת ולא ידעתי למה שאפי' הוא מלוה אותה עכשיו אינה מקודשת במעות עצמה אלא בהנא' מלוה זו וכיון שכן אפי' מלוה קדמה לקידושין מה בכך והרי מ"מ הוא מהנה אותה עכשיו בהרווחת זמן שהוא שוה לה פרוטה וכל שהוא מהנה אותה כיוצא בזה מקודשת אעפ"י שאינו נותן לה כלום מידו לידה דהא שתוק לפני רקוד לפני אלך לשלטון ואדבר לא יהיב לה מידי ואעפ"י כן מקודשת למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף כדאיתא לקמן בפ' האומר ע"כ וכן דעת הרמב"ם ם והרשב"א וכן נראה עיקר בעיני דמה חילוק יש במה שהלוה לה עתה. אי משום שיש כאן נתינה בעין משא"כ בפרוטה שאין בעין לפנינו הלא אותה נתינה ע"מ להחזיר היא וגבי קידושין אינו מתנה. והנאת דפרוטה אינה לפנינו אלא בע"כ הנאת אותה פרוטה חשיב כאלו הי' לפנינו. וה"ה במרווח לה זמני' על הלוואה שהי' כבר בידה ע"כ נראה דהוו קידושין גמורי' אם בא מעשה לידי שתפסה אח"כ קידושין מאחר לא הייתי מצריכה גט אפי' לחומרא בעלמא גם מה שכתב התוס' על פי' רש"י

שהוא ריבית גמור לא נהירא דמאחר דלא שקל מידי ולא קץ אלא הנאת אות' פרוט' א"כ אמרינן כאלו קדש אות' באותה הנאת פרוטה שהיתה צריכה ליתן לאחר לפייסו ואף שהוא מלוה עצמו. מ"מ לא מידי שקל אלא כאלו נתן בעבור' פרוטה ובפרט מאחר שכל אלו הגדולי' מסכימי' לפרש"י מכ"ש לבעל העיטור שאומרי' אפי' איסור אין בו כי די בזה שאנו מחמירין לאוסרו מדרבנן ואדרבה על פי' ר' חננאל והרמב"ם לפי' שמלוה לה עתה כו'. נראה בעיני ריבית גמור והוה ממש כאלו מלוה לחבירו מנה כדי שיעשה לו מלאכה שהיא שוה פרוטה שהוא רבית גמור שהרי הוא מלוה לה כדי שתתקדש באותה פרוטה הנאת הלוואה ונהי דקידושי הוה. מ"מ אין לך ריבית גדול מזו כך נרא' בעיני. והיכא דקידש לה בהנאת מחילת המלוה שפרש"י לא מצינו להדי' שחלקו בו המפרשי' דאפשר בכה"ג לכ"ע מקודשת ולא נחלקו אלא בארווח לה זמנה. וז"ל הרא"ש המקדש במלוה אינה מקודשת כגון דאמר לה התקדשי לי במלוה שאת חייבת לי ואפי' הלוה לה מעות מיד ועדיין הן בעין ביד' דהני מעות דיד' נינהו דמלוה להוצאה ניתנה ולא יהיב לה מידי אבל אם אמר לה בהנאת מחילת מלוה מקודשת דלא גרע מארווח לה זמנה וכ"ש כאן שמאריך לה זמן לעולם ויש בהנאה זו שוה כמה פרוטות תדע דאמרינן לקמן בפ' האיש מקדש סי' י"ב דבדיעבד נמי לא קנה אם קנה קרקע במלוה ואמרינן בפ' הזהב וכן לקמן בפרקין יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור פי' אם מכר לו שור ואמר לו אח"כ דמי שור שאתה חייב לי פרתך תהא קנויה לי קונה משום דדבר תורה מעות קונות וחכמים תקנו שלא יהיו קונות. ומלתא דלא שכיחי כי האי דלא תקנו ומוקמי אדאורייתא והיאך קונה באלו המעות והא מלוה נינהו אלא במחילת לענין קידושין ע"כ ועיי' בפ' הזהב סי' ג' אכן יש לדקדק אי בעי דווקא לומר בהנאת מחילת המלוה או סגי במה שאמר במחילת המלוה לחוד. ואף שהרא"ש דקדק בלשונו לעולם לומר בהנאת מחילת מלוה ואף לענין מקח וממכר כתב כן כאשר כתבתי בשמו בפ' הזהב בסי' ד' או אפשר לומר דלאו דווקא קאמר דכל מחילת מלוה הוא הנאת המחילה ולא הוי כמלוה עצמו אכן רש"י פי' בפ' המדיר גבי המקדש במלוה ובעל כו' שמחל לה המלוה שהית' ח"ל. וכתבו התוספ' וז"ל ולפירושו צריך לחלק בין מקדש במחילת מלוה למקדש בהנא' מחיל' מלוה דמקודשת כדאמרינן בפ"ק ולר"י אין נרא' דשמא אין לחלק והכא יש לפרש דמיירי כגון שאמר לה התקדשי לי במעות מלוה שאתה חייבת לי דהתם וודאי אינה מקודשת ע"כ אלמא דר"י אינו מחלק בין מחילת מלוה להנאת מחילת מלוה אלא שאין לסמוך על זה למעשה אלא לחומרא ולהצריכ' גט מספק. ואי תפסה קידושין מאחר צריכה גט משניה' לפי שר"י גופי' כתב בלשון שמא

ואף בפסקי תוספו' כתב דבמחילת מלוה לרש"י אינה מקודשת ולר"י שמא מקודשת ולענין קנין אי קנה במחילת מלוה ורוצה אחד מהן לחזור בו כל המוחזק בדבר השני שבא להוציא ממנו עליו הראיי'. ואי תפיס מהני דהוי כבעייא שלא נפשטה וכמ"ש בפ' כיצד הרגל ודין מלוה על המשכון והחזיר לה המשכון או לא החזיר לה המשכון ודין המקדש בשט' שיש לו עליה והחזיר לה השטר נכתב אי"ה בפ' שני:

(דין זה שייך לקמן אחר סיום פרק ה') כתב הריב"ש בסימ' ה' על אירוסין שנעשו בנימוסי הגוים אין ספק שאין בהן חשש קידושין אף אם יהיו בפני עדי' כשרי' שהרי לא נתקיים בהם נתן הוא ואמר הוא. ואף אם נאמר שכיון שנתקבצו יחד להתארס הוי כמדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה ולא פירש וקיימא לן דיו. מ"מ בכאן הרי לא נתן לה כלום רק שהכהן מברך אותם בקול גדול ונותן טבעת לכל א' כו'. והאריך בתשובה. ומהרא"י כתב וז"ל מעשה שבא לפני מומר שנשא בגיותו עם הגלה בת ישראל שהמירה ג"כ ושהו יחד כמו ב' או ג' שנים ולבסוף חזרה היא לדת האמת וקדשה אחר והתרתי לו משום דוודאי המומר לא נתכוון בהזדווגם יחד בגיותו לשם קידושין כדת משה וישראל אלא לייחוד בעלמא כדי שתה' מצויי' לו בכל עת ולא לאחר ולכך בא עמה לגלח לזוגם ואמרתי דהכא לא שייך כלל למימר א"א ע"כ:

עוד מצאתי הר"ר שלמה בן הר"ש בר צמח יהודי נשא גוי' ונתגייר' עמו בלא קדושין וכתובה ואח"כ הלך והניחה אינ' צריכ' גט שאפי' יאמר שבא עליה לשם קידושין כיון שלא נתייחד עמה בעדים אינה כלום ולא כתב ר"ח שצריכה גט מספק אלא אם הכניסה לחופה וכאן אין שום חופה ע"כ:

דין אם אמר הילך מנה ע"מ שתחזירהו לי במכר קנה בפדיון הבן בנו פדוי אלא לכתחלה לא יעשה כן ואפי' אמר לו כן לא יחזירנו הכהן דהוה ככהן המסייע בבית הגרנות ואפי' האידנא שכל הכהני' מחזירין לא יפה הם עושים וביזוי מצוה הוא על שניהם באשה אינה מקודשת כלל ואפי' ריח קידושין לית בי' ואם נתן לה מתנה לזמן ידוע ואמר לה התקדשי בהנאה שנהנית לזמן מקודשת אמרה תן מנה לפ' ואתקד' אני לך מקודש' אמר הילך מנהו התקדשי לפל' מקדש' אמרה תן מנה לפלו' ואקדש אני לו מקודש'. ובכולהו בין שאמ' המקדש התקדשי לי במה שקבלתי מן השליח בין שאמר השלי' התקדשי לפל' מקודש' ואם אמר' הלוה מנה לפלו' ואתקדש אני לך או הרווח זמן לפלוני ואתקדש אני לך מקודשת. ואם אמרה הילך מנה ואקדש אני לך אי אדם חשוב הוא מקודשת וכן לעניין ממונא נמי הוי דינ' הכי בין אם אמר תן מנה לפל' ושדי מכורה לך ובין אמר הילך

מנה ושדי מכורה לפל' ובין אמר תן מנה לפל' ושדי מכורה לפל' ובין אמר הילך מנה ושדי מכורה לך והוא אדם חשוב הוי מכירה:

סימן ז

אמר רבא הילך מנה ע"מ שתחזירה לי במכר לא קנה. באשה אינ' מקודשת בפדיון הבן אין בנו פדוי. בתרומ' יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות פירש לפי שבשכר זה יתן לו תרומתו והוי ככהן המסייע בבית הגרנות שיתנו לו תרומה ומחללין השם ועליהם נאמר שחת' ברית הלוי ופריך ומ"ש. ותו האמר רבא מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ומשני אלא אמר רבא בכולהו קני בר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין לפי שדרך הוא להחזיר הסודר שמקנין בו. הלכך אי אמרת דקני אתי למימר אשה נקנית בחליפין וכתב הרא"ש מדברי תוספו' לפיכך אפקעי' רבנן לקידושין אע"ג דאוריית' הוי מקודשת והרמב"ם כתב וז"ל המקדש ע"מ להחזיר אינה מקודשת בין החזירה ובין לא החזירה שאם לא החזירתו לא נתקיים התנאי ואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום ע"כ. ונרא' בעיני מה ששינ' הרמב"ם בטעם אחר מה שכתב להדי' בגמרא משום שבא להשמיע לנו דאין כאן בית מיחוש בקידושי הללו אפי' מדרבנן כלומ' שאין בהן ריח קידושין כלל והוי כאלו לא נתן לה כלל. והא דמתנה ע"מ להחזיר אינ' מקודשת דוקא בנתן לה ע"מ להחזיר אבל מי שנתן לחבירו מתנה ע"מ להחזיר וקידש בו את האשה הוי מקודשת ובלבד שיחזיר לו או יתן דמיו וכמו שעסק הרא"ש להדי' לקמן גבי טבעת שאולה וכתב ר' ירוחם י"א שאם נתן לה מתנה לזמן ידוע ואמר לה תהא מקודשת לי בההי' הנאה שאת' נהנית באותו זמן דהוי מקודשת וי"א דאינ' מקוד' וראשון נרא' עיקר עכ"ל. ויפה כתב כאשר נכתב לקמן גבי מקדש בטבעת שאולה. והנה מה שאמרנו דמתנה ע"מ להחזיר גבי פדיון הבן פדוי אלא שלכתחלה לא יעשו משום דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות ולפ"ז אפי' לא התנ' עמו ע"מ להחזיר אם מחזיר הוי ככהן המסייע בבית הגרנות וכ"כ הטור להדי' וז"ל ואם ירצה הכהן להחזירם לו אחר שקיבל רשאי ומיהו לא יהא רגיל להחזירם לכל שלא להפסיד לשאר הכהנים שמתוך כך יתנו הכל פדיון בכוריהם לו ולא לכהנים אחרים. אבל לענין דינ' יכול להחזירם אלא שהאידנא נהגו הכהני' פרישות בעצמן ומחזירין החמש סלעים דלא שייך לומ' דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות כו' שהרי כך הדרך בכל הכהני' אבל מ"מ נרא' בעיני ביזוי מצוה הוא על שניהם כי ראיתי בעיני שמקפידי' הבעלים אם הכהן אינו מחזירו ולכל הפחות מחזירו הכהן לצורך הסעודה שעושין לפדיון הבן. והא לך התשובה שמצאתי בתשוב' מהרר"י ז"ל וז"ל יש מרבותינו כתבו אלו הי' ברצוני לא הי' לעשות סעודה אלא

לאדם שיש לו סיפק בידו ויכול לעשות שניהם בריווח לעשות סעודה ומעות הפדיון משלם ועכשו הכל עושי' סעודה וסבורי' שהסעודה עיקר המצוה ומתוך כך כבד עליהם לתת כל הפדיון משלם ומתנ' עם הכהן לקבל דבר מועט ואינם יוצאי' ידי חובה ע"כ. תו מסיק אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לך פי' וכשנתן המנה לאותו פלוני אמר הרי את מקודשת במנה שנתתי לפלוני מקודשת מדין ערב. ערב אע"ג דלא מטי הנאה לידי משעבד נפשי' האי איתת' נמי אע"ג דלא מטי' הנאה ליד' קא מקני' נפשה. הילך מנה והתקדש לפלוני ואמר המקדש הרי את מקודשת לי במנה שנתן לך פלוני ועשאו פלו' שליח אלא שנתן המנה משלו וכתב הרא"ש או כשלא עשאו שליח ופי' הנותן אמר הילך מנה והתקדש לפלוני ואמ' המקדש הרי את מקודשת לי במנה שנתן לך פלוני מקודשת מדין עבד כנעני שקונה את עצמו בכסף ע"י אחרים אע"ג דלא חסר ולא מידי קא קני נפשי' האי גברא נמי אע"ג דלא חסר ולא מידי קא קניא' לי' להאי איתת'. אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לו מקודשת מדין שניהם פירש מבין שני דיני' הללו דערב ודעבד כנעני אנו למידין. מקודשת מדין ערב דלא מטי הנאה לידי' ומקני' נפשי' ומדין עבד כנעני אע"ג דלא חסר מידי קני כו'. וכת' הטור אמרה תן מנה לפלו' ואקדש אני לו ונתנ' לו ואמר לה אותו פלו' הרי את מקודשת לי באותו מנה שקבלתי מפלו' בשבילך מקודשת כתב הרמ"ה ואי נמי לא אמר פלו' לה הרי את מקודשת וכו'. אלא עשה לבעל המעות שליח לקדש לו אשה ואמרה לו האשה תן מנה לפלו' ואקדש אני לו וענה בתרה הן אי נמי היו עסוקין באותו ענין אפי' לא ענה הן מקודשת ע"כ והרמב"ם כתב בפר' ה' דהיינו דוקא כשקדשה אותו פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך וכת' המגיד משנה יש מי שפירשה בשאותו פלוני מינה שליח זה לקדש לו אשה הא לאו הכי אפי' הודיע לבסוף ונתרצה כיון שבשעת הקידושין לא הי' יודע בהם אינה מקודש' אלו דבריהם והרשב"א תמה על רבי' למה הוצרך לפרשה כשאמ' מי שנתקדשה לו הרי את מקודשת בהנאת מלוה שקבלתי ברצונך. עוד כת' ואדרבה לכאורה משמע דכל כה"ג קרוב הוא להיות כהילך מנה ואתקדש אני לך דאינה מקודשת אלא באדם חשוב דווקא וצ"ע עכ"ל הרשב"א. ודברי תימא הן דהא ע"כ אם נפרשה שזהו שליח וודאי הוא אמר התקדשי לפלוני בהנאת מתנה זו שנתתי לו ברצונו שאם לא אמר לה השליח כלום היאך יפה כוחו יותר ממשלחו וכבר נתבאר בפ"ג שנתן הוא ואמרה היא שאינם אלא קידושי ספק כ"ש בכה"ג אלא וודאי כשאמר לה השליח הוא א"כ יפה פי' רבי' שאין כאן צורך שליח וזהו שלא נזכר בגמר' אלא שאותו פלוני א"ל כן ולא הוצרכו להזכיר מפני שכבר ידוע שהמקדש צריך שיאמר הרי את מקודשת והקושי' שהקש'

הוא ז"ל דלכאור' משמ' דכה"ג אם אינו אדם חשוב אינ' מקודשת אני אומר לדבריו א"כ יפה כח השליח ממשלחו שכשהשליח מקדש בכה"ג מקודשת וכשהמשלח אומר כן לא תתקדש וזה תימא אלא וודאי בין ההיא דבעי אדם חשוב הילך מנה משלה והיא חסר' ממון ולפיכ' בעי אדם חשוב בדווקא ושלא בחשיב במה תתקדש אבל כאן אינ' חסר' ממון כלל והיא נהנית שמתקיימת מצותה בממון של אחרים כך צ"ל עכ"ל המגיד משנה ודברי' של טעם הן והנרא' בעיני שבשני העניינ' מקודשת בין אומר השליח או בין שאומר הוא בעצמו וכמו שפי' הרמב"ם. וכתב הרשב"א בתשובה דה"ה אם אמרה הלוה מנה לפלוני ואתקדש אני לך מקודש. אבל א"ל הרויח לפלו' זמן מלוה ואתקדש אני לך אינ' מקודשת ע"כ ואיני יודע לחלק ביניהן כי לפי הנראה מתקדשת בשתיהן. תו מסיק בעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך ואמ' הרי את מקודשת במנה שנתת לי אמ' מר זוטרא משמי' דרב פפא מקודשת וה"מ באדם חשו' דבההי' הנאה דקא מקבל מינה מתנה גמורה ומקנ' נפשה. וכבר כתבתי לעיל בשם הרא"ש שצריך חקירת חכם מי הוא נקרא אדם חשוב ומסיק בסוגי' אתמר נמי משמי' דרבא וכן לענין מממונא כלומר הנך שמעתא דרבא דילפינן קידושין מדין ערב ומדין עבד כנעני כן לעניין ממונא. מכר לו שדה ואמר לו תן הכסף לפלו' ושדי מכורה לך בו קנה מדין ערב הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלו' קונה אותו הפלוני השדה מדין עבד תן מנה לפלני ותקנה לו שדה בו קונה מדין שניהם וכתב הר"ן וז"ל כך פי' רש"י ולפיכך לא פי' דקאי נמי אהילך מנה ותקנה לך שדי באדם חשוב דסמכא להך מימרא טפי משום דבקידושין גופייהו ספוקי מספקא לי' לרבא ולא איפשט' לי' ואם כן היכא לימא תו וכן לענין ממונא. אבל לדידן שכן באדם חשוב מקודשת משמע דה"ה נמי לענין ממונא וכן דעת ר"ח ז"ל שכתב והילך לך מנה ויהיו לך נכסי ואמר דבההי' הנאה מיחשבה ככלי דיהיב הקונה למקנה וקנה בו בתורת חליפין אותן נכסים ולפי זה אף מטלטלין קנה בה ולא תטעה בדבריו לומר שהוא סובר דההיא הנא' מדין חליפין ולא מדין דמים שאם כן שאשה שאינ' נקנית בחליפין היאך נקנית באותו הנאה אלא כך דעתו ז"ל דההיא הנאה דאדם חשוב חשיבא לי' כנותן חליפין וכדמי' ולפיכך אשה נקנית בה מדין דמים מטלטלין מדין חליפין קרקעות שהן נקנין בשניהם מדין שניהם ולא נודע למה השמיט' לזו הרב אלפסי ז"ל. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' שמיני מהלכות מכיר' האומ' לחבירו תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך כיון שנתן קנה הבית מדין ערב ולא ידעתי למה לא כתב ג"כ מדין עבד כנעני ומדין שניהם שמא סוב' הוא דוקא לגבי קידושין גמרי' מעבד כנעני משום דעבד ואשה בהדדי נינהו דעבד גמר לה מאשה אבל לענין ממון אין למדין מן עבד כנעני אבל אין זה מחוור וצ"ע:

סימן ח

אמר רבה התקדשי לי לחציי מקודשת. חצייך מקודשת לי אינ' מקודשת והיינו טעמא דכי אמר התקדשי לחציי ה"ק דאי בעינן למינסב אחריתי נסיבנא. אבל באיתת' לא שייך למימר הכי הלכך שייר בקניינו ולא הוי מקודשת. בעי רבא חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה מהו כיון דאמר לה חצי פרוטה פסיק למילת' א"ד מונה והולך הוא ואת"ל מונה והולך הוא חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה מהו כיון דאמר חצייך בפרוט' פסק' למילתי' א"ד כל ביומיה מונה והולך הוא. ואת"ל כל ביומי' מונה והולך הוא נתן לה שתי פרוטות ואמר לה חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר כיון דאמר לה למחר פסק' למילתיה א"ד ה"ק לה קידושי מתחלי מהאידנא ומוגמר לא נגמרו עד למחר והר"ן כתב וז"ל והך בעיא קמייתא לא בשאמר לה עכשיו חצייך בחצי פרוטה ושתק וחזר ואמר לאחר שעה חצייך האחר בחצי פרוטה בכה"ג פסק לי' למילת' ולאו כלום הוא אלא כשאמר לה כן זה אחר זה תוך כדי דיבור וכן הא דאמרי' כל ביומי' מונה והולך לא בשאמר לה חצי הדיבור בבוקר וחצי הדיבור בערב אלא שנתן לה שתי פרוטות כאחד ואמר לה התקדשי לי עכשיו חצייך בפרוטה אחת וחצייך האחר התקדשי לי בערב בפרוטה אחרת וקא מבעיא לן א"א דגמרא בדעתיה לקדשה פלגא השתא ולא מהני א"ד מונה והולך. וה"ק ניתחלו מהאידנא ולא נגמרו עד לאורתא כך פרש"י ע"כ:

והנה מה שכתוב כך פרשו היינו כתוספו' שפרשו דכל הני בעיות איירי שאומר הכל בפעם אחת. אבל מה שפרשו דחצייך בפרוטה כו'. דאיירי בבוקר ובערב לא כתב מזה מידי אבל מ"מ לישנא דכל ביומי' מונה והולך משמע אפי' אמר מתחל' מהאידנא ולא נגמר עד לאורתא שפיר דמי ואין חילוק אם אמר למחר וכך משמעות הסיגי' וכן עיקר. וכן דעת התוספו' דאיירי דווק' שאומ' בפעם א' עוד כת' הר"ן ולי נראה כי אמרי' מונה והולך היינו בסתם ולמעוטי חצייך בפרוטה למחר אתינו. וה"ה לאומר וחצייך בפרוטה לערב דחד טעמא הוא ונקט למחר לרבות' דאפי' בכה"ג איכא לספוקי דמקודשת. א"נ דהכא אורחא דמלתא טפי ע"כ ואין נפקותא בזה כ"א לדבריו דס"ל הני תרי בעיות קמאי איפשטו כדעת הרמב"ם. והך בעיא דחצייך בפרוט' היום וחצייך בפרוט' למחר דווקא סלק' בתיקו ע"כ וכתב דה"ה וחצייך בפרוט' לערב נמי סלקו בתיקו אבל לפי מה דכתוב לקמן בכולהו סלקי בתיקו אין נפקותא בדבריו הללו. תו מסיק שני חצייך בפרוטה מהו. הא וודאי בחד זימנא קאמר לה או דלמא אין אשה לחצאין כלל תיקו בעי רבא שני בנותייך לשני בני בפרוטה מהו בתר נותן ומקבל אזלינן ואיכא ממונ' א"ד בתר דידהו אזלינן וליכ' ממונא בעי רב פפא בתך ופרתך בפרוטה מהו מי אמרי' בתך

בחצי פרוט' ופרתך בחצי פרוטה א"ד בתך בפרוטה ופרתך במשיכ' כ' בעי רב אשי בתך וקרקעך בפרוטה מהו מי אמרי' בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה א"ד בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה תיקו פרש"י לא מבעיא גבי פרה מאחר דאינה נקנית אלא במשיכה ולא בכסף להכי שדינן פרוטה בתר בתי. אבל קרקע דנקנית בכסף וכו'. להכי שואל בתך וקרקע וכו'. וכת' הרא"ש וז"ל כתב ר' חננאל ז"ל דכל הני בעיו' עלו בתיקו ועבדינן בהו לחומרא. והרמב"ם כתב דחצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה. או חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה מקודשת וודאי וסברתו בזה דזו היא שיטת התלמוד הגאונים דכל את"ל כמו פשיטותא הוא וא"כ נפשטו שתי בעיות הראשונות דכל ביומיה מונה והולך ונראה דבכאן אי אפשר לומר כן דבבעיא אחרונה שני חצייך בפרוטה לא קיימא איבעיא ראשונה ולא שייך בה את"ל ובה מסתברא למימר דמקודשת יותר מכולן כדאוקמי תלמודא הכי וודאי בחד זימנא קאמר א"ד אין אשה לחצאין כלל וכיון דעלתה בתיקו כ"ש הראשונות ואין אשה כלל לחצאין אלא ספק ע"כ וכן דעת הרשב"א והראב"ד נמי השיגו על הרמב"ם ולי נראה שדע' הרמב"ם עיקר שלא לסתור קבלת הגאונים שכל את"ל פשיטות' הוא ואף הכי אמרי' כן דאל"כ לא הל"ל הני בעיות בלשון את"ל. ומה שהקשה עליו מהך בעיות רביעית אין זו קושי' מאחר שקדשה בפעם אחת ואינו מינה והולך א"כ למה אמר שני חצייך בפרוטה ולא אמר כולך בפרוטה אי לאו שבא לקדש לחצאין ואין אשה מקודשת לחצאין כלל וכן דעת הר"ן אכן מאחר שהמגיד משנה גופא כתב שירא להחמיר כדעת הראב"ד ורשב"א לא מלאני לבי להקל:

ואי פשט' וקבלה קדוש' מאחר צריכה נמי גט משני וכתבו התוספו' על הא דאמרי' חצי בפרוטה וחצי בפרוטה שהוא בעיא בגמרא סלקו בתיקו איירי בזה הענין שאמר לה בלשון אירוסין או בשאר לשונות כה"ג. אבל אמר לשון קדושין א"כ הוא כהקד' ופשט בכל האשה כמו מי שמקדיש רגל של בהמה לעולה הרי זה כולה עולה ואעפ"י דכי אמרי' גבי אשה חצייך מקודשת לי אינ' מקודשת היינו משום דתרצינן בגמ' התם בהמה ואין לה דעת לעכב הלכך פשוט בכולה. הכא אשה ויש לה דעת אחרת המעכבת וכי קדש לה לחצייה לא היית' מתרצי' יותר מלחצייי' הלכך ליכא קדושין כלל. אכן בשום מחבר לא ראיתי שחילק בזה:

סימן ט

ההוא גברא דמקדש בשיראי רבה אמר לא צריכא שומא ורב יוסף אמר צריכא שומא ואמרי' בלישנ' קמא אי אמר לה כל דהו כ"ע לא פליגי דלא צריכי שומא פיר' כל המקדש באותה שיראין סתם ולא הזכיר שומא מקרי כל שהו כאלו אמר התקדש' לי במה שהוא

אפילו שוה כל שהו. ואי אמר לה חמשין ולא שוה חמשין כ"ע לא פליגי הא לא שוה חמשין. כי פליגי דאמר לה חמשין ושוה חמשין רבה אמר לא צריכא שומא שישומו הבקיאי' קודם שיקדש אותה דהא שוה חמשין רב יוסף אומר צריכה שומא מקודם כיון דאיתתא לא בקיאי בשומא לא סמכא דעתה עד שישומו מקודם ומסיק לקמן והלכתא שיראי לא צריכי שומא. וכתב הרא"ש ודקדק ר"ת ז"ל דמאי איצטרך לפסוק כרבה לגבי דרב יוסף הא קי"ל הלכת' כרבה בכל מקום בר משדה ענין ומחצה וכו'. ועוד קשה אמאי לא אמר הלכתא כרבה כדקאמר והלכתא כר' אליעזר והלכת' כרבא אמר רב נחמן. ע"כ היה אומר דדווק' שיראי הוא דלא צריכי שומא לפי ששומתן ידוע קצת [ואין] רגילין לטעות בו כל כך אבל שאר דברים כגון אבני' טוב' ומרגליות אין בקיאין בשומתן ובפעמי' שטועין בהן הרבה צריכין שומא משום דלא סמכא דעתה לכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בו אבן. והא דאמרינן לקמ' בפ' שני כגון שהוסיף לו נופך משלו י"ל דמיירי כגון ששמו אותו מקודם א"נ נופך הוי כמו שיראי ששומתן ידוע קצת. ומיהו לא ברירא לי האי טעמא דמה שנהגו העולם להסיר האבן מן הטבעת דהא אמרינן בכל דהו לפי' לישנ' קמא ואין דרך לתת שום' לטבעת של קידושין ור"י אומר דמה שהוצרך כאן לפסוק כרבה משום דרב יוסף הביא כאן ראיות לדבריו והא דלא קאמר והילכת' כרבה דלא תימ' היינו כרבה דאיכא דאמרי דבכל דהו לא צריך שומא אבל אמר חמשין ושוה חמשי' צריכ' שומא לפיכך הוצרך לפסוק דבכל עניין לא צריכ' שומא עכ"ד ולא הבנתי תמיהתו דנוכל לפרש דהא דבכל שהו לא פליגי או אפי' פליגי והלכה כרבה דווק' בדבר ששומתו ידוע אבל בדבר שאין ידוע ואיכא למיטעי בי' הרבה אפש' לומר דלא סמכ' דעת' אפי' ללישנ' בתר' ס"ל לרבה דלא בעינן מידי דקץ מקודם היינו בדבר דליכא למיטעי כל כך אבל בדבר דאיכא למיטעי אפשר לומר דלכ"ע לא הוי קידושין וכ"כ הר"ן להדיא וז"ל ור"ת אומר משום הכי נקט שיראי לפי ששומת' ידוע לעולם קצת ואין הדבר מצוי לטעות בהן כל כך ביותר משווי' אבל דברי' שרגילין לטעות בשווי' הרבה במרגליות ואבן טוב שיש אינו שוה אלא מעט ואפשר שהיא סבורה ששוה כמה וכמה ובהא אף רבה מודה דאע"ג דלא אמר לה דשווי' חמשין אלא אומר לה בכל דהו דצריכא שומא ולפי פירושו תפס שיראי כדי שלא לטעות בדבר זה ואומר ר"ת ז"ל שלפיכך נהגו שלא לקדש בטבעת שיש בו אבן אלא שכתב בסוף דבניו אבל אחרים אומרי' דמאי דאמרינן שיראי לא צריכי שום' לא אתי למעוטי מידי והא תנא דנקט שיראי ולא אמר הלכת' כרבה היינו משום דאיכא לישנא אחריני בגמ' דבכל דהו נמי פליג רב יוסף וס"ל שוה כסף ככסף. מה כסף דקץ אף שוה כסף ומשום הכי אלו אמר הלכת' כרב' הוה אתי למעוטי דבכל דהו דווקא

הלכת כוותי' כלומר כשקדשה סתם ולאפוקי דרב יוסף דפליג עלי' בלישנ' בתר' ואפי' בכל דהו ומשום הכי אמר והלכת' שיראי לא צריכא שומא דמשמע בשום ענין אפי' אמר לה בחמשין ושוה חמשין וכ"ש בסתם ע"כ כלומר לפ"ז אין ראיי' לפי' ר"ת שלא לקדש בטבעת שיש בו אבן וזהו כוונת הרא"ש שהבי' פ' ר"י אחר תמיהתו על מה שאין מקדשין בטבעת שיש בו אבן כלומר שלפי' ר"י אינו שום ראיי' לדברי ר"ת. מ"מ נרא' שלא להקל נגד ר"ת שפירושו מסתברא אפי' בלא שום ראיי' דווקא שיראין קאמר ועוד שיש לפקפק על דחייתו דבוודאי אי הוה אמר סתם הלכת' כרב' משמע דבכל דברי רב' קאמר וללישנ' בתרא אפי' פליגי בכל דהו מ"מ סביר' לי' דבאמר חמשין ושוה חמשין נמי פליגי רבה ורב יוסף ובכולהו הוה אמר הלכה כרבה:

א"כ הדרא קושי' לדוכתא למה אמר והלכת' שיראי וכו'. אלא עיקר כפי' ר"ת:

ומ"מ במרדכי כתב בשם בכור שור שהודה שאם אמר אדם התקדשי לי בטבעת של זהב אפי' בו אבן או אפי' יש לחוש שיש תחתיו בדיל או עופרת מקודשת דכיון שפירש בזהב שבו לא סמכי' דעתה כי אם אזהב שבו ומקודשת על כרחה. והרמב"ם יש לו שיטה אחרת שכתב בלשון הזה אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהם שווים חמשים דינרין והיו של משי וכיוצא בהם שהאשה מתאוה להם אם שווים חמשין דינרין הרי זה מקודשת בשעת לקיחה ואינן צריכין שומא בשוה ואח"כ תהיה מקודשת כדי שתסמך דעת' אלא הואיל והם שווים כמו שאמר לה הרי זו מקודשת משעה ראשונה ע"כ. וכתב הר"ן שנרא' מדבריו דתפס דווקא השיראי מתוך שהאשה מתאוה להם גמרה ומקני נפשה כל היכי דשוה כדקאמר אבל במידי אחריני לא ולפ"ז למעוטי דברי' שאין האשה מחמדתן נקט שיראי עוד כתב הר"ן נראה מדברי הרמב"ם דס"ל ז"ל דאפי' רב יוסף לא פליג אלא שאינה מקודשת משעה ראשונה אבל לאחר שומא מקודשת ואע"ג דגבי שיראי לא נפקא מינה מידי דהא איפסיק הלכת' דלא צריכ' שומ' נפקא מינה לאותן דברי' שכתבנו למעלה דצריכי שומ' ע"כ ולי נראה דברי הרמב"ם אין לו הכרע כלל וסברא הוא בודה מלבו לחלק בין דברים שהאשה מחמדתן וכו' ואין חוששין לזו גם הטור לא הביא דבריו:

סימן י

מסקינן בסוגיא דתניא עגב זה לפדיון בני לא אמר כלום. עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני טלית זה בחמש סלעים לפדיון בני פדוי ואוקמינא לה כגון שלא שוו חמש סלעים דאי שוו כיון דקי"ל לא צריכא שומא אפי' לא אמר בה' סלעים בנו פדוי אלא בדלא שוו חמש סלעים עסקינן אפ"ה בסופ' בנו פדוי בדקבלי' כהן עלויה כי הא דרב כהנ' שקל

סודר' מבי פדיון הבן ואמר לדידי שווי לי חמש סלעים ואמרינן לה אמר רב אשי לא אמרן אלא רב כהנ' דגברא רבא הוי ובעי לי' סודרא אבל כ"ע לא כי הא דמר בר רב אשי זבין סודרא מאמיה דרבא מקובי שוה עשרה בתליסר:

וכתב הר"ן ונראה דה"ה למי שדרכם להתייקר באיזה חפץ שנותן בו לפעמים דמים הללו דמהני דאלת"ה עגל זה בחמש סלעים במה בנו פדוי אלא ודאי כדאמרן ומיהו משמע דבעינן שיהא דרכו להתייקר בכיוצא בזה עד כדי דמים הללו הא לאו הכי לא מצי אמר לדידי שוה לי אלא שיש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק אחד עשר מהלכות נדרים נתן לו כלי שאינו שוה בשוק כ"א ה' סלעים וקבלו הכהן בה' סלעים הרי בנו פדוי ולא חלק כ"א דרכו להתייקר בו ואם לאו אני מסתפק במקדש בדבר שאין שוה פרוטה אי מצי אמרה לדידי שוה לי דאפשר דכיון דלא שוה מידי לאו כל כמינה לתת עליו תורת כסף והכא שאני כיון דוודאי ממון הוא כי אמר לדידי שוה מהני ואי הוי פשיטא לי דכשאין העדים יודעים שדרכו להתייקר בו לא מהני דהוו לי כקידושין בלא עדים דלא מהני אפי' שניהם מודים ע"כ דבריו. ולי נרא' דאין ספיקא בדבר דוודאי בעינ' שוה פרוטה:

סימן יא

אמר רבי אלעזר התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים מ"ט כיון דאמר לה מנה ויהיב לה דינר כמאן דאמר לה על מכת דמי ואמר רב הונ' אמר רב כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ואעפ"י שלא הוזכר שום תנאי דייני' לי' מינ' כאלו התנ' וכפלי' לתנאי' ופסק לקמן בסוגי' כר' אלעזר ופריך עליה מהא דתני' התקדשי לי במנה יהיה מונה והולך ורצה א' מהן לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו הכא במאי עסקינן דאמר במנה זו הא מדסיפא במנה זו רישא במנה סתם דקתני סיפא אמר לה התקדש לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחושת אינה מקודשת דינר רע הרי זו מקודשת ויחליף לא ריש' וסיפ' דאמר במנה זו ופרושי קא מפרש רצה אחד לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו. כיצד כגון דאמר לה במנה זו והכי נמי מסתברא דאי ס"ד ריש' במנה סתם. השת' במנה סתם לא הוו קידושין במנה זו מיבעיא וקאמר אי משום הא לא אירי' תנא סיפ' לגלויי ריש' כו'. רב אשי אמר מונה והולך שאני דדעת' אכולה מנה כלומר לא תדחוק לאוקמי במנה זה דלעולם במנה סתם ואפ"ה לא הוי תיובת' דרבי אלעזר דאע"ג דאמר מנה סתם כיון דחזיתי' מונה והולך דעתה אכולה אבל כי לא נתן לה אלא דינר וקבלתי' הא וודאי לשם קידושי קבלתיה על מנת שישלים וכתב הר"ן זו היא סוגיות הגמרא והרב אלפסי ז"ל נראה שסמך אאוקימת' קמיית' ודחאה לאוקימת' דרב אשי משום דאוקימת' קמיית' הווי לישנ' דגמרא וכיוצ' בזה כתב הרב אלפסי ז"ל

בהלכות בפר' ערבי פסחים וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שבעה עשר מהלכות אישות. ומ"מ נראה דעת הרמב"ן בחידושיו דבמנה זה כל שנמצא חסר דינר לא בעי חזרה דממיל' בטלה קדושין וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב עליה דהא דאמרינן דהשת' במנה סתם לא הוי קידושין במנה זו מיבעיא כלשון הזה השת' במנה סתם תנא ליה דיכולין לחזור כל זמן שלא קבלה את כולה במנה זה ונמצ' חסר דינר דהשת' לא קבלה את כולה מיבעי' דמצי הדר' אלמא ס"ל ז"ל דאפי' במנה זו ונמצא חסר דינר בעי חזרה. ונראה דהזקיקו לומר כן דאם איתי' דאפי' מן הסתם בטלי קידושי מאי קא פריך במנה זה מיבעי' הא וודאי צריך לדבר שנתחדשו בו דאלו במנה סתם בעי חזרה ואלו במנה זה כי נמצ' חסר דינר בטלי קדושי ממיל' ואעפ"י כן אין דבריו מחווירין דכיון דאמר לה במנה זה ומנה אין כאן ממיל' בטלי קדושי וכדאמרינן לעיל אי דאמר חמשין ולא שוה חמשין הא לא שוה חמשין אלא וודאי ממיל' בטלי קדושי והא דאמר במנה זה מיבעי' ה"ק השת' במנה סתם לא חיילי קידושין מהשת' דלא אמרינן כמאן דאמר לה ע"מ דמי. ומ"ה מצי הדר בי' כ"ש דבמנה זה ליכ' למימר דכמאן דאמר על מנת דמי וכיון שכן נהי דבמנה סתם צריכה חזרה במנה זה ונמצא חסר דינר פשיט' דבטלן ממיל' דתתקדשי לי במנה זה אמר לה ומנה אין כאן ע"כ. וכן פי' התוספו' ולעניין הלכת' כרב אשי או כאוקמי קמיית' נראה עיקר דברי הרא"ש שפסק כרב אשי דהא אוקימת' קמיית' שיכי' ע"י הדחק הוא והוא אמר שלא להצטר' לדחוקי ויפה חילק ובתראי הוא וגדול בחכמה ובמניין ולמה לא נפסוק כוותי', ומסקינן בסוגי' האי דינר של נחושת היכי דמי אילימ' דידעה בי' הא סברה וקבלה לא צריכא דיהיבת ניהלי' בלילה א"נ דאשתכח לי' ביני זוזי ופריך האי דינר רע ה"ד אי דלא נפיק היינו דינר של נחושת אמר רב פפא כגון דנפק ע"י הדחק פי' כיון דנפק הרי זו מקודשת דמסתמ' לא קפדי ע"ז שהחליפו ואפשר שאין הקידושין תליין בכך ואעפ"י שלא החליפו מקודשת אלא שיש לו להחליף מדין חוב בעלמ'. וכתב הטו' וז"ל ואם אמר לה הדינר החסר יהא עלי כמלוה מקודשת ע"כ ובוודאי שאמרה אין ונתרצה בדבר וצ"ל דהטור לא ס"ל שם כפי' רש"י דאיירי באומר לה שהדינר החסר יהא עלי במלוה דבכה"ג אמאי אינ' מקודשת דלא שייך לומר כסיפ' לה למתבעי אלא בדל' אמר מידי ובפרט מאחר שהוא דבר מועט אבל היכ' שזקפ' עליו במלוה לא כסיפ' לה למיתבע':

ודווק' במנה סתם ואפי' מונה והולך. אבל במנה זו פשיט' שאינה מקודשת דהא מנה זו קאמר ואין כאן מנה. והיכ' דאמר מנה סתם ונמצ' חסר דינר לכאורה מקודשת מסוגי' דהכ' דאוקמי' הא בנמצ' חסר דווק' במנה זו אבל לא במנה סתם א"ל שמונה והולך

שאז יכולין לחזור בהן אבל אם אינן חוזרין הוי קדושי' אלא שמ"מ צריך לומר שיהא הדינר עליו כמלוה וכדפרשית דאל"כ כסיפ' לה מלתא למתבעי' בעבור דינר א' כדאית' בפר' האיש מקדש סי' י"ד ששם פסקינן בשם הרא"ש והראב"ד כת"ק דס"ל אפי' במנה סתם אם חסר דינר א' אינ' מקודשת מטעמא דכסיפא לה למתבעיה נמצ' מה שמחלקינן בין מנה סתם למונה והולך היינו לעניין חזרה דבמנה סתם אין יכול לחזור אם נחסר הרבה מן המנה דלא כסיפ' לי' למתבע' וישלים ובמונה והולך חוזר אפי' בדינר האחרון וכ"ש אם נחסור. נמצא פסק של דברי' בג' חילוקי' במנה סתם ובמונה והולך ובמנה זו. ובמנה סתם יש ג"כ ג' חילוקים אם נחסר דינר אינ' מקודשת. ואם אמר לה שזהו דינר החסר יהא עליו כמלוה ואמרה אין מקודשת כדפרישי ואם נחסר הרבה דלא כסיפ' לה מילתא למתבעי' מקודשת ושניהם אין יכולין להחזיר וישלים ומקודשת מיד היה מונה והולך יש בו ג' חילוקי' לענין חזרה יכולין לחזור אפי' בדינר אחרון והיכא שאין חוזרין ונמצא דינר חסר אינה מקודשת. ואם אומר שזהו הדינר החסר יהא עליו כמלוה כדפרשי' מקודשת. ובדינר זו יש בו ב' חילוקי' לעניין חזרה יכולין לחזור בהן אפי' במנה אחרון ואם אינו חוזר' אלא שנמצא חסר בין הרבה בין מעט אפי' אומר שזה הדינר חסר יהא עליו כמלוה אינ' מקודשת אפי' חסר הרבה. תוספת'. והביאו הרי"ף והרא"ש היה מונה לתוך ידה ראשון ראשון יכולה היא שתחזיר בה עד שעה שיגמור זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ תבעו זה את זה פי' וקדשה סתם אם האיש תבע את האשה יעשו דברי האשה ואם האשה תבעה את האיש יעשו דברי האיש וכן המוכר חפץ לחבירו זה אומר במנה וזה אומר במאתיים והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה פי' ומשך את החפץ סתם אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי המוכר ואם המוכר תבע את הלוקח פי' שנתן לו החפץ סתם יעשו דברי הלוקח:

סימן יב

אמר רבא אמר רב נחמן אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינ' מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן. כתב הרא"ש וז"ל יש מפרשי' דהיינו דווקא בקנין אשה ועבדי' די' כי ההוא עובדא דאמתא דבסמוך וכן בקרקע לפי שנקנין בכסף ואין כאן כסף שיוכל לקנות שאין המשכון קנוי שלא נתנה לה זכות בגופו אבל אם אדם ניתן מתנה לחבירו ונתן לו משכון בשביל המתנ' משיכת המשכון כאלו זכה במתנה. ומביאי' ראיה מהא דאמרינן בפר' השוכר את האומנין דקאמ' התם האומנין שחזרו בהן בדבר האבד ובאת חבילתן ליד בעל הבית דהיינו כלי אומני' של פועלי' שוכר עליהן עד כדי דמיהן אלמא במשיכת המשכון נתחייבו הפועלי' לקיים דיבור' ולית' דאין חילוק בין מתנה

לקידושין וטעם א' לכולם לפי שאין המשכון משועבד לכלום משום דאדם יכול לשעבד נכסיו לדבר שנתחייב בו אבל בדבר שלא נתחייב לא חל שיעבוד על נכסיו ובמתנה שאמר ליתן לו לא נתחייב בה ולא יתחייב בה לעולם לפי שיכול לחזור בו לפיכך לא נשתעבד לו המשכון. אבל התם שנתחייבו לו הפועלים לשלם לו הפסדו כשחוזרין בהם נשתעבד לו המשכון שלהם לשכור עלי' עד כדי דמיו הלכך כשעושין שידוכין ונותנין ערבונות זה לזה לשם קנס לא יאמר אם אחזיר בי אני נותן לך כך וכך והרי החפץ זה בידך ע"י ממון שאתחייב לך אם אחזיר בי דבכה"ג לא זכה במשכון כל זמן שאינו חייב לו כלום אלא צריך להקנות לו בסודר דלא כאסמכת' פי' שלא יהי' כאסמכת' בב"ד חשוב כדי שיתחייב לו מן הדין אם יחזיר ואם יתן לו החפץ במשכון אז יחול השיעבוד על המשכון כיון שנתחייב לו הקנס אם יחזיר בו. אל יאמר לו אם אחזיר בי תזכה בכך וכך ממון בגוף החפץ הזה עכ"ד והוא מדברי תוספו'. ומ"מ אם נתן לו משכון וא"ל אל תחזירני לי עד שאתן לך המתנה יכול לעכב המשכון בידו עד שיתן לו וכן אית' בתוספות ומ"מ נראה אם קדשה במנה והניח משכון עלי' וא"ל אל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך המנה נהי שיכול לעכב המשכון כדפרי'. מ"מ קידושין לא הוי דס"ס מנה אין כאן משכון אין כאן דאף גבי מתנה נמי לא קנה אלא שיכול לעכבו בוודאי ונ"מ שאם בא דרך סיבה שחזר המשכון לידו שוב לא יכול להוציא ממנו בדין שהרי גוף המשכון לא הי' קונה וזה יכול לחזור בו ואם הוא מתנה מרובה כדפרי' אבל מ"מ נרא' שאם קדשה בחפץ ואומר תהי' לי מקודשת בו לא תחזיר לי עד שאתן לך מנה מקודשת בקנין החפץ אלא שתנאי הוא שהתנה שאם יתן לה מנה שתחזירו לו והוי כאלו נתן לה מנה ואין זה דומה כלל למתנה ע"מ להחזיר וכן מצאתי להדי' בפסקי תוספות וקבלתי שיש לסמוך עליה אם לא שחולקי' עלי' גדולי המחברי' כי פסקי תוספו' נקראו ולא סימני תוספות:
ודווקא מתנה מרובה אבל מתנה מועטת צריך לקיים את דברו ואם לא מקיים הרי הוא ממחוסרי אמנה ודווקא בעשיר אבל בעני אפי' במתנה מרובה כופין אותו לקיים משום נדר ורוב הדברי' כתבתי באריכות בפרק אעפ"י סי' ה' ומה שכתב מערבונות שעושין בשעת שידוכין ביארתיו יפה בפרק זה בורר סי' ח' תו מסיק איתיבי' רבא לרב נחמן קדשה במשכון מקודשת התם במשכון של אחרים וכדר' יצחק דא"ר יצחק מנין לב"ח שקונה משכון שנאמר ולך תהי' צדקה אם אין קונה משכון צדקה מנין וכתב הרא"ש מדברי התוספות וז"ל מנין לב"ח שקונה משכון איכא לפרושי דמיירי אפי' במשכון שמשכון לו בשעת הלוואתו אע"ג דלא א"ר יצחק אלא שלא בשעת הלוואתו איכא למימר כיון דקני לי' ב"ח שלא בשעת הלוואתו קנין גמור א"כ בשעת הלוואתו נמי אלים

שיעבודו ליחשב ממונא לקדש בו האשה ולקנות בו עבדים וקרקעות וכה"ג אנו צריכין לומר בפרק השולח כההיא דאמרינן המלוה את חבירו על המשכון אינו משמט כו'. וכן בפסחים פרק כל שעה בההיא דהמלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח כו'. מיהו צריך לדקדק בסוף האומנין ובסוף פרק שבועות הדיינין משמע דמשום ר' יצחק לא הוי אלא ש"ש ודלא כפרש"י שפי' בסוף האומנין דלר' יצחק קונה המשכון להתחייב באונסין דלא משמע התם הכא דכי מפרש התם טעמא דהלוהו על המשכון שומר שכר כדר' יצחק פריך לי' אימ' דא"ר יצחק שלא בשע' הלואה בשעת הלואה מי אמ' ולפרש"י ה"ל לאקשויי ותסברא אי אית לי' דר' יצחק אמאי לא הוי אלא שומר שכר באונסין נמי ליחייב מיהו יכול לדחות דחדא מתרי פרכא נקט ורבינו חננאל ז"ל פי' שם דלא להתחייב באונסין וצריך לדקדק אמאי קנאו להיות עליו ש"ש אי חשיב קנין גמור באונסין נמי נחייב ואי לא חשיב קנין גמור אפי' ש"ש לא הוי ואין לומ' שזהו שכרו שתופס משכון זה להיות בטוח בחובו דא"כ לא היינו צריכין לדר' יצחק אלא ממילא שמעינן דהוי שומר שכר מידי דהוה אאומני דהוי ש"ש משום דתפיס לו אאגריה אלא וודאי גבי אומן דווקא שייך האי טעמא שיש לו שכר אחר שמשתכר באומנתם ובשביל שבתפיסת הכלי הוא בטוח משכרו הוי שומר שכר אבל בהלוואה אם לא ילוה לא יצטרך למשכון אלא וודאי היינו שכרו דקנו ליה להיות ממונו לקדש בו את האשה ולקנות בו עבדי' וקרקעות וכן פי' ר"ח דקני לי' לקדש בו את האשה וא"ת אמאי חשיב שומר שכר מהאי טעמא גם במעות היה יכול לעשות זה. וי"ל דבשעה שנטלו לא היו מעותיו בידו ונהנה הוא במשכון שנוטל בו במקומ' פי' להיות עליו ש"ש כיון שיכול לעשות ממנו קידושין או קנין ועוד שיכול לעשות חליפין מן הכלי הממושכן מה שלא הי' יכול לעשות במעות ולפום האי טעמא לא נוכל לפרש בשמעתין דבשעת הלוואה מיירי דכיון שלא בשעת הלוואה לא הוי אלא ש"ש משום שנהנה שיכול לקדש בו א"כ בשעת הלוואה אין לו כח זה וכן משמע לקמן פרק שני גבי עשה לי שירים ונזמים ואקדש אני לך דקאמר למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי דאינ' מקודשת עד שיגיע ממון אחר לידה. ומ"ש במשכון אחרים בשעת הלוואה דהאי נמי ממושכן לו בשכרו דתפיס לי' אאגריה. הלכך לא איירי הכא אלא במשכנו שלא בשעת הלוואתו. אבל אם הי' לו משכון ממנה אפי' משכנתו לו בשעת הלוואה והחזיר לה המשכון וקדשה בו מקודש' דחזרת הך משכון הוי כמחילת מלוה וכן הלכת' ועוד מוכח לקמן דאף אם קדשה במלוה שיש עליה משכון בלא חזרת משכון מקודשת ע"כ ואף שדבריו דברים של טעם הם. והם מתוספות דס"פ השוכר את האומני' וכן הוא לשם בפסקי תוספות. וכן בתוספות דפ' השולח וכן דעת ראבי"ה שכתב וז"ל

קדשה במשכון דאחרי' דקני' לי' מולך תהי' צדקה וה"מ במשכון של ישראל דבר צדקה הוא כגון שמשכנו שלא בשעת הלוואתו דהכי אוקימנא להההיא דר' יצחק בפ' האומנים אבל במשכנות של גוי לא כדאית' בפ' כל שעה דהלכה כרבנן ולא כר"א עכ"ל. אכן רבו החולקי' כגון הרמב"ם שכתב סתמא ולא חילק וכן פי' הר"ן להדי' וכן פי' המגיד משנה בשם הרמב"ן וחלילה להקל כנגד כל הני גדולי עולם:

גם קשה איך בעלי התוספו' בכאן לא השגיחו בזה ע"כ נ"ל דס"ל לבעלי התוספות דלר' יצחק משכון שלא בשעת הלוואתו קונה קנין גמור לכל מילי אלא שצריך להחזיר לו המשכון כשיפדנו ומאחר שאינו שלו לחלוטין א"כ מסתמא פטור מאונסי' דאונס רחמנא פטרי' בכל דבר שבעולם חוץ מן השואל שכל הנאה שלו לחלוטין. א"ה מסתמא פטור מאונסי' ומ"ה מאחר שלא בשעת הלוואה קונה קנין גמור א"כ בשעת הלוואה קונה קנין קצת שיכול לקדש בו את האשה ולקנות בו קרקעות. ומ"מ לא הוי עליו אלא ש"ח דס"ס לא חשבינן זה לשכרו במה שיכול לקדש בו את האשה או לקנות בו בחליפין דבוודאי אם לא הלווהו הי' יכול ג"כ לעשות במעותיו מה שירצה וכי לא היה יכול להשתדל כלי או בגד ששוה פרוטה ע"כ דינו כש"ח אם לא מה ששוה בו המשכון נגד החוב דהוי כאלו התנה שקיבל זה בדמיו שאם יגנבו או יאבד שיפסיד ג"כ חובו ע"כ נר' בעיני להחמיר דממשכון של אחרים אפי' במשכון שלנו בשעת הלוואו' שמקודשת וצריכה גט אכן מה שכתב שאם יש לו משכון מ"מ שמקודשת אפילו בלא החזרת המשכון אין דעתי נוחה בזה כ"א במשכנו שלא בשעת הלוואה וכמו שנכתב לקמ' בראי' ברור' סי' כ"ט:

סימן יג

בני רב הונא בר אבין זבין אמתא בפריטי לא הוו להו פריטי אותיבו נסכ' עילייהו פירש חתיכות של כסף אייקר אמת' את' לקמי' דר' אמי א"ל פריטי אין כאן פי' אותו פריטי שהתנו עלי' הלכך נסכא שהו' משכון אין כאן להיות במקומו לקנות ת"ר התקדשי לי במנ' וזרקתו לאור או לכל דבר האבד אינ' מקודשת ומפרש תלמוד' שה"ה אם השליכתו לפניו אינה מקודשת ואינו דומה לתן מנה לפלוני ואקדש לך דהתם איהי קאמרה לה מעיקרו אבל כאן אמרינן משטי הייתי בך לומר תן מעותיך לאחרים אם אמר התקדשי לי במנה תנם לאבא לאביך אינה מקודשת ואם היא אמרה ע"מ שיקבלם לי מקודשת התקדשי לי במנה תנהו לפלוני אינ' מקודשת ע"מ שיקבלם לי מקודשת ועבי' צריכות' דאי תנא אבא ואביך ה"א אבא ואביך דסמכ' דעת' עילייהו אבל פלוני כו'. אפי' כשאמרה שיקבל לי' אינ' מקודשת דלא סמכ' דעת' עילייהו ואי תנא פלו' ה"א פלו' דלא סמכא דעתי' כו'. דכי אמרה תנהו לפלוני אינ' מקודשת אבל אבא ואביך אפי' כי אמרה תנהו

לאבא ואביך מקודשת צריכא תו מסיק ת"ר התקדשי לי במנה תנם על גבי סלע אינ' מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת ופירש"י שהסלע קונה מטעם חצירה בעי רב ביבי סלע של שניהם מהו תיקו. וכתב הרא"ש מדברי התוספות וקשה מההי' דהמוכר את הספינה דקאמר חצר השותפין קונין מקח מזה לזה ומוקי לה במודד לתוך קופתו אבל ע"ג קרקע לא וא"כ תפשוט מינה דאינ' מקודשת וי"ל דהכא אין הדבר תלוי בקנין שתהא קונה ע"י הסלע דמיירי הכא אפי' זרק המנה לתוך חיקה והא דקתני בבריי' תנם ע"ג הסל' אינה מקודשת מיירי אפי' זרקו לתוך חיקה וקבלתו דכיון דאמרה תנם ע"ג הסלע הוי כאלו אמרה איני חפץ בקידושין ואפי' אם זרק' לתוך חיקה ושתקה מאחר שכבר גלתה דעתה שאינ' רוצ' להתקדש לו יכולה היא שתאמר בתורת מתנה קבלתים אבל בסלע שלה מקודש' שזה הלשון מורה שהיא חפיצה בקידושין ע"כ. ונראה בעיני אף שמלשונו קצת משמע דאפי' בסלע שלה אינ' מקודשת כ"א בזרק לתוך חיקה. מ"מ נראה בעיני פשוט דבכל ענין מקודשת אפי' נתנ' על הסלע מאח' שהסל' שלה הוי כחצירה אלא שהרא"ש רוצה לפרש כל הסוגיא בענין אחר אלא שדברי הטור משמע דווק' בעינן לתוך חיקה שכתב והוא שזרק לתוך חיקה ומ"מ עיקר כמו שפרשתי. ובתשובת מהר"ם שבסוף ספר נשים כתב על ראובן שקידש לאה וזרק לה קדושיה לתוך חיקה ונענעה בגדיה להשליך הקידושין ממנה תוך כדי דיבור נראה וודאי כיון שחצר שקידש שם אינה שלה אפי' זרק לה הקידושין תוך ד' אמותיה אינו מקודש' כדתנן בהזורק. אבל אם זרקה לתוך חיקה או לתוך קלתה מקודשת אעפ"י שראו עדים שנענה בגדיה להשליך הטבעת של קידושין מעליה אין לדמותה להא דאמרינן בפ' קמא דקידושין התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינ' מקודשת בו דלמה שדיתנהו קמי' דאינ' מקודשת כו'. דשאני התם דאיהי לא אמרה מעול' מקודשני לך אבל בנדון זה כיון דשמעו העדים דאיהי אמר' לו מעיקרא פלוני הוא וקדשני. וגם שוב בשעת הקידושין כשאמר' בפני כול' פלוני' בקש' ממני לקדשה וכן אעשה ושתקה אע"ג דבתר דנפל לתוך חיקה שדתינהו איכא למימר דמעיקרא קבלה לשם קידושין וכי שדתינהו בתרה כי מהדר קא הדר' בה ואע"ג דתוך כדי דיבור לקבלה שדתינהו בקידושין משום חומרא דא"א קי"ל דתוך כ"ד לאו כדיבור דמי כדאית' בפ' יש נוחלין ופרק ה' דנדרים. ואע"ג דאמר' בלבי לא הי' אלא לשחוק ומעול' לא נתרציתי לו דברים שבלב נינהו ואין דברים. ואע"ג דאיכ' למימר דאנן סהדי דלא נתכוונה אלא להתלוצץ גבי קידושין. משום חומרא דא"א לא נסמוך על אומדן דעת' לומר לא הי' בלבה כך וודאי וליכא אומדן דעתה דמוכח כיון דאיכא נמי למימר אתת' בכל דהו ניחא לה אמנם דקדקתי בכת' העדיות

וכתב בו שהעדים לא ראו אם נפלה טבעת של הקידושין בחיקה, ולפ"ז נראה לי דאינ' צריכה גט דאפי' היא יוד' בטוב שנפלה לתוך חיקה בעי' דליהוי סהדי שהגיעו הקידושין לידה. והיכא דאיכא תרי סהדי א' אומר קרוב לו וא' אומר קרוב לה הוי ספק קידושין. והיכא דליכא אפי' חד שראה שהגיעו הקידושין לידה אינ' מקודשת אפי' מדרבנן. ואעפ"י שהיא בעצמה מודה שנפלה הטבעת בחיקה דומי' דאמרינן המקדש בעד א' אין חוששין לקידושיו ואפי' שניהם מודים והאריך בדבר ובסוף כתב וטוב בעיני שלא להחמיר להצריכה גט לחומרא פן יתן המקדש כסף סוררת כדי לעגנה או ירחיק נדוד ונמצאת זאת העלובה כל ימיה עגונה. מצאתי בהגה"ת מרדכי סוף גיטין וז"ל פסק י"ג בתשובתו וז"ל מה שהעד אומר שראה שחלק ידו שע"כ ונתן הטבעת בידה מאחר שלא זרקה צריכה גט ואעפ"י שיש עדים שלא דיבר עמה בשעת נתינה כיון שדיב' עמה תחלה הוו קידושין דתנן הי' מדבר עמה וכו' עכ"ל. נחזיר לדברי הרא"ש ומבעיא לי' לרב ביבי אם הסלע של שניהם מה יש לדון בלשון זה נ"מ אם זרקו לתוך חיקה בשתיקה וע"ד זה יש לפרש התם ע"כ שיטת הרא"ש מדברי התוס' אבל הרמב"ם כתב פ' ד' מה"א זרק קידושין לתוך חצר של שניהם או על מקום שניהם אעפ"י שלא הגיע לידה או לתוך חיקה מקודשת מספק וז"ל הרמב"ם הי' עומדת ברשות שהוא של שניה' וזרק לה קידושין מדעת' ולא הגיעו לידה או לחיקה ה"ז מקודשת קידושי ספק וכתב המגי' משנה שאינו דומה לחצר השותפין לענין מכירה דבקידושין יש לחוש שמא הי' משאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה וכן כתב רבינו ניסים בסגנון זה. וע"כ אין להקל כלל. וכתב הטור בשם הרמ"ה דווק שיחדה לו הסלע. אבל אם לא יחדה לו הסלע אפי' סלע שלה אינ' מקודש' והביאו הטור סי' ל'. וכן ירא' מדעת הרמב"ם בפ"ד מה"א שכתב אם אמרה לו הנה קידושין תנם על מקום זה ואותו מקום של שניהם מקודשת מספ' שצריך לברר אעפ"י שאין ראי' גמורה על מקום שלה. מ"מ זכר לדבר מיהא דבעינן בירור מקום גם כדי הוא דברי הרמ"ה לסמוך עליו בפרט מאחר שלשון התלמוד מורה כדבריו מדקאמ' ואם הי' הסלע שלה מקודשת ולא אמר ואם הניח על סלע שלה מקודשת אלא בוודאי ה"ק ואם הי' אותו סלע שאמרה להניח עליו הוא שלה מקודשת אלמא דבירור מקום בעינ' תו מסיק התקדשי לי בככר תנהו לכלב אינ' מקודשת ואם היה הכלב שלה מקודשת בעי רב אשי כלב ורץ אחריה לנשכה מהו בההיא הנאה דקא מצלה נפשה גמרה ומקני לנפשה א"ד מצי א"ל מדאוריית' חייבי מחייבת להצילן תיקו:

התקדשי לי בככר תנהו לעני אינה מקודשת ואעפ"י שעני הסמוך עליה מ"ט דאמרי לי' כי היכי דמחייבנא בי' אנא ה"נ מחייבת בי' אתה ע"כ הסוגי' וכתב הטור וז"ל גם

בזה מפרשי' התוספו' דמיירי בכה"ג שזרקו לה לתוך חיקה אחר שאמרה תנהו לכלב התקדשי לי בככר זו תנהו לפלו' עני אינ' מקודשת אפילו בעני המוטל עלי' לפרנסו גם זה מיירי בכה"ג ע"כ ובתוספו' שלנו לא מצאתי גם הרא"ש לא פיר' וגם לא מסתבר' כלל לפרש בכה"ג ודווק' גבי סלע דלית לי' דעת לקבל' ולא בר מיכל הוא דמפרשינן הכא. אבל אם אמר' תן לכלב או לעני מיירי כפשוטו שאף הוא נותנו להן ולולי דמסתפינא להקל הייתי אומר שאם היא אמרה תנהו לכלב והוא שלה והוא זרק לתוך חיקה יכולה לומר אח"כ לקבולי בעצמי לא בעינא אלא ליתנו לכלב ואת לא קיימת תנאי אלא שיש לומר דבהאי גוונא אין קפידא הלא יש בידו ליתנו לכלבה. ולפי' הרמ"ה שכת' לעיל שצריך היא שתאמר לאותו סלע. א"כ גבי כלב נמי פרושו הכי ואם אמרה תן לכלב והוא נתן לכלב שלה אינ' מקודשת. וגבי עני אפי' אמרה תן להעני הסומך עלי' אינה מקודשת. וכתב הרא"ש ז"ל בתנה ע"ג הסלע או תנה לכלב איכא לספוקי אם אמרה האשה תן מנה ע"ג הסלע ולקדש אני לך כפשוטו בלא זרק לתוך חיקה וכן ככר לכלב ואקדש אני לך אם היא מקודשת מדין הערב כמו תן מנה לאבא ולאביך תן מנה לפלו' תן ככר לעני ואקדש אני לך. א"ד לא אמרי' מדין ערב אלא דומי' דערב דאע"ג דלא מטי לידי' איהו מטי לאינש אחריני גמר ומשעבדי' נפשי'. אבל היכי דלא מטי הנאה לשום אינש לא דמי לערב והא דקתני בברייתא התקדשי לי במנה תנם ע"ג סלע איכא למימר דה"ה אם אמרה האשה תן מנה ע"ג סלע ואקדש לך שאינה מקודשת. אלא אפשר דכייל להו בהדי הך דתנא לאבא ולאביך ותנם לפלוני ואגב אינך תני בהאי לישנ' פירש כי שם אם הית' אומרת ואקדש לך אני וודאי מקודשת ויען כי ראיתי מקצת הגדולים שכתבו דהוי מקודשת מדין ערב כתבתי הנרא' לי שדעתי נוטה דלא דמי לערב כלל וראוי להחמיר בדבר עכ"ל. אבל הרמב"ן חולק שכתב גבי תן לכלב ואקדש אני לך ומקודשת מדין ערב כיון שהוציא ממון על פיה אבל תן על סלע כו' מאחר דלא עביד מידי אפומה אין שייך דין ערב כי מסתבר וק"ו לפי סברת הרשב"א שמיקל בכולהו:

כתב הרא"ש בתשובה כלל ל"ה סימ' י"א שנשאל על לאה שאמרה לראובן תן לי מה שאתה חייב לי ונתן לה ג' פשיטי' וכשנותנה בידה אמר הרי את מקודשת לי והיא כששמעה כן השליכה המעות מידה והרימה קולה וצעקה איני חפיצה להתקדש לך ומרטה בשערה ושרטת בפניה וצעקה אוי ואבוי והשיב יראה לי דאין כאן בית מיחוש כיון שהעדים מעידים שלא נתרצית בקידושין וזרקתן לאלתר מידה ואפי' קול של קידושין לא יצא לה בעיר שהרי יצא שובר עמה ע"כ ותימא דפשיט' הוא מאחר שמצינו אפי' השליכתו לפניו דלא הוו קידושין מכ"ש הוא ונראה דהך תשובה בא להשמיע לנו

דאפי' יצא לה קול קידושין בעיר אפ"ה לא חיישינן לה שהרי שובר עמו ומ"מ נראה דלאו דווקא צעקה אוי לי אלא אפי' בהשליכתו נמי קול ושוברו עמו אלא שמעשה שהי' כך הי' אבל מ"מ שמעת' גבי מיהב יהיב או מיהב לחוד וכל הני דלעיל נהי דלא הוי קדושין מ"מ אם יצא לה קול בעיר צריכ' גט משום קלא דאין זה שוברו לפי שאין ברור כ"כ למשמעות לשון בני אדם שמיאנה בקידושין. עוד נראה בעיני אפי' לא השליכה ותפסה בעבור חובה אלא שאין חפיצה בקידושין דלא חיישינן כלל:

סימן יד

מסקינן ההוא גברא דהוה קא מזבין חומרי פי' בוטינ"ש שעושין של בדיל וחורזין הרבה מהן בחוט א' ועושין כמין ענק ונותנין בצווארי‏הם למכור אתאי ההי' איתתא אמר' לי' הב לי חד שוכה פירש מלא חוט הענק א"ל אי יהיבנא לך מקדשת לי א"ל הב מיהבי אמר רב הונא כל הב מיהבי לאו כלום הוא. ההוא גברא דהוה קא שתי חמרא בחנות' אתאי ההיא איתתא א"ל הב לי חד כסא. א"ל אי יהיבנא לך מקודשת לי א"ל אשקי משקי. אמר רב חמי כל אשקי משקי לאו כלום הוא ההוא גברא דהוה קא שדי תמרי מדיקלא אתאי האי איתתא א"ל שדי לי תרתי א"ל אי שדינא לך מקודשת לי א"ל שדי משדי אמר רב זביד כל שדי משדא לאו כלום הוא. וכתבו התוספות אעפ"י שאמרה תן מעות לפלו' כו'. שמקודשת מדין ערב כ"ש תן לי שאני הכא כיון דמעיקרא לאו בתורת קידושין שאלה מיני' א"כ כשאמרה הב לי אדעתא דמעיקרא קא אמרה וכתב הטור מדברי הרמב"ם וכל כיוצא בזה שמשמעת' לא תשחק עמו בדברים רק תתן:

וכתבו התוספ' והרא"ש אחריהם והא דמייתי הני תלת עובדי לאשמעי' דבין במידי מאכלי' ובין במידי דמשתי' בין במידי אחרינ‏י לא הוי קידושין עכ"ל:

וכתב עוד הרא"ש וז"ל ויראה שאם אמר לה בשעה שנתן לה הרי את מקודשת לי וקבלה ממנו מקודשת. וכן מצאתי בשם הראב"ד ז"ל. עכ"ל:

ונראה בעיני דווקא קבלה הימנו ושתקה אבל אם חזרה ואמר' הב מיהיב או בא' מן הלשונות שאין משמעות' לשון קדושי' לא מהני מידי וכ"כ המגיד משנה בשם הרמב"ן וכתב הר"ן וז"ל איכא מ"ד דטעמ' דאינ' מקודשת משום דאדיבור' קא סמכא דאמרה לי' מעיקרא הב שלא לשם קידושין. אבל אי א"ל איהו מעיקרא אי יהיבנ' מקדשי לי ואמר' הב א"נ הבי מיהבי מקודשת כדקאמר איהו קאמר ומקודשת וכן נמי אפי' היכ' דאמר' איהי מעיקרא הב אם חזר ואמר לה בשעת נתינה התקדשי לי בו ואיהי אמרה הב או הבי מיהבי מקודשת. אבל הרשב"א סובר דאפי' לא אמרה איהי מעיקרא מידי כיון דהוא אמר בלשון שאלה אי יהיבנא לך מקודש' לי ואיהי לא איהדר' לי' אין מקודש' לך אלא

הב או הבי מיהבי אפי' חזר ואמר לה הרי את מקודשת לי בזה לא מהני ולא מידי דעיקר טעמא דאינה מקודשת היינו משום דכיון בלשון שאלה קאמר לה אם אית' דארצויי' ה"ל לאהדורי אין מקדשנא לך מדלא אהדר' הכי אלא אמר' הבי מיהבי וודאי הכי קאמרה בקידושין לא ניחא לי אלא במתנה ולפי' אם חזר ואמר התקדשי לי אינ' מקודשת. ולי נראה כל שלא אמר' בלשונות האמורין בגמר' איכא לספוקי בלשון קידושין וצריכ' גט וכל כיוצא בזה אין לנו אלא מה שאמרו חכמים עכ"ל. והנראה בעיני מה שהקיל רשב"א אפי' התחיל הוא ואמ' בלשון שאלה אם אתן לך כו'. והיא אמרה הב מיהבי שאין כאן קדושין. והר"ן רצה למחמיר שצריכ' גט לחומר' מאחר שלא נאמר להדי' בגמרא אומר אני שהן קדושין גמורין דדווקא כשהיא תבעה מתחלה שלא לשם קידושין הוא דאמרינן דלאו כלום הוא כדברי התוספו' והרא"ש. אבל כשהוא התחיל בלשון שאלה והיא השיבה שיתן אין לך ריצוי גדול מזו ובכל לשון אינו גורם הפסד כדמוכח במסקנא דאין חילוק ביניהם ואדרבה אמרה תן והנני מוכן לקבל אמרינן חיזוק לשון הוא כמו כל הכפולי' שבתורה עשר תעשר העניק תעניק דאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם והוי כאלו אמרה תן ותן והנני מוכן לקבל גם מה שכתב הר"ן בתחלת דבריו שאפי' אמרה איהי מתחלה שלא לשם קדושין וחזר ואמר בשעת נתינה התקדשי לי בו ואמרה איהי הב מיהבי לי דמקודשת כל עיקר דעת הרמב"ן דאינ' מקודשת כדפרישי' והיינו טעמא לעולם אדיבור' קמא קסמכה שלא היו לשם קדושין אם לא שקבלה בשתיקה וכן דעת הרא"ש דלא פסק כשחזר ואמר התקדשי לי בו דיש בו ממש אם לא קבלה בשתיקה כדפרישית:

איבעיא להו הב אשקי מהו פי' דלא כפלי' לדיבורה. אמר רבינ' מקודש' רב סמא בר רקתא אמר תגא דמלכא פרש"י נשבע בכתר המלך אינה מקודשת וכן פי' בשם ר"ח אפי' נתן לה תגא דמלכא אינה מקודשת והלכת' אינה מקודשת:

סימן טו

אמר רבא אר"נ כתב על הנייר או על החרס אעפ"י שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאנתי בין ע"י אביה בין ע"י עצמה פי' ברשות אביה מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה כתב על הנייר או על החרס אעפ"י שאין בו שוה פרוט' הרי את מקודשת לי הרי לי לאנתי בין ע"י אביה פירש שהיא עשתה את אביה לשליח מקודשת מדעתה והוא שבגרה:

וכתב הרא"ש וז"ל הא דאמרינן בקטנה מדעתה מקודשת מיירי בדאמר לה צא וקבלי קידושך כדאמרינן לקמן אומר אדם לבתו קטנה צא וקבלי קידושך ופי' הראב"ד וז"ל

דלאו בתורת שליחות הוא דקטן וקטנה לאו בני שליחות נינהו אלא משום דה"ל כמו שאמר תן ככר לכלב שלי או תן על סלע שלי ותתקדש בתי לך וכיון שאמר לבתו קבלי קידושיך הוי כמי שאמר מי שיתן לך מנה מעלה אני עליו כאלו נתנו לי ותתקדשי בו ומיהו קשה דיד קבלת קידושין הוא המעשה והיא לאו בת קבלה אלא מכח שליחות דאביה כו'. ונהי דנתינת כסף הוי הקידושין אי אפשר להיות אלא מטעם שליחות דחשבינן להו כאלו קיבל אביה קידושין וכן שטר הקידושין צריך שיבא ליד האב וידה לא הוי כחצר האב דאף לעצמה אינה קונה להתקד' דקטנה שאין לה אב אין לה קידושין מן התורה כלל. וא"כ ע"כ צריכין אנו לומר כשקבלה קידושין מדעת אביה הוי היא שליח האב דאין לה יד לקבל מכח קבלתה כו'. וקשה על הראב"ד שכתב לא מתור' שליחות כו'. הלכך נראה לי דהא אין שליחות לקטן היינו כשעשה שליחות לזכות לאחר דמיעוטא דשליחות דקטן היינו משום דאיש כתיב בכל דוכתא דאיתרבאי שליח לגט ובתרומה ובפסח לקמן ברישׁ פר' האיש מקדש והיינו דווק' לזכות לאחר בשליחתו אבל בקידושי קטנה שהי' זוכה לעצמה בשליחות אביה מהני שליחות' לעצמה כאלו קיבל אביה קידושין בשבילה דקטן אית לי' זכי' כשדעת אחרת מקנה לו ובשליחות אביה היא זוכה לעצמה ונראה מה שטרח הרא"ש למצא טעם הגון על הא דקטנה אף שאין נפקות' לעניין הדין מאיזה טעם הוא אלא ששם נ"מ וכמו שנכתוב לקמן גבי הא דאמר רב נחמן אומר אדם לבתו קטנה כו'. גם לפי טעם של הראב"ד והרמב"ן אינו מיושב אלא בקידושי כסף דלא גרע מתן על סלע שלי אבל בקידושי שטר לא שמענו כאשר כתב הר"ן אבל לפי דברי הרא"ש אין חילוק וכמו שנכתוב אי"ה לקמן. עוד כתב הרמב"ן וז"ל דבתך מקודשת לי לאו דווקא בתרוייהו דוודאי כי יהיב לה לדידה בין בתורת שליחות דאב בין שנתן לה רשות לקבל קידושין אי אמר לה הרי את מקודשת לי היא מקודשת וראיי' לדבר מדאמרינן לקמן בפרקין גבי כסף אמר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי ואפי' לר' יוסי בר' יהוד' דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין נתנו ומינ' גמרינן דאומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי ק קידושין אלמא דהמקדש את הקטנה ואמר לה הרי את מהני משמע וודאי דה"ה לנערה שעשתה אביה שליח דאי אמר לה הרי את מהני ועוד ראי' מדאמרינן לקמ' בפ' האיש מקדש קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכ' גט שמא נתרצה האב והתם וודאי הרי את קאמר ולא בתך שהרי שלא מדעת האב נתקדשה אלמא קסבר קטנה דאמ' לה הרי את מהני הלכך רב נחמן כי נקט בתך לרבות' נקטי' דאפי' לדידה אי כת' בתך מהני וכ"ש הרי את ומיהו גבי ע"י אביה בדווק' נקטינ' לאפוקי שאם כתב הרי את ונתן לאביה כיון שלא בגרה לא מהני ע"כ:

והשיב עליו הר"ן וז"ל ומה שכתב וז"ל דבתך מקודשת לי דע"י עצמה לאו דווקא דוודאי כי יהיב לה לדידה בין בתורת שליחות דאב ובין בתור' שנתן לה רשות לקבל קידושי' אי אמר לה הרי את מהני וגמר לה להא מלת' מקידושי כסף אינו עניין לפי שהכסף הוא שקונה ואמירה אינ' צריכ' אלא לגלות שנתינה לשם קדושין הוא ולפיכך כשלא בגרה ומקבלת קידושין מכח אביה בדין הוא שיאמר לה הרי את ואינו צריך שידבר עם אביה אעפ"י שהוא מקדש כשם שהנותן גט לשליח קבל' בשעה שנתנו לידו אינו מדבר עם האשה אלא לשליח אמר תתקבל גט זה לפלונית ובקידושי כסף נמי בדין הוא שיאמר הרי את מקודשת לי כלומ' קבלי קידושין הללו לעצמך אבל בקידושי שטר כיון שהשטר הוא שקונה צריך שלשון השטר ידבר עם מי שהוא מקבל הקידושין כשם שהמגרש את אשתו ע"י שליח צריך שיכתוב בגט הרי את מותרת שאם כתב הרי בתך או אחותך מותר' אפי' בשנעשה להם שליח וודאי לא מהני שלא מצינו בגירושין שידבר עם אחרים ולפיכך אפשר נראה דכל שלא בגר' ומתקדשת בשטר צריך שיכתוב בשטר בתך ומיהו כי יהיב לה אומר לה הרי את מקודשת כנותן גט לשליח שבשעת נתינה מדבר עמו אעפ"י שכתב בגט הרי את ולפי זה אף בקטנה מתגרשת ע"י אביה וצריך לכתו' בגט בתך פלונית זהו מה שאני חוכך בזה להחמיר. ומ"מ כי אמרינן בתך אפי' כי יהיב לה לדידה מהני ה"מ בקידושי שטר דכי כתיב הכי בשטר מהני וכי יהיב לה לדידה אמר לה הרי את וכדכתי' בגמ' אבל בקידושי כסף הדבר ברור שבשעת נתינה צריך שיאמר לה הרי את וסיפ' דרב נחמן דהיינו שבגרה דנקיט לה בלשון הרי את בין ע"י אביה בין ע"י עצמה דווקא הוא דהרי הוא ממש כאשה המתגרשת שכותב בגט הרי את מותרת לכל אדם מיהו כי יהיב שטר קידושין לאביה אומר לי' התקבל קידושין הללו לבתך כשם שבשליח הגט אומר לה התקבל גט זה לבתך או לאחותך. ומ"מ הא דרב נחמן בין ברישא בין בסיפא לישנא קיטא הוא ולא סגי עד דאמר בתך פלוני' מאורסת לאני פלו' או את פלוני' מאורסת לאני פלו' דהא שטר קידושין משטר גירושין ילפינן והתם הא בעינן שמו ושמה כדאית' בפר' המביא תניין טעמא דמלתא דכתי' ספר כריתות דהיינו ספירת דברי' הכורתים בינו לבינה וכל שאין שמותיהן מפורשין אין מוכיח מתוך הגט שיהא הגט זה כורת בין ראובן ללאה אשתו ע"כ. והנה מה שחוכך להחמיר על דברי הרב בלי ראיי' לדמות נוסח קדושי השטר לגט. ואגב זה הוצרך נמי לשנות בגט של קטנה ולא מצינו שום שינוי בכל המחברי' בין גט של קטנה לגט של גדול' בשום ענין גם דברי הרמב"ן מסתבר טפי גם מה שכתב להצריך שמותם בקידושין ולא סגי עד דאמר בתך פלונית מאורסת לי כו' לאו דווקא דאמר כי לא שמענו מאבותי' להזכיר שמות בקידושין

כשהוא מקדש בעצמו ואף בנוסח אמירה הגט לא ראיתי אלא נ"ל שצריך לכתוב כך בשטר קידושין...:

סימן טז

מסקינן בעי רשב"ל שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה פי' שנכתב לשם אשה אחרת ונמלך מהו:

הווייה ליציאה מקשינן מה יציאה בעינן לשמה דכתי' וכתב לה לשמה אף הוויי' בעינן לשמה א"ד הווייות להדדי מקשינן מה הויה דכסף לא בעינן לשמה שתהא צורת הדינר טבוע לשמה אף הוויי' דשטר לא בעי לשמה בתר דבעיא הדר פשטי' הויה ליציאה מקשינן דכתי' ויצאה והית'. איתמר כתב לשמה ושלא מדעתה פרש"י קודם הכתיבה לא נמלך בה וציו' לכתוב לשמה ואחר כתיב' הודיעה וקבלתה ובגדולה קאי וה"ה בקטנה ונערה לשמה ושלא מדעת אביה רבא ורבינא אמר מקודשת רב פפא ורב שרבי' אמר אינה מקודשת וכתב הרי"ף והלכתא כרב פפא ורב שרבי' דהא אותבי' עלי' דרבא ורבינא מהא דאין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם ואע"ג דמוקי לה בשטרי פסיקת' פי' כגון שפוסקין נדוני' כמה אתה נותן לבנך כמה אתה נותן לבתך זהו אין כותבין אלא מדעת שניהם דניחא להו שתהא כמלוה על פה ולא בשטר ההיא שינוי' היא ולא סמכינן עלי' דהא רב אשי דהוה בתראי אוקמ' בפ' הנושא את האשה בשטרי אירוסין ממש כרב פפא וכרב שרבי' למימרא דהלכת' כוותייהו עכ"ל וכן כתב ר"ח ז"ל והבי' ראיי' מדרבא אמר רב נחמן דאמר לעיל מדעתה והוא שבגרה ועוד כתב יש מי שאומר דהלכה כרבא ורבינא והדבר צ"ע וכתב עליהם הרא"ש מ"ש אשינוי' לא סמכינן אין זה ראייה לעסק הלכה דבפרק הנושא איכא איפכא פי' שהגמר' ג"כ דחי' בשטרי אירוסין ממש. א"כ ג"כ נאמ' אדחי' לא סמכינן דמתחלה מוקי לה בשטרי פסיקת' שהסתם גמר' מקשה על רב אשי מאי לאו שטר פסיקת' כו' ודחי' לה אליבא דרב אשי לא בשטר אירוסין ממש ומדרב נחמן דלעיל ליכא ראיי' דהא רבא דאמר הכא מקודשת איהו דאמר לעיל בשם רב נחמן דבעינן מדעתה אלא מדעתה דלעיל לאו אכתיבת השטר קאי אלא אנתינתו ובסדר תנאים ואמוראים כתב יד רבינו יוסף טוב עלם כתב רבינא ורב אשי הלכה כרבינא וכן פסק הלכה כרבא ורבינ' דאמרי מקודשת. אבל ר"י רגיל לפסוק בכל מקום כרב אשי לגבי רבינא ותרווייהו אמוראי בתראי נינהו ורב אשי גדול מרבינא הוי כדא"ל רבינא לרב אשי בפרק הדר אנא נמי תלמיד חבר דמר הי' כו'. וא"כ יהי' כרב אשי שמוכרח להעמיד' בשטרי אירוסין ממש וכיון דאפלגו בהו רבותא עבדינן לי' לחומרא ע"כ וכ"כ הרמב"ן והרשב"א:

סימן יז

איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה ומאי נ"מ כגון שהער' בה ופשטה ידה וקבלה קידושין מאחר א"נ בתולה לכ"ג פרש"י אם סוף ביאה קונה א"כ תחילת ביאה אינה קדושי' וא"כ נמצא בעולה קודם קידושין ולא יהי' בתולה מעמיו כו' ומה שהרא"ש לא הביאו לפי שאין עכשיו נוהג דין כ"ג ולכשיבנה בית המקדש במהר' בימנו יכתיבו' ועוד נ"ל נ"מ אחריתי כגון שמת אחיו של המקדש אחר שהערה בה ויש לו אשה והיא צרת ערוה למקודשת אי תחיל' ביאה קינה א"כ אשת אחיו יצאה בלא חליצה ואי סוף ביאה קונה א"כ מוציאה את ארוסתו בגט ואת יבמתו אשת אחיו בחליצה כדין המקדש אחות זקוקתו והקשו בישיבה א"כ אמאי נקט תלמודא מילת' דלא שכיחי כלל שתהא פושט' יד לקבל קידושין מאחר בשעת התשמיש שהוא רחוק מן דעת ובוודאי מעולם לא נמצא כזו ולא נקט כה"ג דפרישית דהוא אפשר להיות בנמצא. והשבתי דתלמודא נקט הני שני אבעיות דפשטי' ידה כו'. וכן כ"ג וכו'. דאז הך בעיא דמת אחיו כ'. שפרשתי הוא נפשטא מו"מ נראה דאם נפשוט הך בעיות דתחלת ביאה לא קני וא"כ אסורה לכ"ג אע"פ שדעת' היו לשם קידושין לא שתהא אסור' וא"כ כשלא יקדש מדעת' דתחלת ביאה תהא נאסר לו אפ"ה אמרינן כל הבועל וכו'. כשם כשמת אחיו דאמרינן בסתם כל הבועל כו'. וצריכה חליצה והיא יוצאה בגט כדפרישית. ואם נפשוט דתחלת ביאה קונה א"כ נפשט' הך בעיא דפרישי' מכ"ש דפשטה ידה שגילת' דעתה להדיא שאינ' מתרצה כלל בתחלת ביאה לשם קידושין שהרי קבלה קידושין מאחר אפ"ה אמרי' ס"ס מאחר שנתרצית לביאה מיד מתקדשת כ"ש מן הסתם שתחלת ביאה קונה מיצא' בלא חליצה. אמר אמימר משמי' דרבא כל הבועל דעתו אגמר ביאה וכתב הרא"ש מדברי התוספות ודווקא כשגמר ביאתו אז אמרינן דעתו אגמר ביאה ואם קודם גמר ביאה קבלה קידושין מאחר מקודשת לשני אבל אם הערה בה ופירש ולא גמר ביאתו מקודשת וכן אם קודם ביאה אמר אני רוצה שתתקדש בה בהעראה מקודשת דאמרי' בפר' הבא על יבמתו דאשה ניקנת בהעראה דילפינן קיחה מעריות:

ולפ"ז אם גמר ביאתו אז תחלת ביאה אינ' קונה ואם קבלה קדושין מאחר קודם גמר ביאה אזי מקודשת לשני ואם קדשה כ"ג בביאה אסורה לו ואם הערה ופירש וקבלה קידושין אינ' צריכה גט מאחר ולכ"ג נמי שרי':

ואם קדשה בהעראה ולעניין כעין היכא שמת אחיו אחר העראתו ונפלה לפניו זקוקתו שם שהיא ערוה לאות' מקודשת אם גמר ביאתו א"כ תחלת ביאה לא קני וצריכא זקוקתו חליצה ואות' המקודשת מוציא בגט ואם הערה ופירש אז זקוקתו יוצא אפי' בלי חליצה.

תו מסקינ' איבעיא להו ביא' נישואין עושה או אירוסין עושה נ"מ ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה אי אמרת אירוסין עושה אינו יורש' ואינו מטמא לה ואינה מפר נדריה ואי אמרת נשואין עושה יורשה ומטמא לה ומפר נדריה וכתב המגיד משנה ולא אמרו אם מותר לבא עליה דאפי' את"ל נישואי' עושה אסור לבא עליה פעם אחרת דהא מחסר' כניסת לחופה ולפ"ז נרא' מ"ש הרמב"ם שאם בא על ארוסתו לשם נישואין שזו היא חופתו דווקא ליורש'. אבל חופה צריכ' אמר אביי ת"ש האב זוכה בבתו בקידושיה בכסף ושטר וביאה וזוכה במציאתה ובמעשה ידיה ובהפר' נדריה ואינו אוכל פירו' בחיי' נשאת יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירו' בחיי' קתני ביאה וקתני נישאת פי' ש"מ דביאה אינו עושה נישואי' ודחי' כי קתני נשאת אשארה כו'. וכסף ושטר. אמר רבא ת"ש בת ג' שנים ויום א' מתקדש' בביאה כו'. נשאת לכהן אוכלת בתרומה קתני ביאה וקתני נישאת ה"ק אי הני נישואי' דכהן נינהו פי' כגון שמתקדש בביאה לכהן אוכל בתרומה וזה נישאת לכהן דקתני וכתב הרשב"א והרמב"ן ז"ל דהלכה כאביי ורבא דבעו למיפשט מהאי מתנית' דאירוסי' עושה ואע"ג דדחי' להו תלמודא פשט' דמתניתין כוותייהו משמע. ותו מייתי בגמרא דר' יוחנן בן בג בג בעי למיפשט דנישואין עושה ודחו לה רב נחמן ורבינ' דלעול' ארוסין עושה והלכת' כוותייהו ע"כ דהיינו ביאה שהיא לשם קידושין אבל ביא' שאחר קידושין עושה נישואין כדברי הרמב"ם ז"ל ואיכא למיד' ביאה דקניא בתר קידושין היכי דמי אי דאיכא חופה ל"ל ואי דליכא חופה כיון שביאת איסור היא דהא קי"ל הבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה אינו בדין שתקנה דהא בפר' ד"א אמרי' דאפי' למ"ד מאמר קונה קנין גמור מאמר דהתירא קני מאמר דאיסור' לא קני י"ל דאה"נ דאם אפי' בא שלא לשם נישואין אלא לשם זנות דאינו קונה ולוקה אבל בא עליה לשם נישואין קונה ואינו לוקה דאע"ג דלא אשכחן בהדי' דקני אלא חופה סבר הוא דכיון דחופה לא קני' אלא מפני שהיא צורך ביאה מכ"ש ביאה עצמה שקונה. ועוד יש ללמוד כן מדין ק"ו ומה יבמה שאין כסף קונה בו ביאה גומרת בה זו שכסף קונה בה אינו דין שביאה גומרת בה וליכ' למיפרך כדפרכינן בגמר' מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת שאף זו זקוקה ועומד:

ועוד נראה לי לסמוך זה מדבעיא לן בסמוך ביאה נישואין עושה או אירוסין עושה ובשלמא אי פשיט' לן דביאה דלאחר קידושין נישואין עושה מספקא לן בביאה דקנו' אבל אי לא אשכחן ביאה דלאחר קידושין שתעשה נישואין מנא תיתי בביאה דקידושין וכן כתב הרמב"ם ז"ל שהבא על ארוסתי לשם נישואין זו היא חופתו:

סימן יח

פיסקא ב"ה אומר בפרוטה כו'. תנא שש מעה כסף דינר מעה שתי פונדיון פונדיון ב' איסרין איסר ב' מסמסין פרש"י כולם מיני מטבעות הן זו קטן מזו מסמס ב' קונטריקון. קונטריקון ב' פרוטות נמצא פרוטה א' משמנה באיסר האיטלקי והיא משקל חצי שעורה כסף צרוף והוא מקבלת הגאוני' ומסיק אמר שמואל קדשה בתמרה אפי' עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישי' שמא שוה פרוטה במדי ופריך והא אנן תנן בפרוט' ובשוה פרוטה פי' משמע צריך שיעור ולדברי שמואל אין צריך שיעור דלעולם חיישינן שמא שוה פרוטה במקום אחר ומשני מתניתן איירי בקידושי וודאי אם ישנו שוה פרוטה במקומו הוי קידושי' וודאי ואם בא אחר וקדשה אח"כ מותרת לראשון ואינה צריכ' גט משני ואם אינו שוה פרוטה במקומ' קידושי וודאי לא הוי לבטל קידושי שני אבל קידושי ספק הוה דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי ושיעורא אהני לדעת אלו הן קידושין גמורין שמאחר שמקדש בפרוטה במקומ' אין גמגים אפי' קבלה קידושין מאחר אין צריך גט משני לכן צריך פרוטה:

ושמואל איירי בספק פירש אין מותרת לאחר בלא גט. וכתב הרא"ש וז"ל במדי חומרא דרבנן בעלמא הוא דמדאוריית' אין לקדש אלא מקומו ושעתו פי' וקידושין הוא כמו הקדש וכן למקח וממכר והא דקרי לי' בשמעתי' קידושי ספק לא שיהא בו משום ספק דאורייתא אלא קידושי דרבנן נינהו ועשאוהו כמו ספק שאינ' מותרת לאחר בלא גט וגם הראשון צריך לקדשה קידושין אחרים ודאין. והרמב"ם ז"ל כתב שאם קידש בתבשיל או בירק וכיוצא בהן כל דבר שאינו מתקיים אם לא הי' שוה פרוטה באותו מקום אינ' מקודשת כלל שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסיד ויאבד ואל יהא שוה כלום ומתוך דבריו משמע שאם היינו יודעי' שהוא שוה בשום מקום היית' מקודשת מדאוריית' כיון דאי אית אורחא להתם שווי' לה פרוט' והא דקרי להו קידושי ספק משום דקאמ' שמואל שמא שוה פרוטה במדי ואין ידוע לנו בוודאי ששוה פרוטה במקום אחר ומחמת זה כתב שאם הוא דבר שאינו מתקיים להגיעו למקום היוקר אינ' מקודשת כלל מדאוריית' ור"י פירש אפי' ידוע ששוה פרוטה במקום אחר דאין להקדש אלא מקומו ושעתו. והאי דנקט חיישינן שמא שמא שוה פרוט' במדי לרבותא נקט דאפילו בכה"ג אמרו רבנן דהוי קידושין גזירה אטו אותו מקום ששוה פרוטה א"כ אין חילוק בין דבר המתקיים ובין דבר שאינו מתקיים דכיון דמשום גזירה הוא ע"כ דבריו. והנה מה שכתב מתוך דבריו משמע שאם היינו יודעי' שהוא שוה פרוטה בשום מקום היית' מקודשת מדאוריית' וכו'. והנה דברי' תמוהים כי בעל המגיד משנה כתב וז"ל כתב הרשב"א

שאפי' ידוע ששוה פרוטה בוודאי במדי מ"מ אינו אלא קידושי ספק דאין לכסף אלא מקומו וכן הורה לשון רבינו וכן נראה מדברי בעלי התוספות והרמב"ן עכ"ל. א"כ ממש להיפך כדברי הרא"ש גם יראה להדי' מדברי הרמב"ן כן שהרי כתב אם שוה פרוטה באות' מדינה הרי זו מקודשת בוודאי משמע במדי לא. אבל כי מעיינ' בי' משמע להיפך מדברי הרשב"א דס"ד דס"ל אם שוה פרוטה באותו מדינ' שהיא מקודשת בוודאי א"כ משמ' שאין צריך מקומו ושעתו דאם צריך מקומו ושעתו א"כ אפי' באות' מדינה לא יהי' קידושי' וודאי וצ"ל שמדינה דקאמר מקום. וכן דרך הרמב"ם על עיר גדולה מדינה בה' עירובי' בכמה מקומות וא"ל במה שכתב אח"כ גבי תבשיל או ירק אם אינו שוה פרוט' באות' מקום כו'. א"כ מדינה שכתב מדינה ממש אין זו קפידא ואדרבה נוכל לומר שזו מגל' על דבריו הראשוני' דבאותו מקום קאמר ועל הדין של תבשיל או ירק שכתב הרמב"ם כו'. כתב בעל מגיד משנה כתב הרמב"ן דברי' נראין ומקובלי' ויש חולקין עכ"ל. א"כ לפ"ד הרא"ש שסובר שצריך מקומו ושעתו. א"כ הטעם משום גזירה הוא ואין חילוק בין ירק כו'. א"כ יהי' דברי הרמב"ם והרמב"ן מבולבלי' אכן נרא' בעיני דברי הרשב"א שכתב שאפי' הרמב"ם סובר כמותו שצריך מקומו ושעתו א"כ יהי' הטעם משום גזירה פירש שהרואה שהוא שוה פרוטה במקום אחר וראוי להוליך לשם ורואה שאינו קידושין וסבר שאינו קידושי' בפרוטה. אבל הרא"ש שמדקדק מר"י שאין חילוק היינו משום שס"ל גזירה משום הרואים שאם יראה שבכאן לא יחושו לאותו קידושין לא ידע שהטעם הוא משום שאינו שוה פרוטה כי לא ירד לשומא אלא יאמר שאין מקדשין באותו דבר בשום ענין ויבא להתיר אפי' במקום ששוה פרוטה ומאחר שאין הכרע בסברתן א"כ אין להקיש מדברי התוספו' והרא"ש ובכל עניין חוששין לקידושין והר"ן כתב שיט' אחרת וז"ל וכתב הרמב"ן וז"ל וכן בתוספו' דהא דאמרינן דחיישי' לאו למימר דאי ידעינן בוודאי ליהוו קידושין גמורין אלא לומר דאפי' בסתמ' חיישינן שמא שוה פרוטה במדי אבל אה"נ דאפי' ידעי דשוה פרוטה במדי לא הוו קידושי' גמורין כיון דהכא לא שוה דהא לענין גזל אמרינן בפ' הגוזל קמא דבפחות מש"פ אפי בגזילה קימת אין צריך להוליך אחריו דאין חוששין שמא תייקר ולא חיישינן נמי שמא שוה פרוט' במדי ומביא אשם ומתכפר לו אלמא אין לממון אלא מקומו ושעתו כדאמרינן בערכין לגבי הקדש אלא חומרא דרבנן בעלמא באיסור אשת איש ולשון הא דבקידושי ספק לפ"ז לא אתי שפיר לפיכך נ"ל דאי שוה פרוטה במדי קידושי תורה הן דכיון שהיא נתרצתה בהן ושוין פרוטה באיזה מקום אילו יודעי' הערי' שדרכו לתת פרוטה באות' דבר הוי לי' כאלו אמרה לדידי שוה כדאמרי' לגבי חמש סלעים של פדיון בכור וכדאית'

לעיל ע"כ. ודברי של טעם הם ואע"פ שהוא נגד רוב הקדמוני' שקדמו לפניו מ"מ סברתו ישרה ולשון התלמוד נקט סתמא ספק הוא משמע כדבריו וכן נראה מפרש"י דספק ממש קאמר. והרי"ף ג"כ לא חילק ונקט לישנ' דתלמוד' ומ"מ נראה דווקא שידעה שאינו שוה פרוטה כאן ושוה פרוטה במקום אחר ודיבר עמה על עסקי קידושין וקבלה בתורת קידושין דאל"כ תוכל לומר מעולם לא קבלתי לשם קידושין ומשטה אני בך שהרי אינו שוה פרוטה:

ומ"מ דווקא ששוה פרוטה בשום מקום שבכה"ג תוכל לומר לדידי שוה לי ולפ"ז תבשיל או מאכל שנתקלקל אפי' שוה לשם בוודאי פרוט' אינ' מקודשת בוודאי אלא מדרבנן ודווקא בכה"ג בשוה פרוטה הוא דפליגי אבל בהני פרוטה שהוא בידוע לפי המשקל שעורה של כסף דבכל מקום הוא פחות מפרוטה אינ' מקודשת כלל לא מדאוריית' ולא מדרבנן הנרא' בעיני כתבתי כתב הטור וכת' הרמ"ה אי קדיש במילי דלא ידעינן אי הוי שוה פרוטה בעידן קידושין או לא אזלינן בתר השתא ואי אית בי' ש"פ השתא הוו קידושין וודאי עד דאיתברר בסהדי דלא הוו בעידן קידושין שוה פרוטה ואם אפשר להתברר ע"י עדים שהי' שוה פרוט' בשעת קידושין פי' והשתא אין בה ש"פ חיישינן להו ולא שרינן לה' אפי' העדים רחוקי' מכאן הרב' לא מבעיא אם יש עדים שיודעין אלא אפי' יצא קול שיש עדים שיודעים שהי' ש"פ חיישינן להו אבל לא אסרינן לה עפ"י אשה או עפ"י קרוב שאומר שהיו יודעים שהי' שוה פרוטה באותו שעה ע"כ תו מסיק ההוא גברא דאקדש בשוטי דאסא פירש בד של הדס בשוקא שלח רב אחא בר הונא לקמי' דרב יוסף שלח להו נגדיה כרב ואיצריכא ליה מיני' כשמואל דשמא שוה פרוטה במדי כו'. פירש נגדי' כרב משום דרב מנגיד אמאן דמקדש בשוקא ומאן דמקדש בביאה ומאן דמקדש בלא שידוכי ומאן דמבטל ליה ומאן דמסר מודעא אליה ומאן דמצער שליח דרבנן ומאן דחילי' עלי' שמתא דרבנן תלתין יום ולא אתא ותבע לשמתא וחתני' דדייר בבי חמוהו. נהרדעא אמרי בכולהי לא מנגיד רב אלא אמאן דמקדש בביא' בלא שידוכי וא"ד אפי' בשידוכי משום פריצותא. וכתב הרא"ש האידנא חתנים הדרים בבית חמיהם סמכו על נהרדעא כו'. וכל הסוגי' כתבתי ביבמות בפרק ג' סי' ב' ובפ' המוכר את הפירות סי' י"ג:

סימן יט

מסקינן בסוגיא ההיא גברא דמקדש בציפתא דאסא פי' מחצלת של הדס אמר לי' והא לית בי' ש"פ אמר לה תקדש לי בארבעה זוזי דציירי בה שקלתה ואישתק אמר הוי שתיקה דלאחר מתן מעות וכל שתיקה דלאחר מתן מעות לאו שתיקה ולאו כלום הוא.

אמר רבא מנא אמינא לה דתני' אמר לה כנסי סלע זה בפיקדון וחזר ואמר התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת לאחר מתן מעות לאו כלום הוא רצת' מקודשת לא רצת' אינה מקודשת. מאי רצת' ומאי לא רצתה אלימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא מכלל דרישא כי אמרה לא נמי הוי קידושין ואמאי והא קאמרה לא אלא לאו רצת' דאמר' אין לא רצת' דאישתקה ושמעת מינ' דשתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום הוא קשו בי' בפומבדיתא משמי' דרב הונא ברי' דרב יהושע מי דמי התם בתורת פקדון יהבינהו ניהליה סברא אי שדינהו להו מיתבר ומחייב ובעבור זה שתקה ולא זרקינהו הכא בתורת קידושין יהבינהו ניהלי פי' ואינו חייב באחריותן אי מיתבר א"כ אי אית' דלא ניחא לה תשדינהו ופריך רב אחא אטו כולהו נשי דינא גמירי ה"נ סברא אי שדינהו להו מיתבר מחייבני' באחריות הוא שלח רב אחא ב"ר קמי' דרבינא כה"ג מאי שלח להו אנא לא שמיע להו הא דרב הונא ברי' דרב יהושע אתון דשמיע לכו חושו להו וכתב הרי"ף הלכך לאפוקה צריכ' גט ולעיול' צריכה לקידושי אחריני ולא סגי להו בהנהו קידושי ע"כ כתב הרא"ש והא דלא חש לי' משום דשמואל שאני הכא שחזר בו ממה שרצה לקדשה בפחות מש"פ וגם היא לא נתרצית כשאמר לה שאינו ש"פ ע"כ. וכ"כ הר"ן לאפוקי סברת הרמב"ם שכת' להדי' ותהא מקודשת מספק מפני האגודה שמא תשוה פרוטה. וכת' עוד הר"ן וז"ל, והר"ף פסק בשתיק' דלאחר מתן מעות בקידושין כמ"ד חושו לה. אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפר' ה' מה"א דלאו כלום הוא בשתיקה דלאחר מתן מעות בפיקדון כרבא דהא קאמר רבינא דאינהו לא חיישי' לרב הונא ברי' דרב יהושע אלא דשלח לי' שהם יחושו לעצמן מפני מי שקבלו הדבר מפיו וחייבים בכבודו ובכה"ג ליכא לאפלוגי בין שדך ולא שדך דהא בההיא עובדא דציפתא גופי' כבר נתרצית לו שהרי קבלה הציפת' דאסא לשם קידושין ומשמע וודאי דלא גרע הא משדך אפ"ה אמרינן דאע"ג דאמר לה התקדשי בארבע זוזי דאית בה דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות ולא הוו קידושין ע"כ והנה מ"ש בשם הרמב"ם דשתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום הוא דברי' של טעם הן שלא אמר רבינא אלא להם שיחושו לעצמן וכן דעת הרמב"ן מ"מ מאחר שפסק הרי"ף ראש הקדמוני' והרא"ש גדול האחרוני' להחמיר אין להקל כנגדם שלא להצריך גט נמצא לדע' הרמב"ם אין כאן ספק קידושין דאוריית' דאין חוששין לשתיקה דלאחר מתן מעות אבל מקודשת מדרבנן דשמא ש"פ במדי ולדברי הרא"ש והר"ן אין כאן חשש דרבנן שמא שוה פרוטה במדי אבל יש כאן ספק קידושין דאוריית' דשמא שתיקה דלאחר מתן מעות בקידושין הוי קידושין ממש ונ"מ היכי שהשליכה המחצלת מידה לאחר שאמר התקדשי לי במאי שבתוכו דגילת' בהדי' בדעתה שאין דעת' נוחה שאין

כאן בית מיחוש ולא אמרינן שתהא מקודשת בנתינ' הראשונ' מפני חשש דשמא אית בה ש"פ וכן נרא' עיקר ולענין כנסי סלע זו בפיקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו דאם אמר בשעת מתן מעות או קודם לכן דהוי מקודשת. כתב הטור וז"ל אפי' קבלתו בשתיקה מקודשת דכיון בשתיקה מקבלתו איכא הוכחה שנתרצית בקידושין. וכת' הרמ"ה דווקא דשקלתיהו והיא שתקה אבל זרק לה בקידושיה אפי' לתוך חיקה ולא שקלתינהו אלא אישתקא ואזלי לעלמא שתיקה כה"ג לאו כלום היא דהא דתנן זרק לה קידושיה קרוב לה מקודשת ה"מ היכא דארצאו מעיקר' לקדושה לי' אבל סתמא אפי' ספק קידושין לא הוו:

סימן כ

מסקינן בסוגי' ההיא אתתא דהוה מזבני וורשכי פי' קשורי משי אתא ההוא גברא חטף וורשכי מינה אמרה לי' הבי ניהלי' אמר לה אי יהיבינא ניהלך מקדשת לי שקלתה ואישתק' א"ר נחמן יכולה למימר אין שקלה ודידי שקלה ואי קשיא לך הא דתניא קדשה בגזל בחמס בגניבות או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת התם בדשדיך וכת' הרא"ש ובלא שדך נמי לא אמרן אלא היכ' דשקלה לה ושתקה אבל אי אמרה אין שקלה לה אע"ג דלא שדיך קדושיה קדושין ודווקא בזה הפעם כשקבלה אבל אח"כ לא ותניא אמר לה כנסי סלע זה שאני חייב לך וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות רצת' מקודשת לא רצת' אינה מקודשת לאחר מתן מעות אפי' רצתה אינה מקודש' והווינן בה מאי רצת' ומאי לא רצת' אילימ' רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא הא אישתקא הוי קידושין ליתני מקודשת סתם כי התם גבי כנסי סלע בפקדון אלא לאו רצת' דאמר אין לא רצת' דאישתקה ואוקימנא בלא שדך לפיכך לא הוי מקודשת וכי אמר' אין מיהא הוי מקודשת אלמא בדאמרה אין אע"ג דלא שדיך קידושיה קידושין בין בחוב דילה בין גזל דיד' וכן הלכת' דהוי כדידי' והך בריית' קדשה בגזל ובחמס ובגניבה וכו' מוקי לה לקמן בגזל דידה ופרושי קא מפרש כיצ' חטף סלע מידה ע"כ וכל הדברי' האלו פסק הרמב"ם וכתב פ' ה' מה"א המגיד משנה שאם אחר שהחזי' לה א"ל הרי את מקודשת לי בה אפי' אמר' הן אינ' מקודשת דדומה להחזי' לה את החוב וכן השוו אות' בגמ' בפי' ודבר פשוט הוא שכיון שבשעת חזרה נתן לה בתורה השבה אחר שבא לידה והוא שלה במה תתקדש בו עכ"ל. והטור נמי כתב וז"ל וכתב הרמ"ה דוקא בגזל דעלמא מקודשת לאחר יאוש דאיכא יאוש ושינוי רשות אבל אם גנב או גזל משלה ולא שידך אות' תחילה ובשנתנ' אמר לה התקדשי לי בזה וקבלה אות' ושתק' אינן קדושין אבל אם שדך תחלה או אפי' לא שדך תחלה וכשאמר לה התקדשי לי בזה ונתנו בידה אמר' אין הוי קידושין

אבל אם אחר שבא ליד' אמר התקדשי לי בו ואמר' אין אינה מקודשת וכו'. וכתב הקאר"ו שיש לתמוה מאי תולה בדברי הרמ"ה הלא הכל תלמוד ערוך הוא וכאשר כתב הרי"ף והרא"ש פ"ק. ובחנם תמה כי לא ידע שהספר נחסר בכאן כמו שהגהתי בדברי הרמ"ה זו נוסח' וכתב הרמ"ה דווקא בגזל דעלמא מקודשת לאחר יאוש דאיכא יאוש ושינוי רשות אבל בגזל שלה ולא שידך אפי' לאחר יאוש אינ' מקודשת כיון דליכא שינוי רשות ואם גנב או גזל משלה ולא שידך אות' תחילה וכשנתנו לה אמר לה התקדשי לי בזה וקבלה אותו ושתק' אינן קידושין אבל אם שידך תחילה או אפי' לא שדך תחלה וכשאמר לה התקדשי לי בזה ונתנו בידה ואמרה אין הוי קידושין ועיקר החידוש של הרמ"ה דיאוש לא מהני גבי גזל דילה. אבל אי הוי מהני אז לא הוי צריכנא לא לשידוך ולא לאמרה הן כמו גבי גזל דעלמא לאחר יאוש ודברי התלמוד דבעינ' שידוך גבי גזל דילה או שתאמר הן היינו לפני יאוש א"כ בא להשמיע לנו הרמ"ה דלית' ומ"ש אח"כ ואם גנב או גזל הוא מדברי הטור וכ"ע מודו בי' ואיירי בין ביאוש בין שלא ביאוש ע"כ:

סימן כא

פסק כתב הרא"ש על כי ראיתי באשכנז שרגילין לקדש בטבעת שאולה נתתי את לבי לדרוש ולתור מאין הרגל זה להם דלכאור' אינ' מקודשת כיון שקבלה הטבעת אדעת' שהיא שלה ואינ' שלה כי היא צריכה להחזירת' לבעלים נמצא שקדשה בגזל אחרים ואינ' מקודשת וראיתי בספר החכמה שיסד רבינו ברוך ז"ל ממגנצא שכתוב מה שנהגו מקצת בני אדם לקדש בטבעת שאולה נרא' דלאו שפיר עבדי ובעל העיטור ז"ל כתב והמקדש בטבעת שאולה איכא דמדמי לי' למתנה ע"מ להחזיר ובאשה אינ' מקודשת ואיכא מ"ד סתם שאלה ל' יום ובההי' הנאה מיקדשה ומסתמא לא עבדינן בה עובדא ע"כ ובספר הדינין שיסד רבינו משה הכהן ז"ל כתב בתשובה א' המקדש בטבעת שאולה מקודשת וכן נמצא בתשובת רבינו שמשון ז"ל שהיא מקודשת ואני אומר אם השאילו לו הטבעת לזמן ידוע ונתנו לו רשות להשאילו לאחר וקידש בו את האשה והודיעו שהוא שאולה בידו עד זמן פלוני ומסרה לה שהיא מקודשת בהנאת שימש וקישוט שתוכל להתקשט בו עד זמן פלוני שמין אם יש בהנאת אותו קישוט שוה פרוטה מקודשת ואעפ"י שאין גוף הטבעת שלה דכל הנאת שוה פרוטה אשה מתקדשת בה מידי דהוה אארוח לה זמן דהלוואה ונותנת מנה לאדם חשוב והיא מתקדשת לו באות' הנאה שקיבל המנה ממנה אבל בענין אחר אינ' מקודשת כלל בטבעת שאולה וגרע טפי ממתנה ע"מ להחזיר דהוי מתנה ומקודשת מן התורה אלא דחכמי' הפקיעו משום דדמי לחליפין ואתי למימר מתקדשת בחליפין אבל טבעת שאולה אם נתנ' לאחר לא קנה האחר וגזל היא

בידו אמנם נ"ל אם יאמר לו השאילני טבעת כדי לקדש בו את האשה דהוי מקודשת בכל ענין אפי' לא הודיעה וג"כ אין צריכ' שומא להנאת קישוט כיון שהשאיל לו מדעת לקדש בו את האשה אנן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קידושין שתהא האשה מקודשת בו כי אדעת' דהכי מסר לידו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאלה יהי' בלשון מתנה לכל הפחות תהי' מן זה המשאיל ע"מ להחזיר והויא מקודשת ויקנהו מן האשה ויחזירנה לו או יחזיר לו דמיו וחזרת דמים הויא חזרה אפי' לרבנן דפליגי ארשב"ג באיצטלית דדוקא התם דלצעור' קא מכוון והא לא ציערה ובכה"ג מפליג תלמודא בפר' מי שאחזו אבל הכא משום מרווח והא קרווח והיינו טעמא נמי הכא דמפלגינן בין גזל דאחרי' לגזל דידה דבגזל אחרים אינ' מקודשת כלל ובגזל דידה אי שדיך או אמרה אין מקודשת ואמאי והלא אין הממון שלו ולא יהיב לה ולא מידי אלא וודאי היינו טעמא דכיון שנתרצי' להתקדש בממון זה אנן סהדי שמחלה לו הממון שגזל ממנה ויהי' שלו כדי שתוכל להתקדש בקבלת אותו ממון כיון שאי אפשר לה להתקדש בעניין אחר אמרינן הכי דעת' והוי כאלו אמרה כן בפירוש וכן בנדון זה המשאיל טבעת לאוהבו לקדש בו את האשה אנן סהדי שדעת' ליתנו לו בכל יפוי לשון וכח המועיל ויהי' לו כח וזכות לקדש בו את האשה דאדעת' דהכי מסרו לידו ואם לא יועיל לשון שאלה יתפס בו לשון אחר שיועיל לשון קידושין דכ"ע לאו דינא גמירי והיו סבורין שיועיל לשון שאלה ולעולם אמדינן דעתי' דכיון דמסרו לידו לקדש בו את האשה שדעתו שאם לא יועיל לשון שאלה שיתנהו לו בלשון אחר המועיל לעניין קידושין ולכל הפחות מתנה ע"מ להחזיר כדפרישית לעיל ואפי' במתנה גמורה הי' לנו לומר שבדעתו ליתנם לו אם לא יועילו הקידושין בע"א כדחזינן בגזל דידה אעפ"י שלא אמר' כלום אמדינן דעת' שנתנ' לו הממון שלה כדי שתתקדש בו ועוד ראי' מפ' יש נוחלין דאמרינן התם דרש רב נחמן בר רב חסדא אתרוג זה נתון לך במתנה ואחריך לפלוני באנו למחלוקת רשב"ג ור' דפליגי גבי נכסי לך ואחריך לפלוני כו'. מתקיף לה רב נחמן בר רב יצחק ע"כ לא פליגי רשב"ג ור' אלא דמר סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ומ"ס לאו כקנין הגוף דמי אבל הכא אי מיפק לא נפק בי' למאי יהבי' ניהלי' אלא למיפק כ"ע לא פליגי דנפיק בי' פי' אם ביר' בו הראשון בוודאי יצא בו כי פליגי שמכרו או אכלו וכבר בירך בו לר' לא יצא שהרי לא קיים תנאו שאמר ואחריו לפלוני ולרשב"ג יצא שאין לשני אלא מה ששייר הראשון אלמא חזינן לדר' אע"ג דלא מצי אכיל לי' נפק אם לא אכלו לי' ובתר הכי קאמר רבה בר אבוה האחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית ונטלו א' מהן ויצא בו אם יכול לאוכלו יצא ואם לאו לא יצא ומ"ש מלאחריך לפלוני דלר' נפיק בי' אע"ג דלא מצי אכיל אלא משום דאמרינן אי

לאו למיפק בי' יהבי' ניהלי' למאי יהבי' ניהלי' וכן בנדון זה כיון שמסרו לידו לקדש בו את האשה ואם לא יועילו הקידושין למאי יהבי' ניהלי' אלא וודאי יש לומר כדפרישית לעיל ועוד קל וחומר הוא דבאתרוג לא פירש שנתנו לו לצאת בו אלא שאנן אומדין דעתו שלצאת נתנו לו דאם לא כן למאי יהבי' ניהלי' כ"ש בנדון זה שפרשו לקדש בו האשה והוי כאלו השאיל לו שורו ונתן לו רשות להקדישו דנרא' דהוי קדוש ועוד ראיי' מפר' בתרא דמ"ק רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך לבקר אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעהו ומאחהו וכשבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו לא יגע בו הכא נמי יש חילוק בין שאלו בסתם בין שאלו לקדש בו האשה ע"כ דבריו. ונהגו להודיע לאשה תחת החופה שהטבעת הוא שאול אפי' שאלו לקדש בו והיכא שלא שאלו לקדש בו את האשה אלא בסתם וקידש בו האשה ולא הודיע לה קודם החופה וביום הראשון אחר החתונה הודיע' לה אינו מועיל אלא יקדש פעם אחרת באיזה דבר שירצה ואינ' צריכה לא ברכה ולא חופה כאשר כתבתי בפ"ק דכתובות. אבל לא מהני לקנות אח"כ הטבעת מיד המשאיל דמ"מ בשעת קידושין לא הי' שלו. ומ"ש הרא"ש והי' נותן רשות להשאילה לאחר כו' לכאור' הי' נראה לומר שאין דעתו שאם לא נתן לו רשות להשאילו לאחר שאינ' מקודשת אפי' בדיעבד דהא איהו גופא פסק בפ' המפקיד בשם רב אלפס הא דאמרינן אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר היינו לכתחלה אבל אם עשה לא מקרי גזלן בהכי וכיון דלא מקרי גזלן ומסרה לבן דעת א"כ הרי קידשה באותו הנא' קישוט שלה והא דנקט זה הלשון שנותן לו רשות להשאילו לאחר היינו ר"ל שבענין זה שרי אפילו לכתחלה וקאי על תחילת דבריו שראה באשכנ"ז שרגילין לקדש בו דקדק למצא רגלים לדבר אמאי הוי נהוג הכי לכתחלה אכן מדברי הטור יראה להדיא שאינ' מקודשת שכתב ז"ל וא"א הרא"ש כתב אם השאילו זה החפץ ולא ידע המשאיל שרוצה לקדש בו האשה אינ' מקודשת אלא א"כ השאילו לזמן ידוע ונתן לו רשות להשאילו לאחר כו'. ובפסקי מהרי"ח פ"ק דקידושין מצאתי השואל חפץ וקדש בו נראה דאינ' מקודשת וצריכ' להחזי' א"כ לא מידי יהיב מיהו אפי' קדשה בהנאת קישוט שתשמש בה כל זמן שאילתה צ"ע אם מקודשת דקי"ל אין השואל כו'. משמע שמסתפק הפי' בדיעבד וכן נרא' עיקר עוד כתב הרא"ש וז"ל כללא דמילת' קדשה בגזל דעלמא קודם שנתייאשו הבעלים אפי' שדיך ואמרה אין אינ' מקודשת כדא"ר יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו קדשה בגזל דידה ושתקה יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי אבל אי שדיך או אמרה אין אפי' לא שדיך מקודשת וכן בחוב דילה ואם אמר

לה כנסי סלע זו בפיקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת אפי' בשתיקה לאחר מתן מעות אמרה אין מקודשת ואי שתקה אינ' מקודשת דשתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום הוא וה"מ שבאו המעות ליד' בתורת פקדון אבל אם לא באו לידה בתור' פיקדון מקודש' מספק המקדש בטבע' שאולה אינה מקודש' ואם השאילו לקדש את האשה מקודשת ואם נתנו לאדם מתנה ע"מ להחזיר וקדש בו את האשה מקודשת ובלבד שיחזיר את המתנה למי שנתנה לו או דמי המתנה והנה מה שכתב אבל אם לא באו ליד' בתורת פקדון מקודשת מספק כבר כתבתי שהר"ן חולק על זה עיי' לעיל סי' י"ט ומ"ש המקדש בטבעת שאולה אינ' מקודשת פי' כשלא הודיעו או שאין באותו זמן הנאת קישיט שוה פרוטה כדלעיל ומהרר"י בתרומ' הדשן סי' ר"י תמה על מה שלא כלל דין הראשון כשהודיע לה שהוא שאול וכתב שנראה קצת שחזר מפסק הראשון דלעיל כו'. וכתב בסוף אך המדקד' בדבר ימצא לו שבלא שום גמגום כתב בתחלה דקידושין גמורים הם אם קדשה בהנאת קישוט אם יש בה ש"פ וקשה הדבר לסתור דבריו הראשוני' מדלא נקט בכללא בתראה והטור אבן העזר כתב בפשיטות שהדין הראשון אמת הוא כשמקדש בטבעת שאולה והודיעה כו':

סימן כב

מתניתין עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה את עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף יתירה עליו אמה העברייה שקונה את עצמה בסימנין והנרצע נקנה ברציעה וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון. ובגמרא יליף כולהו מקראי. תניא המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש המוכר עצמו אינו נרצע מכרוהו ב"ד נרצע מוכר עצמו אין מעניקים לו מכרוהו ב"ד מעניקים לו המוכ' עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנעניו' מכרוה ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנעניות ר' אליעזר אומר זה וזה אינו נמכר אלא לשש זה וזה נרצע זה וזה מעניקי' לו זה וזה רבו מוסר לו שפח' כנעניות והלכה כת"ק ומסיק מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אין רבו מוס' לו שפחה כנעניות מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד ואם אדוניו יתן לו אשה לו ולא למוכ' עצמו ואידך לו בע"כ ואידך מכי משנה שכר שכי' נפק' דתניא כי משנה שכר שכיר עבדך שכיר אינו עובד אלא ביום עבד עברי עובד בין ביום בין בלילה וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד בין ביו' ובין בלילה והלא כבר נאמר כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה וא"ר יצחק מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנעניות. ואד' אי מהתם ה"א ה"מ מדעתי' אבל בע"כ אימא לא קמ"ל. ואע"ג דמוסר לו בע"כ מ"מ לא אמרינן דמיעט דקרא למוכר עצמו שאין מוסר לו בע"כ אבל מדעתו שרי אלא לגמרי מיעט קרא וז"ל הרמב"ם מי שמכרוהו ב"ד יש לו לרבו ליתן לו

שפחה כנעניות בין האדון בין בנו של האדון אם מת אביו ה"ז נותן לו שפחה וכופהו על זה כדי שיוליד ממנה עבדים והרי היא מותרת לו כל ימי עבדותו שנאמר אם אדוניו יתן לו אשה וגו' והמוכר עצמו אסור בשפחה כנעניות כשאר כל ישראל ע"כ. והנה מדכתב והרי היא מותרת משמע שאינו מותר בשפחה כנעניות אלא אותה שמוסר לו רבו ואפי' בלא כפיי' דמדעתו נמי שרי כדמוכח בסוגיא אבל שאר שפח' שאינו מוסר לו אסורה ולא עוד אלא אפי' מסר לו רבו שפחה כנעניות לא אמרינן שמותר נמי באחרת הואיל ואידחי מדלא יהיה קדש אדחי לגמרי אבל מ"מ לגבי אותה שפחה אידחי לגמרי אפי' אינה ראויי' להולי' עוד בני' לאדון מותר' לו כל ימי עבדותו ובעבו' זה מיוש' מה שכת' הסמ"ג ע"ע מות' בשפחה כנעניו' והי' לו לכתו' רבו מוסר לו אלא שבא להשמיענו שהיא מותר' לו כל ימי עבדותו ונרא' פשוט בעיני שאם שפחתו של האדון אינ' ראויי' לבני' אין רבו מוס' לו שפחתו וגם הוא אסו' בה והא דמותר בשפחה כנעניות כשיש לו אשה ובנים אבל אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנעניות וכדאיתא לקמן בברייתא דתניא אם בגפו יבא בגפו יצא נכנס בגופו יצא ר' אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי בגפו בגופו נכנס בגופו יצא. אמר רבא לומר שאינו יוצא בראשי איברים כעבד אמר לי' אביי ההיא מלא תצא כצאת העבדי' נפק'. אי מהתם ה"א נותן ליה דמי עיניה וניפוק קמ"ל. ר' אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי יחידי יצא אמר רב נחמן בר יצחק ה"ק יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנעניות אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנעניות ומסתפק כן אם מסר לו רבו שפחה כנעניות ואח"כ מתה אשתו אי שרי או לאו ומסתברא דשרי הואיל ובהיתר נשאת ואין ספק בזה שאין רבו מוסר לו אלא אחת ולא שנים דכתיב ואם אדוניו יתן לו אשה ולא נשים אבל אם מתה פשיטא שנותן לו אחרת וז"ל הרמב"ם אם היו לו אשה ובנים אעפ"י שמסר לו רבו שפחה כנעניות אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו שנאמר אשתו עמו ואינו יכול ליתן לו שני שפחות ולא ליתן לו שפחה א' לשני עבדיו העברייי' כדרך שנותן לכנעניים שנא' אם אדוניו יתן לו אשה ע"כ ומ"מ חייב במזונו' אשתו ובניו והכי תניא לה לקמן ויצא מעמך הוא ובניו עמו אריש אם הוא נמכר בניו ובנותיו מי נמכרים מכאן שרבו חייב במזונות בניו וכיוצא בדבר אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו כו':

ואשתו הראשונה דאת' לידן נימא בי' מילת' וכפי דברי הרמב"ם וז"ל כל עבד עברי הרי האדון חייב במזונות אשתו הנשואי לו ולא ארוסה ושומר' יבם והוא שתהיה מותרת לו אבל אם היתה מאיסור לאווין אפי' שניי' אינו חייב במזונתיה שנאמר אשתו עמו אשה הראויה לעמוד עמו וכן חייב במזונות בניו ובנותיו במכרוהו ב"ד נאמר אם בעל

אשה הוא ויצא' אשתו עמו וכי תעלה על דעתך שכיון שנקנה זה נשעבד' אשתו אבל לא בא ללמד אלא שהאדון חייב במזונתיה ובמוכר עצמו נאמר ויצא מעמך הוא ובניו עמו ובנמכר לגוי נאמר ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו אחד אשה ובנים שהיו לו בשעת מכירה או אשה ובנים שהיו לו אחר מכירתו והוא שיקחנה מדעת האדון אבל אם לקחה שלא מדעת רבו אינו חייב במזונותיה אעפ"י שהאדון חייב במזונות אשתו ובניו אין לו במעשה ידיהם כלום אלא הרי מעשה האשה ומציאת' לבעלה וכל הזוכה הבעל באשתו זוכה זה ואעפ"י שהוא עבדו ולענין הענקה נמי הלכ' כת"ק דאין מעניקי' לו וטעמ' דת"ק מפרש תלמוד העני' תעני' לו לו ולא למוכ' עצמו ואידך ההוא מיבע' ליה לו ולא לב"ח דמדסברי' לן בעלמא כרבי נתן דתניא אמר רבי נתן מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לו לאשר אשם לו את' לו לאפוקי ואימ' בעלמא נמי לא ס"ל כר' נתן א"כ משמע דת"ק דהילכת' כוותי' לא ס"ל הא דר' נתן ואנן פסקינן כר' נתן כדמוכח בפרק כל שעה ובפרק שור שנגח סי' י"ח ע"כ ונראה כמו שפירשו התוספו' בשם ר"ח דגבי כ"ע ס"ל כרב נתן והכי נפרש לעיל אליבא דר' אליעזר אלא לו ולא לבעל חובו משום דס"ל בעלמא כר' נתן בשאר שכירות שמוציאין מזה ונותנין לזה אתא לו ואפקי' פי' שאינו משלם הענקה לב"ח ואידך ת"ק בעלמא נמי פי' בשאר שכירות לא קי"ל כר' נתן משום דטרח בגופו אבל בע"ח כ"ע אית להו דר' נתן כדפרישי' ועיקר דינו דר' נתן כתבתי בפרק שור שנגח ואין להקשות למה אין מעניקין מוכר עצמו שלא גנב ובמכרו ב"ד שגנב מעניקין לא קשא מידי במוכר עצמו מדעתו ועבר על כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדי' משום הכי אין מעניקים אבל דברי הרמב"ם קשה ליישב שפסק נמי כת"ק דמוכר עצמו אין מעניקים וכתב נמי דהענקה אין ב"ח גובה הימנו אם לא שנאמר מה שכתב הרמב"ם אין ב"ח גובה הימנו לאו דמפיק ליה מקרא דהא בעינן למעוטי מוכר עצמו אלא דפשיטא ליה דבשאר שכירות לא קי"ל כר' נתן דין הענקה ושיעור הענקה פליגי ביה תנאי דתניא כמה מעניקין לו חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר"מ ר' יהודה אומר שלשים כשלשים של עבד ר"ש אומר חמשים כחמשים של עירוכין והלכה כר' יהודה לגבי ר"מ וכו' כדאיתא בפר' מי שהוציאהו ואין חילוק בין ממין א' בין מג' מינים והאי צאן גורן ויקב דכתיב בקרא לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנו בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה יצאו כספים. דברי ר"ש רבי אליעזר בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייה וצריכא דאי כתב רחמנא צאן ה"א בעלי חיים אין גדולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כת' גורן ה"א גידולי קרק' אין בעלי חיי' לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי

למר למעוטי כספים למר למעוטי פרדות. וכתב הרמב"ם העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך בעינן צאן גורן ויקב דברים שיש בה' ברכה מחמת עצמן הוא שחייב לו להעניק מהם אבל הכספים ובגדים אינו חייב ליתן לו מהם וכמה נותן לו אין פחות משלשים סלע בין ממין אחד בין ממינים הרבה כשלשים של קנס העבד שנאמ' כי יתן לאדוניו בין שנתברך הבית בגללו בין שלא נתברך שנאמר העניק תעניק לו מ"מ א"כ למה נאמר אשר ברכך הכל לפי הברכה תן לו וכת"ק דר"א בן עזריה. לפרש"י הכל לפי הברכה אם נתברך הבית בשבילו הרבה תוסיף על הענקה ואם לאו אל תפחות מן הכתוב ותמה אני על הרמב"ם שפסק כר' ישמעאל ולא כראב"י דמשנתו קב ונקי ע"כ ואולי הרמב"ם יש לו גירסא אחרת ומהפך דברי ר"ש לראב"י או לא גרס דברי ר"ש אלא סתמא והלכה כת"ק:
תני' אלו הן המעניקי' להן היוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון ואמה העבריי' בסימני' ולאפוקי מר"מ דס"ל אף היוצא בגירעון כסף מעניקי' אלא קי"ל כר"ש דכתיב וכי תשלחנו מעמך מי ששילוח מעמך יצא בורח ויוצא בגירעון כסף שאין שילוחו מעמך עוד יש חילוק בין מוכר עצמו למכרוהו ב"ד מוכר עצמו נמכר לגוי מכרוהו ב"ד אין נמכר לגוי שנאמר כי ימכר לך אחיך אין מוכרין אלא לך:
בורח דאתא לידן נימא בי' מלתא תניא מניין לבורח שחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבוד יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעי' יצא א"ר ששת הב"ע כגון שברח ופגע בו יובל מ"ד הואיל ואפיק לי' יובל שילוחו מעמך קרינן בי' ולא נקנסי' ונעניק לי' קמ"ל. אמר מר יכול חולה ת"ל ובשביעית יצא אפי' חלה כל שש והתני' חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים חלה כל שש חייב להשלים א"ר ששת בעושה מעשה מחט ומסיק הא גופא קשי' אמרת חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים הא ארבע חייב להשלים אימא סיפא חלה כל שש חייב להשלים הא ד' חייב להשלי'. ה"ק חלה שלשה כמו שחלה כל שש וחייב להשלים וכתבו התוס' וז"ל יש שהיו רוצים לומר שאותם שכירי מלמדי תינוקות אם חלו חצי זמן כמו כן לא יהיו משלימי' את זמנן כמו ע"ע דהכא ויטלו כל השכירות כיון שהיו אנוסין. בפ' השוכר את האומנים קאמר רב דפועל יכול לחזור בו ואפי' בחצי היום ופריך והתנן השוכר את הפועל ושמע שמת לו מת או שאחזתו חמה יכול לחזור בו טעמא דמת לו מת שאנוס הוא הא לאו הכי אינו יכול לחזור בו. והשתא אי היכא דאנוס נוטל שכירתו משלם מאי פריך לרב דילמא היכא דמת לו מת דאניס הוא נוטל שכירתו משלם. ורב איירי בדלא אניס ואינו נוטל אלא מה שהרוי' אלא ע"כ אף כי נמי הוי אנוס אינו נוטל אלא מה שהרוי' ואי לא אני' ידו על התחתונה דבע"ה שוכר עליו אם באת' חבילתו לידו או מטעו כדאמר גבי השוכר את הפועל להעלות פשתנו

מן המשרה. והשתא פריך שפיר לרב וא"כ מלמדי תינוקות נמי אם חלו לא יקחו אלא מה שהרוויחו דאין לדמותן כלל לע"ע דעבד גופו קנוי לאדונו הלכך חלה שלש אין חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכלתו אבל מלמד אין גופו קנוי אלא שכר עצמו ללמוד עד הזמן וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרוויח ועוד נרא' לחלק בין מלמד לע"ע דעבד היכא דחלה שלש ועבד שלש היינו טעמ' דאינו חייב להשלים משום דכתיב בספר ישעי' מקצה שלש שנים כשני שכיר א"כ מצינו דשני דשכיר הן שלש שנים והיינו דכתי' כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים והלכך היכא דעבד שלש דהיינו שני שכיר אמ' דאין חייב להשלים ויטול שכרו כיון דעבדו שלש שנים דהיינו שני שכיר ע"כ מהר"ם כתב שאין לחלק ע"ע לפועל ואדרב' ק"ו הוא השת' עב' דעביד איסור' ועב' על כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים וגופו קנוי מקילין בי' כ"ש פועל בפ' השוכר את האומני' סי' ח' כתבתי כל הצורך:

סימן כג

תניא לא יגאל באלה ר' יוסי הגלילי אומר באלה לשחרור פי' אם גאלוהו קרובי' מן הגוי אינו משתעבד להן כלל אלא יוצא לחירות. אבל בשאר כל אדם לשיעבוד פירש עובד לו עד היובל ר"ע אומר באלה לשעבוד ומסיק א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זו דברי ר' יוסי הגלילי ור"ע. אבל חכמים אומרים הכל לשחרור מאן חכמים רבי היא דמפיק לי' להאי באלה לדרשא אחריני באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש. ומאי דכתב ויצא בשנת היובל לא קאי כלל אגאולת קרובים או אחרים אלא קאי אנמכר לגוי דאם לא יגאל ישתעבד בו עד היובל ואי אתה רשאי לבא עליו בעקיפי' וכדתניא ויצא בשנת היובל בגוי שישנו תחת ידך או אינו אלא בגוי שאינו תחת ידך אמרת וכי מה אפשר לעשות לו הא אין הכתוב מדבר אלא בגוי שישנו תחת ידך ולענין הלכה פסק הרמב"ם כר' לגבי ר"י הגלילי ור"ע והיינו טעמא משום דקראו התלמוד בלשון חכמים. תו מסקינן בסוגיא תנא וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף ובשטר בשלמא כסף דכתיב מכסף מקנתו שוה כסף נמי ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף. אלא האי שטר ה"ד אילימא דכתיב ליה שטרא אדמי' היינו כסף אלא שחרור שטר למה לי לימא ליה באפי' תרי זיל. א"נ באפי ב"ד זיל. אמר רבא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחל. וכתבו התוספות וז"ל אמר רבא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי מדלא חשיב במתני' שטר משמע דסב' דע"ע אין גופו קנוי ותימא דרבא קאמר ע"ע גופו קנוי היכא פליג אמתניתין וליכא למימר דרבא דייק מברייתא דהכא ולי' לא ס"ל הכי האמר לקמן בפרקי' עד היכן גלגול שבועה ומסיק רבא לטעמ' דאמר רבא ע"ע גופו קנוי. וי"ל דמתניתי' נמי סברא

דגופו קנוי והא דלא חשיב שטר משום דתנא דמתניתין לא חשיב אלא יציאות שהן בע"כ של אדון. אבל שטר מדעתו של אדון ע"כ וכן פי' הר"ן וכן דעת הרמב"ם שפסק דבעינן שטר שחרור לע"ע מחילה שמחל לגרעונו א"ל לא מהני:

סימן כד

פיסקא יתירה עליו אמה העבריה כו' ת"ר יש בעברי שאין בעברייה ויש בעברייה שאין בעברי יש בעברי שהוא יוצא בשני וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעברי'. ויש בעברי' שהרי העברי' יוצא בסימנין ואינה נמכרת ונשנית ומפדין אותה בעל כרחו משא"כ בעברי ופריך יתירה עליו אמה העברי' שקונה את עצמה בסימנין אלמא כל הנך איתנהו בה. ומשני אמה רב ששת כגון שיעדה כו' ותו לא נפקי אלא בגט ופריך יעדה פשיטא גיטא בעי מהו דתימא לא ליבטל' הילכת' מינה פי' הלכות אמה העברי' ואם רצתה לצא' בא' מאלו בלא גט תצא קמ"ל. א"ה אמאי יוצאה בסימנין ה"ק אם לא יעדה יוצאה אף בסימנין תו פריך ואינה נמכרת ונשנת מכלל דע"ע נמכר ונשנ' והתני' בגניבתו ולא בכפילו פי' אם יש לשלם את הקרן ואין לו לשלם את הכפל אינו נמכר בשביל הכפל בגניבתו ולא בזמימו פי' אם העיד בחבירו שגנב והוזם ואין לו במה לשלם אינו נמכר בגניבתו כיון שנמכר פעם א' שוב אי אתה רשאי למוכרו ש"מ ונמכר פעם א' ולא שני פעמים ומשני אמר רבא ל"ק כאן בגניבה אחת פי' בגניבה א' פעם אחת כאן בשתי גניבות ובגנב פעם א' דאם אינו שוה כל גניבתו אינו נמכר בשביל חציי' ולכשיוצא ימכר משום חציי' שניי' וכאן בשתי גניבות פי' האי דקתני ונמכר ונשנה בב' גניבות ואפי' לא עמד בדין עד שיגנוב שניהם ואינו שוה אלא דמי האחת נמכר וחוזר ונמכר דכל חדא וחדא קרינן בי' ונמכר בגניבתו א"ל אביי בגניבתו טובא משמע פי' אם עמד על שתיהן בדין אחד כולן קרינן בי' בגניבתו כדכתי' ובהמה רבה כו' והדגה אשר ביאור ומשני אלא אמר אביי ל"ק כאן באדם א' פי' באדם אחד שיעמוד בדין בבת אחת אינו נמכר ונשנית אפי' בגניבות הרבה והוי דומי' דאחת והכתוב הוציאה בלשון יחיד כאן בשני בני אדם פי' שמעמידי' אותו שני פעמים בדין נמכר בשביל כל א' וא' וה"ה אם גנב ועמד בדין ונמכר וגנב משיצא חפשי חוזר ונמכר ע"כ שיט' רש"י תו מסיק תנו רבנן גניבו אלף ושוה חמש מאות נמכר וחזר ונמכר על ה' מאות השניי' גניבו חמש מאות ושוה אלף אינו נמכר כלל ר' אליעזר אומר אם הי' גניבו כנגד ממכרו נמכר לא פחות ולא יותר אמר רבא בהא זכנהו ר' אליעזר לרבנן פי' יש לו פתחין פה ונצחון במחלוקת זה דמ"ש גניבו חמש מאות ושוה אלף דאין נמכר ונמכר כולו אמר רחמנא ולא חצייו ה"נ נמכר בגניבתו אמר רחמנא ולא נמכר בחצי גניבתו כי השתא ששוה שכר עבודת שש שנים פי שנים בגניבתו ואין עליו

לעבוד אלא חציין והקשו עליו בתוספות וז"ל מה שפרש"י בגניבה אחת אין חוזר ונמכר דהא לא אתי' לא כרבנן ולא כרבי אליעזר דהא בסמוך קאמר ת"ר היו גניבו אלף ושוה ה' מאות נמכר וחוזר ונמכר וכר"א נמי לא אתי' דאיהו קאמר אם היו גניבו כנגד ממכרו נמכר ואם לאו אינו נמכר כלל משמע אפי' פעם א' אינו נמכר לכך פי' ר"י כאן בגניבה א' נמכר וחוזר ונמכר עד שישלים כל הגניבות דנמכר בגניבתו משמע שנמכר כמה פעמים עד שישלים כל גניבתו אבל בב' גניבות לא ימכר אלא פעם א' ופריך בגניבתו טוב' משמע היכא דגנב וחזר וגנב לאותו אדון עצמו מקרי שפיר בגניבתו. אימא ונמכר עד שישלים הכל ומשני באדם א' דגנב וחזר וגנב לאותו האיש עצמו ימכר עד שישלם לו כל הגניבות והיינו שפיר בגניבתו אבל בב' בני אדם אינו נמכר ונשנה ע"כ והנה מה שהוקשה מן הבריית' דס"ל דחוזר ונמכר אבל אי גרסינן בדברי ת"ק ר' אליעזר ס"ל דלא נמכר כלל היינו לפי גרסת רש"י דגרס בדברי ת"ק דנמכר וחוזר. אבל אי גרסינן בדברי ת"ק הרי זה נמכר ל"ק מידי אפי' לפי גרסתו י"ל הא דקאמר רבא בהא זכנהו וזהו דעת הרמב"ם שכתב וז"ל היה קרן הגניבה שוה מאה ואין הגנב שוה אלא נ' ה"ז נמכר ונשאר הקרן עם הכפל עליו חוב עד שיצא בשביעית ויעשיר וישלם היה הגנב שוה מאה ואחד אינו נמכר שנאמ' ונמכר בגניבתו עד שיהיו דמיו כולן מובלעין בגניבתו ע"כ וכתב המגיד משנה וז"ל פסק כחכמים דבריית' לשם ואעפ"י דאמר רבא בהא זכנהו ר"א לרבנן לא אמר שיהא הלכה כן ע"כ ש"מ דלא גרס בדברי ת"ק דחזר ונמכר אלא נמכר לחוד ועוד אומר אני אפי' לגרסתו י"ל הא דקאמר רבא בהא זכנהו ר"א לרבנן לא קאי אמה שהוא נמכר אם גניבו שוה אלף והוא שוה ה' מאות. דא"כ הוי הלכה דאינו נמכר אלא כשהוא שוה לגניבו והיינו כר"א וכבר קי"ל דהלכה כרבנן בכל דוכתא ובפרט ר"א שהוא שמותי גם דוחק לומר דלא לפסוק הלכה קאמר דהלשון אינו משמע אלא זכנהו בהלכה דומי' דהא דר"א בן עזרי' לא זכיתי שתיאמר יציאת מצרים בלילות כו'. ואינו דומה לרואה אני את דברי אדמון כו'. דלא לפסק הלכה אמר היינו משום שאדמון גופי' לא פליג להדי' אלא שתמה על דברי ר' גמליאל וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ועוד אינה דומה לשון רואה אני ללשון זכנהו שמשמע שנצחם בדין אלא בוודאי ה"ק זכנהו ר"א לרבנן בהא שהפריזו על המדה לאחר שהוא נמכר וחוזר ונמכר דכ"ז שאינ' נמכר וחוזר ונמכר ליכא למימר נמכר בגניבתו ולא בחצי גניבתו דאין שם חצי גניב' עליו שהרי נמכר בעד כולו ומה בכך שלא הגיע דמיו לסך הזה. אבל כשהוא נמכר וחזר ונמכר מוכח להדי' שהוא נמכר בחצי גניבה וזכנהו לב"ה בזה שאינו חוזר ונמכר וא"כ הכי קי"ל הת"ק בעיקור הדין שהוא נמכר ולאפוקי מר"א שאינו נמכר כלל א"כ שפיר פרש"י דבגניבה א' או שתי

גניבות שאינו חוזר ונמכר אבל מ"מ מה שפי' כאן באדם א' וכאן בשני אדם ר"ל דהעמידו בדין פעמים אין הלשון משמע כלל כדבריו אלא נרא' כפשוטו כאן באדם א' אפי' גנב ממנו הרבה גניבות לעולם אינו חוזר ונמכר אבל גנב משני בני אדם חוזר ונמכר וכן דעת הרמב"ם שכתב וז"ל גנב ונמכר וחזר וגנב אם לשנים גנב הרי זה נמכר פעם שניי' ואפי' גנב למאה אנשים (אינו) נמכר מאה פעמים ואם לראשון גנב פעם שניי' אינו נמכר שניי' אלא נשאר עליו הכל חוב ע"כ והיינו ממש כמו שפרשתי עוד כתב הרמב"ם וז"ל גנב לזה וחזר וגנב לזה כולם שותפי' בו אם היה דמיו כנגד הקרן של שלשתן או פחות מן הקרן נמכר ומחלקין ביניהם ושאר הכפילות חוב עליו ואם היו דמיו יתר אינו נמכר והכל חוב עליו עד שיעשיר שותפין שגנבו כא' משלשין ביניהם וכל א' מהן נמכר בחלקו מן הקרן וכן מי שדמיו יתר על חלק הקרן שנתחייב בו אינו נמכר ע"כ דין מכירת הגנב כתב הרמב"ם וז"ל דין הגנב לשלם קרן והכפל או תשלומי ארבעה וחמשה מן המטלטלין שלו אם לא נמצאו לו מטלטלין ב"ד יורדין לנכסיו וגובין את הכל מן היפה שבנכסיו וכשאר הניזקין שנאמר בהם מיטב שדהו ואם אין לו לא קרקע ולא מטלטלין ב"ד מוכרין אותו ונותנין דמיו לניזק שנאמר אם אין לו ונמכר בגניבתו האיש נמכר בגניבתו אבל לא האשה ודבר זה מפי הקבלה אין הגנב נמכר אלא בקרן אבל בכפל או בתשלומי ד' וה' אינו נמכר אלא הרי זה יש עליו חוב עד שיעשיר:

סימן כה

פסק דין גרעון כסף שיוצא בו עבד עברי וה"ה עברית כתב הרמב"ם וז"ל אחד המוכר עצמו בין לישראל בין לגוי ואחד שמכרהו ב"ד ה"ז מגרע פדיונו ויוצא כיצד הרי שמכרוהו בס' דינרין ועבד בד' שנים ומלא ידו ה"ז נותן עשרים דינרין לאדון ויצא לחירות וכן אם מכר עצמו בארבעי' דינרין לעשר שנים ה"ז מגרע ארבע דינרין לכל שנה שעבד ונותן הנשאר כסף או שוה כסף ויוצא. וכן הנמכר לגוי מחשב הדמים לפי השנים הנשארות עד שנת היובל שנאמר וחשב עם קונהו משנת המכרו לו עד שנת היובל כיצד מכר עצמו בק' ונשאר ליובל משנת מכירה עשר שנים מחשב עשר לכל שנה שעבד וגורע הדמים ומשיב השאר כסף לא תבואה ולא כלים שנאמר מכסף ממכרו בכסף נגאל מיד הגוי ואינו נגאל בשוה כסף כל עבד עברי או עבריה שיצא בגרעון כסף והבריא והוסיפי דמיו או נשחף ופחתו דמיו מחשבין לו להקל עליו כיצד הרי שנמכר במאה והרי הוא עתה שוה מאתיים אינו מחשב עם אדונו אלא לפי מאה נמכר בר' והרי הוא שוה מאה מחשב עמו עפ"י שנים הנותרות לפי מאה הנמכר לגוי הואיל ויש לגאול עצמו לחצאין כמו שבארנו פעמים יהי' להקל ופעמי' יהי' להחמיר כיצד להקל

קנה אותו הגוי במאתיים ונשחף והרי הוא עתה שוה מאה ונתן לו נ' חצי דמיו והבריא והרי הוא שוה ר' נותן לו מאה שהן חצי דמי הנשאר ויצא. כיצד להחמיר קנה אותו במאתיים ונתן לו חצי דמיו שהן מאה ונשחף והרי הוא עתה שוה ק' נותן לו נ' שהן דמי חציו הנשאר ונמצא שנתן ק' וחמשים ואעפ"י שהוא עתה שוה מאה ע"כ ורוב דבריו מספרי ומפרק בתרא דערכין. והנה מה שכתב שאינו נגאל בשוה כסף תמה אני הלא ברייתי' סתמ' הבאתי לעיל שקונה עצמו בכסף ובשוה כסף. וא"ל דווקא בנמכר לישראל הוא דאמרינן שוה כסף ככסף ולא בנמכר לגוי. והוא בנמכר לגוי קאמר ומ"ה בתחלת דבריו דאיירי בנמכר לישראל כתב דשוה כסף הוא ככסף זה אינו דהא תלמוד ערוך הוא אפי' בנמכר לגוי אמרי' ישיב לרבות שוה כסף ככסף וכמו שנביא לקמן. ויראה דט"ס הוא וכך הוא ואינו נגאל בתבואה וכלים וכן כתב הסמ"ג שהעתיק לשון הרמב"ם. וכתב עוד וז"ל ומעמידה רבה שהלכה כמותו לגבי רב יוסף בדלית ביה שוה פרוטה והוצרך למעטם משום שהנאתם מזומנת והייתי סבר שיחשבוה כשוה פרוטה ע"כ וז"ל הסוגיא א"ר יוסף מנא אמינא לה הא דבעי' שומא דתניא מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים האי תבואה וכלים ה"ד אילמא דלא מקני בהו כלל ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף ופרש"י דהאי קרא לעניין פדיון נאמר אלא כיון דמצינו דמפריק בה מקנוייי נמי מיקני' בי' אבל לגרסת הרמב"ם לא קשה מידי דגרס בכסף ממכרו דאיירי הכל לענין פדיון ולא לעניין קניי' אבל מ"מ נרא' שאין לחלק בין קניי' לפדיון ודין אחד להם. ואי דלית בי' ש"פ מאי אריא תבואה וכלים אפי' כסף נמי אלא לאו דאית בי' ש"פ וכיון דלא קייצי לא. לא ה"ק בתורת כסף הוא נקנה ואין נקנה בתורת תבואה כלים ומאי ניהו חליפין ופריך לרב נחמן דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר. אלא לעולם דלית בהו ש"פ ודקאמר מאי אריא תבואה וכלים. לא מבעיא קאמר לא מבעיא כסף דאי אית בי' ש"פ אין ואי לא לא. אלא אפי' תבואה וכלים אימא מדקרבי הנאתייהו אימ' גמר ומקני ואפי' בפחות מש"פ נמי קמ"ל:

סימן כו

תנו רבנן עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת:

אמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא הבת הנרצע והנמכר לגוי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת מה"מ דתנו רבנן ועבדך שש שנים לך ולא ליורש אתה אומר לך ולא ליורש או אינו אלא לך ולא לבן כשהוא אומר שש שנים יעבוד הרי לבן אמור הא מה אני מקיים ועבדך שש שנים לך ולא ליורש. אמה העבריה אינ' עובדת לא את הבן ולא את הבת מה"מ אמר רב פדא דאמר קרא אף לאמתך תעשה כן הקישא הכתוב לנרצע

מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אף אמה העברייה אינ' עובדת לא את הבן ולא את הבת הנרצע והנמכר לגוי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת נרצע דכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם ולא את הבן ולא הבת נמכר לגוי מניין אמר חזקיה ה אמר קרא וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו אמר רבא דבר תורה גוי יורש את אביו שנאמר וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית לי' יורשים גר לירש את הגוי אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתניא גר וגוי שירשו את אביהם גוי יכול לומר לגוי טול אתה ע"ז ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות ומשבאו לרשות גר אסור אי ס"ד דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חילופי ע"ז הוא דקא שקל אלא מדרבנן דגזיר' הוא דעביד רבנן שמא יחזיר לסורו תניא נמי הכי בד"א כשירשו אבל כשנשתתפו אסור. גוי את הגר וגר את הגר אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים דתני' לוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא רוח חכמים נוחה הימני. לא קשיא כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה וכאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה פרש"י כשלידתו בקדושה אז רוח חכמים נוחה הימנו וכתב הרא"ש מדברי התוספות. וקשיא מעובד' דאיסר גיורא שהי' לו פקדון ביד רבא ולא הי' רבא רוצה להחזירו לרב מרי בנו אלא היה רוצה לזכות בו מן ההפקר וכי לא הי' רבא רוצה שיהא רוח חכמים נוחה הימנו והי' אומר ר"ת ז"ל דגבי הלוואה דווקא שעשה לו המלוה טובה רוח חכמים נוחה הימנו אם יחזיר לבניו שלא ישלם רעה תחת טובה אבל פקדון הנפקד עושה טובה למפקיד שטרח לשמור פקדונו א"נ שאני רב מרי שרחל אמו ברתי' דשמואל נתעברה מאיסור בגיותו ולא חשיב גר. כלל דברינו אם היו שניהם חוזרין לסורן לא הי' יורש את אביו דאינו בכלל גר יורש את אביו דבר תורה דבתר אימיה שדינן לי' אבל כששניהם גרים גמורים שאם הי' אביו חוזר לסורו הי' גר יורש את אביו שייך התם רוח חכמים נוחה הימנו ע"כ והר"ן נמי הקשה קושי' זו מעובד' דרב מרי וכו'. וכת' וז"ל וליכא למימר שלא הי' מתכוון לזכות לעצמו והאי דאמר הכי היינו לפי שלא הי' רוצה להחזירם בתורת חיוב אלא מאליו כדי שתהא רוח חכמים נוחה הימנו דא"כ כי אמרינן התם נפק אודיתא מבי איסור אמאי איקפד רבא ואמר קא גמרי טענתי' לאינשי ואפסדי' לי' כדאית' התם דמדקאמר קא מפסדי לי משמע שלא הי' רוצה להחזיר תירץ ר"ת ז"ל דלא אמרינן רוח חכמים נוחה הימנו אלא במלוה דגמל לו חסד אבל בפקדון לא והתם פקדון הוה ואין זה מחוור אבל י"ל דכי אמרינן רוח חכמים נוחה הימנו ה"מ בבן גר וגיורת. אבל רב מרי בן ישראלי' הוה ולא שדינן לי' בתר אבוה כלל דקי"ל גוי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר והרי כאלו

אינו בנו כלל ומ"ה לא הוה לי' למיחש לרוח חכמים נוחה אבל יש מי שפירש בהיפך דבהורתו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו ובהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו וטעמ' משום דנפיק מיני' חורבה דכיון שלידתו בקדושה אמרי דמדינא ירית ובנו הוא לכל דבר ויאמרו שאם קידש אשת אביו לא תפסי בי' קידושי אבל בהורתו ולידתו שלא בקדושה מידע ידעי דמתקנתא בלחוד הוא דירית וכיון דליכא למיחש לחורבא יחזיר ולהאי פירושא אתי שפיר לישנא דמתניתן דשביעית דפרכינן מינה דמיירי בהורתו ולידתו שלא בקדושה והיינו דתנן שנתגיירו בניו עמו ואע"ג דבריית' נמי קתני שנתגיירו בניו עמו ואיירי בלידתו בקדושה טפי עדיף למהוי לישנא דמתניתין דווקא מלישנא דברייתא ומיהו להאי פי' מתרץ תלמודא ברישא ההיא דסליק מיני' ואע"ג דאורחא לפרוקי קמייתא ברישא אשכחן דוכתי דלא קפיד בהכי. והטור כתב וז"ל הלוה מגר שנתגיירו בניו עמו ומת או שהי' לו ממנו פקדון לא יחזיר לבניו ואם החזיר לבניו אין רוח חכמים נוחה הימנו היו הבנים הורתן ולידתן בקדושה יחזיר להם ע"כ. וא"כ בוודאי ס"ל כדעת ר"י בזה שאין חילו' לו בין מלוה לפקדון אבל לא ס"ל כר"י להפך הסברא דבהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו. אבל הורתו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו שהרי כתב להדיא כשנתגייר הוא ובניו כו'. דאין רוח חכמים נוחה הימנו אלא ס"ל כפרש"י דדווקא בהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוא דרוח חכמים נוחה הימנו. וא"כ ע"כ כדעת אביו הרא"ש לחלק בין גר שאמו ישראלית ונתעברה מגוי ואח"כ נתגייר לבין גר שנתגייר הוא ואשתו אחר שנתעבר' הימנו דהויא הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה דאל"כ איך משני הך קושיא מעובדא דאיסור גיורא ולידתו בקדושה יחזיר להם לאו דווקא קאמר דה"ה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. והקרא"ו כתב וז"ל מה שאמר הטור הבנים הורתן ולידתן בקדושה יחזיר להם ט"ס הוא דמלתא דפשיטה היא ולא הי' צריך לכתבו ועוד דמשמע דכל שלא היתי' הורתן ולידתן בקדושה בכל גוונא אין רוח חכמים נוחה הימנו והא ליתא דהא תלמודא מפליג בין הורתן ולידתן שלא בקדושה להורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לכך צריך להגיה. ואני אומר שאין צריך להגיה כלל דה"ק דהורתו ולידתו בקדושה בכל ענין יחזיר פי' אפי' אמו ישראלית לאפוקי הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לאו בכל ענין יחזיר דגבי אמו מישראלית לית דינא הכי כדמוכח מעובדא דאיסור גיור' ובזה מתיישב ממה שלא כתב הטור הך חילוקא דאמו מישראלית כו'. כי כלול בהך בבא דהורתו ולידתו בקדושה כו' כדפרישי' דליכא למימר איך מוכח מדבריו שמא דווקא קאמר זה אינו דהא מתחלת דבריו מוכח כן שהרי כתב

שנתגייר הוא ובניו לא יחזיר דהיינו הורתי ולידתו שלא בקדושה דמשמע אבל לידתו בקדושה יחזיר ולעניין פסק הלכה נראה עיקר כדברי הטור דסבר' ר"י להפך הסברא סתמא דתלמוד' מסתמא משמע כפרש"י היכא דאיכא צד קדושה דחמור יותר מהיכא דליכא צד קדושה ולפירושו שמהפך הסברא אי אפשר דלא הוי מפרש תלמודא טעמא משום שלא יחלף בישראל גמור ומאחר דלית' לדברי ר"י ובין מלוה לפקדון ליכא לחלוקי א"כ בע"כ צריך לומר דלא קשא מעובדי דאיסור גיורא משום דהתם הוי אמו מישראל וכמו שפרשתי:

סימן כז

מסקינן בסוגיא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן גוי יורש את אביו דבר תורה דכתיב כי ירושה לעשו נתתי ורבא יליף מוחשב עם קונהו ופריך אמאי לא יליף כר' חייא בר אבא ומשני ישראל משומד שאני וכתב הרא"ש וז"ל מכאן פוסקין דישראל משומד יורש את אביו דמדקאמר ודלמא ישראל משומד שאני אע"ג דעשו לא יירש מאביו אלא לבניו הוריש את הארץ שנתנה לו מ"מ כיון דיש לו דין ישראל להוריש לבניו אע"ג שאין הגוי מוריש לבניו לפי מאי דדחי ודלמא ישראל משומד שאני ה"ה נמי דיורש את אביו וכן מסתבר דאעפ"י שחטא ישראל הוא לקדש האשה ולגרש. מ"מ כיון דאם מפטר טוב לתתו ביד ב"ד דלא יהבינן לי' דאזל ואכיל בגיותיה כדאמרינן גבי קנס בכתובות ואם ישוב יתנו לו ירושתו וכן כתב המרדכי וז"ל פסק מר רב צבי גאון דמשומד אינו יורש אביו והא דפריך הכא לר' יוחנן דלמ' ישראל משומד שאני שנאמ' כי ירושה נתתי לעשו את הר שעיר אלא מהכא כי לבני לוט נתתי וגו' והוריש לבניו וכן פסק ר' חננאל ולראבי"ה נראה כמו שמוריש לבניו ה"נ יורש את אביו דאעפ"י שחטא ישראל הוא אך יש כח ביד חכמי' להפקיע ממונו דהפקר ב"ד הפקר כדאמרי' בפרק ב' דכתובות יהיבנא לה קנס דאזלה ואכלה בגיותי' מכאן הוכיח מורי ר' אבא ידידיה שאם נפלה ירושה לבני ישראל משומד ונתנו והקנהו לישראל אחר שזכה בו דהא אעפ"י שחטא ישראל הוא ויש כח ביד חכמים להפקיע ממון מטעם הפקר ב"ד הפקר דיהיבנ' קנס כו' וכי נתנו במתנה הא לא אבל בגיותו זכה בו המקבל. ולי אני הדיוט נראה שאם הגיע לשנים לכלל מצות ולא חזר בתשובה וקדמו היורשים והחזיקו בו ושוב כשהגיע לכלל שנים למכור בנכסי אביו ואז נתנו במתנה שלא זכה המקבל מאחר שנתרוקן מזכותו כבר ושוב כשיגיע לכלל מתנה אינו חוזר ונעיר להיות מתנה קיימת והכל תלוי בהקדמה והקודם בהם זכה היורש והמקבל ע"כ במרדכי ארוך אשר הועתק מן מרדכי ישן וכת' עוד וז"ל ונראה לראבי"ה דאפי' לדברי גאון נראה דהאב ישראל יור' את בנו משומד דאמאי קנסינן

לאב. וכן בעל יורש אשתו המשומדת אפי' אם מת מוריש לאחר שנשתמדת זכה הבעל בירושתה ואעפ"י שאינ' ראוי' לקיימה והוי איסור דאורייתא משנבלע לגוי ואז היא לא נחבשה שאף הגוי במשמע ותדע שלא קנסו לבעל שהרי כל קנסות לבעל בפר' האשה רבה לגבי דיד' הן ולא לגבי דידי' ואע"ג דאיסור דאוריית' הוא ומקרי שארו בר מלגבי טומאה דגלי קרא אע"ג דהתם אמרינן יורשי כתובת' מאי עבידתייהו ומשני כתובה בנין דכרין מהו דתימא איהו דעבד' איסור' קנסוה רבנן זרעה דלא עביד איסורא לא קנסוה רבנן קמ"ל התם דמשום תנאי כתובה ככתובה דמי כדאמרינן בפ' אעפ"י וכיון שמכחה הן באין לא עדיפי אינהו מדידה אבל בנדון זה דמי' למורדת כל זמן שלא גרשה דאם מתה יורשה כמו שפסקו הגאונים ועוד דלא לישתמי' תנא בפרק האשה דליתני דלא זה ולא זה יורשי' אותה כיון דתני כתובת בנין דכרין והא לא קתני ש"מ הבעל יורש וכ"פ ראבי"ה הלכה למעשה ע"כ וכתב הטור וז"ל ישראל שנשתמד מן הדין יורש קרובו הישראל. וכתב הרמב"ם ואם באו ב"ד לאבד ממונו ולקנסו שלא להחזיק ידי רשעים הרשות בידם ואם יש לו בנים מישראל ינתן ירושת אביהם המשומד להם. וא"א ז"ל כתב טוב ליתנה ביד ב"ד ואם ישוב תנתן לו. שאלה לא"א הרא"ש ז"ל משום' שנתן הירושה שהי' לו לירש מאביו ומת אביו ותבעה אמו הנכסי' ויורשי בת המשומד תבעו ג"כ הנכסים הנה כתב הר' יהודה בספר הדינין תשובה אחת לרבינו משולם שמשומד אינו יורש את אביו והביא ראייה מן הפסוק ונ"ל דקרא אסמכת' בעלמא הוא דאעפ"י שחטא ישראל הוא ובנו הוא לכל דבר אבל קנס הוא שקנסו חכמים ואסמכהו אקרא וכיון שאינו יורשו מיד כשמת אביה משומד זכתה בת המשומד בנכסי אבי אביה ולא הי' למשומד מעולם זכייה בהן ומתנתו לא הי' מתנה כלל דכיון שהפקיעו חכמים ירושת' עמדה הבת במקומ' וזכתה בנכסי אבי אביה וכל טצדקי דמצית למיעבד ביהדות ובגיות להעמיד הנחלה בחזקתה אין עונש בדבר ילמדנו רבינו לאה נשבה ואמה קבצה שש מאות זהו' לצורך פדיונות והרי הן מונחים ביד נאמן ואח"כ שמעה שבתה נשתמדה ואמר כיון שנטמע' בין הגוים ישמעלים שיחזירו לה הממון והקהל אומרים לא כי אלא יעשה ממנ' הקדש לצורך פדיון שבויים נ"ל שאין להק' זכות בזה הממון דכיון שבא ליד נאמן זכת' בה לפדיונה אעפ"י שנשתמד' דלמא הדר' בתשובה ומפרקא לה אפי' אם תמות בגיות' דלמא בניה יחזרו לדת ישראל וירשי לה אלא יהו מונחי' ביד נאמן עד שיודע ביד עדי' שמתה היא ובניה וינתנו ליורשיה:

תשובה כיון שנטמעה בין הגוים ונשאת וילד' בנים ודאי לא זכתה במעות שנתנדבו לפדיונה הלכך לא זכת' בהן השבויה כי התנדבו לצורך פדיונה ולא יצא מרשותם עד

שתפדה אבל זה א"א כי יוציאו יותר מן הקרן. ולהחזיר לכל אחד ואחד מה שנתן א"א כי כבר נדבו לשם פדיון הלכך יעשה בו צרכי רבים ויותר הוא טוב שיהי' מונח ביד ב"ד ויהי' הקרן קיום כו' לפד' שבויין כאשר אמרו הקהל שיהי' הקרן קיים אם תוכל לפדות באחרית הימים אותה שבוי' שתפדה בהן ועיין במה שכתב' בפר' נערה שנתפתתה אשה שהית' בקטטה עם הבעל ומת כו'. וכתב מהרא"י בת"ה וז"ל הרמב"ם כתב ואם ראו ב"ד לאבד ממונם הרשות בידם משמע מדבריו דצריך העניין דרישת ב"ד אם משומד זה ראוי לקנסו ולאבד ממונו ולאו מלת' דפסיקת' היא בכל המשומדים דפקע ירושת' ומדברי אשר"י משמע יותר הכי שהרי כתב דטוב לתת ביד ב"ד שאם ישוב תנתן לו ירושתו ואע"ג דכתב בתשובתו בטור ח"מ דכיון דאינו יורשו מיד כשמת אביו המשומד זכת' בת המשומ' בנכסי אבי אביה ולא הי' למשומד זכי' מעול' בהם משמע מדבריו שאפי' שעה א' אין לו צד ירושה ומעיקרא פקע כח ירושת' י"ל דההי' עובד' הוה בענין זה דאותו משומד לא הוה צד הרהור תשובה ואביק מיבק במינות עוד בחיי אביו שהי' פשיטא דראוי לקונסו להפקיע כח ירושתו מיד שלא יהא לו בה צד זכיי' כלל אבל היכא דיש בטחון ספיקא שמא יחזיר בתשוב' לעולם אין מפקיעין ירושתו מידו אלא מפקחין ב"ד על הדבר כדמשמע לשון הרמב"ם ואשר"י והא דאית' במרדכי מתשובת רש"י דמשומד לע"ז מין הוא וגופו וממונו מופקר ס"ל דהתם נמי מיירי במשומד דאביק מיבק בע"ז ולא חזינן בי' צד הרהור תשוב' ולפי מאי דאסיקנא דבעינן דרישת ב"ד ופיקוח במשומדים אם ראויים הם להפקיע כח ירושתם מיד א"כ בנדון שילדי ראובן הקדוש נאנסו בקטנם כה"ג ודאי יש ספק אולי יעורר רוחם כשיהיו בני הבנה יפה לחזור לדת האמת שפיר קטען שמעון אחי ראובן שהו' יהי' אפטרופס על ירושת גר אם אמם של הילדים עד שיתראה לב"ד אם יש תקוה עוד על חזרתם ומ"מ אם יתברר שמתו אח"כ ירש הוא אותם כי הוא יורש שלהם אמנם נראה דאין לומר הכי די"ל דהרמב"ם והאשר"י נמי ס"ל דמדינא יש לקנוס כל המשומדים ברשעותם אפי' שעה אחת ולא חזר מיד לדת האמת הואיל ואינו דואג שימות פתאום ברשעו אלא שחשו לנעילת דלת בפני בעל תשובה ולכך לא הפקיעו ירושתם מיד וכיון דטעמא הכי א"כ כל מה שב"ד מפקחים וחוקרים אם ראוי המשומד הזה לקנסו אם לאו ואם יש לשמו' ולהחזיק בירושת' אם יחזיר בתשובה אין זה כלל בשביל שאם ימות הוא אח"כ שתפול הירושה בפני יורשיו דאין בזה משום נעילת דלת כל עיקר אלא דעת ב"ד אינו כ"א לפתוח לזה המשומד כדי שיחזיר בתשובה ויוריש ממון ירושתו אבל ירושת יורשים וודאי לא קפיד ותו דאפשר י"ל דה דהוכיח סופו על תחלתו דכיון שמת ברשעתו הוכיח דמעיקרא נמי כשמ' מורישו לא היה בו צד הרהור

תשובה וא"כ מעיקרא היה מסולק מירושה זו כאלו מת א"כ יורשי גר המוריש הם הם היורשי' ע"כ ועוד האריך לשם בתשו' וצ"ל דאות' שנטמעו בילדות' שהיו בגיותן עד שגדלו דאל"כ אין דעת שמדות עליהן כלל דהוו חשובין כאנוסין וגדולה מזו אני אומר אפי' הגיעו לגדלת ה"מ שנודע להם משמדותן ואיך הם מזרע היהודים ובע"כ טמאו אות' ואינ' מבקשי' לחזור לדתן. אבל כל זמן שלא נודע להם כלל אמיתית הענין חשובי' כאנוסי' והכל לפי ראות עיני הדייני' והב"ד הסמוך להם:

סימן כח

פיסקא יתירה עליו אמה העבריה שמפדין אותה בע"כ סבר רבא למימר בע"כ דאדון א"ל אביי מאי ניהו דכתבינא ליה שטרא אדמיה אמאי נקיט מרגניתא בידיה יהיבנא ליה חספא אלא אמר אביי בע"כ דאב משום פגם משפחה וכן הלכה ופריך א"ה עבד עברי נמי נכפינהו לבני משפחה משום פגם משפחה הדר אזל ומזבין נפשי' ה"נ הד' אזל ומזבין לה הא קתני אין נמכרת ונשנית ומני ר' שמעון היא דתני' מוכ' אדם את בתו לאישו' ושונה לשפחו' ושונ' לאישו' אחר שפחו' אבל לא לשפחו' אחר אישות ר"ש אומ' כשם שאין מוכר את בתו לשפחות אחר אישות כך אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות. והא דקאמר בע"כ דאב פי' אם יש לו כופין אותו ופוד' אותה וקש' להר"ם א"כ מאי קאמר בסמוך ה"נ דאזיל ומזבין לה מה תועלת במכירתו מאחר דנכוף אותו לפדותו. ושמ' י"ל דנכוף בני המשפחו' לפדותה בע"כ דאב משו' דלא ניח' לי' לאב שתחזי' לביתו ויהא פרנסתה לאב והשת' ניח' שפי' דהד' אז' ומזבין לה ע"כ ועיי' בפר' החוב' סי' י"ג ונרא' דמ"מ פרש"י אמת שאם יש לו כופין אותו לפדו' וכן אית' בפסקי' תו' וז"ל כופין האב לפדו' בתו כשי' לו וכן את המשפח' כופין ונרא' בעיני מה שכתבו התו' וכן את המשפח' לאו לפס' הלכ' דהא מוקי לה כר"ש ואנו לא קי"ל הכי כמו שנכתו' לקמן אלא שכתבו שכך הו' הדין לדברי הבריי' שאמ' יתיר' עליו אה"ע שמפדין אות' בע"כ א"נ לענין הלכ' פודין המשפח' בין אמ' העבריי' בין עב' עברי וכופן אות' לכ' ודוק מדברי הברייתי' דקאמ' יתירה עליו אמ' העבריי' אלמא עב' עברי אין פודין אות' הוא דמוקי לה כר"ש אבל לת"ק פודין תרווייהו. אבל מ"מ קשה מניין לתוספ' לפרש שכופין את המשפחה לפדות שמא ה"ק כשבאין לפדותו מדעתה פודין אות' בע"כ דאב ואין צריכין לפייס את האב מדידהו והא דפרשינן ברי' החובל סי' ג' אבל לא משמע כלל מלשון התלמוד שכופין את המשפחה לפדות אות' בע"כ גם אין הסברא נותנת שנכוף המשפחה לפדות אותה מאחר שאבוה מכר אותה אפילו אם אין לו ימכור את עצמו ויפדה את בתו ואם אין כח בידינו שימכו' את עצמו א"כ היאך נכוף הקרובים ודוקא ע"ע שמכר את עצמו

מפני דוחקו היה ראוי לפדותו אבל אם גנב מגוים ורוצים לתלותו בדיניהם אין מחוייבים הקרובים לפדותו משום פגם משפחה חדא דאיהו פושע ומתחייב בנפשו גם מה שתולין אותו דינא דמלכותא ועוד אין זה פגם משפחה כל כך מאחר שכבר נפגם בגזר דין התליי' שיצא עליו. ועוד דאיכא למיח' שמא יגנוב עוד ויסמוך על הקרובים כמו שאמרו גבי ע"ע דאזל ומזבין נפשי' ואם נתפס בעלילות שקר אם אין כאן פגם משפחה אם הוא סכנות נפשות כל ישראל מחוייבין לפדותו להציל במה דאפשר. ואי סכנות ממון אין פודין אותו מכדי דמיו. ומה שפסק מהר"ם בפרק השוכר את הפועלים על האב שיפדה את בנו מסכנות נפש משום טעמא דפגם משפחה. שאני התם דנאנס בשליחתו ועוד אב ובנו שאני מאחר דכפינן ליה לזון אותו כשהוא קטן ולא יכול להחיות את עצמו. ה"ה פדיון נפש דגדול באין לו כקטן דמי ודו"ק. מ"מ הקרובים אם אמודים הם בעושר ראוי לכוף אותם בכח צדקה שקרוב קרוב קודם כפי הנראה לציבור ליתן מקודם ואח"כ יפדו אותו הקהל בממונם. ומסיק דת"ק ור"ש בפלוגתא דהני תנאי דתניא בבגדו בה כיון שפירש טליתו עלי' שוב אינו רשאי למוכרה דברי ר"ע רבי אליעזר אומר בבגדו בה כיון שבגד בה שוב אינו רשאי למוכרה במאי קמפלגי ר' אליעזר סב' יש אם למסורת ור"ע סב' יש אם למקרא ור"ש סבר יש אם למקרא ולמסו' ולענין הלכה קי"ל כת"ק דר"ש שהוא רבים וכ"ש לפי גירסא שלנו דר"ע נמי ס"ל הכי ואפי' לגרסת ר"ת דגרס כיון שפירס בגדו עליה כו'. דברי ר' אליעזר כו'. וכבר ידוע שאין הלכה כר"א דשמותי הוא אין בו קפיד' דמ"מ הלכה כת"ק שרבים הם והלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו והעיקר נראה בעיני כגירסת רש"י דברי ר"ע ור"ת לא בא לתקן את הגירס' אלא משום עיקר הקושי' דקשיא ליה שאין דרך להקדים רבי עקיבא לר' אליעזר ואין זו קושיא לפי שמצינו במכלתי' ששונה דברי ר"ע לחוד. וע"כ תנא דברייתא לאו מהכא נקטי' דברי ר"ע ברישא מסיק בעי רבה בר אבוה ייעוד נשואין עושה או אירוסין עושה למנ"מ ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה מאי ת"ש אין מוכרה לקרובים משום ר"א אומר מוכרה לקרובי' ושווין שמוכרה אלמנה לכ"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט האי אלמנה ה"ד אילימא דקדיש נפשה אלמנה קרי לה. ואלא דקדשה אביה מי מצי מזבין לה והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ואמר רב עמרם א"ר יצחק הכא בקידושי ייעוד ואליבא דרבי יוסי בר יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקדושין נתנו ופרש"י וכי מייעד לה בעבדות שיש לו עליה מייעד לה ואי קדושי' אלו ע"י האב גזירת הכתוב הוא שהיו קדושין הלכך הדר מצי לזבונ'. ואי אמרת נשואין עושה כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה. ואלא מאי אירוסין עושה ושווין שמוכרה. הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות. אלא מאי אית לך

למימר שאני ארוסין דידה מאירוסין דאביה אפילו תימא נשואין עושה שאני נישואין דידה מנישואין דאביה. האי מאי בשלמא אירוסין מאירוסין שאני. אלא נשואין מנשואין מי שאני ע"כ הסוגיא. א"כ במסקנא נפשטא הבעייא דייעוד עושה אירוסין ולא נישואין. גם שמענו מהאי סוגיא לפי מה דקי"ל הלכת' כרבי יוסי ב"ר יהוד' דמעו' הראשונים לאו לקידושין ניתנו א"כ מוכר אדם את בתו אחר ייעוד כמו שמוכר אחר שפחות וז"ל הרמב"ם יש לאדם למכור בתו לפסולין כגון אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שאעפ"י שהן בלאו קידושין תופסין בהם המקדש את בתו כשהיא קטנה ונתארמלה או נתגרשה אין יכול למוכרה שאין אדם יכול למכור את בתו לשפחות אחר אישות אבל מוכרה לשפחות אחר שפחות כיצד מכרה לשפחות תחלה ויעוד אותה האדון מת האדון או גירשה וחזרה לרשות האב כשהיא קטנה הרי אב מוכרה פעם שנית אפילו לכ"ג וכן אם נפלה לפני היבום מן הייעו' וחלץ לה אע"פ שהיא חליצה פסולה מפני שהיא קטנה הרי האב מוכרה פעם שנית הואיל וקידושין תופסין בו כמו שנתבאר. המוכר את בתו ויצא' בשנים או ביובל או בגירעון כסף ועדיין היא קטנה יש לו לחזור ולמוכר' פעם שנית כמו שביארנו עכ"ל ולענין מכירת בתו לקרובים קי"ל כת"ק דר' יוסי אין מוכר' לקרובים וז"ל הרמב"ם אין אמה עברייי' נמכר' אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין כדי שתהי' ראויי' לייעוד כיצד מוכר את בתו לאביו שאעפ"י שאין האדון יכול לייעדה לו ראוי' היא לבנו שהרי האמ' בת אחיו. אבל אינו יכול למכור את בתו לבנו מפני שאינה ראוייה לאדון שהרי היא אחותו ולא לבנו מפני שהיא אחות אביו. יש לאדם למכור בתו לפסולין כגון אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שאעפ"י שהן בלאו קידושין תופסין בהן ע"כ. בעי ריש לקיש מהו שמייעד אדם לבנו קטן בנו אמר רחמנא בנו כל דהו א"ד בנו דומיא דידי' מה הוא גדול אף בנו גדול א"ר זירא ת"ש דאמר ר' אייבו א"ר ינאי אין ייעוד אלא בגדול אין ייעוד אלא מדעת ואיבעית אימא מאי מדעת מדעת דידה כדתנא אביי בריה דר' אבוה אשר לא יעדה מלמד שצריך לייעדה הוא תני לה הוא אמר לה בקידושי יעוד ואליבא דר' יוסי ב"ר יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו פי' ואין ייעוד אלא בפרוטה שעליה לפיכך אין דעת האב בהן תחלה ואם אינו מודיע שתקבל עליה אין כאן קידושין רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לקידושין נתנו שאני הכא דאמ' רחמנ' יעדה פי' למדרשי' ל' ידיע' ומסיק מאי ר' יוסי בר יהוד' דתניא והפדה צריך שיהא שהות ביום כדי פדייה מכאן אמר רב יוסי בר יהודא אם יש שהות ביום כדי לעשו' עמו שוה פרוט' מקודש' ואם לאו אינ' מקודשת אלמא קסבר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ור"נ בר יצחק אמר אפילו תימא לקדושין

נתנו שאני הכא דאמר רחמנא והפדה. ולענין הלכה קי"ל כרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ב"ר יהודה דס"ל אפילו אין שהות ביום כו'. ומ"מ מודים שצריך ליודעת כדברי רב נחמן בר יצחק וכן פסק הרמב"ם להדי':

מסקינן אמר רבא אמר רב נחמן אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלה קידושיך מדר"י ב"ר יהוד' לאו אמר רבי יוסי ב"ר יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו וכי משייר בה שוה פרוטה הוה קידושין ה"נ לא שנא. וכתב הרא"ש מדברי התוספות וז"ל וא"ת מאי קמ"ל פשיטא שהיא מקודשת דאפילו אם היה אומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתו לך היתה מקודשת מדין ערב כ"ש כשהוא אומר תן לבתי וי"ל דהכא לא שייך להזכיר דין ערבות לפי שלא דבר למקדש אלא לבתו ועוד שנתן לה רשות להתקדש אפילו בשטר ולא שייך כאן דין ערב כיון שאין נהנה בקבלת השטר דערב משעבד עצמו בשביל הנאת הלוה אלא קי"ל כרב נחמן דאותו כח וזכות שזכתה לו תורה בקידושי בתו יכול הוא ליתנו להתקדש את עצמה מדעת מדרבי יוסי ב"ר יהודה דאמר מעות הראשונים לאו לקידושין נתנו וכשמכר האב את בתו נעשה כאילו אומר לה אם ירצה האדון ליעדך קבלי קדושין דהיינו שעור פרוטה שעליך אבל אין לפרש שבא ללמוד מדרבי יוסי בר' יהודה שמתקדשת אע"ג דקטנה לאו בת זכייה היא אי אפשר לומר כן דאם אינ' זוכה בקידושין היאך תתקדש בקבלת' ואי בת זכיי' היא מן התורה מה אנו צריכין לדרבי יוסי בר' יהודה לעניין זכיי' ואם בא ללמוד מדרבי יוסי ברבי יהודה לעניין זכיה סמוכה מן התורה כמו שהיא זוכה בשאר. א"כ אמאי נקט לבתו קטנה אפילו בקטנה אחרת יכול להשמיענו חידוש זה שיש לה זכייה מן התורה ועוד בקל הוא זוכה התם בשאר כיון שאינו אלא מחילת שעבוד בעלמא וא"ת היא גופא תקשי לך היאך היא מתקדש' בקבלתה הא קטן לית ליה זכייה מדאורייתא כדאמרי' בפרק קמא דבבא מציעא דקטנה אין לה יד לזכות בעצמה ומציאת חש"ו אפילו לרבי יוסי אין בו גזל גמור אלא מדבריהם. וי"ל דבדעת אחרת מקנה אותה יש לה זכייה מדאורייתא כדמשמע בגיטין בפרק התקבל והאריך כו' והר"ן כתב בשיט' אחרת וז"ל ואיכא למיד' למה ליה מדרבי יוסי בר' יהוד' תיפוק ליה דמקודשת מדין ערב דכי אמר לה צאי וקבלי קדושיך ה"ל כאלו אמר לה כל הנותן לך פרוטה הרי את מתקדשת ודמי לותן לפלוני מנה ואתקדש אני לך דמקודשת מדין ערב. י"ל דלא דמי דהערב מדבר עם המלוה וגמר ומשעבד לי' נפשי' אבל זה אין אדם ידוע והכא היינו טעמא דמהני משום דהו' לי' כתנם לפלוני שיקבלם לי' והכא נמי הך בת כי מקבלה קדושי זוכה לאביה וא"ת וכי זכיה לה והאמר שמואל בפ' התקבל דקטן זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרי' ורבא גופי' דאמר דג' מידו' בקטן ולית בהו אלא זוכה

לעצמו בלחוד ואי איכא שום קטן שזוכה לאחרים הוה מייתי ליה ואמר ארב' מידות לקטן י"ל דקטן ודאי אינו זוכה לאחרי' והכא נמי איהי לדידה היא דזכי אלא דאב נמי זכי ממילא דכיון דכל שבח נעוריה לאביה כל מה שהיא זוכה הרי היא של אב. ומיהו כי אמרינן דקטן אית ליה זכייה מדאורייתא לנפשיה ה"מ כי איכא דעת אחרת מקנה אבל במציאה וכיוצא בו לא דהא תנן מציאת חרש שוט' וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום ע"כ דבריו ובלשון דאומר אדם לבתו כו'. ובסוגיא לא משמע כלל שיהיו הקידושין שלו ולענין הלכה כתב הרא"ש וז"ל ואפי' לית הלכתא כר' יוסי בר' יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו מ"מ מייתי שפיר רב נחמן לדבריו סיוע דבהך סברי דקאמר שהיא מתקדש בשיור פרוטה שעליה מדעת אביה לא אשכחן מאן דפליג עליה בהא דהא דקאמרי רבנן מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו. לאו מהאי טעמא קאמרי עכ"ל. אבל הרי"ף השמיטה ואפשר דטעמו משום דסבר דלא אמר רב נחמן אלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה אבל רבנן פליגי עליה בהא נמי וקי"ל כוותייהו. וכ"כ המרדכי בשם ר"מ דהא רב נחמן דוקא לר"י אבל לרבנן לא ולא קי"ל כר' יוסי אלא כרבנן דפליגי עליה ולכך צריך האב לקבל קדושי בתו הקטנה לאפוקי נפשי' מפלוגתא וכתב ר"ב בספר החכמ' קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכה גט שמא נתרצה האב ליכ' מאן דפליג דבשידע ונתרצה ושידך מתחלה וכ"ש הכא שא"ל צאי וקבלי קדושיך להדי' והלכך יש בני אדם כשמשדך האב לבתו ויניח לקבל קידושי' היא עצמה והמחמיר כדברי רבינו לא הפסיד. ור"י כתב דאפי' רבנן מודו בהא ע"כ במרדכי ומהרא"י כתב בת"ה שזה שכתוב במרדכי דלא קי"ל בהא דרבא א"ר נחמן במרדכי דבני אישטרייך ליתא אדרבה מצא בתשוב' מהר"ם וז"ל. אע"ג דאמרינן דאסור לקדש בתו קטנה כו'. ה"מ כשהוא בעצמו מקבל קידושין אבל נתן לה רשות לקבל קידושיה והיא מקבלתן מותר וכן עשיתי בבתי קטנה אמרתי לה בתי קבלי קידושיך אם את חפיצה עכ"ל. ודעת הרמב"ם נמי כדעת הרא"ש שהרי פסק גבי יעוד כרבנן דמעות הראשונות לקידושין ניתנו. ואין צריך שהות ביום כדי פדיי' אפי' הכי פסק בהלכות אישות כהא דרב נחמן אלמא דאפילו לרבנן דינא הכי וכל זאת איננו שוה לי מאחר דרב נחמן בר יצחק שהוא בתראי ס"ל לעיל דאפי' לר' יוסי בר' יהודא ס"ל מעות הראשונות לקידושין נתנו. והא דצריך שהיי' ביום כו'. גזירת הכתוב הוא. א"כ לא שמעינן להא דרב נחמן כלל ואין לו עיקר וע"כ נרא' כדעת המרדכי שאיסור האוסרי' לא אסרי אלא לתת רשות לבתו קטנה לקדש לפי דעתה ורצונה שלא בפניו אבל אם עומד על גבה ותופס ביד' לקבל הקידושין הוה כאלו הוא קיבל בעצמו ואע"ג דאין המקדש אומ' הרי בתך מקודשת אלא הרי את מקודשת אין

קפיד' דרוצה לומר הרי את מקודשת לי ואפי' מכח אביך עכ"ל וכ"פ הרשב"א בתשובה וראייתו מדאמרינן כיצד מצות יעוד אומר לה הרי את מקודשת לי ואעפ"י שלא הזכיר כלל אביה:

כתב מהר"א בכתבי' וז"ל. ואשר שאלת אם צריך עדים באומר האב לבתו שתצא ותקבל קידושין לא ידענא מאי תיבעי לך הא פוסק מהר"ם בהדי' שצריך עדים בשליח קבלת קידושין כמו בגירושין שנתמנה שליח. ובסמ"ק מחמיר טובא בשליח לקבלה א"כ אמאי תסיק אדעתך להקל בקטנה כ"ש בגדולה דמחמרינן בה כרמב"ם משום חומרא דא"א אין מכניסי' ראש בפלוגתא דרבוותא. עוד פסק דלא מהני גבי אב לבתו גילוי דעת ומארצו קמיה ושתיק גבי אב לבנו דמשמ' דמהני גילוי דעת ליכא להבי' ראי' משום דאיכ' למימר דאדרבה מדמינן להאי דהאב לבתו לגלויי מילתא בגיטין וקי"ל כאביי ולאו מילת' היא. ובמקדש איכא טעמא דזכין לאדם שלא בפניו וזכיי' מטעם שליחות איתרבי וא"כ מאי ראיי' הבאת מהאי דתיתי ציפי דמהני כשנתרצה האב אח"כ דלמא התם נתרצה להדי' ובפירוש. ולכך מהני דאמרינן תחלת הקידושין אדעת' דהכי נתנו שאם יתרצה האב תהא מקודשת. אבל לעולם גילוי דעת' לא מהני כמו בגיטין. אמנ' נראה אחרי דאשר"י כתב בתחלת דבריו בפ"ק בהא דאומר אדם לקטנה כו'. ותירץ מאי קמ"ל דרב נחמן פשיט' מקודשת ומסיק דקי"ל דאותו כח וזכות שזכת' לו תורה שיכול שתקדש אדעת' וא"כ דאיכא למימר דאותו נתינת כח וזכות צריך להיות להדי' ולא בגילוי דעת' כמו ששווין שליחות דחל בקל יותר מאיסור' כוחו וזכותו כדמוכח בדיני הרשאה ואע"ג דאשר"י מסיים בדבריו דהבת מתקדשת בשליחות האב הא כתב נמי הך בתחלה וצריכנא לקיים שניהם לכל הפחות לכתחלה ע"כ עוד כתב בכתבי' בסי' ל"ג וז"ל מה שמשלחין הכלות קטנית חוץ לעיר לחופתן והאב אינו הולך עמהם וגם אינו אומר להדי' לבתו צאי וקבלי קידושיך נראה דוודאי היא שפיר טפי לעשות כהלכתו להדי'. אכן י"ל דאי' קפיד' כולי האי דלחומרא דרא"ש אין לחוש כ"כ דרוב הגאוני' בעלי התו' לא סברי כוותייהו וכן מצאתי תשובה ישינ' דמהר"ם כתב שעשה בעצמו מעשה בבתו הקטנה ואומר לה צאי וקבלי קדושיך ואי משום דלא קאמרי להדי' נראה הואיל ואיכא עדים טובא בדבר שמשלחה לחופתה כדי להתקדש אע"ג דלא אמר כמ"ד בקידושין וראיי' מהא דארצוייה קמי' ושתק וכן הי' מדבר עמה על עסקי קידושין ויהיב לה בשתיה':

סימן כט

מסקינן בסוגי' המקדש במלוה שיש עליה משכן מקודשת מדר' יוסי בר' יהוד'. וכתב הרא"ש וז"ל אין לפרש דמשכנו שלא בשעת הלוואתו דקני לי' כדר' יצחק דא"כ הי'

לו להביא ההי' דר' יצחק כמו שהביא למעלה גבי קדשה במשכון מקודשת אלא אפי' משכנו בשעת הלוואה איירי דומי' דאמה העבריי' ונר' דאפי' אין מזכיר לה המשכון אלא שאמר הרי את מקודשת לי במלוה שאת חייבת לי על המשכון שלך שבידי מקודשת אעפ"י שהמשכון עדיין בידו דהא המקדש במלוה שיש עליה משכון קאמר ולא המקדש במשכון:

וא"ת היכי יליף לה מייעוד והא ביעוד איכא חזרת המשכון שמחזיר לה את גופה י"ל דמשמע לי' דעיקו' היעיד אינ' בחזרת המשכון אלא בשיעבו' שעליה דהוא כמו מלוה ע"כ ודבריו הוא דברי תוספו'. אלא שבזה הוא מחולק בדבריהם שהוא אומר אפי' אומר התקדשי לי במלוה שאת' חייב לי כו'. ודעת התוספו' אינ' כן שכתבו וז"ל אפי' אין מחזיר לה משכון אלא שמוחל לה את המלוה ואעפ"י שהמשכון בידו דהא המקדש במלוה שיש עליה משכון קאמר ולא המקדש במשכון. וא"ת כיון דמקדש בהנאת מחילת מלוה אפי' בלא משכון אמרת דמקודשת לעיל ולמה אנו צריכין ללמוד מדר' יוסי. י"ל דהיכא דאיכא משכון גרוע טפי דס"ד דלא סמכא דעתה כיון שאינו מחזיר לה משכון קמ"ל מלתא דר' יוסי דמקודשת ע"כ והתוספות אזלי לשיטתי' שאינו מחלק בין הנאת מחילת מלוה למחילת מלוה לחוד כמו שפירש' לעיל סי' ו' דלדעת רש"י הי' להם לפרש דאימ' דמחיל' מלוה לחוד דלא מהני בלא משכון ובמשכון מהני אבל מ"מ כל זאת לא שוה לי דסתמא דתלמודא תהא דווקא איירי במחילת מלוה גם מה שהקשו דאין לפרש משום דר"י וכו'. אומר אני שיש לפרש כך וכן משמע הלשון במלוה שיש עליה משכון ולא אמר במלוה שהלוה על המשכון אלמא דאיירי במשכון שלא בשעת הלוואה והא דלא קאמר כדברי ר' יצחק משום דמר' יצחק לא שמעינן אלא שקנה המשכון ובוודאי אם קדשה במשכון מקודשת אבל מדר' יוסי בר' יהוד' שמעינן שאף לא החזיר המשכון מקודשת והיינו טעמא מאחר שהמשכון קנוי לו נמצא כשמקדשה במלוה ומחל לה החוב דאפי' לא הזכיר לשון מחילה מ"מ הוי כאלו הוחזר לה המשכון ויצא מתחת ידו ואינו אלא כפקדון אצלו ודווקא משכון שלא בשעת הלוואה אבל בשעת הלוואה שאינו קנוי לו כלל וגם אינו מחזיר לה המשכון בוודאי אינ' מקודשת וכן עיקר גם הטור לא הזכי' דע' אביו הרא"ש בזה אלא כת' סתמ' מקודש' אפי' לא החזי' לה המשכון והרמ"ה כתב דווקא בשהחזיר לה את המשכון. וכתב עוד דווק' לידי' דמקדש בתורת משכון. אבל אי לא מטי לידי' בתורת משכון אע"ג דמדינ' מצי למתפשי' אזוזי דכל כמה דלא גלי דעתי' דנקטי' לי' בתורת משכון אינ' מקודשת ע"כ ומשמע שדעת ביט' כדברי הרמ"ה שהרי הביאו באחרונה וגם לא כתב וא"א הרא"ש הסכים לסברא הראשונה והיינו משום דלא

מסתברא לי' לומר שהתא מקודשת בלא החזרת המשכון ואף שהרמ"ה לא ירד לחלק כמו שחילקתי דמשכון שלא בשעת הלוואה שפיר מקודשת אפי' בלא החזרת המשכון מ"מ דבר מסתברא הוא וראוי להכריע כן מאחר דהתוספו' והרא"ש פסקו אפי' במשכון בשע' הלוואה:

סימן ל

ת"ר כיצד מצות יעוד אמר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי הרי את מאורס' לי אפי' בסוף שש ואפי' סמוך לשקיעת החמה ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות ר' יוסי בר יהוד' אומר אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינ' מקודשת וקאמרי רבנן משל לאומ' לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום שמקודשת לראשון ופריך פשיטא מהו דתימ' הא לאו אמר לה מעכשיו קמ"ל. תניא אידך המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר שיחק באדון ומקודשת לשני דברי ר' יוסי בר יהוד' וחכמי' אומרי' אם רצה לייעד מייעד וקאמר ר' יוסי משל לאומ' לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום שמקודשת לשני ופריך פשיטא מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר ל' יום קמ"ל כתבנו שהלכה כרבנן לגבי איסי בן יהוד' ותניא אידך המוכר את בתו ופסק ע"מ שלא לייעד נתקיים התנאי דברי ר"מ וחכמי' אומרים אם רצה לייעד מייעד מפני שהתנה על מה שכתב בתורה וכל המתנה על מה שכתב בתורה תנאו בטל. ופריך לר"מ תנאו קיים והתני' האומ' לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך שאר כסות ועונה הרי זו מקודש' ותנאו בטל דברי ר"מ ר' יודא אומר בדבר שבממון שניתן למחילה הוי תנאי קיים אבל עונה דצער' דגופא היא לא איתיהב למחילה. ומתרץ אמר חזקיה שאני הכא דאמר קרא לאמה פעמים שאין מוכרה אלא לאמה בלבד ורבנן האי לאמה מאי עבדי האי מיבעי' להו לכדתני' לאמה מלמד שמוכרה לפסולים פי' דקידושין תופסין בחייבי לאווין והלא דין הוא אם מקדשה לפסולי' לא ימכרנה לפסולים מה למקדשה לפסולים שכן אדם מקדש את בתו כשהיא נערה הרי מצינו שהקידושין מסורין בידו כל כך שמקדשה אפי' משהביאה סימנין ימכרנו לפסולים שאין אדם מוכר את בתו כשהיא נערה שאין המכירה מסורה בידו כל כך אינו דין שלא תמכר ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לפסולים ר' אליעזר אומר אם ללמד שמוכרה לפסולין הרי כבר נאמר אם רעה בעיני אדוניה שרע' בנישואין שאסורה לו מיה' תפסי לי' בה קידושין כדכתיב אשר לא יעדה מכאן שמוכרה לפסולים מה ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לקרובי' אע"ג שאין כאן ייעוד שאין קידושין תופסין בה והלא דין הוא אם מוכרה לפסולין לא ימכרנה לקרוביו מה למוכרה לפסולין

שאם רצה לייעד מייעד ימכרנה לקרוביו שאם רצה לייעד אינו מייעד אמר קרא לאמה מלמד שמוכרה לקרובים אע"ג שאין כאן ייעוד שאין קידושין תופסין בה ור"מ דדריש להאי לאמה בפוסק ע"מ שלא ליעד לפסולין נפקא לי' מהיכא דנפקא לי' לר' אליעזר ובקרובי' סבר לה כרבנן דאמרי אין מוכרה לקרובים ובכל אלו הלכה כרבנן. תו מסיק תניא חדא מוכר' לאביו ואין מוכרה לבנו ותניא אידך מוכרה לא לאביו דאסורה לו משום בנו ולא לבנו דאסורה לו משום אחותו בשלמא אינ' מוכרה לא לאביו ולא לבנו כרבנן אלא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו כמאן לא כרבנן ולא כר' אליעזר. לעולם כרבנן מודו רבנן היכא דאיכא צד יעוד פי' כשמוכרה לאביו ויש לו בן ליעדה לבנו דהוה ליה בת אחיו אבל כשמוכרה לבנו אין לו צד יעוד לא לו ולא לבנו דה"ל אחות אביו ופסק הרמב"ם כתניא אידך דמוכרה לאביו וכמ"ש לעיל בסי' כ"ח:

סימן לא

מסקינן בסוגיא בעי מיני' רב הונא בר חיננא מרב ששת עבד עברי הנמכר לגוי נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמר מה שדה אחוזה אינו נגאל לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין או דלמא לקולא אמרי' דנגאל לחצאין כדלקמ'. לחומרא לא אמרי' דאינו נגאל. א"ל לאו אמרת התם גבי ע"ע שנמכר בגניבתו נמכר כולו ולא חציי' ה"נ נגאל כולו ולא חציי' אמר אביי את"ל נגאל לחצאין משכחת לה לקולא ולחומרא לקולא זבני' במאה ויהיב לי' חמשין פלגי דדמו ומשבח וקם על מאתן אי אמרת נגאל לחצאין יהיב לי' מאה ונפק דהא כי אייקר לא ברשותי' דמרי' אלא פליגא ואם בא עכשיו לגמור פדיונו יהיב לי מאה ונפיק ואי אמרת אין נגאל לחצאין א"כ כולו ברשותו דמרי' אייקר ויהיב לי' עוד מאה וחמשין דהוי מאתיים ופריך והאמרת נתרבה כספו מכסף מקנתו פי' היכי דאשבח אין מחשבין לו אלא כשעת מקנתו. ומשני כגון דאוקיר וזל ואוקיר:

משכחת לי' לחומרא זבני במאתן יהיב מאה פלגי דדמי ואיכסף וקם על מאה אי אמרת נגאל לחצאין יהיב לי' חמשין ונפק ואי אמר' אין נגאל לחצאין א"כ לא קנה האדון מות' מאה שנתן לו בתורת פדיון א"כ הנך מאה פיקדון נינהו גבי יהיב להו ניהלי' ונפק כ' הרמב"ם בהך דאביי הא פשיטא לעיל דאינו נגאל לחצאין וראיתי בספר קריית שכתב על דברי הרמב"ם שכתב ויש לו ללות ולגאול עצמו מן הגוי וגואל לחצאין ואע"ג דמסיק רב ששת הת' דאינו גואל לחצאין כי היכי דאמרי' נמכר כולו ולא חציי' ה"נ נגאל כולו ולא חציי' וכתיב נמי הגיע ידו דמשמע דאינו לוה וגואל אפ"ה נ"ל דס"ל לרב ז"ל דכיון דאביי קאמר בתר הכי את"ל נגאל לחצאין וכו' משמע דהכי הוי הילכת' וכיון דגואל

לחצאין לוה נמי וגואל ואפשר נמי לומר דהא דמסיק רב ששת דאינו נגאל לחצאין היינו ע"י אחרים דקרא ונגאל אאחרים קאי כדאמרי' לעיל אבל ע"י עצמו נגאל לחצאין והיינו דכתב הרב ז"ל וגואל לחצאין וכיון דגואל לחצאין משמע שהקפיד' תורה לחזר שלא יטמע בין הגוים ולהכי לוה נמי וגואל ודחקינן קרא לומר דהשיגה ידו ע"י הלוואה קאמר ודבריו אין מספיקין לי נהי דקי"ל מקבלת הגאונים כל אם ת"ל הלכה הוא היינו בדבר שעומד כבר בבעייא א"כ חשבינן האי ת"ל בפשיטות אבל לחלוק על הראשונ' משמע כלל לישנא דאת"ל גם מה שרצה לחלק בין אחרים לעצמו בגמר' לא מצינו שום ענין. ועוד א"כ ה"ל לאביי למימר אפי' את"ל אינו נגאל לחצאין ע"י עצמו נגאל לחצאין ומשכח' להו לקולא ולחומרא ומדלא אמר הכי ש"מ דדרך את"ל בעלמא קאמר ולפרושי נמי הך בעייא דרב הונא דבעי מרב ששת נגאל לחצאין כו'. לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן מהו קולא מהו חומרא. וע"כ נרא' לי דאין נגאל לחצאין ואם יבא צדק יורנו הדרך אשר נלך בו שאין דין עבד עברי נוהג עתה כי אינ' כו'.

סימן לב

בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לחצאין או אין נגאל לחצאין פי' המוכר בית בבתי ערי חומה שהוא נגאל עד שנה ולא יותר נגאל לחצאין אם נתן חצי דמיו בתוך שנה מפריק פלגי או לא גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמרינן מה שדה אחוזה אינו נגאל לחצאין אף האי נמי אינ' נגאל לחצאין או דלמא היכי דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי ומסיק דפליגי בתנאי דתניא חדא נגאל לחצאין ותני' חדא שאינ' נגאל לחצאין ומוקי הא דאינו נגאל לחצאין כרבנן ונגאל לחצאין כר"ש והלכה כרבנן וכן פסק הרמב"ם תו מסיק איתיבי' בכל גאולה תתנו לרבות בתים ועבד עברי מאי לאו בתי ערי חומה לא בתי חצרים בתי חצרים בהדי' כתיב בהו על שדה הארץ יחשב ההוא לקובעו חובה ואליבא דר' אליעזר דתניא וגאל את ממכר אחיו רשות אתה אומר רשות או אינו אלא חובה ת"ל ואיש כי לא יהי' לו גואל וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא זה שיש לו ואינו רוצה ליקח שהרשות בידו דברי ר' יהושע ר' אליעזר אומר יגאל את ממכר אחיו חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל בכל גאולה תתנו הכתוב קבעו חובה אמרי לי' רבנן לרב אשי ואמרי לה רבינא לרב אשי בשלמא למ"ד לרבות בתי ערי חומה היינו דכתיב בכל אלא למ"ד לרבות בתי חצרים מאי בכל קשיא. ומ"מ לענין הלכה קי"ל כהך פשיטותא דרב ששת דאינו נגאל בקרובי' ולא חיישינן להאי קושי' כי מ"מ לא עלו דבריו בתיובת' אלא קושי' בעלמא והיא עומדת על פרקה בשינויי' וכמו שחילק ר"ח בפ"ה סי' קל"א וכן פסק נמי הרמב"ם דאינו נגאל לקרובי' ואף דדחי

אליב' דרב ששת ומוק' האי בריית' שכל גאולה תתנו אליבא דר' אליעזר לקובעה חובה. מ"מ לא קי"ל הכי אלא כר' יהושע שאינו אלא רשות וכן פסק הרמב"ם ומ"מ מודה בע"ע הנמכר לגוי דהוי חובה כדאית' בסוגי' תו מסיק איתיבי' אביי מה ת"ל יגאלנה יגאלנ' יגאלנ' שלש פעמים לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה מאי לאו בתי ערי חומה וע"ע לא בתי חצרים ושדה אחוזה בתי חצרי' ושדה אחוזה בהדי' כתיב על שדה הארץ יחשב כדאמר רב נחמן בר יצחק לקרוב קרוב קודם ה"נ לקרוב קרוב קודם:

סימן לג

תנו רבנן מרצע אין לי אלא מרצע מניין לרבות הסול פרש"י בשבוע' חתיכות עץ חדודה. והסירה פי' קוץ והמחט והמקדח והמכתב פרש"י שחוקקין בפנקסיהן ת"ל ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד דברי ר' יוסי בר' יהודא. ר' אומר מה מרצע מיוחד של מתכות אף כל של מתכו' והלכה כר' מחבירו וכן פסק הרמב"ם ד"א המרצע להביא מרצע הגזול ומפרש בגמרא משום דכתיב המרצע מיוחד שבמרצעין א"ר אליעזר יודן ברבי פי' גדול בדורו הי' ודורש כשהן רצים אין רוצעין אלא במלתא פי' אלי' של אוזן בבשר ולא בתנוך' וחכמים אומרים אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וקרא אמר ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו. וא"ת במילתא הם רצין היאך ע"ע כהן יעשה בעל מום והתנן גבי מומין נפגמה אוזן מן הסחוס אבל לא מן העור מסקינן בסוגיא הרי יש לך ללמד שאין נרצע אלא בגובה של אוזן וכן הלכה וכן פסק הרמב"ם. תו מסיק לקמן בסוגי' תנו רבנן אלו נאמר ונתת אזנו בדלת הייתי אומר יקדור כנגד אזנו בדלת פי' ורצע אדוניו את אזנו במרצע ידקור כנגד אזנו בדלת אבל אוזן לא ירצענה. ואוזן לא והא כתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע אלא כו' אלא הייתי אומר ירצענה לאוזן מאבראי ויניחנה על הדלת ויקדור בתוך אזנו בדלת ת"ל באזנו ובדלת הא כיצד קודר והולך עד שמגיע אצל דלת שומע אני בין עקורה בין שאינו עקורה ת"ל מזוזה. מה מזוזה מעומד אף דלת נמי מעומד ר' יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר פרש"י צרור המרגליות וצרור הבושם תלוי בצוואר לתכשיט מה נשתנה אוזן מכל איברים שבגוף אמר הקב"ה אוזן ששמע קולי על הר סיני בשעה שאמר' כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדי' לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע. ר' שמעון בר ר' היה דורש מקרא זה כמין חומר מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתי מעבדות לחירות והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם וכתבו התוספו' וז"ל מה נשתנה אוזן יש במדרש דמרצע בגימטרי' ד' מאות ולפי שהיו

ישראל עבדים ד' מאות שנים וגאלם הקב"ה יהלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולים כך ע"כ ואני קבלתי בעבור שהקב"ה גזר עליה' ד' מאו' ומאהבתם דילג על הקץ כדי למהר לעבודתו והתחיל למנות הד' מאות משנולד יצחק:

סימן לד

איבעיא להו ע"ע כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנעניות. חידוש הוא ל"ש כהנים ול"ש ישראל א"ד שאני כהנים הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות. רב אמר מותר ושמואל אמר אסור ודייק רב נחמן לרב ענן כוותיה דרב דאי כשמואל מהו שאמרו חכמים אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום ואם את אמרת אין רבו מוסר לו שפחה כנעניות תיפוק לי' דבעינן אהבתי את אדוני ואת אשתי ואת בני ותו איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר חידוש הוא ול"ש כהן ול"ש ישראל א"ד שאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתירות. רב אמר מותר שמואל אמר אסור. בביאה ראשונה דכ"ע לא פליגי דשרי דלא דברה אלא כנגד יצה"ר כי פליגי בביאה שניי' רב אמר מותר ושמואל אמר אסור רב אמר מותר הואיל ואישתרי אישתרי ושמואל אמר אסור דהא הוי לה גיורת וגיורת לכהן לא חזיא א"ד בביאה שניי' דכולי עלמא לא פליגי דאסירי משום דהוי גיורת כי פליגי בביאה ראשונה רב אמר מותר דהא לא דברה אלא כנגד יצה"ר. ושמואל אמר אסור כל היכי דקרינן בי' והבאת אל תוך ביתך קרינן בי' וראית בשביה כל היכא דלא קרינן בי' והבאת אל תוך ביתך לא קרינן בי' בשבי' וקי"ל כלישנ' בתרא שהיא עיקר וקי"ל כרב דהלכת' כוותי' באיסורי ומותר בביאה ראשונה וכן פסק הרמב"ם. תו תניא וראית בשביה בשעת שבייה מותרת ולא בע"א כלל אשת ואפי' אשת איש. יפת תואר ולא דבר' תורה אלא כנגד יצה"ר. מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות. וחשקת אעפ"י שאינה נאה בה ולא בה ובחברת' פי' ליקח שתים ולקחת ליקוחין יש לך בה לך לאשה שלא יקח שתי נשים אחת לו ואחת לאביו ואחת לו ואחת לבנו והבאת מלמד שלא ילחצנה במלחמה פי' לבא עליה. וז"ל התוספות ה"ג שלא ילקחנה לאביו ולא לבנו. ול"ג שנים אחת לו ואחת לאביו או אחת לו ואחת לבנו דמאי אירי' שתים אפי' אחת לאביו נמי הוי איסור דהא לך דרשינן עכ"ל וכן עיקר אף שהרמב"ם תופס גירסא שלנו וכתבו הריטב' וז"ל שלא יחלצנה במלחמה פ' בקונ' לבא עליה משמע מתוך פיר' דבמלחמה אסור לבא עליה כל עיקר ואפי' ביאה ראשונה אינה מותר עד לאחר כל המעשים. ותימא א"כ מאי קאמר לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר כיון דבמלחמה אסור עד שיבא לביתו ולאחר כל המעשים היאך נתפייס יצרו בכך אכתי איכא יצה"ר במלחמה ובביתו עד ירח ימים כו'. ונראה לר"ת דאיכא למימר דבטלה כח יצה"ר כיון שיש לו פת בסלו שסופה

להיות מותרת לו לאחר כל המעשים כו'. עד ומיהו אומר ר"י דבירושלמי מצינו מחלוק' דאמוראי נינהו בדבר זה והכא אית' רב אמר לא התירו אלא ביאה ראשונה ואני אומר לא ביאה שנייה ולא ראשונה הותרה אלא לאחר כל המעשים כדכתיב ואח"כ תבא עליה ובעלתה ע"כ וכעין זה פי' בפ' כ"ג ותימה ממאי לקחו סברא שרש"י פי' שאסור לבא עליה עד אחר כל המעשי' אלא שאסור לבא במלחמה ממש כלומר עד שיביאה לביתו או למקום פנוי וכן כתב הרמב"ם להדי' וז"ל ומניין שאל יחלצנה במלחמה שנאמ' והבאת לתוך ביתך יכניסנה למקום פנוי ואח"כ יבעול וכתב עוד וז"ל וכיצד דין ישראל ביפת תואר אחר שיבעלנה ביאה ראשונה והיא בגיותה אם קבלה עליה להכנס תחת כנפי השכינה מטבילה לשם גיורת מיד ואם לא קבלה תשב בביתו ל' יום שנאמר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים וכן בוכה על דתה ואינה מונעה ומגדלה את צפרניה ומגלחה את ראשה כדי שתתגנה בעיניו ותהיה עמו בבי' נכנ' ורואה אותה כדי שיקוץ בה ומגלגל עמה כדי שתקבל ד"י אם קבלה ורצה בה הרי זה מתגיירת וטובלת ככל הגרים וצריכ' להמתין ג' חדשים חודש של בכייה ושני חדשים אחריו ונושאה בכתוב' וקידושין. ואם לא חפץ בה משלחה לנפשה ואם מוכרה עובר בלא תעשה שנאמר ומכר לא תמכרנו בכסף ואם מכרה אינה מכורה ומחזיר את הדמים וכן אם קדשה אחר שנבעלה לשם שפחו' כשמשתמ' בה עובר בלא תעשה שנאמר לא תתעמר בה שלא ישתמש בה לא רצתה להתגייר מגלגלין עמה שנים עשר חדש לא רצה מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח ומשלחה לנפשה והרי היא ככל הגרים והתושבי' ואינה נושאה שאס' לישא אשה שלא נתגיירה נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר ואינו בנו לדב' מן הדברי' מפני שהוא מן הגוי' אלא ב"ד מטבילין אותם מדעתן ותמר מביאה ראשונה של יפת תואר הית' אבל אבשלום נולד מאחר נישואין נמצאת תמר אחות אבשלום מאמו ומותרת להינשא לאמנון וכה"א דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך יפת תואר שלא רצת' להניח ע"ז אחר י"ב חודש הורגין אותה וכן עיר שהשלימה אין כורתין להם ברית עד שיכפרו בע"ז ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצות שנצטוו בני נח שכל גוי שלא קיבל מצות שנצטוו בני נח הורגים אותן אם ישנו תחת ידינו:

סימן לה

ת"ר אם אמר יאמר עד שיאמר וישנה העבד עד שיאמר כשהוא עבד אמר בתחלת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא אלא חפשי עד שיאמר בשעת יציאה אמר בסוף שש ולא אמר בתחלת שש אינו נרצע שנאמר אם אמר יאמר העבד עד שיאמר כשהוא עבד ופריך אמר בתחלת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמ' לא אצא חפשי מאי

אריא מלא אצא חפשי תיפק ליה דבעינן אהבתי את אשתי ואת אדוני ואת בני וליכא דקס"ד תחלת שש ממש תיפוק לי' דבעינן אהבתי את אשתי ואת בני ועדיין בתחלת שש אין לו אשה ובנים שלא מסר לו עדיין שפחה כנעניות ותו אמר בסוף שש ולא אמר בתחלת שש אינו נרצע שנאמר העבד אטו סוף שש לאו עבד הוא דיום אחרון נקרא סוף שש וכל היום הוא עבד אמר רבא מאי בתחלת שש בתחלת פרוטה אחרונה ומאי בסוף שש בסוף פרוטה אחרונה והכי קאמר אמר בתחלת שש קודם פרוטה אחרונה דכבר יש לו אשה ובנים ולא בסוף שש לאחר שהתחיל פרוטה אחרונה אינו נרצע ואפי' אמר ושנה דכתיב ולא אצא חפשי סמוך ליציאה וכשיש עליו פרוט' שלימה לאו סמוך ליציאה הוא מ"ה אינו נרצע עד שיאמר נמי בסוף פרוטה אמר ושנה בסוף פרוטה אחרונה ולא אמר בתחלה אינו נרצע שנאמר אם אמר יאמר העבד עד שיאמר כשהוא עבד והשתא לא עבד מאחר שהתחיל בה דאין עליו שוה פרוטה והרמב"ם כתב וז"ל ואם אמר יאמר עד שיאמר וישנה העבד עד שיאמר כשהוא עבד אבל אם אמר אחר שש שאינו נרצע עד שיאמר וישנה בסוף שש בתחלת פרוטה אחרונה כיצד כגון שנשאר מן היום שוה פרוטה מדמי מכירתו או יתר מעט. אבל אם נשאר פחות משוה פרוט' הרי זה כאומ' אחר שש ע"כ ולדבריו אי אמר כל זמן שהוא עבד הוא נרצע ובסוגיא משמע דבעי תרווייהו שיאמר סמוך ליציאה דהיינו סוף פרוטה אחרונה וג"כ קודם פרוטה אחרונה שיהא עבד ובוודאי תפס גירסא אחרת וכבר השיג עלי' רש"י וז"ל ובלשון אחר גירסא זו בפי כל איני יכול להעמיד' שהרבה תשובות בה וז"ל אמר יאמר עד שיאמר וישנה העבד עד שיאמר כשהוא עבד. אמ' בתחלת שש ולא אמ' בסוף שש אינו נרצע שנאמ' לא אצא חפשי וה"פ. אמר בתחלת שש פעם אחת ולא חזר ואמר בסוף שש אינו נרצע דבעינן אמר יאמר שתי אמירות. אמר בסוף שש ולא אמר בתחלת שש אינו נרצע שנאמ' לא אצא חפשי וזה כבר יצא. והשתא קשי' לי טובא הא נמי תיפק לי' מאמר יאמר דהא לא שנה ואם באת' לפרש אמר בסוף שש שתי פעמים א"כ לא דמי' לרישא דאי אמור בתחלת שש שתי פעמים מנ"ל דאינו נרצע. ועוד מה לי דשבקי' לדרשא קמיית' דדרש העבד עד שיאמ' כשהוא עבד ונקט לקרא אחריני מלא אצא הרי כבר יצא תיפוק לי מהעבד ע"כ ואולי הי' לרמב"ם גירסא שלישית וכל זה דוחק ותמה על בעל קריית שעשה עצמו מבלי מרגיש. תו תניא יש לו אשה ובנים ולרבו אין לו אשה ובנים אין נרצע שנאמר כי אהבך ואת ביתך לרבות אשה ובנים לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמ' אהבתי את אשתי ואת בני הוא אוהב רבו ורבו אין אוהבו אינו נרצע שנאמ' כי טוב לו עמך. רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע שנאמ' כי אהבך. הוא חולה ורבו אין

חולה אינו נרצע שנאמר כי טוב לו פרט לחולה. רבו חולה והוא אינו חולה אינו נרצע שנאמר עמך בעי רב ביבי בר אביי שניהם חולין מהו עמך בעינן והא איכא א"ד כי טוב לו בעינן וליכא תיקו ומספק אינו נרצע וכן פסק הרמב"ם. עוד אעתיק לך דיני רציעה מדברי הרמב"ם ורובה מספרי וז"ל כיצד רוצעין מביאו לב"ד של שלשה ואומר דברים לפניהם ומגישו לסוף שש אל הדלת או אל המזוזה כשהן עומדין בבנין בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל אדם ונוקב את אזנו הימנית בגובה של אוזן במרצע של מתכת עד שיגיע לדלת שנאמר ונתת באזנו ובדלת ולא נאמר מזוזה אלא שיהי' עומד בין אצל דלת ובין אצל מזוזה ומה מזוזה שהיא עומדת אף דלת כשהיא עומדת. אבל הרצועה בדלת אף שאין שם מזוזה האדון הוא שרוצע בעצמו שנאמר ורצע אדוניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ואין רוצעין שני עבדים כאחד שאין עושין מצות חבילות חבילות:

סימן לו

תנו רבנן נמכר במנה והשביח ועמד על מאתיים מנין שאין מחשבין לו אלא מנה שנ' מכסף מקנתו נמכר במאתיים והכסף עמד על מנה מניין שאין מחשבין לו אלא מנה ת"ל לפי שניו אין לי אלא עבד הנמכר לגוי הואיל ונגאל בקרובי' ידו על התחתונה נמכר לישראל מניין ת"ל שכיר שכיר לג"ש ומסיק הא דרשינן לקולא ולא לחומרא להחמיר על העבד השביח יתן כפי שניו הכסף ישוב לפי כסף מקנתו דס"ד מדאיקל רחמנא לגביה דתני' כי טוב לו עמך עמך במאכל. עמך במשתה שלא תהא אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן ע"ג אבן מכאן אמרו כל הקונה ע"ע כקונה אדון לעצמו וכת' הרא"ש וז"ל יראה דדוקא ע"ע האמור בפסוק שיוצא בשש אבל שכיר שנה שכיר חודש שכיר שבת שכיר יום לא אמרינן הכי כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים שאמר רבי מתיא בן חרש לבנו עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקטניות:

סימן לז

עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וקונה את עצמו בכסף ע"י אחרים ובשטר ע"י עצמו דברי ר' מאיר וחכ"א בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים ובלבד שיהא הכסף משל אחרים תנא אף בחליפין ותנא דידן מילתא דלית' במטלטלי קתני ומסיק אמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד תקפו והביאו אצלו קנה קראו ובא אצלו לא קנה ותנא דברייתא דתנא אף בחליפין הא דלא תנא נמי במשיכה משום דתנא מילתא דאיתי אף בקרקעי כעין הנך דמתניתן אבל במשיכה דבמטלטלי דווקא איתי' לא קתני ואי קשיא לך אדשמואל הא דתנא לענין בהמה כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהכישה במקל

רצת' לפניו כיון שעקר' יד ורגל קנה אפי' באמירה. שאני בהמה דמדעתי' דמרה אזל אבל עבד דמדעתי' דנפשה אזל לא מהני עד שתקפו. אמר רב אשי ועבד קטן כבהמה דמי. תנו רבנן כיצד בחזקה התיר לו מנעלו הנעיל לו מנעלו הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גוררו הגביה לרבו קנאו הגביה רבו לו לא קנאו אמר ר' שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום. וכתב הרא"ש ודווקא מלאכת שימש גופו אבל מלאכה אחרת כגון שתפר לו בגדים או עשה לו אחת מן המלאכות לא קנאו. והוא מדברי הרמב"ן וכתב עוד וכן אם בישל לו תבשיל או אפה לו את הפת דלא קנאו. ומסיק רב יהוד' הונדא' גר שאין לו יורשין הוה על מר זוטרא לשיולי' ביה חזייה דתקיף לי' עלמא טובא שהי' גוסס וקרוב למיתה א"ל מר זוטרא לעבדי' שלוף לי מסאנא ואמטי' לגו ביתא איכא דאמרי העבד גדול היה זה הגר פירש למיתה וזה מר זוטרא פירש לחיים תחתיו וזכה בעבד קודם שיזכה העבד בעצמו. וא"ד קטן הוה ודלא כדאבא שאול ואחר שמת א"ל שלוף מסאני כדי שלא יקדמנו אחר ודלא כדאבא שאול דאמר לא זכה בעצמו דתניא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והיו בהן עבדים בין גדולים בין קטנים קנו עצמם בני חורין. אבא שאול אומר גדולים קנו עצמם בני חורין קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן כן גירסת הרי"ף והרא"ש וגירס' ר"ת ולא כגירס' רש"י שגרס ולאפוקי מאבא שאול ס"ל כי הלכה כאבא שאול ועיין בפ' השולח סי' מ"ט:

סימן לח

פיסקא וקונה עצמו בכסף ע"י אחרים כו'. מפרש תלמודא במסקנה אפי' בעל כורחה וטעמא אע"ג דשמענה לי' לר' מאיר דאמר חוב הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות אפ"ה אם נתנו אחרים הכסף לאדונו משתחרר בעל כרחו אביי מפרש טעמא שאני כסף הואיל וקני לי' בע"כ מקני לי' בע"כ ורבא מפרש טעמא כסף קבלת רבו גרמה לו פי' קבלת רב שמקבל רבו הכסף גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו חבין אלא מקבלת רב והרב אין נעשה לו שלוחו אלא לצורך עצמו ומקניהו מאליו אבל חירות השטר קבלת אחרים גרמו לו וכיון דחוב הוא לו אין חבין לאדם שלא מדעתו אבל ע"י עצמו לא דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר דווקא ע"י עצמו דגיטו וידו באין כאחד אבל ע"י אחרים שלא בידיעתו לא דחוב הוא לו לעבד שיוצא מתחת ידו לחירות. וחכמים אומרים בכסף אף ע"י עצמו דיש קנין לעבד בלא רבו וכ"ש ע"י אחרי' אפי' בע"ה מטעמ' דאביי ורבא כדפרישית. ובשטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים אפי' בלא ידיעתו מן הסתם דזכות הוא לו כל זמן שאינו עומד וצווח ומפרש תלמודא מתניתין דקתני וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים לא מיתוקמא כולה כרבנן דאם כן נערבינהו וניתנינהו בכסף

ובשטר בין ע"י עצמו ובין ע"י אחרי' אלא רישא רבנן והכי קא"ל רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכ"ש אחרים דזכות לו וכ"ש שטר דזכות:

ואם באנו לפרש שלש מחלוקת ולומ' דרבנן אית להו בכסף בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים: ובשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו. ורשב"א סבר כרבי מאיר בכסף ע"י עצמו לא ואין קניין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כא' א"כ הא דק' גיטו וידו באין כאחד יחידאה הוא וכר' מאיר עבדינן לי' הילכך ליכא לפרשי כדפרישית דרישא דמילתא אמרוה רבנן סיפא אתאן לרשב"א כך פי' רש"י נמצא ששלש מחלוקת בדבר ומפרש תלמודא בשם רבה אמר רב ששת הא דפליגי ר"מ ורבנן דכ"ע דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה והב"ע דאקני לי' אחר מנה וא"ל ע"מ שאין לרבך רשות בו ר"מ סבר כי א"ל קני קני עבד וקני רבי' וכי א"ל ע"מ לאו כלום קא"ל פרש"י ואפי' אמר ע"ט שאין לרבך רשות בו קני לך לא הי' מועיל משום דיד עבד כיד רבו אם נתנו לו במתנ' זכ' בו רבו הלכ' אע"ג דהו' נק' לה משל אחרי' אי אפש' שיקבלנו הוא ויתנו לרבו ורבנן סברי כיון דא"ל ע"מ מהני לי' תנאי' ר' אליעזר אומר כל כה"ג כ"ע ל"פ דקני עבד וקני רבו והב"ע דאיקני לי' אחר מנה וא"ל ע"מ שתצא בו לחירות ר"מ סבר כי אמר לי' קני ע"מ שתצא בו לחירות דווקא. וכתב הרא"ש מדברי התוספו' וז"ל ואומר ר"ת ז"ל דהלכה כר"מ דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה כדמוכח בפר' בתר' דנדרים גבי הי' חתנו מודר ממנו הנאה שנותן האב מתנה לבתו ובלבד שלא תהא רשות בהן אלא מה שאתה נושאת ונותנת לפיך דקאמר רב עלה בגמר' דווקא מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל אמר מה שתרצה עשי קנה יתהון בעל אפי' אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן. שמואל אמר אף מה שתרצי עשי לה לא קנה יתהון ומסיק כמאן אזלא שמעתתא דרב כר"מ וקי"ל הלכת' כוותי' דרב באיסורי ואע"ג דפליגי נמי לעניין ממון מ"מ לעניין איסורו איתשיל ועוד דקדק ר"ת דפלוגתייהו דרב ושמואל אליבא דרב ששת דאליבא דר"א אתי שמעתת' דרב כרבנן דלר' אלעזר לא הי' מועיל מה שאת נושאת ונותנת לפיך כמו שאינו מועיל ע"מ שתצא בו לחירות והך דשמואל דלא כר"מ ודלא כרבנן מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל אפי' לרבנן שמואל אמר דלרב ששת ע"מ שתצא בו לחירות מועיל אפי' לר"מ כמו מה שאת נושאת ונותנת בפיך וכיון דרב ושמואל סברי כרב ששת הלכתא כוותיה ועוד דסתמא דתלמוד' בכל דוכתא כרב ששת בפר' בן סורר ומורה גבי אינו חייב עד שיאכל משל אביו ושל אמו וקאמר בגמרא ושל אמו מנ"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה ומשני דאקני לי' ע"מ שאין לבעלה רשות בו כו' והאריך וקצרתי. והרי"ף יש לו שיטה אחרת ופסק כר' אלעזר. ומאחר שהרא"ש שדרכו לבנות יסודו על הרי"ף וכאן לא הביאו אלמא

דס"ל שדעתו רחוק מן האמת כי ר"ת הוכיח בראיות ברורות שהלכה כרב ששת ס"ד הלכה כרבנן ואין הלכה אלא היכא שאמר ע"מ שאין לרבך רשות בו וכסף שע"י אחרים משמע מלישנא דגמרא דקני בע"כ היינו אפי' צווח ואף שלשון הרי"ף לא משמע שלא מדעתי' לא משגיחין בי' וכן דעת הרא"ש והטור והר"ן:

סימן לט

פסקא כתב הרא"ש וז"ל הא דמזכיר יש קנין לאשה בלא בעלה פרש"י קנין דאשה ובעלה בעלמא איצטריכ' לן ואשה בעבד הואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאת' וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד איכא למשמע דה"ה באשה ומיהו לא דמי לגמרי דאשה אע"ג שאין לה קניין בלא בעלה היינו לקבל מתנה מאחר אבל לקבל מתנה מבעלה יש לה קניין כדאמרינן בפ' חזקת הבתים הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ואילו עבד אפי' מיד רבו אינו מקבל מתנה כדאמרינן בגיטין פרק השולח הכותב כל נכסיו לשני עבדיו חצי לזה אף עצמו לא קנה ולעיל נמי אמרינן מה שעבד משתחרר ע"י עצמו היינו משום דגיטו וידו באין כא' ואי יש לו יד לקבל מתנה מרבו לא היינו צריכין לטע' זה דאף אם הוא עבד יכול לקבל מתנה מרבו ועוד אמרינן בירושלמי דפירקי' פשיטא שהעבד מקבל מתנה מאחר לאחר מאחר לרבו מרבו לעצמו לא מאחר לעצמו מחלוקת ר"מ ורבנן ועוד יש חילוק ביניהם דהא דאמרינן אין קנין לעבד בלא רבו היינו שאין לו קניין כלל וגוף ופירותיהם לאדון אבל אין קניין לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירוש אבל הגוף לאשה כדין נכסי מלוג וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ואע"ג דמציאות האשה לגמרי של הבעל במתנה לא אשכחן שתקנו חכמים שתהא לגמרי של הבעל וכו'. וכתב טעם אחר מה שהזכיר כאן קניין אשה בלא בעלה לפי שרוצה להקשות דר"מ אדר"מ ורבנן אדרבנן דסברתו הפוכו גבי עבד מגבי אשה גבי מעשר שני אמר רבא אמר רב ששת אין קנין לאשה בלא בעלה ע"כ וכן כתב הר"ן. וכתב עוד וזהו שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב בפרק בן סורר ומורה שמתנה שאדם נותן לאשת איש ובמציאתה הכל של בעל ולית' כו':

סימן מ

תניא יוצא העבד בשן ועין ובראשי איברים שאינן חוזרין בשלמא שן ועין כתיבי אלא ראשי אברים שאינן חוזרין מנ"ל משן ועין. מה שן ועין מום שבגלוי ואינו חוזר אף כל מום שבגלוי ואינו חוזר וא"כ שן דחליף פי' שן של קטן שחוזר וגדל. ונרא' בעיני אפי' הוא גדול ליניק היכא שדרכו לחזור שאינו יוצא בו. וכן אם תלש בזקנו וזלזל בו עצם פירש השמיטו ממקומו ומחובר בבשר יוצא בו לחירות אם עצם שאינו חוזר הוא וסופו ליבש

וליפול כיון דגלוי הוא ואינו חוזר הרי הוא כעשרים וארבעה ראשי איברים. תנן התם במסכת נגעים עשרים וארבעה ראשי איברים אין מטמאין משום מחיה שהוא שם אחד מנגעים ואלו הן ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראשי הגוויה וראשי דדין שבאשה ר' יהודא אומר אף שבאיש ותנא עלה בכולן יוצא בהן לחירות ר' אומר אף הסירוס בן עזאי אומר אף הלשון פי' שהוא מום שבגלוי שדרכו לראות כשהוא מדבר ובסירס דבצים פליגי כשכורתין ועודן תלויין בכיס אבל אם נטל מן הכיס לגמרי לכ"ע הוי מום שבגלוי והלכה כת"ק ולא כר' יהודא ולא כרבי ולא כבן עזאי. תו תניא הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אין עבד יוצא בהן לחירות הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשו עבד יוצא בהן לחירות נגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות. ותו תניא בסוגיא הכהו על עינו וכהתו על שנו ונדדה אם יכול להשתמש בהן עכשיו אין עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו עבד יוצא בהן לחירות:

תניא אידך הרי שהיתה עינו כהווייה וסמאה שינו נדודה והפילו אם יכול להשתמש בהן כבר עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו אין עבד יוצא בהן לחירות:

תו מסיק תניא הרי שהיה רבו רופא ואמר לו לכחול לו עינו וסמאה לחתור לו שינו והפילה שיחק באדון ויוצא לחירות רשב"ג אומר ושחתה עד שיתכוון לשחתה. ורבנן והאי ושחתה מאי עבדי לי' מיבעיא להו לכדתניא ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימ' את העוב' שבמעי' פטור מ"ט אמר קרא ושחתה עד שיתכווין לשחתה ואידך מושחת שחתה ואידך שיחת שחתה לא דריש. א"ר ששת הרי שהית' עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בהן לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא והלכה כרבנן והרי לך הכלל שצריך כוונה ואבר אפי' לא כיון לשחתה וזה לשון הרמב"ם הפיל את שינו או סימא את עינו בלא כוונה כגון שזרק אבן לבהמה ונפלה בעבד והפילו את שינו וחתכו אצבעו לא יצא לחירות שנאמר אם שן עבדו או אמתו יפיל עד שיתכוון הושיט ידו למעי שפחתו וסימא את עין העובר שבמעיה לא יצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוון לו הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול לי עיני וסימאה חתור לי שיני והפילה שיחק באדון ויצא לחירות שאעפ"י שלא נתכוון להזיק הרי נתכוון לנוגע באיברי העבד ונסתכן בהן ואין צריך לומר אם הית' עין העבד כואבת והיה רבו אומן ועקרה לו שהרי יצא לחירות עכ"ל. והנה מה שכתב זרק אבן לבהמה דלא יצא לחירות לא נהירא שהוא כנגד מה דאמרינן סוף פרק שני דב"ק. גרסי' אמר רבא הית' אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין נזיקין חיישינן לענין עבד פלוגת' דרשב"ג ורבנן וא"כ מאחר דקי"ל כרבנן א"כ בוודאי יצא בה לחירות והקאר"ו בא ליישבו וז"ל הא דרבא פליגי אהא דאמרינן בפ"ק

דקידושין דרבנן דרשי ושחתה להושיט ידו למעי שפחה וכו'. וכיון דלא נתכוון לעין כלל פטור וה"ה להית' אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה או נתכוון לזרוק בבהמה ונפלה בעבד פטור. ובסוגיא דפ"ק דקידושין נקטינן להא בדוכת' ועוד דאפשר דאף רבא דאמר לענין עבד פלוגת' דרשב"ג ורבנן ולמיכלול מילי טובא בההיא דהית' אבן מונחת בחיקו כו'. אתי למימר דנ"מ לענין נזיקין ולענין ארבעה דברים ולענין שבת ולענין גלות וכדאית' התם. ואף לעניין עבד משמע לכאור' דפלוגת' דרשב"ג ורבנן הוא ומיהו לפום קושטא דמילתא לרבנן נמי פטור מושחת וכו'. ע"כ וכל זו דוחק כי מן הנראה לפסוק כרבא דהוא בתרא' אלא עיקור כדברי התוספו' וז"ל לענין עבד פלוגת' דרשב"ג ורבנן תימ' דבפ"ק דקידושין מוקמי רבנן האי ושחתה להושיט ידו למעי שפחה וסימא עובר שבמעיה דפטור משום שלא נתכוון לעין ה"נ לא נתכוון וי"ל דלא פטרי אלא היכא דלא נתכוון לעין וגם נתכוון לטובתו של העבד כלומ' שנתכווין להוציא את הוולד כי התם. אבל נתכווין לעין אע"ג דנתכווין לטובתו או לא נתכווין לטובתו אע"ג דלא נתכוין לעין לא עכ"ל וכן הוא דעת הרמב"ם בהאי פירקא עוד כתב הרמב"ם המפיל שן עבדו וסימא את עינו הרי יצא לחירות בשינו ונותן לו דמי עינו וכן כל כיוצא בזה והשיג עליו הראב"ד מצד עצמו שכתב בהלכות חובל ומזיק שאין משלם לו דמי עינו אלא א"כ תפס וז"ל לשם כל עבד שיצא לחירות ועדיין לא הגיע לו גט שחרור לידו אין לו קנס ואחרים שחבלו בו אינו יכול להוציא מהן לעצמו שעדיין לא גמרו שיחרורו ולא האדון יכול להוציא מהן שהרי לא נשאר בו שום קנין לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו ואם תפס אין מוציאין מידו ואין זו השגה דהתם איירי שנגמר כבר דינו לחירות מחמת שינו אלא שהיה מחוסר גט שיחרור ואח"כ סימא את עינו ספק הוא אם ישלם לו או לא מחמת שאין לאדון עוד קנין בו ומ"מ העבד ג"כ לא יצא מתחת ידו אבל היכא שהפיל שינו וסימא עינו בבת אחת או זה אחר זה וקודם שנגמר דינו סימא ג"כ עינו א"כ נגמר דינו שבאחד יוצא לחירות והשני ישלם לו כך פיר' במגדול עוז ותימ' הלא אדרבה מסתברא מאחר שכבר יצא באבר א' לחירות א"כ השני יעשה תשלומין ואפ"ה אינו משלם לו מאחר שנחסר גט שחרור כ"ש קודם שנגמר דינו לחירות שהאבר השני לא יגרום שום תשלומין והקאר"ו כתב ה"ט בהלכות חובל ומזיק דאינו נותן לו דמי עינו ואם תפס אין מוציאין טעמא מדאבעייא לן בהשולח גט אם יש לו קנס ובעי לאיפשטה מדתנא הפיל את שינו וסימא את עינו יוצא בשינו ונותן דמי עינו ודחי' דלמא כמ"ד אינו צריך גט שחרור ע"כ. וא"כ כשכתב בהלכות עבדים ונותן לו דמי עינו היינו כשכתב לו גט חירות בין הפיל שינו לסימא עינו. א"נ מאי נותן לו דמי עינו דקאמר לאו שגזרו

ב"ד שיתן לו אלא היינו לומר שאם תפס אין מוציאין מידו וסמיך על מה שכתב בפרק ד' מהלכות חובל ע"ש והנה שינוייא קמא שכתב מה שאומר ונותן לו דמי עינו אחר שנתן לו שטר שחרור הלשון דהפיל שינו וסימא עינו לא משמע כלל. ועוד פשיטא הוא לאחר שחרור הרי הוא כישראל גמור. ותירץ השני שכתב מאי נותן לו דמי עינו לומר כשיתפוס אח"כ אין הלשון משמע כלל והעיקור נרא' בעיני דבהלכות עבדים דבריית' שבפ' השולח שמעינן מיני' אע"פ שהכה שניהם אפי' כאחת לא יכול לומר יצא בעין ומשלם שינו אלא יוצא בשינו ומשלם לו דמי עין אם לא שסימא כבר את עינו ונ"מ לאי תפס ובהלכות חובל ומזיק כתב גוף הדין לענין תשלומין ושם כתב דאין נותן לו דמי עינו אם לא שתפס. תו מסיק א"ר חייא בר אשי הית' לו יתרת פי' אצבע יתירה וחתכה עבד יוצא בהן לחירות. א"ר חסדא והוא שנספרת ע"ג היד פי' שהי' בשורה שאר האצבעות:

סימן מא

תו תניא בסוגיא בכולן עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שחרור דברי ר' שמעון ר' מאיר אומר אינו צריך ר"א אומר צריך רבי טרפון אומר אינו צריך. רבי עקיבא אומר צריך המכריעין לפני חכמים אומרין נראין דברי ר' טרפון בשן ועין שהתורה זיכתה לו ודברי ר"ע בשאר איברים הואיל ומדרש חכמים הוא וכתב הרי"ף והלכה כר"ע דר' טרפון חבירו הוה וקיימא לן הלכה כר"ע מחבירו ואע"ג דמכריעין לפני חכמים אמרו נראין דברי ר' טרפון בשן ועין לא סמכינן אהא דלא קיימינן לן כל מקום ששנים חולקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע אלא במתניתין אבל בברייתא לא והרא"ש כתב כדאיתא בפרק כירה בסוגיא דלא ישתטף אדם גופו כו'. ועוד דלא איקרי הכרעה אלא כההיא דלא ישתטף דהזכירו החולקין חמין וצונן אלמא שהיה עולה על לבם שראוי לחלק בין צונן לחמין אלא שלא הסכימו דעתן ובא המכריע וחילק וכן בההיא דקולי מטלניות שהזכירו מגוד ואחורי הדלת אבל כי הכא שלא עלה על דעת החולקין לחלק בין שן ועין לראשי איברים לא מיקרי הכרע' ע"כ ואע"ג דרבי מאיר נמי חולק וסוב' דאין צריך גט שחרור וא"כ ה"ל רבים וקי"ל מחברו ולא מחביריו אפשר לומר מאחר שר"מ תלמידו דר"ע אין בכלל חבירו ועוד דרבי שמעון חול' עליו א"כ לוקי גברא נגד גברי ובפרט לספרים דגרסינן נמי בפרק השולח ורבי אליעזר נמי דס"ל צריך גט שחרור וה"ל תרי לגבי חד וכתב הר"ן וז"ל וזה שכתב הרי"ף ז"ל שמועות הללו שבעבד כנעני אע"ג דיציאה ושן ועין וראשי איברים קנסא הוא ובעי בי' מומחין וליכ' האידנ' כתב הרמב"ן ז"ל דהיינו טעמא משום דקי"ל בקנסא דאי תפיס לא מפקינן מיניה כדאיתא בפרק קמא ובפרק אלו נערות וכיון דעבד תפס הוא בעצמו מכיון שהפיל שינו לא יהיב ליה רשותא לאישתעבודי ביה

ומשמתא ליה עד דכתב ליה גיטא דחירות' ואפי' למ"ד אין צריך גט שחרור ה"מ בזמן דאיכא סמוכים אבל האידנא צריך לפי שבהעמיד' ב"ד הוא שיצא לחירות ולא משעת חבלה כדאיתא בפרק מרובה הלכך האידנא כיון דליכא סמוכים ליכא העמדת בית דין וצריך גט שחרור לדברי הכל:

סימן מב

מתניתין בהמה גסה נקנית במסירה והדקה בהגבהה דברי רבי מאיר ורבי אליעזר וחכמים אומרים בהמה דקה נקנית במשיכה. גמרא. דרש רב בקי מחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה אשכחינהו שמואל לתלמידי דרב אמר להו מי אמר רב בהמה גסה נקנית במשיכה והא אנן במסירה תנן ורב גופא נמי במסירה אמר. ודוחק לומר דהדר ביה מההיא ומשני הוא דאמר כי האי תנא דתניא וחכמים אומרים זו וזו נקנית במשיכה ר"ש אומר זו וזו בהגבהה ופירש"י והא אנן במסירה דווקא תנן ולא במשיכה וכתב התוס' וז"ל משמע לפי' דמסירה עדיף ממשיכה והא דקאמר בגמ' דרש רב בקי מחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה וכ"ש במסירה ופריך שמואל לתלמידי דרב והאנן במסירה תנן במסירה דווקא ולא במשיכה. וקשה לר"י מאי פריך שמואל והאנן במסירה תנן ולא במשיכה הא תנן בפ"ק דב"מ היו שנים רוכבים ע"ג בהמה או שהיה א' רוכב ואחד מנהיג כו' שהשני' יחלוקו משום דכל אחד קנה מחצהו מנהיג היינו משיכה. ועוד דאמר התם שמעת מינה דמר שאומר תרתי רוכב ומנהיג חד קני וחד לא קני ולא ידענא הי מינייהו אלימא רוכב לחוד ומנהיג לחוד מי איכא למ"ד דלא קני משמע דשמואל גופא דקאמר הכא במסירה דווקא תנן קאמר התם דמנהיג קני דהיינו משיכה. ועוד קשא דבגמרא בעא פיל לר' שמעון במאי יקנה. תיבעי ליה נמי בהמה גסה במציאה ובנכסי הגר במאי יקנה אליבא דר"מ ור"א במסירה לא אפשר דמאן מסר ליה דליקני דמשיכה לא קני' בבהמה גסה לדידהו ומיהו הך פירכא איכא לשנויי ולחלק בין מקח וממכר למציאה ונכסי הגר דמקח וממכר דאפש' במסירה לא מיקני במשיכה אבל במציאה ונכסי הגר דלא אפשר במסיר' מקני במשיכ' אב' אכתי קשה מדר' אליעזר דאית ליה הכא במסירה דווקא כדקתני במתניתין דברי ר"מ ורבי אליעזר והתם קתני ר"א אומ' ורוכב בשדה ומנהיג בעיר קנה ומוקי לה במקח מא משיכה קני אף לר"א לכך פר"י בהמה גסה נקנית במסירה היינו אף במסירה וכ"ש במשיכה דעדיפי והשתא ניחא דפריך שמואל והא אנן במסירה תנן כלומר אף במסירה כו'. והאריכו עוד וכדעת ר"י כן כתב הרא"ש בריש המוכר את הספינה והוא דעת רשב"ם דמשיכ' עדיפ' ולא כדעת ר"ת דס"ל דמסירה עדיפי כסברת רש"י ואהא דמסיק לעיל הוא דאמר כי האי תנא כו'. כתב הרי"ף והרא"ש אחריו והלכתא

כוותיה ולפי מה שפירשנו דמשיכה ולא מסירה קאמר א"כ הלכה כך. ומהשתא תימא על הטור שכתב דבהמה גסה נקנית במשיכה ואף במסירה וזה לא יתכן כ"א לפרש"י וז"ל הקאר"ו אמה שכתב הטור בח"מ סימן קצ"ד ומסירה גם קונה בבהמה כו'. והא ליתא אלא לדעת רש"י ור"ת דאלו לשאר מפרשים ופוסקים לא קניא ומה שהטעה לרבינו לסבור דלהרא"ש מסירה קניא בבהמה הוא מדגרסינן בריש הספינה איתמר ספינה רב אמר כיון שמשך כל שהוא קנה ושמואל אמר לא קנה עד שימשוך כולה לימא כתנאי כיצד במסירה אחזה בטלפא כו'. וכתב הרא"ש לימא כתנאי כיצד במסירה אחזה בטלפא פירש הריב"ם דלא איקרי מסירה אלא כשמוסר המוכר חפץ מידו ליד הלוקח והביא ראייה מדאמרינן בפרק קמא דמציאה מוסירה מחבירו קנה ומה לשון מוסירה כאדם המוסר דבר לחבירו וקאמר התם מוסירה במציאה ובנכסי הגר מאן מסר לן דליקני אלא משמע דבעינן למוסירה מיד ליד ולא נהירא דאחזה בטלפא משמע דאחזה מעצמה. ועוד דאמרינן לקמן בשמעתין גבי מוסירה כל היכא דאמר ליה לך חזק וקני וכן פרש"י אחזה בטלפא במצות המוכר וההיא דמציאה הכי פירוש' מוסירה מחבירו קנה כשאמר ליה לך חזק וקנה דקנה באחיזה בעלמא והיינו כמוסר דבר לחבירו שמסרו לו לאחזה במצותיו במציאה ובנכסי הגר לא קנה דמאן מסר לי' דליקני פירש מי אמר לו חזק וקני שיקנה באחיזה בעלמא ואח' זה כתב לכאורה משמע דמסירה דאותיות כמסירה דספינה מיהו אינו אפשר לומר כן דלא מישתמיט בשום מקום בתלמוד להזכיר מסירה במטלטלין אלא בספינה משום דמסירה דידהו הוי כמו משיכה דכשאוחז הספינה וכו'. הלכך אפי' לא הלכה כלל קני ליה במסירה וכן נמי בב"ח אבל שאר מטלטלין לא מיקנו במסירה עכ"ל ואני אומר שאין מכל ראייה זה לומר דסבירא ליה להרא"ש דמסירה קניה בבהמה אלא משום דמסירה קניה בספינה כתב מה דאיתמר על ההיא דכיצד במסירה אחז' בטלפא וכו' ללמוד בספינה דקניא במסירה אי בעינ' שימסור מיד ליד או לא ומ"מ אפילו לא הלכה כלל קני לה במסירה וכן נמי בב"ח היינו למ"ד בהמה גסה נקנית במסירה אבל לדידן דקי"ל ההיא תנא דאמ' זו וזו במשיכה משיכה דווקא ולא מסירה וכמו שכתב הרא"ש בעצמו שם בפרק הספינה. ואל תשיבני מדאמרינן בפ"ק דמציע' אמר ר' חלבו אמר רב הונא מוסירה מחבירו קנה במציאה ובנכסי הגר לא קנה מאי מוסירה אמר רב אידי אסברא לי כאדם המוסר דבר לחבירו בשלמא לחבירו קנה דקמסר ליה חבריה אלא במציאה ובנכסי הגר מאן מסר לי' דליקני. י"ל דהנך אמוראי ס"ל כדתנן במתניתין בהמה גסה נקנית במסירה ומיהו אנן לא קי"ל אלא כדדרש רב בהמה גסה נקנית במשיכה ואע"ג דרבא אמר אידי אסברא לי אפשר דלפרושי טעמא דרב חלבו ורב

הונא אתיא ולי' לא סבירא ליה דניקנית אלא במשיכה א"נ הנך אמוראי אכתי לא שמיע להו מאי דדריש רב בהמה גסה נקנית במשיכה וכי שמעיה קבעי הלכה כן כדמשמע עבד שמואל כי אמרו ליה הוא דאמרי כי האי תנא שתק ולא אהדר להו מידי משמע שהודה לדבריהן אעפ"י שהסמ"ג כתב בסימן ע"ד מציאת בהמה שקדם א' ואחזה במוסירה לא קנה עד שימשוך או ינהיג וכן בנכסי הגר כמו שמפרש שם רב אידי ומהלשון מוסירה כאדם שמוסר דבר לחבירו הלכך מחבירו שמסר לו קנה אבל באלה מי מסר לו שיקנה ללמד על מציאה ונכסי הגר דלא קנה מוסירה. אבל למ"ד בהמה נקנית במוסירה הוא שכתבה וללא ללמד על נכסי חבירו ותדע שבסימן פ"ב בדיני הקנין לא הזכיר שבהמה גס' נקנית במסירה עכ"ד. ואני תמה על תמיהתו נהי רב ס"ל כי נקנית במשיכה ולא במסירה מאן לימר לן דשמואל הודה לו ומה דלא אהדר להו מה צריך לאהדורי להו כשאומרי' שהוא סבר כהאי תנא כבר הם יודעים ששמואל גופיה דפסק דהכי הלכתא לאו פסק כמתניתין והלכה כשמואל בדיני ובפרט דר' חלבו ורב הונא הכי ס"ל. והרי"ף גופו דפסק כמתניתין והלכה כשמואל בדיני דהכא הלכתא לאו למעוטי מוסירה אתא אלא לפסוק בא דהלכה דנקנית במשיכה דלא תימא דהלכה כשמואל ודוק' במסירה קאמר ולא משיכה ולולי דמסתפינא מחבריה נ"ל לפרש נהי דבתחילת הסוגיא דאקשה והאנן במסירה תנן אף במסירה קאמר וכ"ש במשיכה ואמאי דרש רב במשיכה דמשמע ולא במסירה מ"מ לפי המסקנ' דקאמר רב דאמר כהאי תנא הכי פירש מה שדרש בהמה נקנית במשיכה לא בא למעוטי מסירה אלא בא לומר דקי"ל כי האי דבמשיכה נקנית וממילא מתניתין דקאמר במסירה אף במסירה קאמר אבל אי לא אשכח רב האי תנא לא הוה דרש אלא במסירה כדאשכחן במתניתין ולא הוה ידענא אי מסיר' עדיף אי משיכה עדיף דממתניתין דמציאות דדייקינן מינה דמשיכ' קונה כמו רוכב ומנהיג אין זו ראי' משום דהתם ליכא מאן דמסר ליה נהי דלפי האמת דייקינן שפיר מסוגיא דהתם דמשיכה קונה אבל מ"מ לא שמעינן ממתניתן דמציאות והשתא מיושב שפיר הך תמי' דשמואל וכי הדר ביה דבוודאי לא הדר דבתחלה אמר רב מסירה כדברי מתניתין דהכא ובתר הכי דריש משיכה כתנא דהתם ותרווייהו קושטא נינהו והשתא מתיישב מה דפסק רב כי האי תנא דלפירו' קשה וכי שביק רב מתניתין ועבד כתנא דברייתא והשת' עלו דברי הטור כהוגן ודין מסירה דלא בעינן מיד ליד כמו שכתוב הרא"ש לשם בפ' הספינה כן פסקו התוספו' הכא וכן הוא עיק' וקנין הגבה' מעולה מכל הקנינים וקונה בכל מקום שיכול להגביה וסגי בהגבהה טפי:

סימן מג

מתנ' נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה. נכסים שאין להן אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה והנכסים שאין להן אחריות. זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן פירוש בתורת גלגול שנקנין בכסף. גמר'. אמר רב לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר אבל במקום שכותבין את השט' לא קנה עד שיכתוב את השט' ואי פריש פריש כי הא דרב אידי בר אבין כי זבין ארעא אמר אי בעינא בכספא איקני דאיבעי תו למהדר בהו לא מציתו למיהדר ואי בעינא בשטר איקני דאי בעי למיהדר הדרינן בו. ומה שמשמע שהכל תלוי בתנאו היינו בדברים שקונין מן התורה אבל אם התנה בדבר שאין קונה לא מהני ודומה לזה כתב הר"ן במתניתין דבהמה גסה נקנית במסירה וז"ל והוי יודע דכל היכא דבעינן משיכה אם אמר ליה קני במסירה או שאמר לו לקנות במשיכה בר"ה לא קני דאע"ג דאמרינן לקמן בגמרא גבי כסף דבמקום שכותבין את השטר לא קנה עד שיכתוב את השטר ואי פריש פריש. התם הוא דמדינא דכסף לחודיה קנה אלא דבמקום שכותבין את השטר לא סמכא דעתיה עד דאיכא שטרא הלכך אי פריש ואמר אקני' בכספא לחוד כיון דסמכיה דעתיה מהני אבל הכא דמשיכה בר"ה לאו כלום היא כי אמר ליה קני מאי הוי אטו אי אמר קני במסירה לחוד מי קני ומאי דאמרינן בפר' הספינה גבי כלי של לוקח ברשות מוכ' דלא קנה לוקח ואי אמר ליה קני קנה התם נמי היינו טעמא משום דמאי דלא קנה כליו ברשות מוכר היינו לפי שאין רשות להניח שם כליו הלכך כל היכא דאמר ליה קני הרי הוא כמשאיל לו מקום לכלי וקני אבל מסירה ומשיכה היכא דלא קנו לאו מהאי טעמ' הוא ומשום הכי לא מהני אע"ג דפריש והכא מוכח בגמרא דאמרינן פיל לר' שמעון במה יקנה ולא קאמר בדפריש ע"כ. ואעפ"י שהוא כתב דמסירה אינו קונה נגד מה שכתבתי לעיל לא הבאתי אות' אלא דשמעינן מיניה דלא מהני תנאי למה שלא קנה כלל. וכתב הטור בשם הרמב"ם והרמ"ה דלאו לוקח הוא דיכול להתנות אלא אף מוכר יכול להתנות אם ירצה לגמור המקח מיד בנתינת הכסף ואם לא ירצה יחזור בו עד שיכתוב השטר ואינו תלוי בלוקח ומסיק ובשטר דקנה לחוד אמר ל"ש אלא שטר מתנה אבל שטר מכר לא קנה עד שיתן דמים מתיב רב המנונא בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה התם במוכר שדהו מפני רעת' רב אשי אמר במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו מכר כדי ליפות את כוחו וכה"ג הוא דקנה. וז"ל הטור בשטר כיצד כתב לו בנייר או על החרס או על העלה שדי מכורה לך או נתונה לך ה"ז קנה משהגיע השטר

לידו אפילו אין עדים כלל אעפ"י דלית ביה ש"פ. בד"א במוכר שדהו מפני רעתה אבל בשאר קרקע לא קנה בשטר עד שיתן הדמים וגם כתב לו בשטר במקום שנוהגין לכתוב שטרות. והשטרות שכותבין עתה אינו אלא לראייה ואין הקרקע נקנין על ידן ע"כ. ולי נראה דווקא היכא שרוצה לקנות בשטר כה"ג הוא דאמרינן שאינו אלא לראייה אבל הכא שקונה בכסף והשטר אינו אלא משום אתרא דכתבי שטרא משום דסמכיה דעתיה כה"ג שפיר מועיל שטרות. ואע"ג בסוגיא משמע דאיירי בשטר הקנאה מדאמר אי בעינא בשטרי איקני לאו דווקא שיקנה בשטר לחוד אלא כלומר שיגמור הקניין של כסף באותו שטר לכן הסכמת הר"ן דסוגי' דהכי בכל שטרות איירי בין בשטר הקנאה בין בשטר ראייה והא לך התשובה שכתבתי בימי חורפי. ראובן היה בדעתו לילך מטבריא לציפורי ומכר ביתו לשמעון ובשעת המכירה אמר שאדעתא דהכי קמזבין. ואח"כ כתב לו שטר מכירה כדרך שאנו כותבין ואח"כ בא לו אונס וסיבה ידוע לו שאי אפשר לו לעקור מטבריה ובקש לחזור ונתעצמו לדין ושניהם יודעים. טען שמעון עליו שמכר לו הבית בשטר בלי שום תנאי ודברים שבלב אינן דברים השיב ראובן הלכ' פסוקה בפרק האיש מקדש דדווקא דברים שבלב אינן דברים אבל בגלוי מילתא יכול לבטלה ואני בשעת המקח בקציצת הדמים אמרתי שאדעת' דהכא אני מוכר וא"כ ממילא כל מה שעשיתי אח"כ לתועלת הקנין אדעתא קמאי קעבדי שאם לא אעקור דירתי באיזה עיכוב המוכרח שלא לרצון שיהא המקח בטל. השיב שמעון אמת כדבריך שאמרת בשעת הקנין הכי ובוודאי בשעת נתינת המעות ג"כ היה דעתך לגילוי קמא אבל אחר כך שנתת לי שטר בטלת לכל הגילוי' ומכרת לי במכירה גמורה בין שאלך מפה או לא אלך שהרי היה השטר אח"כ והיה לנו עדים אחרים ולא הזכרת מאומה על דעת מי אתה מוכר. השיב ראובן השטר אינו קונה בלא דמים. ובעת גמר פיסוק הדמים היה גילוי דעת ונתבטל הכל:

תשובה:

יראה שאם כתוב בשטר ביתי מכורה לך כדרך שטר מכירה שאינה לראייה הוה הדין עם שמעון דמאחר שכתב לו שטר מכירה כדינו וא"כ הוי כזבינת' אחריתי נהי דבזבינת' קמאי בטלה מ"מ בזיבנת' תניינא דהוית בלא גילוי דעת ופשיטא אי הוי סהדי קמאי אהך שטר מכירה יכול ראובן לומר אדעת' דגילוי קמאי קמזבנא. אבל מאחר דליכא סהדי קמאי פשיט' דאמרי' דברים שבלב אינן דברים והא דאמרינן בפ"ק דקידושין דבשטר לא קנה עד שיתן דמים ומאח' דבדמים לא קנה ע"כ בשטר נמי לא קנה כדאשכחן בפרק חזקת הבתים אמר רב נחמן לרב הונא לא הוה מר גבן באורתא בתחום' דאמרינן מילי

מעליות' המוכר שדה לאשתו קנתה ולא אמרינן לגילוי זוזי הוא דבעי א"ל ומה מילי מעליותא הן דדל זוזי מהכא ותקני בשטר דתנן נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה. א"ל ולא אמר עולא אמ"ש לא שנו אלא בשטר מתנה אבל בשטר מכר לא קנה עד שיתן דמים אלא היכי דבזוזי לא קנה בשטר לא קנה היינו טעמא משום דהתם ליכא נתינת מעות כלל כי הוא אמר אח"כ כשקונה בשטר ממש בלא שום תנאי אשתכח דלא חסר מתן מעות כלל וקנה שמעון שפיר וראובן לא היה יכול לחזור אבל לפי נדון דידן שלא היה כתוב בשטר מכירה כדינו אלא כדרך שטר ראיות שאנו כותבין דאינו לקניין אלא הדמי' קונות והשטר הוא הגומר המקח באתרא דכתבי שטרא דאז סמכא דעתו נראה אין כאן מכירה כלל בשטר. ומה שכתב הר"ן בשם העיטו"ר בפרק ח"ה אסוגיא דלעיל שמעינן מהכא דשטר ראייה שאדם כותב מכרתי שדה או בית פלוני לפלוני כדרך שאנו כותבין יש בה משום קנייה כאלו כתב בהן שדי או ביתי מכורה לך דאלת"ה מאי פריך דל זוזי מהכא ותקני בשט' דלמא איירי בשטר ראייה דמכר לו שדה או בית בכך וכך דמאן לימא ליה דשדי מכורה לך כתב ליה וכן דעת הרמב"ן אלא שהרמ"ה חולק ע"כ. ונראה דעת הרמ"ה החולק עיקר דלישנא דפ"ק דקידושין משמע דשטר מכירה אינו אלא שדי מכורה לך כדאיתא בברייתא להדיא ועוד מסברא נלמוד הדבר מעניינו דהאשה ג"כ מקודשת בשטר ובכסף ושטר דהתם אי אפשר אלא בעניין שיהא הגוף השטר קידושי' ממש כגון שכתוב בה את מקודשת לי או בתך מקודשת ומסתמא כה"ג שטר מכירה דמניין לנו לחלק בלא ראייה ולומר דלשון הברייתא לאו דווקא קאמר. וראייתו שהביא העיטור אינו ראייה כלל דרב הונא דפריך ידע שפיר דאיירי בשטר מכירה ממש דאלת"ה מאי פריך דלמא איירי באתרא דלא כתבי שטרא או איירי שכתב שטר ואח"כ נתנה מעות דאף השטר משום גילוי זוזי הוא אלא דצ"ל דידע שפיר דברי רב נחמן במאי איירי או דבעי לשינויי ליה דבכה"ג הוא מילי מעליותא וכן נוטין דברי הרמב"ם שכתב לשון הברייתא כפשוטו בשטר כיצד שדי מכורה לך משמע דבע"א לא קנה וכן כתב הטור להדיא שהשטרות שכותבין עתה אינו אלא לראייה וכן הקרקע נקנית על ידן. ומ"מ נראה דווקא בכה"ג שרוצה לקנות בשטר מכירה בלבד כגון מוכר מפני רעתה או היכי דאתני להדיא שיקנ' בשטר לבד או בשטר מתנה כולן דינא הכי דצריך שיהיה גוף השטר קונ' ויהיה כתב שדי מכורה לך או נתונה לך ואין שטר ראייה מועיל. אבל היכי דיהיב זוזי וכותבין בשטר משום דאתרי דכתבי שטרא (אין) פשיטא דשטר ראייה מועיל דהא הכסף קונה והשטר אינו אלא משום דסמכא דעתה בוודאי שפיר קונה ולא יכול לחזור בשטר. והר"ן נמי כתב בפרק האיש מקדש דאפי'

בשטר הודאה קנה כה"ג וסברתו ששטר הודא' גרועה יותר משטר ראייה. ואני אומר דשטר הודאה שפיר קונ' בכל מקום דהא מודה על עצמו שמכר לו כדינו והוה הודאת ב"ד כמאה עדים דמי ואי אפשר לחזור בשום עניין אלא בגזלן ואנסן כדאמרינן בפרק חזקת הבתים דאי לאו דאודי ליה הוה ממטי' ליה לדידיה ולחמרי' לשחוור הא לא הכי קנה ולפעמים הוא עדיף משטר מכירה ממש כגון מוכר לאשתו דאמרינן לגילוי זוזי הוא דקבעי' ואפי' בשטר מכר לא מהני ושטר הודאה מהני כמו שכתבתי שם בסימן קכ"א אבל בנדון שלפנינו אפי' הוה כתב שטר הודאה יכול ראובן לחזור שהרי הוא עומד בהודאה שמכר לו כדינו רק שאומר אדעתא דהכי לא קמזבן, מסקנא דמלת' הנראה בעיני להלכה למעשה דבכל עניין יכול לחזור ראובן א"ל שכתב לשמעון שטר מכירה ביתי מכורה לך ובעדים אחרים שלא היו בעת פיסוק הדמים בשעת המקח שא"י הגילוי דברים דאדעת' דהכי קא מזבנן דכהאי גוונא לא יכול לחזור אבל היכא שכתב שטר הודאה או שטר ראייה בכל עניין יכול לחזור הנראה בעיני ע"כ:

סימן מד

פסקא כתב הר"ן וז"ל והיכי דקנו מיני' בקנין סודר כתב הרב אלבירגולונ"י ז"ל דפלוגת' היא ביני רבוותא ז"ל איכא מאן דאמר דדיני' כשטר ולא קנה עד שיתן דמים ואיכא מאן דאמר דאלימא מילת' דקנין ואע"ג דלא יהיב זוזי קנה. וה"נ מסתבר' מדאמרינן בפ"ק דב"מ המוציא שטר הקנאה בשוק יחזיר לבעלים אי משום כתב ללות ולא לוה הא שיעבד נפשיה ואם איתי' דלא קנה עד שיתן דמים ליחוש דלמא לא יהיב דמי אלא ש"מ דבלא דמי נמי קנה וכתב וליטעמך ליחוש דלמא עייל ונפק אזוזי דבכל כה"ג וודאי אפי' בקנין לא קנה דאפילו בחזקה נמי לא קנה לאו קושי' דמסתמ' אמרינן דאם איתי' דהוה עייל ונפיק אזוזי קלא ה"ל למילתי' ע"כ. ודברים של טעם הן [אף] שכתב הרשב"א בתשובה להיפך. וכתב עוד ודאמרי' לא קנה עד שיתן לו דמים איכא מ"ד דדוקא כל הדמים אבל במקצת דמים אפי' לא עייל ונפק אזוזי לא קנה דכי אמרי' דבמקצת דמים קנה הכל כל היכא דלא עייל ונפק אזוזי ה"מ בנותן קצת דמים לשם קניין דכיון דקבלם לשם קניין ולא עייל ונפק אשארא גלי דעתי' דניחא לי' דליקני בהכי אבל הכא דמים הללו לא לשם קנין נתנם לו שהרי בשטר הוא קונה אלא לשם פרעון נתנו ולפיכך אעפ"י שקבלם אין כאן הוכח' דניחא לי' שיקנה בהן ולפיכך י"ל שאפי' נגד מעותיו לא קנה דכיון דבשטר הוא קונה אי אפשר לו לקנות בו מקצת השדה שעל כל השדה נכתב ולא על חציו וכיון שבטל כח השטר במקצתו בטל כולה ע"כ. ויראה לחלק ולומר דדווקא בשטר הקנאה הוא דאמרי' הכי אבל בשטר ראי' שאינו קונה כלל נמצא שעיקר קניינו בכסף אפי' נתן מקצת דמים

מהני. וכתב עוד והיכא שקנה בחזקה במקום שכותבין את השטר כתב רבינו שמואל ז"ל בפרק ח"ה דקנה דמשום דחזקה קנייה אלימתא היא דכיון שבא ברשותו סמכי' דעתי' עלי' אבל הרמב"ן כתב דמסתברא דכי אמרי' לא שנו אלא במקום שכותבין השטר אכולה מתניתן קאי שלא מצינו שיפה כח חזקה מכח כסף אלא ששנו לקמן בבריית' בגמרא ודאמרי' דבמקום שאין כותבין השטר קונה בכסף לחודי' לאו דוקא כשנתן ול כסף אלא אפי' לא נתן אלא מקצת דמים סתם קונה והיינו דאמרי' בפ' השוכר את האומנין מכר לו באלף זוז ונתן לו מהן חמש מאות זוז קנה ומחזיר את השאר אפי' לאחר כמה שנים מיהו אמרי' התם ה"מ דוקא בדלא עייל ונפק אזוזי אבל בדעייל ונפק אזוזי לא קנה עכ"ד ולא הכריע. אכן מדבריו דלקמן יראה שפסק כרשב"ם דבחזקה לחוד קנה היכ' דלא עייל ונפק אזוזי שכתב וז"ל ודאמרי' סתמא לא קנה עד שיתן דמים משמע דאע"ג דלא עייל ונפק אזוזי לא קנה עד שיתן דמים אעפ"י שכתב לו השטר כבר ואיכא למידק מדאמ' רבא בפ' האומנין האי מאן דמזבין מידי לחברי' ועייל ונפק אזוזי לא קנה. לא עייל ונפק אזוזי קנה אלמא כל שקנה מא' מדרכי הקנאה כל היכא דלא עייל ונפק אזוזי קנה איכא למימר דהתם כגון שקנה מטלטלין במשיכה או קרקע בחזקה דכיון שבא הדבר לרשות לוקח ואפ"ה מוכר לא עייל ונפק אזוזי מוכחא מילתא דגמר ומקנה אבל בקנין שטר לא מוכח' מילת' דכיון שהמקח עדיין ברשות מוכר למה לי' דליעול וליפוק מימר אמר כשירצה לוקח מקחו יתן מעות ומ"ה אע"ג דלא עייל ונפק אזוזי לא קנה עד שיתן דמים ע"כ אלמא דס"ל דבחזקה נמי אי לא עייל ונפק אזוזי דלא מצי הדר בי'. ור"י בר ששת בסימן תרע"ו הביא נמי דברי הפוסקים דבקניין חזקה לא בעינן דמים וכן דעת הרא"ש וכמו שנכתוב לקמן גבי מכר לו עשר שדות וכו':

סימן מה

פסקא. כתב ר' ירוחם וז"ל כתבו שטרא מכירה ולוקח טוען שנתן מעות אם השטר מקויים יש מי שכתב דלוקח נאמן ומה שכותבין בשטר שמודה שקיבל לרווחא דמילתא וכתב הרשב"א במקום שכותבין ואח"כ נותנין דמים ללוקח להבי' ראיי' שנתן אעפ"י שהודה בשטר שקיבל כי אין זה כי אם נוסחת השטר ובא ובמקום שנותנין ואח"כ כותבין וכתב בשטר שהודה שקיבל על המוכר להביא ראיי' שלא קיבל וראיי' מסוף פרק בתרא דכתובות כי מאחר שנהגו כן הלוקח נאמן הוא לומר נתתי דמים מאחר שהשטר מקויים בידו ורבינו האי כתב שאין הלוקח נאמן לומר נתתי וכן מוכח בפרק מי שמת בנ"י א' ח"א כתב הרשב"א וז"ל שאלת במה שכתב בעיטור שכתב רבינו אפרים בשם רבינו האי דהיכ' דזבין אינש קרקע בין בשטר בין בעדים בדמים ידועים ולית לי' ראיי' דיהיב דמי

הוא בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיי' שנתן וכתבת להודיעך דעתי אם כתוב בשטר מכיר' וקבילית מינך כך וכך אם צריך הקונה ראיי' שנתן תשובה מסתברא שכל מקום שכותבין ואח"כ נותנין דמים עליו להביא ראיי' אבל מקום שנותנין מעות ואח"כ כותבין אין צריך להביא ראיי' שהרי העיד על עצמו שקבל מעות דומה למה שאמרו בפרק שני דייני גבי המוציא ש"ח על חבירו והלה הוציא שמכר לו את השדה ומ"מ אין עיקר דינם נראה יפה לפי שיש לנו עליו קושיות רבות חדא דתני' בפר' מי שמת הרי שהי' אוכל שדה בחזקת שהוא שלו וקרא עלי' ערעור כו'. ואם אמר שטר פסי' הוא או שטר אמנה שמסרתים לך ולא נתת לי מעות אם יש עדים הלך אחר העדים ואם לאו הלך אחר שטרות כלומר יתקיים השטר בחותמיו והלך אחריו וההיא וודאי בשלא החזיק בה שני חזקה דא"כ אפי' ליכא שטר נאמן ועוד שהרי שנינו בפ"ק דב"ב מד' אמות ולמעלה בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיי' שנתן ואמרי' עלי' בגמ' ה"ד אלימא דתבע לאחר זמנו וא"ל פרעתי' בזמנו אמאי בחזקת שלא נתן אלמ' כל שהוא חייב לו מחמת קרקע שמכר לו יבא זמנו ואמ' לי' פרעתיך נאמן שהרי למעלה מד' אמות הרי הוא כקרקע של זה שבנאו ואפ"ה כל שנתרצה לקנות ממנו ולפרוע ובא זמנו נאמן וטעמ' דמסתבר הוא שקרקע נקנה לו וחזרו המעות עליו כחוב וכמלוה ע"פ ונאמן לומר פרעתי ע"כ ודברי רשב"א נרא' עיקר כי ראיות נכוחות:

סימן מו

פסקא ושאין לה אחריות וכו'. מנלן דכתיב וכי תמכו' ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד ולר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות תנא תקנתא דרבנן קתני נכסים שאין להן אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות וכו'. מה"מ אמר חזקי' דאמר קרא ויתן להם אביהם מתנות רבות עם ערים בצורות אשר ביהודה. איבעיא להו מי בעינן צבורין בה או לא. וכן קמבעיא להו מי בעינן אגב או לא ת"ש קתני כל הני ולא קתני אגב פירש כל הני ועמו מאה צאן ולא קתני אגבן ק' צאן וליטעמך קנה מי קתני אלא מדאמר קנה פירש הוצרך לומר לאחר זכה בטפח על טפח לפלו' ועמו מאה צאן שבידי שלא אוכל לחזור בו. ה"נ עד דאמר אגב והלכת' צבורי' לא בעינן ואפי' אין ראוי להניחן שם כגון קרקע כל שהו אגב וקני בעינן כתב הרא"ש וז"ל כלומ' צריך המקנה לומר לקונה קני הא ארעא וקנה אגב' הנך מטלטלי דאית לי במקום פלו' וכיון דאחזיק בהך ארעא קנה להנהו מטלטלי או להנהו זוזי כל היכא דאיתנהו. וכתב הר"ן וז"ל ת"ש דקתני כל הני ולא קתני אגב ואע"ג דמתני בהו עם אלמא עם לא הוי כאגב. אבל הרא"ה ז"ל כתב דעם הרי הוא כאגב וכי איבעיא לך אי בעינן אגב או לא היינו לומ' אי בעי בלא אגב ובלא עם

אלא דא"ל קני קרקע ומטלטלין וכי אמרינן ת"ש דקתני כל הני ולא קתני אגב לא מהני דאתני בהו עם מוכח אלא מעובדא דר"ג וזקנים אמימרא דרבה בר יצחק דמייתינ' להו נמי למיפשט בעינן דציבורין ולא קתני בהו לא עם ולא אגב ואסיקנא דאגב וקני בעינן ה"ה דסגי בעם ע"כ ולשון דכל הני לא משמ' כלל כדברי הרמ"ה. וכמו שפירש להדיא דקאי אעמו ומאה צאן וכתב עליהן וז"ל והר"ם כתב בפרק שלישי מהלכות מכירה וכל זמן שהמטלטלין צבורין בקרקע לא בעינן אגב נרא' שהוא מפרש דכי איבעי' לן בגמ' בעינן אגב היכי כשאין צבורין והיכי דכתב דאסיקנ' דלא בעינ' צבורין איבעי' לן אי בעינן אגב או לא הא בצבורין לא בעינ' אגב דהוה לי' קרקע זה בחצירו וחצירו של אדם קונה. ואין דבריו מחוורים שא"כ היה לו לפרש דדוק' בחצר המשתמרת דחצר שאינה משתמרת אינ' קונה כדמוכח בפרק קמא דב"מ ואף הוא ז"ל כתב כן בפרק ד' מהלכות זכיי' ומתנה וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל ע"כ וכן הוא עיקור דסתמא דתלמודא ולא חילק מידי וכתב סתמא צבורין לא בעינ' ואגב וקני בעינ' ע"כ. תו מסיק איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מאי ת"ש עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו אלמא שדה במכר ומטלטלין במתנה קנה. תו איבעיא להו שדה לאחר ומטלטלין לאחר מהו ת"ש עשור שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו. מאי מושכר לו מושכר למעשר אב"א שאני ר' עקיבא דיד עניים הוה ולא אפשוט וכתב הטור וז"ל הקנה קרקע לא' ולשני מטלטלין אגביו מבעיא אם קונה אם לאו ולא אפשט' וכתב הרמב"ם לא קנה ואם תפס אחר שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו ע"כ ותפס לשון הרמב"ם שדרכו לפסוק כן בכל תיקו אם תפס לא מפקינן מיני' בענין זה, אבל דעת הרמב"ן והרשב"א דס"ל בפ"ג מפקינן מיני' וכתב עוד הר"ן ומ"מ מדאמר שאני ר' עקיבא דיד עניים הוא משמע אי תפס לא מפקינן ואני כבר הכרעתי בפרק כיצד סי' ה' דבעיא דלא נפשטה אי תפס לא מפקינן מיני' ואינו כמו תיקו וכתב עוד הר"ן ומ"מ מדאמר שאני ר"ע דיד ענייי' הוא משמע דשדה לאפטרופוס ומטלטלין ליתומים קנו כי היכא דיד עניים הוא אפטרופוס נמי יד יתומים אבל אחרים חולקים ואמ' דגבאי שאני לפי שעניים עליו לפרנסן וכל שאין מעות בכיס צריך לטרוח בשבילם ונמצא שיש לגבאי טובות הנאה במה שהעניים זוכין בו וה"ל כשדה ומטלטלין לאחד משא"כ באפטרפוס והראשון נראה עיקר וכן דעת הרשב"א ז"ל עכ"ל. וכן המגיד משנה הביא דעת הרשב"א לחוד. וכתב הקאר"ו ונ"ל דיתומים דנקני לאו דוקא דה"ה לאדם גדול שיש לו אפטרפוס אלא אורחא דמלת' נקיט דאפטרופא לדיקנני לא מוקמינן ע"כ ואני אומר דלא דמיא כלל ליתמי או לעניים דאין להן יד כלל בלא גבאי ובלא אפטרפוס

משא"כ באדם גדול שאם ירצה הכל הוא בידו אם לא בנשתטה דהויא כמו קטן וכתב רבינו ירוחם דה"ה לקרקע בשכירות ומטלטלין במתנה או איפכא דקנה וכן מוכח בגמרא דר"ג הקנה מעשר לר' יהושע אגב שכירות קרקע ונראה דה"ה איפכא כלומ' קרקע במכר או מתנה ומטלטלין בשכירות דקנה דשכירות ליומי' ממכר הוא כדמוכח בהזהב וכתב עוד לשם וקרקע מושאל ומטלטלין במתנה יש מי שכתב דלא קנה ומדברי התוספ' נראה דקנה ע"כ. ובתוספ' שלפנינו לא מצאתי שום דבר משאלה אלא בשכירות גבי גוברא היה בספינה כו' שאמר עישור זה נתון ליהושע ומקומו מושכר לו וכתבו וז"ל תימא למה לא נקנו לו המקום בחליפין. ושמ' שכירות אין נקנה בחליפין דאמר התם כשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות קרק' נקנה בכסף ובחזקה ובחליפין לא קתני ע"כ. וכן ראיתי בפסקי התוספות וטעמא למילתי' דחליפין לא קנו אלא לחלוטין כעין חליפין דאורייתא. וה"ה לשאלה דכל דבר שהוא לזמן לא נקנה ל' בחליפין אבל אשאלה לא. וא"כ אפשר דבשאלה לא יכול להקנות באגב. אכן בתוס' דפ"ק דמציאה דמייתי נמי האי עובדא דר"ג וכו'. וכתבו וא"ת אמאי קיבלו שכר היה לו להשאיל להם או להשכיר בחליפין וי"ל דשאלה ושכירות אינה נקנית בחליפין דמשמע להדיא אבל היכא שמושאל שיכול לגבות אגבה מטלטלין ועיקור דין דאינן נקני' בחליפין ומה שהרא"ש השיג עליהן כתב' לשם בפרק קמא סי' מ"ב:

סימן מז

מסקינן בסוגי' דהוה בעי למפשט מינה דלא בעינן צבורי' מעשה בא' שהיה בירושלים והי' לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנה ע"ג קרקע מה עשה הלך ולקח בית רובע סמך לירושלים ואמר טפח על טפח לפלו' ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו חכמים את דבריו וא"א בעינן צבורים טפח על טפח למאי חזי. הב"ע לדמי ה"נ מסתברא דאי ס"ד מאה צאן ומאה חביות ממש ניקנהו בחליפין וכתב הרא"ש מדברי התוספו' ה"ג ברוב ספרים אלא מאי לדמי ליקנינהו ניהלי' במשיכ' אלא מאי אית לך למימר דליתי' למקבל מתנה ה"נ דליתי' למקבל מתנה. וכתב הר' שמעי' ז"ל וכן כתב הריב"ן בריש אעפ"י דיש לדקדק משמועה זו דאין מועיל קנין סודר שלא בפני הקונה מדלא הקנה לו בחליפין ע"י אחר וכן כתב הריב"ן ז"ל ופליאה בעיני רש"י שהרי מעשה בכל יום שקונין בסודר שלא בפני המקבל מתנה ויש גירסא אחרת אלא מאי לדמי ונקנינהו ניהלי' במשיכה דלית' למקבל מתנה וניזבנינהו ניהלי' אגב אחר וכו'. וכן הגיה רש"י בפירושו כתב ידו וגירסא זו עיקר דקיימ' ה"נ מסתברא וגם לפי גירס' אחרת פי' רש"י דלכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר שלא הי' שם אחר שהי'

חפץ בהנאתו ליתן הסודר בשבילו וכן מוכח בכולא תלמודא דמועיל ק"ס מה שהעדים קונין מן המקנה בשביל הקונה כדאמרינן אקנייי וקנינא מיני' מוסיף על מתנת' דאמר כתובו וחתומו וקנו מיני' צריך לאמלוכי בי' וקנינ' מיני' במנא דכשר למקני' בי' ובכמה דוכתי אמרי' כשקנו מידו והוא דקנו מיני' כל הני לישנ' מוכח שהעדים רגילין לקנות מן המקנה לצורך הקונה ורוב קנינין נעשו כן כו'. ולכך הורגלו לעשות קנין בסודר של עדים שלא בפני הקונה לפי שרוב הקנינין הי' שלא בפני הקונה ועוד אם איתא שצריך שיהא הקניין בפני הקונה היה צריך לפרש בשטר שמעשה הקנין הי' שלא בפני הקונה. ועוד אם איתא שיהא הקנין בפני הקונה היה צריך לפרש בשטר שנעשה הקנין בפניו כמו שמפרשים שאר דברים במנא דכשר למקני' בי' כו'. וכן הלכה דלא בעינן בפני הקונה כתב הר"ן וז"ל ושמעי' מהא עובדא דלעיל מיני' דהלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים שאין מקני' אגב ארבע אמות של קבורה ולא אגב ד' של א"י שא"כ למה הוצרך ליקח בית סלע סמוך לירושלים וה"נ מוכח בפר' הזהב גבי ההיא דהוה עומד בגרן דאקשיה ולקנינהו ניהלי' אגב ארעא ומשני דלית לי' ארעא עוד כתב הרא"ה ז"ל דמי שיש לו אב אינו יכול לזכות אגב בית הכנסת לפי שאין לו זכות בה שאעפ"י שמתחלה זכו אותה לכל העולם אי אפשר לזכות אלא לנולדי' אבל לא למי שלא היה בעולם אלא שהבן זוכה בהן מכח ירושת אביו ונמצא שמי שיש לו אב אין לו זכות בבית הכנסת ע"כ. וכתב עוד מההיא עובדא דלעיל דקתני צפונו ודרומו לפלו' לאו למימר' דאגב צריך יחוד מקום אלא זה הי' מחלק גם הקרקע להם ונתן צפונו לפלו' במתנ' אגבו הקנ' לו מטלטלין וכן לכל אחד:

סימן מח

אמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק בא' מהן קנה כולן אמר רבא ל"ש אלא שנתן דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו והקשו בתוספו' וא"ת כיון שנתן דמי כולן בלא חזקה נמי קרקע נקנה בכסף וי"ל דמיירי במקום שכותבין את השטר דאז כסף לחוד לא קניא וכן כת' הרא"ש והתו' כתבו עוד תירץ אחר בשם ה"ר שמואל מאיבר"א פירש שנתן דמי כולן כגון שהמוכר היה חייב ללוקח מעות כבר. והשת' ניח' דבאותם מעות לא היה קונה כי היכי דלא מצי לקדושי בהן אתתא לפי שהוא מלוה ה"נ לא מצי למקני בהן קרקע ובהאי נמי איכא יפה כח דחזקה שקונה בלא כסף ע"כ וכתב הרא"ש ומשמע דווקא דעשר שדות בעשר מדינות לא קנה אלא כנגד מעותיו אבל בשדה אחת קנה בחזקה בלא מעות מכאן יש לדקדק אף במקום שכותבי' את השטר אע"ג דכסף לא קני' חזקה קנייה והיינו טעמא משום דאלים קניין חזקה משום

שעשה מעשה בגוף הדבר מידי דהוה אמשיכה דקני' בלא כסף. תניא כוותיה דרבא מכר לו י' שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק בא' מהן קנה כולן לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו אפי' הן סמוכות זו לזו ומיהו כנגד מעותיו קנה אפי' במקום שנהגו לכתוב שטר שאין המעות לבד קונות אפ"ה חזקה קונה וכן אם היו בשכירות והחזיק באחת מהן קנה את כולן ע"כ והוא תוס' בפר' חזקת הבתים וז"ל שכר ממנו עשר שדות וכו' כיון שהחזי' באחד מהן החז' בכולן והביאה הרי"ף והרשב"א וכן כת' הרמב"ם בפ"א מהלכות מכירה ונרא' אע"ג דגבי מכר בעינן שנתן דמי כולן גבי שכירות כיון דאינ' משתלמת אלא לבסוף אפי' לא נתן דמים כיון שהחזי' בא' מהן החזי' בכולן וכן נרא' מדברי הרמב"ם שכתב וז"ל אחד המוכר לחבירו י' שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק בא' מהן קנה כולן ואפי' הית' א' מהן הר גבוה והשנית מצולה שהרי תשמיש של זו אינ' תשמיש של זו אעפ"י כן כיון שהחזי' בא' מהן קנה השאר בד"א שנתן דמי כולן אבל אם לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו לפיכך אם היו הכל במתנ' קנה כולן וכן בשכירות כיון שהחזי' בא' מהן קנה כולן כל זמן השכירות ע"כ משמע להדיא דלא בעינ' נתינת דמים גבי שכירות כמו גבי מתנה ומה שהרא"ש חולק על מתנה וכתב דהוי כמו מכר ולא נתן מעות כתבתי בפ' ח"ה סי' קל"ח שדעת הרמב"ם עיקר. עוד בתוספות והמחברים הביאו היו מקצת קרקעות במקח ומקצתן בשכירות כיון שהחזי' בא' מהן בין של מכר בין של שכירות ונתן המעו' קנה כולן:

סימן מט

פיסקא וזוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן אמר עולא מניין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ותנן על מה היא אומרת אמן אמן אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה אשכחן איסורא דאוריית' ממונא מנלן תנא דבי ר' ישמעאל ק"ו ומה סוטה שלא ניתנה לישבע בעד א' מגלגלין ממון שניתן לישבע בעד א' אינו דין שמגלגלין. אשכחן ודאי ספק מנלן דתניא ר' שמעון בן יוחאי אומר נאמרה שבועה מבפנים גבי סוטה שמשתבעי' אותה בעזרה ונאמרה שבועה מבחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כוודאי אף שבועה האמורה מבחוץ עשה בה ספק כוודאי וכתב הרא"ש מדברי התוס' ונראה שעל כל ספיקות מגלגלין שאם יתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגלגל עליו ולומר השבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא ספק שיש לו לחוש קצת כגון שהיה שותפי או אריסו כה"ג אמרי' בסוף פר' כל הנשבעין דמגלגלין וכן בסוטה שאנו למדין ממנה יש לחוש לזנות כיון דמעיקרא נמצא בה דבר

פריצות קנאה לה ונסתרה. ומיהו אין מגלגלין אלא כשהתובע טוען ודאי ונתחייב ושבועה אבל טען טענת ספק ונתחייב שבועה אין מגלגלין וכאשר כתבו התוס' והרא"ש ונ"י במתניתי' דשתי פרות אחת שאולה וא' שכורה כו'. ועל אחת טען אינו יודע כו'. ואין חילוק בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן כדאית' בסוף כל הנשבעין דעל כולן מגלגלין חוץ משבועת היסת. וכתב הר"ן ושמעינן משמעתין דכולהי שבועות מגלגלין בריא על בריא ושמא על בריא ואפי' שמא על שמא דהא סוטה שמא על שמא הוא ומגלגלין ואעפ"י שיש חולקים ואומרים שמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכבריא דמיא שרגלים לדבר שהרי קנאה לה ונסתרה. אינו מחוור שאעפ"כ שמא הוא. וכן כתב הרי"ף בתשובה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועות שותפין שחלקו על שבועת השותפי' אחרת שנפלה לו לאחר מכאן עכ"ל ובוודאי בענין שיש קצת רגלים לדבר כעין שבועת השותפי' שחלקו על שבועו' השותפין וכמו שכתב הרא"ש ולא בע"א כלל:

סימן נ

מסקינן בסוגיא עד היכן כח גלגול שבועה א"ר יהודה אמר רב עד דאמר לי' השבע לי שאין עבדי אתה. ההוא שמותי משמתינן לי' דתניא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו לחייו אמר רבא דאמר לי' השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי וקשה לי מה מקשה מהא דקאמ' לחבירו עבד כו'. שהוא מוציא ש"ר להא שאומר עבדי אתה וטוען על ממונו ואם נפרש דאיירי שלא אמר דרך טענה אלא דרך ריב ומצה א"ל פסול אתה כי עבדי אתה ס"ס מאי פריך שמא לא אייר אלא בטוענו לפני ב"ד עבד אתה וממוני הוא ונ"ל דאפי' בכה"ג כל היכא שאין יכול לברר אפי' בעד א' אלא שבא לגלגלו עליו בשבועה כדי להוציא עליו ש"ר הרי הוא בנידוי וכ"ש כשטוען עליו בלא גלגול ומכאן יש להקשות על דברי מהרא"י שפסק בכתבי' וז"ל ההוא שתבע עלבונו מחבירו על אשר חשדו במסירה והזקיקו לישבע בפני השלטון נ"ל דלא מחייב מידי דבבושת לא מחייב עד שיתכוין לבייש וזה כיון כיוון להצלתו ולהוציא זכותו לאור ומאי ה"ל למיעבד. ובפרק יש נוחלין גרסינן עבד גנבת אתה מכרת לי רצונך השבע וטול וכו'. ואי אמרת כה"ג צריך לפייסו לפי שחשדו בגניבה אמאי נקט ספר תביעה זו דלא איצטריך למידי לענין אותו הדין דבא לאשמועינן ע"ש ע"כ. ומה ראיה מביא מהא דגנבת לי שאינו אלא טעות ממון לחוד משא"כ במוסר שהוא מן המורידין לבור ואינ' מעלי' ודמו מותר וכ"ש ממונו לאבדו בידים אין לך פסול גדול ושמא דומה לעבדי שאפי' ע"י טענת ממון הוא בנידוי אם כן בנידון זה הוא כאלו קראו רשע ואיך לא יפייסו בריצוי ובמחילות לפי גודל מעלתו מאחר שלא היה מוחזק לכך ואין לו רגלים לדבר.

סימן נא

מתניתן כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין משנה זו פירשתי בפ"ק דהזהב. תו שנינו רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ע"כ מסקינן בסוגיא ת"ר כיצד רשות הגבוה בכסף גזבר שנתן מעות בבהמה אפי' בסוף העולם קונה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט זה האומר שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קונה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך ויחזיק. משכו במנה ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתיי' נותן מאתיים מ"ט [ונתן הכסף וקם לו משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים מ"ט] שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש פי' שאם משכו מיד הדיוט ישלם כל מעותיו דקנאו במשיכה וברשותו הוא דזל פדאו במאתיים ולא הספיק למשכו עד שעמד במנה נותן מאתיים שנא' ונתן הכסף וקם לו פדאה במנה ולא הספי' למשכו עד שעמד במאתיים אין נותן לו אלא מנה ואמאי ה"נ נימא שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי ע"כ הסוגיא וכתבו התוס' אהא דאמר לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש וא"ת תיפוק לי' מטעם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתיים אינו יכול לחזור בו. וי"ל כיון דבטעות הי' כמו הכא שלא יהא סבור שישתנה השער לא הוה כמסירתו להדיוט. וק' דאמרי' בפ' יש נוחלין גבי בנו של יוסי בן יועזר דאשכח מרגנית' אמרה לי' דביתהו זיל מוכ' לגיזבר דהקדש ולא תסיימ' את דאמירה לגבוה כמסיר' להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוא אם יאמר לתתו פחות' משווי'. וי"ל בדבר שאין שומתו ידוע כגון מרגנית' גומר בדעתו אפי' שווי' יותר שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות אי נמי י"ל דהתם כששם אות' בפחות משווי' מתכוון לוותר להקדש א"כ שייך לומ' אמירתו לגביה כמסירתו להדיוט. אבל הכא לא נתכוון לוותר כלל כשמשכו במאתיים שכך הי' שוה באותו שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ע"כ הקדשות שלנו שאין דינו כהקדש גמור אלא כצדקה בעלמא כאשר כתבתי לעניין ריבית ואונאה שדינ' כשאר ממון הדיוט ה"נ לענין קנייה אבל מ"מ באמירה בעלמא מתחייב משום נדר וכופין אותו לכך עיין בפר' אעפ"י סי' ה' ומ"מ לא אמרי' אמירתו לגביה כמסירתו להדיוט אלא בדבר שבא לעולם אבל לא בא לעולם לא ואין בו אפי' משום נדר א"ל שיאמר כשיבא לידי יהא הקדש או יהא לעניים דאז צריך לקיים דבריו כשיבא לידו כאשר כתבתי בפ' שור שנגח ד' וה' סי' ב' כתב הטור וז"ל אמירת אדם לגבוה כמסירתו להדיוט. לפיכך מי שנודר צדקה אי אפשר לו לחזור בו. וה"מ

בלא שאלה אבל אם מתחרט ומוצא פתח לנדרו י"א שנשאל לחכם ומתירו כל זמן שלא יצא מתחת ידו דהוי כמו הקדש בטעות דקי"ל שאינו הקדש ומיהו אם מקדיש או נודר דבר שאינו בידו כגון שיש לו חוב על אחר ואומר יהיה להקדש או לצדקה אינו כלום. אבל אם אומר חוב שיש לי ביד פלו' יהי לצדקה אם אומר כן בפני הגבאי ובפני בעל חוב זכה בו הגבאי והרי הוא צדקה ואי אפשר לחזור בו ואסור לשנותו כאלו כבר בא ליד גבאי עכ"ל. והנה מה שכתב שיכול לשאול עליו כך כתב הרא"ש בתשוב' כלל י"ב וז"ל מה שהקש' לך על פי' ר"י שפירש דנדר לעניים יש לו התרה לא ידענא מאי קשה לי' למר אפי' נדר להביא קרבן יכול להתיר נדרו כ"ש אם נדר לעני שיכול להתיר נדרו ע"כ. ומ"מ נראה שלא להתיר נדרו ע"כ. ומ"מ נרא' שלא להתיר אלא ע"י פתח וחרטה ויהיו דברים המתיישבים על הלב והכל לפי ראות עיני החכם בתשובה והטור הביא וז"ל שאלה לא"א ז"ל ששאלת אדם שקנה קרקע אדעתא שיעשנה הקדש ואחר שקנאו נמלך ולא רצה להקדישו אי אמרי' בי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. תשובה. אם קנה אדעתא שיעשנו הקדש ולא הוציא בפיו כלום הוה דברים שבלב ואמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו וכן אם אמר קרקע זה לכשאקנ' יהיה הקדש אינו כלום שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. אבל אם אמר לכשאקנ' אקדישנה או אתננה להקדש הוי עליו נדר וצריך לקיים נדרו. ע"כ. אבל המרדכי כתב בפ"ג דב"ב דמדאמרי' בפ"ג דשבועות גמר בלבו מניין ת"ל כל נדיב לב ובפ' האיש מקדש פריך סתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכך ישנן במחשבה. פסק בתשובות הגאון שהגומר בלבו ליתן לצדקה חייב כאלו הוציא בפיו ואע"ג דבפ"ג דשבועות קאמר דתרומה וקדשים שני כתובים הבאי' כא' ואין מלמדין פרש"י בתשוב' דצדקה כנדרים ונדבות דמיא הלכך גמר בלבו ליתן צדקה חייב כאלו הוציא בפיו עכ"ל והנה דעת הרא"ש כדעת ר"י אבל ר"ת חולק וסותר שאין צריך להוציא בשפתיו וכן דעת ר"ת בהג"ה סמ"ק וגם הרא"ש עצמו בפ"ק דתענית כתב דגם צדקה מועיל גמר בלבו ומ"ה הכריע נמי מהרי"ק לפסו' דגבי צדקה מועיל גמר בלבו ומ"מ יכול לשאול על נדרו אפי' בלא פתח אלא בחרטה לחוד סגי:

סימן נב

מתניתן כל מצות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות כל מצוה האב על הבן א' אנשים ואחד נשים חייבין וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות עשה שאין הזמן גרמא אחד האנשים וא' נשים חייבין וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא ובין שלא הזמן גרמא אחד האנשים וא' הנשים חייבין חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל תטמא למתים ופריך בגמרא מאי כל מצות הבן על האב אלימא כל

מצוות דמחייב ברא למיעב' לאבא נשים פטורות והתני' איש אין לי אלא איש אשה מניין כשהוא אומר איש אמו ואביו תיראו הוי כאן שנים. א"ר יהודה ה"ק כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו אנשים חייבין ונשים פטורות תנינא להא דתנו רבנן האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות וי"א אף להשיטו במים ר' יהוד' אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות. מלמדו ליסטית ליסטי' ס"ד אלא כאלו מלמדו ליסטית ופריך מאי בינייהו דאגמרי' נמי עיסקא פי' אם למדו סחורה לת"ק הרי למדו חיים. ר' יהודה דאתי לטעמי' אומנות דווקא כי פעמים שאין לו במה לעשות סחורה ועומד ומלסטם. תו פריך מאי כל מצות האב על הבן אלימא כל מצות דמחייב אבא למיעבד לברי' נשים חייבות והתניא האב חייב בבנו למולו ולפדותו אביו אין אמו לא אמר רב יהוד' ה"ק כל מצות האב המוטלות על הבן לעשות לאביו אחד אנשים וא' נשים חייבין תנינ' להא דתנו רבנן איש אין לי אלא איש אשה מניין כשהוא אומ' תיראו הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש איש סיפק בידו לעשו' אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אמר רב אידי אמר רב נתגרשה שניהם שווים ומסיק למולו מניין דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וגומר כאשר צוה אותו אלקים אותו ולא אותה והיכא דלא מהליה אבי' מחייבי בי דינ' לממיהלי' דכתיב המול לכם כל זכר. וכתב הרא"ש ואין לברך להכניסו בברית וכ"כ הר' ברצילוני בשם רב האי גאון בר שלמין במקום שאין האב הכל מברכין להכניסו והרב כתב שאין מברכין עכ"ד והמנהג שיברך א' מן הקהל כאשר כתבתי בפר' ר' אליעזר דמילה סי' י"ז. והיכא דלא מהלוהו בי דינא. מחייב איהו לממהלי' נפשי' דכתיב וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרת' וכתב הטור וז"ל האב חייב למול את בנו ולא אשה את בנה ומיהו אינו חייב כרת אם לא ימולנו שאין כרת אלא בערל עצמו דכתי' וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרת' לא מלו חייבין ב"ד למולו לא מלוהו ב"ד חייב למול את עצמו כשיגדיל ואם לא מל חייב כרת וכתב הרמב"ם אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא א"כ עבר ונמנע למולו שב"ד מלין אותו בע"כ. נתעלמו ב"ד ולא מלוהו חייב למול את עצמו כשיגדיל ובכל יום שיעבור עליו לכשיגדיל מבטל מצות עשה אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד ע"כ ואיני יודע למה אינו באיסור כרת בכל יום שיעבור וכן כתב הראב"ד וכי משום התראה ספק פוטרין אותו מן השמים ובכל יום ויום עומד הוא באיסור כרת ע"כ:

סימן נג

פיסקא לפדותו מניין דכתיב בכור בניך תפדה והיכא דלא פרקיה אבוה מחייב איהו למיפרק נפשי' דכתיב פדה תפדה ואיהי מנלן דלא מחייבא דכתיב תפדה תפדה כל

שמצווה לפדות את עצמו מצוה לפדות לאחרים וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו אינו מצווה לפדות אחרים ואיהי מנלן דלא מיחייבא למפרק נפשה דכתב תפדה תפדה כל שאחרים מצווין לפדותו מצווה לפדות את עצמו וכל האין אחרים כו' ומניין שאין אחרים מצווין לפדותה דאמר קרא כל בכור בניך תפדה בניך ולא בנותיך ע"כ נמצא בדרשות מהרי"ל בכור שאין אביו קיים אין צריך פדיון עד שיגדל ואז יפדה את עצמו מכהן אחד ואין האשה חייבת לפדות את בנה וכן ראיתי באיגרא מעשה שנהרג האב במלחמת בני חושים קודם פדיון בנו הבכור וצוה מהר"ר נתן ע"ה ליקח טס כסף ולכתוב עליו שם כהן ולתלות בצואר הילד לכשיגדיל ידע דעדיין הוא קאי ביד כהן עד שיפדה את עצמו ע"כ. ופעם אחת בא מעשה לידי בא' שפדה את עצמו וצויתי לו לברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון בכור ושהחיינו. ונוסח הסדר אמר לכהן אני בכור פטר רחם והקב"ה צוה לפדות את הבכור ובעונתי מת אבי קודם זמן פדיוני ואני נשארתי בחיוב לפדות עצמי דכתי' בכור בניך תפדה וקרינן בי' תפדה ר"ל שמפדה את עצמי והריני מוכן לקיים מצות השם ואומר לו הכהן מאי ניח' לך ית גרמך או חמש סלעים דמחייבי' לך בפורקנך ומשיב לו ית גרמי והא לך ה' סלעים כו' ומברך שתי ברכות ברכות פדיון וברכת שהחיינו:

סימן נד

פיסקא כתב הרא"ש וז"ל ותיקון גאוני לסדורי מנהגא דפדיונא וברכתא דיליה הכי דמייתי ליה אבוה קמי דכהנא ומודע ליה לכהנא דבכור פטר רחם ולישייליה כהנא מאי בעית טפי בריך בוכרך דין או חמש סלעים דמיחייביה למפרק בהו וליהדר ליה ברי בוכרי בעינן טפי והא לך ה' סלעים בפורקניה ובהדי דיהיב ליה בידיה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן בא"י אלהינו מלך העולם וכו'. והדר מזגי ליה לכהנא כסא דחמרא ומייתי אסא ומברך כהנא בפ"ה ובורא עצי בשמים בא"י אמ"ה אשר קדש עובר ממעי אמו ולארבעים יום חלק איבריו מאתיים וארבעים ושמנה איברי' שיש בו ונפח בו נשמה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה עור ובשר הלבישו ובעצמות ובגידין סוככו כדכתיב עור ובשר תלבישני ובעצמות ובגידין תסוככני וצוה לו למאכל ולמשתה וזימן לו שני מלאכי השרת לשומרו במעי אמו כדכתיב חיים וחסד עשיתי עמדי ופקודתך שמרה רוחי. אביו אומר זה בני בכור ואמו אומרת זה בני בכור שבו פתח הקב"ה דלתי בטני חמשה סלעים נתחייבו ליתן לכהן בפדיונו כדכתיב ופדויי מבן חודש תפדה בערכך חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים גרה השקל ונאמר אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה טמאה תפדה כשם שזכה בכור זה לפדיון כך יזכהו השם לתורה ולחופה ולמעשים טובים בא"י מקדש בכור ישראל ומברך

הכהן את הבן ומחזירו לאביו ואמו וכי פריק איהו נפשי' מברך אקב"ו על פדיון בכור ונהגו לברך ברכה זו בארצות הללו באשכנ"ז ובצרפ"ת. ובאשכנז לא נהגו לברך ולא מצינו שום ברכה שמברכין מה שלא הוזכר במשנה או בתוספות או בגמרא כי אחרי סידור רב אשי ורבינא לא מצינו שנתחדשה ברכה וגם ראשית הברכה איני מבין אשר קידש עובר במעי אמו אי קדושת בכור קאמר בפטר רחם תלא רחמנ' ומותר להטיל מום בבכור קוד' שיצא רובו עכ"ל. וכן המנהג שאין מברכין ברכה זו ואעתיק לך סד' פדיון בכור כאשר מצאתי בדרשות מהרי"ל. מעשה במגנצ"א בית מהר"י סג"ל שהיה שם בחור מעיר איפור"ט שהמליטה לו אשתו בכור במדינתו והיה פודה את בנו שם במגנצ"א בבני הרב בעל הבית הנ"ל והא לך גופא דעובדא מתחלה הניח האב מעות כנגד זהב אחד ורביע רינ"ו בכלי כסף ושאל הרב על מניין המעות והשיב א' מן הבחורים הלא הכלי שוה יותר מחמשה [סלעים] שיעור הפדיון ואמר הרב הכלי מושאל לו ואין רשות ליתן לכהן. וצוה הרב להוסיף סך המעות לשוה לב' זהובים רינו"ס. כי אמר דנראה לו דהן שיעור חמשה סלעים דנראה לו דסל' הוא ארבע גדו' ממטבע ורקבור"ט שקורין טורנו"ע ועולין עשרי' מהן לב' זהובי' רינו"ס וכן המסקנא בסמ"ג. ויהי כאשר ישב לסעו' וברכו ברכת המוציא הביא אבי הבן הכלי עם המעות ועמד לפני הכהן וא"ל פלונית אשתי ילדה לי בן פלוני בכור ואתנהו לך א"ל הכהן תתנהו לי בכל מקום שהוא שם. אמר לו הן. א"ל הכהן אם תרצה לפדות בנך הבכור וקיבל הכהן מעות ובשעת נתינתו לידו היה האב מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבן והיה מברך ג"כ שהחיינו והכהן נטל כוס יין בידו והיה מברך בפה"ג ושתה ונתן ג"כ לאבי הבן וכן הוא ביורה דיעה ואכלו ושתו שמחים וטובי לב ופודין מעיקרא ואח"כ סועדין דסעודה אינו בא אלא בשביל הפדיון פעם א' חל פדיון בו ביום שהקהל גזרו שלא לשתו' יין ולא לאכול בשר והתי' מהרי"ל ז"ל האוכלין בסעודת הפדיון לאכו' ולשתו' כל רצונ' ע"כ הג"ה ועת' באתי לפר' דבריו בתחל' מה שכתו' שיכול לפדות בנו אפילו אינו אצלו גדולה מצאתי כתב בתשובה מהר"ר מענקי מנח"ם מעגלי צדק וז"ל אם הולד וגם האב אינם בעיר נראה דאחר יכול לפדותו ומברך שתים כמו האב והכהן יכול לעשות שליח במקומו לפדות את הבכור דזכין לאדם שלא בפניו דשלוחו של אדם כמותו גם יכול לעשות לזכות לכהן ע"י אחר דזכין לאדם שלא בפניו ע"כ. ומ"מ אינו נראה שיכול אחר לפדותו בלי רשות האב דאין שייך לומר כאן זכין לאדם שלא בפניו דאין זו זכות אלא חוב הוא לו שמפסיד שתי ברכו' ברכת פדיון הבן ושהחיינו ושכר ברכ' עשרה זהובים וגם שכר מצוה שעליו מוטל לפדות בנו ומ"מ נראה אם ידוע שהאב עני ואין יכולת ביד האב לפדותו כלל

דאז זכות הוא לו וכה"ג פדוי ואפילו צווח אח"כ ואמר לא ניחא לי בהכי לא אשגחינן ביה אבל מעולם לא שמענו ולא בא מעשה לידינו שפדו אחר אפילו ברשות כ"א האב לבד. שוב מה שכתב ששיער מהרי"ל שני זהובים רינו"ס. והא לך אשר מצאתי בשם מהרר"י וז"ל שמעתי שיש בחידושי מהר"ר מנחם מורנקבור"ט ששיעור פדיון הבן ה' לו"ט כסף ורביע לו"ט ע"כ ובכתבי' של מהרא"י כתב שיש קבלה בידינו שהוא שיעור שני זהובים רינו"ס. ובהגה"ה מצאתי פדיון בכור בה' סלעים שיעור הגאון מורינו מהר"י מולי"ן זצ"ל ב' זהו' ריינ"ש חסר שמיני' זהו' אך נהגו בקהילות שו"ם ליתן שני זהו' ריינ"ש ולא להקפי' על שמינית הזהב וכן נוהגין ברוב מקומות אשכנ"ז וקרובים דבריהם להיות שווין שהן ה' אונקאו"ס כסף צרוף כמו שכתבו רוב הגאונים עכ"ל ואני אומר מאחר שמצאתי בתשובת מהרר מנחם מ"ץ שהוא מהר"ן הנ"ל שכתב וז"ל וצריך לתת לכהן כסף צרוף מזוקק משקל אלף וט' מאות ועשרים שעורי' ואני שקלתי פעמים בשני זמנים ובשני מיני שעורים לעולם היה ה' לוטי"ן וקונטי' נא' מנחם בכהר"ר פנסס מעגל צדק ע"כ ומעשה רב ובדוק ומנוסה וראוי להחמיר כדבריו שוב מה שכתב שאבי הבן עמד לפני הכהן יפה כתב שיעמוד לפניו דרך ככוד וכן מצאתי בתשובה בהג"ה וז"ל מצאתי כתוב שאבי הבן יעמוד לפני הכהן והכהן יושב דרך חשיבות לקבל מתנת כהונ' שנאמר למשחה לכהן ע"כ עוד כתב בהג"ה סמ"ק ובתשובה אחרת ורגילין העולם לתת לבכור האדם ביד כהן ואח"כ פודהו ומיהו אין צריכין ואפי' בעיר אחרת שאין הבכור יכול לפדותו ע"כ ומ"מ המנהג כך הוא לשום הילד בחיקו של כהן לכבוד הכהן ולכבוד המצוה ומ"ש שאכלו ושתו שמחים וטובי לבב אומר אני שבוודאי סעודת מצות היא וכאשר כתבתי בארוכה סי' ט"ו מ"מ מצאתי כתוב בתשוב' מהר"ן הנ"ל וז"ל יש מרבותינו כתבו אלו הי' מרצוני לא הי' לעשות סעודה אלא לאדם שיש סיפק בידו ויכול לעשות שניהם בריווח לעשות סעודה אחר הפדיון משלם. ועכשיו הכל עושין סעוד' וסבורים שהסעודה עיקר המצוה ומתוך כך כבד עליהם המצוה לתת כל הפדיון משלם ומתנ' עם הכהן לקבל דבר מועט ואינו יוצא ידי חובתו ע"כ ומ"מ כתב בעניין אחר בענין הסעודה שהיא סעודת מצוה וז"ל והורו רבותי' אעפ"י שמת הבכור צריך לפדותו ורשאין לעשות סעודה למצוה זו אעפ"י שמת התינוק רק לאח' ל' יום שנו' אבילות וסעוד' של רשו' ליכא כיון שמכוון לכבוד המצוה כבר ומברך שהחיינו כאלו היה חי ע"כ ומזה נתפשט המנהג שלא לברך שהשמחה במעונ' בסעודת פדיון הבן לפי שלפעמים עושי' הסעודה אחר שמת התינוק ואז אין שמחה שייך ומחמת לא פלוג אין מברכין כלל וכן המנהג בכל ארצות ולא קי"ל כדעת הרמב"ן שכתב לברך לכן נמצא בדרשות מהרי"ל שכתב

שהתיר לאכול ביום פדיון הבן ביום שגזרו הקהל התענית נראה בעיני אם קבלו עליהם התענית צריכ' התרה ופתח יש כבר בענין שלא ידעו מסעוד' מצוה או לא ידעו גודל שכר המצוה. וה"ה בה"ב אחר החג. אכן בתענית ער"ה אין רגילין להתיר יות' ממניין וכן אם חל הפדיון בתוך ימי אב שאין אוכלין בשר ושותין יין שאין להתיר אלא מנין מצומצם וכן מצאתי ובאות' חמשה תעניות הכתובים הסעודה בלילה לאחר התענית ופדיון הבן שחל בשבת פסק מהרא"י שפודין ביום א' שהוא יום ל"ב ולי נרא' דטוב לפדותו ביום הששי. והא לך התשובה אשר כתבתי בימי חורפי בתוך תשובה אחת בתינוק שנפדה בישוב אחר ד' שבועות ל' יום אחר לידתו וסברו שהוא היום ראוי לפדות ואינו אלא ביום ל' אם צריך לחזור ולפדותו שנית יום ל"א ולא ניחוש שיהי' ברכות לבטלה כו'. והארכתי באותו תשובה וכתבתי בסופה וז"ל והשתא זכיתי בדין ואומר אם יבא פדיון הבן לידי שחל יום ל"א בשבתא אפדנו ביום ו' דהיינו ביום ל' ויתנהו המעו' אחר ל' דאז ליכא למיחש מידי ואפי' יתן לו המעות תכף הוה פדוי ואין זה מצוה שלא בזמנו אלא בזמנו דעדיפי למקדים מלאחר ובפרט שבימיהם היו רגילין לפדות אף בתוך ל' כדמוכח מתוך המשניות בפרק יש בכור. ומשמע שהיו מקדימין למצוה ואין זה ברכה לבטלה דשמא ימות דמיתה לא חיישינן והרי עתה לפנינו בחזקת חי ולית בי' ריעות' ואולי משום ניחוש היו מקדימין כדי שיחיה ויצא מכלל נפל וברכות ותהלות שאמרו עליו לא יחזירו ריקם מלפניו ולא יהי' לבטלה וכ"ש היכא דלא אפשר כגון שחל ל"א בשבת שהרי מברכין בנר חנוכה בע"ש קודם זמנה אף דאיכא למיחש שמא יכבה כמו שכתב הוא גופא מכ"ש דהסעודה ראוי' לעשות ביום ו' שהיא בא לפרסם המצוה ומה שכתב במהרי"ל החדש בהג"ה שנמצא במרדכי הגדול שפודין ביום ל"ב היכא דחל ל"א בשבת אל תשגיח בי' כי אינו דברי המרדכי אלא מדברי הג"ה נוספות שהרי מהרא"י ירד לדקדק היטיב ולא הביאו סיוע ומדברי מהרא"י שפסק כך בא הדין לשם. והיכא שפוד' בתוך ל' כגון שחל ל"א בשבת יזהר שלא יאמר מעכשיו ולאחר ל' יום דאז לא הוי פדוי כשיתעכל דהא בעי שיתחיל מעכשיו ושר אף בלא מתעכל אין פדוי דגרע יותר מסתם דהא התנה שיתחיל הפדיון מעכשיו וכבר אינו ראוי לפדיון מגזירת הכתוב אלא יאמר לאחר ל' יום ובזה הנוסח הא לך חמשה סלעים בפדיונו שיהא פדוי לאחר ל' יום ובקוב"ץ ישן מצאתי כתוב וכדומה שהוא קוב"ץ של מהר"ש מווינא בסדר הפדיון שאם פדה את בנו בתוך ל' יום ולא אמר מעכשיו ולאחר ל' יום דהוי פדוי ואל תדקדק מזה דמעכשיו ולאחר ל' יום הוה לישנ' מעלי' טפי ואדרבה איכא לדקד' מדלא אמר אפי' לא אמר מעכשיו ולאחר ל' יום ש"מ דדוקא קאמר סתם הוא דמהני אבל אומר מעכשיו

ולאחר ל' יום מיגרע גרע. ומה שכתב לשם דהוי פדוי היינו בלא נתעכלו כדפרישי' ע"כ מאחר שרבו הנוסחאות בסדר פדיון הבן לכן אכתוב בקצרה לפי המנהג אשר מבורר מדעת רבותינו מתחלה יזמין הכהן עם הקרואים לסעודה מאחר שהסעוד' הוא לפרסומי כאשר ראיתי במרדכי בפ"ק דחולין וישב הכהן דרך הכבוד ואבי הבן יעמוד לפניו ויתן בנו לחיקו של כהן ויאמר לכהן שהוא בכור פטר רחם שילדה אשתו ויאמר לו הכהן מה ניחא לך ברי' בוכרא או בה' סלעים דמחייבת לפורקי' לי' וישיב לו אבי הבן בני בכורי דניחא לי טפי והא לך ה' סלעים בפדיון בני בכורי ובשעת נתינתו יברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבן ושהחיינו ואח"כ יקח הכהן הכסף מידו ויאמר בנך פדוי ויחזירהו הבן לאביו ואז יקח הכהן כוס של ברכה ויברך עליו וישתה ואח"כ יתן לשתות לאבי הבן ואח"כ יטלו ידיהם ויאכלו וישתו והמנהג שלא לברך שהשמחה במעונו כל זה הסדר אם הבן לפניו וכשאינו הבן לפניו ג"כ יעשה כדלעיל כו'. וידקדק שיהי' שוה סך הכסף שנותן לו או חפץ ב' זהו' רינו"ס ואם לא היה שוה כשיעור הפדיון וסבר הכהן שהוא כשיעו' הזה אעפ"י שמחזירין לו אח"כ אין זה פדיון ואפי' שיודע הכהן שהוא פחות משיעור הזה ומקבלו בערך ה' סלעים אין זה פדיון דלא אמרינן בגמר' כשהכהן מקבל החפץ בה' סלעים אעפ"י שאינו שוה מ"מ הרי הוא פדוי אלא כגון רב כהנא שקל סודרא אבי פדיון הבן מ"מ אמר לדידי חזי לי חמש סלעים ואמר רב אשי לא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבא הוא ומיבעי לי' סודרא ארישא. אבל כ"ע לא. ועיין לעיל סי' י':

סימן נה

ת"ר הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ר' יהוד' אומר בנו קדמו שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו א"ר ירמיה הכל מודים כל היכא דליכ' אלא ה' סלעי' הוא קודם לבנו מ"ט מצוה דגופי' עדיפי כי פליגי היכא דאיכא חמש משועבדים וחמש בני חורין ר' יהוד' סבר מלוה דכתי' בתורה ככתובין בשטר דמי' והני חמש סלעים פריק לברי' ואזל כהן וטריף לי' לחמש משועבדי' לדידי'. ורבנן סברי מלוה דכתיבי' בתורה לאו ככתובין בשטר דמי' והלכך מצוה דגופי' עדיף. וכתבו התוס'. ואזל כהן וטריף להו ממשועבדי' כלומר בבני חרי פריק לי' לבריה שאם הי' פודה את עצמו בבני חרי לא הי' פודה בנו ממשעבדי דמיירי שנשתעבדו קודם שנולד הבן ולכך מוקדם פדיון בנו ואין כאן אונאה ללקוחות דמצות בנו עליו יותר ממצות גופי'. וקשה דאדרב' יש אונא' ללקוחות דמצות גופי' עדיף ויאמרו פדה את עצמך בתחלה ואם יאמר אפדה את עצמי ממשעבדי יאמרו אין נפרעין מנכסי משועבדי' במקום בני חרי ואפילו פדה בנו בכור בבני חרי יאמרו לכהן הנחנו לך מקום לגבות ממנו אותם חמש בני חרי ולכן פיר' ר"י דמיירי כגון דאיכא

חמש משועבדי' מיצחק שעשאן אפותיקי לכהן עבור יעקב בנו ואח"כ מכרה ושוב גדל יעקב והי' לו בן ועמד הוא ובנו לפדות ואין להם אלא ה' סלעים מבני חרי. ור' יהוד' סבר מלוה הכתוב בתורה ככתובה בשטר דמיא והיה לו אפותיקות בשטר לכהן קודם ולכך גובה מהן אעפ"י שיש לו בני חרי ליעקב לפי שמצותן על נכסי אביו יותר מעל נכסי עצמו ואינ' יכולין לומר הנחנו לך מקום לגבות בנכסי יעקב שאין עליו לשלם חוב של אביו ומנכסיו אין לו כלום וכן משמע הלשון דקתני שזה מצותו על אביו ע"כ ולענין הלכה פשיטא דהלכה כרבנן גם כתבתי בפ"ק דב"ק סימ' ט"ז דמלוה הכתוב' בתור' לאו ככתוב' בשטר דמי נמצא פסקן של דבריה' דאפי' בכה"ג שהיו לו משועבדי' מנכסי אביו ועשאה אפותיקי לכהן אפ"ה לאו ככתוב' בשטר דמי' ואינ' גובה ממשועבדי' וא"כ גופו עדיף ונותן לכהן ה' סלעים דבני חרי וה' סלעים דבנו ימתין הכהן עד שיעשיר או עד שיגדל ויפדה את עצמו ואפי' הי' לו משועבדי' הרבה אחר שנולד הבן אינו גובה מהן משום דמלוה הכתוב' בתורה לאו ככתוב' בשטר לענין שיגבה ממשעבדי ומ"מ אם עמד הכהן בדין על החמש סלעים גובה ממשעבדי' וא"כ היכא דהי' לו ליעקב ממשועבדי' מנכסי אביו יצחק שעמד ועשה אפותיקי א"כ פודה את בנו מנכסי בני חורין שלו והכהן גוב' פדיון עצמו ממשעב' של אביו כדברי ר' יהוד' ותימ' על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו סוגי' ולא כתבו אלא הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו. והטור כתב וז"ל ואם הוא לפדות ויש לו בן לפדות פודה עצמו תחלה ואח"כ בני. ואם אין לו אלא חמשה סלעים פודה בהן את עצמו ששעבד כל נכסי עד שלא נשאר לו ה' סלעים בני חורין אין הכהן גובה הפדיון מן המשועבדים אעפ"י שקדם חוב הפדיון לחוב של ב"ה ע"כ והר"ן תפס דרך קצרה ולא הזכיר אלו החלוקי' שחילקת'. והנה מה שכתב שיפדה עצמו מקודם אינו מוכרח כ"כ דאיכא למימר ע"כ לא קאמרי דגופא עדיף אלא דאין לו אלא ה' סלעים אבל היכא דיש לו לפדות גם את בנו שמא בזה כ"ע מודו שפודה את בנו תחלה משום שמצותו עליו ומ"מ מסתבר שלא לחלק שקודם הוא לבנו לכל מילי וכן פסק הרמב"ם תו מסיק תניא לפדות את בנו ולעלות לרגל פודה את בנו ואח"כ עולה לרגל ר' יהוד' אומר עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינ' עוברת בשלמא לר' יהודא כדקאמר טעמ' אלא רבנן מאי טעמייהו דאמר קרא כל בכור בניך תפדה והדר לא יראה פני ריקם והלכה כת"ק. תו מסיק תניא מניין שאם היו לו חמש נשים ויש לו מהן חמשה בנים שחייב לפדות את כולן שנאמר וכל בכור בניך תפדה פשיטא בפטר רחם תלא רחמנא. מהו דתימ' ניליף בכור מנחלה מה להלן ראשית אונו אף כאן ראשית אונו קמ"ל וכל בכור בניך תפדה:

סימן נו

פיסקא ללמדו תורה מניין דכתיב ולמדתם אותם את בניכם והיכ' דלא אגמרי' אבוה חייב איהו למיגמר נפשיה דכתיב ולמדתם אותם איהי מניין דלא מיפקדא דכתיב ולימדתם כל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה כו' ואיהי מנלן דלא מיחייבה למילף נפשה דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שאחרים מצוין ללמדו מצוה ללמד וכל שאין אחרי' מצווין ללמדו אינה מצוה ללמד ומנין שאין אחרים מצווין ללמדה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם תנו רבנן הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ר' יהוד' אומר אם היה בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו פרש"י אם היה בנו זריז והאב רואה שיצליח ממנו ואין לו סיפק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו ומסיק כי הא דרב יעקב ברי' דרב אחא בר יעקב שדרי' אבוה לקמי' דאביי כי אתא חזייה דלא מיחדד שמעתי' א"ל אנא עדיפנא מינך תיב את ואיזל אנא דמשמע אי הוה בנו עדיף הוה שלח את בנו והוא היה מטריח במזונות והיינו כר' יהודא וכתב הרא"ש וכן הלכתא וכן דעת המחברים וכתב הטור ואעפ"י שבנו קודם מ"מ הוא לא יבטל מלימודו ר"ל יעסוק בתורה ויחזיר לימודו בכל מה דאפשר לי' ואל יסמוך על לימוד בנו. עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה א"ר יהודא אמר שמואל כגון זבולון בן דן שהי' תלמיד בימיהם שלמדו אבי אביו מקרא ומשנה וגמרא הלכות ואגדות ופריך מיתבי למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו תורה פי' ולא נביאים וכתובים. ומשני כזבולון בן דן ולא כזבלון בן דן כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו. ולא כזבולון בן דן דאלו התם מקרא ומשנה ותלמוד והלכות ואגדות ואלו הכא מקרא לבד ועד היכן נמי דקאמר ה"ק עד היכן חייב ללמוד את בנו תורה בדורותיו אמר רב יהודה לבנו ולבן בנו ופריך ואבי אביו מי מחייב והתניא ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים והודעת' לבניך ולבני בניך לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות ומשני הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מניין ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם והלכה כר' יהוד' אמר שמואל והלכה כרבא שמלמדו מקרא שהוא תורה ולא כפרש"י שהוא תורה ולא נביאי' וכתובים חדא דא"כ לא ה"ל לפרש זו תורה דסתם לשון מקרא כך הוא ועוד לשון תורה כולל הכל נביאים וכתובים ע"כ נרא' לפרש שרבא בא להוסיף ולחייבו ללמוד תורה דהיינו תורה שבכתב וכן יראה מדברי הטור שכתב וז"ל ומאימת מתחיל ללמוד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו משה מורשה קהלות יעקב ופסוק ראשון מפרשה שמע

ואח"כ מלמדו מעט מעט מהפסוקים עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה ואז מוליכו אצל מלמד תינוקות הי' מנהג בעיר ללמד לתינוקות בשכר חייב ליתן לו שכר וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה ואינו חייב ללמדו בשכר משנה ותלמוד ע"כ וכן נוטין דברי הרמב"ם וכתב עוד הטור בשם הרמ"ה ה"מ היכא דלא אפשר לי' דדחיקא לי' שעתא אבל אם אפשר לי' חייב לאגמוריה משנה ותלמוד ואגדות ע"כ, ויפה כתב דאי אינו מחוייב כלל א"כ איך מסקינן לעיל בעובדא דר' אחא בר יעקב דאמר לברי' תיב את כו'. והתם בע"כ איירי בענין משנה מדקאמר חזיי' דלא מיחדדן שמעתתי' כו'. וא"כ מאחר שאינו מחוייב כלל ללמוד בנו יותר מתורה פשיט' דאיהו קודם שהרי הוא מחוייב כל ימיו ללמוד תורה נביאים כתובים משנה הלכות ואגדות וכמו שכתב הרמב"ם והטור אחריו וז"ל. עד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבכם כל ימי חייך וכ"ז שלא יעסוק בתורה הוא שוכח וחייב לשלש לימודו שליש בתורה שליש במשנה שליש בתלמוד פי' תורה שבכתב כמו תורה נביאים וכתובים משנה זו תורה שבע"פ ופי' התורה שבכתב הוא בכלל זה ותלמוד הוא שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע האיך עיקור המצות והיאך יצא האיסור והמותר וכיוצא בזה שלמד מפי השמועה כו'. אלא בוודאי אף לבנו צריך ללמדו הכל היכא דאפשר ומ"ה אי מחדדי שעתת' דבנו ואי אפשר שיספוק לשניהם ללמוד אלא לאחד אז הוא קודם לפי שגם לבנו חייב ללמוד הכל היכא דאפשר כמו שכתבתי בשם הרמ"ה:

סימן נז

תנו רבנן ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם אי אפשר לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה אמר רב יהוד' אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר' יוחנן אמר רחיים בצווארו ויעסוק בתורה ולא פליגי הא לן והא להו פירש רש"י בני בבל היו הולכין וגורסים משניות בארץ ישראל ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטל עליה' נושא אשה דהוה לי' בלא הרהור ואח"כ לומד תורה הא להו בני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהיו כל צרכי הבית מוטלים עליו ויבטלוהו וקשה לר"ת דמשמע דקאמר שמואל דנושא אשה תחילה כדי להיות בלא הרהור ומוקי לה למילת' בבני בבל א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכין חוץ למקומן ועוד קשה אחרי שנשא אשה היאך יצא חוץ למקומו ללמוד והלא הוא צריך לחזור אחר מזונות אשתו ובניו ובפ"ק דגיטין אשכחן דשלח ר' אביתר בני אדם הבאין משם לכאן הם מקיימין בעצמן ויתנו את הילד בזונה ואת הילדה מכרו ביין פי' שצריכין בניו ובנותיו

להתמשכן בעבור מזונותיהן. משמע שאינ' עושים יפה שהולכים חוץ למקומם ע"כ נרא' לר"ת איפכא דר' יוחנן דאמר רחיים בצווארו ויעסוק בתורה לבני בבל דיבר שאינו יכול להניח אשתו וילך וילמוד תורה ועוד שהם עניים ושמוא' שאמר נושא אשה תחלה לבני א"י אמר שיכולין ללמוד במקומם וגם הם עשירי' וטוב לו שישא אשה וילמוד תורה בטהרה ומיהו פעמי' שגם בני א"י היו יוצאים חוץ למקומם לבבל ללמוד תורה אלא רובם היו לומדים במקומם. ואין תימה אם שמואל שהי' מבני בבל איירי לבני א"י שהיו לפניו תלמידים מבני א"י שהיה מדבר להם ור' יוחנן אעפ"י שהיה מא"י הי' מדבר לתלמידי שלפניו מבבל כו'. והאריך. והרא"ש הזכיר אלו הפירושי' וכתב סתמא וז"ל הא לן והא להו וכול' מודו דאם אי אפשר לו ללמוד אם ישא אשה ילמוד ואח"כ ישא אשה ע"כ ואומר אני שה"ה איפכא דכ"ע מודים שאם אפשר לו ללמוד אחר שישא ישא אשה ואח"כ ילמוד. והרמב"ם כתב והטור אחריו וז"ל לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה שאין דעתו פנוי' לו ללמוד ואם אי אפשר לו בלא אשה לפי שיצרו מתגבר עליו ישא אשה תחלה ע"כ והיינו שפסק כסתמא דברייתא ותימא הא שמואל פסק הלכה שישא אשה תחלה ואח"כ ילמוד תורה ואף ר' יוחנן לא פליג אלא היכא דלא אפשר כגון לבני בבל שצריכין לילך ממקומ' וכו' וכמו שפי' בשם התוספו' אבל היכא שיכולין ללמוד במקומות' ישא אשה ואח"כ ילמוד ואף לפרש"י דווקא במקום שצרכי בית מוטלים עליו שאז לא יכול ללמוד אבל הבחורים שלנו שאין צרכי הבית מוטלת עליהם פשיטא שישא אשה וילמוד תורה בטהרה. כתב עוד הרא"ש על שילמוד תורה ואח"כ ישא אשה וקצבה לאותו לימוד לא ידענא לא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו ולא מצינו בזה כן אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה ע"כ. ואני אומר שיש שיעור לדבר דיותר מך"ד שנים לא ישהה כלל. כדמסקינן בסוגי' אמר רב הונא בן ך' שנים ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה בעבירה ס"ד אלא בהרהור עבירה א"ר אבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה אימתי ישא אשה כיון שהגיע עשרים שנה ולא נשא אשה אמר תיפח עצמותיו א"ל רבא לרב נחמן אידך על צווארי דבריך פי' בעוד ידיך תקיפה על בנך וישמע לקולך השיאו אשה אז מן שיתסר עד עשרים ותרתי ואמרי לה מתמניסר ועד ך"ד דכתיב חנוך לנער ע"פ דרכו וא"כ שיעור האחרון לכל המיקל שלא ישא יותר מכ"ד שנים:

סימן נח

מסקינן בסוגיא אמ' ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך לי' יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך

בחורב וכתב הטור וז"ל שכשם שמצוה עליו ללמוד לבנו כך מצוה עליו ללמוד לעצמו וכשם שמצוה עליו ללמד לבנו כך מצוה לבן בנו שנ' והודעתם לבניך ולבני בניך ולא לבן בנו לבד אלא מצוה על חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראי' בנים אלא שמצוה להקדים לבנו לבן בנו ובן בנו לבן חבירו וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו אבל אינו חייב ללמדו לבן חבירו אלא בחנם ומדקאמר שאינו חייב לשכור מלמד לבן חבירו משמע להדי' דלבן בנו חייב להשכיר וכן עיקר דהא מחייב ללמוד עם בן בנו כמו עם בנו כדלעיל בסוגיא כו'. ומה שאמר עם בן חבירו לאו דווקא עם בן אחד של חבירו שיצא אלא כל מה שיכולת בידו ללמוד עם תלמידים צריך ללמוד וכן כתב הרמב"ם ז"ל ולא בנו ובן בנו לבד אלא מצוה על חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אעפ"י שאין בניו שנאמר ושננתם לבניך אלו תלמידיך שהתלמידים קרויין בנים שנאמר ויצאו בני הנביאי' ע"כ ומה שכתב הטור שצריך לשכור מלמד לבנו וכן כתב הרמב"ם ולא מצינו להדיא זו אלא שבהג"ה מיימוני כתב בשם מהר"ם טעם לדבר וז"ל כתב מהר"ם ז"ל דכפינן לי' ללמדם או להשכיר להם מלמד דמ"ש האי עשה דולמדתם אותם את בניכם משאר עשה דכפינן לקיים עשה דסוכה ועשה דלולב וכן למ"ד פריעת ב"ח מצוה אמר בפר' הכותב דכופין אותו לפרוע מידי דהוה אשאר מצות עשה וכשם שהאב חייב בבנו למולו ולפדותו דכופין אותו לקיים ה"נ כייפינן לי' ללמדו תורה וכיון דהא מילת' חובה ה"ל כשאר בעל חוב ועבדינן בהא מילתא כמו שכתב רבינו האלפ"ס בפ' הכותב אבל וודאי אי מצינן לשדורי לי' ולאודועי משדרינן ומודעינן לי' כי ההיא דאמר הת' ההוא דיינא דאחתי' לי' למלוה בנכסי דלוה מקמי דלתבעי' ללוה סלקי' רב חנניא ברי' דרבינא כו'. עד נכסיה דבר אינש ערבין בי' וקי"ל לא יתבע מן הערב תחלה ואי לא אפש' לשדורי ולאודועי עבדינן כרב נחמן עכ"ל כל זה כתב מורי רבי ז"ל עכ"ל. תו מסיק א"ר ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מ"ד ושננתם לבנך א"ת ושננתם אלא ושלשתם ר"ל דהיינו ג' פעמים. לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע כמה חיי לא צריכא ליומי ופי' רש"י יומי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים תלמוד. ולא נהירא א"כ אכתי ה"מ למיפרך מי ידע כמה חיי ונראה לי לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקון בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומ' מקרא ומשנה ותלמוד פי' דהיינו וידבר שהוא פ' התמיד היא תורה ומשנת איזהו מקומן היא משנה וברייתי' דר' ישמעאל היא תלמוד. ורבינו תם פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין בבל בלולה במקרא במשנה בתלמוד דתלמוד בבל בלול בכולם:

סימן נט

פיסקא לימוד תורה לעצמו הוא כאשר אעתיק לך מדברי הרמב"ם והטור העתיקו וז"ל כל איש מישראל חייב בתלמוד ת' בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין שהי' זקן גדול שתשש כחו אפי' היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים אפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהם סומים ואע"פ כן היו עוסקים בתלמוד תורה ביום ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנ' ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכ"ז שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח וחייב לשלש את לימודו שליש בתורה שבכתב ושליש בתורה שבע"פ ושליש יבין וישכיל אחרית מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך הוא יוצא האיסור והיתר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה וענין זה הוא הנקרא תלמוד כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכה שלשה שעות ביום ובתורה תשע. אותן התשע קורא בג' מהן תורה שבכתב ובג' מהן בתורה שבע"פ והנקראים פרדס בכלל התלמוד הן בד"א בתחילת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהיה צריך לו ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק בתורה שבע"פ. יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה שלא ישכח דבר מדברי תורה ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוח שיש בלבו וישוב דעתו:

סימן ס

פיסקא להשיאו אשה מנלן דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תתנו לאנשים בשלמא בנו בידינו אלא בתו מי הוי בידו. ה"ק ניתיב לה מדידי' כי היכי דניתבינהו. ללמד אומנות מנלן אמר חזקיה אמר קרא ראו חיים עם אשה אשר אהבת אם האשה ממש היא כשם שחייב להשיאו אש' כך חייב ללמדו אומנו' אם תורה כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות ויש אומרים אף להשיטו בנהר מאי טעמא חיותא היא:

סימן סא

תנו רבנן נאמ' כבד את אביך ונאמר כבד את ה' מהונך השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא השוה הכתוב מורא אב ואם למורא המקום נאמר מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר איש כי יקלל את אלהיו ונשא חטאו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום אבל בהכאה ודאי

אי אפשר שאין הכאה כלפי מעלה וכן בדין ששלשתן שותפין בו. ת"ר ג' שותפין יש באדם הקב"ה אביו ואמו בזמן שאדם מכבד אביו ואמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניה' וכבדוני. ירושלמי והתוספ' הביאו דורש מהונך כמו מחוננך משמע שהקפיד הקב"ה על כיבוד ואם יותר מכבודו שבכבודו הוא אומר כבד את השם מהונך דהיינו מחוננך דמשמע ממה שחוננך שאם יתן לך בית תקבע מזוזה ואם יתן לך טלית תקבע בו ציצית ואם יתן לך ממון עשה מהם צדקה כלומר אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין שיש לו ממון בין שאין לו ממון והיכא דלית ליה חייב לחזור על הפתחים לזון את אביו ואמו ע"כ וכל זו שאין לו לאב מידי אבל יש לו לאב פסקינן לקמ' דהלכת' משל אב ומה שהקפיד הקב"ה על כבוד הבריו' יותר משלו מצינו נמי במקרא שהקב"ה אמר לאברהם ואברכה מברכיך ומקללך אאור ואצל כבודו אמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו ולא אמר לבוזי אבזה ע"כ האי דמסיק אריב"ל אסור לאדם שיהלך ד' אמו' בקומה זקופה שנאמר מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ד' אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי כל זאת ביארתי יפה בפ' כל כתבי סי' י"ט. כתב הרי"ף והרא"ש אחריו גרסינן בכתובות פרק הנושא תנא כבד את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול והני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא ע"כ. ועיקר דבר זו אבאר לקמן סי' ס"ח.

סימן סב

שאל בן אלמנה א' את ר' אליעזר אבא אומר השקיני מים ואימא אומר השקיני מים איזה מהן קודם א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך בא לפני רבי יהושע א"ל ג"כ כך אמר לו ר' נתגרשה מהו א"ל מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה את הטל להם מים בספל וקעקע להם כתרנגולים פי' מבין ריסי עיניך שערות שבשורה כיסוי העין אתה ניכר שיתום את ונשרו ריסי עיניך מבכי כדאמרינן במועד קטן והיה ר"ג שומע קולה ובוכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו. שבן אלמנה את פי' ולא צריך אתה למעשה אלא ללמוד באת ואני אומר לך שכבוד שניהם שווים עליך הטל להם מים בספל וקעקע פי' וקרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולי' ולפי שלא היה צריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו לעשות אמר לי אבא כו' א"ל אימא כו' השיבו ליה בלשון שחוק ע"כ. וכתב הקאר"ו וז"ל והרי"ף השמיט האי סיפא דברייתא וגם הרמב"ם לא הזכי' דין זה והטעם משום דמדינ' דרישא משמע דיהיב טעמא מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו משמע הא לאו הכי כבוד שניהם שיוים ולאיזה מהם שירצה יקדים כנ"ל אבל

רבינו ירוחם כתב אם נתגרשה מאביו שניהם שווים. ונותן מים בספל ואומר להם בואו לשתות ולא יקדים א' לחבירו עכ"ל ואין נראה כן מדברי רש"י אלא כמו שכתבתי עכ"ל. ואני לא אדע איך משמע מדברי רש"י שהוא כנגדו אי משום שמפרש שבלשון שחוק השיבו דמשמע הוא מן הדין אינו כך אלא יקדים לאיזה מהן שירצה לא נהירא פירש רש"י שבשחוק השיב אלא מה שאמר וקעקע להם וכן הטל מים בספל אבל עיקור הדין השיבו כראוי שצריך ליתן לשניהם כאחת ולא שיקדים לאחד ומה שפרש"י כבוד שניהם שווים אין פירושו שיכול להקדים דאדרבא משמע שניהן שווים ואסור לו להקדים לאחד ודברי ר' ירוחם נמי משמע כדברי הטור שכתב ואם נתגרשה אמו שאינה חייבת בכבודו אז שניהם שוים לכבדם זה כזה ע"כ וזה אי אפשר אם יקדים לא' ומה שאמרנו שכיבוד אב קודם לאם דווקא לעניין כבוד אבל לפדות מן התפיסה ואין ספק בידו לפדות שניהם האם קודמת עיין בפרק נערה סימן ל"ז:

סימן סג

פיסקא כתב הטור מדברי הרמב"ם אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין שאומר לו לעבור על מצות לא תעשה בין שאומר לו לבטל מצות עשה אפילו של דבריהם לא ישמע ע"כ. וכתב הקאר"ו וז"ל ונראה שהטעם משום דכיון דכל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור הרי הם בכלל דברי תורה א"נ דמשום כולכם חייבים בכבודי ילפינן לה ומצוות דרבנן ודאי הם כבודו של מקום אין לו לעבור עליה' בשביל כבוד אביו ע"כ ואינו צריך טעם לדבר מאחר שאמרינן להדיא בעירובין להזהר בדברי סופרים יותר מבדברי תורה שבדברי תורה יש בו חיוב מיתה ולא תעשה ובדברי סופרים בכולם חיוב מיתה בידי שמים א"כ אין לך כבוד מקום גדול מזו. כתב הרא"ש בתשובה האב שצו' לבנו שלא ידבר עם פלוני שלא ימחול לו על מה שעש' לו עד זמן קצוב והבן היה רוצה להתפייס עמו אלא שחשש לצוואת אביו אין לו לחוש לצוואתו שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שיראוהו עובר עבירה והאב שציווה לו לשנואו לאו כל כמיניה להעבירו על דברי תורה ע"כ מצאתי כתוב שאם האב מוחה בבנו שלא יאמר קדיש על אמו כי מקפיד עליו מאחר שהוא חי כבודו קודם. ולי נראה דאין לשמוע לו מאחר שנהגו מאבותינו הקדושים לומר קדיש יתום מעובדא דר' עקיבא שמורה ממנו שהוא זכות ונייח נפש לשוכני עפר לומר קדיש הוי כאלו אומר לו שלא יעשה דבר שהוא מדברי סופרים ובפרט מאחר שמצינו שתקנו לומר שמחוייב לומר תוך שנה ראשונה הריני כפרת משכבו כ"ש לומר קדיש ועוד אביו שמוחה בדבר עוב' על ואהבת לריעך כמוך ואסו' לו לשמוע בעניין זה. אכן

מה שנהגו אבלים ללבוש שחורים לכבוד המת שאין זה כלל מן החיוב פשיטא שיכול למחות בו:

סימן סד

עד היכן כיבוד אביו ואמו אמר להם צאו וראו מה עשה גוי אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם א' בקשו חכמים פרקמטיא בששים רבוא שכר והי' מפתח מונח מראשיותיו של אביו ולא ציערו אמר רב יהודא אמ' שמואל שאלו את ר' אליעזר עד היכן כבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה גוי א' באשקלון ודמא בן נתינה שמו בקשו חכמי' ממנו אבנים לאפוד בששים רבוא שכר ורב כהנא מתני בשמנים ריבוא והי' מפתח מונח מראשותיו של אביו ולא ציערו לשנה אחרת נתן לו הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמים אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו מעות שהפסדתי בשביל כבוד אבי ואמר ר' חנינא ומה שאינו מצווה כך מצווה ועושה עאכ"ו דאמר ר' חנינא גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה אמר רב יוסף מריש ה"א מאן דאמר לי הלכה כר' יודא דאמר סומא פטור מן המצות עבדינן יומא טבא לרבנן דהא לא מפקדנא ועבידנא והשתא דשמעת להא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה אדרבה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יודא עבידנ' יומא טבא לרבנן. פסק ר"ת דנשים יכולין לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמ' דאע"ג דפטירי ואפי' מדרבנן לא מחייבי כדמוכח בברכות פרק מי שמתו גבי נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה ואין כאן משום לא תשא את שם לפי שהיא ברכה שאינ' צריכה דהך דרשא אסמכת' בעלמא דהא אמרי' בפ' מי שמתו ספק קרא ק"ש ספק לא קרא יחזיר ויקרא ולא אסרינן מספק משום בל תשא הלכך כיון שמתכוונת לברכה אין כאן משום בל תשא דאי לאו הכי במה היה שמח רב יוסף והלא היה כמה ברכות ציצית ותפילין וכל ברכת מצות עשה שהזמן גרמא ואמרינן בפר' המניח האי מאי דבעי למיהוי חסידי ליקיים מילי דברכות ועוד הביא ראיי' מדאמרינן פרק בתרא דערובין דמיכל בת שאול הית' מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים לר' יוסי דאמר נשי' סומכת רשות אבל רב יהוד' פליג עליה התם ואמר מיחו ומיסתבר למימר דמה שמיחו מפני שהיתה מברכ' ש"מ דלר' יוסי שרי לברוכי פי' והלכה כר"י והאריך בראיות כו' ואעפ"י שהרא"ש עומד בתימא שכת' וז"ל ותימא הוא היאך תאמר וצונו במילתא דלא מיחייב' לא מדאוריית' ולא מדרבנן גם נראה דמסומא אין כ"כ ראיי' דסומא אע"ג דפטור מדאוריית' מחייב מדרבנן כדמוכ' ההיא דפסחים דמשני קסברי רב ששת ורב יוסף מצות בזמן הזה דרבנן ולכך היו יכולין להוציא אחרים ש"מ

דאינהו מחייבי מדרבנן ומה שחייבו סומא מדרבנן ואשה פטורה לגמרי היינו טעמא משום דהוי ממין בר חיובא ועוד שלא יראה כגוי שאינו נוהג בתור' ישראל אי פטרית לי' מכל המצות אבל אשה מחייבי במצות עשה שלא הזמן גרמא ומצות לא תעשה ע"כ: מ"מ נראה שלא בא לחלוק על דברי ר"ת שהרי בפרק בתרא דר"ה הביא דברי ר"ת וראייתו בלי מחלוקת ועוד ראייה של מיכל בת שאול אין להשיב ואע"ג דשאר ראיו' דחויות ובפרט שהרא"ש גופא פסק לשם דהלכתא כר' יוסי ותמיהתו איך תאמר וצונו אין זו קושיא שהרי אינו אומרת וציוני אלא וציונו שכוללת עצמה עם אנשים וכ"כ הר"ן אחר שהביא ראיות ר"ת כתב דאע"ג דאיכא לדחויה נקטינן דהא נוטלת עליהן שכר מדאמר ר' יוסי בר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה דמדקאמר גדול אלמא מי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר הלכך בכלל מצות הן ומברכת ולא נאמר הואיל ואינו נצטווה היאך יאמר וצונו דכיון שהנשים נצטוו ואף הן נוטלת שכר שפיר יאמרו וציונו עכ"ל והמגיד משנה נמי כתב וז"ל כתב הרשב"א שעלו הראשונים שאעפ"י דנשי' פטורות לתקוע מ"מ יכול' לברך וכן נהגו ואין נראה כן מדברי הרמב"ם ע"כ ומ"מ שמעינן דכל האחרונים פסקו כר"ת וכן המנהג. אכן האידנא ראוי למחות בנשים להניח תפילין אפי' בלא ברכה כאשר כתב הכלבו בשם הר"ם שאם רצו הנשים להניח תפילין אין שומעי' להן מפני שאינן יודעת לשמור עצמן בנקיות וכתב הקאר"ו וז"ל ובספר אורחת חיים הקשה עליו מדאמ' בר"פ המוציא תפילין דמיכל בת שאול הית' מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמי' ולא נהירא שטעם התם כמו שכתבו התוספו' ראיתי בפסיקתא שמיחו בה חכמים ופירשו הם דטעמ' משום דתפילין צריכין גוף נקי ונשים אין זריזות לזהר. והרמ"ה רצה ליחוש לדברי פסיקת' ע"כ ואני אומר שאין צריכין לכל זאת הא דלא מיחו במיכל לפי שהית' צדקת גמורה והית' אשת מלך גם לא הי' לה ולד והית' יכולה לשמור עצמת בנקיות מה שאין כן בשאר נשים. ומה שכתבו התוספות והרא"ש מה שחייבו סומא במצות דרבנן כדי שלא יהי' לגוי אין הכוונה שיהי' הלכה כר' יודא דסומ' פטור מן התורה במצות מדרבנן הלא כתבנו בפרק החובל סי' כ' דאין הלכה כר' יהודא אלא לפי מה שבקש ר' יוסף שיהי' הלכה כר"י וא"כ איך יעשה עם כל הברכות אלא מדרבנן כו'. נחזור לסוגיא כי אתא רב דימי אמר פעם א' היה לבוש סריקין של זהב וישב בין גדולי רומי ובאת' אמו וקרעתו ממנו וטפח' לו על ראשו ולא הכלימה וכתבו התוספו' יש במדרש שהית' מטורפת מדעתה וכן נראה לי עיקר דהא מייתי כל הני עובדא ללמוד ממנו עד היכן מגיע כיבוד אב ואם ובדינינו יכול למחות בה שלא תעשה לו נזק אף בממונו וכ"ש בגופו אם לא שכבר נעשה המעשה. אבל

מ"מ יכול לתובעה בדין ואף יכול להשבי' אותה אם תהא חייבת לו שבוע' אלא שאין משביעין אות' באלה כאשר פסק הרמב"ם והטור בשמו אלא מטורפ' היית' ומ"ה לא הי' יכול למחות בה ומ"ה לא גער בה וכתב הא דאמרי' לקמן ר' טרפון הוה לי' ההיא אימ' דכל אימ' דהות בעית למיסק לפוריא גחין וסליק לה וכל אימת דהות נחית נחתא עילוי' וקא משתבח בי מדרשא אמר לי' עדיין לא הגעת לחצי כבוד כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמת ע"כ. וגם זו לפי מה שפירש בארנקי שלה. וז"ל הטור ועד היכן הוא כיבוד אפי' נטל כיס מלא מעות ומשליכהו לים בפניו אל יכלימהו. וכתב הרמב"ם אפי' זרק הכיס של הבן לים ור"י פירש למאי דפסקינן שאין צריך לכבדו משלו ודאי אם זרק כיס של הבן יכול למונעו אלא מיירי בכיסו של אביו אינו יכול להכלימו כדי למנעו אעפ"י שעתיד ליורשו כתב הרמ"ה הא דבארנקי של בן מצי לאכלומיה דווקא מקמי דשדיי' לים דאפשר דממנע ולא שדי לי' אבל בתר דשדיי' אסור לאכלומי דמה דהוי הוה והשתא כי שתיק כיבוד שאין בו חסרון כיס הוא ומחייב בגווי' ודוקא לאכלומי אבל למתבעי' לדינא שרי ע"כ. עוד כתב הטור וז"ל ועד היכן הוא מורא אב ואם אפילו היה לובש בגדי חמודות ויושב בראש הקהל ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו והכהו על ראשו וירקו לפניו לא יכלימום אותם אלא ישתוק וירא ממלך מלכי המלכים הקב"ה שציוהו בכך שאלו בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מכוער יותר מזה לא היה לו לפרכו' בדבר ק"ו במלך מלכי המלכים הקב"ה ובוודאי איירי בענין שלא היה יכול למחות בו ומאחר שכבר נעשה המעשה לא יכלימנו ולא יגעור בו ומ"מ נראה שמידת חסידות שאינו מוחה בו ועושה נחת רוח להפק רצונו ומ"מ שעושה בענין תוכחה לבנו אפי' שגג בזו מ"מ דעתו הי' לתוכחה או להטיל עליו אימ' הא לאו הכי רשע שהרי עובר על בל תשחית וכ"כ התו' בענין זריקת ארנקי ואף שהתוספו' הפרי' על המדה וכתבו אפי' היכי דשוגג הוא ומשליכו בחמתו מ"מ בהשלכת ארנקי אין מכלימו ע"כ מ"מ אומר אני שלא כתבו התוספו' שבזה יצא מידי רשעתו היכא שעושה בחמתו אם לא ששגג בדבר וסבר שמותר לשכך חמתו וכדמשמע הלשון של תוספו' היכא ששגג אבל אם הוא חבר שיודע בוודאי שאסור לעשות כן וכמו שאמרו בפ' החובל שדרכו של יצה"ר לפתות האדם וללכדו ברשתו בכך שיאמר לו בחמתו קרע כזאת ושיבר כלים ואח"כ אומר לו לחבול בגופו עד שיאמר לו לך ועבוד ע"ז כו'. נחזור למה שכתבתי דההיא עובדא דהתם איירי במטורפת א"כ איך יתנהג עמהם אם ח"ו נטרפת דעת'. וכתב הרמב"ם וז"ל מי שנתרפא דעתו של אביו או של אמו הוי משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם מן השמים ואם א"א לו לבנו לעמוד מפני שנשתנו ביותר יניחם לו וילך ויצוה לאחרי' לנהוג כראוי וכת'

הקאר"ו וז"ל דברי הרמב"ם וכת' הטו' וז"ל. וכתב הראב"ד אין זו הוראה אם הוא יניחם וילך לו אז למי יצוה לשומרם ע"כ ומשמע שהוא נוטה לדברי הראב"ד וכתב הקאר"ו וז"ל דברי הרמב"ם נכונים וברורים הן מדגרסינן בפ"ק דקידושין רב אסי הוה לי' אימא זקינה א"ל בעינא תכשיטין עבד לה. בעינא גברא נעיין לך בעינא גברא דשפיר כוותך שבקה ואזל לארעא דישראל וכן דעת הר"ן דהאי עובד' מוכרח כדברי הרמב"ם ז"ל ותמה על הראב"ד למה השיגו ע"כ וכ"כ הר"ן על השגת הראב"ד למה דהא עובד' דרב אסי הכי משמע אולי הוא סובר דוקא למיסק לארץ ישראל ואינו מחוור ע"כ ואני אומר שיפה השיגו אם יניחם וילך למי יצוה לשומרם כמו שכתב ואינו דומה לעובדא דאימא דרב אסי דשם לא הית' מטורפת בענין שצריכה לשמירה אלא שאלה שלא כהוגן מרוע הלב ע"כ חלף והלך לו למקום שלא תראה אותו:

סימן סה

מסקינן בסוגיא א"ל ר' יעקב בר אבוה לאביי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלה לי כסא ואמא מזגא לי היכי איעביד א"ל מאמך קבל ומאביך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשא דעתי' פי' מתוך שהיה הוא ביותר אהוב לאביו ולאמו היו עושין לו געגוען הללו ואמר שלא יקבל מאביו וכתב הר"ן ומיהו אם היה אביו מקפיד בדבר הרבה יקבל מדגרסינן בירושלמי פ"ק דפיאה אמו של ר' ישמעאל באתה וקבלה עליו לרבותי' אמרה להם געגו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד באותו שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו אמרו אפשר לר' ישמעאל שאינו נוהג בכבוד אבותיו אמרי לה מה הוא עביד לך אמרה לן כד נפקא מבית ועדא אנא בעינא למסחי רגליו ואשת' מהן ולא שביק לי אמרין הואיל והיא רוצה רצונה כבודה ומכאן אתה למד כן אף לאביו ע"כ. ומסיק תניא אבדימי בריה דר' אבוה יש מאכיל את אביו פסיוני וטורדו מן העולם יש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עה"ב והא דקאמר וטורדו מן העולם פי' שנענש עליו שמראה לו צר עין באכילתו ויש מטחינ' ברחיים שהוא מלאכה קשה ומביאו לחיי עה"ב שמכבדו בדברים טובים וניחומים ובת"י גרסינן מעשה בשניהם. מעשה באחד שהי' מאכיל את אביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כל אלה אמר ליה סבא מאי איכפת לך טחין ואכול פי' לעוס ואכול כעין כלבים דמדשין ואוכלי' א"כ הראהו שקשה עליו ושוב מעשה באחד שהיה טוחן ברחיים ואב זקן הי' לו ואתא ציוו לטחוני פי' מצות המלך בשביל אביו לעבודת המלך א"ל בנו טחון ואני אלך תחתיך לעבודת המלך שאין לו קצבה אם לביזות טב לי ואם מטת מלקי טב לי ע"כ תו מסיק ועוד שאלו את ר' אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם כדי שיזרוק ארנקי לפניו לים ואינו מכלימו. ר' טרפון הוי לי' ההיא

אימא זקינה כל אימת דהוי' בעי' למיסק לפוריא גחין וסלקא עלי' אתא וקא משתבח בבי מדרשא אמר' לי' עדיין לא הגעת' לחצי כיבוד כלום זרקה ארנקי לים ולא הכלמתה והך זריקה ארנקי כבר פי' בסי' שלפני זה. תנו רבנן מכבדו בחייו ומכבדו במותו בחייו כיצד השמר בדבר אביו למקום פירש אם מכיר באנשי מקום שמכבדין אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו אל יתלה הכבוד בעצמו ואפי' יודע שיכבדוהו באביו אלא יתלה הכבוד באביו אבל אם אינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו אל יתלה באביו שאינו לו אלא גנאי לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולהו בשביל אבא. במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מורי הריני כפרת משכבו וה"מ תוך שנים עשר חודש מכאן ואילך אומר זכרונו לברכה לחיי עולם הבא תו תניא חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו ופריך וכי תירגמון לאו בר חיובא אלא אמר רבא שם אביו של חכם ושם רבו של חכם כי הא דמר בר רב אשי כי הוה דריש יתיב בפרקיה איהו אמר אבי מורי ואמוריה פי' מתורגמיה אמר הכי אמר רב אשי וכתב הרמב"ם וז"ל לא יקראנו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבי מורי. היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם ויראה לי שאין ליזהר בכך אלא בשם שהוא פלאי שאין הכל דשין בו. אבל השמות שקורין בו כל העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים ואין בכך כלום ע"כ וכתב עליו הטור וז"ל ותימא על מה שכתב שאפילו אחרים ששמם כשם אביו שאין לקרותן בשמם ע"כ ואמת שחומרא יתירה היא ואין לו הכרע כלל מן התלמוד וגבי תלמיד לרבו נמי כתב כן ותימא דמשמע דווקא לאחרים יכול לקרות בשם רבו אבל רבו בכל עניין אסור להזכיר בשמו אפי' בשם שאינו פלאי והא קרא כתיב אדוני משה כלאם ועוד באותו העת אפשר זה שם של משה שם פלאי שלא היה מצוי כי הוא היה נקרא משה על שם היאור כי מן המים משיתהו והי' צ"ל היכא דמשנה קצת לכבוד שרי להזכיר בשמו כי הוא היה אומר אדני משה כלאם ואפשר שהעולם היה קוראין אותו משה בן עמרם לחוד או משה רבינו והוא הי' אומר אדוני משה כלומר שהוא משרתו ותלמידו וא"ל למה לא א"ל אדוני לחוד אפשר לומר שהיו אצלו אהרן ואלעזר וכמה חשובים וא"כ מרוב ענוותו של משה לא ירגיש שאומר לו כי אם אחרים שקראן אדוני וכן נראה עיקר שהרא"ש הזכיר את רבו מהר"ם בשמו רבינו מאיר אלא מאחר שהיו לו אפשר שארי חכמים שהיו רבותיו א"כ הוצרך להזכירו ובמה שאמר רבינו מאיר הוה כאלו משנה שמו לכבוד ודוגמא זו מצינו להדיא בפ"ק גבי אמר רחבא אמר ר' יהוד' הר הבית סטיו

כפול היה וכתבו התוספו' דמ"ה אמר ר' יהוד' ולא אמר רב יהודא וכמו שהוא מוזכר בכל התלמוד משום שהיה רבו מובהק קרי לי' רבי ע"כ וממילא שההרגל לקרות לכל חכם ר' ישנה אותו ויקראו אותו רבינו פלוני או ר' פלוני רבי ומורי ובאביו בכל ענין אסור להזכיר שמו לעולם אלא אבי מורי כדלעיל והטעם שאין לו אלא אב אחד ואין כאן מקום לטעות וי"מ על הטור שכתב וא"א הרא"ש למה הזכירו בשמו ולא כתב אבי מורי ורוצים לחלק. בין הזכרה בפיו לכתיבה בעלמה ואני אומר שאין ראיי' לדבריהם שהוא הזכירו בלשון צח במלת כבוד ושבח וא"א הרא"ש ר"ל ראש לכל ישראל ולא שכתב או שאומר וא"א ר' אשרי ז"ל. תניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו מקרא כתיב בתור' כך הוא ופרש"י מתוך שמזכירו יבין בעצמו ולא יתבייש וכן פי' הטור. אבל הרמב"ם כת' וז"ל יאמר לו אבא כתוב בתור' כך וכך כאלו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו ע"כ ולישני דגמרא דילן אבא מקרא כתיב בתורה דמשמע מלשון שאלה תו מסיק מתני ליה רב יחזקא' למריה בריה הנשרפין בנסקלין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה א"ל רב יהודא ברי' אבא לא תתני' הכי וכו'. ומסיק א"ל שמואל לרב יהודא שיננא לא תימא לאביך הכי דתניא הרי שהי' אביו עובר על דברי תורה אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה כו'. תנו רבנן איזהו מורא ואיז' כיבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא והא דאין עומד במקומו פרש"י מקום המיוחד לו לעמוד בסוד זקנים עם חביריו בעצה. והרמ"ה כתב דה"ה במקום המיוחד לו בביתו להיסב וכת' הקאר"ו על דברי הטור שהביא וז"ל ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דרש"י פליג אהרמ"ה ושרי במקום המיוחד להסב בביתו ולי נראה דלרש"י נמי אסור ולא איצטרכא לי' לרש"י לאשמועינן דהיינו לא ישב במקומו דקתני בברייתא אלא דלא עומד במקו' הוא דאתא לפרושי דהא ודאי לא ומסתר לי' לעמוד מעומד במקום שאביו רגיל לישב בביתו דלית בי' זילותא כלל אבל במקום שדרך לאביו לעמוד שם בסוד זקנים אם עומד שם אפי' מעומד הוי זילות' שנרא' מחשב עצמו מכלל אנשי העצה ונמצא שהוא משוה עצמו לאביו א"נ דלא יעמוד נמי לא ישב הוא ומשום דקשה היינו לא ישב הוצרך לפרש דלא יעמוד במקומו היינו במקום המיוחד לישב שם בסוד זקנים ולא ישב במקומו ממילא משמא שהוא מקומו המיוחד לו לישב בביתו ולא זו אף זו קתני ע"כ. אכן הנרא' בעיני לפרש דברי הברייתי' דלא ישב במקומו בכל מקום המיוחד לו בין בהסיב' בין בוועד חכמים ולא יעמוד במקומו בענין התפלה שלא יעמוד במקום שהוא רגיל לעמוד שם שם ולקבוע תפילתו וכן כתב ר' ירוחם בשם הרמ"ה דמקום המיוחד

לאביו להתפלל שם הוי בכלל לא עומד במקומו והא דקאמר לא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו ופרש"י אם הי' חולק בדבר הלכה לא יאמר נראין דברי פלוני והרמ"ה כתב זה אין צריך דהיינו סותר את דבריו אלא אפי' נראין לו דברי אביו אין לו לומר נראין דברי אבא שנראה כמכריע דברי אביו אם יש לו תשובה להשיב על החולקין ישיב ע"כ ויפה כתב ולשון ואין מכריע את דבריו אאביו קאמר בפ' ולא אפלוני שחולק עליו קאי:

סימן סו

איבעיא להו הא דמאכילו ומשקיהו לאב משל מי הוא אם משלו או משל אב ר' יודא אומר משל בן ר' נתן בר אושעיא אמר משל אב מורו לי' רבנן לר' ירמיה כמ"ד משל אב וכתב הרא"ש מדברי התוספו' וז"ל וכן הלכתא וכן פסק בשאלת דרב אחאי בפרשת וישמע והיכא דרוויחי לבן ולאב לית ליה כייפינן לי' לבן ושקלינן מיני' בתורת צדקה ויהיבנן לאבוה כי הא דרב פפא אכפייה לר' נתן בר אמי ואפיק מיני' ד' מאות זוז לצדקה וכן שדר' במתיבתא וכן הביא רבי' חננאל ז"ל ראיי' מן הירושלמי מעובד' דר' יונתן שכפה את הבן לזון את האב הלוואי ברירה לן כל שמעתתין כהדין שכופין את הבן לזון את האב אין כל כך ראיי' משם דהתם בכותב כל נכסיו לבניו איירי ואהכי מייתי לי' בפרק נערה שנתפתתה ועוד הביא ראייה מההוא דתניא דתני ר' שמעון בן יוחאי מצינו שהקפיד הקב"ה על כיבוד אביו ואמו יותר מכבודו בכבודו הוא אומר כבד את ה' מהונך אם יש לך ממון חייב ואם לאו פטור בכיבוד אב ואם נאמ' כבד את אביך ואת אמך בין שיש לו ממון בין שאין לו ממון אפי' הוא מחזיר על הפתחים והא דקאמר אמרי' אפי' הוא מחזיר על הפתחים לא שיכבדוהו משלו ויחזיר הוא על הפתחים דהא קי"ל משל אב אלא בגופו מכבדו ויבטל ממלאכתו ומתוך כך צריך לחזור על הפתחים ע"כ. וסוגיא דשמעת' לפי מה דפסקינן משל אב נמצא הא דקתני האב ובנו הרב ותלמידו פודין זה לזה מעשר שני ומאכילין זה לזה מעשר עני איירי כפשוטו ולא צריכא לאוקמי בהעדפה והארכתי בזה בפ"ק דב"ב סי' ס"ז:

סימן סז

תניא ר' אליעזר בן מתיא אומר אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות מניח אני הכבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבין במצוה איסי בן יהודא אומר אם אפשר המצוה לעשות ע"י אחרים תעשה ע"י אחרים אמר רב אדא בר מתנא הלכה כאיסי בן יהוד' וכתב הר"ן ה"מ כששתיהן לפניו אבל כשהתחיל המצוה אעפ"י שאפשר לעשות' ע"י אחרים אם נזדמנה לו מצוה שאי אפשר לו לעשות' ע"י אחרים לא יניח את הראשונה דהא קי"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולא מפלגי בין מצוה למצוה והכי משמע

מדברי רש"י שכת' ויש מצוה אחרת לפניו ע"כ עוד דקדק ר' ירוחם בשם הרא"ש מדברי רש"י קבורת המת או לויה דהיינו מצוה עוברת עסקינן דאם אינ' עוברת אעפ"י שאי אפשר לה לעשות' ע"י אחרים יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשנה. תו מסיק אמר רבא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרת' גדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם שכל אותן שנים שעשה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש עליהם אמר רב יצחק בר שילא אמר רב חסדא האב שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב יוסף אמר אפי' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול וסוגיין כרב יוסף אלא מיהו אע"ג דכבודו מחול הדור בעי למעבד לי' כי הא דרבא הוי משקי בי' הלולא דברי' ודלי' ליה כסא לרב פפא ורב הונא ברי' דרב יהושע וקנו מקנייי' לרב מרי ורב פנחס ברי' דרב חסדא ולא קמו מקמי' אקפיד ואמר הני רבנן רבנן והני רבנן לאו רבנן. והא דקאמר הדור בעי למיעבד פי' כאלו רוצה לעמוד לפניו תו מסיק נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך שתה' אימתו עליך:

סימן סח

פסקא כתב הרמב"ם ממזר חייב בכיבוד אביו ואמו ומוראו אעפ"י שהוא פטור על מכתן וקללתן עד שיעשה תשובה אפי' היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתייירא ממנו וכת' עליו הטור וז"ל ונ"ל כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו כדאמרינן גבי הניח להן אביהן פרה של גזולה חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם ופריך והא לאו עושה מעשה עמך הוא פירש ואין חייבין בכבודו ומשני כשעשה תשובה אלמא כל זמן שלא עשה תשובה אינן חייבין בכבודו ע"כ והנה מה שכתב הטור פרה של גזולה לפום ריהטא כתב כן כי אירי התם בנטל אביו ריבית כדאית' בפרק איזהו נשך וא"כ אין לו מקום כאן לסתור דברי הרמב"ם דהתם מדינ' [לא] אמר חייבי' בי' להחזיר דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידי' אזהר רחמנא לברי' לא אזהר רחמנא אלא משום דכבוד אביהם חייבין להחזיר ודווקא בדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת דהוי לה ההיא פרה כאלו לא הורישה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה והיא דבר המסויים הלכך אע"ג דעדיין לא הוציאו מרשותו חייבי' להחזיר מפני כבוד אביה' אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשוהו והתורה לא חייבתם להחזיר דלדידי' אזהר לבריה [לאן אזהר הלכך הוה לגמרי ממונא דידם ואינ' חייבי' לכבד את האב בממונם דהא אפסקא הלכת' כמ"ד משל אב אבל בשאר כבוד דלית בי' חסרון כיס אפ"ה נראה דחייבים אעפ"י שהוא רשע כדמשמע מההיא דפרק הנחנקין פי' מדתנן חייב בכבוד אביו ומוראו וכו'. בפר' ו' מהלכות ממרים וטעמו מדתנן בפרק ב' דיבמות מי שיש לו בן מ"מ פוטר את אשת אביו מן החליצה

ומן היבום וחייב על מכתו וקללתו חוץ ממה שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ובגמ' פריך מ"מ לאתויי מאי לאתויי ממזר ומקשה בגמ' אמאי חייב על מכתו ועל קללתו קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ואוקמוה בשעשה תשוב' וכתב הרי"ף על זה ה"מ לעניין חיובא אבל לעניין איסורא אפי' לא עשה תשובה אסור לבן להכותו ולקללו דגרסינן בפ' הנחנקין לכל אין הבן נעשה שליח לא להכות אביו ולא לקללו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו וכ"כ הרא"ש ולאפוקי מתוספו' שכתבו דההוא דהנחנקין בשעשה הוא תשובה כך כתב הקאר"ו ויפה כתב אלא שמ"מ אין ראיי' ג"כ מהא דאסור להכותו או לקללו מ"מ משמעות שצריך לכבדו או לירא מלפניו גם לא מסתבר לכבד הרשע ולירא מלפניו אם הוא רשע אפי' הוא אביו אלא שלא ינהוג בו מנהג בזיון עוד כתב הרמב"ם אעפ"י שאדם חייב לירא מפני אביו ואמו מאוד ולכבדן אסור לאדם להכביד עולו על בניו לדקדק בכבודו עמם שלא יביאן לידי מכשול אלא ימחול ויתעלם עיניו מהם שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול והמכה לבנו הגדול מנדין אותו שהרי עבר על ולפני עור לא תתן מכשול כדאית' בפ' אלו מגלחין. וכתב הקאר"ו שמצא בקונטרסי"ן שלא אקרי גדול להאי ענייא אלא עד כ"ב שנין או כ"ד שנין כדאמרינן לעיל אידך על צווארי דבריך משיתסר ועד כ"ב שנין וא"ד עד כ"ד ואומר אני שאין לנדותו במכה בנו הגדול עד שיעבור כ"ד שנין אבל מ"מ אסור להכותו לכשיגיע לכ"ב שנים וכל זה בלא נשא אבל נשא נקרא גדול בעיני הבריות וכפי לשון בני אדם ולא דווקא המכה בנו גדול אלא כל הגורם מכשול לחבירו חייב נידוי ומנדין אותו כמו שכתב הרמב"ם בהלכו' נדוי עוד כתב הרמב"ם והטור הביאו חייב אדם לכבד אשת אביו אעפ"י שאינו אמו כ"ז שאביו קיים וחייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מות' אינו חייב בכבודם ומ"מ מצוה לכבדם אפי' לאחר מות' וחייב אדם בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו וחייב לכבד חמיו דכתיב אבי ראה גם ראה ע"כ. והנה מ"ש מצוה לכבדם כו' היינו מדאמרינן בפרק הנושא שרבינו הקדוש צוה את בניו שיזהרו בכבוד אשתו לאחר מותו אע"פ שלא היתי' אמם ומה שכתב בענין כיבוד אחיו והגדול כתב הרא"ש בתשובה דל"ש אחיו הגדול מן האב או מן האם כתב עוד על אח גדול שביזה וחירף לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים ונידה הקטן בשנים לגדול. ויפה עשה שנידהו דכיון דאינו נושא פני' לתורה אינו עושה מעשה עמך ומן הדין אינו חייב לכבדו ע"כ ויש להקשות מאחר שילפינן מריבוי את אביך ואת אמך א"כ נימא כי התם מה התם אפי' הוא רשע מ"מ אסור לקללו ולחרפו ונידוי הוא ארור וא"כ איך יכול להחרימו ונרא'

דלא קשה מידי דהנך ריבויי אצל כיבוד כתיב ואצל אביו גופו אם אינו עושה מעשה עמך אינך צריך לכבדו כדפרישי':

סימן סט

תנו רבנן מפני שיבה תקום יכול אפי' מפני זקן אשמאי פי' בור כמו והאדמה לא תשם דמתרגמינן וארעא לא תבור וכמו פתחי שמאי דפרק התכלת כך פי' תוספת בשם ר"ת ולאפוקי פרש"י שפירש לשם רשע ועם הארץ דבהא לא מחייב איסי בן יהודא לכבדו דמותר להכותו ולקללו דאינו עושה מעשה עמך ומסיק ת"ל זקן ואין זקן אלא חכם שנא' אספה לך שבעים איש מזקני ישראל ר' יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא מי שקנ' חכמה שנא' ה' קנני ראשית דרכו יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור ואיזה היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ארבע אמות יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בה חסרון כיס יכול יעמוד מפניו בבית הכסא ובית המרחץ תקום והדרת לא אמרתי קימ' אלא במקום שיש הידור יכול יעלים עיניו שלא יראנו ת"ל תקום ויראת כל דבר המסור ללב אמרינן בו ויראת ר"ש בן אליעזר אומר מניין זקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהוד' אומר מפני שיבה תקום ואפי' כל שיבה במשמע ר' יוסי הגלילי היינו ת"ק איכא בנייהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק וחכים לא ר' יוסי הגלילי אומר אפי' יניק וחכי' כתב הרא"ש וא"ת למאי איצטרכ' בין לרבנן בין לר' יוסי הגלילי שמעינן משיבה דצריך להקים מפני שיבה זקן שאינו אשמאי אע"פ שאינו מופלג בחכמה אלא רבנן דרשי הזקן מזקני העיר למעוטי יניק וחכים ואפי' הוא מופלג בחכמה ור' יוסי הגלילי דרש זקן זה קנה חכמה ואפי' הוא יניק וחכי' אם הוא מופלג בחכמה ע"כ, אף לפי זה אין אנו יודעין בהכרח אם יניק וחכים בעינן מופלג בחכמה נהי דת"ק מטעם יניק וחכי' אפשר קאיירי אפי' מופלג אבל מ"מ לר' יוסי הגלילי דמרבה יניק וחכים איירי אפי' בלא מופלג או דווק' במופלג איירי ונרא' לכאור' דלישנא דיניק וחכי' משמע חכם בעלמא אפי' בלא מופלג אכן מדברי התוספו' שהקשו לר' יוסי הגלילי דדריש יניק וחכים שיבה למה לי וכי הוא גרוע בעבור שהוא נמי שיבה בהדי חכמה הא אפי' ביניק וחכי' איירי קרא וכתבו וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיבה ה"א דניבעי זקן ממש אבל יניק וחכי' לא להכי אתא סיפא לגלויי דלא בעינן זקן וחכים אלאו בחד לחוד סגי אפי' יניק וחכי' ומיהו קשה דא"כ מאי קאמר בדברי ר' יוסי הגלילי כדאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום אדרב' לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיבה זקן כמשמע זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק וחכי' משמע והדרא קושי' לדוכתא ונראה לר"י דוודאי יניק וחכי' צריך

שיהא מופלג ולכך איצטרך שיבה אעפ"י שאינו מופלג דכך לי זקן שאינו מופלג כיניק וחכי' שהוא מופלג אבל אם היו שווים בחכמה היניק והזקן צריך שיעמוד היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהי' מופלג בחכמה וגבי זקן אינו צריך ע"כ אבל אין הכרח לדבר דשמא בעי שיבה למעוטי יניק וחכי' לת"ק ומ"ה צריך לומר בדברי ר' יוסי הגלילי לת"ק לכתוב מפני שיב' תקום והדרת כו' ור' יוסי הגלילי ס"ל דאי לאו כתב שיבה ה"א זקן ממש כפי' הראשוני' של תוספו' או ה"א זקני שווים אבל זקני השוק כפי' הראשון שכתב הרא"ש אבל לא שבא לומר דצריך לקום מפני שיבה אפי' אינו מופלג וכ"ש לפי האמת דקי"ל כאיסי בן יהוד' דס"ל כל שיבה במשמע אפי' זקן אשמאי מסתבר נמי לומר יניק וחכי' לא גרע ומה שכתב בסמ"ק דיניק וחכי' בעינן מופלג אף לאיסי שכמו שמוכרחים אנו לפ' אליבא דר' יוסי הגלילי כדלעיל ג"כ נפ' כך אליבא דאיסי הלא כתבתי שאינו בהכרח לפרש כן אפי' לר"י הגלילי ואף א"ת שנפרש כן לר"י מ"מ לאיסי מנלן לפרש כן דלמא בהא נמי פליגי איסי אר' יוסי הגלילי. ומסיק א"ר יוחנן הלכה כאיסי בן יהוד' וכתב הרא"ש ומבן שבעים נקרא שיבה וכתב עוד וכיון דס"ל לאיסי בן יהוד' כל שיבה במשמע בע"כ דריש זקן זה שקנה חכמה יניק וחכים כר"י הגלילי וכן הלכ' ע"כ ואף שמדבריו לא משמע הכי שלא הזכיר הלכה כאיסי בן יהוד' אלא לעניין כל שיבה ולא הזכיר יניק וחכי' מ"מ הדעת מכרעת דאף איסי ס"ל הכי וכן דעת כל המחברים וכן פסק הרמב"ם ולא כדברי הרמב"ן שבא לישבו כמו שכתב הר"ן וכתב הסמ"ג וז"ל א"ר יוחנן והלכה כאיסי בן יהודא ולא כת"ק דצריך שיבה וחכמה ודלא כר' יוסי הגלילי דאמר יניק וחכים ומזהיר ליניק לכבד לזקן וחכי' ואין לפרש דר' הגלילי מודה לאיסי בן יהוד' בזקן ולא חכי' דא"כ היינו כאיסי ועוד כי קאמ' מאי איכא בין ר' יוסי הגלילי לת"ק יניק וחכים ה"מ למימר דאיכ' בינייהו זקן ולא חכי' וכתב עוד ומדפסק ר' יוחנן כאיסי דקאמר כל שיבה במשמע למדנו שגם הלכה כר"י הגלילי דאמר והדרת פני זקן זה שקנה חכמה אפי' יניק וחכי' ולא כת"ק דמצריך שיבה וחכמה ע"כ וצ"ל מה שאמר הסמ"ג דלא קי"ל כר"י הגלילי בהא דמזהיר קרא ליניק וחכים לכבד זקן וחכים אין הפיר' דלר"י הגלילי קרא אתא להכי לאזהורי ליניק וחכי' כו' דזה לא נאמר בקרא אלא שמשמע הכי פי' ר"י שכתב וז"ל התוספו' דוודאי יניק צריך שיהא מופלג ולכך איצטרך שיבה אע"ג שאינו מופלג כמו יניק וחכים אבל אם היו שווים בחכמה היניק והזקן צריך שיעמוד היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהא מופלג וגבי זקן אינו צריך ע"כ ונרא' לפרש דוקא אליבא דר"י הוא דאשמועינן הכי מאחר שראינו שאף בשיבה תלה המעלה בחכמה אלמא דשני המעלות בעינן לפעמים ביחד אלא שאינו צריך כ"כ חכמה כמו יניק ממילא אם הם

שווין במעלה שצריך לעמוד היניק מפניו מחמת הזקנה אבל לאיסי שתלה בשיבה לחוד בלא חכמה וסבר נמי דאף בחכמה תלה כגון יניק וחכי' א"כ לקמן מ"מ לא שמעינן אם שווין הם בחכמה שצריך היניק לעמוד מפניו דשני מעלות הם זקנה וחכמה ועדיף זה כמו זה ואפי' יבאו שני המעלות יחד אינ' מכריע דלא תלה זה בזה ומ"ה קאמר שאין הלכה כר"י דאמר יניק וחכים ומזהיר ליניק כו'. פירש דווקא לר"י הוא דשמעינן הכי ולא לאיסי בן יהוד' וא"כ מאחר שאין הלכה כר"י אלא כאיסי לא אמרינן האי סברא ומ"מ נראה בעיני דאם שניהם שווין במעלות וא' זקן מחבירו בדבר המנכר כגון שבעי' ושמנים כו' צריך זה לעמוד מפני זה דהא במעלה דידי' עדיף מיני' וכן אם שניהם שוים בשנים והא' יניק וחכים והשני מופלג שצריך היניק לעמוד מפני המופלג. ועוד נראה דאפילו אינו מופלג אלא שחכם מיני' טפי הוא ענין חשוב במעלות חכמה וצריך לקום מפניו אף שבזקנה אינה כן אם לא שזקן ממנו עשר שנים במעלת הזקנה וז"ל הר"ן עומדים בפני יניק וחכים ומיהו ה"מ כשהוא גדול ממנו אבל אין גדול עומד מפני קטן מדאמרי' בגמרא דר' אילעי ור' יעקב בר זבדי הוה יתיבי חלף ואזל ר"ש בר אבא וקמו מקמיה אמר להו חדא דאתון חכימין ואנא חבר כלומ' ואינכם חייבי' לעמוד ואפשר שאפי' פטור נמי שאינו חייב לעמוד מפני חכם אלא בגדול הימנו ודאמרינן בפ' אלו מציאות בתלמידי חכמים שפטורין זה מפני זה אפי' כמלא עיניו בכה"ג אפי' גדול על קטן חייב כיון שהוא רבו ע"כ. והת"ח שבבבל נמי לומדין זה מזה כתב הרמב"ם וז"ל מי שהוא זקן מופלג בזקנה אעפ"י שאין חכם עומדי' לפניו ואפילו חכם כשהוא ילד עומד בפני הזקן המופלג בזקנה ואינו חייב לעמוד כדי קומתו אלא כדי להדרו ומזה אין סתירה לדברי משום דהפלגה קא גרם שצריך לעשות לו הידור אפי' בלי הפלגה אפי' הזקן הי' נמי חכם אין צריך היניק וחכים לעמוד מפניו אפי' לעשות לו הידור דדוקא לר' יוסי הגלילי הוא דבעינן הכי שיעמוד היניק כו' ולא לאיסי כדמוכא מדברי הסמ"ג כדפרי' וז"ל הטור מה שכתב על דברי הרמב"ם ואינו יודע למה כתב שאינו חייב לקום בפני הזקן כדי קומתו דהא מהך קרא ילפינן זקן וחכם וכמו שצריך לקום מפני החכם מלא קומתו כך צריך מפני הזקן ואפשר שלא אמר שאין צריך לעמוד לפני הזקן מלא קומתו אלא ילד חכם שכיון שצריכין לנהוג בו ג"כ כבוד אין לו לקום מפני הזקן אלא יעשה לו הידור אבל כל אדם צריך לעמוד בפני הזקן מלא קומתו והכי מסתברא נמי בשני חכמים או בשני זקנים שאין אחד צריך לקום בפני חבירו אלא יעשה לו הידור ע"כ. והידור זו בשווים לא ידענ' ממה לקח והכי משמע מסוגי' דהכא דכיבוד של ת"ח אפי' אינו תלמידו צריך לכבדו מפני חכמתו אם אינו בשווים דוקא לענין כיבוד אבל לענין מורא פשיטא דלא

שייך מורא אלא גבי רבו או מופלג בדורו שהוא כרבו וכן כתבו התוס' בפ' ד' וה' וכן יראה מלשון הרמב"ם:

סימן ע

אמר מר מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הדר שאין בה חסרון כיס מכאן אמרו אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתן ה"פ אם עוסקין במלאכה של אחרים אינן רשאי לבטל ממלאכתן ואם עוסקין במלאכת עצמן הכי פירש אין רשאין כו' אין חייבין כדתנן בערכין פרק המקדש שדהו אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשור זה לקרבו לעולה אעפ"כ שאינו רשאי פי' משאמר שור זה לעולה ואח"כ החרימו שחל החרם עליו וצריך ליתן דמי פדיונו לכהנים וקאמר שאין שמים אותה בכל שויה אלא אומדי' כמה היה אדם נותן בשור זה כדי להקריבו עולת נדבה אעפ"י שאינו חיי' קרבן שהרי זה נמי לא אמר עלי עולה אלא זו עולה וק"ל. יכול יעמוד מפניו בבית הכסא או בבית המרחץ ת"ל תקום והדרת ומסיק בסוגיא בבתי גוואי שהוא מקום שעומדים שם ערומים אבל בבתי בראי חייב לעמוד מפניו. אמר ואיזה קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק כמלא עיניו אביי מכי חזי לאודנא דחמרא דרב יוסף קאים מקמי' דקי"ל רכוב כמהלך וחייב למיקם מקמיה כתבו הרי"ף והרא"ש גר' ביומא בפרק הביאו לו את הכף תלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך אלא יצדד פניו והולך כי הא דרבי אלעזר כי הוה מיפטר מיניה דרבי יוחנן הוה מסגי ואזל לאחוריה כי הוה בעי ר' יוחנן לסגויי הוה גחין וקאים רבי אלעזר מדוכתא עד דהוה מיכסי ר' יוחנן מיניה. תו מסיק אמר אביי נקטינן דאי מקיף חיי אביי מקיף ר' זירא מקיף פיר' מקיף דרך אחרת שלא לעבור בפני הצבור. חיי מאריך ימים. תו מסיק ר' יוחנן קאים מקמיה סבי ארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עליהו דהני הרפקתי פי' מקראות וצרות וראו נסים הרבה ומופתים שעברו עליהם. רבא מיקם לא קאים הידור עבד להו אביי יהיב ידיה לסבי דארמאי פי' פושט ידו לזקני' כל כמה שעוברי' אצלו ונשענין עליו רבא משדר שלוחי' פי' שלח שלוחיו לפשוט להם יד והוא עצמו לא והרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא הא דר' יוחנן ורבא לחוד דעבד להו הידור משמע שכן הלכה דלא בעינן אלא הידור והטור כתב וז"ל ואפי' זקני גוים מצוה להדרם לקום קצת מפניהם ולסומכם בידו ובוודאי היינו פירושו דרבא עביד להו הידור היינו קימה קצת וגם היכא דבעי סמיכ' עבדינן להו כאביי ואביי ורבא לא פליגי. והרמב"ן כתב וז"ל בזה הלשון מצוה להדרן בדברים ונותנין להם יד לסומכם דהיינו מפרש הדור בדברים. והקאר"ו כתב הטור פסק כר' יוחנן ור' יוחנן קימה קצת קאמ' וממילא רבא הידור היינו דברי'

ופסק כרבא וכאביי וטעות הוא בידו דא"כ איך שבק הטור דברי רבא דהוא בתראי ופסק כר' יוחנן ובפרט מאחר דפסק כאביי א"כ איך לא יפסוק כרבא אלא עיקר כדפרישית:

סימן עא

גרסינן בפ' יש נוחלין והרא"ש הביאו וז"ל א"ר אמי בישב' הלך אחר החכמ' במסיב' הלך אחר הזקנה אמ' רב אסי והוא דמופלג בזקנ' מאד פי' רשב"ם בישיב' בין לדין בין לשאר ישיבו' של תורה מושיבין את החכם למעלה מן הזקן במסיבה למשתה וה"ה לנישואין כבנות צלפחד והוא דמופלג החכם בחכמה שחכם הוא מאוד אז הלך אחר חכמה ולא אחר זקנה אם הוא חכם קצת והזקן מופלג בזקנה שהוא זקן מאוד אז חלק כבוד בבית המשתה יותר מלחכם אם החכם מופלג בחכמה אעפ"י שהזקן חכם קצת אם אינו מופלג בזקנה החכם שהוא מופלג קודם לכבדו שמעינן מהכא דחכם מופלג וזקן מופלג שאינו חכם כל כך כבחור בישיבה הלך והושיב את החכם בראש ולדבר תחלה, ובמסיבה הלך אחר הזקנה. והיכא דחכם הוי מופלג בחכמה וזקן לא הוי מופלג בזקנה מכל מקום הולך אחר החכמה אפי' אפי' במסיבה. והיכא דזקן הוי מופלג בזקנה וחכם לא הוי מופלג בחכמ' בכל מקום הולך אחר הזקנה ואפי' בישיבה. והיכא שהזקן חכם קצת אפי' הבחור חכם יתר ממנו והיכא דלא מופלגין לא האי בחכמה ולא האי בזקנה נראה בעיני בכל מקום הלך אחר הזקנה מדאמר רב אשי היכי דתרווייהו מופלגין הולכין בישיבה אחר החכם ובמסיב' אחר הזקן מכלל היכא דלא מופלג לא האי ולא האי הולכין בכל מקום אחר הזקן דבשביל שהחכם חכם קצת ממנו אין לנו לבייש הזקן והחכם אינו בוש בכך מאחר שהוא זקן ממנו יודע הוא שבשביל זקנתו חולקין לו כבוד ע"כ וכן פסק הרמב"ם. והר"ן כתב בשם הרח"ה שחולק בדבריו וסובר היכא דאין א' מהן מופלג הוי ליה כאלו תרווייהו מופלגין ובישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה ע"כ וכן נראה בעיני עיקר בפרט לפי מה שכתבתי כבר מאחר דקי"ל כאיסי א"כ מעלת הזקנה ומעלת החכמה שקולין הם כל זמן שאין כאן הפלגה עוד איכ' גירסא לשם דמסקינן בהלכתא חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב והלכתא אין חולקין ל"ק הא דפליג ליה רבו יקרא והא דלא פליג ליה יקריה וכ"כ המרדכי בשם התוס' אמר רבי אליעזר כל ת"ח שאינו עומד בפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר אינינו ירא מלפני האלקים מורא זה איני יודע מה היא כשהוא אומר תקום ויראת מאלקי' הוי אומר מורא זו קימה א"ר יהושע בן לוי כל מלאכה שעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו כתבתי בפרק אלמנה ניזונית סימן ב' תניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה

כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו כל אתין שבתורה שדרשת מה תהא עליהם אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרשה כך אקבל שכר על הפרישה עד שבא רבי עקיבא ולמדו מעניין מורא של רבו את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח. בפרק חלק אמר רב אייבו אמר רבי ינאי אין ת"ח רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים מיתיבי ר' שמעון בן אליעזר אומר מניין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת ואי אמרת שחרית וערבית בלבד אמאי לא נטרח חיובא הוא אלא לאו כולו יומי לא לעול' שחרית וערבי' בלבד ואפ"ה כמה דאפש' ליה לא נטרח וכתב הרא"ש וז"ל הרי"ף לא הביא הא דר' אייבו אמר ר' ינאי אין ת"ח רשאי לעמוד אלא שחרית וערבית שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים משום דמשמע ליה כר"א דאמר כל ת"ח שאינו עומד כו'. פליג אדרבי ינאי וס"ל דהלכתא כרבי אליעזר שלא נתן קצבה וגם ר"ע השוה מורא החכם למורא שמים ואם אדם מקבל פני השכינ' כמה פעמים ביום צריך לעמוד באימה ובמורא ולכך סמך רב אשי דברי רבי אליעזר בתר מימרא דרבי ינאי לאשמעונין דפליג עליה והא דלא קאמר ורבי אליעזר אמר לפי שלא היה בדורו של רבי ינאי והמחוור בעיני מה שכתב ר"ב והמרדכי הביאו וז"ל כתב ר"ב נראה כפי' מורי קרובי דאין ת"ח העוסק בתורה לעמוד ולבטל מלימודו אלא שחרית וערבית כדאמרינן פ"ק דשבת כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפילה והשתא לא קשה מדרב יוסף דאמר לעיל כד הוה שמעא קל כל כרעא דאימיה הוי קאי וגם גחין כל אימת דהוה אימיה בעייא למיפק אפוריא משמע אפילו ק' פעמים ביו' וכבוד הרב עדיף מכיבוד אב ואם ע"כ ולישנא הכי מוכח דקאמר אין ת"ח רשאי לעמוד כו' ונא קאמר אין התלמיד רשאי לעמוד כו'. אלא כלומר ת"ח שעוסק בתורה קאמר ובזה מתיישב נמי מה שהקפידו רבא וכן רב פפא בסעודת ביניה' שלא היו תלמידיהם קמו בפניהם אעפ"י שהיו בוודאי קמים שחרית וערבית אלא בלא לימוד צריך לקום כל פעם ופעם והתוספ' תירצו בע"א הא דקפדי הני בסעודה לפי שדין זה אינו נוהג אלא אותן הדרים בבית הרב דמסתמא עמדו שחרית וערבית אבל בתלמידים אחרים חייבים לעמוד אפילו מאה פעמים ביום שמא יראה אחר ויחשדם ואפילו אותן שדרים בבית הרב נמי אם באו פני' חדשות צריכין לעמוד ע"כ. ואפי' לפי מה דפירש ר"ב הוא העיקור מ"מ איכא נפקותא בהאי תירוצא של תוספות היכא דאמר הרב לתלמידו שאין צריך לעמוד מפניו מכל מקום בפנים חדשות או היכא דאיכא חשד ואיכא זילותא בדבר צריך לעמוד מפני הרואים:

סימן עב

מסקינן בסוגיא איבעיא להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפניו כלומר שהבן רבו של אב מהו שיעמוד מפני אביו ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יודא שיננא קום מקמי אביך כלומ' ואע"ג דרב יהודה רבי' דרב יחזקאל אבוה הוי כדמוכח בגמרא לעיל דאמר לי' אבל לא תתני הכי ודחינן שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפי' מר שמואל נמי קאי מקמיה ואלא מאי קאמר ליה כלומר אמאי צריך לאזהורי אי לאו למיליף מיניה הוראה בעלמא דאע"ג שהוא רבו חייב לעמוד מפניו ומפרקי' דה"ק ליה זימנין דאתי מאחוריה קים את מקמי ולא תיחוש ליקרא דידי שגם אני הייתי עומד אלו ראיתיו הא לא הכי לא הוי ליה למיקם מקמי' דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אלא היכא דפליג ליה רבי' יקרא כדאיתא בפרק יש נוחלין כן פירש הר"ן תו מסיק איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו וכתב הר"ן כלומר אפי' את"ל דאביו חייב לעמוד מפניו קא מבעיא ליה דאפשר שכל אחד חייב לעמוד בפני הא' זה מפני שהוא אביו וזה מפני שהוא רבו ולא איפשטא וכתב רבינו חננאל ז"ל שאעפ"י שהוא רבו של אביו חייב לעמוד מפני אביו אבל אביו אינו חייב לעמוד מפניו ואף הר"ח ז"ל כ"כ בפירוש מהלכה ממרים וצ"ע למה ונראה לי דאע"ג דלא נפשט בגמרא דילן ילפי לה דמגרסינן בירושלמי אמו של רבי טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת הלך ר"ט והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהם עד שהגיעו למטתה פעם א' חלה ר"ט נכנסו חכמים לבקרו אמרה להם יתפללו על ר"ט בני שהוא נוהג בי כבוד יותר מדאי אמרו לה מה היה עביד לך יותר ותנייא להו עובדא אמרין אפילו הוא עושה כן אלפים עדיין לא הגיע לכבוד שאמרה תורה ע"כ בירושלמי. ובוודאי דקימה דרבו אינו אלא מדין חכם ואם איתא שאין הבן חייב לעמו' מפני אביו כשהבן רבו לא היתה רשאי אמו של ר"ט לקבל הימנו כך הלכך אע"ג דבגמרא דילן מספקא לן שבקינן ספיקין ונקטינהו פשטיהו ולא משמע דמשום בעלת מעשים הוה מדאמרי סתמא עדיין לא הגיע לכבו' שאמרה תורה ע"כ והרא"ש כתב מאחר דלא נפשטו הבעיות ספיקא דאורייתא לחומרא ויעמדו זה מפני זה וכתב עוד אמרו עליו על רבינו מאיר מורנטבורט מיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שיבא אביו אליו ע"כ ותמיהני מאחר שפסקנו לעיל שהאב והרב שמחלו כבודם כבוד' מחול. א"כ ה"ל למהר"ם למחול על כבודו ולקום מפני אביו ונרא' בעיני משום דמסקינן לעיל אפילו היכי שמחלו על כבודם מ"מ הידור בעי למיעבד וא"כ הי' חוכך להחמי' דשמא הלכה הוא שהאב צריך לעמו' מפני הבן ואף אם ימחול הבן מ"מ הוה בעי למיעבד ליה הידור והוא לא רצה שאביו יעשה לו הידור ונראה בעיני דוודאי למאן

דאפשר ליה כמהר"ם שלא היו דרים יחד אבל למאן דלא אפשר מ"ה אין צריך לעקור מדירת אביו ובפרט היכי שאביו חשק בו ופרידתו קשה עליו כמות א"כ הוא יעמוד מפני אביו וימחול הבן על כבודו ואביו לא יעשה לו אלא הידור לחוד:

סימן עג

איבעיא להו מהו לעמו' מפני ס"ת ר' חלקי' ור' אליעזר ור' שמעון אמרו ק"ו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש. וכתב הר"ן וז"ל והא דאמרינן במס' מכות כמה טפשאי הני אינשי דקיימי קמי ס"ת ולא קמו קמיה גברא רבא לאו משום דעדיף גברא רבא מספר תורה דהא איפכא אמרינן הכא אלא לומר כיון שאלמל' הם היתה כרוכה ומונחת ואינהו מפרשי לה כדאמרינן התם דהא באורייתא כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי להו חדא כמה טפשאי נינהו דלא סבר דכשם שראוי לעמוד מפני כך ראוי לעמוד מפני לומדיה. ובתוספתא אמרו דהתם הכי קא אמרינן כמה טפשאי הני אינשי וכו'. דהא למיקם מקמי ס"ת לא ידעינן אלא מק"ו דגברא רבא. תו מסקינן ר' אליעזר ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי חלף ואזל ר"ש בר אבא וקמו מקמיא אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת בפני לומדיה פי' בתמי' לפי שעסוקין בדבר הלכה היו קרו להו לדידהו תורה עצמה לדידיה קרי לומדיה סבר לה כרבי אליעזר דאמר ר"א אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה לייט עליה אביי פירש אהך דרבי אליעזר כל מאן דציית לה אלא שצריך לעמוד אפי' בשע' לימודו אכן אין צריך אלא שחרית וערבית כדפרישית לעיל בסימן ע':

סימן עד

אמר חזקיה א"ר חנינא ברי' דר' אבוה אמר ר' אבוה אמר רבי אבדימי דמן חיפ' חכם עובר עומד מפניו ארבע אמות וכיון שעבר מלפניו יושב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחר משה עד בא האהלה וכתב הרי"ף והרא"ש אחריו גרסינן במסכת הוריות תנו רבנן כשהנשיא נכנס כל העם עומדין ואין יושבין עד שיאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושין לו שתי שורות מכאן ומכאן עד שיושב במקומו חכם שנכנ' אחד עומד ואחד יושב עד שישב במקומו בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שרבים צריכין להם מפסיעין על ראשי העם אעפ"י שאמרו אין שבח לת"ח שיכנס באחרונה יצא לצורך נכנס וישב במקומו בני חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הציבור בזמן שיש להם דעת לשמוע נכנסים ויושבים אחר אביהם והופכין פניהם כלפי אביהם אין בהן דעת לשמוע הופכין פניהם כלפי העם יצא לצורך נכנס ויושב במקומו א"ר פפא לא אמרן אלא לקטני' אבל לגדולים לא דה"ל למבדק נפשי'

מעיקרא דאמר ר' יהוד' לעולם ילמוד אדם עצמו שחרית וערבית כדי שלא יתרחק ר' אליעזר בר צדוק אומר בבית המשתה עושין להם סניפין אמר רבא ובחיי אביהם וכתב הרא"ש וז"ל האי סידורא דהוריות מיירי כשהיו יושבין שורות בבית המדרש וסידורא הכא ברשות הרבים כי ההיא דמשה רבינו:

סימן עה

פיסקא כל מצות עשה שהזמן גרמא ת"ר איזהו מצות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב ושופר וציצית ואיזהו מצות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה ומעקה אבידה ושלוח הקן וכללא הוא והרי מצה ושמחה והקהל דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות והרי תלמוד תורה ופריה ורביה ופדיון הבן דמצות עשה שאין הזמן גרמא ונשים פטורות. ומשני אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללו' אפי' במקום שנאמר חוץ ע"כ וכתב הר"ן וז"ל איכא נוסחי דלא גרסי ציצית דלדיד' סבר האי תנא דלילה זמן ציצית ונוהגת הוא בנשים לפי שאין הזמן גרמא ואיכא דגרסי לה ואתיא כר"ש דפטורי' נשים מציצית כדאית' בפ' התכלת ומפרש טעמא התם מדכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה כלומר והוי' בכלל מצות עשה שהזמן גרמ' וקי"ל כר"ש משום דסגיון כוותי' בפרק במה מדליקין ובפרק התכלת גבי סדין דפטרינן מציצית אמרי גזירה משום כסות לילה וכיון דנקטינן האי טעמא ושבקינן טעמא אחרינהו דאיתנהו בפר' התכלת שמא יקרע סדינו בתוך שלש ש"מ דקושטא הוא ודאמרינן התם ובפר' קמא דסוכה דמר עמרם חסידא רמא תכלת לפרזומא דאינשי ביתי' משום מדות חסידות בעלמא הוא דעבד הכי והיינו דאיהו רמא ורבנן אחריני לא ומיהו קשה היכא הויא מצות עשה שהזמן גרמא דהא כסות שהוא מיוחד ללילה אפי' לובשו ביום פטור שאם לא תאמר כן חייבי' אסדין בציצית שהרי אדם מתכסה בהן ביום ומינה דכסות המיוחד ליום חייב אפי' בלילה:

ונמצא שהכסות שחייב בציצית לעולם מתחייב בו ואפי' בלילה ואין הזמן גרמא מצות זו כלל י"ל דאע"ג דכסות לילה ביום פטור אפ"ה כסות יום בלילה פטור דלעולם לא מחייב עד דאיכא תרתי כסות המיוחד לראיה ובזמן ראיה דקרא וראיתם אותו הכי משמע מה כסות לילה כיון שאינו מיוחד לראיה פטור אפי' ביום וכסות יום נמי בלילה דלאו שעת ראיה הוא פטור. מיהו אכתי קשה אפ"ה אמאי נשים פטורות דלא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך אמר רחמנא כל שיש בו בלא תלבש איתנהו בגדילים והני נשי הואיל ואיתנהו בלא תלבש איתנהו בגדילי' דמהאי טעמ' חייבין נשים במצה דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ודרשינן כל דאיתי בבל תאכל חמץ אית' בקום אכול מצה. י"ל כיון דאיצטרכא לן הך היקשא למשרי כלאים בציצית לא דרשינן בי' נמי הא

לאפוקי מכללא דשאר מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות ומשמע לן טפי היקשא למשרי כלאים בציצית מלחיובי נשים משום דלישנא דקרא משמע הכי לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך תעשה לך מהם. וכ"ת והא דאמרינן בריש ערובין הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים ופרכי פשיטא אי הני לא מיחייבי מאן קא מחייבי ומהדר כהנים אצטרכא לי' סד"א לא תלבש שעטנז גדילים אמר רחמנא מאן דאיתי' בלא תלבש שעטנז איתי' בגדילים תעשה לך והני כהנים הואיל ואשתרי לגבייהו כלאים אימא לא ליחייבו קמ"ל נהי דאישתרן בעידן עבודה שלא בעידן עבודה לא אישתרו משמע דאלו אשתרן לגמרי הוי פטורין כהנים מהיקשא ואמאי נימא דלהתיר כלאים בציצית לחוד הוא דאתא כדאמרינן גבי נשים ולא קושי' היא כיון דע"כ היקשא הכתיב להתיר כלאי' בציצית וקרא הכי קאמר גדילים תעשה לך מהן א"כ בהדי' מאן דאיסתר להו כלאים משתעי קרא ואי כהנים לא מחייבי בכלאים כלל ממילא פטירא אבל הכא גבי נשים ליכא למימר הכי ע"כ ורוב המשא ומתן הוא מדברי התוס'. אכן מה שכתב שכסות יום פטור בלילה בתוספו' שלפנינו לא כתבו כן וז"ל ותימא היכי חשוב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד ציצית חובת טלית הוא כיון דכלי קופס' חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום ובין בלילה חייבין ואפי' למ"ד ציצית חובת גבר' הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורין כשהוא לובשם ביום ה"נ כסות יום חייבת כשלובש בלילה דהכי אמרינן בירושלמי כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי חשיב לי' זמן גרמא כיון שחייב' בין ביום ובין בלילה. ואומר ר"י כיון שחיובו תלה במ' שהזמן גרמא לבישתה ביום יש לה ליחשב לה זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב ע"כ. והרא"ש כתב בה"ק וז"ל היה אומר ר"ת הא דקאמר הכא פרט לכסות לילה היינו כסות המיוחד ללילה אבל כסות המיוחד ליום אין בו משום כלאים אפי' לובשו בלילה ודקדק זה מדאמר בפרק התכלת א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל תכלת אין בו משום כלאים ואפי' בטלית פטורה ומסיק דהאי טליתו פטורה איירי בהטיל למוטלת פירש שהיו בה כבר ד' ציצית אחרים ולא היו בה כלאים ודקדק ר"ת ז"ל מהא דקאמר ואפילו ולא קאמר אפילו בלא וי"ו משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בה משום כלאים כי ההיא דפרק טרף בקלפי. א"ר אליעזר משום בר קפרא אומר הי' ר"מ איברי עולות חול שנתותרו עושה להן מערכה וסודרן ואפי' בשבת ומוכח התם מדקאמר ואפי' בוי"ו דתרתי מילי אתא לאשמועינן וה"נ אתא לאשמועינן דאין בה משום כלאים אפי' בלילה ואע"ג דלאו זמן ציצית הוא דלגמרי התיר הכתוב כלאים בציצית ואין בו משום כלאים כלל ואפי' ללובשו בלילה וכן משמע מהא דקאמר גבי סדין בציצית גזירה משום כסות לילה ולא קאמר גזירה שמא יתכסה

בו בלילה וכן אמר בפ' התכלת דטלית שאולה חייב בציצית משלשים יום ואילך משום דנראית כשלו ומשתרי בה כלאים אע"ג דפטור מדאוריית' אצלו כיון דהותרה אצל בעל הבית הטלית ובספרי תניא אם היתי' מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית. ועוד תניא התם ר' יהוד' בן בבא אומר ביחוד בטלו חכמים כסות אשה מן הציצית אלא פעמים שמתכסה בעלה בה הלכך נראה כלאים בציצית שרי בטלית של איש בין לאיש בין לאשה בין ביום ובין בלילה וא"ה חשיב מצות עשה שהזמן גרמא כיון דכסות לילה פטור ועוד דטלית של יום נמי אם נפסק בלילה שרי ולא מחייב עד ביום ונראה לי דתרי שינויי הני סתרי אהדדי דלשנויי' קמא מתעטף בלילה בכסות יום חייב לברך מדלא משכח דהוי מ"ע שהזמן גרמא אלא משום דכסות לילה פטור משמע הא כסות יום חייב אף בלילה. ולאידך שינויי' משמע דכסות יום אין מברכין עליו בלילה מדקאמר שאם נפסק בלילה דלא מחייב לתקנו עד היום. וראיתי באשכנ"ז לפני ר"ה כשמשכימין סליחות שש"ץ מתעטף בטלית של אחר כדי להיפטר מהברכה משום טלית שאולה משום דמספקא להו בטלית שאינ' שלו אם צריך לברך או לא ונ"ל כשינויי' קמא כי היכי דכסות לילה פטור אפי' ביום ה"נ כסות יום חייב אפי' בלילה וכן כתב בספר המצות שריצב"א היה מברך בליל י"ה כשהו' מתעטף בטליתו וכן משמע בירושלמי בפ"ק דקידושין דקאמר אמר להם רבינו שמעון אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אלמא תלי טעמא דהזמן גרמא בכסות לילה אלמא הא כסות יום חייב אף בלילה ע"כ והנה מה שכתב שנראה לו שינוייא קמא ע"ז אומר אני שעיקור שינויי' בתרא דעיקר דקדק מן היתר של וי"ו ואפי' בטלית פטור' דקדק קלוש הוא מאוד לבנות עליו יסוד חדא שמא הוא בלא וי"ו והסופר הוסיפו ואיך נוכל לסמוך על בנין ריעוע כזו בשלמא מה ש שהקשה לשם בתלמוד ביומא גבי איברי' כו'. הם ידעו בבירור ובקבלה שכך נשנה בוי"ו. ועוד מניין לנו לשנות שבא להשמי' לנו בכסות יום הלובשו בלילה וכי שערי תירוצי' ננעלו שלא יבא לרבות ע"א ועוד אף את"ל שאין בו כלאים בכסות יום אפי' ללובשו בלילה היינו טעמא מאחר שאותו מלבוש מחוייב בציצית ביום אבל לחייבו בלילה בציצית לא שמענו מזה:

ומה שדייק בספרי אם היתי' מיוחד' ליום ולילה חייב בציצית פי' ביום קאמ' ולאפוקי מיוחד ללילה פטור מציצית אפילו ביום ומה שרוצה לדמות כי היכי דכסות לילה פטור אפי' ביום ה"נ כסות יום חייב אפילו בלילה אינו דמיון כלל דכסות לילה פטו' אפי' ביום הוא מן הדין דקר' ממעט לילה מן הציצית כסות לילה אין עליה דין ציצית כלל ולא נעשה לשם חיובא ומ"ה אפי' בכלאים יש בו אבל כסות יום שנעשה לשם חיוב ציצית

נהי שאין בו משום כלאים אפי' בלילה אבל לחייבו בציצית ליכא מאן דפליג ואדר' דייק' לפי סברתו שבא להשמיע לנו דכסות יום אפי' לובשו בלילה דאין בו משום תכלת וא"כ ש"מ דכסות יום אינו חייב בציצית בלילה דאי חייב פשיטא דאין בו משום תכלת ושמא היא גופא אתא לאשמועינן דחייב בציצית א"כ לאשמועינן דחייב בציצית ואנא ידענא דאין בו משום תכלת אלא עיקר כדפרישית. ומצאתי במרדכי בהלכות תפילין וז"ל ת"ר היה משכים לצאת לדרך והיה לבוש תפילין בעוד לילה וירא שמא יאבדו מניח וכשיגי' זמנו יברך עליהם וממשמש בהן ומברך מכאן אומר הר"ן דמי שמשכי' לצאת לדרך והיה לבוש טליתו בעוד לילה כשיגיע זמנן ממשמש בהן ומברך רק שיתקן אות' קצת ואין צריך לפושטו ולחזור וללובשו כי הכא דסגי במשמוש דתפילין. אמר ר"י דלא דמי גבי תפילין איכא חיוב למשמשן וכיון דלא סגי בלאו הכי יוצא נמי גבי ברכה בהכי אבל גבי טלית דלבוש כבר נראה דצריך להפשיטו ולחזור וללובשו לברך עליו ומיהו נהגו כפירש ר"ן ופוק חזי מאי עמא דבר. ע"כ. משמ' להדיא שדעת הר"ן ור"י וכן המנהג שאין לברך על הטלית שמתעטף קודם שיאיר היום שהרי לא פליגי אלא אם צריך לחזור לפושטו וללובשו א"ד במשמו' ציצית לחוד סגי וכן דע' הרמב"ם שאין לברך עליו כלל בלילה כתוב בדרשות מהר"ן ז"ל אמר מהרא"ק כשמשכימין לסליחות מתחלת מתעטף ש"ץ בציצית אעפ"י שאין זמן ציצית כדאית' התם הקב"ה נתעטף בציצית כש"ץ. והראה למרע"ה י"ג מדות אלמא כשאומר י"ג מדות יתעטף ציצית ואמר מהרא"ה שיש לברך עליו כו'. אכן מהר"ם פסק להתעטף בלא ברכה וכשיגיע זמן ציצית ביום ימשמש בו ויברך וכן בליל י"כ יברך מבעוד יום וכן נהג מהרי"ל סג"ל ע"כ:

סימן עו

פסקא חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים בשלמא בל תטמא למתים דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן אלא בל תקיף ובל תשחית מנלן דכתיב לא תקיפו פאת ראשיכם לא תשחית את פאת זקנך ומדשני קרא בריבויי' וכתיב פאת ראשיכם בלשון רבים ופאת זקנך בלשון יחיד דרשינן מיני' זקנך ולא זקן אשתך ודרשינן נמי כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהשחת' ליתנהו בכלל הקפה איסי תני אף בבל תקרחו נשים פטורות ולית הלכתא כאיסי אלא אחד אנשים ואחד נשים חייבין רב המנונא מפקיד לחברי' פקדון נשייכו כי הוו קיימין על מתייא דלא יתלשון בשערהון שלא יבואו לידי קרחה שנאמר כי עם קדוש אתה אחד אנשים ואחד נשים. ת"ר לא יקרחו יכול אפי' קרח ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל קרחה לחייב על כל קרחה וקרחה בראשם מת"ל לפי שנאמר לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם יכול

לא יהא חייב אלא בין עיניכם מניין לרבות כל הראש ת"ל בראשם לחייב על הראש כבין עיניכם אין לי אלא כהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות ישראלים מניין נאמ' כאן קרחה ונאמ' להלן קרחה מה כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על כל הראש כבין עיניכם אף כאן חייב על כל קרחה וקרחה חייב על כל הראש כבין עיניכם ומה להלן על המת אף כאן על המת. תו שנינו הסמיכות והתנופות וההגשות המנחה בקרן מערבית דרומית והקמיצות וההקטורת והמליקות עוף והזאות דם חטאת העוף נוהגין באנשים ולא בנשים אף שהיא כהנת חוץ ממנחת סוטא ונזירה שהן מניפות מנחתן בעצמן בין כהנת ובין ישראלית שמנחתן טעונות תנופה בבעלים:

סימן עז

מתניתין כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בח"ל חוץ מן הערלה וכלאים ר' אליעזר אומר אף החדש ולחומר' קאמר. מאי תלויה בארץ ומאי אינה תלויה בארץ אמר רב יהוד' ה"ק כל מצות שחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל חובת הקרקע אינה נוהגת אלא בארץ וכתב הרי"ף והרא"ש אחריו וקי"ל כר' אליעזר דסתם לן תנא כוותיה דתנן חדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה למשה מסיני והכלאים מדברי סופרים. ומסקינן בסוגיא א"ר אסי א"ר יוחנן ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני א"ל ר' זירא לר' אסי והתניא ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר. אשתומם כשעה חדא. א"ל אימא כך נאמרה ספיקה מותר ודאי אסור וכתב הר"ן וז"ל ויש שלמדו מכאן דמאי דאמרינן דספיקה דאוריית' לחומרא דבר תורה הוא ולא מד"ס דהא אמרינן הכא שהוצרכה הלכה להתיר ספיקה מיהו לא אריא דהכא איצטרך למשרי כל שנולד בו שום ספק בעולם ואעפ"י שאינו כדאי להתיר במקום אחר דמשום הכי אמרינן דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ ואפי' יחיד במקום רבים דכל ספיקא שרי ואפי' קרוב לוודאי ואפי' לספוקי להדדי נמי שרי ואלו בשאר איסורין ודאי עובר משום לפני עור לא תתן מכשול. ומיהו קושטא דמלתא הכא איתא דספקא דאורייי' איסורו דבר תורה שאם לא תאמר כן אשם תלוי למה וכ"ת שאני התם דאתחזק איסורא הניחא למאן דבעי ב' חתיכות משתי חתיכות אבל למאן דלא בעי מאי איכ' למימר ואע"ג דסתם לן תנא בפ' כל היד דבעינן חתיכה משתי חתיכות ולא משמע דאיהו ותנא דברייתא דלא בעו פליגי בהכי ועוד מדבעיא לן בפ"ק דחולין מנא הא מילת' דאמרו רבנן זיל בתר רובא ואתינן למפשטי משבירת העצם בפסח ודכוותי' כדאי' התם דרחמנ' אמר עצם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא דאמרינן זיל בתר רובא ואם איתא מאי הביא ראיי' מהנהו לרובא דעלמא דאיתחזק איסורא דהא הנהו אפי'

לא אזלינן בתר רובא שרי דספק טריפות הוא וכל ספק איסורא רחמנא שרי אלא וודאי משמע דמאי דאמרינן דספקא דאורייתא לחומרא דבר תורה ולא מדבריהם אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמאי דאמרינן ספיקא לחומרא מדבריהם הוא שהחמירו בספיקו והביא ראייה לדבריו מדאמרינן בפרק עשרה יוחסין בגמרא איזהו שתוקי אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רובה כשרים אצלו ואי דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא קא פריש מאי אמרת דלמא אזלי איהי לגבייהו ה"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והתורה אמרה לא יבא ממזר בקהל ה' ממזר וודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא אלמא לא אסרה תורה אלא איסורן וודאי אבל ספק איסורן לא ואין זה מחוור אדרבה דוק מינה דבעלמא ספיקא דאוריית' אסור דאי לא למה לי לרב' לאורוכי' לישנא כולי האי לימא מאי טעמא משום דה"ל ספק וספיקא שרי ומ"ש ממזר דנקט אלא וודאי ספק ממזר וודאי קאמר אבל שאר ספיקא לא וממזר שאני דרבי רחמנא קרא להיתרא וכדאמרינן התם לעיל מינה תנו רבנן גר נושא ממזרת והוולד ממזר דברי ר' יוסי ר' יהוד' אומר גר לא ישא ממזרת מ"ט דר' יוסי חמשה קהלי כתיבי בתורה חד לכהנים כו'. חד למשרי ממזר שתוקי וחד למשרי שתוקי בישראל וכו'. ואיבעית אימא תרי קהלי נינהו ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל אחד מקרא נפקי לא יבא ממזר בקהל ה' בקהל וודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא ממזר וודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא וא"א מהכא הכא תרי קהלי נינהו וטעמא דר' יהוד' מהכא הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר אלמא מייתורא הוא דמייתינן לי' בין לר' יוסי בין לר"י הא בעלמא ספיקו כוודאי וכלשון הזה כתב רש"י ז"ל שם. א"א הכא נמי תרי קהלי נינהו כלומ' להנך תרתי דרשות תרי קראי איצטרכו דאי לא איתור קרא לא הוי דרשינן ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ספק יבא אלא הוה אמרינן בכל שאר ספיקה אסור' על הוודאי. אזהרות ודאי ללקות עליו ועל ספק אזהרות לאיסורא ע"כ ודעת רוב המחברים דספק דאורייתא לאיסור ומ"ה החמירו בתערובות דכל ספק שנתערב הוי כאילו נתערב וודאי ולא חשיב ספק ספיקא וזהו פשוט:

סימן עח

מסקינן בסוגיא מאי הלכה א"ר יהודא אמר שמואל הלכות ודינ' כלומר שהם הנהיגו עליהם בח"ל. עולא אמר רב הלכה למשה מסיני א"ל לרב יהוד' בשלמא לדידי דס"ל דאמינא הלכה למשה מסיני היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דתנן בפרק בתרא דערלה ספק ערלה בא"י אסור כלומ' ספק אם עברו עליה שלש שנים א"נ פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושארי אילנות ולקט גוי מן הפירות ואין ידוע מהיכן בא"י אסור ובסוריא מותר (הוא) ארם צובא שכבשו דוד והוסיפ' על ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד

לא שמיה כיבוש הלכך ספיקה מותר והיינו טעמא שהלכה כן נאמרה וודאי אסור ספיקה מותר בחוצה לארץ וארם צובא נמי ח"ל היא ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט פרש"י טעמא דבח"ל דרחיק ולא מיחלף יורד ישראל ולוקח מן הגוי הלוקט פרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה ובלבד שלא יראנו ישראל כשהוא לוקט מן הערלה. והא דתניא לעיל בסוריא מותר היינו כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך ולקוט ואלו גבי כלאים תנן כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו ויש לחוש שהוא מן הכלאים בארץ אסור בסורי' מותר בח"ל יורד ולוקט פי' הגוי ומוכר לחבר ובלבד שלא ילקוט החבר עצמו ביד אלא לדידך נתנו או זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד או זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט א"ל הא אמר לי' שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד או זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט מר בריה דרבינא מתני' לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד א"ל לוי לשמואל אריוך ספק לי ואנא איכול פרש"י לקוט שלא בפני כדי שיהי' ספק אצלי ואני איכול ובערלה קאי ר"ל דאלו בכלאים אפי' רואה ממש מותר רק שלא ילקוט ביד. רב אויא ורבה בר בר חנא מספקא אהדדי ע"כ בסוגיא. וכתב הר"ן על פרש"י וז"ל ואחרים מפרשים דכי אמרינן ובלבד שלא ילקט ביד לא בא לומר שיהא מותר כל שאין ישראל לוקט ביד ממש אעפ"י שרואה הגוי לוקח מן האסור דהא וודאי אי אפשר אלא מתניתין כלה ה"פ ספק ערלה בא"י אסור כגון שיש בתוך הגן נטיעות של ערלה ונטיעות מותרות ופירות נמכרות חוצה לו בפתח הגן דומיא דסיפא דמתניא גבי כלאים כרם הנטוע ירק וכו'. וקאמר דבא"י אסור דכיון שעל פתח הגן הם נמכרים מוכחא מילתא דפירות הגן הם וליכא אלא חד ספיקא ובסוריא מותר לפי שלא נאסר ספקא אלא בארץ אבל ליכנס לתוכו וליקח מן הפירות התלושין בו אסור דגזרו בה בכי הא כיון שהיא סמוכה לא"י ובח"ל יורד ולוקח אפי' מן הפירות שבגן התלושין ובלבד שלא יראנו לוקט מן הפירות אעפ"י שאינו יודע אם משל היתר הם ובסיפא גבי כלאים מקלינן טפי דכל שאינו לוקט ביד מן האיסור או שאינו רואה את הגוי לוקח מן האסור ממש מית' לומר לו שילקוט מן הפירות בסתם. והרמב"ם ז"ל כתב בפרק מהלכות מאכלות ספק ערלה וכלאי הכרם בא"י אסור ובסורי' והיא הארץ שכיבש דוד המלך מותר כיצד הי' כרם ערלה וענבי' נמכרין חוצה לו הי' ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו שמא ממנו הוא זה שמא מאחר בסורי' מותר ובח"ל אפי' רואה הענבים יוצאים מכרם ערלה או ירק יוצא מן הכרם לוקח מהם והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט בהו רק בידו פי' הגוי ע"כ הרי שהוא מסכים לפרש"י ז"ל שאעפ"י שהם ערלה וודאי

או כלאים וודאי כל שאינו לוקט או אינו רואה את הגוי לוקט מותר והשוה את הרואה ולוקט וכן בדין. והרב רבינו משה הכהן ז"ל השיג עליו ואמר כיון דפסקינן בערלה הלכה למשה מסיני וכלאים מדברי סופרים לא היה לו לערב ערלה וכלאים ושני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דבספק כלאים אמרינן יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד ובספק ערלה אמרינן יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואין אנו צריכין לתרץ תני או זה או זה יורד ולוק' כו' או זה וזה יורד ולוק' כו' ולדידי לא קשי' דכיון דמר ברי' דרבינ' מתני לקולא נקטינן כוותיה ואין אנו צריכין לומר דכיון שהוא משוה ערלה לכלאים כשמואל סבירא לי' דאמרי הלכות מדינה דאפשר דכי היכי דאמרינן דכן נאמר' הלכה דספקה מותר ה"נ נאמרה שכל שלא יראנו לוקט מותר ע"ד הפירושי' שכתבנו עכ"ד ומה שכתב דנקטינן כוותי' דמר ברי' דרבינ' ה"פ כלומר במה שהשוה אותם ולא חילק בין ערלה לכלאים אבל במה שהקל והתיר אפי' רוא' לא קי"ל כוותי' דהא מצינו כל הני אמוראי דלא שרו אלא בספק לו ולא ברואה. אכן הנראה בעיני שהשגת הרמ"ה השגה גמורה היא מאחר דקי"ל כר"י דערלה הוא הלכה למשה מסיני א"כ שפיר חילק תנא דמתניתין בינייהו ואין צריך תו להנך תני או זה וזה וכו' היה הוא מתני אליבי' לקולא שהרי אף ערלה אינו הלכה למשה מסיני אבל לדידן שערלה הלכה למשה מסיני א"כ גבי ערלה אמרינן ובלבד שלא יראה. וגבי כלאים בכרם אמרי' ובלבד שלא ילקוט ביד וכן עיקר ומ"מ אין להקל דברי הרמב"ם בפרט לפי מה שהוא פירש דאיירי הכל בוודאי ערלה ובוודאי כלאים שאין להתיר אלא ספק דהיינו שלא יראה וכדמשמע לישנא דאמוראי דמספקי להדדי וכן ספק לי ואף שרש"י המפרש בערלה קאי אין הכרע לפירושיו ואפש' שהרמב"ם נמי לקח סיוע לדבריו מתוספתא שהביא הרא"ש לקמן שהשו' ערלה לכלאים גבי גוי ולא חילק ביניהן. אכן הטור תפס כדעת הרמ"ה שהשיג על הרמב"ם שכתב גבי ערלה ובלבד שלא יראה וגבי כלאים ובלבד שלא ילקוט ולענין פירושא דהאי מילתא תפסי הטור האי פירושא של אחרים דלא שרינן אלא ספק אחד בגוף הכלאים שכתב וז"ל ספיקו בא"י אסור ח"ל מותר כיצד ירק העומד בין הגפנים ואין ידוע אם נזרע שם באיסו' אם לא פירוש אם נזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד אפילו אם רואה שהגוי לוקט משם מות' לו לאכלו ובלבד שלא ילקוט הוא ויאכל. וגבי ערלה נמי כתב בזה הלשון דבח"ל ספיקו מותר כיצד כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו אפילו יודע שהביאו מאותו הכרם מותרים רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערל' ואין צריך לומר כרם שהוא ספק ערלה שהוא מות' ע"כ ולישנא דירק נמכר חוצה לו משמע דאיירי בספק א"כ כל העניין איירי בספק ולא בודאי ועוד דאי הוה איירי בוודאי

גמור לא הוי הני אמוראי לספקי אהדדי אם לא שהוא וודאי מן הכרם ואינו בוודאי מן האיסור. ועל זה התירו לספק להם כאלו אין יודעין שהוא מן אותו הכר' ודלא כפרש"י והרמב"ם שהפריזו על המידה להקל על הודאי וא"כ מאחר דאיירי בספק לא מיסתבר לומר דשניהם שווין להחמיר אלא גבי ערלה ס"ל ובלבד שלא יראה דהיינו ספק לי וגבי כלאים ובלבד שלא ילקוט ביד מן הכרם כדפרשנ' וכן עיקר והקאר"ו בא ליישב הרמב"ם מאחר שההיא מתניתין דכלאים כרם הנטוע ירק איירי בוודאי כלאי' ושרי בח"ל ה"ה בערלה כו'. וחוץ לכבודו לא הבין כל עיקר אדרב' איירי הכל בספק וה"פ שיש וודאי כלאים ושרי בח"ל ה"ה בערלה וכו'. אבל שאר הירק הנמכר בגן הוא ספק כמו ירק הנמכר חוצה לו דאיירי וודאי בספק:

סימן עט

מסקינן בסוגיא אמר רב אסי א"ר יוחנן לוקין על הכלאים אמר ר' אלעזר לרב אשי והא אנן תנן כלאים מד"ס לא קשיא כאן בכלאי כרם כאן בהרכבת האילן כדשמואל דאמר שמואל את חוקתי תשמרו חוקים שחקקתי לך כבר בהמתך לא תרביע כלאי' שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה. ומה בהמתך בין בארץ ובין בח"ל אף שדך בין בארץ בין בח"ל ואלא הא כתיב שדך ההוא למעוטי זרעים של ח"ל רב נחמן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוה לההוא גברא דהוה זרע זרעים בהדי הדדי אמר לי' ניתי מר ונשמתי'. א"ל לא חיוורתין כלומר לא נתחוור לך כי הדבר מותר הוא. תוב חזיי' לההוא גברא דהוי זרע חיטי ושערי בין גופני ניתי ונשמתי' א"ל לא צהריתו פי' אין הלכות כלאים צוהרות ומאירות לכם דקי"ל כר' יאשיה דאמר עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד. רב יוסף מערב ביזרני פי' זרעים בעלמא בלא כרם וזרע א"ל והא תנן כלאי' מד"ס א"ל לא קשיא כאן בכלאי כרם כאן בכלאי זרעים כלאי כרם שבארץ אסורין בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעי' דבארץ לא אסרו בהנאה בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן וכתב הרא"ש וז"ל נמצא דין כלאי' עכשיו בח"ל נחלק לשלש פנים הרכבת האילן מדאוריית' כלאי הכרם מדרבנן כלאי זרעי' מותר בירושלמי דמסכת ערלה גרסינן אהך מתניתין חוץ מן הערלה וכלאי' ר' יונה בעי למה לא תנינן חלה א"ל רבי יוסי לא תנינן מתניתן אלא דברי' שנוהגין בישראל ובגוים. חלה בישראל נוהגת ולא בגוים מ"ט ראשית עריסותיכם ולא של גוים ומכאן דקדק ר"ת ז"ל דערלה וכלאי' וכרם רבעי נוהגין בשל גוים ועוד הביא ראיי' מההיא דשלהי יבמות. גוי שהי' מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן של עזקתה הן של נטע רבעי הן אינו נאמן שלהשביחו מקחו אמר כן אלמא דערלה נוהגת בשל גוי. וא"ל דמיירי כשלקחו מישראל מדקתני

בסיפא דהך מתניתן אבל אם אמר מאיש פלוני לקחתים נאמן להחמיר דברי ר' מכלל דרישא איירי שגדלו בשלו ותנן נמי בפרק קמא דערלה הנכרי שנטע והגזלן שנטע חייבין בערלה ותנן נמי בתוספתא גוי שהרכיב עץ מאכל מאימתי מונין לו משעת נטיעתן. ועוד הביא ה"ר פטר ז"ל ראיי' מדתנן בתוספת' דתרומות בפרק שני אבל ערלה וכלאי הכרם שוין בגוי בא"י ובסורי' ובח"ל. אלא שר' יהודא אומר אין לנכרי כרם רבעי בסורי' וחכמים אומרי' יש לו ועוד ראיי' מדאמרינן בשמעתין בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ובגוי הלוקט איירי דאי בישראל כמו שאסור לאכול כך אסור למכור דערלה אסור בהנאה ועוד הביא ראיי' דאמרינן בפר' אין מעמידין דאסרו גבינות הגוים מפני שמעמידין אותו בשרף ערלה ומשמע דאיירי בכל מקום אפי' במקום שאין ישראל דרים שם ולפי מה שהוכחתי דערלה שייך בשל גוים צריך לדקדק היאך אנו מותרים לשתות יין לפי שרגילין בכל שנה להבריך הגפנים בארץ ואחר שהשריש ראש הגפן חותכין אותו ונעשו שני גפנים וכה"ג מקרי ערלה דתניא בפ"ק דר"ה אחד הנוטע וא' המבריך וא' המרכיב ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ולענין ערלה מיתניא והא דתניא בת"כ פרט למבריך מכאן אתה אומר ספוק גפנים וספוק ספוקן אעפ"י שהבריכן בארץ מותר איכא לשנויי כדמשני בסוטה פרק משוח מלחמה גבי אלו החוזרין ממערכי מלחמה דקתני התם לא חללו פרט למבריך ומרכיב והא תנן א' הנוטע ואחד המבריך וא' המרכיב ומשני ר' הא מני ר' אליעזר בן יעקב היא לאו א"ר אליעזר ב"י כרם כמשמעו ה"נ נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא וכי האי גוונא איכא לשנויי נמי גבי ערלה ומיהו גם לר' אליעזר ב"י נראה דלא מקרי הברכה כשנועץ ראש הגפן בארץ דחותכו באמצע ומבדילו מן השורש פיר' אלא נוטע ממש. ונ"ל דלא קשיא מההיא דת"כ להההיא דפ"ק דר"ה דבכה"ג נמי תנן בפ"ק דערלה הבריכה שנה אחר שנה מונה משעה שנפסקה סיפק גפנים סיפק אחר סיפק אעפ"י שהבריכה בארץ מותר ופי' רבינו שמשון שכך הוא מנהג עובדי אדמה שחופרין גומא ולוקחין יחור אחד מן האילן וטומנין אותו באותו גומא ויוצא ראש היחור מצד אחר ונעשה שם אילן וראש היחור נשאר מחובר באילן. ומאותו האילן החדש מבריכין עוד אחד וכן עוד אחר. שנה אחר שנה. ואין דין ערלה נוהג בכולן מאחר שמחוברי' לאילן הישן אעפ"י שכל א' השריש וינק מן הקרקע בתר עיקר יניקה שיונקין מן הישן אזלינן ואין בהן דין ערלה ואם נפסקה בריכה ראשונה מן האילן הישן היו כל הבריכות שנברכו מן האילן כנטעו עתה ומונין להן שני ערלה משעה שנפסקו וסופק בגפכי' כמו בריכ' באילנות והיינו ההיא דת"כ אעפ"י שבריכה מותר כלום' כל זמן שלא נפסקה וההיא דפ"ק דר"ה איירי אחר שנפסקו ולשכוייא דפרק משוח מלחמה

דר' אליעזר ב"י לא הוה מבריך מרכיב בכלל נוטע א"כ אין ערלה נוהגת בח"ל אלא בנוטע אילן מעיקרו שהרי פסקו התוספו' שאין נטע רבעי נוהג בח"ל כמאן דתני כרם רבעי וקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל א"כ בח"ל נאמר נוטע אין מבריך ומרכיב לא כר' אלעזר ב"י. והתוס' כתבו דיש להתיר מטעם ספק ערלה כדאמרינן בשמעתין ספק לי ואנא איכול עכ"ל והא לך ווה שכתב הרא"ש בה"ק וז"ל התיר ר"י ז"ל לשתות יין מגפני הגוים משום דאמר בפ"ק דקידושין דספק ערלה מותר אבל בכרמים של ישראל בזו הארץ שישראל עובדין אותה מבריכין בכל שנה והוא יודע בכל שנה לא מצאתי היתר. ואני רואה שפשט היתר בכל הארצות ואין משגיח בדבר ותרתי אני בלבי אם אוכל למצא שום היתר להציל רבי' ממכשול ומצאתי און לי בגמרא דסוטה פרק משוח מלחמה גבי אלו חוזרין מערכי מלחמה דקתני התם ולא חיללו פרט למבריך ומרכיב והאנן תנן אחד הנוטע וא' המבריך ואחד המרכיב ומשני ר' יוחנן הא מני ר"א ב"י דאמר כרם כמשמעו ה"נ נטע אין מבניך ומרכיב לא וא"כ לר"א ב"י לעניין ערלה נמי לא הוי מבריך ומרכיב כלל ונטעתם דכתיב גבי ערלה ואין ערלה נוהג בהברכה ובהרכבה ואע"ג דלית הלכת' כר' אבוה לענין חוזרין נמערכי מלחמה אלא כסתמא דמתניתין דקתני א' המבריך וא' המרכיב. מ"מ לענין ערלה עבדינן כוותיה כי פסק ר"י דאין נטע רבעי נוהג בח"ל כמאן דתני כרם רבעי דקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וא"כ לענין ערלה כמי בח"ל נאמר ונטעתם אין מבריך ומכביב לא כר"א ב"י עכ"ל. ומ"מ בהאי דאין נטע רבעי נוהג בח"ל לא נהגו כמותו אף שכך כתבו הגאונים מ"ו כתב הרמב"ם שאין נטע רבעי נוהג בח"ל אלא מיד אחר ט"ו בשבט של רביעית מותרין בלא פדיון אבל בא"י נוהג בין בפני הבית בין שלא בזמן הבית והוא מקצת הגאונים שכתבו שאינו נוהג בח"ל אלא בכרם ולא בשאר אילנות ונראה להוראה זו עיקור:

סימן פ

מתניתין העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו את ימיו ונוחל את הארץ. וכל שאינו עוש' מצוה אי אין מטיבין לו ואין מאריכין לו את ימיו ואינו נוחל את הארץ ומפרש בגמרא בעושה מצוה א' יתירה דנוכרעת וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב וכל המחזיק בשלשתן עליו הכתוב אומר והחוט המשולש לא במהרה ינתק איר יוחנן מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארז פסול לעדות. ת"ר האוכל בשוק ה"ז דומה לכלב וי"א פסול לעדות אמר רב אידי הלכה כי"א ועיקר דין כתבתי באריכות בפ' זה בורר גבי אלו הפסולין להעיד. הזכות יש לה קרן ויש לה עירות שנאמר אמרו צדיק צדיק כי טוב וגו' עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר

אוי לרשע רע וגו' אלא מה אני מקיים ויאכלו מפרי דרכם וממועצתיהם ישבעו עביר' שעושה פירות יש לה פירות ושאין עושה פירות אין לה פירות מחשבה טובה מצרפה למעשה שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו מאי ולחושבי אמר רב אסי אפי' חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה עליו הכתוב כאלו עשאה. מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ואלא מה אני מקיים הנני משא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה ואלא הא דכתיב למען תפוש את ישראל בלבם א"ר אחא בר' יעקב ההיא בע"ז הוא דכתי' דאמר מר חמורה ע"ז שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה עולא אמר כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שאדם עובר עבירה ושנה בו הותרה לו הותרה ס"ד אלא נעשית לו כהיתר א"ר אבהו משום ר"ח נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא שנאמר ואתם בית ישראל כה אמר ה' איש גילוליו לכו עברו אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו א"ר אילעי הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. איני והתניא כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם מאי היא רבה אמר זה המסתכל בקשת רב יוסף אמר אמר העובר עבירה בסתר ל"ק הא דכייף ליצריה והא דלא כייף ליצריה:
הדרן עלך פרק האשה ניקנית

פרק ב

סימן א

האיש מקדש בו ובשלוחו האשה מתקדשת בה ובשלוחה האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו. ופריך בגמרא השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא. א"ר יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דרב ספרא מחריך רישא של עגל לכבוד שבת ורבא מלח שיביטא פי' דג גדול. א"ד בהא איסורא נמי אית בה כדר' יהוד' אמר רב דאמר רב יודא אמר רב אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ויתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעיך כמוך וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר האשה מתקדשת בה ובשלוחה השתא בה מתקדשת בשלוחה מיבעיא א"ר יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוט' אבל בהא איסורא לית בה כדאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלתה וכתב הר"ן וז"ל ואע"ג שהאשה אינו מצווה על

פרי' ורבי' מ"מ יש לה מצו' מפני שמסייעת לבעל לקיים מצוה. וקשא מאחר שיש מצוה עליה משו' שמסייעת לבעל א"כ לפ"ז איסורא נמי אית גבה שמסייעת לעבירה. על כן נראה אע"ג דאינה מצווה על פריה וריביה מ"מ מצוה איכא לגבה דומיא דמחריך רישא אטו מחוייב למחריך רישא. אלא מצוה איכא ומסיק הא דקתני בסיפא האיש מקדש בתו כשהיא נערה כו' נערה אין קטנה לא מסייע לרב דאמר רב אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה והאידנא אין נזהרין בזה ועיין בפרק אעפ"י סי' י"א תו מסיק דתניא ושלח מלמד שהוא עושה שליח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח ותניא ר' יהושע בן קרחה מניין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכי כל הקהל כולה שוחטין והלא אין שוחט אלא אחד אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו ומינה ילפינן בכל דוכתין דשליח של אדם כמותו דכי פרכת מה לגירושין שכן ישנן בע"כ אמרי קדשים יוכיח וכי פרכת מה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח גירושין יוכיח ואתיא מבינייא. ולדבר עבירה לא אמרינן שליח של אדם כמותו דקי"ל דאין שליח לדבר עבירה דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. חוץ ממעילה דילפינן מקראי דיש שליח לדבר עבירה וחייב המשלחו ומ"מ מסופק הוא ר"י באומר לשליח הושט ידך לכד של שמן ותהנה מן הסיכה או שב על עורות של הקדש או התחמם בגיזי עולה והשליח לא ידע דהם של הקדש דהשתא לא עשאו שליח אלא מן ההנאה אם יתחייב המשלח כדאמרינן גבי מעילה דלמא זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן כדאמרינן בסוגיא אבל היכא שאמר הגזבר לשליח אכול ככר זה ולא ידע שהוא של הקדש וגם השליח לא ידע שהוא של הקדש דחייב המשלח ואף ע"פ זה נהנה וזה מתחייב הוא מ"מ לא קשה דמעילה לא מתחייב המשלח ע"י הנהת השליח אלא ע"י הגבאה דשליח דמיד דאגבוהו שליח קניי' וההיא שעת' מחייב משלח ע"כ. ומה דמסקי' תניא האומר לשלוחו צא הרג את הנפש הוא חייב ושולחיו פטור שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא שולחיו חייב שנאמר אותו הרגת בחרב בני עמון ולכאור' הלכה כת"ק ופטור אפי בדיני שמים מעונש רוצח שיהיה חייב מיתה כאלו הרג אלא עונש אחר שהתקלה באה בגרמתו והכי איכא לחד אוקומתא בסוגיא. אכן הרמב"ם פסק להדיא המשלחו חייב מיתה בידי שמים ועיין בסי' ל"ב בפרק מרובה ושם הארכתי הסוגיא באריכות כתב המרדכי וז"ל פסק הקדוש מדרווש דהעושה שליח לקדש אשה ומסר לו הטבעת לקדש אפי' איתנס בדרך אינו יכול לעשות שליח אחר משום דמילי נינהו ומילי לא מימסרן לשליח ואע"ג דגבי גט קי"ל שליח עושה שליח ולא הוי מילי משום מסירת הגט ה"נ הא איכא מסירת הטבעת לא דמי דגבי גט אשה מתגרשת בע"כ מיד כשיגיע

הגט ליד השליח הרי היא כאלו מגורשת הלכך לא הוי מילי שהרי השליח יכול לגרשה בע"כ דיד השליח כיד הבעל אבל שליח של קדושין אם לא תאבה האשה אינה מתקדשת הלכך הוה לי' מילי ע"כ. ואומר אני דאף דנפק מפומיה דגברא רבא לא צייתינן לי' דהא ברייתא דושלח ושלחה דמלמד שהשליח עושה שליח מייתי בסוגיא דהכא לענין קדושין ואמרי' אכולהי מילתא ואשכחן גירושין קידושין מנלן. ומסיק אמר קרא ויצאה והיתה כו'. וה"ט דכל היכא ששלחו לעשו' מעשה ובגמר שליחותו נגמר המעשה לא הוי מילי משא"כ בכתיבת הגט וחתימתו וכה"ג כתב מרדכי בסוף פרק התקבל:

סימן ב

אמר רב נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן וכו'. כתבתי בפ' אלמנה ניזונית סימ' כ'. תו מסיק אמר רבא אמר רב נחמן האחין שחלקו הרי הן כלקוחות פחות משתות נקנה המקח לא אמרן אלא דלא שווי' שליח אבל שווי' שליח מצי אמר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והקשו התוס' מהא דאמר רבא התם דשליח כדיינים ושם כתבתיו בסי' י"ט. תו מסיק והא דאמר יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא דלא אמר ניפלוג בשומא דבי דינא אבל אמר ניפלוג בשומא דבי דינא לא דהא תנן שום הדיינין שפחתו שתותו או שהותרו שתות מכרן בטל כי הלכה כחכמי' והא דאמרת יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונא' לקרקעות כך גירס' ר"ח והרי"ף וגירס' התוספו' ועיקר. ובפ' הזהב כתבתי דין ביטול מקח קרקעות בפלגי דווקא ובמקרקעי נמי לא אמרן אלא דפליג בעילוייא אבל פליג במשחתא לא כדרבא דאמר כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפי' פחות מכדי אונא' חוזר ומ"ש הר"ן בשם הרשב"א דלא ביטל מקח קאמר אלא שמחזיר אונא' ליתא כמו שכתבתי בפר' הספינה סי' כ"ד ונראה אפי' אין בו אונאה כלל כגון שאותה חלק הרבה לו במדיד' או דבר שבמשקל אינו שוה יות' מאיד' חלק אפ"ה בטל החלוקה דסוף סוף נעשה בטעות:

סימן ג

איתמר רב אמר שליח נעשה עד דבי ר' שילא אמרי אין שליח נעשה עד והלכתא שליח נעשה עד. אמ' רבא אמר רב נחמן אמר לשנים צאו וקדשו לי אשה הן הן עדיו הן הן שלוחיו וכן בגירושין וכן בדינו ממונות כגון שאמר לשנים תנו מנה זה לפלוני שאני חייב לו הן אומרים נתננו ומלוה אומר לא נטלתי מיגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה. יכלי למימר פרענו למלוה. וה"מ קודם שתקנו שבועו' היסת אבל השתא דתקנו רבנן שבועו' היסת אמרי אי אהדרינהו ללוה בעי אישתבעי ליכא מיגו ניחא להו למימר פרעתינהו למלוה הלכך נוגעין בעדותם ולא מהימני לאפסודי למלוה. וכתב הר"ן היכא דפטרן הלוה

מן השבועה קודם שליחתם דמהימני מני במיגו דשוב לא נוגעין בעדותם והקשו בתוספו' אמאי לא יהיו העדים נאמנים לאחר שנשבעו לומר פרענו שהרי שוב אין נוגעין בעדותם ואומר ר"י דלכך הן אינן נאמני' לאחר שנשבעו משום דרחמנא אמר ע"פ שני' עדים יקום דבר דמשמע דנאמנים בדיבורם בלבד אבל עדים הטעונים לישב' קודם שיאמינו דבריה' אין ממש בעדותן ואין חילוק בין עד א' לשני' ועיי' בפ"ק דב"מ סימ' ו' ע"ר נחזיר לסוגי' ומ"ה משתבעי' שנתנ' למלוה ועשאו שליחות הלוי ונפטרו הימנו והמלוה נשבע שלא נתנם לו ויגבה חובו מן הלוה כדין חנווני על פנקסו. וכתב הרא"ש מכאן ראיי' דאין הלכ' כבן ננס דאמר בפ' כל הנשבעין כיצד אלו ואלו באין לידי שבועות שוא ואע"ג דבריש ב"מ דחק ליישב כבן ננס כמו כן דוחק להעמידו כסומכס אע"ג דקי"ל כרבנן ע"כ ירושלמי והביאו הרי"ף והרא"ש חד בר נש אפקי' גרבי דחמרא גבו חברי' וכפר בי' אתא עובדא קמי' דר' ירמיה ונעשה השליח עד וחייבה שבועה על הכפירה, וזה לשון הירושלמי וחייבי' שבועה ע"י הכתף ע"י השליח הפועל שנשא המשא. ומכאן דקדק הר"ן דאפי' בשליח מושכר איירי דנעשה עד לחייבו שבועה אבל תמהיני דבתר דתקון רבנן שבועות היסת אין לנו לחייב שבועה ע"י שליח פי' שהרי נוגע בדבר. ואפשר דנ"מ אם פטרה השבועה תחלה וכמו שכתבנו. ובעל התרומות כתב ההיא עובד' מיירי כגון שהמפקיד הלך עצמו עם הכתף ותו לא מצי מפקיד למיחשדי' שעיכבם לעצמו וליכ' עלי' שבועה כלל הלכך נעשה עד ע"כ וכן פסק הטור אחריו השליח אינו נאמן לפי שהוא נוגע בעדות שהרי צריך לישבע ליפטר לפיכך אם אין השליח צריך לישבע כגון שהמשלח הלך עם השליח ועומד מרחוק וראה שעשה שליח שליחותו הרי אין השליח צריך לישבע לפיכך חשוב כעד א' ומזקיק למלוה לישבע שבועה דאוריית' ואם הן שנים פטו' הלוה אבל כשלא ראה המשלח שעשה שליחתו אפי' אם רוצה למחול תביעתו כנגד השליח כדי שיעיד על המלוה אין שומעין לו וכתב הקאר"ו וז"ל ואם הם שנים הן עדים ופטור הלוה ג"ז דברי בעל התרומות שם ויש לתמוה עליו דבשלמא כשהוא שליח אחד דין הוא שיהא הלוה נאמן לומר שראה שליח שעשו שליחתו לחייב למלוה שבועה דאוריית' כיון שאינו מחייבו ממון אבל כשהם שנים היאך נסמוך על הלוה לומר שראו שעשו שליחתם ומשווינן להו עדים על פיו לאפקועי ממוניה למלוה וצ"ע ע"כ ולי אין זו קושי' כלל דאין לך מיגו גדול מאחר שהוא טוען ברי ראיתי ששולחיי נתנו לך מעות והשלוחי' מעידי' כן אי בעו לשקר ה"ל ללוה או לנפקד למימר למלוה פרעתיך או למפקי' חזרתי לך והם יעידו כדבריו ולא יאמרו שהן שלוחים וה"ה בשליח א' נמי הוי מיגו כה"ג מ"ה נרא' היכ' שעשה שליח בעדי' לא מצי למימר אח"כ שלא היה שלוחים אלא עדים אפי'

בשליח א' אין נעשה עד לחייבו למלוה שבועה כמה שאמר הלוה שראה שנתן לו ואין נראה לחלק בין שליח א' לשנים כמו שדימה הקאר"ו לחלק ביניהם. וגדולה מזו נראה אפי' כשבא הלוה לפני הב"ד והודה לשלוחי' שראה שעשו השלוחי' שליחתן קוד' שבא המלוה וטען שלא נתנו לו אפ"ה אין נאמני' אם לא במיגו שלא היו שלוחי' כדפרשי' אבל בלא מיגו איכא למימ' דמ"ה אמר כן כי כבר שמע שיכפור המלוה ויאמר שלא נתנו לו ומ"ה מקדים באלו שיהיו נאמנים. ומ"מ אם פוטר אות' משבועה קודם ששלחם פשיטא דשוב אינ' נוגעי' בעדותן וכן כתב הר"ן וז"ל וא"ת ואכתי יפטור הלוה את העדי' משבוע' ושוב לא יהיו נוגעי' בעדותן וכדאמרינן בפ' חזקת הבתי' ולסתלקו בתרי מינייהו ולידייני' י"ל דלא אמרינן הכי אלא כשאין להם הנאה בדבר אבל הכא כיון דאיהו פט' להו חיישינן דמשום הנאה זו שמקבלין ממנו הם מעידין לו ולפיכך נראה שאם פטרם בשבועה בתחלה פי' קודם שליחתן ששלחם מהמני ע"כ והא דאמרינן אמר לשנים צאו וקדשו לי אשה הן הן שלוחיו וכו' ירשלמי א"ר אבין נראין הדברים כשקדש בשטר אבל בכסף נעשין נוגעין בעדותן א"ר יוסי מכיון שהאמינם תור' אפי' בכסף מהימני אמר רבא אתא עובדא קמיה דרב ועשה שליח עד וכתב הרא"ש וז"ל וה"ר יונתן הכהן ז"ל כתב בקדושי הכסף היכא דליכא כפירת ממון כגון שהאשה אומרות לפקדון נתנוהו לי והם אומרי' לקידושי אמרינן הן הן שלוחי הן הן עדי' אבל היכא דאיכא כפירת ממון כגון שהאשה אומרת לא קבלתי כלל. לא אמרינן הן הן שלוחין הן הן עדי' ע"כ והר"ן כתב וז"ל על דברי ר' יוסי תמהינן דאמר מן התורה מהימני כיון דתקנו רבנן שבועו' היס' נמצא נוגע בעדותו ואפשר דלהצריכה גט קאמר ולפי' יש להחמיר כדברי לא מיבעיא כשהיא מכחשיתן אלא אפי' כשהיא מודה שקבלתן אינה מקודשת וודאי דכיון שאין נאמני' מצד עצמן אלא מצד הודאות ה"ל כמקדש שלא בעדים דאפי' שניה' מודי' אינה מקודשת ומ"מ מדברי ר' יוסי המוזכרת בירושלמי חוששין וצריכה גט. ובעל הלכות ז"ל הבי' סתם הא דפסקינן הלכת' שליח נעשה עד ולא חלק בין קודם תקנה לאחר תקנה וכן הרמב"ם ז"ל כתב סת' בפ"י מהלכות אישות השליח נעשה עד ולא חילק בין קידושי שטר לקידושי כסף וכבר השיג עליו ר' משה כהן ז"ל ע"כ. ולא הבנתי דעתו איך שייך לומר חוששין לחומרא ולהצריכה גט מאחר דמדאורייתא הוי עדות ומה בכך מאחר שנוגעין בעדות משום דנוגעין בעדותן:

סימן ד

פסק כתב הר"ן הכא דאישתבע תרווייהו המלוה ועדים לאו בחד גוונא משתבעו דשבועות מלוה הי' שבועות המשנה בשבועות חנווני דהתם משו' דליכ' שבועות

המשנה אלא בנשבעין ונוטלין וכן דעת הרב אלפסי ז"ל ועיקר שלא כדברי הר"ן הלוי ז"ל שכת' שאף שבועות השלוחין היו בנקיטת החפץ כשבועות המשנה ולית' והר"ם במז"ל כתב בפרק ראשון מהל' שלוחין והשותפין שהמלוה נשבע שבועת היסת ולא ידעתי למה שהרי שבועו' מלוה כשבועו' הפועל ושתיהן שבועו' המשנה בנק"ח והקאר"ו כתב שברמב"ם שלפנינו לא כתב היסת אלא גירסא משובש נזדמנה לו והכי איתא השליח נשבע היסת שנתן וב"ח נשבע שלא לקח ופיר' שבועו' הנוטלין שהרי לא כתב היסת אלא גבי שליח ובקצת נוסחאות כתב להדיא נשבע שבועו' התורה ע"כ ודווק' הכא אבל גבי חנווני ופועלין שניהן נשבעין שבועות התורה לפי ששניהן נוטלין וכן כתב הרמ"ה וכתב עוד הר"ן ושבועו' מלוה דהכא ופועלין דהת' לאו מדינא היא דהוי לי' כמנה לי בידך והלה אומר אינו יודע אם פרעתיך או לא דחייב אלא משום דשלוחין מכחישי' מלוה. וחנווני מכחיש פועלים תקנו רבנן דלישתבעו פועלין ומלוה וא"ת למה נשבעין השלוחין כלל והלא אין הלוה יודע אם פרעו למלוה אם לא ואין לו עליהם אלא טענת ספק ואין נשבעי' היסת אלא בטענת בריא י"ל דכיון שהלוה טוען בריא שמסר להם והמלוה ג"כ טוען בריא שלא נתנם לו מצרפין טענותיה' ומשביעין אותן וכיון דמשום הכי הוא היכי דמת מלוה פטירי העדים אפי' מהיסת דהויא לה שבועו' הלוה טענות שמא ואין נשבעין עליה. והיכא דמיתי שלוחין נמי שקל מלוה בלא שבוע' וה"ל אינו יודע אם פרעתיך כיון דליכא דמכחיש לה ורבותא בפועלין אם מת חנויני שקלי בלא שבועה מהאי טעמא אבל מתו פועלין אין חנווני נוטל בלא שבועה משום דחנווני מדינה אפי' בשבועה לא שקל דה"ל כמנה לי בידך וה"ל אומר איני יודע אם נתחייבתי לך אלא המע"ה תקנו רבנן בשבועה לפי שנתן הוא לו רשות ליתן לפועליו הלכך אפילו ליכא דמכחיש לי' שבועה בעי דומי' דמוציא הוצאה על נכסי אשתו דליכ' דמכחיש לי' אפ"ה אינו נוטל אלא בשבועה כדתנן בכתובות המוציא הוצאות על נכסי אשתו ישבע כמה הוציא ויטול וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק י"ו מהלכות מלוה והלוה שאם מת פועל או בע"ח נוטל החנווני שלא בשבועה מפני שאין בע"ה מפסיד כלים ואינו משלם אלא תשלום אחד וחלקו עליו לפי כשמתו פועלים יורשיהם בעין ונפרעין מן בע"ה בשבועו' היורשין דהיינו שלא פקדנו אבא דהא מסקינן בפר' כל הנשבעין שאם מתו יורשין נשבעין ונוטלין כגון פוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבועו' היורשין ונוטלין דהא אמרינן התם אדרב ושמואל דאמ' אין אדם מוריש שבועה לבניו הבו דלא לוסיף עלי' וכדאית' התם וכיון שאין נמצא בעל הבית שנפסד הלכך חנווני אינו נוטל אלא בשבועה ע"כ והנה הדברים קצת מגומג' בתחל' דבריו כתב שמ"ה החנווני לעולם צריך לישבע לפי שמן הדין שלא

יטיל אפי' בשבועה וכו'. ולפ"ז אפי' תאמר שיורשי הפועלין אין נוטלין אפי' בשבועה ומ"מ צריך לישבע וכמו שכתבו הטעם נמי במגיד משנה בשם הרמב"ן והרמ"ה ובסוף דבריו כתב וחלקו עליו על הרמב"ם לפ"ז אפי תאמר שיורשי הפועלין אינן נוטלין כו'. משום דיורשי הפועלין באים ונוטלין בשבועה א"כ נמצא שמפסיד בעל הבית שמשלה שני תשלומין ולענין הלכה נראה עיקר כסברא הראשונה דמ"ה נשבע משום דמן הדין לא הי' לי ליטול אפי' בשבועה כו'. אבל לא מטעם שיורשי הפועלין יבואו ויטלו בשבועה כי אין בדין כן אף שכך פסק הרמב"ם כי הרבים החולקי' עליו בזה וכן פסק הרשב"א בתשובה והבאתי בפר' השוכר את האומנין סי' ז' ע"ש וכן פסק הטור דלא אמרי' יורשים נשבעים ונוטלי' אלא בשטר ולא בשכיר ונגזל שאף אביהם לא הי' נוטל בשבועה אלא מכח התקנה ולו נתקנה ולא ליורשי' והוא מדברי העיטור כתב הטור וז"ל שאלה לא"א הרא"ש חייב לשמעו' מנה ודר בעיר אחרת ולוי חייב לראובן מנה אמר ראובן ללוי תן לי המנה שאתה חייב לשמעון ולוי אמר נתתי ושמעון אמר לא קבלתי אם יש חילוק בין הולך מנה לפלו' או תן לו מנה שאתה חייב לי בשניה' הוא נשבע היסת שעש' מאמרו ונפטר ובעל חוב נשבע בנקיטת חפץ ונוטל וזהו פשוט. וכתב עוד הרמב"ם שלח המלוה שלוחו ללוה להביא חובו לו והחוב הי' מנה וטעון הלוה שנתן לשליח כל המנה והמלוה אומר שלא שלחו להביא לו אלא חמשים זוז ולא נתן אלא חמשים והשליח אומר שנתן לו כל המנה ישבע השליח היסת ללוה שנתן למלוה כל המנה והמלוה ישבע שבועה חמורה שלא שלחו לקבל אלא חמשים ולא נתן אלא חמשים כדין כל מודה מקצת ויטול המלוה חמשים ע"כ ואינו מבין דבריו דמה ענין זה למודה מקצת דמודה מקצת נשבע ליפטר אבל היאך ישבע זה ויטול אלא כיון ששלח שלוחו להביא שלו והלוה אמר שנתן לו הכל והמלוה אומר שלא נתן לו אלא חציי ישבע הלוה ויפטר. וכתב הקאר"ו וז"ל הרמב"ם פ"א מהל' שלוחין הכי איתא לוי שבא בשליחות ראובן ולקח חמשים משמעון ובה ראובן ואמר לא שלחתיו ליקח אלא עשרים ועשרי' לבד הביא לי ישבע כדין כל מודה מקצת ולוי נשבע היסת החמשי' שנתת לי נתתי לראובן וישלם שמעון מביתו אם היה חייב לראובן וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ויישובן של דברים כך הוא דלצדדין קתני קתני לוי שבא בשליחות ראובן ולקח חמשי' משמעון היינו ששלח ראובן לומר לשמעון שילוה לו כך דינרים וישלח' לו ביד לוי ושמעון אומר חמשים היו וראובן אומר לא היו אלא עשרים הרי ראובן נשבע שבועה דאורייתא שלא היו אלא עשרי' כדין כל מודה מקצת והוא נשבע היסת ונפטר זהו כששלח ראובן ללות משמעון אותם המעות אבל אם לא שלח ראובן אלא לגבות חובו משמעון ישלם שמעון מביתו שהרי ראובן אומר וודאי

לא פרעת שכיון שלא מניתיו שליח להביא אלא עשרי' מה שנתת לו יותר לא בשליחתי נתת לו וא"כ לא הוי כהגיע לידו וגם לא הביאם לי ושמעון אומר שמא עשיתו שליח להביא כל החוב וה"ל כאומ' שמא פרעתיך הלכך ישלם שמעון לראובן כל חובו אחר שישבע ראובן שלא קבל אלא עשרי' ולא חשש הרמב"ם לכתוב שישבע ראובן לפי שסמ' לו על מה שכתב באותו פרק דבשליח אומ' נתתי וב"ח אומ' לא לקחתי שישבע הבע"ח שלא לקח וישלם לו הלה חובו. כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם. ומ"ש הטור כיון ששלח שלוחו להביא שלו וכו' טעמו כיון שהמלוה עשאו שליח הרי הלוה ירד ברשות ליתן לשליח החוב ואם השליח הטעהו ותבע ממנו כל החוב איהו דאפסיד אנפשי' למנות שליח שאינו הגון ויש לדחות דס"ס ה"ל אומר אינו יודע אם פרעתיך ע"כ וטעות הוא הדחיי' כי גבי אינו יודע דפרעתיך היינו שזה טוען ברי לי שלא פרעתני אבל הכא המלו' גופי' טענת שמא הוא דדילמא פרע הוא לשליח הכל:

סימן ה

פיסקא תנן התם בפרק המקבל נערה המאורסה הי' ואביה מקבלין גיטה א"ר יהודא אין שתי ידים זוכות כאחת אלא אביה מקבל גיטה בלבד פרש"י דוקא נערה אבל קטנה דברי הכל אביה ולא הי' וכתב התוספות וז"ל ואע"ג דאמרינן בפ' המקבל ג' מידות בקטן וקאמר וכנגדו בקטנה מתגרשת בקידושי אביה פי' שמקבלת גיטה צריך לומר דאיירי ביתומה או בנשואה ואפי' יש לה אב אבל מן האירוסין אביה ולא היא. ומיהו קשה דלקמן קאמר בשמעתין קטנה שאמר' התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה משמע אבל כשהגיע גט לידה מגורשת ואע"ג דמוקי שאין לה אב היינו משום דקשי' ליה דיוקא דהא נערה ה"ז גט אבל מ"מ מתחלה הוה ס"ד דמיירי בשיש לה אב ואפ"ה משמע כשיגיע גט לידה מגורשת ש"מ קטנה יש לה יד לקבל גיטה לכך פי' ר"י ברבי מאיר דנקט נערה וה"ה קטנה להודיעך כחו דר' יהודה דאפי' הכי אביה ולא היא ושוב חזר בו רש"י והגיה בפירושו דנקט נערה וה"ה קטנה ע"כ וכן הסכים הרא"ש. תו שנינו שם וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש פי' בקונטרס לא ע"י עצמה ולא ע"י אביה לפי שהיא נשואה ושוטה ממעטינן בפ' חרש מושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה חוזרת ומביא ראי' מהירושלמי כו' וכבר כתבתי זו בפ' חרש סי' ד' אמר ריש לקיש כמחלוקת לגיטין כך מחלוקת לקידושין ור' יוחנן אמר מחלוקת לגירושין אבל לקידושין ד"ה אביה ולא היא והלכתא כר' יוחנן בעי מיני' רבא מרב נחמן מהו שתעשה שלח לקבל גיטה מיד בעלה מי אלימא ידה כיד אביה לשווייה שליח או לא אמר לי' אין נערה שיש לה אב נעשה שליח וכן הלכתא. איתמר קטנה שנתקדשה שלא

מדעת אביה אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון. אמר קרנא דברים בגו אם גט למה מיאון אם מיאון למה גט שדרי' לקמי' דרב אמר להו האלקי' צריכה גט וצריכ' מיאון וטעמא מאי אמר רב אחא בריה דרב איקא צריכ' גט שמא נתרצה האב בקידושיה. צריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקידושיה ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה א"ר נחמן והוא ששידכו פי' כששידך בה לאביה קודם קידושין דאיכא לספוקי שמא נתרצה כששמע והוי לי' קידושי' למפרע עולא אמר אפי' מיאון אינה צריכה אע"ג דשידכו. מאן דמתני הא לא מתני הא. א"ד אמר עולא קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפי' מיאון אינ' צריכ' ופרש"י מאן דמתני פלוגתא דעולא אדשמואל לא מתני אדשמואל האי פירש דפריש בי' רב נחמן והוא ששידכו איכא דאמרי אמר עולא מילתא באנפי נפשי' הוא מתני לה ולא אדרב ושמואל וסתמא קאמר לה והתוס' כתבו וז"ל וקשה דאין זה סברא לומר שתהא חילוקה כל כך דהא לעיל פריך תלמודא דאע"ג ששידכו צריך מיאון והכא ללישנא דאיכ' דאמרי אמרינן דלא צריך לכך נראה לפרש דלעולא לא מיירי אלא דווקא בלא שידכו ויש חילוק בין איכ' דאמרי ללישנא קמא. דלישנא קמא פליג אדרב ושמואל כדפי' בקונטרס דמאן דמתני פלוגת' דעולא אדרב ושמואל וכו'. ולהך א"ד דכ"ע סביר' דלא פליג אדשמואל ומילת' באנפי' נפשי' איתמר בלא שידכו ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליג ע"כ. ומ"מ התוס' כתבו לקמן דמאיכא דאמרי ואילך אפי' שידכו אינ' צריכ' לא גט ולא מיאון כדמסקינן אמר להו רב שימי בר אשי בפירוש אמר רבינא לא ס"ל להא דאמר רב ושמואל פי' שאין חוששין לשמא נתרצה האב וכ"ש לשמא עשאו שליח אלא א"כ שמענו בפירוש וכן כתב הקאר"ו וז"ל ונראה דהלכה כרבינא וכרב' בר רב שימי דבתראי נינהו ואפי' מיאון אינה צריכה דלא הצריכה רב ושמואל מיאון אלא משום דהצריכו גט דמחמת הגט חיישינן דשמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה וכן משמע בפר' קמא גבי בעיא דיעוד נישואי' עושה קאמר אלימא דקדשה איהי נפשה אלמנה קרית לה אלמא סוגיא דתלמודא ס"ל כרבינ' דאפי' מיאון לא בעי וכן כתב הרב אלפס ז"ל מדאשכחן לרבינא דהוא בתראה דלא סבר להא דרב ושמואל שמעינן דלית הלכתא כרב ושמואל וכולהו רבוותא קמאי ובתראי הכי פסקו כגון רב אשי משבחא ובעל הלכות פסוקו' ובעל הלכות גדולות ורב האי גאון בתשובותיו והני כולהו פסקו הלכת' כרבינא ודחו להא דרב ושמואל בין בקטנה בין בנער' אפי' בשידך והאריך וקצרתי והרי"ף הפריז על המידה וכתב והיכא דקדשה קטנה או נערה נפשה בלא דעתה דאביה לא הוי קידושין בין נתרצה האב בין לא נתרצה וכתב עליו הרא"ש וז"ל ותימא הוא בעיני דכולהו סוגיא משמע דפליגי בחיישינן אם נתרצה האב אבל אי ברי לן דנתרצה מיד

כששמע לכ"ע הוי קידושין וכן פרש"י דלא חיישינן אכן לא שמענו כן והא דאמרינן גבי חופה דאם לא מיחה האב דהוי חופה ם לחלק לפי דברי רב אלפס דשאני התם דנתקדשה לדעת הלכך הוי כאלו נתן לה רשות שתכנס לחופה אבל נתקדשה שלא לדעת אעפ"י שנתרצה האב לא חשבינן לי' כדאומר לבתו צאי וקבלי קידושין כיון דלא הוי גילוי דעת קודם קידושין ע"כ. והר"ן כתב י"ל לדע' הרב אלפסי ז"ל אלו הי' דעתו כשכתב ואפי' נתרצה לא מהני דהיינו דווקא כשנתרצה לסוף משום דאמרינן השתא הוא דנתרצה ולא מעיקרא. ומיהו מודה ז"ל דאלו נתרצה מעיקרא מהני ואפ"ה לא חיישינן וה"נ ליכא למימר לשליח שווי' בין בבנו בין באחר וכלשון הזה כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהל' אישות נתקדשה קודם שתבגר שלא לדעת אביה אינ' מתקדשת אפי' נתרצה האב אחר שנתקדש' וכן משמע דסבירא לי' ז"ל דאלו נתרצה מעיקרא הוי קידושי אבל תמהני במה שסיים ז"ל דבריו וכתב שם בין היא בין אביה יכולין לעכב שזה אין לו ענין אלא אם נאמר שאם נתרצה אח"כ מקודשת ובזה יש מקום לומר שאם מיחתי היא קודם שנתרצה שיכולה לעכב אבל כיון שהוא סובר אפי' נתרצה האב אח"כ אינ' מקודשת היכי שייך למימר שהיא יכולה לעכב וצ"ע ע"כ אני אומר שבטלה דעת הרי"ף נגד המשיגים. וכתב הרא"ש נראה כיון דקי"ל דהלכה כר' יוחנן דאמרינן בקידושין דברי הכל אביה ולא היא בנערה נמי איכא לאיסתפוקי שמא נתרצה או שמא לא נתרצה ולמ"ד לקמן אפי' מיאון אינה צריכה ה"ה בנערה ולא מסתבר לחלק לפי שהיא בת דעת שיש לחוש יותר שמא נתרצה האב והאי דנקט קטנה לפי שבנערה לא שייך למימר צריכה מיאון לפי שבגדולה לא תיקון מיאון כדאמרינן עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות ואם היתה נערה בגט לבד לא שייך לתקן בה מיאון וכן מצינו בכמה מקומות גט בגדולה מדרבנן ולא חששו שמא יאמרו אין קדושין תופסין באחותו ובקטנה דשייך בה מיאון תקינו שתמאן ואפשר דבנערה צריכ' הכרזה שלא היו קידושי דאורייתא ע"כ. ובר"ן נתן עוד טעם לדבר אע"ג דבנערה לא שייך מיאון ליכא למיחש לתקלה לשמא יאמרו וז"ל אבל בנערה דלא אפשר במיאון לא אסרינן לה משום חששא ועוד אפשר דבנערה ליכא למיגזר דבקטנה הוא דאיכא למיחש שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותו משום דמימר אמרי כיון דאצריכנהו רבנן גיטא קמו בהו בקידושיה דנתרצה האב דאי לא כיון דאין מעשה קטנה כלום אפי' בשאין לה אב לא הוי מצרכי לה רבנן גיטא אבל נערה כיון דמיחלפא בנערה דעלמא שאין לה אב דקידושיה קדושי תורה מימר אמרי דאעפ"י שלא נתרצה האב חשו רבנן בקידושיה משום חומרא בעלמא ולא אתו אמרינן דאין קידושין תופסין באחותו:

סימן ו

כתב בעל הלכות גדולות קטנה שקדשה עצמה או השיאה עצמה בחיי אביה אין קידושיה קידושין ואין נישואיה נשואין וקטנ' שהלך אביה למדינ' הים והשיא' אמה נשואי' נשואין דתקינו רבנן נשואין לקטנה כי ליתי' לאב וכי גדלה גדלה נישואין דידה וכדאתי אב לא צריך לקידושה וכן כתב בשאלתות דרב אחאי דהלכת' כרבינא אפי' היכי דשדיך ועוד כתב בשאלתו' הא דאמרינן דיכולה אמה לקדושי או אחיה היינו היכא דשכיב אב. אבל אי אביה קיים לא יכלה ולכאורה משמע דחלוקות השאלתות על ה"ג דמשמע דוקא היכי דשכיב מצי אמה לקדושי' אבל הלך למדינת הים לא ומיהו מצינו למימר דה"ה הלך אביה למד"ה ובלא הלך איירי ומה שכת' בהלכות גדולות שתקנו רבנן נשואין היכא דהלך אביה למדינת הים כאלו מת על זה קשיא אמאי דחקינן לעיל בסוגי' כדפריך על עולא דאמרינן אפי' מיאון אינ' צריכה הא אשכחן כו' דבעי מיאון. ומשני כגון שנעשה בה מעשה יתומים בחיי האב ודחקינן נמי לשנויי בקידושי יעוד ואליבא דר' יוסי בר' יהוד' ה"ל למימר כגון שהלך אביה למ"ה אחיה ואמה הלכך נראה דאין לה נישואין ואפי' מדרבנן אין לאוסרה משום דתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות דכיון דדרך קידושין ונישואין היא אצלו אין זה זנות מידי דהוה אקטן שהשיאו אביו דלא חשיב כאלו הן בזנות אצלו אפי' היא גדולה ובת עונשין אע"ג דלא תקנו לה רבנן נשואין כדתנן בפרק האשה רבה בן ט' שנים שנשא אשה ומת פטור מן החליצה ומן היבום ועתה לפי בעל הלכות גדולות צריכ' מיאון אם רוצה לצאת מבעלה ולפיכך פירש התוס' דאפי' מיאון אינ' צריכה כיון דלא תקנו לה רבנן נישואין. וה"ר מנחם ז"ל ה' אומר דאסור לקיימה משום דשמא קדשה אביה לאחר והקש' לי ר"ת ז"ל לדבריו אם מת אביה במדינת הים דהא אסורה לעולם משום דשמא קדשה אביה ואין אנו יודעים מי והשיב נהי דלית לן למיחש לשמא קדשה לשמא יקדש אית לן למיחש כדאמ' רבא בפר' כל הגט שמא מת לא חיישינן שמא ימות תנאי היא וקיימא כר' יוסי דחייש התם לשמא ימות ה"נ יש לחוש שמא יקדש ובכל שעתא ושעתא באשם תלוי קאי. והשיב ר"ת מיהו נראה דכיון דלא חיישת בשום פנים לשמא קדש א"כ מותרת היא לעולם ובכל שעתא ושעתא אמרינן עדיין לא קידש ומותרת היא לו. ולא דמי להיא דפרק כל הגט דחיישינן לשמא ימות ואסורה לאכול בתרומה דהתם נאסרת מחיים לפי שהגט חל שעה א' קודם למיתה וכי חיישת שמא ימות לאלתר נמצא כל השעות אסורות וכן הוא בבקיעת הנוד אם תבקע הנוד עבר למפרע אבל הכא לא יעבור למפרע במה שתתקדש לבסוף וכיון דלא חיישי' שמא קידש לעולם היא עומדת בהיתר כל זאת דברי הרא"ש ומדברי התוספ' ועיין בפ"ק

דכתובות סי' י"ד. כתב במרדכי וז"ל מעשה אירע בקטנה שהלך אביה למ"ה וקדשיה אחיה ואמה כשבא האב ושתק ד' או ה' ימים ושוב הפגיע האב לקהל ואמר אין לי חפץ בקידושין והוציא' מבית אבי המקדש ואחר זמן נשא אחרת ושוב אמר אביה הנה קדושין בתי קדושין ומה ששתקתי ד' ימי' לפי שנתרציתי ולא אמרתי אלא להוצי' ממון מהם ובאו לדין על ככה לפני הקהילו' ופסקי דינ' רבי' אליקו' זקני וחתנו זקני ראב"ן שאם היו הקדושין בעין כשבא האב ונתרצ' ושתק וחלו הקידושין מיד כששת' ואינ' יכול' עוד למאן אבל אם נתעכלו הקידושין כשבא האב או נאבדו או נשרפו מקודם לא חיילי הקידושין ויכולה למאן כיון שאין בעין לא חיילי הקידושין וכ"ש היכ' דאין ידוע אם נתרצה דאין הלכת' כרב ושמואל דחיישו שמא נתרצה האב וכן פי' בה"ג ושאלתות ורב האיי ושלחו הדברים לר"מ ולרשב"ם והודו לדבריהם ואמרו דהלכת' כעולא דאמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפי' מיאון אינה צריכה ל"ש שידך ל"ש לא שידך וזה שהוציא מבית המקדש בקולי קולות אין נאמן לומר נתרציתי אם לא יביא עדי' שנתרצה מקודם שהוציאה ודווקא שישנן לקידושין בעין כדאמרינן אומר אדם לבתו הקטנה צאי וקבלי קידושין כו'. אבל לאחר שנתעכלו הקידושין לא יועיל הריצוי ודמי להא דאמר בפ"ק דקידושין אמר לה כנסי סלע זה בפקדון וחזר ואמר התקדשי לי בו שמקודשת כשנתרצית והוא בעין ה"נ בשעת ריצוי האב צריך להיות בעין שמא אביה ימחה והם האריכו ואני קצרתי עכ"ל ומאחר שפסקו הלכה למעשה אין לפקפק עליהם במה שכתבו שהוא קדושין ומה שכתבו יהיו הקדושין דווקא בעין ג"כ זה נראה בעיני דווקא גבי קטנה אבל לא גבי נערה וכמו שכתבתי לעיל סי' ו'.

סימן ז

איתמר מת אית' שקידש לקנותה שלא מדעת אביה ונפלה לפני אחיו ליבום אמר רב הונא אמר רב ממאנת למאמר ואינה ממאנת לזיקתו כיצד עשה בה מאמר צריכה גט וצריכה חליצה וצריכה מיאון. צריכה גט שמא נתרצה אב בקידושי השני צריכה חליצה שמא נתרצה האב בקידושי ראשון צריכה מיאון שמא לא נתרצה האב לא בקידושי ראשון ולא בקידושי שני ויאמרו אין קידושין תופסין באחותו לא עשה בה מאמר אינ' צריכה אלא חליצה בלבד מאי אמרת תיבעי נמי מיאון שמא יאמרו אין קידושין תופסין הכל יודעין אחות חלוצה אינ' אלא מדרבנן דאמר ר"ל ביבמות כאן שנה רבי אחות גרושה מדאורייתא ואחות חלוצה מדברי סופרים. ומיהו איכא למימר היכא אתי למימר דאין קידושין תופסין באחותה דהא איכא חליצה והכל יודעים דאחות חלוצה מדברי סופרים ואעפ"י שיש עמה גט. מ"מ כבר המה רואים שאין הדבר יוצא מידי ספק ולא יבואו להקל

בקידושין י"ל דחיישינן דלמא איכא דשמע גט ולא שמע בחליצה וכ"ת ניחוש נמי דשמע בגט ולא שמע בחליצה ומיאון לכולי האי לא חיישינן וכ"ת אי חיישינן איכא דשמע בגט ולא שמע בחליצה יאמרו אין קידושין תופסין באחותה איכא למימר דשאני התם דלא אפשר דכיון דלא שייך מיאון ליבמה גדולה אין אוסרין אותה מפני חששא זו ולפ"ז קטנה שנתקדשה לדעת אביה ומת ונפלה לפני אחיו ליבום ועשה בה יבם מאמר מדעת אביה שצריכה גט וחליצה צריכה נמי מיאון דהא אפי' גדולה היתי' צריכ' למיאון אלא שאי אפשר. ואחרים אומרים דיבמה שקידושיה הראשוני' קידושי' גמורין אינה צריכה מיאון דליכא למיחש לשמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה דהתם הכל יודעין דגט יבמי הוא ומדרבנן בעלמא שהרי אשתו גמורה של אחיו היתה אבל הכא דקידושי ראשון הי' שלא מדעת אביה לא מחמר בי' רבנן ואין תולין גיטו של שני בקדושי מאמר משום דבמאמר גופו לא הוו אלא מדרבנן וסברי דכל שנעשה שלא מדעת אביה לא מחמיר בי' רבנן כולי האי למצרכי' גט דקטנה אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה אלא אמרו קמו בהו רבנן בקידושין קמא ולא הוו קידושי' לפי שלא נתרצה האב קידושי' שני קדושי תורה ויאמרו שאין תופסין קדושין באחותה ולפ"ז אפי' היא קטנה שנתקדשה לדעת אביה אינה צריכה מיאון ע"כ דבריו ונ"ל דקי"ל כאחרים דכל היכי שנתקדשה לדעת אביה דאין צריכה מיאון כי עיקור היסוד שרצה לדייק מיני' הוא הקושיא אהא דכתב דחיישינן שמא איכא דהוי בגט ולא הוי בחליצה כו'. ולדברי התוס' לא קשה מידי שהם כתבו בע"א וז"ל וא"ת ולמה לי מיאון כיון דצריכה חליצה א"כ חיישי' שמא נתרצה לראשון וא"כ אפי' נתרצה נמי לשני קידושין תופסין באחותה ומיאון למה לי. וי"ל דאי לא בעינן מיאון איכא למיחש שמא יאמרו חליצה אינה הוכחה כי יעלה על דעת בני אדם לומר שכך האמת שנתרצה לשני ולא לראשון שהרי הראשון עשה שלא כהוגן שקדש' שלא לדעת אביה והלכך איכא למימר דלא נתרצה לו. אבל השני שלא עשה כל כך שלא כהוגן כמו הראשון שהשני היה סבור שהית' זקוקה לו והלכך איכא למימר שנתרצה לשני ועם שהוצרכה חליצה אינו אלא לרווחא דמלתא משום בני אדם שאינם בעל סברא ויעלה על דעתם שנתרצה לראשון לכך הצריכום מיאון להודיעם שאנו מסופקי' דשמא אינו אשתי של שני וקידושין תופסין באחותה:

סימן ח

הנהו בי תרי דהוו קא שתו חמר' תיתי ציפי בבבל פי' אילוני צפצפה שהוא מין ערבה בבבל שקל חד מינייהו כסא דחמרא ויהיב לי' לחברי' אמר מיקדשא לי ברתיך לברי אמר רבינא אפי' למ"ד הבת שנתקדשה שלא לדעת אביה שמא נתרצה האב אמרי' שמא

נתרצה הבן לא אמרי' בקידושין שקדש לו האב שלא מדעתו ופרש"י דאב בקידושי בתו כל דהו ניחא לי' טב למיתיב טן דו אבל גברא דייק ונסיב וכן אינו ברשות אביו לקדש לו שלא מדעתו. א"ל רבנן לרבינא ודלמא שליח שווי' לא חציף אינש לשווי' לאבוה שליח ודלמא ארצייה ארצייה קמיה וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה והאב נעשה לו שליח מאליו וזכין לו לאדם שלא בפניו אמר להו רבה בר רב שימי בפירוש אמר מר דלא סבר אדרב ושמואל ופרש"י בפירוש שמעתי ממנו דלא סבר לה אדרב ושמואל דאמרי חוששין שמא נתרצה האב וכ"ש לשמא עשאו הבן שליח אלא א"כ שמענו ודקאמר אפי' למ"ד וכו'. לרווח' דמילת' כי היכי דליקבלי מיני' קאמר הכי. והנה מה שפרש"י אלא א"כ שמענו אין הפירוש אלא א"כ שמענו שנתרצה האב בקידושיה דא"כ הי' לו לפרש אלא א"כ שמענו שנתרצה. ועוד מסתמא איירי האי עובד' שנתרצה הבן דאי לאו הכי היה מוחה בדבר אלא שאין מועיל ריצוי דבן לגבי אב שהרי אין בידו לקדש לו אלא דאיכא למיחש שמא נתרצה בעשיי' זו שאביו נעשה לו שליח על זה משיב דלא חיישינן להא דרב ושמואל שמא נתרצה האב אלא א"כ נתרצה להדי' אח"כ ואז זכות הוא לו וחל למפרע ה"נ גבי בן לא חיישינן שמא נתרצה בענין זה שיהי' קידושין כגון ארצויי אלא א"כ שמענו שעשאו שליח בפי' וה"ה ארצויי קמי' דהוה נמי שליח אבל גבי בתו פשיטא שאם שמענו שם אח"כ שנתרצה הוי מקודשת וכמו שפי' הרא"ש ולאפוקי מדעת הרי"ף וכמו שכתבתי לעיל לכך פי' הרא"ש וז"ל נתרצה האב אמרי' נתרצה הבן לא אמרי' דגבי בת אם נתרצה האב חיילי קידושין ממילא למפרע הוי כאלו אומר לבתו צאי וקבלי קידושיך כדאמר לקמן גבי נתקדש' לדעת והלך אביה למ"ה ועמדה ונשאת אמר רב אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה. ואם נתרצה הוי חופה למפרע וכן בקידושין דכשנתרצה האב הוויין קידושין למפרע. אבל בבן אפי' נתרצה הבן אח"כ אינו מועיל דצריך שיעשה את אביו שליח. א"ל רבנן לרבינא ודלמא שליח שווי' לא חציף אינש לשווי' לאבוה שליח ודלמא ארצי ארציי קמי' ושתיק כלומ' גילה הבן דעתו לאב שהיה חפץ בה וכיון שחפץ בה וזכות הוא לו וזכין לאדם שלא מדעתו וזכיי' הוי מטעם שליחות כדכת' לעיל והרי כאלו עשה את האב שליח לקדשה לו. וכתב עוד מכאן נרא' לדקדק שאין צריך עדים במינו' שליחות של קדושין כיון דמודה המקדש שעשאו שליח וכן כתב הרמב"ם ז"ל כל העושה שליח לקבל קידושין צריך לעשותו בפני שני עדים. אבל שאיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדי' שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר לפי' אם הודו השליח והמשלח אין צריכין עדי' כמו שליח הגט וכמו שליח שהורשו להפריש תרומה וכיוצא בזה בכל דבר ששלוחו של אדם כמותו.

והראב"ד כתב וז"ל תמי' היא זו כיון דפסקינן המקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין ואפי' שניהם מודים א"כ מועיל הודאות השליח והמשלח כיון דהודאת' חיובא לאחרים ויש לחלק דלוודאי כגמר הדבר שהיא נאסרת לכל אדם הוא דלא מהניא הודאה שאין דבר שבערוה פחות משנים אבל למיהוי שליח לקדשה לו מהניא הודאת' כמו בשאר שליחות. אמנם צריך לדקדק מ"ש דמהניא הודאת' האיש ושלוחו לקידושין ולא מהניא הודאת' האשה ושלוחה לענין קבלת קדושין דשליח קבלת הקידושין צריך למנותו בעדים כשליח קבלת הגט דתנן פרק התקבל האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שני כיתי עדי' שנים שיאמרו בפנינו קיבל. ואם נוכל לחלק בין גט שבא להתיר לקדושין שבאין לאיסור ונשוה שליח האיש והאשה בקידושין צ"ע ע"כ וזהו שכתב הטור כתב הרמב"ם ז"ל שאין צריך עדי' במינוי השליחות רק אם שליח והמשלח מודים בדבר אבל בשליחות האשה שהיא עושה שליח לקבל קידושין צריך שיהא בעדי'. וא"א הרא"ש ז"ל כת' כדברי הרמב"ם והיה מפקפק לומר שאף שליחות האשה אין צריך עדים ע"כ ורבו בו החולקי' הרשב"א סובר כדברי הרמב"ם וכן בסמך ראיית' מדאמר ודלמא שליח שווי' ולא קאמר ודלמ' שליח שווי' בעדי'. והר"ן בפ' האומר תמה על דברי הרמב"ם והרשב"א ז"ל והעלה דמחוורתא דמלתא כיון דבקידושין בעינן עדים דילפינן דבר דבר מממון לא מהני הודאה דידהו כשם שהקידושין צריכין עדים כך שליחות צריכין עדים ל"ש שליחות דידי' ול"ש שליחות דידה. וכן דעת הראב"ד והר"מ ז"ל בהגהותיהם ע"כ והמרדכי כתב בשם ר' יעק' וז"ל ודלמא שליח שווי' וכו'. באב יש לחוש יותר מבאדם אחר שהוא חייב להשיאו אשה ורגיל לדבר עמו על עסקי קידושין. משמע דאי הוה חיישי' דשווי' שליח או אם הבן וודאי שווי' שליח או ארצי' קמיה ושתק וודאי צריכה גט וגם בגירושין. מכאן מדקדק ר' יעק' דאין צריך אדם למנות שליח בעדים לקדש או לגרש בו אין זו ראיי' כלל דלמא זה הריצוי הי' בפני עדי' או השליחות דפשיטא הוא דמהני דלאו דווקא שצריך לומר להדי' בפניכם עדים אני ממנה אותו שליח ודין שליח לגט אם צריך עדי' עיי' בפ' השולח סי' ב'. ודרך המחוור מה שכת' הריב"ש בתשובות וז"ל אין ספק שכיון שהשליח והאשה שניה' אומר' שנתקדשה כהוגן למשלח ע"י השליח הרי היא מקודשת לו ואינ' צריכה קידושי' אחרים אעפ"י שאין עידי הקידושין בפנינו איברא וודאי שאם בא א' וקדשה חוששין לקידושיו עד שיבואו עדי' ויעידו בקידושי השליח שאין דבר שבערוה פחות משנים ואין חזקת שליח עושה שליחותו מספק לבטל קידושי שני דאמרי' בפ' התקבל דלא איתמר ההיא חזקה אלא לחומרא אבל לקולא לא. ולזה אם רצה הבעל לחזור ולקדשה בשעת נישואין לרווחא דמלתא כיון שאין העדים בקידושי

השליח הרשות בידו אבל לברך ברכת אירוסין לא דהוי ברכה שאינה צריכה והוי איסורא ועד א' נאמן באיסורין ע"כ. וכל זאת היכא שהשליח מודה אבל היכא שכפר השליח כת' ר' יעק' וז"ל מדאמר בפרק התקבל בעל אומר פיקדון ושליש אומר לקידושין נאמן כו'. אם כופר המשלח אחר נתינת הגט והקידושין נרא' לי דהוי ספק ואזלינן לחומרא שהרי יצא שליחתו מתחת ידו. ולהראב"ד נרא' דלא הווי קדושין כלל כדאמ' התם מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה דליהמני. עוד כתב הרא"ש וז"ל ועוד היה נראה לדקדק משמועה שאם גילה בדעתו לשדכן שהוא חפץ באשה פלונית ואמ' שזכה לו והלך השדכן וקדשה לו בלא מינוי שליחות שהיא מקודשת לו ולא מיסתבר לחלק בין אביו לאינש דעלמא כיון דשדכה מטעם שליחות והרמב"ן ז"ל פירש ודלמא ארצויי מרצי האב מילי קמיה למהוי לה שליח לקידושי' לי' ושתק לי' ברא מחמת כיסופא ומסתמא ה"ל שלוחיה ולא משמע הכי דכיון דדלמא שליח שווי' אבן קאי אם אית' דדלמא ארצויי ארצי קמי' אאב קאי ה"ל לפרושי ע"כ. והנה מה שכתב שאם גילה בדעת כו'. נראה דוקא בענין זה שעשאו שליח לשדך לו אבל גילה דעת לחוד לא מהני. והא דמשמע בסוגי' דאי בוודאי ארצויי קמי' אב דהוי קדושין אלא דלא חיישי' להכי ה"מ גבי אב. וכמו שכתב במרדכי אבל גבי אחר לא. ומ"ה נראה מה שכתבתי לעיל שאם נתרצה לאיש אחר לקדש את בתו ושוב נתקדשה שלא לדעת אביה דחיישי' שמא נתרצה דוקא לגבי אב הוא דאמרי' הכי אבל גבי אחר אפי' אם הי' רצה לקדש אשה וגילה דעתו להדיא ושוב בא אדם אחר ונעשה שלוחו לא אמרי דשמא נתרצה דאין דרך לקדש אשה לחבירו בלא שליחות ואין דרכו של אדם להיות שלוחו של חבירו בלי מינוי והר"ן נמי כתב וז"ל, ומיהו במקדש אשה לחבירו משמע דבשדיך חיישי' שמא שוי' שליח דבאחר ליכא טעמא דחוצפא אבל בתוספו' אמרו דעד כאן לא חיישי' דשליח שווי' אלא באב דמסתמ' הוא מפקח בצרכי בנו ומשתדל בו להשיא אשה אבל באחר לא חיישינן דשליח שוי' ע"כ והיינו כמו שפיר'. תו מסיק ההוא דאמר לקרביי והיא אמר' לקרובה פי' מעשה היה שהאיש אמר לתת בתו קטנה לקרובו ואשתו אמרה שיתננה לקרובה כפתי' עד דאמ' לה להוי לקריבה פירש הכריחתו והודה לה לתת לקרובה ועשו סעודה לחיבת חיתון אדאכלי ושתו אתא קריבי' באיגרא וקדשה אמר אביי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. רבא אמר חזקה אין אדם טרח בסעודה ומפסיד' מאי בינייהו איכא בינייהו דלא טרח והלכה כרבא אבל לכאור' נראה דליכא נ"מ בהא מאחר דקי"ל כרבינא ולא כרב ושמואל דחיישי' שמא נתרצה ומ"מ זהו דוחק דאביי' שקלי וטרי' אליבא דרב ושמואל דליכא הלכת' כוותי'. וצ"ל נהי דאביי ורבא ס"ל כוותיה. מ"מ קי"ל כרבינא דהוא בתראי וכ"כ וכתב עוד דלא

שייכא הא דאביי ורבא אליבא דרב ושמואל אלא הכי קאמרי לא חיישי' שמא לדעת האב נתקדשה וקא משדר לי' לקדושין בחשאי לאביי כדאית לי' ולרבא כדאית לי' ע"כ ותימא הוא בעיני מאחר דלא חיישינן לשמא נתרצה אב ולא חיישי' לשמא ארצויי קמי' דלא הוי חציפות אלא א"כ שמענו ואיך נחוש לזה ע"כ נראה ליישב דהכא מאחר שהיא ידוע שנתרצה היה האב לקדש את בתו לקריבי' וכדמשמע בסוגי' וכה"ג אמרי' שפיר שמא נתרצה וכמו שכתבתי לעיל בסוגיא ובהא קי"ל כרבא דאי לאו דטרח בסעודה הוי חיישי' עוד כתב הרא"ש וז"ל והראב"ד פי' ודלמא ארצויי ארצי האב מילי קמי' למיהוי לי' שליח לקידושין ושתק לי' ברא מחמת כיסופא ומסתמא ה"ל שלוחי' ולא משמע הכי דכיון דדלמא שליח שווי' אבן קאי אם אית' דדלמא ארצויי ארצי קמי' אאב קאי ה"ל לפרושי ע"כ. והנראה בעיני אף שהרא"ש השיג על פירושו על עיקור הדין לא השיג וא"כ אי היה מרצי האב לפני הבן כו' היו הקידושין אלא דלא חיישי' להכי כ"ז שלא ידענו בוודאי ולאותו שפסקו דמינוי שליחות בפני עדים א"כ צ"ל שאותו הריצוי הי' בעדי' וכבר כתבתי דלחומרא לא בעי עדים וכ"כ הטור בשם הרמ"ה וז"ל אם האב הרצה הדברי' לפני הבן שהוא רוצה לקדש לו ושתק הבן והלך האב וקדשה לו הוו קידושין גמורי' דמחמ' כיסופ' דאב שתק ועשה שליח לקדש לו אבל באינש אחרינא כי האי גוונא הוו ספק קידושין ע"כ. ויש בדברי הטור קיצור שה"ל לכתוב שהרא"ש חולק עליו מאחר שהוא דברי הרמב"ן. וחוץ לכבודו לא דק כי אינו חולק על הרמב"ן בדינו כי אם בפירושיו כאשר כבר כתבתי. אכן במה שכתב הרמ"ה דגבי אחר הוו ספק קידושין לא נהיר' מאחר דאין לומר דשתק מחמת כיסופא א"כ אין כאן שליחות כלל:

סימן ט

נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ועמדה ונישאת אמר רב אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה בנישואין ורב אסי אמר אינו אוכלת בתרומה שמא יבא אבי' וימחה. הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי וכתבו התוספו' בשם רבינו דהלכת' כרב שרגיל רבינו חננאל לפסוק כרב במקום תלמיד באמוראים ראשונים עד אביי ורבא אבל משם ואילך פסקינן כבתראי ואע"ג דחש לה רב לדרב אסי אין לחוש כמו שמצינו בפ"ק דמגילה דאמר רב מגילה בזמנה ביחיד שלא בזמנה בעשרה ורב אסי אמר לעולם בעשרה והוה עובדא וחש לי' רב לדרב אסי ואפי' הכי קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה בפרק הקורא את המגילה דאמר רב חייא בר אשי א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו לה אמוחא לא אמרו אלא בציבור ש"מ דסביר' לי' דפעמים נקרא' ביחיד וכתב על זה הרא"ש ונראה לי דלא דמי' ההי' דמגילה דכיון דחש לה רב

לדרב אסי אף יש לנו לחוש והא דקי"ל במגילה ביחיד לאו מדברי רב אלא ר' יוחנן. ורב אלפס ז"ל כתב איכא מ"ד הלכה כרב דהא לא אמרי' דהדר בי' רב ואיכ' מ"ד כיון דחש לה רב לדרב אסי הלכתא כרב אסי והכי מסתבר' וכן פסק רב עמרם ז"ל בההיא עובדא דמגילה כרב אסי כיון דחש לה רב ע"כ ובמגילה כתב הטור וז"ל וכן מסתברי והא דר' יוחנן אינ' ראייה דאף לרב אסי קריאה ביחיד כדפרש"י דמצוה לחזור אחר עשרה ואם לא מצא עשרה אינו פטור מקריאתה אלא קורא ביחיד ע"כ ושם נאריך אי"ה. ובמרדכי כתב עוד דיחוי אחר שלא לפסוק כרב אסי וז"ל ותימ' הא הלכה כרב באיסורי ומיהו לא עביד כשמעתיה ואנן נעביד ותרצו התוספות אפ"ה לא הדר בי' רב דקאמר ומודה רב שאם מתה אינ' יורשה אבל אזל רב הכי והכי לחומרא דגבי קידושין ראה רב קטנה בת נכבד א' שנתקדשה לשאינו הגון לה להנשא שלא לדעת אביה וחש רב להא דרב אסי אמר בוודאי הא אנן סהדי דלא נתרצה האב ואינה אוכלת בתרומה וכן יש לומר גבי מגילה ראה א' שרצה להקל ולהניח הקהל ולקרותה ביחיד והשיב לו רב אני על בני הכפרים האנוסים מלבוא אמרתי ולא על המזיד. תו מסיק אמר שמואל בר רב יצחק ומודה רב שאם מתה אינה יורשה דאוקי ממוני' בחזקת מרי' ואפי' הוא מוחזק בנכסים אינה חזקה דנכסי' קיימא בחזקת יורשי האב ואע"ג דשרי לה בתרומה היינו משום דדבר תורה ארוסה אוכלת בתרומה כך פי' רש"י וכתב הרא"ש ולפ"ז הטעם אינו מטמא לה ואם היינו מפרשים לפי שרוב פעמים אין האב מוחה מסתמא דניחא לי' לאב בנישואיה כיון דכבר נתקדשה לדעת הלכך אוכלת בתרומ' דאזלינן בתר רובא ובממונא הוא דלא אזלינן בתר רובא ואז היה מותר אפי' ליטמא לה אבל אי אפשר לומר כן דהא רב הוא דאמר בריש המוכר פירות דהולכין בממון אחר הרוב ע"כ כתב במרדכי מעשה באחד שקבל קדושי בתו כשהית' קטנה ובעודה קטנה מת האב והבת הית' יחידה וראויה לירש נכסי' מרובים והית' חולנית ושאל הבעל ליכנס בעבור שאם תמות שירש הנכסים והקרובי' היו יראים פן תמות ותפקע ירושתם והארוס רוצה לכנוס בחזקה ומענה מקצת רבותי כי אמרו אפי' ישאנה בעודה קטנה כיון שקידושיה היו קדושין דאורייתא ונשואין דיתומה מדרבנן דליכא אב דלימסר לחופה הרי היא כמו בזנות אצלו ואם מתה לא יירשנה כי אם קרוביה ירשנה ושאל פי חכמים ורבינו אפרים בר יצחק מיחה בו וטעמא משום חופה במקום קנין עומדת ולא דמי לנישואין דיתומה קטנה דההיא תקנת' רבנן היא אבל הכא כיון דקידושין דבר תורה בעינן נמי חופה לדעת אביה ושלחו הדבר לפני ר"ת והשיב וז"ל על הקטנה שנתקדשה לדעת אביה ומת אביה ועברו עליה י"ב חדשים ועודה קטנה ותימא הוא איך יעלה על לב איש שלא יירשנה שהרי לא נחלקו פרק האיש

מקדש שלא יבא אביה וימחה אבל הכא לא ימחה לעולם ועוד אפי' כשהאב קיים ובתוך י"ב חודש טעמא משום מציאת ומעשה ידיה דאהא אמרינן אוקי ממונא בחזקת' ואי ירושה נכסים נפלה לה לגבי' דאיהו גופא לאב ממונא הוא אבל לגבי אחי' אם מת אביה אינה ברשותן לא למלאכה ולא למציאה א"כ גבי ירושה שנפלה לאו בחזקת מריה קיימא וקרינא בי' דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו ולגביי' לא הוי ממונא בחזקת מריה ותו לאחר י"ב חודש אין אחיו יכולין לעכב כדאמר בפ' אעפ"י אי איהי ניחא לה. אביה מאי נפקא ליה מינה. סבר השתא לא ידעא למחות מלדדהו ונפקא ואתי' ונפלה עילואי אבל לגבי אחיו ליכא למימר עד שתגדיל ותאמר פלוני אני רוצה דכיון שקדשה אביה תו ליכא למיחש שתיפוק פוקא מיני' להשיאה היכן מצינו שתהא תלוי' באחיה ע"כ ודבריו אינן צריכין ראי' תו מסיק נתקדשה לדעת אביה ונשאת שלא לדעת אביה ואביה כאן רב הונא אמר אינה אוכלת ר' ירמיה בר אבא אומר אוכלת וכתב הרא"ש ואפי' למ"ד אוכלת מודה דאם מתה אינו יורשה כמו בהלך אביה למדינת הים דאמר רב אוכלת ומודה רב דאינו יורשה ולכך לא הביא רב אלפס הנהו תרי פלוגתייהו דרב הונא ורב ירמיה ע"כ. ה"פ דאין נפקותא האידנא במה שאוכלת בתרומה כי דין אכילת תרומה אין נוהג עתה ומה ששקל וטרי הרי"ף אי הלכה כרב או כרב אסי בהא דאוכלת בתרומה כו' היינו משום דאיכא נ"מ בכל דוכתא אי קי"ל כרב אסי נגד רב כל היכי דחש לרב ולא עביד כרב אסי. ואני כבר קבלתי עלי בפתיח' הספר שלא לדלג שום דבר ע"כ אביא כל הביאורי' ומאמרים בצורת' נתקדשה לדעת ונישאת שלא לדעת ואביה כאן רב הונא אמר אינה אוכלת רב ירמיה בר אבא אמר אוכלת רב הונא אמר אינ' אוכלת ואפי' למ"ד אוכלת התם הוא דלא איתיה לאב אבל הכא דאיתיה לאב האי דאישתיק מרתח רתח. רב ירמיה בר אבא אמר אוכלת ואפי' לרב אסי דאמר אינה אוכלת התם הוא דשמ' יבא אביה וימחה אבל הכא מדשתק אתנוחי איתנחא לי'. נתקדשה שלא לדעת אביה ונשאה שלא לדעת ואביה כאן רב הונא אמר אוכלת רב ירמיה בר אבא אמר אינה אוכלת. אמר עולא הא דרב הונא כחומץ לשניים וכעשן לעינים. השתא ומה התם דקדושי דאורייתא אמרת לא אכלה הכא לא כ"ש. נראים דברי תלמיד פי' דברי ר' ירמיה שהוא תלמידו של רב הונא אמר רבא מ"ט דרב הונא הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב. פי' מאחר דהיא קדשה והשיאה עצמה שלא לדעתו כאלו היא יתומה והוא ראה ושתק או הפקיר זכות שיש לו בה או שתיקתו הודאה דבשלמא נתקדשה לדעת ונישאת שלא לדעת איכא למימר בחדא שתיקה ארתח רתח אבל כולי האי לא שתיק. ולעניין הלכה בהך דמיצעי הלכה כרב הונא דהוא רבי' דר' ירמיה דהא עולא קאמר נראי' דברי התלמוד אף שרבא

נתן טעם לדברי רב הונא לאו ס"ל כוותיה אלא שבא ליישבו דלא ליהוי מישתבי' וכן פסק הרמב"ם ועיקר:

סימן י

מתניתין האומר לאשה התקדשי לי בתמרה התקדשי בזו אם יש באחת מהן שוה פרוטה מקודש' ואם לאו אינה מקודשת דכיון דאמר התקדשי התקדשי כל חדא וחדא הוו קדושין באנפי נפשייהו אבל אמר בזו בזו אם יש שוה פרוטה בכולן מתקדשת ואם לאו אינה מקודשת. והרמב"ם כת' דהוי ספק קידושין ויפה כתב משום דס"ל גבי תמרה אפי' אינו שוה פרוטה מקודשת מספק שמא שוה פרוטה במדי כדלעיל סי' י"ח ופריך מאן תנא התקדשי התקדשי הוא דהוה פרוטה. אבל בזו בזו לאו פרוטה הוא אמר רבא ר' שמעון היא דס"ל גבי חמשה תובעין אות' ונשבע לכול' כאח' דאינו חייב על כל אחת ואחת אלא עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ונפקא לה מרב יהודא דאמר רב יהודא שבועה לא לך לא לך לא לך חייב על כל אחת ואחת פי' רש"י דווקא בלא וי"ו אבל ולא לך ולא לך ולא לך כללא הוי. ור"ת גורס איפכא דאדרבא כשאמר ולא לך ולא לך משמע שהוא נשבע לכל אחד אבל כשאומר לא לך לא לך אינו חייב אלא אחת זו פי' הרמב"ם דוי"ו הוי פרטא אם לא שיש כו'. ע"ש בהלכות שבועות וראיתי בפרק שבועו' הפקדון דלשם פרש"י והתוס' דלר' יהוד' דווקא בוי"ו הוי פרטא אבל בלא וי"ו הוי כללא אלא שהתוספו' כתבו לשם וז"ל ומסוגי' דשמעת' קשיא דמוכח בפ"ב דזבחי' דטפי הוי פרטא בלא וי"ו מבוי"ו לר' יהוד' דאמר התם או דלמא כזית וכזית לר' יהודא פרטא הוי וכ"ש כזי' כזי' ובס' ישן גרס הכא כל סוגיא איפכא ור' יוחנן אמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך וגרסי' תני' ולא לך תני פקדון ותשומתי' כו'. והיינו כרש"י דהכא ע"כ אין בידי להכריע עד שיבא מור' צדק במהרה בימינו ולענין הלכה נראה דהלכה כר' יהודה דפ' שבועו' הפקדון איתנא דברי ר' יהודא סתמא דת"ק כוותי' וכן נרא' עיקור. ותמה אני על הרי"ף והרא"ש שהביאו המשנה כצורתה ולא כתבו דהך מתנית' מתני' אליבא דר"ש ולית הלכת' כוותי' בזה דבעי התקדשי התקדשי כו'. ויותר להפליא על הרמב"ם שפסק גבי קידושין דהכא ממש כר"ש וכמתניתא דהכא ובפ' שבועות הפקדון פסק כר' דלא בעי שבועה על כל אחת ובפ' המשנה כתב להדיא שם דאין הלכה כר"מ דסבר אפי' בזו בזו הוי פרטא ואין הלכה כר"ש דבעי שבועה על כל אחת ואין הלכה כר"א דבעי לומר שבועה באחרונה ואין לישבו דשמא בקידושי' פסק כר"ש דסתם מתנית' אתיא כוותי' ובשבועו' פסק כר' יהודא דהוא ת"ק. וא"כ בע"כ צריך לחלק ביניהן ולומ' דבקידושין מסתבר לומר דבעי למימר התקדשי על כל א' לברר דבריו.

א"כ אמאי מוקי תלמודא מתניתין כר"ש דא"כ שמא אף ר' יהוד' מודה הכי ואתי' ככ"ע. וראיתי בדברי הר"ן שכתב וז"ל וק"ל כר"ש כיון דסתם הכי כוותי'. ובפ' כותבין נמי תנן לזה קרבן ולזה קרבן צריכן פתח לכל אחד ואחד ומשמע דהכא אמר לזה ולזה קרבן כיון שהותר כללא הוי והת' נמי מוקמי רבא כר"ש דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ואע"ג דהתם בפרק הפקדון אפלוגו בהא ואיכא למימר סתם ואח"כ מחלוקת היא אפ"ה כיון דשקלו וטרי אמוראי בהך סוגי' דהכ' אליבא דר"ש קי"ל כוותיה וכן פסקו ר"ת והרמב"ם ז"ל ע"כ ולא אביא דבריהם דמאי חזית לומר מחלוקת ואח"כ סתם ולאפלוגי בין סתמא לסתמא דת"ק נמי סתמא נימא דתנא הכא אליב' דכ"ע דהתקדשי התקדשי דר"ש כ"ע מודים דפרטא הוי וסיפא בזו בזו וכ"ע כללא הוי כגון לגירסת ר"ת דאף ר' יהוד' מודה בזה ואף שר"מ חולק. מ"מ הלכה כר' יהוד' ולפרש"י נגרס בזו ובזו ובזו דהויא כלל'. וס"ס אתניא מתניתין אליבא דהלכתא אפי' אתי' כר"ש. ובשבועות פסק סתם כר' יהודא דהלכה כוותי'. ומה שכתבו עוד דשקלי' אמוראי אליבא לא ידענא כי כמה שנחלקו רב שמואל ור' אמי בסיפא דאוכלת כו'. דהוי כללא הלא שפיר פליגי אף אליבא דר' יהודא כדפרישׁ' דלר' יהוד' נמי הוי בזו בזו בזו כללא הוי לפי' ר"ת ולרש"י בזו ובזו ובזו ומ"מ חליל' לי לחלוק על כל אלו הגאונים שמא ירוצו גלגלתי אבל מ"מ גבי קידושין אם יבא מעשה לפני כעניין דאמר בזו בזו בזו או שאמר בזו ובזו אם יש שוה פרוט' בכולן ויקבל קידושיה מאחר דצריכא גט אף מן השני דשמא הלכה כר' יהודא דפרטא הוי ואינ' מקודשת לראשון ומכח ספק הגרסות אין חילוק בין בזו בזו ובין ובזו ובזו ובזו נחזור למשנה הית' אוכלת ראשונה ראשונה אינ' מקודשת עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה ופריך בגמ' אהיא אילימא אריאשׁא כי אמר התקדשי התקדשי מאי איריא אוכלת אפי' מונחת נמי דהא התקדשי לי בזו קאמר אלא אסיפא דחשיבא לי' כללא קאמר דאם הית' אוכלת ראשונה ראשונה כו'. וכי איכא בחדא מיהא ש"פ מקודש' ואפי' בקמייתא והא מלוה היא כיון דקידושין לא גמרו עד שתקבל כולם והיא כבר אכלה הראשונה קודם שתקנה אותם בקידושין הוי זו הראשונ' מלוה גבי' ואמרי רב ושמואל לעולם אריאשׁא ולא מיבעיא קאמר לא מיבעי' מונחת דאי איכא שוה פרוטה אין אי לא לא. אבל אוכלת הואי' ומיסרב' הנייתא אימא גמרה ומקני נפשה קמ"ל. ר' אמי אמר לעולם אסיפא ומאי עד שיהא באחת מהן ש"פ עד שיהא באחרונה שוה פרוטה ומסיק אמר רבא ש"מ מדרבי אמי תלת ש"מ המקדש במלוה אינה מקודשת וש"מ המקדש במלוה ופרוט' דעת' אפרוטה. פי' מדשנייי' למתניתן הכי דכי יש באחרונ' ש"פ מקודשת ואע"ג דקמייתא מלוה הוי בהדה ובכולהו קדשה תהא כללא חשוב לי' גבי מנחת וקאמר דאם יש בכולן

ש"פ מקודשת אלמא קידושי אכולהו קיימי אפ"ה גבי אוכלת דהוו להו מלוה ופרוטה מקודש' באחרונה. וש"מ מעות בעלמא חוזרים פי' אם אמר לה התקדשי בפרוטה זו ובזו ובזו ובעוד שלא נגמרו הקידושין חזר בו מלקדשה אמרי' דליהוי המעות שמסר לו קודם החזרה מתנ' אלא פיקדון היא אצל' וחוזרי' לו. וה"נ אמרי' כשאמר לה התקדשי בתמרה זו ובזו ובזו ובעוד שלא גמר דיבורו אכלה הראשונה ושנייה מה שאכלה מלוה הן אצלה ולא יחולו אלא על מה שהוא בעין ולכך צריך פרוטה אחרונה דאי אמרת מעות בעלמא מתנה והיכא דלא נגמרו הקידושין הוו המעות הראשונה מתנה אצלה ולא בעיא לאהדרונהי היכא דגמר דבר לשם קידושין כי הכא נימא דיחולו הקידושין אף על אותן תמרי' שאינ' בעולם וכי אכלה מדידה אכלה דבשלמא בעלמא לא הוי קידושין שהרי מתנה הן אצלה כי הדר בי' מקידושין. אבל הכא שלא חזר מלקדשה נהי נמי דכי אכלה הראשונ' עדיין לא גמר כל הקידושי' מקדשי נמ' אף בקמייתא אף בכולן מקודשת ע"כ: והיכא שקדש על תנאי ולא נתקיים התנאי או המקדש בקידושי טעות כתבתי בפ' המדיר סי' כ"ב שהמעות חוזרין:

כת' הטור וז"ל. וכתב הרמ"ה ה"ה נמי כי אמר בזו ובזו אם גמר כל דבריו קוד' שקבלה אותן כולן מצטרפות אפי' אכלה הראשונה ראשונה. ור"י אמר אפי' גמר קודם שקבלה אותן אינן מצטרפות כיון שחלקו זו מזו ע"כ. ולפי דעתי שאין זה ר"י בעל תוספות כי אדרבה מדברי התוספו' משמע כמו שכתב הרמ"ה וכן עיקור. וכל הני תלת מילי הלכת' נינהו והלכה נמי כרב אמי מדמסיק רבא עלי' ש"מ מדר' אמי כו' וכן דעת כל המחברי' אכן תמה אני על מה שהרי"ף והרא"ש לא הביאו הני תלת מילי ונהי הני תרי מילי המקד' במלוה ומלוה ופרוט' כבר נפסקו במקומו' אחרי' אכן הך תלית' דמעו' חוזרי' לא מצינו בשום מקום כי אם פה ואפשר דפשוט הוא בעיני המחברים מאחר דקי"ל כרב אמי דדוקא נשתייר באחרונה שוה פרוטה מקודשת ולא בקמיית' ממילא המעות חוזרין כמו שפירשו התוספו' ורש"י. ומסיק אמר רבא ל"ש דאמר בזו ובזו אבל אם אמר התקדשי לי באלו אפי' אוכלת נמי מקודשת ומצטרפות כולן לשוה פרוטה וה"פ ל"ש היכא דאוכלת ראשונה אין מצטרפות לפרוטה אלא דאמר בזו ובזו דלא גמרו קידושין ולא נקנו עד נתינת אחרונה שהיא גמר דיבורו וכבר היו הראשונות מלוה אבל אמר לה באלו מקבלת ראשונות לא באתי לידה בתורת קדושין דמשנגמר הדיבור הקנה לו בתורת קידושין וכי אכלה מדידה קא אכלה ואפי' אוכלת ראשונה מקודשת אם יש בכולן שוה פרוטה:

סימן יא

ת"ר המקדש במלוה מקודשת ושוין במכר שקנה ומוקי לה רב דאמר המקדש במלוה אינה מקודשת דלאו במקדש במלוה איירי דא"כ מאי קאמר ושוין במכ' שקנה ואי מלוה להוצאה ניתנ' ואינה מקודש' במכר אמאי קנה אלא בע"כ איירי כגון שאמר התקדשי לי במנ' ונמצ' מנה חס' דינ' פי' נשא' האי דינ' אצלו ובהאי קמפלגי מ"ס כסיפ' לה מילתא למתבעיה ומר סבר לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה. ושוין במכר שקנה דלא כסיפא ליה מילתא למיתבעי ופריך אלא הא דאמ' ר' אלעזר התקדש לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים לימא כתנאי אמרה לשמעתא אמרי מנה חסר דינר כסיפא לה מלתא למיתבעי' אבל מנה חסר צ"ט לא כסיפא וז"ל הר"ן בפ"ק דקידושין והרב אלפס ז"ל לא כתב זה בהלכות וכן הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות אישות לא חלק. וכתב הרמב"ן ז"ל דמסתברא דהלכת' כי"א דאמרי מקודשת מדתניא הכא בפרקין התקדשי לי במנה זה ונמצא חסר דינר אינה מקודשת דאלמא במנה סתם מקודשת אעפ"י דלא נשתייר אלא דינר ולא אמרינן כסיפא לה מילתא למיתבעי ולפיכך לא כתב הרב אלפ' ז"ל ולי נראה מיהו לא איריא דבמנה זה ודאי לא שייך למתני ליה חסר תשעים ותשעה דינר דאי הכא הא ידעי בזה המנה אין כאן ומיהו דחיק שמיה במנה וסברא וקבלה אבל חסר דינר שאין האשה מגורשת בו בהא הוא דאמר שאינה מגורשת בו בהא הוא דאמר דאינה מקודשת ורבותא קמ"ל כד"א דרך מנה להיות חסר לפעמים ממנו דינר וכיון דאמר' במנה זה כמות שהוא קאמ' קמ"ל דלא ולפיכך אין מכאן ראיי' לפסוק כי"א וכן הראב"ד ז"ל פוסק כת"ק אבל מה שהשמיטוהו הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם משום דס"ל שמלוה קונה במכר וכן נרא' מדברי רב אלפס בפ' הזהב וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' מכירה כו'. ומעתה כיון דאוקי הך פלוגתא דת"ק וי"א כגון דא"ל התקדשי לי במנה כו'. היינו משום פרכא דאי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו ואנן קי"ל דבמכר קנאו ממיל' מיתוקמא פלוגתייהו דת"ק וי"א כפשטא במקדש במלוה ולא מפלגינן בין התקדשי לי במנה ונתן לה דינר ובין התקדשי לי במנה ונתן לה תשעים וט' עכ"ל, והנה מה שכתב שנראה מדברי הרי"ף בפ' הזהב שמלוה קונה במכר לא מצאתי שום דבר אלא שהביא סוגי' דמים שהן כחליפין כו' כלומר שקונה בעד החוב שהי' לו עליו וזהו נמי מה שכתב הרמב"ם בפ"ז מהל' מכירה. וכל זו אינה ראייה דהתם בע"כ שקנה במחילת מלוה כמו שכתב הרא"ש לעיל בפרקין והבאתי בסי' ז' אם נאמר מאחר שהרמב"ם כתב שיכול לקנות בחוב שיש לו עליו. א"כ כפשוטו בלא הנאת מחילת מלוה ואמת שכך הבין אות' הראב"ד והשיגו וז"ל. אמר אברהם לא ידעתי למה זה שהרי השוו הגאונים כולם

מלוה להוצאה ניתנה ואינה בנתינת מעות כלל והרי אמרינן בקידושי' ושוין במכר שזה קנה ואי מלוה להוצאה ניתנה במאי קנה ואולי הטעוהו הא דאמרינן מעמידין מלוה על הפירות והוא שיש לו וההיא לאו לענין קנה מירי אלא לאסור ריבית ע"כ. וכתב המגיד משנה ובאמת שדבריו נכונים שאין מלוה קונה:

וכן דעת ר"י בעל התו' כאשר כתבתי לעיל בפ"ק סי' ו'. ומ"מ לעניין דינא נראה שפסק כי"א שהרי כתב להדי' האומר לאשה הרי את מקודשת לי במאה דינרים ונתן לה אפי' דינר א' הרי זה מקודשת וישלים כו' ולא חילק היכא שנתן הכל חסר דינר א' שאינה מקודשת אלא אפי דינר א' קאמר והיינו דס"ל כי"א ולא צריכא להאי שינוייא לחלק בין מאה חסר דינר א' למאה חסר צ"ט ואוקימנא ר' אלעזר כי"א ותלמודא הוא דבעי לדחוקי ולשנויי דלא אתי' כתנאי בלא צורך וכ"כ המגיד משנה להדיא שזו היא דעת הרמב"ם שלא חלק וכתב ונתן לה אפי' דינר א' שפסק כי"א וזה שבהלכות לא הביאו בסוגיא. אבל מ"מ קשה מניין לנו לחלוק על הסוגיא שמחלק בין חסר דינר לחסר צ"ט וא"כ דברי ר"א מסייע לן דלא קאמר מקודשת אלא בחסר צ"ט דלא כסיפא לה למתבעי' אבל בחסר א' דכסיפא לה אינה מקודשת ובפרט מאחר דכל דוכתא קי"ל כת"ק מניין לנו לחלק הכא וכן הרא"ש פסק להדיא כת"ק וכן דעת הרשב"א. ומ"מ לא נהירא לומר דאיירי שאומר לה הדינר החסר יהא עלי בהלוואה כמו שפי' רש"י דכה"ג הוי מקודשת דהוי כאלו מקדש במנה בתנאי שיתן לה עוד דבוודאי כה"ג מקודשת וכן פסק הטור להדיא היכ' שאמר לה שהדינר יהא עליו בהלוואו' דכה"ג בוודאי מקודשת ואף שהרא"ש פסק כתנא קמא קמא אלא שמע מיניה דבכי האי גוונא לא פליגי ועיין בפרק קמא סי' י"א:

סימן יב

ת"ר עשה לי שירים ונזמים וטבעת ואקדש אני לך כיון שעשאן מקודשת דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה וכי היכי דלא תהוי מלתא דרב כתנאי מוקי להאי ברייתא דלא פליגי במקדש במלו' דכ"ע המקדש במלוה אינה מקודשת ובישנ' לשכירות מתחלה ועד סוף קמיפלגי מר סבר יש לשכירו' מתחלה ועד סוף וה"ל מלוה. ומר סבר אינה אלא לבסוף ולפי זה הלכ' כרבנן דקי"ל דישנו לשכירות מתחלה ועד סוף כן פסקו התוס' והרא"ש והארכתי בזה בפ' הגוזל קמא סי' כ"א ומסיק דכ"ע ישנה לשכירו' מתחלה ועד סוף והכא באומן קונה בשבח כלי קמיפלגי מ"ס אומן קונה בשבח כלי ולא הלוואה היא. ומר סבר אין אומן קונה בשבח כלי והלוואה היא ולפ"ז נמי הלכה כחכמים דאין אומן קונה בשבח כלי ס"ל ומה שכתב הטור בא"ע סימ' כ"ח וז"ל כתב הרמ"ה ל"ש אם הוא שכיר יום על המלאכ' ל"ש אם הוא קבלן דקי"ל

אין אומן קונה בשבח כלי וה"ל כמלו' וכ"כ רב אלפס ז"ל אבל ר"י כתב דקי"ל אומן קונה בשבח כלי דאין כאן מלוה כשנותן לה הכלי מתקדשת בשבח שיש לו וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ע"כ נ"ל שטעה הטור בזה שהוא סבר שדעת אביו כר"י ור"ת מדהביא בתחלת דבריו דעת הרי"ף דאין אומן קונה כו'. ואח"כ כתב דעת ר"י ור"ת דאומן קונה משמע דס"ל הכי וליתא כאשר הארכתי לשם בפרק הגוזל קמא סימ' כ"א. תו מסיק דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי והב"ע כגון שהוסיף לה בעשיית השירי' ונזמים נופך משלו מר סבר מלו' ופרוטה דעתי' אמלוה. ומ"ס דעתי' אפרוט' ולפ"ז קי"ל כר"א דמקודש' כר' אמי דאמר לעיל ש"מ תלת כו' דמלוה ופרוטה דעת' אפרוטה ואף שאין לקדש באבן טוב לפי שאין שומתו ידוע כבר כתבתי הכל בביאור בפ"ק סימ' ה'. תו מסיק תניא התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם. ר' מאיר אומר מקודשת וחכמי' אומרים אינה מקודשת האי שטר חוב ה"ד אילימא שטר חוב דאחרים היינו מלוה ביד אחרים אלא לאו שטר חוב דידיה ובמקדש במלוה קמיפלגי לעולם שטר חוב דאחרים והכא במלוה בשטר ובמלוה על פה קמיפלגי במלוה בשטר במאי פליגי בפלוגת' דר' ורבנן קמיפלגי דתניא אותיות נקנית במסירה פי' אין צריך לכתוב שטר מכירה על השטר שהוא מוכר לו דברי ר"מ וחכמי' אומרים בין שכתב ולא מסר פי' בין שכתב לו שטר מכירה ולא מסר לו שט"ח ובין שמס' לו שט"ח ולא כתב לו שטר מכירה עליו לא קנה עד שיכתוב וימסור מר אית לי' דר' ומר לי' לי' דר' ואב"ע דכ"ע לי' לי' דר' והכ' בדר' פפא קמיפלגי דאמר רב פפא האי מאן דזבין שטרא לחברי' צריך למיכתב לי' קני לך הוא וכל שיעבודא מר אית לי' דר' פפא ומר לית לי' דרב פפא ואב"ע דכ"ע אית לי' דרב פפא והכ' בדשמואל קמיפלגי דאמ' שמוא' המוכ' שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחו' אפי' יור' מוחל דמר אי' לי' דשמואל ומר לי' ליה דשמואל ואב"ע דכ"ע אית לי' דשמואל והכא באשה קמיפלגי מ"ס אשה סמכה דעתה היא מימר אמרה לא שבק לי לדידי ומחל לי' לאחרים מ"ס אשה נמי לא סמכא דעתה במלוה ע"פ במאי קמפלגי בדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה מ"ס ה"מ בפיקדון אבל מלוה לא ומ"ס ל"ש מלוה ול"ש פיקדון. והנה לשינוייא קמא דפליגי באותיות נקנית במסירה כו' הלכה כחכמים דאינ' מקודשת דקי"ל אין אותיות נקנות במסירה כדברי ר' וכן מה שמסיק בדר' פפא פליגי ג"כ הלכה כחכמים דאינו מקודשת דקי"ל הלכה כרב פפא דכל היכא דלא כתיב קני לך הוא וכל שיעבודא דילי' דלא קנה ואי פליגי בדשמואל הלכה כחכמים דאינה מקודשת במקדש אותה בשטר דאירוסין דהא קי"ל כשמואל ואפי' ללישנא אחרינא דפליגי בסמכה נמי

דעתה אינ' מקודשת דהלכה כחכמי' לגבי ר"מ וכן פסק הטור להדיא כל היכא דלא הקנה ע"י מעמד שלשתן אפי' הקנה לה השטר בכתיבה ומסיר' כראוי אינ' מקודשת וטעמא משום דלא סמכה דעתה וכן פסק הר"ן ומסתמא שכן דעת הרמב"ן וכן חוב שכתב סתמא שיש לו ביד אחרים שלא יכול לקדש בו אא"כ שאם יש לו משכון על אותו חוב שמקודשת משמע דבשטר לא מהני וכתב המגיד משנה שיש מחמירים בדבר ואיני יודע חומרא זו אם לא שנאמר מנלן דכה"ג לפלוגי דלמא כ"ע ס"ל סמכ' דעתה ופליגי בחד מהנך שינויי' קמא וזה לא קשה לי דבכל דוכתא קי"ל כלישנא בתרא ועוד דלישנא בתרא רוויח טפי דהשתא בריתא דמקדש בשטר דפליגי בכל גוונא איירי דאינה מקודשת ובמלוה על פה דפליגי במעמד שלשתן אי שייך מעמד שלשתן במלוה ולפ"ז קי"ל כר"מ דס"ל מעמד שלשתן קונה בין במלוה בין בפקדון וכן פסק הרמב"ם דבמלוה ע"י מעמד שלשתן מקודשת דקי"ל נמי שאינו יכול למחול וכן דעת כל המחברים אלא שהמגי' משנה כתב שגם במעמ' שלשתן יש מי שאומרים שאינה מוקדשת וראוי להחמיר ע"כ ואני אומר שמקודשת קדושין גמורין ובוודאי החולק אומר נהי דמעמד שלשתן קונה הוא סביר מלוה הוא ולא קשה מידי כאשר פירשו התוס' וז"ל דוודאי מלוה דיד' שקנאתן כבר ואינו נותן לה שום דבר חדש שהרי אותו המעות הי' שלה קודם קידושין דין הוא דאינה מקודשת אבל כשנתן לה המלוה דאחרים נותן לה דבר חדש שלא היה בידה קודם אמר דמקודשת דנהי דאין המלוה בעין מ"מ זכות הוא לו כאלו היה בעין ע"כ ובע"כ צריך לחלק בכך דהא מתחלה דבעי למידק תנאי אמקדש בשטר וקאמר שטר דאחרים היינו מלוה ביד אחרים משמע המלוה ביד אחרי' לא הוי תנאי דלא דמי כלל למקדש במלוה ולא פליגי אלא באם יכול להקנות אבל פשיט' שאם יכול להקנות לה דמקודשת.

תו מסיק נימא כתנאי התקדשי לי בשטר ר' מאיר אומ' אינ' מקודשת ור' אליעזר אומר מקודשת וחכמים אומרי' שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת האי שטר ה"ד אילימא שטר חוב דאחרים קשיא דר' מאיר דלעיל אדר' מאיר כו' אלא בשטר חוב דידה ובמקדש במלוה קמיפלגי אמר רב נחמן בר יצחק הב"ע כגון שקדש' בשטר שאין עליו עדים ור"מ לטעמי' דאמר עידי מסיר' כרתי ור' אליעזר לטעמי' דאמר עידי חתימה כרתי ורבנן מספקי להו אי כר"מ אי כר"א הלכך שמין את הנייר אם יש בו ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת. ועוד איכא אוקימתי אמריתי בכותבה שלא מדעתה או שלא לשמה כו' וכתב הר"ן וז"ל נקטינן דמקדש במלוה דידה אינה מקודשת אפי' במלוה דאית' בעין משום דלהוצאה ניתנה מיהו יש מי שאומר שאם הית' מלוה בשטר והחזיר לה את השטר בשעת קידושין ויש בנייר שוה פרוטה דמקודשת

דה"ל כמקדש במלוה ופרוטה דהא אמרינן בגמרא נימא כתנאי התקדשי לי בשטר ר"מ אומר אינו מקודשת ור' אליעזר אומר מקודשת וחכמים אומרים שמין את הנייר אם יש בה ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ובעינן לאוקמי מעיקרא בשטר חוב דידה ובמקדש במלוה קמפלגי ואע"ג דדחינן לי' לאוקמי לדרב בכ"ע ואיירי בשטר אירוסין. מ"מ ילפינן מינ' דבשט"ח דידה אם יש בנייר ש"פ מקודשת. וכן איתא במגיד משנה וכן פסק הטור אלא שכתב בשם הרמ"ה דלא מהני ש"פ אלא א"כ יאמר התקדשי לי בשטר זה אבל אי לא אידכר לי' בעידן קדושין לקדושי בזה סתמא הוי כמקדש במלוה לחודיה ויפה כתב ולישנא דבריית' מסייע לי' התקדשי לי בשטר. ובאידך ברייתי' נמי תני התקדשי לי בשטר חוב זה. ונראה מ"מ שיש לחלק ביניהן היכא שאמר התקדשי לי בשטר זה א"כ משמעתו נמי משאמר שהוא מקדש בשטר עצמו אפ"ה אפי' הנייר אינו שוה פרוטה מקודשת מספק כאשר כתב הטור דחיישינן שמ' שוה הוא פרוטה במדי אבל אם אמר התקדשי לי בשטר חוב זה דעיקר משמעתו משמע בחוב עצמו אלא שמ"מ אי הוי שוה הנייר פרוטה א"כ נוכל לומר דעתי' נמי אנייר הוי כמקדש במלוה ופרוטה דמקודשת. אבל אי אינו שוה פרוטה מסתמא דעתי' אחוב היה ולא אנייר ואינ' מקודשת כלל ולא כדברי הטור וכל זאת להלכה כתבתי ולא למעשה. וכתב עוד הר"ן ובמלוה דאחרים בשטר אעפ"י שהקנו לה בכתיבה ובמסירה אינה מקודשת דכיון דיכול למחול לא סמכא דעתה במכר לא קני וליכא למימר בהא שמין את הנייר משום דהנייר של אחרים ואי מחיל לי' ע"כ מהדרא לי' נייר ע"כ. ואמת שדברים של טעם הן אכן קשה לי על דבריו דהא מתחלה דייקי תלמודא אי בשטר דאחרי' קשה דר"א כו' דמשמע אי לאו האי קושי' הוה מיתוקמא שפיר בשטר דאחרים אלמא אף בשטר דאחרים אם יש בו ש"פ מקודשת ואפשר לומר שאיירי שהמלוה היה נותן שכר הסופר ומעכב לי' שטרא מפשיטא דספרא. א"נ ס"ד דמקשה הא דפליגי בשטר דאחרים ולא פליגי בסמכ' דעתה ולא חיישינן למחילה אלא בהך שינוייא קמאי דלעיל אי אותיות נקנית במסירה כדרב פפא וא"כ אפי' אין נקנית לה גוף החוב מ"מ השטר נקנית לה עד שיתן הלוה דמי שויו והוי כאלו קדשה במשכון ולא גרע ממשכון בשעת הלוואתו שכתבתי בפ"ק דכמה גאונים סוברים דיש לחוש אבל מ"מ לפי האמת דס"ל כל שטר שיכול למחול לא סמכה דעתה א"כ אפי' איכא ש"פ בשטר אינ' מקודשת א"ל שנתן המלוה דמי הסופר וכן נראה עיקור ולאפוקי מדעת הטור שכתב בסתם דאף בשטר חוב דאחרים שמין את הנייר אם יש בו ש"פ מקודשת. עוד שמעינן מהאי סוגיא היכא דקדשה בשטר אירוסין אפ"ה ס"ל לרבנן דשמין את הנייר אי הוי ש"פ מקודשת וכן כתב הטור בשם הרמ"ה וז"ל

ואעפ"י שהשטר פסול לקדש בו שמין את הנייר אם יש בו ש"פ מקודשת ואם אין בו ש"פ ספק קידושין משום דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי וכתב הקאר"ו שר' ירוחם כתב כן בשמו והסתפק דבריו דכיון דלא קדשה בשטר לשם כסף אפי' שוה פרוטה אינ' מקודשת ולא להכשיר אלא כשרוצה לקדשה בו משום כסף וה"ק אעפ"י ששטר זה שכתבו שלא מדעתה פסול לקדש בו מתורת שטר אם בא לקדשה בו משום כסף. שמין את הנייר אם יש בו ש"פ מקודשת כלומ' יכול לקדשה בו בתורת כסף ואם אין בו ש"פ וקדשה בו הוי ספק קידושין משום דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי ואפשר דאפי בתורת שטר קאמר דאם יש בו ש"פ מקודשת מתורת כסף וזה נרא' יותר מדקדוק הלשון ע"כ ואיני יודע על מה נדחוק הלא מוכח להדיא מן הסוגיא היכא דמקדש בשטר אירוסין וה"א פסול. אפ"ה אומרים חכמים שמין אותם אם יש ש"פ מקודשת:

סימן יג

מתניתין התקדשי לי בכוס של יין ונמצא של דבש. דבש ונמצא יין בדינר זה של כסף ונמצא של זהב. של זהב ונמצא של כסף. ע"מ שאני עשיר ונמצא עני. עני ונמצא עשיר אינה מקודשת. ר"ש אומר אם הטעה לשבח מקודש'. ע"מ שאני כהן ונמצא לוי לוי ונמצא כהן. נתין ונמצא ממז'. ממזר ונמצא נתין. בן עיר ונמצא בן כרך. בן כרך ונמצא בן עיר. ע"מ שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק. ע"מ שיש לי בת שפחה מגודלת ואין לו. אין לו ויש לו ע"מ שיש לו בנים ואין לו. אין לו ויש לו. על כולם אעפ"י שאמרה בלבי היה להתקדש לו אעפ"י כן פרש"י שאעפ"י שהדבר כן כמו שהוא עכשיו אינ' מקודשת והיינו טעמא דדברים בלב אינן דברים ועיין בפ' המדיר סי' י"ח. וכן האשה שהטעתו. וכתב הרמ"ה דווקא שאמר' בלבי היה ולא הוציאה בשפתה. אבל אם אומרת כן בשעת קידושין הוו קידושין כיון ששמע בעל ושתק נתבטל התנאי פי' בשעה שאמר המקדש על מנת כך וכך אמרה היא אפי' לא יהיה כך אני מתרצה להתקדש ושתק הוא ולא השיב לה לא אלא ע"מ כך וכך בה' מילתא ודאי שהסכים לדבריה וקידש בלא תנאי. אית' בירושלמי שיהא כהן ונמצא לוי. לוי ונמצא כהן מאי איכא למימר לא בעינן טרחא דכהונתא עני ונמצא עשיר לא בעינן דאיכא רווחא רבה עליה בן עיר ונמצא בן כרך בעינא הוי מצנעא. רחוק ונמצא קרוב בעינא הוי מטרפסא ואזלא מטרפס' ואתיא ע"כ ופריך ולית לי' לר"ש יין ונמצא חומץ. חומץ ונמצא יין שניהם יכולין לחזור בהם אלמא איכא דניחא לי' בחלא וכו'. פי' ואע"ג דחמרא עדיף פעמים שזה צריך לחומץ ה"נ איכא ניחא לה בכספא כו' פי' בתוספו' כגון שצריכה כסף להשלים תכשיט של כסף שעושה מסוגיא זו יראה דווקא שאומר סתם בדינר של כסף או של זהב דאפשר דינר

של כסף שהוא גדול במשקל ושוה בערך של זהב ובכה"ג איכא למימר איכא דניחא לי' בכספא ואיכא בדהבא אבל אם אמר בדינר פלוני של כסף ששומתו ידועה ונתן לה דינר של זהב ששוה הרבה יותר בכה"ג נרא' דליכא למימר איכא דניחא לי' בכספא ואיכא בדהבא. אפי' אם צריך לכסף הלא יכולה למכור הזהב ולקנות כסף ולהרוויח בו ומ"ה השמיט הטור דין זה דדינר. דבעי' ליתן טעם ע"מ שאני עני ונמצא עשיר כו'. אלמא דבלא טעם לא הוי אמרינן קפידא וא"כ הכא ליכא טעמא גבי דינר של כסף ונמצא זהב. ומ"מ נראה בבגדים ותכשיטים השייכים לגופה אעפ"י ששינה לשבח הרב' איכא קפידא ואינ' מקודשת שיכולה לומר מסאני דרב מכרעי לא בעינא כי הוא חשוב יותר מדאי לפי ערכי ולמכור ג"כ אי אפשר מפני שבושה משכינתיה למכור תכשיטיה. כתב הטור מי שאמר התקדשי לי בכוס של יין ונמצא של דבש כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אח"כ שאלו ראתה אותו וקבלתו סברה וקבלה או דבש ונמצא יין בכולן אפי' אומרת בלבי היה להתקדש לו אפי' לא יתקיים התנאי אינה מקודש' ל"ש אם קבלה היא הקידושין ל"ש אמרה לשליח לקבלם בתנאי ושינה השליח ע"כ. וכתב עליו הקאר"ו כתב הרשב"א סי' קפ"ו אצל מי שקיד' בכוס או בגד ואמר לה הרי את מקודשת לי בטבעת זו אם היא לא ידעה בו כגון שפשטה ידה ופניה מכוסות שורת הדין אינה מקודשת שטעות היא זו ואפי' הטעה לשבח ואפי' אמרה בלבה הי' להתקדש בכל מה שיתן אבל אם ראתה היא במה היא מקדשה אעפ"י שאמר בטבעת זו מסתברא לי שהיא מקודשת לפי שהרי ידעה היא שאין זה טבעת ואפ"ה פשטה ידו וקבלתו והביא ראיי' לדבר ומ"מ נכון הוא לחזו' ולקדש כדי לצאת ידי ספק שמא תפשוט ידה ותקבל קדושין מאחר ויבא ב"ד אחר ויקלקלנה מאחר שאין אתנו ראיי' מוכרחת שהיא מקודשת ודאית עכ"ל כתב הרא"ש וז"ל אמ' עולא מחלוקת בשבח ממון אבל בשבח קידושין דברי הכל אינה מקודשת מ"ט מסאני דרב מכרעיה לא בעינא וקי"ל כת"ק ע"כ ודבר תימה הוא א"כ למאי נפקא מיניה כתב בהא דעולא מאחר דקי"ל כת"ק מתנית' מיירי להדיא בשבח ממון ואפ"ה אם הטעה לשבח קי"ל דאינה מקודשת ונראה בעיני דכך הי' הצעת דעולא אמר מחלוקת כו' ומשמע מיניה דהלכה כר"ש דמ"ה איצטרכא לי' למימר דמודה בשבח יוחסין אפ"ה בזה דקי"ל כת"ק ואפי' הטעה בשבח ממון דאינ' מקודשת. תוספת' פרק שני על מנת שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון על מנת שאני בשם ונמצא בשם ובורסקי על מנת שאני בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך ה"ז מקודשת. ע"מ שאיני אלא יוסף ונמצא יוסף ושמעון. ע"מ שאיני אלא בשם ונמצא בשם ובורסקי. שאיני אלא בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך אינה מקודשת. תו מסקינן ת"ר התקדשי לי בכוס זה תניא חדא בו ומה שבתוכו. ותניא

בו ולא במה שבתוכו, ותניא אידך מה שבתוכו ולא ולא קשיא הא במיא והא בחמרא והא בציהר' ורש"י פי' במיא בו ולא במה שבתוכו דלא חשיבא ואין דעתו אלא בכלי במה שבתוכו ולא בו בחמרא דעביד למשתי' ומהדר כסא למריה בציהרא פי' בציר דגים שעשוי לימים רבי' לטבל בו או הוא מלשון יצהר והוא שמן שצריך כוס לשומרו בתוכו בו ומה שבתוכו וכתב וכן פי' ר"ח. וה"ר משה ז"ל פי' במיא בו ובמה שבתוכו משום דמיא בטילי' לגבי כלי בו ולא במה שבתוכו בחמרא משום דחשיבה דמסתמא דעתה אמנא עדיף אעילוייא חמרא וחמרא לא בטל לגבי כלי בציהרא במה שבתוכו ולא בו משום דעדיף ממנא ודעת' עילויי' ע"כ וכן פי' התו' בשם ר"ת והרמב"ם פי' עוד בסיגנון אחר וז"ל האומר לאשה הרי את מקודשת לי בכוס זה אם היה מלא מים ה"ז מקודשת בו ובמה שבתוכו. ואם היה מלא יין ה"ז מקודשת בו ולא במה שבתוכו. ואם היה מלא שמן הרי זו מקודשת במה שבתוכו ולא בו לפיכך אם לא היה בשמן שוה פרוטה הרי זו מקודשת בספק משום דשמא ש"פ במדי ואם היה בשמן שוה פרוטה ה"ז מקודשת ודאי ואין משגיחין על הכוס ע"כ ואין בכאן מקום הכרע ויש לחוש לכל הפירושי' להחמיר:

סימן יד

מסקינן על מנת שאני קורא כיון דקרא ג' פסוקים מקודשת דברי ר"מ ר' יהודה אומר עד שיקרא ויתרגם והלכה כר' יהוד' לגבי ר"מ תרגום דידן של אונקלס וכך הוא לשון הסוגיא דפריך יתרגם מדעתי' והתניא ר"י אומר המתרגם פסוק כצורתו ה"ז בדאי והמוסיף עליו ה"ז מחרף ומגדף אלא מאי תרגום אונקלס פי' בקונטרס שבא לומר הואיל וניתן להוסיף מוסיף אני בכל מקום שארצה הרי זה מחרף פי' מבזה את השם משנה את דבריו ואונקלס שהוסיף לא מדעתי' הוסיף שהרי בסיני ניתן התרגום שנשתכח וחזר ויסד כדאית' במגילה ור"ח פי' המתרגם פסוק כצורתו כגון ויראו את אלהי ישראל דמתרגם וחזו ית אלהי ישראל ה"ז בדאי דשכינה ממש לא ראו כדכתי' כי לא יראני האדם וחי והמוסף עליו דאמרי' וחזו ית מלאכא דאלהא ה"ז מחרף שתלה שבח המקום במלאך אלא הכי מתרגמין וחזו ית יקרא דאלהא ישראל ע"כ. מכאן יראה מה שאמרו צריך כל אדם לחזור הפרשה אם פי' של רש"י שהוא מנופה כסולת נקיה וכל דבריו מדברי רז"ל, ובכל מקום שנצטרך לדברי תרגום אונקלס הוא מביאו שאין תרגום ופי' מעולה בו ובפרט שרוב הפרשני' נתנו לו כתר המלוכה כי קטן וגדול שם הוא. וכן דעת הסמ"ג והטור אלא שר"י ורב עמרם ורב נטרואי כתבו דווקא תרגום אונקלס שזכה שניתן בסיני ואומר אני קצת סיוע לדברי' מאחר שהזהיר על השנים מקרא וא' תרגום ולא די במקרא ותרגום א"כ יש בו סוד א"כ כל ירא שמים ידחוק עצמו לקיים דבריה' ויקרא ג"כ פי' רש"י

אולי יגיע להשיג סודם ע"ד סוד ה' ליראיו אבל מי שלא יכול לקיים הכל שאין השעה מספקת יקרא פרש"י שמועיל יותר מן התרגום. דאמר קרינא אבל אי אמר קראה אנא עד דקרי אורייתא נביאי וכתובים בדיוקא ע"מ שאני שונה [חזקיה אמר הלכות רבי יוחנן אמר תורה מיתיבי איזהו משנה רמ"א] הלכות ר' יהוד' אומר מדרש מאי מדרש מדרש תורה. וכ' הרי"ף ומסתברא כחזקיה חדא דרבי' דר' יונתן הוא ועוד דהא מסקינן כוותיה דאמרי' ה"מ דאמר תנינא אבל אי אמר תנא אנא עד דתני הלכת' סיפרי וסיפרא ותוספת' פי' הלכות משנה ע"כ. וכתב עליו הרא"ש ויותר היה נראה דהלכה כר' יוחנן דסבר כר' יהודא וסיפרי וספרא הם מדרשי התורה והא דקאמר תנא אנא מוסיף הלכת' ותוספתא ע"כ ואני אומר שיש להחמיר ולהצריך גט בשניהם. ע"מ שאני חכם אין אומר כחכמי יבנה כר"ע וחביריו אלא כל ששואלין אותו דבר חכמה בכל מקום ואומר. על מנת שאני תלמיד אין אומר כשמעון בן עזאי וכשמעון בן זומא אלא כל ששואלין דבר א' בתלמודו ואומרה ואפי' במסכת' כלה פי' רש"י לקולא דמסכת כלה אין עומק בה וברייתי' היא שנויי' כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה והר"ן כתב וז"ל בספ' הערוך כתוב פר"ח ואפי' במסכת דכלה שמתעסקין בה תלמידי חכמים שרוצים לדרוש בכלה דאלול או בכלה דאדר. ובפ' אלו טריפות דף מ"ט ע"א אמר שמואל בריה דרב אבוהו אבא מרישי כלה דרפרם הוה. ע"כ וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' ה' מהלכות אישות על מנת שאני גיבור אין אומר כאבנר בן נר וכיואב בן צרויה אלא כל שבני עירו מתייראין ממנו מפני גבורתו על מנת שאני עשיר אין אומר כר' אליעזר בן חרסום וכר"א בן עזריה. אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עושרו. על מנת שאני צדיק אפי' הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר בלבו לעשות תשובה. ע"מ שאני רשע אפי' הוא צדיק גמור מקודשת שמא הרהר בע"ז בלבו וכתיב בי' בע"ז למען תפוש חת בני ישראל בלבם. ובהני תרי בתראי הוי ספק קידושין ובכולן אעפ"י שאמרה בלבי היה כו':

סימן טו

פיסקא ובכולן אעפ"י שאמר' בלבי כך היה. ההוא גברא דזבנינהו לנכסי אדעת' למיסק לארעא דישראל ובעידנא דזבין לא אמר מידי אמר רבא הוי דברי' שבלב ודברי' שבלב אינן דברים פרש"י לנכסי מקרקעי וכתב הרא"ש דמ"ה פי' הכי לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהם אם לא היה בדעתו לעקור דירתו מכאן אבל אם מכר כל מטלטלין שלו אפי' אמר בשעת מכירה אדעתא למיסק המכר קיים אם לא שהתנה לפי שפעמים אדם מוכר מטלטלין אפי' דעתו לישאר בכאן. ועיין בפ' אלמנה ניזונית סי' י' ועוד מעניין דברי' שבלב כתב' בפר' המדיר סי' י"ח. תו מסיק ההוא גברא דזבנינהו

לנכסי אדעתא למיסק לארץ ישראל סליק ולא איתדרי לי' אמר רבא כל דסליק אדעתא למיסק למיתדר והא לא איתדר לי' איכא דאמרי דאמר רבא אדעתא למיסק הוא דזבין והא סליק והלכת' כלישנא בתרא ההוא גברא דזבנינהו לנכסי אדעתא למיסק לארעא דישראל לסוף לא סליק אמר רב אסי אי בעי סליק. ואיכא דאמרי אי בעי לא סליק מאי בינייהו דאתלייד אונסא באורחא ללישנא קמא אי בעי סליק כשימצא חבורה ללישנא בתרא צריך שילך בלא עיכוב והלכתא כלישנא בתרא. והני תרי עובדא מיירי שגילה דעתו בשעת מכירה ע"כ. וכתב הטור וז"ל וכן הדין נמי במוכר חפץ לקנות בדמיו דבר ידוע ולא איצטריכא לי' זוזי אם אמר בשעת מכר שלו דעתו הוא למוכר בזול ולקנות דבר ידוע אעפ"י שלא התנה. ואם לא אמר הוי דברים שבלב והמקח קיים. וכתב ר"ח דווקא במוכר קרקע הוא דהוי האי דינא אבל לא במטלטלין אלא כיון שמשך קנה ושוב אין המוכר יכול לחזור ודווקא דלא איצטריכא לי' זוזי משום דבר שנתחדש אח"כ כההיא בצורצא דהוה בנהרדעי זבנינהו לאפרנייהו למזבן חיטי או שמוכר נכסים לקנות דבר ידוע ואח"כ חזר בו המוכר ולא רצה למוכרה לו. אבל אם הוא בעצמו חזר בו ולא רצה לקנות אותו הדבר שמכר נכסיו בשבילו כדי לקנותן המקח קיים ע"כ. ומי שמשכי' ביתו על ג' שנים כי קנה במקום אחר מן השר המכס והרחיים ושאר דברי' הדומים לו על ג' שנים ולא שהה לשם כי אם שנה ומחצה כי השר חזר ולקח ממנו בחזקה כל אותן הדברים והוצרך לחזור לעירו ורוצה מן השוכר לחזור לו ביתו ורוצה לדמות להההיא עובד' דהכא עיין בפ' השואל בסי' כ"ד. ומי שהי' בדעתו לילך מטבריא לציפורי ומכר ביתו לשמעון ובשעת המכירה אמר שאדעת' דהכי קמזבין ואח"כ כתב לו שטר מכירה כדרך שאנו כותבי' ואח"כ בא לו אונס וסיבה ידוע שאי אפשר לו לעקור מטברי' וביקש לחזור כו' כתבתי לעיל פ"ק סימן מ"ג:

סימן טז

מתניתין האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר הרי זו מקודשת דהרי היא במקום פלוני שם תמצאנה וליכ' קפיד'. המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים כו' כתבתי הכל בפ' המדיר סי' י"ד גרסינן בנזיר והרי"ף והרא"ש הביאו אמר ר' יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן האומר לשלוחו צא וקדש ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם דחזקה דשליח עושה שליחתו ובכל אחת איכא למיחש שמא היא קרובתו של אות' אשה שקידש השליח. אמר רבא ומודה ר' יוחנן באשה שאין לה בת ולא אם שהן פנויות שמותרת. פשיטא לא צריכא אע"ג דאית לה השתא פנויות אלא בשעת שליחתי' לא הוו פנויות אלא נשואות ובתר דנישאו שליח

איתגרשו ונעשו פנויות אפ"ה מותרת כי משוי שליח היכי דאיהו מצי לקדושי אבל היכי דאיהו לא מצי לקדושי לא משוי שליח וכתב הר"ן וז"ל ויש שדקדקו מכאן שהאדם יכול להיות שליח להוליך קידושין לקרובתו ולקדשה לאחר אעפ"י שאינו יכול לקדשה לעצמו דאי לא יאמרו שמותר בקרובות השליח פי' ולמה אסרו עליו כל הנשים שבעולם אלא וודאי רשאי כשם שהוא רשאי להיות שליח קבלת קידושין שלה כדאמ' לקמן בסמוך בגמר' הכא במאי עסקינן דשוותי' שליח כלומר שהבוגרות מנתה אביה שליח לקבל קידושיה ה"ה נמי להולכה. והריב"ש כתב בתשובה סי' פ"ב שמדין זה יש ללמוד שהעושה שליח לקדש לו אשה ידוע מיד נאסר בקרובותיה מטעם חזקה יש לספק שקדשה השליח עד שתאמר היא לא נתקדשתי ואם השליח אומר קידשתיה למשלח והיא אומרת לא נתקדשתי המשלח אסור בקרובותיה מפני שדברי השליח שהוא כמותו והיא מותרת בקרובי המשלח ע"כ. והיכא שבאו כל הקרובי' לפני ב"ד ואמרו שלא נתקדשה לזה השליח לדעת הרמב"ן שרי ולדעת התוספ' אסור והמגיד משנה הביא דעת שניהם והר"ן הכריע לאיסור וז"ל וכתבו בתוס' דהוא אסור בכל הנשים שבעולם אבל לכל אדם אין לאסור לקדש ולחוש שמא זו היא שקדשה השליח דאם אית' שנתקדשה לא הית' חוזרת ומתקדשת אבל האי אסור לקדש דשמא שלוחו קידש לו אחת מקרובותיה ואפי' באו כל הקרובות ואמרו לא נתקדשנו לא סמכא אדיבור' בעלמא ולפ"ז מותר המשלח לקדש אשה שכל קרובותיה נתקדשו לאחרי' דאם אית' שקידש השליח אחת מהן לא היו חוזרות ומתקדשות ואסור בכל הנשים שבעולם היינו נשים שיש להן קרובות פנויות והקשו על דבריהם יתומה קטנה תיתסר לכל אדם שמא קידשה שליח זה ע"י אביה לכך העלו דקנסא בעלמא הוא דקנסינן לי' שצוה לקדש סתם ולא חש על עצמו שלא יבא לידי תקלה אבל מן הדין מותר בכל הנשים שאין זו חזקה גמורה דאינה בידו להתקד' שמא לא תתרצה. ועוד דאזלי' בתר רובא ואפ"ה שפיר דייק דחזקה שליח עושה שליחתו דאי לא לא היה ראוי לקונסו כו'. והרמב"ן הקשה דאי הכי מאי מוכח מהא דחזקה שליח עושה שליחתו לעולם אימא לך דאין חזקה ואפ"ה קנסינן לי' דמ"מ הכניס עצמו לספק כזה ועוד מאי עשה בזה וכי היה לו לחו' שימות שליח. ועוד אי משום קנס היאך עלה בדעתם בגמרא לומר דאפי' לקולא נאמר כאן. לכך פי' דכל הנשים מותרות להינשא אפי' קטנות שמת אביהם לפי שבחזקת פנוי' הן ואין חזקת שליח עושה שליחותו מוציאן מחזקה ועוד חזקה על האב שאינו מקד' בתו ושותק לקלקל עליה שאלו קדשה היה מודיע לה ולנשים הרבה. אבל אסור בנשים שיש להן קרובות לפי שאין חזקה של קרובות שאינן באות לדון בפנינו מועלת לו הא אלו באות קרובות ואמרי קיד'

שליח וודאי מותר בהן דעד א' נאמן באיסורין וכ"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא היא שמתוך שנאמנות על עצמה ונישאת לאחרי' נאמנות הם לזה אלו דברי' וז"ל ולא איתבררו אצלי דמדאמרינן סתמא אסור בכל הנשים שבעולם ואי לאו משום קנסא בלחוד היאך היא מותר בעדות עד א' הוה לי' דבר שבערוה ודבר שבערוה אין פחות משנים אע"ג דלא אתחזק איסורא שהרי אפי' לאיסור אמרו כן בפ' האומר בקידושי' לפיכך נראה כדברי התוספו' דקנסא בעלמא הוא שאין אומר חזקה שליח עושה שליחתו אלא במה שבידו וכאן אין בידו ומה שהקשו אי משום קנס הוא היאך עלה בדעת' בגמר' כאן ובמסכת' חולין לומר דאפי' לקולא נאמר כך לא קשה מידי דאנן הכי קאמרי' בשלמ' אי אמרי' דחזקת שליח עושה שליחתו כלומ' דכל מה שבידו וודאי עושה אף כאן אעפ"י שאין בידו ראוי לקונסו דכיון שוודאי יעשה כל יכולתו היה לו לחוש שמא ימצא אלא אי אמרת אפי' מה שביד השליח לעשות אין חזקתו לעשות שליחתו כ"ש הכא שאין בידו שאין החשש כל כך מצוי שיהא ראוי לקונסו מפני שלא חשש בו דהא איכא ספיקא טובא שמא לא ישתדל שליח כלל לעשות שליחתו ואת"ל יעשה שמא לא ימצאו ואת"ל ימצא שמא יחזיר ויודיענו:

סימן יז

מתניתין המקדש שתי נשים בפרוטה א' ואשה א' בפחות משוה פרוטה אעפ"י ששלח סבלונת לאחר מכאן אינה מקודשת שמחמת קידושי' הראשוני' שלח וכן קטן שקידש. איתמר רב הונא אמר חוששין לסבלונות וכן אמר רבה חוששין לסבלונו' פירש רש"י היכא דשדיך ושלח סבלונות בעדים חוששין שמא שלחם לשם קידושין והקשו התוספו' אהא דלעיל בפ"ק נתן לה סתם ולא פירש לא הוו קידושין אלא א"כ דיבר עמה תחלה על עסקי קידושין ועסקו באותה ענין בעינן ע"כ נראה לפרש דחוששין שמא קדשה בפני עדים והלכו להם. אבל הרא"ש כתב שיש חששא לרש"י דמ"מ אעפ"י שלא פירש חששא איכא ויראה מדבריו דנתן ולא פירש דאינו מקודשת קידושין ודאי קאמר אבל חששא איכא וצריכה גט מספק ולא מצאתי זו בשום מחבר ע"כ נראה דווקא בסבלונות הידועים לפי מנהג המקום לשלוח דורנות כאלו לרוב חיבת הכלה ואהבת הנשואין להראות שלבו חפץ בה ובהא איכא למיחש שמא לשם קידושין עצמו נתן משא"כ בנתן לה קידושין בשתיקה ומ"מ דווקא בשלח לה סבלונות סתם אבל אם פירש להדיא לשם סבלונות לית כאן חששא כלל לפי' רש"י לומ' שהן עצמן קדושין וכן כתב הר"ן ומ"מ נראה דווקא לסבלונות. אבל אם אומר שמשלח לה דרך אהבה וחיבה איכא למימר שיהו לשון קידוש כמ"ה הר"ן בתשובתו בסוף האי פרקא די"ל ע"מ שיהיה אהב' וחיבה ביניהו

ותהי' אהובתי דלא גרע האי לישנא ממיוחדת לי מיועדת לי עזרתי נגדי צלעתי סגורתי תחתי תפוסתי לקוחתי חרופתי וא"כ אהובתי נמי איכא לספוקי ע"כ כתב עוד הרא"ש הא דפריך ממתניתין אעפ"י ששלח סבלונות לאחר מכאן אינה מקודשת דמשמע כפי' רש"י דהך חששא הוא בקידושין עצמן ומ"מ הוי ס"ד לאקשויי ממתניתין אבל מ"מ כתב כמו פירש השני של התוספו' בשם ר"ח וכתב הא דמייתי בתר הכא הוחזק שטר כתיבה בשוק וחיישינן שמא קדש' משמע כפירושו של ר"ח ואסיקנ' באתרא דמקדשה והדר מסבלי חיישי' אפי' מיעוט' מסבלי והדר מקדש' אזלי בתר רובא. ור"ח גרס מקדשי והדר מסבלי פשיטא לא צריכא דרובא מסבלי והדר מקדשה ומיעוט' מקדש' והדר מסבלי מ"ד לא ניחש למיעוטא קמ"ל דחיישינן למיעוט' להחמיר. וכתב הרא"ש ואין לתמוה אמאי חיישינן למיעוט' דמצינן נמי בכה"ג דלענין איסור אשת איש זימנין דחיישינן למיעוט' כגון גוסס מגוייד דאין מעידין עליו כדמוכח בהאשה רבה שהלכה ואע"ג דרוב גוססין למיתה וכן מים שאין להם סוף דאשתו אסורה. והר"ן כתב טעם אחר וז"ל ולפי גירס' ר"ח והגאוני' לעולם חיישינן אלא באתרא דכולהו מסבלי והדר מקדשי והיינו טעמא דנהי בעלמא לא חיישינן למיעוט' הכא חיישינן לפי שאין רוב זה קבוע ומחוייב דומיא דרוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוטא מפילות שהוא קבוע מצד טבע העולם אבל רוב זה שאינו אלא מצד המנהג והמנהג עשוי להשתנות אין זה רוב חשוב שלא לחוש עכ"ל ומסי' בעיא מיני' רב אחא בר רב הונא מרב הוחזק שטר כתובה בשוק מהו א"ל וכי מפני שהוחזק שטר כתובה בשוק מחזקינן לה בא"א מה הוי עליה אמר רב אשי באתרא דמקדשי והדר כתבי כתובה חיישינן כתבי והדר מקדשה לא חיישינן מקדשה והדר כתבי פשיטא לא צריכא דלא שכיחא ספרא מ"ד ספרא מיתרמי לי' קמ"ל וכתב הר"ן וז"ל ובעיר חדשה שאין בה מנהג מסתברא דחיישינן דכיון שאין בה מנהג רואין אותה כמחצה על מחצה ועוד שהרי לגירסת הגאוני' ז"ל אפי' למיעוטי חיישינן. ובמרדכי נמי כתב דהאידנא חיישינ' לסבלונו' ואע"ג דמסקינן דלא חיישינן אלא באתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי מ"מ מי יכנוס ראשו לידע מנהג העיר ותו דר"ח גורס דחיישינ' למיעוטי ע"כ ורב אלפס והרמב"ם נמי סבירה דחיישינן למיעוט' ע"כ (וכן פסק הרי"ף והרמב"ם דחיישינן למיעוט' ע"כ) וכן דעת הרא"ש וכ' כן מהרא"י בת"ה וז"ל ונוכל לומר דהא דכתב מהר"ם ומחמיר טוב' דחיישינן למיעוט ולא רצה להכניס ראש ולידע מנהג מקום היינו דווקא בדר' דלהון דהוו רגילין שמקדשין לפעמים קודם הנישואין זמן מרובה כמו שרגילין בימי חכמי התלמוד והכי מוכח בכמה תשוב' בארי' דכתבו כמה עובדא בההיא דהא שהיה מקדשין קודם הנישואין ולכך אין לידע בבירור מנה' המקו' אי נהגו

דמקדשי והדר מסבלי או איפכא אבל עתה בדורותינו בכל גבולינו וכמדומה לי שכן הוא בכל ארץ אשכנזי' שאין א' ממאה דמקדש מקודם אלא דווקא בשעת הנישואין והחופה. והיה גנאי לקד' מקוד' ולא עבדי הכי אלא הנהו דמקדשי ברמאות שלא בידיעת הקרוב או ע"י אונס או כה"ג וא"כ הואיל ולא מקדשי כלל אלא בשעת נישואין ולאחר נישואין לא שייך כלל שלחו הסבלונות דכל מאי דיהיב לה בתר נישואין לאו סבלונות איקרי תדע דבכל דוכתא תלמודא נקטיה לסבלונות בלשון שליח והיינו משום שעדיין היא אינו אצלו אינו ברשותו אבל לאחר נישואין שאצלו היא שייך לומר לשון מתנה ולפ"ז איתברר לן דהאידנא מסבלי והדר מקדשה דכל הסבלונות לא משדר להו אלא קודם הכנסת החופה וקודם הכנסת החופה לא מקדשו האידנא אפילו איכא א' או שנים דמיקדשו מקודם. מ"מ אפי' לפי' ר"ח דגרס חיישינן למיעוטי נוכל לומר דלמעוטי דלא שכיח בזה דלא חיישינן כדמחלק תלמו' בריש פ' בנות כותים לר' מאיר דסבר דחיישי' למעוטי בכל מקום למעוטי כזה דלא חיישינן. ומעתה נבאר נידון דידן והי' נרא' לומר דאע"ג דלא ברירה לי להקל בפשיטות מההוא טעמא דפרישית דבזמנינו דלא שכיח כלל לקדש מקודם שעת נישואין איתברר לן בכל מקומינו אתרי דמסבלי והדר מקדשי אינון. מ"מ היכא דכבר קבלו ק"ס ואח"כ שלח בו סבלונות הי' סברא לומר דאין כאן בית מיחוש לכ"ע אמרי' דסבר דק"ס מהני שתהא נקנית לו ע"י כך כדמהני לקנות בו בית או שדה ועל דעת אותו קידושין שלח סבלונות כדתנן בפ"ב במקדש בפחו' מש"פ דאייתינהו לעיל וקנין חליפין עדיף טפי מקנין פחות משוה פרוטה כדמוכח בריש קידושין דלא מפיק לי' בקנין חליפין באשה אלא משום דחליפין מייתינהו בפחות מש"פ ואשה בפחות משוה פרוט' לא מקנה נפש' אמנם יש לחלק שפיר דאף על גב דבתלמודא עדיף לי' קנין חליפין מקנין פחות מש"פ מ"מ לא כ"ע דינא גמירי ולרובה דעלמא פשוט טפי דלא מהני חליפין באשה מפחות מש"פ משום דרוב קידושי' ע"י כסף או ש"כ והעם לא ידעי בשיעורים דבעינן ש"פ אבל קנין חליפין לא טעו אינשי כלל וליכא דטעו בה כו' והאריך וכל זאת רוב ענותנותו גרם כל אלה דמאי אית לן למיחש האידנא הכל מסבלי והדר מקדשי בפרט בדבר שהכל חששות בעלמא הן ובפרט שגדול א' העתיק מתשובו' הרא"ש בארץ הזאת דמסבלי והדר מקדשי אין בסבלונות משום קידושין ואי שיצא קול שהיא ארוסה מחמת הסבלונות לאו קול הוא להצריכה גט כי כן דרך הנשים לומר עכ"ל. א"כ אית לן גדול למיתלי בי' אפי' במקום דאית בי קצת תיוה' כ"ש בענין דלית בי' שום חשש שלא נביא להחמיר בכדי ולהצריך גט ולפוסלה לכהונה גם מהרי"ק כתב בשורש קע"א וז"ל שדבר פשוט הוא שלא הית' כוונת הר"ם להחמיר אלא במקום דמיעוט' מיה' דמקדשה

הדר מסבלי דבין מיעוט' לפלגא או לרובא עבידי אינשי דטעו אבל היכא שכולן מסבלי תחלה בזה לא דבר הר"ם וכתב עוד שם לכשתמצא לומר דאות' עובד' שעליה דיבר הר"ם היה באיש נכרי שבא מארץ אחרתה ונתן הסבלונות מדקאמר מי יכניס ראשו לידע המנה' שהו' יצא משם משמע שיצא מארצו ובא לכאן והתם דאיכא למיטעי אבל כשהוא במקומינו וידוע לנו מנהג אנשי מקומו על הברור נלע"ד שהי' מתיר לפי פי' רש"י דסביר' לי' דלא חיישינן למיעוט' וכ"ש שיתיר אפי' לדברי ר"ח היכא שהוא עומד במקומינו וקים לן בגווי' דהוא מאחרי דכולהו מסבלי ברישא וכ"ש לפי מ"ש הר"ן בשם הרשב"א דמאי דאמרי' דאפי' באתרא דמיעוט' מקדשא והדר מסבלי חיישינן מסתבר' דה"מ כשהן מקפידין בכך שאינה סומכי' לשלוח סבלונות אלא לאחר קידושין דכה"ג הסבלונות מוכיחין לפי מנהג המיעוט שקדמו לה הקידושין אבל היכא דלא קפדי משום סבלונות כלל אעפ"י שמיעיט' מיקדשי מפני חשש דברים אחרים ואח"כ מסבלי אין חוששי' לסבלונות שיהיו קידושין או שקדמו להן קידושין דכיון שאינ' מקדשין תחלה מפני הקפד' הסבלונו' אין סבלונות הוכחה על הקידושי' וכתב דמשום כך במקומות אלו אין חוששין לסבלונות כלל ומעשים בכל יום ואין חוששין להם עכ"ל. והו' בעצמו כ' בתשו' אין מוסרין אשה ע"י סבלונות אלא באתר' מיה' מקדשין הדר מסבלי בהקפד' גמורה כלו' שהן מקפידין שלא לשלו' סבלונו' אלא אם קדשו עכ"ל. והמגי' משנ' נמי כת' בשם הרשב"א הא דמיעטי מקדשי והד' מסבלי דחוששי' דווק' שיש שם מיעו' שעושין כך ברגילו' אבל היכ' דלעתי' מקדש' במקר' והד' מסבלין אפי מיעו' לא מקרי ובמקומ' שלנו שאין עושין שם אלא מחמת מקר' שמתחדש שם אין חוששי' לסבלונות כלל ומעשים כל יום ואין חוששי' להם עכ"ל. וכתב עוד הר"ן וכל היכא דחיישינן אפ' אמרו שניהם שלא נתכוונו לקידושין חיישינן ולדברי האומרים דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אם נתרצה אביה בפי' חיישי' וכמו שכתבתי למעלה אפי בקטנה נמי חיישינ' לסבלונות אם נתרצה בהן אביה ולא עוד אלא אפי' בקטנה שאין לה אב כל ששדכה בחיי האב אעפ"י שלא שלח סבלונות עד לאחר מיתת האב לפי' רב אלפס ז"ל חיישי' שמא קיבל מאביה קידושין אבל לדעת רש"י ז"ל שאינ' חושש אלא שמא הסבלונות בעצמן קידושי' הכא שאב אין לה במיאון סגי לה ע"כ, עוד איכא נפקות' בין פרש"י ור"ח היכא ששולח הסבלונות בלא עדים לפי' רש"י אין חוששי' להם אפי' שניה' מודי' בדבר דאין קידושי' בלא עדים ולפי' ר"ח חוששי'. ובתשובות א"ז הגדול כתב תשובה לרבינו שמחה אפי' לפי' רש"י לא בעי עדים בשולח סבלונות אי הוה באתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי משום דהך סברא דשלוח סבלונות חששה ברורה כחזקה שאינה פוסק'

שהיא באה מכח הרוב כמו החזקה אין עדי' חתומי' על השטר אלא א"כ עושה גדול וכן חזקה אין אדם פורע תוך זמנו. וחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דכל הני חזקה באים מן הרו' כלומ' רוב בני אדם אין עושין אלא בעני' זה אפי' בדיני נפשות סמכינן אחזקה כה"ג וחזקה פוסקת כגון אשה זו בחזקת פנויה עומדת או בחזקת אשת איש עומדת והכי נמי אית לן למימר השולח סבלונו' לאחר שידוכין הואיל וכן דרך חתנים ודאי בתורת קידושין שלח ואנן סהדי כאלו קדשה בפנינו ולא בעי עדי' על הקידושי' ואע"ג דבעלמא אפי' פי' להדי' לשם קידושי' בלא עדי' לא מהני אפי' שניהם מודי' שאני התם דליכא דאנן סהדי אבל הכא איכא למימר אנן סהדי ומהני שפיר ותו מסיק בהאי תשובה דעובדא הוה באתרא דמסבלי והדר מקדשה ששלח אחד סבלונות והורו הגאונים הר"ר אברהם והר"י הלבן אם יש עדים ששלחן חוששין. והר"ר יצחק והר"ר אליעזר ממי"ץ הורו אע"ג דליכא עדים חוששין כדמסיק בכתובות רקדו בפניה הוי עדות ה"נ באותו מלכות היו רגילין לעשות קנין ונותנין טבעת ומוליכין מנעלים לה ולקרובה ואין לך עדות גדולה מזה על הסבלונות ע"כ וכל זה איננה שוה לי כי כל האחרונים כתבו להדיא דלפי' רש"י בעינן עדים ואף שכתב מהרא"י בתורת כהנים דאף לפי' רש"י לא בעי עדי' בקבלות הסבלונות אלא בשלוח הסבלונות. ובזה מתיישב שפיר דברי ר' שמחה שכתב אפי' לפי' רש"י לא בעי עדי' היינו ר"ל בקבלת הסבלונות אבל בשלוח בעי וכן יראה מלשון רש"י גופי' שכתב מי ששידך אשה ושלח לה סבלונות בעדים משמע דווקא דשלוח בעדים בעי והיינו טעמא דכיון דשולח בעדים אנן סהדי דלשם קידושין שלח ובוודאי השליח עשה שליחתו ונתנה לה כאשר צוה המשלח ובהכי סגי דהוי שפיר עדות של שנים בדבר ערוה כדאמרינן בפרק האומר דלבית הלל הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה ואע"ג דהביא' היה הקידושין והמקדש אשה בביאה והעדים אינן רואים הביאה הואיל ורואין דברים שמתוכו יבא ודאי לידי ביאה דחשיב עדות וה"ה שלח סבלונות כדמפרשינן ולזה כיון לעיל בתשוב' הר"ח א"ז דבשעת חיילת הקידושי' לא בעי שנים וראיי' מפרק האומ' כך היא לפרש"י אבל לפר"ח לא בעי עדים אפי' בשעת שלוח סבלונות אלא רק ששניה' מודים שנשתלחו סבלונות הוו כשנים מעידי' שקדשו שנים והלכו למדינת הים דהוו מקודשת וודאי כדאמרי' בפ' האומר ע"כ. מ"מ נראה חומר' יתירה הי' ולהוציא דברי רש"י מפשוטו ואדרבה לשונו משמע דשליחות לחוד הוו עדים ממש מדקאמר ושלח סבלונות בעדים ולא קאמר בפני עדים דהוי משמע דשליחות לחוד הוי כעדים. גם עיקר דברי ר' שמחה שבנה עליו היסוד הוא במה שאומר שאינ' חששא בעלמא אלא חזקה גמורה וזה אינו כמו שכתב הרא"ש לעיל דאינו אלא חששא בעלמא

לרש"י ונ"מ היכא דאיכא עדי' שלא קדשה אחר ששדכה עד ששלח סבלונות שכתב הטור דליכא למיחש לפי' ר"ח מידי וכן קטנה שמת האב אחר ששדכה דליכא חששא אלא לפרש"י אי הוי שלא בעדים לא הייתי חושש להצריך גט אם מעשה בא לידי אלא באתרא דמקדשי והדר מסבלי. שוב מצאתי בשם הרשב"א שכתב בתשובה פי' רש"י חוששין שמא אותן סבלונות עצמן לשם קידושין נתנו ושלחם ע"י שני עדים כשרים או שנתנו לה השליח בפני עדים כו' והייני ממש כדברי שוב מצאתי בדברי הריב"ש דלפרש"י צריך שתהיו העדים רואים שתקבל האשה הסבלונות בידים או שינתנו לתוך חיקה כדרך שאר קידושין ע"כ ולענין הכרעה בין פירש ר"ח ותוס' ולפירש"י דע שרוב אחרונים לא רצו להכריע ביניהם אף שלפי' ר"ח הסכימו הגאוני' והרי"ף והרמב"ם. אכן רוב גדולים דברו דברים וחלקו דמה שיש לחלק הכל לפירש רש"י. והרא"ש כתב להדיא שיש פנים לפי' ר"ח מן הסוגיא וכן לפי' רש"י ע"כ יש להחמיר בשניהם וכן כתב הטור. והיכא ששניהם לפנינו והודו שלא קדשו מעולם נכתוב לקמן אי"ה בסי' כ':

סימן יח

פסק"א העתיק א' מהגדולים מתשובת הר"ח א"ז וז"ל ונרא' דסבלונות יש לחוש אפי' קבלה אשה אחרת דדלמא שליח שוויתי' כיון שכבר קבל' קנין על הקנס וכ"ש אם קבל אביה דיש לחוש לפרש"י והא דאמרינן אין דבר ערוה פחות משנים ע"כ בשעת חיילת הקדושין לא בעיא שני' וראיי' מפרק האומר עכ"ל. והנה מה שכתב דלא בעי עדים בשעת חיילת הקידושין כבר כתבתי דאין לחוש לדבריו אף שמהרא"י בעי ליישבו אף מה שכתב שאין לחלק אפי' קבלה אשה אחר' יפה כתב וז"ל מהרא"י בת"ה נ"ל לפרש"י אף שלא קבלה המשודכת הסבלונות בידים אלא הניחם לקבלם קטנה אחת שאינ' ראוי' להיו' שליח כדאית' בהדי' פ' האומר בגיטין דאין קטנה נעשה שליח לזכות לאחרים אפ"ה חיישינן כיון דהטעם הוא משום דחיישינן שמא קדשה כבר דאפי' אם לא קבלתה היא נמי שלוח סבלינו' מגלה לן דקדשה כבר הואיל באתרא דקדשה והדר מסבלי הוא ואין לומר דגילתה היא דלא התקדשה מדלא קבילת' בעצמה איכא למימר מחמת כיסופא הוא דעבדא הכי כי כן דרך הנשים וליתא הכא גילוי מילת' מידי. אמנם מנהג בגבולינו שכלות מונעות מלקבל סבלונות בידיהם בזמן שמוליכין אותן להם ביום החתונ' קודם החופה או ביום שלפניו ואומרים שמשום חשש קידושין נמנעו. ובמה שכתבתי אינו מספיק דאין כאן גילוי מלתא שפיר אעפ"י שכולם נוהגין אין כאן הוכחה דאימור כולי מחמת כיסופא עבדי. ואע"ג דכתב לעיל בתשובה הר"ח א"ז דחוששין לסבלונות אפי' קבלת' אשה אחרת דדילמא שליח שויתה משמע דווקא משום דחיישינן דילמא שוית'

שליח הא לאו הכי לא היינו כפרש"י דסבר דסבלונות גופין קידושין הן בעינן שתקבל היא או שלוחה אבל לפי' ר"ח דסבלונות מוכיחין דקדשה כבר לא בעינן ומ"מ קשה הלא מסקינן לעיל כל היכא דלא שמענו בפירוש שהאב נתרצה לבתו או האב לבנו ולא חזינן דארצויי קמי' לא אמרינן דשוי' שליח הוי בשידך אבל מאחר שקבלו קנין על כך א"כ עדיף מארצויי קמי' יש לחוש שמא שווי' שליח בעדים לקבל קדושיה. וז"ל מהרא"י בכתבי' סימ' ע"ד על הסבלונו' אני משיב לך כבר שמעת ממני שהצרכתי להקל ולהתי' על הסבלונו' משום דהוכחתי דסבלונו' אינו אלא חששא בעלמא ולא חזקה גמורה ולכן ניתן לצדד להקל. וכיון דמסיק תלמודא דבאתר' דמסבלי והדר מקדשה לא חיישינן. ובדורות שלנו אין לנו רגילות כלל וכלל לקדש רק בשעת נישואין החופה ולאחר נישואין לא שייך שליח בסבלונות. א"כ ברור לן דבכל המקומות והמדינות שלנו הן אתרי דמסבלי והדר מקדשי מקדשי לא רציתי בפשיטות לסמוך על זה להתיר אלא א"כ איכא נמי צד אחר להתיר וכאן נדחה נמי צד להתיר לפי דברי העד שלא רצתה לקבל מכח החתן אלא מכח האם או מכח השליח הוי הוכחה שלא קבלה לשם קידושין וגם שלא נתקדש כבר. אע"ג דכתבתי בתשובתי שעל הסבלונות דאיכא למיחש שמא מחמת כיסופא עבדי דלא קבלה בעצמה היינו היכא דשתקה והניח' לקבל איש או אשה אחרת. אבל דהזקיקה לומר בפירוש שלא תקבל מכח החתן אלא מכח אח' כולי האי לא תלינן בכיסופ' אלא שבדעתה היה ליזהר בקידושין אלא כך תהא הבתולה נשאלת אם היא אומרת בעד הזה ומכחשת דברי העד השני שהעיד שקבלה הקרענצי"ל בעצמה בסתם מהימנה היא כדאית' בפרק האומר ותסברא אחד מי מהימן אפי' בקידושין גמורין כ"ש בחשש סבלונות ע"כ ואף שכבר אני כתבתי שכל זאת גרם עינותנותו היתירה שלא רצה להתיר בפשיטות כי אם בצירוף היתר אחר אבל אנו אין חוששין לסבלונות בצירוף רוב הטעמים שהבאתי ומכ"ש היכא שקנו כבר קנין דטפי מסתב' לומר שלא לשום קדושין שלח. מ"מ איכא נפקות' באתרא דכל הפחות מעות מקדשי והדר מסבלי ואנו חיישינן לחומרא. מ"מ היכא שאינו רוצה לקבלן להדי' אלא ע"י אחר דלא חוששין והיכא דלא הוי כקנין אפי' הוי באתרא דמיעוטא מקדשי והדר מסבלי ולא אמרה מידי כל זמן שלא קבלה להדיא בידה לא חיישינן לקידושין כגון לפרש"י דמן הסתם לא אמרינן שליח שווי' אלא דאיכא למיחש חששא דפר"ת שמא כבר קדשה. והיכא דבטל חששא דר"ת כגון דאיכא עדים שלא קדשה כבר או שהית' קטנה נראה דאין כאן חששא כלל אם היא טוענת שמתנות חנם היו ולא לשם קידושין (כתב מהרא"י בכתבי' דאפי' היכא דחיישינן לסבלונות היינו בידעינן בוודאי בשליחות הסבלונות אבל לקלא דסבלונות

פשיטא) נראה שהיא נאמנת כדין אשה שאמר' לבעלה גרשתני דנאמנת דחזקה דאינה מעיזה. ה"נ במשדך ע"כ. כתב מהרא"י בכתבים דאפי' היכא דחיישינן לסבלונות היינו בידעינן בוודאי בשליחות הסבלונות אבל לקלא דסבלונות פשיטא דלא מחמירי בי' כולי האי עכ"ל:

סימן יט

פסק כתב מהרא"י בת"ה ז"ל נראה דכיון דפסקו רבנן למילת' דחיישינן באתרא דמקדשי והדר מסבלי שמא קדשה כבר לא מהימן נגד מאי דקים להו לרבנן וכה"ג כתב בא"ז במסכת יבמות גבי בועל שפחתו דכל מקום שהכריעו חכמים את דעתו שלכך נתכוון אינו נאמן לומר לא נתכוונתי לכך. ותו כיון דמנהג העיר דמקדשי והדר מסבלי א"כ אי מהימנינן לי' שלא קדשה כבר אפ"ה הוא מסבל והיינו תמורת המנהג. והטוען תמורת המנהג אפי' במיגו אינו נאמן הכי פסיק הא"ז בפ' השוכר את הפועלים ופר' המקבל בשם ר"ת בשערי' דרב האי גאון ועוד כתב היעתק לו תשוב' א"ש וכתב דלפי' ר"ח אם אומר שלא קידש כבר מהימן ולא חיישינן להנהו סבלונות. אבל לפרש"י אפי' אמר שלא שלחום לשם קידושין לא מהימן וה"ק לנפשי' מההי' דיבמות גבי בועל שפחתו דבכל מקום שהכריעו חכמים את דעתו שלכך נתכוונת אינו נאמן לומר לא נתכוונתי דלפרש"י י"ל הכי אבל לא לפירוש ר"ח ע"ש. ומהררי"ק כתב בתשובה וז"ל מאחר דכן הוא דאיכא בינייהו מיעוטא דמקדשי והדר מסבלי דוודאי יש להחמיר כפר"ח ואעפ"י שיש להראות פנים ולומר דלא נאמרו הדברי' אלא כשאין הבעל עומד לפנינו שמת או הלך למ"ה התם הוא דחיישינן לסבלונות. אבל כשהבעל לפנינו ועומד וצווח שלא נתכוון לשם קידושין הדעת מכרעת שאין לחוש לשום פוסק כדמשמע מתוך לשון המרדכי פרק האיש מקדש. מ"מ אעפ"י שאני מדמה בע"ז איני רוצה לעשות מעשה באיסור ערוה חמור כזה אעפ"י שאין להחמיר בו כ"כ א"כ על כל פחות הוא במסבלי והדר מקדשי חזינא דסמכא רבנן ארובא לעני' שאם נשאת לא תצא גבי מים שאין להם סוף. מ"מ אין להקל לכתחלה לע"ד ע"כ ונרא' בעיני שאין להקל אפי' בדיעבד שהרי ר' ניסו כתב להדיא לעיל בסי' י"ח כל היכא דאנו חוששין אפי' אמרו שניה' להדיא שלא נתכוונו לשם קידושין חיישינן בתשו' אורחות חיים אם הוא טוען שלשם קידושין נתן סבלונות והיא טוענת שמתנות חנם היו ולא לשם קידושין נראה שהיא נאמנת כדין אשה שאמר' לבעלה גרשתני דנאמנת דחזקה דאינה מעיזה ה"נ במשודך ע"כ וכתב עליו הקאר"ו וז"ל ואין דבריו מכרחת ואדרבה פשט דברי הגמר' והפוסקים מיירי כשהיא טוענת שלא קבלה הסבלונות לשם קידושין ומה שדימה זה לאומרה לבעלה גרשתני אינו דומה לו אלא לאומ' לאשה קדשתיך והיא

אומרת לא קדשתני וכיון ששלח סבלונות ומנהג המקום דמקדשי והדר מסבלי והוי כאלו יש עדים שקדשה שוב אינ' נאמנ' לומר לא קדשתני ע"כ ואני אומר דאף הוא מיירי באתרא דמסבלי והדר מקדשי דלא תימא מאחר שהוא טוען וודאי שיהא נאמן. אבל מ"מ לא היה צריך לטעמ' דאינ' מעיזה בפניו אלא משום שהוא טוען תמור' המנהג:

ונ"מ דאפי' שלא בפניו מהימנ'. וזו התשובה אשר כתבתי בימי חורפי הלכה למעשה על השאלה אשר עליה וזו נוסחא במיתב בי תלתא כחדא הווינא ואתא לקדמנא ראובן ושמעון והעידו בג"ע באם לא יגיד ו"ע איך ששמענו ממשודך אחד שאמר שקידש למשודכתו בפני לוי ויהוד' וישכשכר ושוב העיד לוי בעונש הנ"ל איך שראה שישכשכר הנ"ל היה מליץ בין המשודך והמשודכת ודיבר עם המשודכת בלשון לע"ז והוא לא הבין ואח"כ אמר דברי המשודכת למשודך והוא לא יכול לשמוע כי דברו בלחש ואח"כ ראה שהלך המשודך הנ"ל לבית המשודכת ובידו ד' זהו' אדומים ורצה ליתנם אל משודכת ולא רצת' לקבלם ולא ראה הנתינה וגם לא שמע לשון קידושין ושוב העיד יודא הנ"ל בעונש הנ"ל איך שהלך הוא ולוי וישכשכר עם המשודך לבית המשודכת והיה ישכשכר הנ"ל מליץ בינו ובין המשודכת ורא' איך שהמשודך הנ"ל היה בידו' ד' זהובי' אדומים ורצה ליתנם אל המשודכת ולא רצת' לקבלם אבל לסוף ראה שקיבלתם ואמר שכדומה לי שאמה צותה לה לקבלם אבל לא שמע לשון קידושין ולא לשון מתנות. ושוב העיד יששכר הנ"ל איך שהיה הוא ולוי ויהודא הנ"ל בבית המשודכת וראיתי איך שהמשודך הנ"ל לקח ד' זהובי' אדומים ורצה ליתנם אל יד משודכת ולא רצת' לקבלם ואמר לי שאדבר על לבה שתקבלתם כי כן הדרך בינינו שהמשוד' נותן אל משודכת ואז קבלם מידו לידה אבל לא שמעתי שום לשון קידושין מן המשודך עכ"ל תשובה יראה בדעתי דאותה הבתולה המשודכת להבחור בקניין ועתה עברה עליו רוח סערה ובא עליה בטענות סבלונות באמרו שהיו לשם קידושין אם היה מעשה של סבלונות במקומי ובנחלתי נחלת ה' ותורתו הייתי מתיר להדיא אפי' היה צווח ואמר ברבים שהסבלונות היו לשם קידושין האידנ' דליכא אפי' מיעוט דמקדשין והדר מסבלי ולא שמענו פוצה פה ומצפצף דאל"כ אתה מוציא לעז על הראשונים וכ"כ להדיא מהררי"ק בשור' קע"א ואף שמדבריו נראה שלא כתב להתיר אלא היכא שלא טען החתן שקדשה אבל היכא שטען שמא חוששין לדבריו וכן מוכח מדבריו. אכן לא נראה בעיני כלל מאחר שדין פשוט כשהוא אומר ארסתיך כו'. דלא מהימן אלא לאיסור קרובותיה וה"נ דמהימן כה"ג לאסר' היינו היכא דמקדשי והדר מסבלי ואפי' איכא מיעוט' חיישינן לחומרא למיעוטא אבל היכא דליכא מיעוט פשיטא דלא מהימן וגרע מאלו אמר סתם קדשתיך בפני פלוני

ופלוני וכו'. והלכו להם למ"ה ק"ו היכא שטען שהסבלונו' היו לשם קידושין שהוא תמו' המנהג שכל הסבלונו' היו לשם דורון וחיבה וא"ל שיהא מהימן [במגו] דקדשתיך בפני פלוני ופלוני כו'. חדא דאין זה מיגו טוב שסובר שהוא טענ' גרוע ואין במה לתלות הקידושין משא"כ בסבלונות שתולה קידושין בסבלונות ועוד הטוען תמורת המנהג אפי' במיגו אינו מהימן ועוד אפי' הוי טוען קדשתי' קודם ששלחתי הסבלונות ג"כ אינו לפי מה דאנו האידנא כולהו מסבלי והדר מקדשי אפי' כה"ג לא חיישינן כאשר מוכח לפי פי' ר"ח וא"כ כל הטוען בסבלונות בין שאומר קדשתיך באותו סבלונות או קדשתיך כבר ע"י עדים והלכו להם וע"י אותן הקידושין שלחתי לך הסבלונות לא מהימן האידנא כלל ואפי' לא הי' לי שום צד להצטרף לשרות' כאשר כתב מהרא"י בכתבי' שלא רצה להתיר בהאי טעמ' לחוד דכולהו האידנא מסבלי והדר מקדשי כי אפשר בימיו אף שלא היה מן המצוי כלל להיות מקדשי והדר מסבלי מ"מ גם בסבלונות לא היו מצוין כ"כ כ"א לפני החופה ואף ע"י שינוי שלא היתה מקבלת בעצמה ומ"ה אי אירע באחד ששלח סבלונות הי' חוכך קצת להחמיר וכ"ש היכא שטען בעצמו שקדשה. אבל האידנא שרבו הסבלונות ורובא דרובא ששולחין סבלונות אל הכלה טבעת וזהובים אדומים ושארי מיני קשוטים פעמים ושלש פשיטא שאין בהם ממש כ"ש לפי מה שכתב הרשב"א דלא אמרי' דחיישינן למיעוט מקדשי והדר מסבלי אלא שאותן המיעוט מקפידים שלא לשלוח סבלונות קודם הקידושין דכה"ג הסבלונות מוכיחים לפי מנהג המיעוט שקדמו להם הקידושין אבל אם אינ' מקפידין כו'. אין חוששין לסבלונות שיהיו לשם קידושין או שקדמו להן כו' וכ"ת שכך הוא מעשה בכל יום ומ"ה אין חוששין לסבלונות כו'. כ"ש בימינו דליכ' קפיד' וליכא אפי' מיעוט דלית בה חששא כלל. ומה שמקצת מן הרבנים בקרוב החמירו בענין הסבלונות שרו לי' מריה כי רדפו אחר חומרת' לשכר הנאתן להם ולסופריה' כאשר נתגלגל מסיבה זו מגל אל גל עד אשר נתמלאו אמתחתם בצר צורר כספם אף התנצלותם שאמרו אין זה נגד הדת מה שאנו מחמירין שקר והבל ורעות רוח דלמה להם למפסל בנות לישראל לזרע של אהרן והעזר' אם משרת' תצווח עליהם צווחה ודומה לזה כתב המרדכי בשם מהר"ם גבי המקד' בעד א' וכתב יצריך גט לחומר' נמצאת פסולה לכהונה כו'. ומן הדין לא הי' לי להאריך כלל בדבר זה אכן באתרא ההיא אשר שם אירע המעשה במקום פלוני החכמים מושכים ידיהם מן פסק הסבלונו' ואינם רוצים להתיר היכא שטוען שהם לשם קידושין עד אבא עם הספר כתוב וחתום. ואתחיל ואומר דלית ממש' בהאי קלא דמפיק האי משודך דמאחר שהודה בעצמו שלא קדשה כבר א"ל ע"י סבלונות א"כ אזל חששא דר"ח דפי' חיישינן לסבלונו' פשיטא לפי

דעת המרדכי שפי' דאף לפי' ר"ח לא חיישינן לסבלונות א"ל שיאמר קדשתיך בפני פלוני ופלוני כו'. וא"כ הכא שהוא גופא אינו טוען בוודאי ליכא האי חששא אפי' לאותן דחיישינן מסתמ' מ"מ מודים היכא שהוא גופ' אומר שלא קיד' כבר קודם הסבלונות דאין חוששין כלום כמו שכתב הא"ז בשם ר' שמחה ואפי' לפי דעת האבן עזר שכתב דלא מהימן אלא איכא סהדי שלא קיד' כבר ולפי זה אפי' שניהם אומרים שלא קיד' חיישינן ומ"מ אין נרא' כלל לומר סברא זאת אלא באתר' דמקדשי והדר מסבלי ומשום דהוי כטוען תמורת המנהג כו'. כמו שכתב הגאון מהרא"י בת"ה ואפי' באתרי דמסבלי והדר מקדשי אפי' אי הוי מיעוט דמקדשי והדר מסבלי נהי דחיישינן למיעוט וחוששין שמא הוי מן המיעוט היינו מן הסתם אבל אי אמר להדיא דלא קיד' פשיט' דאין חוששין כלל ק"ו בנו של ק"ו האידנא דליכא אפי' מיעוט אי מודה שלא קדשה כבר דאין חוששין כלל ואף א"ת חוששין אפי' האידנא אפי' מודה שלא קדשה היינו היכא שאמר שלא קדשה דשמא לא ניחא לי' למתסר בקרובותיה מ"ה משקר אבל היכא דאוסר בלאו הכי קרובותיה עליו שהרי אומר שקדשה בסבלונות דבוודאי לא משקר ועוד בנדון זה דומה כאלו הוי סהדי שלא קדשה כבר דאי קדשה כבר בוודאי הוי טוען האמת ואף שכתבתי לעיל שהיה טענת גרוע מ"מ לא שביק אינ' מילתא קושטא דאית לי' טענת שקר מלבו א"ל שהכל שקר אז בדה זה מלבבו וסבר למצא עיל' בזה ועוד מאחר דבהאי נדון ליכא אלא חששא לפיר' רש"י דשמא קדשה בסבלונות האלו שהוא מן המיעוט דמיעוט וא"כ מאחר שאחד מן השני עדים שראו הנתינה העיד להדי' שלא רצתה לקבלה עד שהוא ציוה לומר לה בשבילו שתקבל ממנו מאחר שהוא הסדר שהחתן מתשיר אל הכלה אלמא שהעיד שלא נתן אלא דרך מתנה ולא דרך ד קידושי' כלל וגם אמר שזה הוא לפי סדר הנהוג וכבר ידוע שהסדר אינו כלל לשם קידושין אלא לשם חיבת דורון בעלמא וא"כ מאחר דאיכא עד דמסייע לה פשיטא דאין חוששין כלל. חדא מאחר שלוי לא ראה הנתינה א"כ לא נשארו רק שני עדים דהיינו יהוד' וישכר הנ"ל וא' מהן מעיד להדיא שלא היה לשם קידושין א"כ לא נשאר אלא עד א' וכבר כתב מהררי"ק דפשיטא גבי סבלונות אין חוששין לעד א' כלל וא"ל מאחר ע"ש מ"מ ראה שקיבלה לא נראה דמהני אלא שראו תחילת ההכנה לסבלונו' דראתי השולח דאז הוי כאלו ראו כל המעשה אבל הכא שלוי לא ראה כלום ולא שמע שרצה אפי' להתשיר לה ומה שראה שלקח הזהובים בידו שמא לא היה בדעתו אלא להראות עושרו נגד הכלה או לשחק עמה א"כ הוא ברור לפניך שלא היה עדים אלא א' באותו סבלונות וכ"ע מודו דלא חיישינן לה כדפרשינן ועוד אפי' הוי כמה סהדי בהאי סבלונות. מ"מ האי עד א' נאמן באיסורי' היכא דלא

אתחזק לא איסורא ולא היתרא כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן כאשר כתב הרא"ש בפ' הניזקין והמרדכי בפ' האשה רבה כ"ש בהאי ספק דמסייע לנו חזקה דהיתרא שהרי בחזקת פנויה היא עומדת וא"ל דהכא ליכא חששא אלא חזק' שאינה פוסקת שבוודאי קידושין הם כמ"ש ר' שמחה. מ"מ כתב הרא"ש להדיא דלפירש"י חששא בעלמא הוא והיינו ספק ונתן זה נמי לית בי' חששא אלא לפרש"י שהסבלונות הן בעצמן קידושין ודעת הרא"ש עיקור לגבי ר' שמחה כמו שכתב מהרא"י ועוד נרא' לפרש דלא ליפלג ר' שמחה והרא"ש לומר מ"ש ר' שמחה שאינ' פוסקת היינו לפי' ר"ת דסבירא לי' בוודאי אין אדם שולח סבלונות אלא א"כ קדשה כבר אבל לומר שקדשה באלו הסבלונות אינו אלא חששא מכח ראיות שהביא ולסתור דברי ר' שמחה אבל בזה אין ספק שאף אם דברי ר' שמחה ישרות שהוא חזקה שאינה פוסקת לפי' ר"ח. מ"מ מודה דלפרש"י אין שייך לומ' חזקה שאינה פוסקת שהרי אדרבה באתרא דמקדשי והדר מסבלי שתבא חשש הקידושין ממנו אינן מקדשי בסבלונו' אלא שצריכים לומ' מאחר דמקדשי והדר מסבלי ולא מסבלי והדר מקדשי א"כ איכא למיח' דלמא קדשה ואינו אלא חששא וכן נראה מלשון התוספו' שכתבו בפי' אהא דקאמר תלמודא באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישי' ופריך פשיטא דמקודשת ופי' התוס' וז"ל כלומ' היכא דשלח הסבלונות מקודם דמקודשת דדלמא לשם קידושין שלח. ויש מפרשי' פשיטא דמקודשת דאמרינן דקדשה כבר והוי כמו שפי' ע"כ ועתה פקח עיניך וראה שלפי' הראשון שהוא אליבא דפרש"י דלמא לשם קידושין שלח והיינו חששא ולפי' ר"ח כתבו פשיטא דאמרינן שקידשה כבר ולא הזכירו לשון דלמא וסמכו על הראשון מ"מ שמעינן דלפי' רש"י אינו אלא חששא ועוד אף אם נאמ' דהוי חזקה היינו באתרא דמקדשי והדר מסבלי אבל היכא דאיכא מיעוטא דמקדשי והדר מסבלי נהי דקא"ל תלמודא דחיישינן למיעוטא משום דלאו חומרא מ"מ אינו אלא חששא וחומרא בעלמא דחיישינן לחומרא דאיסור אשת איש כמו שפי' התוס' להדיא וכ"ש האידנא דליכא אפי' מיעוט' דלא שייך לומ' כאן חזקה ועוד נראה לומ' דאפי' הוי חששא דקידושין דומה לחזקא שאינה פוסקת אפי' הכי הוי כאן עד א' מהימן דלא שייך לומר שאין עד א' מהימן היכא דאתחזק איסורא כגון גבי טבל וקונמות דפרק האשה רבה והעד בא לומ' שהוא מתוקן ולהוציא מאיסורא דאינו מהימן וכן בעדות אשה שהיא כבר בחזקת אשת איש אינו מהימן מדאורייתא לולי דחשו חכמים משום עיגון אשה והחמירו כו'. בכה"ג קרוי בחזקת איסור אבל הכא שמעיד העד דהאי חששא לית בה ולא היתה מעולם בחזקת א"א פשיטא דמהימן ונעמיד הבתולה בחזקת שהית' עד עתה ושריא להנסבא לכל גבר די תיצביין ומותרת אף לקרוביו אכן

הוא אסור בקרובי' דשווי' אנפשי' חתיכא דאיסורא והרי הוא מכחי' העד. ומ"מ מותר לו לישא אשה אחרת ואין זה בכלל חרם ר"ג מ"ה שהרי הוא אומר שאין העכבה ממנו ולא תיקן ר"ג שיתבטל האדם מפרי' ורבי' וכבר יש בידי תשובות חבילות על זה דמותר לו לישא אשה אחרת ואם נראה ביד האלופים להחמיר עליו ולענשו בעבור שרצה להוציא לע"ז על בת ישראל ולפוגמה ולביישה כדי לנקום נקמתו הרשות בידם ויראו לדרוש על מי ובשל מי המעל ע"כ עיי' לקמן בפ' האומר סי' י"ט ואילך מענייי' קדושין הבאים להוציא לע"ז על בנות ישראל בעדות שקרים או פסולים או באיזה ענין למצוא תחבולות כדי לבטלן.

סימן כ

מתניתין המקד' אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות מעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות ולקט אדם א' כלכלה של תאנים ושלהן היתה ושל שביעית היתה ואמר להן הרי כולכם מקודשות לי בכלכלה זו וקבלה א' מהן ע"י כולן ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות ולקמן בסי' כ"ג אי"ה אפר' המשנה ומסיק איתמר קידושין שאין מסורין לביאה כגון שאמר לאב א' מבנותיך מקודשת לי אביי אמר הוי קידושין רבא אמר לא הוי קידושין והלכתא כאביי ביע"ל קג"ם וזו א' מהן ופריך רבא לאביי ממתניתין דקתני מעשה בחמ' נשים ובהן ב' אחיות כו'. ואמר להן הרי כולכם מקודשת לי בכלכלה זו ואמרו חכמים אין אחיות מקודשת אחיות הוא דאינן מקודשת הא נכריות מקודשת ה"ד אי דאמר להו כולכם קני את, וחמור הוא פי' משל הוא שהרי החמור בוודאי אין בו צד קנין וא"כ קני את וחמור הוא פשיטא דליכא ממש בדבריו ה"נ הנותן מתנה לנולד ולעובר שבמעי אמו שאינו קנה כלום הנולד אינו קונה שהרי לא הקנה לזה בלא זה וה"נ איכא חדא דלא חזיא לי' כלל אלא דאמר להו אחת מכם וקתני אין אחיות מקודשת והיינו משום שאינה ראוי' לביאה ומשני לה אביי דאמ' אחת מכם הראויה לביאה מכם התקדשי לי דהשתא וודאי אין אחיות מקודשת דאין אחת מהן ראוי' לביאה וכתב הרא"ש וז"ל והרי"ף לא הביא כל זה משום דס"ל דהך פרכא דקני את וחמור לאו אליבא דהלכתא היא דקי"ל כרב נחמן בדיני ואיהו דאמ' בפ' מי שמת קני את וחמור קנה מחצה ומוקי אביי מתניתין בדאמ' כולכם אלא דאורחא דתלמוד' מהדר לאוקמי מתניתין ככולהו אמוראי אע"ג דלית הלכתא כוותייהו. ומיהו בעל הלכות מוקי מתני' דווקא בדאמר אחת מכם הראוי' לביאה תתקדשו לי וי"י פיר' דרבא דפריך מאת וחמור לא פליג ארב נחמן רבי' אלא אליבא דמאן דאמר לא קנה פריך דאיהו ע"כ מפר' מתניתין הכי ולא אשכחן אמוראי אחריני דפליג עלי' באוקימתא דמתניתין ויש מחלקין דהתם

דמפיק להו בתרי ואמר את וחמור קאמר רב נחמן דקנה מחצה אבל הכא דבחדא לישנא מפיק להו דאמר כולכם מודה רב נחמן דלא קני ולי נראה שדבר האחרון שכתב לחלק בין את וחמור לכולכם הוא המחוור בעיני ובזה יתיישב הסוגיא כפשוטה. גם מסתב' לומר היכא דכולל תרווייהו בחדא שאחד לא יקנה והשני יקנה מחצה. ומ"מ נראה דוקא שאומר קני את וחמור שהוא חלקו אם אמר לא יקנה חלקו וכן הנולד והעובר אבל אם אמר יקנה החמור וכן העובר והילוד גרע מאלו אמר כולכם ושום א' לא קנה. והר"ן נמי כתב דברים של טעם על דברי הרי"ף דס"ל דסוגי' זו דלא כהלכתא הוא וז"ל אבל בעל הלכות והרמב"ם ז"ל מהלכות אישות העמידו משנתינו דווקא האומר הראוייה מכם לביאה מקודשת לי הא לאו הכי אין אחת מקודשת ויש לתמוה למה ונראה שהן סוברים דהכא אליבא דהלכתא אקשינן ואפי' לדידן דקי"ל קנה מחצה הכא לא מתקדשת חדא מינייהו משום דבשלמא במקנה איכא למימר שדעתו הוא שיקנה מי שיוכל לקנות שאין טעם לומר שמפני שזה אין לו יד לקנות שלא יקנה מי שיש לו יד אבל מקדש זה קונה הוא אותן נשים בכלכלה של תאנים ולא נתנה להם אלא כדי שיזכה בכולן שכן דרך הלוקח לוקח רע ויפה כאחת משום יפה ומוכרי' יעשו פשרה ביניהן וכשם שלוקח ממוכר אחד יכול לומר כל מקחי אני רוצה ולא חציו בחצי דמיו כדמוכח בפ' בית כור בשמעת' אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים דקי"ל בטלה מחלוקת ומ"ה נמי אמרינן דכור בשלשים אני מוכר לך דיכול לחזור בו אפי' בסאה אחרונה כך ראוי שיהא הדין בלוקח אחד משני מוכרים וסברו ז"ל כך כדי שתהא שמועתינו עולה להלכה ע"כ וכתב עוד אעפ"כ אין הדבר מחוור להקל בכך כיון דאשכחן פירכא בתלמודא אליבא דהלכתא ע"כ ואני אומר אם היתה מעשה בא הייתי מתירה בלא גט ולסמוך על חילוקים אלו שחילק הרא"ש והוא כי מסתברות כ"ש שסוגיא דתלמודא משמע אליבא דהלכתא הוא ועוד מדמסיק בסוגיא לקמן דרב מספק' לי' אי נוקמא מתניתין כרבא או כאביי ומאי ספיקא מאחר דקי"ל קני את וחמור קנה א"כ לאביי מוקמינן מתנתין כפשטא ופשיטא דלא שבקינן לאוקמי מתניתין כפשטא מלתקוני מתניתין ולהגיה אות' אלא ש"מ דאף לאביי צריך אתה לפרש המשנה ולהוציא מפשטא:

סימן כא

תו מסקינין בסוגיא ת"ש המקדש את בתו אין הבוגרת בכלל הא קטנות בכלל ואמאי הא קדושין שאין מסורין לביאה נינהו ומשני לה הכא בדליכא אלא בוגרת וקטנה וקמ"ל אע"ג דשויתיה בוגרת שליח אין הבוגרת בכלל דלא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה וכתב הרא"ש מדברי התוספו' מכאן דקדק ר"ת דאם שידך

אדם אחת מבנותיו ואמ' המשדך בתך מקודשת לי אנן אומרי' המשודכת קידש משום דשארית ישראל לא יעשו עולה כדאמרי' לעיל ולא שביק אינש מידי דעבד בי' מצוה ועביד מידי דעבירה וכ"ש אם המשודכת במעמד החתן והאב דדעתייהו עילוה וגם נראה אם אמר לו בתך הגדולה ואין לו בנות כי אם מאשה אחת דליכא לספוקי מידי דגדולה שבכולן קאמר כדאמר לקמן בפר' האומר אמצעית שמא אית לה ועוד אומר ר"ת דאפשר להיות דלא חשיב אין מסורין לביאה אלא דוקא אחת מבנותיך כדקתני בסמוך אחת מבנותיך לאחד מבניי אבל בתך מקודשת משמע דווקא גדולה אפי' בלא שידוכין ולא להורות הלכה למעשה אמר כן ע"כ והר"ן כתב שבבית דינו של ר"ת הוצרך לתת גט לכולן. כתב הרשב"א בתשובה על שמואל שהיה משתדל עם יצחק לשדך שתי בנותיו לשני בניו והביא בידו טבעות לתת לבנות ויצחק לא נתרצה בכך לתת בנותיו לבניו וכשראה זה כן אמר שמואל לאשת יצחק אעפ"י שאין יצח' בעליך מתפייס בשידוכין הא לך טבעות לבנות' כי אנשים אחים אנחנו וקבלתן האשה ואח"כ טען דלשם קידושין נתנם אם הבנות קטנות או נערות אין להן יד לקבל קידושין שלא מדעת האב אפי' הם גדולות והיה שמואל ניתן ליד הבנות בפירו' לשם קידושין לא עשה כלום לפי שהמקד' את האשה משלו לצורך אחר אינה מקודשת אא"כ עשה אות' האחר שליח או שנתרצה בכך קודם הקידושין וכאן אין חוששין שמא עשאי הבנים את האב שליח דלא חציף אינש לשויי' שליח לאבוה כו'. כדאית' בפר' האיש מקד' ועוד אפי' עשאו הבנים שליח בעדים וקידשן בעדים אם לא פיר' פלונית לפלוני בנו הן אסורות לינשא בין להם בין לאחרי' ולפיכך כופין אותם לגר' וכתב עוד ואם נתנה לה האם בין לגדולה בין לקטנה אין אחת מהן מקודשת שאין הבת מתקדשת ע"י האם אלא א"כ גדולה ועשתה האם שליח לקבל לה קדושיה והקול שהוציא אין חוששין לו דכל קלא דלא אתחזק בבי דינא לאו קלא הוא ע"כל:

סימן כב

אמר רב ש"מ מתניתין ארבע ונקט רב בידו תלת פי' שלשה דינים הנזכרי' אמר בסדר גירסתו אבל דין הרביעי דאשמעינן מהאי מתניתין אי קידושין שלא נמסרו לביאה הוי קידושין או לא לא רצה לסדר כסדר הגמרא דמספקא לי' אי כאביי אי כרבא כו'. ש"מ המקד' בפירות שביעית מקודשת וש"מ קדשה בגזל אינה מקודשת ואפי' בגזל דידה ממאי מדקתני ושלהן היתה ושל שביעית היתה טעמא דשביעית היתה דהפקר ניהנו הא בשאר שני שבוע לא וש"מ אשה נעשית שליח לחברתה אפי' במקום שנעשה לה צרה ופיר' רש"י ואעפ"י שבכל עדות שהאשה כשרה לה אין הצרות נאמנת שליחות

מיהא כיון דעבדא עבדא וכתב עליו הרא"ש וז"ל ואין זה שום חידו' כיון שעשאה שליח והיא נתרצית להיו' שלוחה למה לא תהי' שלוחה אעפ"י שנעשית לה צרה ור"י פיר' דאיצטרך לאשמועינן אפי' כשקבלה סתם נעשה שליח לחברתה ואני אומר דלא בעי למימר כשקבלה סתם שלא אמרה לה קבלי בשבילנו דפשיטא דלא מהני כלום דאטו אם אמר אדם לאשה התקדשי לי בחפץ זה וקבלה אשה אחרת את החפץ בלא ציוויה תהיה מקודשת וא"ל שאני הכא שהמקבלת גם עצמה מקודשת דכ"ש דגרוע טפי דאדרבה יש לנו לומר דדוקא לעצמה קבלה שהרי לא אמרו לה שמא לא הסכימה לעשות שליחותן להכניס ד' צרות לביתם אלא ה"פ כשקבלה סתם הכי אמרו לה קבלי בשביל כולנו והיא לא אמרה כן אקבל גם בשבילכם אלא שתקה וקבלה סתם וקמ"ל כיון שקבלה בסתם ולא אמרה בפירו' איני רוצה לעשות שליחתכם מסתמא בשביל כולם קבלה ואעפ"י שנעש' לה צרות עכ"ל. ומסקינן אהא דאמר רב דבגזל אינה מקודשת וכן אמר ר' יוחנן המקדש בגזל אינה מקודשת דאמר ר' יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואותיבנא עלי' מהא דתניא קדשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקיד' בו מקודשת ופרקינן התם בגזל דידה ומקשינן והא מדקתני סיפא או שחטף סלע מידה מכלל דרישא בגזל דעלמ' ופרקינן פרושי קא מפר' קדשה בגזל ובחמס ובגניבה כיצד כגון שחטף סלע מידה וקדשה ואקשינן והא מתניתן דגזל דידה וקאמר רב אינה מקודשת ופרקינן לא קשיא הא דשדיך הא דלא שדיך וכתב הרי"ף והרא"ש אחריו שמעינן מיני' דגזל דעלמא היכא דלא נתייאשו מהם בעלים אינ' מקודשת כלל בין שדיך ובין לא שדיך וגזל דידה בדשדיך הוי קידושין ובדלא שדיך לא הוו קידושין ודוק' בדשתקה אבל אמרה אין אפ' בלא שידך מקודשת וכאשר כתבנו לעיל בפ"ק סי' כ' וסי' כ"א. תו מסקינן ההיא איתתא דהוה קא משייה כרעי' בשמיכלא דמיא אתא ההוא גברא חטף זוזי מחבריה ושדא לה ואמר מקודשת לי אתו לקמיה דרבא אמר להו לית דחש להא דר' שמעון דאמר סתם גזילה יאו' בעלים הוא. תו מסקינן ההיא אריסא דקדי' במוזא דשמכי פי' מלא יד של בצלים אתא לקמיה דרבא א"ל מאן פלג לך וה"מ במוזא אבל בכישא מצי אמר לי' שקלי כישא פי' אגודה את נמי שקיל כישא כי כישא אבל במוזא מקפיד בעל הבית שמא יתן לו קטנה והוה גזל מעיקרא. תו מסקינן ההיא גברא דקדי' בפרומא דשיכרא פי' הפסולת לאחר שהוציא ממנו השכר וראוי לתת עליו עוד מים כי יש בו לחלוחית אתא מרא דביתיה אשכחיה א"ל אמאי לא תיתיב לי' מהאי חריפא דטבא מיניה אתא לקמיה דרבא

אמר להו לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד אבל הא מחמת כיסופא הוא א"ל הכי:

סימן כג

מתניתין המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת במעשר שני בין שוגג בין מזיד לא קידש דברי ר' מאיר ר' יהודא אומר בשוגג לא קידש במזיד קידש דם ובהקדש במזיד קידש ובשוגג לא קידש ומסיק אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה הלכה כר"מ במעשר הואיל וסתם לן תנא כוותיה והלכה כר' יהודא בהקדש והואיל וסתם לן תנא כוותיה כר' מאיר במעשר מאי היא דתנן כרם רבעי ב"ש אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור וב"ה אומרים יש לו חומש ויש לו ביעור. ב"ס אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות וב"ה אומרים כולו לגת מ"ט דב"ה גמרי קודש קודש ממעשר [וכו'] וב"ה אומרי' כמעשר כמאן סביר' להו אי כר' יודא אמאי כולו לגת האמר מעשר ממון הדיוט הוא אלא לאו כר"מ וכר' יהודא בהקדש מאי היא דתנן שולח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני חנווני מעל לכשיוצא וכר' יהודא במעשר מי לא תנן והאנן תנן הפודה מעשר שני שלו מוסיף עליו חומש בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני אלימא ר' מאיר מי מצי יהיב לי' במתנה והאמר מעשר ממון גבוה הוא אלא לאו ר' יהודא לא לעולם ר"מ והב"ע כגון דיהיב ניהליה בטיבליה וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמיין ת"ש הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישתו בין משלו בין שניתן לו במתנה מני אילימא ר' מאיר מי מצי יהיב לי' והא גמרי קודש קודש ממעשר אלא לאו ר' יהודא לעולם ר"מ והב"ע כגון דיהיב כשהוא סמדר ודלא כר' יוסי דאמ' סמד' אסור מפני שהוא פירי ת"ש משך הימנו מעשר בסלע ולא הספי' לפדותו עד שעמד בשתים נותן סלע ומשתכר בסלע מפני שמעשר שני שלו מני אילימא ר' מאיר אמאי משתכר בסלע ונתן הכסף וקם לו אמר רחמנא לעולם ר' יהודא והכא חד סתמא והכא תרי סתמא ואי סתמא דוקא מאי לי חד סתמא מאי לי תרי סתמא אמר רב נחמן הלכה כר"מ הואיל ותנן בבחירתא כוותיה פי' במסכת' עדיות ע"כ הסוגיא והשתא לפי מה דקי"ל כר"מ א"כ צריכא לאוקמי מתניתן דמעשר שני דמוסיף חמישתו בשניתן לו במתנה היינו בטיבלא ומתניתן דנטע רבעי כו'. היינו דיהיב לי' כשהוא סמדר (וכן הלכה) דסמדר אינו פירי וכן הלכה ואע"ג דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי שאני הכא דסתמא דמתניתן בפ"ק דערל' ס"ל דסמדר אינו פירי והא דמשך הימנו מעשר בסלע כו'. אליבא דהלכתא הוא ואינו משתכר בסלע כי אינו קניין כלל וחוזר המקח. ואם רוצה לוקח להחזיק בפירות צריך ליתן לו שני סלעי' כתב הרמב"ם בשיטה אחרת וז"ל הלוקח פירות מ"ש בסלע בכסף

מעשר ומשך הפירות ולא הספיק ליתן הסלע עד שהוקרו הפירות ועמדו בשתים ה"ז מפריש עליהן סלע בלבד שנאמר ונתן הכסף וקם לו בנתינת הכסף קונה והשאר למעשר ע"כ ואין משיטת הגמרא ולא מלישנא דמתניתין וכבר השיגו הראב"ד:

סימן כד

מסקינן בסוגי' תנן התם בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר וכמידתה לכל רוח זכרים עולות דחיישינן שמא מירושלים יצאת ורוב בהמות יוצאות ממנה זבחים הם ואיכא לספיקה בכל זבחים שהוא ראוי להם הלכך זכר דחזי לעולה מספקא לעולה נקבות זבחי שלמים ליכא לספוקי בהא בעולה ופריך אלא זכרים עולות הוא דהוי זבחי שלמים לא הוו ותירץ ר' אושיעא בבא לחוב בדמיהן עסקינן כלומ' אם בא אדם לקבל על עצמו חוב כל דמים שהוא בספק ולהוציא לחולין ולהקריב את דמיה ור"מ היא דאמר הקדש בדמיה במזיד מתחלל ויכול זה להוציאה לחולין מזיד ויתפסו הדמים בקדושתו אם זכר הוא נתחייב אף בדמי עולות ויביא שני בהמות על תנאי א' לעולה וא' לשלמים ויאמר אם עולה היא הרי היא מתחלל על זו והשני' שלמי נדבה ואם שלמי' היא הרי היא מתחללת של שלמים והשני' לנדבת עולות. ומסיק תהי בה ר' יוחנן וכי אומרי' לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה פי' דכל בהמות מזבח אסור לחלל בבל ענין אלא אמר ר' לא היא ולא דמיה קריבין בעודה תמימה אלא ממתין לה עד שתומ' מום קבוע ומייתי שתי בהמות א' לעולה וא' לשלמים ומתנה. ופרכינן ודלמא תודה היא ומתרץ דמייתי נמי תוד' ומתנה והא בעי לחם דמייתי נמי לחם ודלמא אשם הוא דליכא למימר דמייתי נמי אשם דאין אשם בא נדבה ודלמא חטאת היא חטאת בת שנתו ואישתכח בת שתי שנים. אשתכח בת שנתה מאי לפי שנוכל לומר שתהי' תקנה ברעי' דכל שבחטאת מתה באשם רועה. וא"כ תרעה עד שתסאב והדמים יהיו לקיץ המזבח אבל בחטאת אין בה תקנה כלל. ומ"ה בעי תלמודא מאי תקנתיה. ותו הקשו על הא דאמר דמייתי נמי תודה אמאי צריך להביא בהמה אחרת באותה עצמה שיעשה זבחי שלמי' יתנה ויאמר אם אינה שלמים תהא תודה דהא המתנות הוו שיוין וגם האי תנא ס"ל דמביאין קדשים לבית הפסול. ותירצו משום דתודה בעיא לחם וא"ל דמייתי נמי לחם דהא אין לחם לחוד בא נדבה וחולין בעזרה הוא עכ"ל. ומהשתא נראה מה שכת' הרמב"ם וז"ל בהמה שנמצא' מירושלי' ועד מגדל עדר וכמידתה לכל רוח אם נקיבה בת שנתו היא כונס' לכיפ' עד שתמות שמא חטאת היא היתה בת שתים יביאנה שלמים ויבי' עמהם לחם שמא תודה היא ע"כ. וליתא דבגמרא משמע להדיא שצריך להביא תודה בפני עצמה אף גבי נקיבה. מצא זכר בן ב' שנים אין לו תקנה שמא אשם הוא ועדיין לא כיפרו בעליו. מצא זכר בן שנה מניחו

עד שיפול בו מום ומביא שתי בהמות ומתנה אם עולה היה זה עולה תחתיו ואם שלמים היה זה שלמים תחתיו ומקריב הא' עול' ונסכיו משל ציבור והאחת שלמים עם הלחם שמא תודה היה ומה יעשה בזה הנמצא יאכל במומו שאפי' היה בכור או מעשר במומו הוא נאכל ואם פסח אחר זמנו הוא הרי זה שלמים ובזמנו הכל נזהרין וא"ת שמא אשם מצורע הוא או אשם נזיר הוא. אינו מצוי תמיד לפיכך לא חשו בהן עכ"ל:

סימן כה

ת"ר אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני חוץ לירושלים ופרש"י דכתיב וצרת הכסף בידך ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך. אבל ר"י פי' הטעם גזירה שמא יגדל עדרים עדרים וה"נ אמרינן בפ' לולב הגזול דקאמר התם מעות מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין דברי ר"מ וחכמים אומרים על שחוטין מתחללין על חיין אין מתחללין ומסיק מחלוקת בזכרי' אבל בנקבות ד"ה אין מתחללין על חיין שמא יגדל מהן עדרים ובזכרים פליגי אי גזרינן זכרים אטו נקיבות או לא דר"מ לא גזר ורבנן גזרי והא דקאמר אין לוקחין גזירה זכרים אטו נקיבות עכ"ל. ואם לקח בשוגג יחזרו דמים למקומם פי' רש"י כופין המוכר להחזי' הדמים דמקח טעות הוא שאלו ידע שהן מעות מעשר לא היה לוקחה דטריחא ליה מילתא להוליכה לירושלים ובמעות הוה ניחא לי' לאמטוייה. במזיד תעלה ותאכל במקום בירושלים. והקשו התוס' כמאן אתיא הך ברייתי' אי כרבנן הא אמרי אין מתחללין אפי' דיעבד ואי כר"מ אפי' לכתחלה מחללין דהכא איתא בהדיא במסכ' שבועות והא דנקט מתחללין במילתיה לאשמועי' דכוותייהו דרבנן דאפי' דיעב' אין מתחללין ותירץ ר"י דאתיא כרבנן ומיירי הכא בתמימה דחזיא לשלמים ולכך מתחללין בדיעבד ויביא אותה לירושלים ויאכלם בתורת שלמים והתם מיירי בבעלת מים דלא חזיא לשלמים ולכך אין מתחללין בדיעבד גזירה שמא יגדל עדרים עדרים עכ"ל אמר ר' יודא הא דבמזיד תעלה ותאכל במתכוון ולקחן תחלה לשם שלמים אבל במתכוון להוציא מעות מעשר שני לחולין בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומם דקנסינן לי' למוכר דלאו עכברא גנב אלא חור' גנב. ופרכינן והאנן תנן ר' יודא אומר במזיד קידש ולא אמרינן משום קנסא ליבטל מאחר דליכא מקח טעות ומשני אשה יודעת שאין מעשר שני מתחללין על ידה ועולה ואכלתו בירושלים. ופריך והרי בהמה טמאה ועבדי' וקרקעו' דאדם יוד' שאין מעות מעשר שני מתחלל עליהן ותנן אין לוקחין בהמה טמאה ועבדים וקרקעות במעות מעשר ואם לקח יאכל כנגד' בירושלי' פי' הלוקח יקח מעות משלו ויאמר כל מקום שהמעות ביד המוכר יהיו מחוללין על אלו ויעלם ויאכלם ולוקי מתניתין באשה חבירה דידעה שאין מעשר שני מתחלל ע"י קידושה ויאכל בירושלי'

אבל סתם מוכר לא ידע שאין מעש' שני מתחלל על בהמה טמאה וכל זאת אליבא דר' יהוד' אבל אנו קי"ל כר"מ במעשר שני דבין בשוגג ובין במזיד לא יקדש גם אין הלכה כר' יהוד' בהאי בד"א דקאמר אלא כת"ק דאינו מחלק בין מתכוון לשם שלמי' בין מתכוין להוציא תו מסיק אמר מר אם לקח יאכל כנגדן ואמאי לא אמרינן יחזרו דמים למקומן כי הא דלעיל ומוקי לה. כשברח. אבל לא ברח לעולם קנסינן למוכר דהוא עביד איסורא ולא לוקח כי לא עכברא גנב אלא חורא גנב והקשו בתוס' לפ"ז דאוקמינ' לי' בברח א"כ איך יכול הלוקח לחללם ולאכול כנגדן והרי אין אדם מחלל דבר שאינו ברשותו כדאמר בפרק מרובה בשמעתא דצנועין דפרי' לר' יוחנן דאמר גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ופריך מהא דצנועין שהיו אומרים כל הנלקט מזה יהו מחוללין על מעות הללו אלמא דמשוה חלול להקד' ומשני כל המתלקט ופי' ריב"א דאין זה אלא קנסא דקנסינן ללוקח אבל לעולם המעות קדושים ביד המוכר והרב ר' מאיר מפ' שאני הכי שהלוקח יכול לחלל המעשר ביד המוכר משום דזכות הוא לו למוכר וזכין לאדם שלא בפניו דהא זכייה מטעם שליחות והרי כמו שליח הכי נמי אמרינן בנדרים דבעי התם התורם משלו על חבירו צריך דעת בעלים מי אמרינן זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו א"ד ניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בממוני' ע"כ לא מיבעיא לי' התם אלא משום דאמר ניחא לי' לאינש למיעבד בממוני' אבל היכא דלא שייך כי אם זכות כי הכא עבדינן זכות' אבל בההיא דצנועים ליכא למימר הכא שהרי הגזלנים עצמן אינן יכולין לתקן כלו' מה שביד' שהרי אינו שלה והוי גזל ולא נתייאשו הבעלי' וכיון דאינהו לא מצי עבדי והשתא ניחא שכשהמעות ביד המוכר יצאו לחולין אם יאכל הלוקח כנגדו אעפ"י שאין בידו דכיון שהוא זכות למוכ' יעשה לוקח שלוחו ויחללנו ע"כ ואף שאין בידי להכריע מ"מ פשטא דסוגיא משמע שאם לא ברח יחזירו הדמים למקומן ואם ברח מחללין על המעות והן יוצאין לחולין גם התוס' כתבו לקמן דסוגי' מוכחא טפי לפי' הרא' ולפירש ריב"א:

סימן כו

מתניתין המקדש בערלה ובכלאי הכרם ובשור הנסקל אפי' אם קדם ושחטו קודם שנסקל ובעגלה ערופה ובציפורי מצורע ובשער נזיר ובפטר רחם חמור אפילו קודם עריפה ובבשר בחלב ובחולין שנשחטו בעזרה ולפי מה שהוכחתי במרוב' סי' ב' דחולין שנשחטו בעזרה דרבנן הן כר"ש א"כ לא קי"ל כהאי סתמא דאינה מקודשת וכתב הרא"ש מדברי התוס' במסכ' ע"ז פ' ישמעאל פי' רש"י דאיהו אסור לאתהנויי מהנך דמים לפי שהן דמי ערלה בידו אבל אשה שרי לאתהנויי שאינן דמי ערלה לגבי דידה ואעפ"י

שנהנה במה שמתקדשת לו באלו גבי קדושי אשה לא החמירו כל כך ולא אסרו לוקח מהדמים מהני אלא כגון כלים ופירות שהוא דבר הניכר ונראה א"כ גבי קדושי אשה התירו משום ביטול פריה ורביה מודה רש"י דלדידי' נמי שרי מדאוריית' כיון דלא תפשי דמיהן וכן משמע בפ"ק דחולין גבי אומצא של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין ומסיק משום דלא שביק היתרא ואכל איסורא ואם היו מחליפין אסורין אף מדאוריית' מה היו מרוויחין בחילוף וכן פרש"י התם דאע"ג דבחמץ של גוי דנחלף משלהם נמי איכא איסורא שהוא משתכר באיסורי הנאה מכ"מ כל מה דאשכחו היתרא טפי שקלי ונראה שדקדק רש"י לאסו' מדרבנן מהא דאמרינן בנדרים פר' השותפין בעי רמי בר חמא קונם פירות הללו על פלוני מהו בחילופיהן וכו'. ת"ש המקדש בערל' ובכלאי כרם וכו'. ודייק מדקתני בסיפא מכרו וקידש בדמיהן מקודשת. אלמא חליפי איסורי הנאה מותר ודחי דלמא לכתחלה הוא דלא הא אי עביד עביד. ותמ' א"כ מאי פריך בריש פרק בתרא דע"ז גבי השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור מ"ט אלימא משום דאסירי הנאה שכרו אסור והרי ערלה וכלאי הכרם דאסירי בהנאה ותנן מכרו וקידש בדמיהן מקודשת. ומאי קשיא לי' הא אמרינן לכתחלה אסור ליהנות וי"ל דמשמע לי' דאסור בין לדידי' בין לאחרים כמו ביין נסך הלכ' פריך ולאחרינ' אמאי אסור מ"ש מחליפי ערל' דשרי לאחריני כדאשכחן בהדי' גבי חמץ של נכרי שמותר לאחר הפסח מיד מפני שהן מחליפין ומה שמחלק רש"י בין כלים ופירות ובין קדושי אשה משום דכלי' ופירות הוא דבר הניכר ונראה או שהקילו בקידושי אשה משום מצות פרי' ורביה נראה לי שלא היה צריך לזה דקדושי אשה נמי לא שרו לכתחלה לקדושי בדמי ערלה אלא אם בדיעבד קידש בדמיהן מקודשת וכן פירות וכלים נמי אסור לקנות מדרבנן בדמי ערלה דאעפ"י דאסירי בהנאה לא תפסי דמיהן גזרו רבנן שלא יהנה מחליפיהן גזירה אטו הן עצמן אבל אם בדיעבד לקח בדמי אסורי הנאה פירות וכלים חליפים לא גזרו רבנן ושכרו אסור כמו יין נסך דאף חליפי שכר אסורין לכך פריך לי' ממכר וקידש בדמיהן מקודשת. וא"ת הא הני זוזי לאו דידי' נינהו שצריך להחזיר בדמים כיון שמכר לו אסירי הנאה. וי"ל דמיירי כשמכרו לגוי או לישראל והכיר בהו דהוי מעות מתנה ירושלמי מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ר' חגי בשם ר' זירא אמר שאין תופסין דמיהן א"ר חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזל פי' לפיכך היא מקודשת לפי שאין תופסין דמיהן לאיסור ודייק מינה ר' חנינא שמקדשין בגזל דמאחר שאין דמיהן נכנסין תחתיהן לאיסור נשארו הן אסורין והמותר גזל הן בידו ואנן דקי"ל דקדשה בגזל לפני יאוש אינה מקודשת צריך לאוקמי כדפרישית שמכרה לגוי או לישראל והכיר בהו וכו'. ואי לאו הירושלמי

דמחשיב לי' גזל לא הוי קשיא לי מידי דלאו גזל הן בידו כי בתורת מקח בא לידו דאע"ג דמקח טעות הוא ישלם מביתו אבל הני זוזי להוצאה ניתנו ע"כ, והא דאין חליפין אסורי הנאה נתפסי' בדמים פריך בתלמוד' מנלן ומשני מדגלי רחמנא בע"ז והיתה חר' כמוהו כל שאתה מהייה הימנו הרי הוא כמוהי. מכלל דכל איסור שבתורה שרי ונילף מינה משום דהוו ע"ז ושביעית שני כתובים הבאים כא' ואין מלמדין ע"ז הא דאמרן. שביעית מאי היא דתניא כי יובל היא קוד' תהיה לכם מה קודש תופס את דמיו. וכתב. הרא"ש וז"ל ומוכ' בשמעתין דהמקדש באיסורי הנא' דרבנן מקודשת מדאמרינן תניא המקדש בפטר חמור בבשר בחלב בחולין שנשחטו בעזרה ר"ש אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת אלמא חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא מיהו אשכחן בפ"ק דפסחים א"ר גידל המקדש בחיטי קרדנייתא משש שעות כו' אבל חולין שנשחטו בעזרה כל איסור' מדרבנן כו' והארי' וקצרתי וכתבתי כל הצורך בפ' אלו נערות מ"ה:

סימן כז

מסקינן בסוגיא עגלה ערופה מנלן אמרי דבי ר' ינאי כפרה כתיב בי' כקדשים ציפורי מצורע מנלן דתנא בי' ר' ישמעאל נאמר מכשיר ומכפר מבפנים בכל הקרבנות ונאמר מכשיר ומכפר מבחוץ מכשיר מבחוץ פי' מכשירי מבחוץ הן שהרי חוץ לעיר נעשית מצותה ולהכשיר את המצורע לבא במחנה מכפר בחוץ עגלה ערופה מה מכשיר ומכפר האמור בפנ' עשה מכשיר כמכפר פי' לא חלק בין אשם מצורע לשאר אשמות אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר תו מסיק איתמר ציפורי מצורע מאימתי אסורים ר"י אומר משעת שחיטה נאסרת פירש השחוטה והמשולחת מותרת ור"ל אומר משעת שחיטה נאסרת שתיהן עד שישלח המשולחת וניתרת בשליחה ור' יוחנן אומר משעת שחיטה. שחיטה הוא דאסרה ור"ל אמר משעת לקיחה מעגלה ערופה נפקא מה עגלה ערופה בחיים אף ציפורי מצורע מחיים ועגלה ערופה מאימתי נאסרת אמר ר' ינאי גבול שמעתי בה ושכחתי ונסבין חבירי לומר ירידת' לנח' איתן היא אוסרת ופריך אי מה עגלה ערופה משעת לקיחה לא מיתסרא אף ציפורי מצורע נמי משעת לקיחתה לא מתסרי ומשני הכי השתא התם אית לי' גבול אחרינא פי' ירידת' לנחל איתן היא הגורמת לה שם עריפה ואוסרתו הכא מי אית לי' גבול אחרינא פי' וכיון דילפינן לה איסו' מחיי' מעגלה ערופה ע"כ קיחה היא דגרמה. איתיבי' ר' יוחנן לרי' לקיש כל ציפור טהורה תאכלו לרבו' את המשולחת וזה אשר לא תאכלו מהם לרבות את השחוטה ואי ס"ד מחיים אסורה לאחר שחיט' מבעיא ושקלו וטרו עד דמסיק כתנאי היא דתנא דבי ר' ישמעל נאמר מכשיר ומכפר מבפנים ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ כו'. פי' סבר כתנא דבי

ר' ישמעאל דיליף מכשיר ממכפר סבירא ליה דמתסר מחיים כמכפר. ור"י ס"ל דלא יליף האי היקשא ויליף איסור לשחוטה כתנא דלעיל מזה אשר לא תאכלו וקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל דצפור השחוטה אינה נאסר' מחיים ומ"מ כתבו התוס' דס"ל דמשולחת נמי איסור משחיטת חברתה עד השילוח ואין לפרש משעת שחיט' בשחוטה ובמשולחת ליכא איסור כלל דהא תנא בציפורי מצורע דמשמע תרווייהו ע"כ ולענין עגלה ערופה פסק הרמב"ם והסמ"ג אחריו כר' ינאי דאמר ירידה לנחל איתן היא אוסרת וס"ל דר' ינאי קאי לכ"ע בין לר"ל בין לר' יוחנן דבעגלה ערופה כ"ע מודים שנאסרת מחיים ומדברי התו' לא משמע הכי שכתבו בסוגיא אהאי תנא דיליף מכשיר ומכפר כו'. תימא דהכא משמע דילפינן ציפורי' אסורים בהנאה מעגלה ערופה ובכריתות משמע דילפינן עגלה ערופה מציפורים. וי"ל דמעיקרא צריך למיליף ציפורים מעגלה ערופה מה עגלה ערופה אסורה לכל הפחות משעה עריפה אף ציפור דמשולחת אסורה לכל הפחות איסור דשייך בה והיינו ע"כ מחיים קודם שנשתלחה וכיון דאשכחן איסור מחיים במשולח א"כ שפיר יליף התם עגלה ערופה דנאסר מחיים מציפור המשולח ואח"כ ילפינן ציפור השחוטה דנאסרת אף מחיים דהיינו משעת לקיחה מעגל' ערופה ע"כ וא"כ לפי זה דקי"ל כר' יוחנן דלא ילפינן מכשר ומכפר א"כ עגלה ערופה גופא לא נאסרה מחיים וזו היא עיקור דעיקור קרא דאסירנא עגלה ערופה הוא מוערפו שם שם תהא קבורתה והיינו לאחר עריפה וקרא דכפרה דכתיב בי' בקדשי' לא בא לאסור מחיים כי עיקור הקרא בא להוציא את הטריפה כמו שפי' התוס' והכי אית' בפ"ק דחולין אח"כ ראיתי בפ' ששי דכריתות דמסקינן שם עגלה ערופה אמתי נאסרת רב המנונא אמר מחיים רבא אמר לאחר טריפ' בשלמא לרבא מעידנא דאיתעביד בה מעשה אלא לרב המנונא מאימתי אמר ר' ינאי גבול שמעתי ושכחתי ירידת' לנחל איתן אוסרת כו' ומסתמא קי"ל כרבא דהוא בתראי שאינ' נאסר' אלא משעת טריפה ועוד בסוף הסוגיא מסי' כתנאי ורב המנונא דרש מכשיר ומכפר והיינו כר' יוחנן דהכא וכן הלכה. והרמב"ם והסמ"ג לא דקדקו בסוגיא זו ושגגה הוא לפניהם שוב ראיתי בקרית הספר שהשיג נמי על הרמב"ם מסוגיא דכריתות תו מסיק באותו סוגיא איתיבי' ר' יוחנן לריש לקיש שחטה ונמצאת טריפה יקח זוג לשנייה והראשונה מותרת בהנאה ואי ס"ד מחיים אסורה הראשונה אמאי מותרת בהנאה א"ל הב"ע כגון שנמצאת טריפה בבני מעיים דלא חל עלי' קדושה כלל ע"כ. ומשמע לפי מה דקי"ל כר"י אפי' נמצאת טריפ' בשחיטתה האחרת מותרת אבל אם נמצאו שנקבו הדקין אין האחרת מותרת דאדרבא איכא למימר שמא אחר שחיטה באו ואסורה ותלמודא דקאמר כגון שנמצא טריפה בבני מעיה היינו ר"ל שנטלה או טריפה אחרת שוודאי היה

משנולד ואף שמדברי התוס' משמע היכא שניקבו הדקין שנאמר בוודאי שנעשה קודם שחיטה דמ"ה לר"י מותרת אחרת אפשר דאיירי בענין שניכרת שהוא מכה ישנה שלא נעש' כהרף עין אחר שחיטה. אבל לעולם היכא דאיכא מינכרא אף לר"י האחרת אסורה כדפרישית תו מסקינן תניא ושלח את. פני השדה שלא יעמו' ביפו שהוא מקום שחומת' על הים ויזרקנה וגם לא יעמוד בגב' ויזרקנה למדבר ושלא יעמוד חוץ לעיר ויזרקנה לתוך העיר אלא כל שעומד בעיר ויזרקנ' חוץ לחומה ופי' רש"י כל שעומד בעיר וכו' דבשדה לא מהני שלוח. וכתב התוס' וקשה שהרי מצורע היה ונטהר חוץ לעיר שהרי אסור ליכנס לפנים מן החומה וי"ל דשמא אחר הכפרה הי' הכהן נושאה או הוא או שלוחו לעיר ומשלחו חוץ לעיר ע"כ. משמע מדבריהם דלגמר' ל"ק מידי דאפשר לפרש דה"ה בשדה נמי יוכל לשלח ולא צריך לעמוד בעיר כשמשלח ציפורי' ועומד חוץ לעיר צריך לשלח' שלא כנגד העיר וכן מצאתי בפסקי תוס':

סימן כח

מתניתין המקדש בתרומות ומעשרות ובמתנות כהונה במי חטאת ובאפר חטאת הרי זו מקודשת אעפ"י שהוא ישראל. ומסיק אמר עולא טובת הנאה אינה ממון ומתניתין דקתני אעפ"י שהוא ישראל אייריי שנפלה לו טבלים מבית אבי אמו כהן וקסבר מתנות שלא הורמו כהורמו דמיין וכתב הרא"ש וז"ל כת' הר"ח אע"ג דסלקא שמעתא דטובות הנאה אינה ממון מ"מ קי"ל דממון הוא דהכי מסיק רבא למתניתין דנדרים בפרק א"נ כהנים ולווים כהני כו' דטובת הנאה כו' ומילת' דרבא עיקר וכן הלכה ע"כ וכן כתבתי בהגוזל קמא סי' ס'. תו גרסינן בסוגיא המקדש במי חטאת ובאפר חטאת כו' ורמיכהי הנוטל שכר לדון דיניו בטלין להזות כלומ' על הטהור ולקדש כלומ' לתת האפר על המים מימיו מי מערה כלומ' מים מכונסים ולהזאה מים חיים בעינן ואפרו אפר מקלה דהיינו כל סתם אפר שבא מן הקלוי באש ומפרקינן לא קשיא כאן בשכר הבאה כאן בשכר הזאה וקידש. ופרש"י בשכר הבאת האפר ממקום למקום ושכ' מילוי המים דמילת' דטרחא היא ורחמנא לא רמיא עליה דשרי למישקל אגרא ומקוד' ומתניתין דבכורו' בשכר קודש דליכ' טרחא ושכר לימוד מצוה הוא נוטל. והתור' אמרה ראה למדתי אתכם וגומ' מה אני בחנם אף אתם בחנם ומסיק דיקא נמי דמתניתין לאו בהזאה בקידוש קאי דקתני מי חטאת ואפר חטאת שעדיין אינם מעורבין והתם קתני להזות ולקדש ש"מ. ומפירש"י משמע דמקד' אותה בהאי שכר שראוי ליטול ממנה אבל לא בגוף המים והאפר והר"ן כתב וז"ל בשכר הזא' וקידש כלו' דכיון דשכר הבאה ומילוי שרי כשמקדשה בגופן אית לי' הנאה מינייהו שאף היא נוטלת פרוטה ממי שצריך להן מחמת טורח הבאתן ומלוין

כן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' חמישי מהל' אישות ולא כפי' רש"י ז"ל ע"כ ואין לי להכרי' עד יבא מורה צדק ויגאלנו במהרה בימינו:
הדרן עלך פרק האיש מקדש

פרק ג

סימן א

האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני וכן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני בת ישראל לכהן תאכל בתרומה מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת ואינה מקודשת בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה תנא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאו' והלך וקדשי נמי הלך ברמאות ולא שיכול לילך ולעשות. וכתב מרא"ש וא"ת מאי קמ"ל ברישא דמתניתין דקתני דמקודשת לשני וכי בשביל שנהג בחבירו מנהג רמאות לא תהא מקודשת לו ועוד מדקאמר וכן האומר לאשה משמע דומיא דסיפא, וא"ת לאשמעונין דמקודש לשני ולא לראשון מלת' דפשיטא היא היאך תתקדש לראשון. וי"ל דאיירי כשאמר לה תחלה פלוני שלחני לקדשך ותתקדש לראשון קמ"ל דמקודשת לשני ומיירי שהאשה שמעה והבינה יפה קודם הקבלת קידושין שאמר הרי את מקודשת לי דאל"כ אדעת' דמה שאמר לה תחלה לקדשה לפלוני קבלה הקידושין. אבל אם טעה השליח ואמר מקודשת לי אין כאן בית מיחוש דהקדש בטעות לא הוי הקדש ע"כ וכן הוא בתוס' אלא שלא דקדקו שום דבר מלשון וכן דמתניתין. וכן נראה עיקר דפשטא דמתניתין דקאמר וכן אמלתא דרמאות כמו הלך דרישא שהוא רמאי הכי נמי אי שקדשה עד זמן פלוני ובא השני לקדשה דהוי נמי מקודשת לו והוי רמאי ודווקא קדשה אבל חזר וטרח כדי לקדשה ובא אחר וקדמו וקדשה רשע מקרי ולא רמאי ואינו דומה לעני המהפך בחררה וכו' שיכול לומר לו קנה לך במקום אחר משא"כ בנשיאת אשה שיכול לומ' לו לא ניחא לי באחרת. ואפי' לרש"י שפי' חררה של הפקר אפ"ה נוכל לחלק דבקדשה שרי משום פריה ורביה כמו שחילק רש"י בפרק בתרא דע"ז על מתניתין דהמקדש בערלה והרא"ש הביאו. ומ"מ היכא שקידשה כבר ועשה מעשה פשיטא נקרא רשע ורמאי. תו מסקינן רבין חסידא אתא לקדושיה אתתה לבריה קידשה לנפשה. והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות לא יהבי' ניהלי' לברי' איבעי לאודועי סבר אדהכא והכא אתא אחריני ואקד' לה רבה בר בר חנה יהיב זוזי לרב א"ל זיל זבנה ניהליה להאי ארעתא אזל וזבנה

לנפשיה והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות באגמי דאלימי הי' פי' בקעה של בעלי זרוע ולא יניחו לכל אדם לקנות הקרקע אצלם ולרב נהגו בו כבוד לרבה בר בר חנה לא נהגי בי' כבוד איבעי לי' להודיעו סבר אדהכי והכי אתא אינש אחריני ומזבין לה:

סימן ב

מסקינן בסוגיא רב גידל הוה מהפך בארעא למזבין יתה אזל ר' אבא זבנה אזל רב גידל קבליה לר' זירא אזל ר' זירא קבליה לר' יצחק נפחא אמר ליה תמתין עד שיעלה אצלינו לרגל כי סלי' אשכחיה א"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונוטל' מהי. א"ל נקרא רשע. ומר מ"ט עבוד הכי א"ל לא הוי ידענא השת' נמי ניתביה ניהלי' מר א"ל זבוני לא מזבנינא לה דארעא קמייתא הוא ולא מסמנא מילתא דאמר מר המוכר נכסיו הראשונים אינו רואה סי' ברכה לעולם אי בעיא במתנה נישקלי' רב גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנות יחיה ר' אבא לא נחית משום דהיפך בהן ר' גידל לא מר נחית לה ולא מר נחית לה מיתקריא ארעא דרבנן. עני המהפך בחררה פי' רש"י חררה של הפקר. וקשה לר"ת מהא דמסכת פיאה ומייתי לה בפ"ק דב"מ גבי פיאה נפל עליה פירש טליתו עליה מעבירין אותו ממנה משמע באותו שנטלה לא מקרי רשע ונראה לר"ת דבהפקר ומציאה לא מקרי רשע לפי שאינה מצויה בכל מקום וכל הזריז לקום ולזכות בה מותר ודווקא במכר או שכירות שיכול למצא או להשתכר במקום אחר כי הך עובדא דרב גידל והיינו נמי עני המהפך בחררה שמוציא עצמו אצל בעל הבית לעובדו כדי שיתן לו לפעמים חררה כי זה יכול למצוא גם הוא במקום אחר ובכה"ג אמרינן גבי דינא דבר מיצרא שתקנו במכר ולא במתנה. והא דאמרינן בפ' חזקת הבתים דנכסי הגוי הרי הן כמדבר וכל המחזי' בהן זכה בהן משום דגוי כי מטא זוזי לידיה מסתל' וישראל לא קני עד כי מטא שטרא לידיה. ופס' הרשב"ם נמי דזכה המחזי' בכל מקום. מ"מ רשע מקרי כמו עני המהפך בחררה ור"ת אומר דאפי' רשע לא מקרי בדבר של הפקר כדפרישי' והא דאמרינן בפ' לא יחפור מרחיקין מצודת הדג מן הדג ופרש"י צייד שנתן עיניו בדג כ' שאר הציידי' הבאים לפרו' מצודותיהם מרחיקין אותו כמלא ריצת הדג אע"ג דהוי דבר של הפקר יש לחלק משום דדמי ליורד לאומנתו של חבירו כדקאמר התם גבי בר מבואה דמוקי ריחיא כו'. דאמר ליה קפסקת לחיותיה ועני המנקף בראש הזית דאמר בפ' הניזקין מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום שאני התם שטרח בהם העני להפילם לארץ וסמכא דעתא עילייהו ע"כ דברי הרא"ש מדברי התוספו' ודע שדברי ר"ת עיקר וכן דעת מהר"ם והארכתי בזה בתשובה. והא לך התשובה אשר כתבתי בימי חורפי על מעשה של השגת גבול וזו נוסחה. ראובן

תבע את שמעון איך שהשיג גבולו וקפח מחייתו כי כבר קנה היין שרף מן העירנים על ג' שנים ובעבור זאת עקר דירתו והלך למקום הגליל שקנה בתוכו היין ועכשיו קודם כלות הג' שנים הלך שמעון ורצה לקנות אותו מן העירנים בלי ידיעתו ובשמעו שרצה שמעון לקנות את היין השתדל הוא עם השר והעירני' עד שהחזירו לו את היין שרף על ג' שנים אחרים ונתנו לו כתב אורלד"י שהיא גלוייה ומפורסמת לכל ואמר איך שהתרה בשמעון שלא ישיג לגבולו והרא' אורנד"י שלו בב"ה בפני קהל ועדה וכאשר ראה שמעון שלא יכול לחזור ולהזי' בפני השר והעירנים אז צלל במים אחרים והשתדל ע"י סופר המלכה שיפקידו על השר ועירנים שיתנו כתב אורנד"י לשמעון על הי"ש בעד פ' זקוקים כפי אשר העלה בדמים והנה הם היו מוכרחים לעשות על פי המלכה ואין פה להשיב כל זאת אני קיבל. השיב שמעון לראובן מעולם לא עלתה על דעתי להשיג גבול לשום בר ישראל רק שהמנהג הוא מכ"ת מדינה שכך עשו לנו מקדמת דנא שהיה היין תחת ידי עם חבירי ועד הנה לא חזרה רוחי לנדנא שלא יכולתי למחות וזולת זה כך המנהג במדינה במכסים ויין שרף שאחד קונה אותו לזמן קצוב ואח"כ מקדים חבירו ומעליהו בדמים וקונה אותו או מפייס למי שישתדל לידו וכן עשו רבי' וגדולים לפני ואפ"ה לא עלתה בלבי לעשות כזאת ושמתי ידי למופי. אלא שהעירנים והשופט שלחו אלי ולחבירי שנבוא אליהם ושיקנה מהם היין וכך היתה הסיבה בעת שקניתי עם חבירי מן השופט והעירנים מאסטאוו"ע ופארמירנ"י הבטיחו אותנו מעצמם שימכרו לנו ג"כ הי"ש כאשר יש לנו עד מהימן על זאת ששמע זאת מן השופט. והנה היתה הסיבה שרצה איש אחר לקנות היין מן השר ע"י עירי"ן אחד ואמר שיעליהו בדמים ויתן שוחד להשר עד שימכור לו והשיבו העירן שלא יוכל השר למכור אותו בלי רשות העירנים ובכן הגיד זה העירין כל המאורע לעירנים אזי נתקבצו כולם ושלחו לקרוא אותי עם חבירי לבא אליהם והגידו לנו כל המאורע ושאלו אותי אם אנחנו רוצים לקנות אזי הם רוצים למכור לנו כאשר הבטיחו לנו מתחלה כשקנינו מהם מאסטאוו"י ופאמירנ"ע ועל פיהם קנינו מהם היין וכתבו לנו האורנד"י על ג' שנים וחתמו בחותם העיר ונתנו אותה לנו בידינו וכאשר נתנו בידינו אמרו אלינו הראו לנו האורנד"י ונראה בה דבר א' וכאשר נתננו להם אז השיבו לא נחזיר אותה לכם עד שתתנו לכל א' מאתנו ד' מאות לונדי"ש כי כן הוא המנהג לשופט ולעירנים ואז לקח עירין א' את האורנד"י ושם אותה בתיבתו ולא בתיבת העיר באמרו הרי היא ברשותי ביד נאמנים מידיכם ואין עוד כח ביד איש אחד לקנות היין ואם רצה להוסיף רק מיד כאשר תתנו לנו את שלנו אזי אחזיר לכם את האורנד"י וכאשר התפשרנו עמם אזי בא ראובן עם חברותה שלו והיו משתדלי' בכל כוחם ויכולתם עם

השר בשחדים גדולים וגם העליהו היין בדמים עד שגזר השר על העירנים שלא יתנו לנו הכתב הנ"ל כי אילו רוצים ליתן יותר מאילו ואז הלכנו והתרינו בהם שלא יעליהו בדמים כי אנחנו לא הוספנו על דמיו בעת שקנינו אותו וכדי שלא יכלה ממונם של ישראל ביד גוים ולהרחי' מחלוקת נעשה זאת ונפריז על שלנו שנחזי' אותו יחד דהיינו להם החציי' ולנו החציי' השניי' ולא שמעו לדברינו עד שעשו כאשר דימו. ועוד התרינו בפני השר לאות' עירנים שפית' אותם השר שלא ימכרו לאיש אחר ולא יעשו לנו כח לבטל מכירה ראשונה כי מוכרחים אנחנו לקבול בפני המלכה על העיוותים שאתם עושים לנו. והשיבו לנו העירנים מה נעשה שאילו היהודים מעלים בדמים. וכה"ג אמר ג"כ השר ולא כפרו לנו מכיר' ראשונה כאשר יש לנו ג"כ עדות על זאת וגם השוחד שלקחו ממנו לא היו רוצים להחזיר לנו והיו דוחים אותנו בלך ושוב עד שנתגלגל הדבר שבא סופר מן המלכה לשמוע כל העיוותים שנעשו בעיר בין מן השר ובין מן העירנים ואז באנו בתוך הבאים וקבלנו על העירנים וסיפרנו לפניו כל העיוותים שעשו לנו ואמר לנו להכעיס נגד העירנים שאם לא יצטרך אדם ליתן כל כך שוחד אזי ראוי היה היין שיחזיקו אותו אפי' בעד מאה זקוקים וזאת עשינו כדי להציל את שלנו מידם. ואז כתב סופר המלכה את כל הדברים וסיפר אות' לפני המלכה וגם הסופר געד בם בנזיפה גדולה באמרו מי הירשה לכם לעשות כזאת. ואז גם בפני הסופר לא כפרו המכירה רק שאמרו יהודים אחרים העליהו בדמים והשר גזר עלינו ליתן להם כתב אורנד"י על זאת מאחר שהם משביחים אוצר המלכה. ומקצת עירנים צווחו ואמרו שהמכיר' השנייה היה בהסתר ובלי רשותינו במבצר שלא כדרך המכירות שנעשו במקום מקדמת דנא וגם החותם של עיר לקחו מתיבת העיר בלי ידיעתנו בהסתר ובלי רשותנו. ובכן הכתב זאת מזוייף ובכן היו העירנים מתקוטטי' יחד בפני סופר המלכה והוא היה כותב כל הדברי' והביאם לפני המלכה. ואז גזרה המלכה על השר והעירנים שיחזרו לנו כל מה שלקחו ממנו בדרך שוחד ושיתנו לנו אורנד"י חדשה על היין ושתהיה נכתבת בשם המלכה וכן עשו ונתנו לנו אורנד"י שנכתבה בשם המלכה ונחתמת בחותם העיר וחותם של שר העיר וחותם של סעמאשק"א בציוו המלכה ע"כ טענות שמעון. וראובן חוזר ואומר המכירה שלך לא היתה מכירה וזכייה גמורה. וג"כ אתה התחלת בראשונה להשיג גבולי ומחייתי בלי ידיעתי ע"כ הטענות אשר באו לפני. והנני אשיב כפי אשר יראוני מן השמים. גרסינן בפר' האומר רב גידל הוה מהפך בההיא חררה פי' ארעא. אזל ר' אבא זבניה אזל רב גידל וקבליה לר' זירא ואזל ר' זירא וקבליה לר' יצח' נפחא א"ל המתין עד שיעלה אצלינו לרגל כי סלי' אשכחיה א"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה מהו א"ל נקרא רשע ואלא מר

מ"ט עביד הכי א"ל לא הוה ידענא השתא נמי ניתיבי ניהליה א"ל זבוני לא מזבנינא לה דארעא קמייתא היא לא מסמני מילתא דאמר מר המוכר נכסיו הראשונים אינו רואה סימן ברכה לעולם אי בעי במתנה נישקליה רב גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנות יחיה. ר' אבא לא נחית לה משום דהפיך בה רב גידל לא מר נחית ולא מר נחית ומתקריא ארעא דרבנן פי' רש"י עני המהפך בחררה חוזר עליה לזכות בה מן ההפקר או שיתננו לו בעל הבית והקשו התוס' מהא דתנן במסכת פיאה פיר' טליתו עליה מעבירין אותו ממנה משמע שהנוטלה אינו רשע מהא דתנן בפ"ק ראה את המציאה ונפל עליה או שפיר' עליה טליתו ובא אחר ונטלה הרי היא שלו ע"כ פי' ר"ת האי מהפך בחררה דנקט הכי לא שייך אלא דווק' כשרוצה העני להרוויח החררה בשכירות של בע"ה או שרוצה לקנות דבר אחד וחבירו מקדי' ומשכיר עצמו לבע"ה או קונה אותה הדבר כעין רב גידל על זה אמרו שנקרא רשע כי למה מחזיר על זאת שטרח בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר אבל אם הית' החררה של הפקר או מציאה ליכא אסור בדבר שאם לא יקדים לזכות בה לא ימצא אחרת וכל הזריז לקדם ולזכות בה מותר. ומההיא דלא יחפור דקאמר מרחיקין מן הדג כמלא ריצת הדג ופי' רש"י צייד שנתן עיניו בדג עד שהכיר הוריו שאר הציידי' מרחיקי' מצודתם ממנו כו'. ואע"ג דהוי דבר של הפקר יש לחל' משום דדמי ליורד לתוך אומנתו של חבירו כעין ההיא דהתם בר מבואה דאוקי רחיא כו' דא"ל קפסקת לחיותא. ועני המנקף בראש הזתים דפר' הניזקין דאמרינן מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום אע"ג דהפקר שאני התם מפני שטרח העני להפילם לארץ וסמכא דעת' עילייהו כן סוגי' התוס' לשם וכן בפ' לא יחפור וכן כת' האשר"י בפר' האומר:

והנה רוב הגאונים הסכימו לפי' ר"ת אף שכתב הר"ן בשם הרמב"ן שהסכימו לדעת רש"י הלא הם בטילים במיעוטם נגד בעלי התוס' ר"ת ור"י ומהר"ם. והרא"ש דבתראי נמי פסק כן הלכה למעשה. והמרדכי הביאו על ראובן שהיה מהפך על קרקע של גוי על מצר של שמעון וקדם שמעון וקנה דלא מקרי רשע דהוה כמו מציאה דלאו כל שעתא מתרמי לקנו' הקרקע על מיצר שלו ע"כ. ואפי' לפי' רשב"ם בפ' ח"ה על הא דאמר שמואל נכסי הגוי הרי הם כמדבר וכל הקודם בהן זוכה כו'. ומפר' התם בסוגיא שאם קנה ישראל הקרקע מגוי בכסף ולא נכתב לו עדיין השטר א"כ מאחר שקנייתו של גוי הוא בכסף ומיד אסתל' מן הקרקע וישראל לא קנה עד דמטא שטרא לידי' דלא סמכא דעתי' של ישראל מה שקיבל הגוי הכסף שכל דבריהם שוא ותפל והרי הם כזבים לכל דבריהם. א"כ המחזי' בהן בקניין ממש זוכה. וכת' הרשב"ם וז"ל ומיהו נרא' בעיני דההוא עני נקרא רשע כיון דיהיב לי' זה ראשון זוזי דלא גרע מעני המהפך בחררה כו'

ע"כ אלמא אעפ"י שנכסי גוי הרי הם כהפקר אפ"ה שייך בי' דין חררה ולא כפי' ר"ת שכתב גבי מציאה והפקר לא שייך בזה דין רשע דמהפך בחררה מ"מ אי דייקת שפיר תמצא שרשב"ם מודה לדברי ר"ת. ודווקא התם הוא דפליג לפי שהישראל הוציא את מעותיו ומחזיר לגמור מקחו הוא דנקרא רשע אבל בשארי מציאות והפקר מודה וכן מחלק מהררי"ק בשור' קי"ח אבל ראיה לא הביא לדבריו ואני באתי להוסיף בראיות חזקות ואפשר שהוא הניח לי מקום להתגדר בו דהא כת' רשב"ם מאחר דיהיב לוקח ראשון זוזי לא גרע מעני המהפך בחררה כו'. פשיטא דפשיטא וק"ו שהתינוקת ידעי שיותר ראוי לקרות את השני רשע מאחר שהראשון נתן מעות ומה בא להשמיע בדבריו אלא בא להשמיע לנו אעפ"י דגבי מציאה והפקר כה"ג לא מקרי רשע וא"כ גרע מעני המהפך בחררה כו' מהאי טעמא דיהיב זוזי דאי לא יהיב זוזי אכתי לא אסתל' גוי מקרקע ועכשיו הוא דמסתל' בנתינת מעות ונעשה כהפקר בלא בעלים כאשר אפר' לקמן בע"ה. אפ"ה מאחר שהלוקח הראשון יהיב זוזי לא גרע מעני המהפך בחררה כו'. דהיא הנותנת לקרותו יותר רשע מאחר שנתן זוזי וא"כ בא זה ומפסידו וא"ל מה שכת' דלא גרע כו' דלא תימא עני המהפך בחררה כו' דווקא קאמר תלמודא עני המהפך בחררה ולא עשיר כמו שכתב הר"ן. וא"כ הכא דלא אייריי בעני דאין נקרא רשע ע"כ כתב דלא גרע כו'. מאחר שמפסידי' מעות אפי' לגבי עשיר לא גרע כו'. ז"א דהא לעניין קרקע אין חילוק בין עני לעשיר מאחר שאין הקרקעות מצויין ליקח כדמוכח מעובדא דרב גידל דע"כ עשיר היה מדלא רצה לקבלה בחנם וכן פסק הר"ן דבקרקע אין חילו' בין עני לעשיר כדמוכח מעובדא דרב גידל ועוד ראיה מן האשר"י שכתב בפ' האומר וז"ל והא דאמרינן בפ' ח"ה נכסי הגוי הרי הם כמדבר וכל המחזי' בהם זכה כו' ופס' רשב"ם נהי דזכה מ"מ רשע מיקרי כמו עני המהפך בחררה וכו' ע"כ ור"ת אומר אפי' רשע לא מקרי במידי דהפקר ע"כ ומדכתב האשר"י ר"ת אומר משמע דפלוגתא אחריני הוא בין רשב"ם ור"ת גבי נכסי הגוי אם לקרותו רשע ולולי דאמר ר"ת בהדיא התם דאפי' רשע לא מיקרי הייתי אומר שגם ר"ת מודה לדברי רשב"ם מטעמא דיהיב זוזי כו'. כדפי'. וא"ל מאחר דלא הזכיר הרא"ש טעמא דיהיב לוקח ראשון זוזי כמו שכתב הרשב"ם אלמא דעיקר פלוגת' דרשב"ם אינו תלוי בהא דיהיב זוזי אלא בהא דשייך דינא עני המהפך בחררה אף בהפקר ומציאה. ז"א כמו שהוכחתי מלשון הרשב"ם דע"כ תלוי טעמא דיליה בהא דיהיב זוזי ומה שלא הזכירו הרא"ש אי מעיינית בלישנא שפיר הזכירו והזכירו שכת' ופס' רשב"ם נהי דזכה המחזי' מ"מ רשע מיקרי וכו'. מה היה צריך להזכיר זכיות המחזי' דנאמר בהדי' לפנים מיני' בסוגיא כאשר הביא הרא"ש גופא וכך היה לו לומר ופס'

רשב"ם ומיהו רשע איקרי כו'. ובזה הלשון כתב הרשב"ם גופא בפ' ח"ה אלא מ"ה כת' בזה הלשון נהי המחזיק אף שיהיב הלוקח ראשון כסף היה לנו לומר שאפי' זכייה לא תהיה לשני וגרוע יותר מעני המהפך בחררה שאין כופין אותו לחזור אבל הכא מ"מ יחזיר בשלמא אי לא הוה יהיב לוקח ראשון זוזי אלא גמר פוסק הדמים ואפי' לוקח השטר מהגוי מאחר שאינו קונה הישראל כ"א בכסף ושטר דשטר לבד אינו קנין בגוי כלל דעיקר קנייתו בכסף ושטר מאמת הדבר וסמכא דעתי' כדמוכח במסכת בכורות וכן פסק הרמב"ם להדיא בפר' ראשון דמכירה והטור סי' קצ"ד הלכך אי הוה קדם השני ובטל מקחו של ראשון וזכה מן הגוי בקנין גמור אינו רשע. מ"מ הוי שפיר קדם וזכה אבל לא כשנתן הראשון הכסף וזה בא לבדו וזוכ' בו ובפרט לפי' רשב"ם ולרא"ש שאפי' הדמים אינו צריך להחזיר לו וזהו כנגד הסברא א"כ מן הדין היה ראוי להחזיר אלא ע"כ מאחר שנכסי הגוי הרי הם כהפקר גמור א"כ לית עליו דין. ה"נ לענין המהפך בחררה לקרותו רשע אין עליו דין אלא הוא כשארי מציאה והפקר דאין בה דין רשע ע"כ כת' נהי דזכה המחזי' כלומ' אף שהלוקח הראשון נתן הכסף מ"מ חשוב כהפקר אפ"ה לענין מהפך בחררה לקרותו רשע מועיל האי טעמא שנתן הלוקח ראשון זוזי א"כ כל בר לבב יראה מה יפה היה מבואר ומרמז הרא"ש בטעמו ובסברא דברי הרשב"ם דלא תימא שסבר אפילו בהפקר ומציאה יש בו דין מהפך בחררה אלא דווקא בטעמא דיהיב לוקח ראשון זוזי כדפירש"י ועוד ראיות מן המרדכי שכתב בפ' ח"ה על האי סוגי' דנכסי גוי כו' וז"ל פסק הרשב"ם דישראל המחזי בה מקרי רשע וכתב רבינו מאיר דאם ישראל מחזיר לקנות וקדם ישראל אחר וקנה אינו נקרא רשע ולא שייך עני המהפך בחררה אלא א"כ שהישראל ראשון גמר פיסו' דמים עם הגוי ולא היו חסרים רק כתיבת השטר ולהעלות בערכאות שלהם ולברר המקח וכה"ג אם קדם שמעון המקח והלך לקנותו נקרא רשע. אבל אי לא גמר ראובן המקח עם הגוי ודוחק אותו שמא יזלזלו הגוי וקדם שמעון וקנאו לא מקרי עני המהפך בחררה ובלוקח מישראל נמי לא מקרי עני המהפך בחררה אלא היכא דגמרו הפיסו' כבר הלוקח והמוכר ונתרצו זה לזה ולא היו חסרים רק הקנין והלך זה וקנאו באותו דמים או הוסיף דמים אז נקרא רשע אבל אם המוכר רוצה למכור בסך אחד והלך אחר וקנאו לא רשע הוא וכו' ומדכתב המרדכי דברי מהר"ם אדברי רשב"ם משמע דס"ל מהר"ם כוותיה ואף שכתבתי שהכל תולה במה שנתן הכסף לגוי דאכתי אסתלק וזה בא ומאבדו היינו בנכסי הפקר מאחר שנתן הכסף לגוי אסתל' הגוי וגם הוא לא קנה א"כ הוי כהפקר וכן פי' הרשב"ם להדיא וכן הר"ן אבל כשלא נתן הכסף לגוי דאכתי לא אסתל' מהאי ארעא א"כ אינו כהפקר ופשיטא מי שקנה וקדם הוי

רשע אפי' לפי' ר"ת דנכסי הגוי אינם כהפקר אלא כעין שפי'. וא"כ על זה פסק מהר"ם דמ"מ לא נקרא עני המהפך בחררה אלא בגמר פיסו' הדמים. וא"כ משמע שמהר"ם סבר כדעת רשב"ם ולעיל הבאתי דברי מהר"ם בפ"ק דב"מ שסבר מי שקנה בית אצל מיצר של שמעון כו'. דאין שייך בו דין מהפך בחרר' ודימה אותו למציאה כו'. א"כ משמע שסבר כדעת ר"ת. אלא בע"כ שגם רשב"ם מודה לדברי ר"ת וכן יראה מדעת המרדכי שמביא בכאן דעת רשב"ם ולא דעת ר"ת משמע שסבר כוותיה. ובפ"ק דב"מ כתב על הא דראה את המציאה ונפל עליה ודיי' מיני' דאין שייך בה דין מהפך בחררה לקרותו רשע במציאה או בהפקר ומסי' כן פי' ר"ת ולא הזכיר דעת רשב"ם אלמא דס"ל כר"ת וא"כ אז ראשך והר. אלא בע"כ כדפיר'. וא"ל דהא כתב המרדכי בפ' האומר דעת רשב"ם ודעת ר"ת החול' עליו אלמא דלא הכריע כחד מינייהו הלא כך הוא סוגיות הפוסקים שכותבים כל דיעות החלוקות בגוף השמעתא בלי הכריע דעתו ואח"כ פקח עיניך וראה שתמצא במקומות מיוחדים כל דין ודין לפי הסכמתו שהרי הרא"ש הביא בפר' האומר דעת רש"י שאפי' גבי הפקר שייך בו דין מהפך בחררה ואח"כ מביא דעת ר"ת דאינו שייך אלא במכר או בשכירות ולא במציאה או בהפקר ואח"כ מביא דעת רשב"ם גבי נכסי גוי וכו'. ודעת ר"ת החול' עליו ולשם לא הכריע הלכה כמי אבל בפ"ק דב"מ כתב בסתמא כדעת ר"ת ולא כדעת רש"י וכן בפר' ח"ה כר"ת ולא כרשב"ם. ופלא על הגאון מהררי"ק שרצה להוכיח שהרא"ש סבר כר"ת ולא כרשב"ם. ומביאה ראייה מן הטור שכתב וכן הסכים א"א הרא"ש ז"ל ולא עיין באשר"י פר' ח"ה שלשם הכריע בהדיא כר"ת. ונחזור לדידן דג"כ בההיא סוגי' כתב המרדכי דעת שניהם בפר' האומר והכריע בפ"ק דב"מ כר"ת ולא כרש"י ובפר' ח"ה הכריע כרשב"ם נגד ר"ת כדפרישית. ודוק ותמצא כה"ג כמה פעמים סוגיות הפוסקים. ועוד יש לי ראיי' מן הר"ן שכתב ג"כ גבי נכסי הגוי כו' שמחזי' בה הוא נקרא רשע כו'. ולא מביא שום דיעה לחלו'. ואח"כ כתב ולענין מציאה אית בי' פלוגתא ביני רבוותא כו'. והיינו דעת רש"י ור"ת דפר' האומר דמשמע גבי נכסי גוי כו'. יכול להיות רשע אפי' לר"ת דפר' האומר כדפרי' אף שהתוספו' בפ' לא יחפור קצת אינו משמע כן שכתבו וז"ל. והא דאמרי' בפר' ח"ה נכסי הגוי הרי הם כמדבר כו'. ופי' רשב"ם דישראל המחזי' בהן רשע מיהו מקרי. ולפי' ר"ת אפילו רשע לא הוי כיון שלא ימצא במקום אחר כו'. ומאחר שכתב ולפי' ולא כתב ר"ת אומר כמו שדקדקתי לעיל בלישנא דר' אשר משמע שתלוי בפלוגתא דר"ת עם רש"י בפר' האומר ולכך לא הזכיר ג"כ טעמא דרשב"ם משום דיהיב זוזי כו' כמו שפירשתי לעיל. ז"א. כי התוספו' לא הביאו שם דעת ר"ת לפס' הלכה כלומר שלפירש ר"ת יהי' הפשט בפר' ח"ה דלא

כרשב"ם דא"כ היה להם לכתוב. והא דאמרינן בפר' ח"ה ופי' רשב"ם כו'. לפי' ר"ת לא הוי רשע וכתבו ולפי' ר"ת משמע שאינו עומד אלא שרצו להקשות עליו ממקום אחר כמו שמסקינן אח"כ באותו דיבור פוק ודו' ותמצא להדיא כדברי ונלאיתי לכתוב הכל באריכות. ומאחר שהתוספו' לא הביאו דעת רשב"ם ור"ת אלא לדיי' מהם להקשות ולפר' ע"כ הביאו בקצר' דעתם ולא הזכירו טעמ' דרשב"ם משום דיהיב זוזי וכן דרך התוספות. פעמים באריכות ופעמים בקצרה לפי הצורך ועוד הלא נמצא בתוספות ר' פרץ והביאם מהררי"ק סי' קל"ב דריב"א פי' אפי' לר"ת הוי רשע גבי נכסי הגוי ולא דמי למציאה מאחר שלא באה לידו בחנם כדעת רשב"ם אלמא דפלוגתא דר"ת ורשב"ם תלוי בהא אם חשוב נכסי הגוי כמציאה והפקר או לא מאחר דיהיב זוזי כדפרישי' אבל במציאה והפקר כ"ע מודו אף דאנו לא קי"ל בהא דריב"א אלא כתוס' שלנו וכאשר"י ז"ל דסברי בשם ר"ת דאפילו רשע לא מקרי גבי נכסי גוי ולא כרשב"ם וס"ס הבאתי ראיות דטעמא דרשב"ם אינו משום דפליג על ר"ת גבי מציאה והפקר אלא מטעמא דיהיב זוזי כדפרי'. מכל הלין משמע שרשב"ם ורוב הגאונים כאחת הסכימו לפי ר"ת דאין שייך דין מהפך בחררה במידי דהפקר או מציאה וכה"ג. וכן פסק מהררי"ק וכן היכא דשייך בו דין מהפך בחררה אינו אלא לקרותו רשע אבל לא לכוף אותו לחזור ותדע דאי ג"כ אכפיי' קאי למה לא רצה ר' אבא לחזור ולקבל מעותיו משום סי' מאחר שמחוייב לחזור מן המקח. א"כ לא הוי כמכירה כי המכירה הראשונה בטעות היתה מאחר שלא ידע שרב גידל היה מהפך בארעא. ועוד אפי' את"ל שאפ"ה אית בי' קצת סימן למה לא היה רב גידל כופה את ר' אבא בדין שיחזיר לו המקח ויקבל מעותיו ואח"כ יעשה ר' אבא עם המעות מה שירצה מאחר שטע' רב גידל היתי' ישרה בהם בימים ההם שהיו בורחין מן המתנות ע"ד הקרא ומכירה של ר' אבא אינה מכירה כדפי' אלא ע"כ כמו שפי' דאין בה דין כפיי' לחזור המקח א"כ הוי כמכירה חדשה וק"ל והר"ן כתב בפרק ח"ה וז"ל והעלו האחרונים ז"ל דבמקום שנקרא רשע מ"מ אין מחייבין אותו ב"ד להחזיר מדאמרי' פר' האומר בקידושין זבינ' לא מזבנינ' כו'. שלא כדברי ר"ת שפי' שמחייבין אותו לחזור ע"כ ותמה אני אם יצא דבר זה מפי' ר"ת ז"ל שאלמלא נשתכח' תורה מישראל החזירה בפלפולו וישג' בזה. וגם אני לא מצאתי רמז בכל הפוסקי' שום צד ה"א לחזור המקח אלא לקרותו רשע וכן פסק מהררי"ק בפשיטות ודיי' מדברי רשב"ם שפס' גבי נכסי גוי כו' שנקרא רשע. ואי הוי פירושו שצריך להחזיר לו הקרקע למאי נ"מ אמר שמואל המחזי' בה זכה ע"כ. ואעפ"י שאין ראיה גמורה רק על דעת רשב"ם אבל לעולם ר"ת לטעמי' שסבר התם דלא נקרא רשע להכי אמר שמואל המחזי' זכה אבל לעולם היכי דנקרא רשע כופין אותו אליבא

דר"ת אלא מחוורת' הראיי' היא כדפרי' ודווקא לדעת רשב"ם, אבל אין לומר אפי' מקצת ראיה דאינו דאפילו כדברי רשב"ם שדית בי' נרגא ולומר דלמא דווקא בענין נכסי גוי שהן כהפקר ומן הדין אפי' רשע לא היה לקרותו לשני המחזיק כדעת ר"ת. ומ"מ מאחר שהלוקח ראשון יהיב זוזי וזה בא להפסיד' דיו שהחמיר בו רשב"ם לקרותו רשע אבל לא להחזיר אבל בענין אחריני הוא רשע ומחזיר ז"א מאחר שכתב רשב"ם דלא גרע מעני המהפך בחררה א"כ דינו כעני המהפך בחררה דהתם ואי הוה חוזר לשם אף הכי בנכסי הגוי וכו' היה חוזר מאחר דלא גרע מעני המהפך בחררה. אבל א"ל דבוודאי ר"ת וסייעתו סוברין שכופין אותו לחזור דאי לאו הכי מאי פריך בפ' האומר ממתניתין דב"ק ראה את המציאה ונפל עליה כו' ובא אחר ונטלה הרי הוא שלו אלמא דלא מקרי רשע בנכסי הפקר ומציאה. ומאי קשה דלמא לעולם נקרא רשע ולעניין זה הוא שלו דאין צריך לחזור אלמא מדמקשה ר"ת ש"מ דס"ל דדין רשע שצריך אפי' לחזור. ז"א דוודאי כ"ע מודים דאין בו דין חזרה אלא לקרותו רשע דאי לא דייק ר"ת אלא משום דדין רשע הוא שיחזיר המקח א"כ איך מצאו מהר"ם והמרדכי ידיהם ורגליהם שמסכימים לדעת רשב"ם כדפי' וג"כ סברי כדברי ר"ת שאין שייך דין מהפך בחררה במציאה והפקר כדפי' ומוכרחים אנו לומר אליבא דרשב"ם שדין רשע אינו אלא לקרותו רשע ולא לחזור כמו שהוכחתי לעיל. וכן פסק מהררי"ק וא"כ מנא להו ראיי' דר"ת דאין שייך דין מהפך בחררה גבי מציאה והפקר וק"ל אלא ע"כ ראי' דר"ת אינו אלא ממתניתין דפיאה דנאמר התם מעבירין אותו הימנו דמשמע לכתחלה וכן פי' הר"ן להדיא בפ' האומר וזאת היא עיקר הראיי' ומה שמביא ראיי' מפ"ק דב"מ ממתניתין דראה את המציאה סמך אהא מאחר דשקל וטרי ממתניתין דפיאה ומייתי בגמרא בסוגי' דמתניתין דראה את המציאה כו' ודייק מתרווייהו לענין ד' אמות של של אדם אם קונים הם בכל מקום. משמע דמתניתן דניזקין ומתניתין דפיאה שווים ובחד' מחת' מחתינהו רבינו הקדוש וכן משמע לישנא דתלמודא דהתם מותיב רבי חייא בר יוסף פיאה מותיב רבי יעקב בר אידי נזיקין כו'. משמע דדמיין להדדי, וע"כ דייקי התוס' בלישנא בפר' האומר וקשה מהא דתנן בפ"ק דב"מ ראה את המציאה כו' וכן הא דקאמר התם גבי פיאה כו' ולא קאמר וכן תנן במסכת פיאה כו'. אלא משמע דעיקר הראיי' סמך אפיאה ראייתו הת' בפ"ק דב"מ וא"ל לפי זה הי' לתוס' להקדים מתניתין דפיאה ולא להתחיל במתניתין דמציאה מאחר שהי' תלי' בההיא דפיאה אין זה דקדו' בתוספו' דלפעמים מקדימין ולפעמי' מאחרין ותדע דהא בפר' לא יחפור מקדימין למתניתין דפיאה ואח"כ למתניתן דמציאה ומאחר שזאת היא עיקר הראייה ע"כ לא הזכיר המרדכי בפר' האומר והרא"ש והר"ן רק מתניתין דפיאה

מסדר זרעים ולמה לא הביאו מתניתין דראה את המציאה כו' שהוא שגור בפי כל אלא כדפרי' ומ"מ אפשר שגם הר"ן מראין מקום למשנה דראה את המציאה כו' שכותבין בזה הלשון ומייתי לה הך מתניתין בפ"ק דב"מ כלומ' לרמוזי על מתניתין דמציאה כו'. כדפי' ואין לדקדק מדברי הרא"ש שכ' בזה הלשון פירש טליתו עליה מעבירין אותו הימנו משמע אותו שנטלה לא מיקרי רשע ע"כ א"כ משמע מדברו דאינו מותר לכתחלה מדלא כתב אלמא דמותר ליטול ז"א דבע"כ מוכרח אתה לומר דלישנא דמתניתין היא לכתחלה ולא עוד אלא אפי' דלא סגי דלא מעבירין אותו. ל' המשנה נטל מקצת פיאה וזרק על השאר פי' כדי לזכותו אין לו בה כלום נפל לו עליה ופירש טליתו עלי' מעבירין אותו הימנו עכ"ל. ותני עלי' בירושלמי תני בשם ר' מאיר קונסין אותו ומוציאין ממנו את התלוש ואת המחובר פי' אפי' מה שליקט כבר וכן פסק הרמב"ם בפרק שני דמתנות עניי' וז"ל עני שנטל מקצת הפיאה וזרק על השאר או שנפל עליה או שפירש טליתו עליה קונסין אותו ומעבירין אותו הימנו ואפי' מה שנטל לוקחין אותו מידו וינתן לעני אחר ע"כ אלמא דלישנא מעבירין הנאמר במשנה לכתחלה הוא ולא זו אף זו דלא סגי דלא מעבירין לפי שרצה לגזול חלקן של עניים. וא"ל א"כ מאי מקשה ר"ת ממותנית' דפיאה דד' אמות של אדם אינו קונה. ומנלן דלמא התם משם קנסא דלא קנה אבל בעלמ' נקרא רשע זהו בלאו הכי קשה על סוגיא דתלמודא דפ"ק דב"מ דדייק מהיאך מתניתין דפיאה דארבע אמות של אדם אינו קונה. ומנלן דילמא התם משום קנס' הוא דלא קנה אלא בע"כ תלמוד' דידן לא ס"ל הכי ושקלינהו וטרינהו דתלמודא דידן מפרשי מתניתן כפשוטו שאין מוציאין מידו ומה שליקט כבר פשיטא שאין מוציאין מידו ולא איירי בקנסא וכן פי' הר' שמעון בסדר זרעים רק שהירושלמי והתוספת' סוברין שקונסין אותו לגמרי והרמב"ם פסק כתוס' וירושלמי ותימא רבה שפסק נגד סוגי' התלמוד וצריכין ביאור יפה ליישבו ואין לי מקום בחיבור זה לפרש מידי דלא תליא בדידי וכשאגיע לשם אפרש בע"ה מסקנ' הדבר מבואר היטיב ואליבא סוגי' תלמודא דידן דייק ר"ת וסייעתו מאחר שאין הטעם משום קנסא למה מעבירין אותו לכתחלה ואני לא הבאתי ראיי' מן הירושלמי והרמב"ם רק לישנא דמעבירין אותו משמע בוודאי לכתחלה דהא לדידהו לא סגי אפי' דלא מעבירין. וא"כ ע"כ מוכרח אתה לומר מה שכתב הרא"ש אלמא הנוטלה אינו רשע. לאו דווקא שאינו רשע אלא לכתחלה לא יעשה כדפרישית אלא משום הכי כתב האי לישנא שקאי על חררה דלעיל מיני' שרש"י פסק אפי' גביה הפקר הנוטלה רשע ע"ז כתב אלמא דהנוטלה אינו רשע מאחר שהוא הפקר. ועוד אם באת לדקדק מדברי הרא"ש אדרבה נידוק לאידך גיסא דאי סבר צריך להחזיר למה אמר דהנוטלה אינו נקרא

רשע למה לא אמר אלמא דהנוטלה אינו צריך לחזור אלא כדפי'. ומההיא תשובה של הרוקח וז"ל הוי זהיר ולא תסיג גבול רעיך ולא תקח מחייתו ואם קנה איזה סחורה או מטבע מן השלטון ויבא אחר ויוסיף כדי ליקח מחבירו זה לא נתן למחול ונקרא רשע ואין לך גזלן כמותו. ואם לא ישמע קול מוריהו יש להבדילו ולנדותו עד שיתן עיותיהו עכ"ל אין להבי' ראייה שצריך לחזור מאחר שכתב בה ואם לא ישמע לקול מוריהו כו'. ז"א דהא פשיטא דפשיטא דהרוקח לא איירי אלא בדבר שבא לידו כבר וקנה אותו בק"נ בלי חסרון שום דבר מגמר המק' וקדם אחר עם השלטון ובטל מקחו להוציאו מידו דאז שפיר הוי כגזלן ויוצאת ממנו בדיני'. אבל היכא שנחסר דבר מגמר המקח אז אין דינו אלא כרשע כמו שמשמ' מדברי מהר"ם דפרק ח"ה שהבאתי לעיל וא"ל דלמא הרוקח בקעה מצא וגדר כאשר כתב הרמב"ם אעפ"י שאין דנין דיני קנסות כגון אונס ומפתה ול' של עבד גזילות וחבלות מ"מ למגדר מילת' קונסין הב"ד לפי תיקן השעה וצורך הזמן וכן פסק המרדכי בפר' השולח ז"א מדכתב נקר' רשע ואין גזלן כמותו משמע דדין גזלן ממש יש עליו וזהו פשוט אלא כדפרישית ועוד מצאתי להדיא בה"ג מיימוני' פ"ה דהלכות חובל וז"ל פסק רא"מ עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע שיש לחזן ב"ה להכריז עליו ברבים וכן היה מורה רבינו מאיר משמו ע"כ אלמא רק לעניין לקרותו ולא לעניין כפיית ממון דאטו בתרי קטלי קטלית' לי' וג"כ הוא דומיא דמגביה ידו על חבירו כו'. דלעיל מיני' באות' הג"ה דמביא הוא לראיי' עליו והתם לא איירי בעינן כפיית ממון אלא לקרותו רשע ה"נ הכא וא"ל לחייב להחזיר משום דאית' במרדכי פר' לא יחפור וז"ל אמר רב הונא האי בר מובאה כו' יש מקומות שדנין דיני מערופי' וכן ראיתי בתשובת ר' יוסף ט"ע ומדמי להו לדגים דיהבי סיירי וכו'. ויש מקומות שאין דנין ומתירין לישראל לילך למערופי' של חבירו וללות לו ולשחורי לי' ולאפוקי מיני' דאין כאן גזל דנכסי גוי הם הפקר וכל הקודם בהם זכה בהם כדאית' בפר' ח"ה. וכן היה ר' אבא ור' אילעי וכל רבוותי' שוין בדבר. ועוד ראי' מפ"ק דב"מ דקאמר נפל לו עליה כו'. מעבירין אותו ממנה ע"כ. א"כ יש להקשות מדכתב יש מקומות שאין דנין ומתירין דהיינו תרי בבי מכלל דיש מקומו' נוהגין לאסור ולדון עליו וכן משמע לישנא דדני אפי' להוציאו מידו. ועוד מדכתב אח"כ ביש מקומות שאין דנין כו'. מפני שאין כאן גזלן מכלל דיש מקומות שדנין עליו ומדמי' אותו לגזלן כלומר להוציאו מידו אלא שאיכא מקומות שדנין דין המהפך בחררה ובא אחר ונטל' שמוציאין מידו ז"א דאפי' לאותן מקומות שדנין היינו טעמא שמדמין למצודת דגים כו'. והתם היינו טעמא מפני שיורד לתוך אומנתו של חבירו דמצי מעכב כמו שהוכחתי לעיל בשם ר"ת. וא"כ גוי הרגיל לילך אצל יהודי אחר בין בהלוואה בין

במשא ומתן והוא מערופי' שלו והלך זה היהודי ופייס את הגוי עד שנתפייס לישא וליתן עמו א"כ המקומות שדנין עליו סברי שפיר דדמי' לדגים דיהבי סיר' פי' רש"י שנתנם עין בהבלם להיות נוהגין לחוץ במקום שראו שם מזונות הלכך כיון שהכיר זה הוא ונתן מזונות בתוך מלא ריצתו בתוכו בטוח בו שילכדנו דה"ל כמאן דמטי לידי' דמי ונמצא חבירו מזיקו ע"כ מרחיקי' מצודות הדגים ושלא ירוץ למקום מצודות חבירו. והערוך פי' בענין אחר א"כ האי גוי במי שרגיל אצלו הוה כאלו מזומן בידו ודמי לדגים או לעני המנקף בראש הזית דסמכ' דעת' כו'. אבל בדין עני המהפך בחררה ליכא מאן דפליג דאין דנין עליו להוציא מידו. ואות' מקומות שאין דנין עליו מדמי' אותו להפקר ומציאה כמו שפסק ר"ת דגבי הפק' ומציא' אין שייך בו דין מהפך בחררה ואינו דומה לדגים דמזומן הוא אצלו והוה כאלו לכדו משא"כ בגוי דלמא לא ישא ויתן עוד עמו וג"כ אין כאן ריוח ברור ומסוים לומר כאלו לכדו כגון גבי דג. וז"ל ומה שכ' הטעם במרדכי לפי שנכסי הגוי הרי הם כהפקר דאע"ג דאינו דומה כלל דנכסי הגוי אינם כהפקר אלא משום טעמא דפי' מאחר שלקח הגוי הכסף א"כ אסתלק מהאי ארעא והישראל ג"כ לא קנאה דא"כ הוי כהפק' בלא בעלים וכל הקודם זכה כאשר מוכח מתוך הסוגיא להדיא וכמו שכתבתי לעיל. אבל בע"א נכסי הגוי אינו כהפקר ושייך בה דין המהפך בחררה כו'. כמו שפסק מהר"ם היכא דעשה גמר פיסוק דמים כו' כמו שהבאתי לעיל ואין חילוק בין ישראל לגוי אלא הכא מביאין ראיי' שנכסי הגוי הרי הם כמדבר והפקר לעניין זה שזכה ולא נימא דלא זכה בו כלל ויוציאו מידו דמאחר שנתן זה המעות א"כ סמכ' דעת' עילוויי' והוי כאלו הוה בידי' מק"ו דדג ואפ"ה אמר כל הקודם זכה לפי שכסף אינה קונה ולא סמכיה דעתיה מאחר שרוב גוים אנסים ושקרנים הם כדפי' לעיל ולכן מביאו ראיי' מר' אבא בר אילעי דשוין כו'. כלומ' שכולן סברי כסוגי' דגמרא כל הקודם בה זכה ואין מוציאין מידו וק"ל. א"כ כ"ש גבי מערופיא דמה שרוצה ליש' וליתן עמו לא חשבינן כאלו בא לידו ולדון עליו ואפי' לכתחלה מתירין יש מקומות כמו התם דסברי כפי' ר"ת דאפי' רשע לא מקרי במידי דהפקר ה"נ האי ריווח של גוי כהפקר הוא. ואותן מקומות שאוסרין ודנין עליו סברי דדמי למצודות דגים שכבר ג"כ מזומן אצלו משא"כ גבי נכסי הגוי דפרק ח"ה דאינו מזומן אצלו קודם שכתב לו הגוי שטר אארעא ולא סמכא דעתי' כלל. ומאחר דיש מקומות חלוקות ויש פנים לכאן ולכאן ראוי לכתחלה לאסור עליו אבל לא לדון עליו כלל בפרט בזמנים האלו. וכן מצאתי שפסק אב"ד וזקן אחד מורה הוראה וז"ל הגאון ובגלילות הללו לא מצאנו ידינו ורגלינו להיותינו דנין בדיני מערופיא ע"כ. ס"ס לא פליגי אותן מקומות אלא אם דמי לדגים או לא. אבל גבי עני המהפך בחררה

דנקרא רשע לכ"ע דאין דנין עליו אלא לקרותו רשע. מכל הלין נשמע דאין שייך דין עני המהפך בחררה אלא לקרותו רשע ולא להוציא מידו כלל ואפילו לקרותו רשע ג"כ אינו אלא היכא דהוא התחיל לבטל ולקלקל מקחו או שכירתו כלישנ' דתלמודא ובא אחר ונטלה כו'. משמע שבא מעצמו ליטל אבל אם שמע האחד מן זה המוכר שאינו רוצה למכור או להשכיר לזה המהפך בה וק"ו אם זה המוכר או המשכיר מקדים ומתחיל עם האח' שיקנה או ישכור ממנו ואפי' ידע שהראשון היה מהפך בה מאחר שאינו רוצה זה המוכר למכור לראשון א"כ אין בו דין רשע כלל מאח' שהראשון לא זכה בה כלל רק תקנת חכמים כעין מצרנות משום הטוב והישר כדאיתא במרדכי וגרוע יותר ממצרנות דאפי' לחזור ולבטל מקחו אין מחייבין אותו א"כ היכא דאיכא צד אמתלא שלא בא ליטלה מידו אז הוא שרי ואפי' אין לו עדות בדבר ששמע מזה המוכר. מ"מ מספיק' אין לנו להחזיקו כרשע. ונימא לא שביק היתרא ואכל איסור' כדמוכח בפ' איזהו נשך ובוודאי א"ל ששמע מן המוכר היה מטריח עצמו ליקח במקום אחר ועוד מסתמא דנאמן על עצמו כדי שלא לעשותו רשע דהא אפי' הודה מעצמו אינו נאמן על עצמו להיות בו דין רשע דאוריית' א"כ לכ"ה נאמן דלא ליקרי רשע מספיקא ופשיט' שר' אבא לא הוצרך להביא עדות ואמתלא לדבריו כדי שלא לעשותו ח"ו רשע שלא שמע שום דבר מקניית רב גידל ונאמר אפי' אם זה המוכר כופר ואומר מעולם לא אמרתי לו כדברים האלה. מ"מ נאמן על עצמו שלא נוכל לקרותו רשע ואוקי גברא נגד גברא ואפי' שבועה אין צריך מאחר דאין בו דררא דממונא אך לקרותו רשע ועל זה וכה"ג אין נשבעין עליו כמו שפסק מהר"ם בפרק החובל לענין הוצאות ש"ר וא"ל דלמא יחזור המוכר מדבריו ויחזיר וימכור לראשון שהפך בו וא"כ היה לו לסלק עצמו פשיטא דלא אחמורי חכמים כולי האי מאחר דהראשון לית בי' זכיי' כלל כדפי'. וכן אית' בתוספו' דקידושין על עני המהפך בחררה כו'. לפי שיכול להשכיר עצמו במקום אחר. וז"ל ומכאן נראה לר' יצחק שאסור למלמד להשכיר עצמו לבע"ה שיש מלמד אחר בביתו כל זמן שהמלמד בביתו מאחר שהוא שכיר שם ילך זה המלמד להשתכר במקום אחר א"ל שיאמר הבעל הבית דאין רצונו לעכב המלמד שלו כו' ע"כ אלמ' כששמע רק מן בע"ה אחד אמירה בעלמא שרי דאי בע"א פשיטא דשרי מאחר שאינו רוצה אותו הבעל הבית אלא כדפי' והנה מאחר שמדמו התו' מלמד לעני המהפך בחררה כו'. א"כ לא איירי אלא בשכרו לימים או קבלנות לספר כמו שהי' בימיהם כל שכירות מלמד כשכירות פועל וכן דנו אותו הפוסקים דיני מלמד כדין פועל לענין חזרה ואיירי שזה המלמד לא נשתכר לבע"ה אלא לשכיר יום או יומיים ולא עשה עמו עת קצוב עד כמה ימים. א"נ אם בא אחר ליקח

מחייתו ולדחותו מאחר שהפך הראשון זה בחררה להיות קשור בזה בע"ה אסור לדחותו. אבל אי שכרו בע"ה לזמן קצוב והקדים זה קודם כלות זמן והשכיר עצמו לבע"ה אין זה דומה לעני המהפך בחררה דעדיין לא הפך בזה בחררה אבל לפי מה שמצאתי בהג"ה סמ"ק בפ' א"ה וז"ל ואר"ת שאין רשות למלמ' מן הדין להשכיר עצמו במקום שחבירו נשתכר שם בתחילה דיש לו לילך במקום אחר. אבל בע"ה מותר לשכור מלמד ששכר חבירו כבר בזמן שעבר חדא שאין דרכו של בע"ה לחזור במקום אחרים לשכור מלמדים ועוד שיש כמה בעלי בתים שהיו רוצים להפסיד הרבה שלא יהיו בניו בטלים עכ"ל תוס' פ' לא יחפור ע"כ ובתוספו' פרק האומר עוד טעם אחר וז"ל אבל בעל הבית יכול שפיר לשכור אותו מלמד ששכר כבר חבירו ולא יכול לומר לו הבעל בית שכור לך מלמד אחר דיכול לומר זה ניחא לי טפי כי כמדומה לי שילמוד בני יפה ממלמד אחר ע"כ א"כ משמע דאיירי אף במלמד אחר ששכר לזמן ואפ"ה אסור לשכור לאותו בע"ה אף שכלה הזמן. מ"מ לא קשה מידי דאיירי במלמד ששכר לבע"ה על הישוב במקום שלא נמצאו לומדים וחבורת אנשים כדמוכח משיטת ה"מ דלעיל להדיא א"כ מסתמא איזה מלמד שהלך לשכור עצמו אצל בע"ה אחר להיות לו למלמד דעתו לאו אזמן אחד היה אלא על כמה זמני' וא"כ דומה לעני המהפך בחררה להיות קשור בבע"ה כמה זמנים וזה בא ונטלה אבל בע"א כגון בקהילות שיש שם קביצות הרבה מישראל ששוכרים מלמדים לזמנים קצובות פשיט' אם בא אחר והשכיר עצמו לבע"ה אחר כלות זמנו אינו נקרא רשע כעני המהפך בחררה כדפי' והנה כמה חילוקים בדברי עני המהפך בחררה אם הוא דבר של הפקר או מציאה אז הוא מותר לכתחלה. ובדבר שאינו הפקר ודומה למציאה אזי נקרא רשע וראוי להכריז עליו בב"ה ברבים שהוא רשע. ואם הוא דבר שטרח בו כגון עני המנקף בראש הזית כדפרישי' אז הוא גזלן מדבריהם ואין יוצאות בדיינים כדאית' בפרק הניזקין ואם הוא דבר המזומן אצלו כגון דגים וכה"ג וחבירו יורד לתוך אומנתו הוה כעין גזלן וחבירו יכול לעכב עליו בדין ולדון עליו. והנה יפרד והי' לארבע' ראשים וא"כ צריכין אנו לבאר כל הד' חלוקים ומתוך כך יבאר שאלותינו ויש להם ד' שמות. שם א' הפקר ומצא'. שם שני מהפך בחררה. ג' טירחא. ד' אומנתו בכך. השם ראשון מציאה והפקר לאו דווקא שיהי' ממש הפקר או מציאה אלא כל שדומה למציאה שלא יכול למצוא במקום אחר חשוב כמציאה. ומ"מ צריך להיות ריוח ברור כגון שזבין שוה מאה כו'. או מעט יותר וכן פירש מהרר"ק הא דכתב במרדכי וז"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע. ה"מ כשקנה דבר בשווייוו כו' ע"כ משמע מיני' כשקנה בזול חשוב כמו מציאה לא איירי אלא בזול המבורר אבל בדבר מועט שאינו מבורר לכל

לא דאי לא תימא הכי א"כ בשום סחורה [לא] יהיה שייך בו דין עני המהפך בחררה דרוב סחורה שאדם קונ' קונ' בזול כדי להרוויח בה אלא כדפרישי' והיכא דאין בריווח ברור לכל ונראה לעינים קרוי בשוויו כסתם סחורה וכתב הגאון מהררי"ק בשורש קל"ב דאין חילוק בריוח מרובה או מועט רק שיהא ריוח ברור וגדול קצת שיהא נראה לעינים שלא יכול למצ' ריוח כזה במקום אחר והאריך הגאון הרבה עד שלא הניח לי מקום להתגדר בו. והנה דימה הגאון הלוואת ריבית בחנות כמו שהמנהג ביהודים ביש מקומות בענין הריבית דבר שאין בו קצבה ואין מבורר הריוח אעפ"י שתלוי בו כל מחיתו של אדם בגלות הזה כמו שכתב הגאון עצמו בסוף התשובה ומ"מ נראה בעיני דווקא בענין זה שנוכל לומר שיכול השני אשר רוצה לדחותו להוציא ממונו במקום אחר ובישובים אחרים אבל מי שלא יכול למצא כעין זה במקום אחר אפי' אינו מבורר הריוח וקצוב. מ"מ חשוב כהפקר או מציאה כגון שנים שדרו בעיר א' מכמה שנים ולא היה להם חנות עד הנה. והנה אחד מהפך לקנות החנות מן שר ואדון של העיר והקדימו האחר דאינו נקרא רשע דהוה לו כמו מציאה מאחר שלא יכול למצוא עוד חנות באותו העיר כי אין המנהג רק להשכיר החנות להלוואת ריבית רק לאדם אחד ולא נימא שיחפש לו מקום אחר למחייתו דמסתמא לא גרע ממה שפסק מהר"ם והבאתיו לעיל שאם קנה על המיצר כו'. שיכול להקדימו מאחר שלא יכול למצ' כל פעם קרקע העומד על המיצר שלו ק"ו הכא שמצא מחייתו בביתו מה טוב ומה נעים שבת אחים שלא נאמר שיכול למצוא מחייתו במקום אחר ודומה קצת לזו פסק מהררי"ק גופא בשורש קי"ח אף שהוא לא כתב אלא היכא שהיתה לו כבר אותה מחיה ואם יצטרך לצאת יהי' הפסדו מרובה. מרובה. מ"מ אומר אני מעשה כך היה שפסק הלכה וג"כ היה ריעות' לשם שב"ה אחד הפקידו לשם והבעל הראשון היה המוחזק מכמ' שנים ואח"כ כשמ' אדון העיר בא זה ודחה אותו לגמרי וקנה אות' חנות מן אדון אחר אשר נתמנה תחתיו. וזהו לכאורה אין לך השגת גבול יותר מזה ע"כ דקדוק להוסיף שריותא. אבל בנדון שכתבתי כה"ג שרי אפי' לא יצטר' לילך מן העיר רק שלא ימצא מחייתו בהשקט ומנוחה מענין אחר כמו זה שפי' חשוב כמו מציאה ולא כתב הגאון בשורש קל"ב שיכול לחפש לישוב אחרי' כזה דזוזי דאינשי עבדי ספסרנות' ולכן קרוי שפיר עני המהפך בחררה היינו משום דהשני לא היה דר מתחלה תוך אותו העיר רק עכשיו בא לדחות חבירו אשר הפך בחררה כמה שנים בקנין החנות ולאו דווק' לענין חנות אלא כל הדומה לו. וכן יראה משיטת התוס' דפרק ח"ה שכ' לתירץ אחד לפי שאין דרך של בע"ה לחזור במקומות אחרים אחר מלמד כו'. אלמא כשאין דרכו לחזור אעפ"י שב"ה ג"כ אין דרכו לחזור אחר מלמד כמו זה אלא מ"מ

מאחר שהדבר קשה לב"ה אם לא ימצא המלמד במזומן לפניו הוי דומה להפקר ומציאה וא"ל דלמא לענין ת"ת שאני דלא גזרו חכמים גבי תורה מידי לעושהו הנוטלה רשע כדי שלא ימנע מלהשכיר מלמד לבניו מאחר שאין דרכו לחזור אחר מלמד. וכן מצינו במרדכי לענין חרם ישוב שאין הגזירה נעשי' וחלי' על הת"ח ושאר דבר מצוה אף שנגזר בסתמא ואפי' אם יש רב מקודם. דס"ס קנאת סופרים תרבה חכמה ק"ו לענין תלמוד שכל העולם אינו כדי לה ועומד על הבלי פיהם של נערים כד כדאית' בפר' במה אשה שנאמר בטלה לגבי' איסו' וגזירת חכמים שהנוטלה רשע ז"א דא"כ אדרבה ניפוך לאידך גיסא. ואם אתה מתיר ליטול המלמד ממנו. ס"ס זה הראשון לא ישכור עוד מלמד לבניו מאחר שאין דרכו לחזור אחר המלמ' וא"כ כדקיימא קיימא ואסור משום מהפך בחררה אלא כדפרישית. השם השני הוא מהפך בחרר' וכב' מבוא' שאין דינו אלא לקרותו רשע ולא לדון עליו ואם בא חבירו ונוטל החררה לעצמו נקרא רשע ק"ו אם מבטל מקחו של של חבירו וחוטא לא לו. ולפי ראות עיני הב"ד יראה להחמיר כאשר פסק הרמב"ם לפי שיש כח ביד הב"ד להחמיר לפי הנראה בעיניהם יותר מדינא דגמרא. השם השלישי טירחא כגון עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום ופליג ר' יוסי ואמר גזל גמור ומדהביא הרי"ף והרא"ש המתניתין כצורת' מסתמא דהלכתא כת"ק וכן פסק הרמב"ם ומסיק תלמודא מאי בינייהו להוציא בדיינים פי' דלת"ק הוא גזל מדבריה' ואין מוציאין ממנו בדיינים דהיינו אין דנין עליו להחזיר והכי הלכתא ואעפ"י שזה הזית הוא של הפקר מ"מ אסור משום גזל מדבריהם ונקרא גזלן מדרבנן מאחר שזה העני טרח עד שהפילם לארץ וצריכי' אנו לחלק בין טרחא לטרחא כי יש שני ענייני טרחא. יש טרחא שאין מועילין כלל ויש טרחא שמועילין לענין איסור גזל מדבריהם וחילוקי' אלו מוכיחי' מתוך הסוגיא כאשר פי' ר"ת בפ' האומר דאין שייך דין עני המהפך בחררה אלא במכר או בשכירות כו' דמ"ה נקרא רשע כי למה מחזיר וטרח אחר מה שטרח בה חבירו ואפ"ה כתב דגבי מציאה או הפקר מותר. משמע דמותר אפי' היכא דטרח. וע"כ צריכין אנו לחלק בין טרחא לטרחא דהא מצינו שטרח' אפי' גבי הפקר יש בה איסור משום גזל כדפרישי' אלא הא לך מלתא דפסיקא שאין קרוי טרחא אלא כשטרח ממש כי מה חילוק בין משתדל לקנות אות' יום או יומיים וכגון זה מצאתי בתשוב' מהר"ם דפי' להדיא דאין חילוק לענין מהפך יום א' או כמה ימים כו' אלמא בכמה ימים לא נקרא טרחא אלא הכל תלוי בגמר פיסוק דמים כו'. ובכמה ימים לא נקרא טרחא אלא היכא דטרח בגופו שהו' דבר הניכר כגון עני המנקף בראש הזית שאין טרחא גדולה מזה לענין זתים שנשא נפשו למות כדמוכח בפר' המקבל וכאשר פי' רש"י התם אבל מה שאדם משתדל אחר דבר

אחד נ"ל דאין שייך בו טרחא דאין הוא דבר המבורר ולפיכך מה שפסק מהררי"ק בשורש קל"ב על א' שהשתדל על חנות הרבה שקרוי טרחא מק"ו דעני המנקף לפי שצריך טרחא יתירה והשתדלות רב ואף שאין משיבין על הארי לאחר מיתה. מ"מ תור' היא ללמוד אני צריך כי לכאורה נראה שאין קרוי טרח' מה שפיזר מעותיו והשתדל המקח דאלת"ה הא דאמר שמואל נכסי הגוי הרי הם כמדבר כו' הרי ג"כ הראשון טרח ופיזר מעותיו. ומסתמ' תלמודא לא חילק בין טרחא שטרח שעה אחת לטרח כמה ימים אלא העיקר כדפרישי' ואולי דעת הגאון התם מאחר שהלך ממקומו להשתדל עם השר אף שלא הלך לדור שם ס"ס סתם דרכי' בחזקת סכנה וקשה טלטול דגברא וחשיב טרחא כמו עני המנקף בראש כו'. ועוד הלא יש להגאון כמה טעמי' מצורפים לזה ולא על טעמא דטרח לבד סמך דהא החמיר בה יותר מגבי עני המנקף דאין דנין עליו בדיינים ועל אותו המעשה פסק להוצי' אלא מצירוף כמה טעמים כאשר כתב בתשובה בסופו וכ"ש היכא דטרח ועש' כלי לדבר אחד כגון גבי מצודות דגים בפרק לא יחפור וכל פריסות מצודות חשוב ככלי כדמוכח בפרק קמא דשבת והיא טרחא הניכרת לעינים ומבורר יותר מעני המנקף בראש הזית אף שנשא נפשו למות. מ"מ אין ניכר שום דבר ואין שינוי להדיא כמו שפירש כבר מצודתו או כל כה"ג שצריך חבירו להרחיק ומצי לעכב עליו:

ואין להקשות מה שהקשו התוספו' בפ' האומר וכן בפר' לא יחפור ממצודת דגים כו'. לישני התם משום שטרח. לא קשה מידי כי התם משמע סתמא אפי' בלא פרס מצודה רק שנתן הצייר עיניו בדג כו'. והכיר חורו כדפרישי' לעיל בשם רש"י וכן משמע לישנא דתלמודא מרחיקין מצודת הדג מן הדג ולא אמר מן המצודות ועוד משום הכי מתרצי' הטעם משום שיורד לתוך אומנתו דלהוי כעין גזלן ומצי לעכב ודנין עליו ואפי' פירסו כבר אחרים מצודות מצי לעכב בהו דדמי להאי בר מבואה כו' כדאית' בסוגיא ואעפ"י שהתוס' תירצו בפר' לא יחפור שינויא קמא משום שיכול לפרוס מצודתו במקום אחר ולפ"ז ג"כ לא יכול לעכב עליו רק שנקרא רשע. מ"מ שינוי בתרא עיקר וכן כתב התוס' בפ' האומר וכ"כ במרדכי והרא"ש ועוד שהתירץ הראשון של תוס' בפ' לא יחפור לאו לאוקמ' הכא אלא כנגד מה שמקשי' לפי' ר"ת דגבי הפקר אין שייך דין מהפך בחררה והכא גבי מצודה כו' ג"כ הפקר ואעפ"כ אסור על זה קאי שינויא קמא שזאת אינו תמיה כלל ואינו קרוי הפקר מאחר שיכול לפרוס מצודתו במקום אחר אבל מן הדין יכול ג"כ לעכב עליו ולדון עליו מאחר שאומנתו בכך. השם הרביעי אומנתו בכך הוא דבר שאומנתו בכך וחבירו יורד לתוכו כגון בר מתא דאוקי רחייא כו'. וחנות כל כה"ג יכול לעכב על מי שאינו בר מתא אבל בר מבואה אבר מבואה לא יכול לעכב כלל דהלכת'

כרב הונא בריה דרב יהושע דבתראי הוא כדאית' בפ"ק דב"ק רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כו'. וכן פסק הרי"ף והרא"ש דאפי' אבר מבואה אחריני לא מצי מעכב דנשאר' בתיקו וספק ממונא לקולא אבל מצודת דג כו'. יכול לעכב אפי' אבר מבואה דיהבי סיירא כדפרי' לעיל דהוה מזומן אצלו וכאלו בא לידו דמי דהא פריך בגמרא ארב הונא דאמר האי בר מבואה דאוקי רחייא כו' מצי לעכב אפי' אבר מבואה דילי' לימא מסייע לי' ממתניתין מרחיקי' מצודת הדג כו'. ומשני שאני דגים דיהבי סיירא. א"כ מהאי טעמא אף דהלכה אינו כר' הונא רק כר"ה ברי' דרב יהושע. מ"מ כ"ע מודו במתני' גבי מצודות דגים משום דיהבי סייר' דהוה כיורד לתוך אומנתו. ומה שדימו התוס' בפ' האומר וכן הרא"ש מצודות דגים להאי בר מבוא' דרב הונא כו'. אף דהאי עדיף טפי כדפי' דהא דברי רב הונא ליתא לאקשויי מידי דאינ' מביאין ראיי' רק מן הטעם דקא פסקת לחיות' משום שיורד לתוך אומנתו כדאית' במילת' דרב הונא אבל העיקר גבי מצודת דגים כו' משום דיהבי סיירא ואין לי מקום להאריך באיזה סחורה יכול לעכב בר מתא אבר מתא אחריני וכן כל החילוקי' שנפלו בסוגיא כי אינה תלויה בשאלות חבירו ההוא ודיני דמערופי' חלוק ביש מקומות שדנין אותו דין כמו אומן שיורד לתוך אומנתו של חבירו ויש שמתירין לכתחלה ופשיטא שאין לדון עליו כלל כדפי' לעיל. ומתוך זה יבואו שאלתנו אשר הרחבנו והעמקנו כל היסוד ההוא בתחלה צריכין אנו לדקדק אם דומה קנין זה של יין שרף שהוא רק רשות לדבר שאין בו ממש מתרי טעמים חדא דאין בו ממש רק רשות בעלמא וגרוע יותר מדירה שפסק בהג"ה מיימוני ר"ח והגאונים שקרוי דבר שאין בו ממש א"ל שיקנה גוף הבית לדירה כ"ש הכא שאין באותו קנין שום דבר אפי' דירה רק רשות וכח שלא יעשה שום אדם יי"ש זולתו ועוד הוא דבר שאין בו ממש שלא בא לעולם עדיין והוה כמו פירות דקל ועוד ריעות' כי השרים והעירנים מוכרים היין שרף באותו זמן שעדיין [אינו] ברשות' כי נמכר לאדם אחר עד איזה זמן וכל דבר שאין ברשות של אדם קרוי דבר שאין בו ממש כמו מה שאירש מאבא וכו'. כדאית' בפ"ק דב"מ וכן פסק הרמב"ם וכל הגאונים וג"כ לא מכרו בקנין דמעכשיו. אמת שיש לחלק הרבה ולדון דאינה דומה לפירות דקל דספק יהיו פירות או לא יהיו ודומה למה שתעלה מצודתי ואפי' את"ל יהיה ס"ס בשעת הקנין לא יהיה וא"כ למה יחול הקנין קודם שבא לעולמו על אחר שבא לעולמו אבל קניית רשות לעולם לא יבא בעולם שיהא בו ממש יותר מעתה וג"כ הוא בוודאי בלי ספק שיבא הרשות לידם. ועוד אין לך שום דבר בעולם שלא יחול בו קניין דאפי' פירות דקל יכול למכור הדקל ופירותיו א"כ במה אתה קונה אותם כי אם בשטר ערכאות. ומה שאינו בידם למכור עכשיו ס"ס מאחר שלסוף הזמן

יבא מאיליו לכחם ולרשות' דומה למי שמשכיר בית לחבירו לזמן קצוב יכול למוכרו אחר הזמן. וה"ה אם מכר לזמן קצוב שדומה לשכירות בכל מילי רק שיכול הקונה לבנות ולתקן בו כל מה שירצה בתוך זמנו כמו שפסק הרמב"ם וכן הביאו הטור ואפ"ה לענין מכירה יכול ג"כ המוכר למכור לאחר אף שלא כלה הזמן עדיין ואפי' מעכשיו אינו צריך כמו שמוכיחים התוס' במסכת יבמות היכא דאית' גוף הדבר בעולם ויש בו ממש. ודומה למי שאמר לאשה מקודש' לאחר ל' לכ"ע מקודשת בין לרב בין לשמואל. וזהו פשוט רק שעיקר הטעם שלא יכול אדם להקנות דבר שלא בא לעולם או דבר שאין בו ממש היינו בדבר שיכול לבא או אינו לבא אפי' אית' בידו כגון מקודשת לי לאחר שאתגייר דאינה מקודשת כדאית' בפ' האומר משום דלמא לא ישתכח שלשה שיתגייר בפניהם אבל במידי דאית' בידיה ויהיה בוודאי בידי' אחר זמן אין זה דומה לדבר שלא בא ברשותו. רק שיש לחלק ולומר דווקא בדבר שהוא בעולם כגון מכירת בתים וכה"ג. אבל בנדון זה אין חל עליו שום קנין כי אין בו שום ממשות בעולם רק שמוכר' אני לחלק בדבר רשות שלא יהי' לבסוף יותר ממשות מלעת עתה שחל עליו הקנין בפרט בשטר דהא אפי' לענין פירות דקל כתב העיטור בשם הרי"ף כשיש לו שטר חשוב כמו שתפס ואם יבואו הפירות זוכה. ה"נ נימא הכי. ועוד מצינו בפסקי גאוני' שהיו קונים חזקת ישובים מן השר להתנות עמו שלא יבא שום אדם יותר לדור שם ואפי' אם בא אדם אחר אח"כ והשתדל עם השר להיפוך יכול היהודי הראשון לעכב עליו כדאית' ג"כ במרדכי דדינ' דמלכות' דינא ואף ג"כ אין יש בו ממש בקנין המחאה מן השר שלא ידור שום אדם אצלו אי לו רשות ושלטנ' במתאה וחשוב כמו שקנה אף העיר לאותו השלטונות והוי כמו שקנה בית לדירה אף שלא כתב להדי' בשטר כך זה עיקר בעיני מאחר שמצינו במסכת ב"ב בפ' לא יחפור על הא דנכסי גוי הרי הן כהפקר כו' ה"מ דלית דינא דמלכות דלא קני ארעא אלא בשטרא אבל אית דינא דמלכות' לא. והרמב"ם הוסיף בביאור פר' א' מהלכות זכייה וז"ל בד"א כו'. אבל אם יש משפט ודין של אותו מלך שלא יזכה שום אדם בקרקע אלא מי שכותב בשטר או נותן דמים וכיוצא בדבר אלו עושים כמשפטי המלך שכל משפטי המלך בממון על פיהם דנין ע"כ ק"ו הכא מה שאדם רגיל לקנות מן שלטוני העיר שאזלינן בתרייהו בדינא דמלכותא וידוע הוא בכל המלכות שקונין המכסים ודוגמתו ויין שרף ושארי שלטונות בעיר כל הקניין ע"י שטר אורנד"י ועל זה הם דנין ורגילין ג"כ למכור קוד' כלות זמנו של ראשון ומוכרין לשני כי הרבה המהדרין לקנות ומזרזין להקדי' ולזכות בו ומתוך כך יעולה בדמים וזה תוספות ותועלת לאוצרות שלהם ומצינו ג"כ בדברי חכמים ששינו הידוע ואפי' מה שהוא מקח ממש אמרו שאינו קונ' כדמוכח

בסוגי' נכסי גוי כו'. דכסף אף שקונה בו אמרו חכמים דאינ' קונה משום דלא סמכא דעת' ואפי' בחזקה אינו קונה משום דלא סמכא דעת' עליה כמו שסברו הראב"ד והרשב"א והר"ן וכן דעת הטור וכן באתר' דכתבי שטרא אפי' גבי ישראל אינו קונה בכסף לבד משום דלא סמכא דעת' וכן אדם הקונה בשטר ולא נתן דמים אינו קונה מהאי טעמא א"ל במוכר מפני רעת' ובזה השוו כל הגאונים ומה שאינו מקח ממש אמרו ג"כ חכמים שהוא קנין גמור בסוף פ' הריבית גבי סטמותא וכן כתב האשר"י בפ"ק דב"מ ז"ל כי הקנין לפי המנהג כדאמר לקמן גבי סטמות' ומזה הביאו ראיי' כל המחברים שעיקר קנינים בענייני הסחורות הכל לפי המנהג ק"ו מנהג ודת המלך וגדולה מזו כתב במרדכי פר' המקבל וא"ז פר' הפועלי' הטוען תמורות המנהג אפי' במיגו אינו מהימן אלמא דמנהג עיקר לעניין משא ומתן הלכך הנראה בעיני מי שקונה מכס או כה"ג מן המלך אפי' קודם זמנו הוא קניין גמור והנוטלה ממנו הוא גזל גמור ויוצאת בדיינים ויש כמה חילוקים באות' דינים בדבר שלא בא לעולם ואין בו ממש והעולה בדרך קצרה כתבתי כי אין בו נפקות' כל כך לענין שאלותינו שוב נודע לי שחכם אחד הקדימני בפסקיו וכתב שראובן חייב להחזיר לשמעון כל מה שקנה ולא עוד אלא אפי' מה שהוסיף בדמים על האורנד"י שהיה לשמעון מכבר צריך לשלם לו מכיסו מכח דיני דגרמי וסמך על תשובת הרוקח שהבאתי לעיל. לא ידעתי כוונתו כי אין זה אפי' לפי דבריו שמפשיע את ראובן אלא דיני דגרמא. וגרמא בניזקין פטור לכ"ע ולא חייבו חכמים מסור אלא שהראה ממון חבירו דקלייי' בדיבורי' אבל אם שיצריך ראובן להוסיף דמים שבא בסיבתו אינו דומה למסור כלל וכן כתב מהרא"י בסי' רי"ב ולא עוד אלא שהוסיף וכתב אם אדם א' אומר לשר גבה ממון מפלוני עשיר אינו חייב אלא במחוויי מחווי אבל בדיבור בעלמא לא ע"כ אפי' את"ל דלא סבר לי' כרשב"א בהא כאשר פליגי עלי' רוב המפרשים שאפי' בדיבור נקרא מסור מ"מ דוקא כה"ג שאמר לו אקח ממון מפלוני אבל שבא בסבתו שדעתו לא היה על הפסד ממון ליכא מאן דפליג ועוד דהא להציל את שלו מן העירנים כיון כדי שיקצוף עליהם הסופר של המלכה וכאשר פתר כן היה ודומה לזו פסקו התוס' ורשב"ם גבי נכסי הגוי הרי הם כמדבר כו'. אף שקנה הישראל וזכה בה מ"מ אם יכול הראשון לדון עם הגוי ולהוציא את מעותיו ואעפ"י שמתוך כך יחזיר הגוי ויגזול את הקרקע מיד הזוכה לא הוה בזה מסור וכי קתבע ישראל לגוי בדין קתבע ואפי' הרא"ש שחול' ע"ז לאו מזה הטעם אלא מטעמא אחריני מאחר שבדין ישראל וערלים לא היה יכול להוציא מן הגוי כמו שכתב שם הלכך אם רצה לעסוק בתחבולה מן הגוי שיבא בכח ובאלמות על המחזי' לכייפו בכפיה ולהחזיר הקרקע לאשר קונהו בכה"ג יש בו דין מוסר אבל היכא

דמוציא בדין מיד הגוי פשיטא דשני לכ"ע ושמעון עשה כדין להציל את שלו מן הגוי וגדול' מזו כתב ר' אליעזר מטו"ל בסוף הגוזל במרדכי וכן בהגה"ת מיימוני' דלא מצינו מוסר בתלמוד אלא במתכווין להזיק אבל מי שמתכוון להוציא את שלו אף בתקפו בידי גוים ומתוך זה העלילו עליו הרבה אפ"ה פטור ק"ו הכא דלא נתכוון להוציא ולהזיק היהודי שום דבר שאין בו צד חיוב ממון אלא לית נגר ובר נגר דיפריקינ' לאותה המורה אלא כשגגה ובנסלח לו ולא עוד אלא אפי' מה שפס' המורה שראובן יחזיר מן מקחו ויתננו בידו לא ידענא מאי אידון בזה לזכות שום זכות למורה או דימ' אותו ליורד תוך אומנתו של חבירו הלא אין שייך לענין זה כלל. דהא הוא בר מתא כמו ראובן ולא מצי לעכב עלי' ולענין מצודות הדגים כו'. אינו דומה דהתם הוא טעמ' דהוה כמזומן אצלו כדפיר' לעיל שאני דגים דיהבי סיירא ואפי' לענין מערופי' אינו דומה דהתם אפי' הוה גוי הרגיל אצלו ולא היה נושא ונותן כי אם עמו ע"כ לא ישיג גבולו ויקח מחייתו אבל זה היין שהיה בתחלה ביד שמעון כמו בידו ואפי' לא היה בידו מעולם ס"ס מולים וערלים היו תופשים מקודם היין כמו הוא וזה לא קנה אותם אלא פעם א' על ג' שנים כמו שהוא הדרך פשיטא שיכול שמעון לקנותו כדין וכהלכה. ועוד אפי' גבי דינא מערופי' גופא יש מקומות חלוקות בלא הכרע דעת' וספק ממונא לקולא והמע"ה כדפרי' לעיל וא"ל שהקנין הראשון של ראובן לא היה קנין ממש וא"כ קנין של שמעון הוא קניין ממש והוה כגזל בידו אדרבה אמינ' דקניין של ראשון הוא קניין ממש שהיה בשטר אורנד"י מכל העירנים ואושא מילת' יותר ממה שהיה קניית שמעון דהא מקצת העירנים לא נתרצו לגמרי ואדרבה טענו שזייף הוא ובהסתר פניו לקחו החותם מן התיבה אלא מאי אית לך למימר מאחר שלא היה המכירה הראשונה בהרמנ' שר העיר א"כ היה כחספא בעלמא ודמי לעבד שמכר נכסי אדונו א"כ כ"ש שמכירה שניי' ליתא שמכרו שלא כדין וגם לא בהרמנת המלכה שהם עבדי עבדים לה ובלא הרמנ' של העירנים וכאשר הוכיח סופו על תחלתו שהמלכה גערה עליהם בנזיפה לקיים מקח הראשון רק שיוסיף בדמים כנגד השוחד שהיה בלאו הכי נותן לעירנים ואל השר אלא שהמכירה הראשונה אינו נקראת מכירה מאחר שעדיין הוא ברשות של ראובן ואינה ברשות העירני' למוכרה הלא כתבתי לעיל שפשוט שהוא קנין גמור ואפי' אם יטה המורה ויאמר שאינו קניין א"כ אפי' קניית ראובן ג"כ אינו קנין דלראובן הוי קנין מאחר שברשותו הוא כבר שהרי עדיין לא כלה זמנו זו הבל ורעיון רוח דמאחר שאינו ביד המוכר למכור ואינו בידו א"כ מאי יזכה שמעון לקנותו דהא בעינן קונה ומקנה. ומהפקר ליכא למימר דזכה דנכסי הגוי הרי הם כהפקר. הלא אינו כהפקר שאחר כלות הזמן יחזיר לידי גוים וא"כ לא אסתלקו

מרייהו כאשר פי' לעיל אלא מאחר שהשטר לא בא ליד שמעון א"כ אינו מקח הלא נתנו לידו כאשר בעצמם לא כפרו אלא מאחר שאין לו עדות יהודי' שנתנו השטר בידו. א"כ הוה כמי שלא קנא' אלא אוושא מילת' לקלא דלא פסיק חשוב כעדים וזה היה גלוי ליהודים ולערלים ועוד אין לך הודאה ועדות גדולה מזו שעל אפם וחמתם הוכרחו להודות ולומר אמת כן הוא רק שהשני הוסיף בדמי' והשר גזר שיתנו לשני ואלא שחייבו להחזיר המקח משום עני המהפך בחררה כו'. הלא הוכחתי בראיות לכל אפי שוה דאין לך דין אלא לקרותו רשע וא"כ למה פסק המורה להחזיר המקח ועוד הלא אין שייך דין עני המהפך בחררה במידי דדמי למציא' והפקר דהלכת' כר"ת כאשר הבאתי לעיל וזהו דומה למציאה שמצא מחייתו בהשקט בלי טורח ועמל ואין מציאה גדולה מזו ואפי' את"ל שהמורה אינו סובר שקרוי הפקר או מציאה אלא במידי דאית בי' ריוח ברור לכל וקצוב. א"נ שהמורה נוטה וסבר דהלכת' כרש"י דבכל מידי שייך דין עני המהפך בחררה. ס"ס נדון דידן אינו דומה כלל דאינו שייך עני המהפך בחררה אלא במהפך בה וטרח בה קצת כדמשמע מתוספ' שהבאתי לעיל וכן הוא לישנא דמהפך בה אבל זה לא הפך על מכירת היין של אחר כלות זמנו מידי ואפי' את"ל שכבר הפך בה שמעון עם השר מקודם זה אינו הלא פסק מהר"ם שאין שייך דין עני המהפך בחררה כו'. אלא בגמר פיסו' הדמים ואינו נחסר אלא כתיבת השט' ולברר המקח כמו שהבאתי לעיל גלוי וידוע שלא עשה שמעון לא גמר מקח ולא הדומה לו. וג"כ אין לומר דאדעתא דהכי קני לי' בתחלה כדי להיות לו לעד ג' דורות או לזמן מרובה שסבר שום יהודי לא ישיג גבולו ודומה למלמד כמו שכתבתי לעיל שאדעת' דזמן אחד לא נחית והוה כאלו הפך בה לזמן אחר זה אינו מאיזה טעם סבר כך וכי לא ראה מה היה לפניו מאות' שהיו תופסים הי"ש שלא האריכו קיצם יותר מזמן אשר קנה ואין חדש תחת השמש. ועוד הא ע"כ לא תוכל לומר דסמכ' דעתי' דאטו אם יהודי לא יקנה ס"ס גוי אחר יקנה כמו שהיה מתחלה תופס גוי עירון אחד ואלא מטעמא דחזקה ג' שנים חזקה זו לא ידענ' ולא רמיזי בתלמוד ולא בפסקי גאונים דלהוי ג' שנים חזקה כה"ג ואין חילוק בין שנה לג' אלא לענין חזקת קרקע ולא בע"א ואף את"ל ג' שנים אינה חזקה מי ששכר דבר אחד ג' שנים אבל זו הקנין לג' שנים בזימנא חדא חשיבא דאין שייך לומר מסתמ' מחיל מאי ה"ל למיעבד בתוך זמנו ולא כתב מהררי"ק בשורש קל"ב דשייך גבי חנות דין עני המהפך בחררה אלא שקנה בסתמא ודעתו לדורי דורות שיהי' לו הרשות להלוותו ביחידי וידע ששום גוי אינו מלוה בריבית ואיש אחר בא לקפח מחייתו אשר טרח בה הראשון והוה כמו שקנה ישוב מן השר כמו שמביא ג"כ ראיי' בתשובה. וה"ה נמי מי שהוחזק בחנות א' מכמה שנים ואין

לו מחיה אלא זו וידוע ששום גוי לא ישיג גבולו אפשר מן הנכון שג"כ ישראל לא ירד לתוך אומנתו אבל כה"ג דליכא חד מהני טעמא לזכות ראובן ולחייב שמעון ואף שמצינו חזקה לענין ישוב וחרם היינו היכא שהסיעו על קיצתם כדאית' במרדכי ובכאן לא מצינו לא חרם ותקנה ואפי' מה שגזר ר"ג מ"ה שלא לשכור בית מגוי שדר בו חבירו עד מלאות לו שנה אחר יציאתו ובוודאי הוה תקנה שלא נתפשט בכל מדינות ואפי' מה שגזר ר"ג מ"ה לתקנות היינו לענין בתים וגם חנות. אבל לענין סחורה ומכסים ואפי' מה שתיקן היינו בענין זה שאין צריך לירא שמא יקדימו הגוי כי אין דרכם לשכור בתים כאשר בעו"ה יושבים לבטח בנחלת אבותם שלהם וכן חרם היישוב שלא יקפח מחייתו ג"כ אינו ירא מן הגוי. אבל בנדון דידן אפי' עמד ר"ג מ"ה בפנינו אין שייך חרם ותקנה במה שיכול ג"כ גוי להקדימו א"כ מוטב הוא ויהבי' לי' כל מעותיו דשייך בי' דין עני המהפך בחררה וראוי להחזיר מקחו. ה"מ כשבא הוא מעצמו ונטלה אבל הכא ששלחו העירנים אחריו ואמרו למכור לו ולא לאחר כאשר יש לנו עד מהימן בוודאי ר"ג מ"ה בעצמו היה קונה אות' כמו שהוכחתי לעיל ממלמד בלי דעת חלוקות ע"כ נשאר המורה ערום מכל צד זכות אפי' לכל הדיעות שבעולם עאכ"ו מעלות טובות כפולות המועילים לזכות עלינו חדא שהלכה כר"ת ולא כרש"י דגבי מציאה אין שייך בו דין עני המהפך בחררה כו'. וזה חשוב כמציאה כמו שהוכחתי ובלאו הכי אין שייך בו דין עני המהפך בחררה שעדיין לא הפך וגמר פיסו' דמים או הדומה לו. ולא עוד שהעירנים בעצמם הקדימו אותו הכהוראה זאת יוכשר בעיני אלקי' ואדם. ומה שטוען המורה שקבל קנין לפניו לקיים בכל אשר יורה וזה נוסח שטר הקנין בפנינו הח"מ קבלו עליהם בקנין סודר שני הצדדים דהיינו שמעון עם בעל דינו ראובן לעמוד לפני רב הגדול מציפורי ועל ההוצאות היוצא חייב מבית דינו הוא יבא הדיין לקהילה שלהם רק שראובן ישתדל שיבא לשם וכל אחד משני הצדדים קבלו עליה' בחומר הנ"ל להיות צד בפני הדיין הנ"ל על כל התביעות שיש לו על כל צד שכנגדו בעולם ג"כ התנו שני הצדדי' הנ"ל שכל א' יכול לעמוד אחד במקומו אם הוא אינו יכול לבא לזמן המוגבל ביניהם כו', מ"מ לא קבלו לפשרה אלא לדין וקנין בטעות הוא לכ"ע כדמוכח בגיטין ואפי' קנין שעל הפשרה והיא בטעו' חוזר כמו שכתב המרדכי בפ"ק דסנהדרין וז"ל כתב הסמ"ג דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואח"כ נודע לו שאינו בר שבועה חוזר אף שקנאו מידו על הפשרה אינו כלום דהא לא קיבל עליו ליתן ולמחול אלא לפטור מן השבועה שחייב הדיין הטועה וכל קנין בטעות חוזר ע"כ כ"ש הכא דהא לא קיבל קנין אלא לדין תורה אף שכתב בשטר כל אשר ימצא ביניהם ויאמר המורה שאתם לרבויי

נהי כן מ"מ לא קיבל עלי' אלא מילת' דתלי' בסברא ויש פנים לכאן ולכאן אבל להכריע נגד דת תורותינו שלא כהלכה אין מעוות גדולה מזו ואפי' אם יאמר הדיין שקבל הקנין אף לפשר' הלא הדיין אינו נאמן אחר שיצא הפסק מידו. וג"כ יש לו עדים שלא קיבל ק"ס אליו כפי משמעות השטר ואפי' את"ל שקבלו עלי' בין לדין בין לפשרה מ"מ פשרה זאת אינה פשרה שדומה לפוטר מים טרם התגלע ריב אלא גובר מים והיא כגוד' דגמלא להרבות מחלוקת בישראל וכי לעשות פשרה לחייבו ולא לזכותו בלי שום צד שבעולם פשרה כזאת גערה היא וע"ז נאמר בוצע בירך נאץ ה' וכ"ע מודים לי. ועוד הלא לשון פשרה ממי יודע פשר דבר כמו שדרשו רבותינו בברכות כו' והיינו למצא דבר הממוצע לפשר המחלוקת או הסיבה. ועוד ראייה דאפי' קבלו עליהם אף לפשרה קנין בטעות הוא וחוזר לפי מה שמחלקי' התוס' בפ"ק דסנהדרין והמקבל שמחילה בעלמא אינה צריכה קנין מ"מ פשרה צריכה קנין משום שבא ע"י דיינים והוי כמחילה בטעות שיכול לומר [לא] הייתי יודע שאמחול כ"כ הרבה לכך צריכה קנין ואף שעכשיו הוה קנין בטעות מ"מ אלימא טפי בקנין מבלא קנין ע"כ ומ"ה תירצו ממ"נ אי פשרה הוי כמחילה בטעות א"כ אפי' בקנין לא מועיל כדאית' בפ"ק דגיטין ואי לא הוי בטעות אף דאלימי טפי בקנין ס"ס למה הוצרכו חכמים קנין כדמסקינן והלכת' פשרה צריכה קנין ואם לא קניא חוזר אליו ע"כ ה"ק אי קניין אלימי טפי הוה כנחית למחילה להדיא וא"כ נדון דידן כולהו סהדי דלא נחית ראובן למחילה כ"כ לחייבו אותו מכל וכל בשצף קצף וא"כ הפשרה הוי בטעות לכ"ע. וכבר הוכחתי שם שקנין אפי' בפשרה בטעות חוזר וא"ל טעה בדבר משנה דווקא חוזר אבל לא בע"א הא כת' האשר"י כשאדם טועה בפסקי הגאוני' שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישר בעיניו כטועה בדבר משנה כו'. ולא עוד אפי' בפסקי כל חכמים שבדורות כו'. אבל אם מביא ראיי' לסתור דבריהם מתלמוד ודבריו מקובלי' לאנשי דורו יפתח בדורו כו'. ע"כ. אולי ידמה ג"כ המורה בנפשו לסתור כל דברי הגאונים שהבאתי, מ"מ לא כתב האשר"י כולי האי לחלוק על כל הגאונים אשר היו לפניו בפרט שנפלו כמה דעות ופנים באות' הלכה ושום אחד לא משווה עמו ומדרבו ראיות ברורות חזקות חצובות מהררי ברזל לבלתי שדית בהו נרגא ובפרט מה עלה בדעתו להוציא ממון הלא לעולם ספק ממון לקולא והמוציא מחבירו עליו הראייה וכיש מחלוקת בין עמודי העולם כגון בנדוניו' חתנים ואליבא דר"ת ורש"י כמו שכת' במרדכי בפ' נערה בשם רבינו שמואל בר ברוך ואם תפס החתן יכול לומר קים לי כגאון א' כרש"י ועוד הלא פסק מהררי"ק גבי ממון לא יכול לומר קים לי כגאון אחד ואפילו תפס מוציאין מידו ק"ו כנגד כל הגאונים ועכשיו אני מהפך הקערה על פיה דאדרבה

ראובן חייב בנזקי שמעון מאחר שקנה שמעון בקנין גמור ידועה וזה בא להפסידו הוה כגזלן ממש ואין גזל כמותו כמו שכתב הרוקח בתשובה שהבאתי לעיל ולא יכול לומ' כוונתי היה שלא להזי' וסבר אני להציל את שלי עשיתי וסברתי כדין וכהלכה עשיתי כמו שכתבתי לגבי שמעון זה אינו מאיזה טעם היה ראובן סובר שעשה בדין לבטל מקחו דהא אפי' הנשים יודעי' איסור לא תגזול או משום שהיה סובר שהמכירה של שמעון אינה מכירה מפני השגת גבול של ראובן וכי לא ראה מה שלפניו שכך הנהוג בעירו ומסתמא לא מעלי דרא ועוד וכי טיפוש הוא שלא ידע מאחר שגוי אחד יכול להקדימו א"כ ממילא ישראל לא גרע ואלא שהיה סובר שקנין של שמעון אינו קנין לפי שעדיין אינו ברשותו וטעה וסבר לגבי דידי' היה קנין ויפטור עצמו בהא דר"א מטול"א דלעיל לאו כל כמיני' למיפט' עצמו בהאי טעמ' דאנן סהדי דלאו גברא למדנא הוא דנחית לדינא כי אות אחת לא ראה בתלמוד כל ימיו והיכא ידע לדמות זה לקנין שאין בו ממש ובר מן דין דהתר' בו לבלתי הזיקו לפני ערכאות של גוים א"כ לא טוב עשה בעמיו. ודין מסור לתשלומין אית בי' אפי' את"ל שקצת שוגג היה מטעמא דהשגת גבול לבל ידין אותו כמסור דשמתי' לקועיה דאין אדם עומד על ממונו ועל צערו וסבר מאחר שזה בא לכלותו ולשרשו ולהשיג גבול והתחיל בתקלה נעשה לו כהיתר. מ"מ מן התשלומין אין מיפטרי דהא אדם מועד לעולם בין מזיד בין שוגג וכמו שפס' מהר"ם למי שמסר בדיבורו את חבירו בעת הזעם שחייב בתשלומין ולא דמיא לר"א מטול"א כלל דהא נתכוון להזיקו מאחר שלא השגיח בהתראה ומ"מ לא אביתי לירד לתכלית ענשו של ראובן ואני לא נקראתי לעת עתה לחייב רק להציל ולזכות כו':

סימן ג

פיסקא האומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים יום וכו' ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מהו רב ושמואל דאמרי תרווייהו מקודשת ואעפ"י שנתאכלו המעו' מ"ט הני זוזי לא למלוה דמו ולא לפקדון דמו דפיקדון ברשותיה דמריה קא מתאכל והני ברשותה קא מתאכיל למלוה לא דמו דמלוה להוצאה נתנה הני בתורת קידושין יהבני ניהליה וכתב הרא"ש וז"ל ואי חזרה בה בעיא להדורי להני דמי הלכך חשבינה כאלו איתנהו בעינייהו וכתב הר"ן וז"ל כלומר נהי דמלוה דעלמא אינו קונה היינו משום דמשעה ראשונה שלה היא וכשהיא מקדשה בה לא יהיב לה מידי אבל בזו שמתחלה על דעת קידושין נתנה אע"ג דהשת' ליתנה לזוזי מעיקרא מקניא נפשה בהנהו זוזי דיהיב לה אעפ"י שאם תחזור בה תהי' חייבת להחזיר המעות דמ"מ הדבר ברשותה ומיהו משמע שאם הוא חוזר אינה חייבת להחזיר המעות דאם לא מקדש' הרי אינו קנויים לו עד סוף שלשים והרי

נתאכלו בנתיים כדאמרן זה נראה לי ובעיני נראה לפרש דהוה כאלו התנה שלא יהבה אלא לקידושין וכי נתאכלו יהיו גלימא דעל כתפאיך משועבד במקומם וא"כ בסוף שלש' חלים הקידושין על אותו השיעבוד כאלו הן בעין עוד כת' הר"ן וז"ל ודווקא בקידושי כסף הוא דאמרינן דמקודש' משום טעמ' דכתיבנא אבל בקידושי שטר אם נקרע או אבד ודאי אינ' מקודשת כיון דבשעת דחיילי קידושי לית' בעולם וכדאמרינן לקמ' בגמרא לעניין גט איכא בינייהו שנתקרע הגט או שאבד ואפי' איתי' בעיני' נמי דווקא בישנו בידה או ברשותה אבל עומד בר"ה לא ומיהו כתב הרשב"א ז"ל דאם יש בנייר שוה פרוטה שמין את הנייר אם יש בה שום פרוטה מקודשת דהוה לי' כמקדש בכסף דבקדושי שטר דעתי' נמי אניירא והכא מוכח בפ' האיש מקדש בשטר ר"מ אומר אינ' מקודשת כו' וחכמים אומרי' שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה ואוקימנא התם בשטר אירוסין שאין עליו עדים א"נ שנכתב שלא לשמה דלא מהני מדין שטר ואפ"ה אם יש בה שוה פרוטה מקודשת מדין כסף אלמא בקידושי שטר נמי דעתייהו אנייר והרי היא כמקודשת בכסף הלכך אעפ"י שנשרף מקודשת כדין מקדש בכסף דמקדש בשטר נמי דעתייהו אשווי דניירא כו' כתב הרא"ש וז"ל ראיתי מן המפרשי' שדקדקו מן המשנה דקתני התקדשי לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום מקודשת לשני. ומדלא קתני אינה מקודשת לראשון רוצים לדקדק דלא פקעי לגמרי קידושי ראשון אלא אם מת שני או גירשה בתוך ל' יום חלו קדושי ראשון והכי אית' בירושלמי לפיכך אם מת השני בתוך שלשים יום או גירשה חלו עליה קדושי ראשון אם מת אחר שלשים יום אז לא חלו עליה קידוש' ראשון ודבר תימה הוא דכי פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר דאתי מעש' ומבטל דבור כדמתרץ שכבר חזרה בו מקידושי ראשון ואפי' לר"ל דאמר אינ' חוזרת דאין דבור מבטל דבור מוד' הוא דאם קבלה קידושין מאחר דאתי מעשה ומבטל דבור כדמפ' לקמן בשתרם בע"ה את כריו דהוה לי' מעשה וכיון שחזרה היאך יחזרו ויחלו קדושי ראשון ודיוק' דמתניתין לאו כלום דניחא לי' טפי למימר מקודשת לשני דממילא שמעינן דפקעי קידושי ראשון אבל אי הוה תני אינ' מקודשת לא ידעינן שפיר מה דין השני ע"כ ואומר אני דבוודאי דיוק' דמתניתן ליכא למיסמך עלי' אכן הירושלמי כתב להדי' כן וז"ל הר"ן כתב הרמב"ן ז"ל מדלא קתני ואינ' מקודשת לראשון שמעינן אם מת שני או גרש תוך ל' יום חלו קדושי ראשון וכך הוא בירושלמי בריש פירקין לפיכ' אם מת או גירש בתוך שלשים חלו קדושי הראשון לאחר ל'. לא מת אחר שלשים ולא גירש לאחר ל'. לא חלו עליה קידושי ראשון וכן נרא' מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' ז' מהלכות אישות שכתב בא שני וקדשה בתוך ל' הרי זו מקודשת לשני לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת

ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש ולאחר ל' יום כשיבא קידושי ראשון מצאו אות' אשת איש ונמצא הראשון כמו שקיד' א"א שאין קידושין תופסין בה ע"כ. וגרסינן תו בירושלמי שאם מת השני והיה לו אח מכיון שהיא זקוקה ליבום לא חלו עליה קדושי הראשון וכתב הרמב"ן ז"ל דההיא דירושלמי אתי' כרב דאמר ביבמות פרק האשה רבה שאין קידושין תופסי' ביבמה ואנן דקי"ל כשמואל דאמר התם יבמה שנתקדש' צריכ' גט הא נמי צריכ' גט מראשון משו' דזיקתה אינה מונע' שלא יחולו קדושי הראשון ע"כ ואף שהרשב"א השיג וחולק בכל זה ואמר שכיון שקבל' קדושי שני נתבטלו קדושי ראשון לגמרי והביא ראיי' מדאמרי' בגמ' על ההיא פסקא לא בא אחר וקדשה וחזרה בה מהו ר' יוחנן אומר חוזרת דאתי דבור ומבטל דבור ור"ל אומר אינה חוזרת דלא אתי דבור ומבטל דבור ובוודאי כשחוזרת בה בדבור' פקעי קדושי ראשון לגמרי. וכ"ש כשפשטה ידה וקבלה קדושיה משני דהוה בטל אלים טפי ע"י מעשה דאמרינן דאתי מעשה ומבטל דבור דהיכי נימי דלר"ל לא עדיף דיבור טפי ממעשה ולר' יוחנן דבור טפי ממעשה הא ודאי לא אפשר ע"כ והר"ן השיב עליו וז"ל ואין זו אצלי ראיי' של כלום דנ' דמעשה ודאי עדיף טפי מדיבור היינו למה שהמעשה מוכיח. אבל יתר מכאן וודאי אי אפשר ולפי' נהי דכשחזרה בה בטלו קידושין הראשונים לגמרי לפי שחזרה בהן בפירוש אע"פ כן כשקבלה קידושי משני סובר הירושל' שאין מעשה שלה מוכיח לחזור מקידושי ראשון לגמרי אלא עדיין דעת' שאם יהא אפשר להם לחול שיחולו דהא בגמרא לקמן סברינן אליבא דשמואל מעיקרא טפי מהא דכי אמרינן מקודשת לשני דווקא על ל' יום אבל לאחר ל' יום פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון ואע"ג דלאו סלקי היינו בחייו של שני אבל אם מת דחילי קידושי משמע שאין הדיבור פשוט שתהא קבלת קדושי שני חזר' גמורה מקדושי ראשון ועוד הביא ראיי' מדאמרי ביבמות כיצד היא ממאנת אומרת איני רוצה בקידושין שקדשוני אמה ואחי' שאלינן התם עמדה וקדשה עצמה מהו ומסקינ' דהן הן קידושין והן הן מיאונין ואף ראיה זו אינו מוכר' דהת' שקדשה אמה ואחי' לאלתר ואח"כ קדשה עצמה שחזרת' מקדושין הראשוני' חזרה גמורה שכיון שעקרתן משעה ראשונה היאך יחולו לאחר מכאן דהא לאלתר קדשוה ולא לאח' זמן אבל שנתקדשה לאחר בתוך ל' יום אפשר שלא חזרה בה מן קדושי ראשון שלא יחולו בעונתן אי אפשר וכדברי הירושלמי. ועוד סמך דבריו מדאמרי' לקמ' בגמרא אמר אביי ולטעמי דרב כלומ' דמספקא ליה המקדש מעכשיו ולאחר ל' יום אי תנאי הוי או חזרה הוי בא אחר וקדשה לאחר ל' ובא אחר וקדשה מעכשיו ולאחר כ' ובא אחר וקדשה לאחר י' ימים מראשון וגם מאחרון צריכה גט מאמצעי אין צריכה גט. ממ"נ אי תנאי הוה דקמא קדושין דהנך

לאו קדושין. אי חזרה הוה דבתרא' קדושין דהנך לאו קדושין. אלמא מדקא' אי חזרה הוי דקידושין דקדושי קמאי לאו קדושי ש"מ דנתבטלו קדושי ראשון לגמרי משעת קדושי שני ולא שיהיו תלויין ועומדין וגם בזה איני רואה סמך של כלום דכיון דאמר אביי דצריכה גט מאחרון אלמא דכשלא מת עסקינן ומסתמא אף כששלמו ל' יום לא מת וכיון שקדושי קמאי לית בהו מששא ודאי חזרה הוי ועוד סמך דבריו במה שאין בו סמך אלא שאינו רוצה להאריך והיאך נקל לדחות הירושלמי מפני ראיות הללו אלא ודאי לחוש לו ולהצריכה גט ע"כ. ודבריו ישרים ואמתיים ואם הוא מצא ירושלמי שלו משובש אחרים שמצאוהו כהוגן מי ימחוק אותו להקל כנגדו. תו מסקינן לא בא אחר וקדשה וחזרה מהו. וכתב הרא"ש ה"ה דמצי למבעיא מדידיה אלא משום דמתניתין איירי בדידה שבא אחר וקדשה מיבעיא לי' בדידה אם לא בא אחר וקדשה ועוד דריש לקיש הוה מודה בי' דדוקא באשה קאמר משו' דנתינת המעות לידה חשוב כמעשה להאי לישנא. וכן פסק הר"ן דידה כדידי' ר' יוחנן אמר חוזרת אתי דיבור ומבטל דיבור. ריש לקיש אמר אינו חוזרת לא אתי דבור ומבטל דבור רב זביד מתני לה להא שמעתא אהא וכן היא שנתנה רשות לשליח לקדשה והלכה היא וקדשה את עצמה אם שלה קדמה קדושיה קדושין ואם שלו קדמו קידושיו קדושין לא קדשה עצמה וחזרה בה מהו פי' חזרה בה שלא בפניו ועדיין לא קדשה שלוחה ר' יוחנן אומר חוזרת דאתי דבור ומבטל דבור וריש לקיש אמר אינה חוזרת דלא אתי דבור ומבטל דבור והלכת' כר' יוחנן בתרתי:

סימן ד

פיסקא מקודשת כו'. אמר רב מקודשת לשני לעולם ושמואל אמר מקודשת לשני עד ל' יום ולאחר ל' יום פקעית קדושין שני וגמרו קדושי ראשון ופליגי נמי בסיפא מקודשת ואינה מקודשת רב אמר מקודשת ואינה מקודשת לעולם ולא פקעי קדושי אלא בגט ושמואל אמר מקודשת ואינה מקודשת עד שלשים יום ולאחר שלשים יום פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון. וכתב הרי"ף והרא"ש והלכתא כרב בתרתי אמר אביי לטעמיה דרב בא אחד ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא אחר ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום ובא אחר ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרה יום מראשון ומאחרון צריכה גט מאמצעי אינה צריכה גט ממ"נ. אי תנאה הוי דקמ' קדושין דהנך לאו קדושין אי חזרה הוי דבתרא הוי קדושין דהנך לאו קדושין פשיטא מהו דתימא הך לישנא משמע תנאה ומשמע חזרה ותיבעי ליט' מכל חד וחד קמ"ל. ורב אלפ"ס ז"ל לא כתב הך דאביי וגם הרמב"ם ז"ל כתב דצריכה גט מכל

חד וחד מפני שהיא מקודשת לכולן מספק וכתב הרא"ש ותימה הוא בעיני למה לא יהא הלכה כאביי דהא ליכא מאן דפליג עליה פי' אליבא דרב:

עולא אמר ר' יוחנן אפי' מאה תופסין בה מ"ט שוו נפשייהו כי שרגא דליבנה פי' כאחת מונחת על שתים וכסדר הזה יכולין כולן לסדר שלא יפלו החיצונות וכל חד וחד רווחא לחברי' שביק. וכבר פסק הרי"ף הלכה כרב בתרווייהו מקודשת ואינה מקודשת לכולהון מכח ספק וכ"כ הרא"ש וק"ל. ר"ח פסק כר' יוחנן וטעמא דידי' משום דאמר במסכת יום טוב דהלכה כר' יוחנן כנגד רב ושמואל ומסתבר הכא כפסק רב אלפס ז"ל פי' שהיא מקודשת מספק ולא שכולהון תופסין בה בוודאי משום דפריך לר' יוחנן ממתניתן דמהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט ואיצטרך לשנויי אליבא. דהא דאמרינן מהיום ולאחר מיתה חולצת ואינ' מתייבמת גזירה אטו מהיום אם מתי וסוגיא דתלמודא בכל דוכתא משמע דמספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי ועוד דפרק בתרא דגיטין דדחיק תלמודא למצא אשת שני מתים ולר' יוחנן משכחת לה בכה"ג ע"כ וכל דבריו הוא דברי הרמ"ה כאשר כתב הר"ן וכתב עוד הר"ן בשמו וז"ל וכתב הרב דהלכת' כאביי אליבא דרב דהא ליכא מאן דפליג עלי' ומה שהשמיטה הרב אלפ"ס ז"ל מפני שלא רצה לפרסם בה קולא לחוש לדברי מי שפוסק כר' יוחנן והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מהלכות אישות אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום ובא אחר ואמר לה וכו'. אפי' הם מאה על הסדר הזה כולן תופסין בהן וצריכה גט מכל אחד וא' מפני שהיא מקודשת לכולן מספק ודבריו תמוהים הם הרבה שכיון שהוא פוסק כר' יוחנן שאפילו מאה תופסין בה למה כתב שהיא מקודשת לכולן בספק והרי סוגיתנו מוכחת דלר' יוחנן קדושי ודאי נינהו ובגט נמי פרכינן ויבומי נמי תתיבם וכבר השיגו עליו בזה הרב ר' משה הכהן ז"ל ואפשר מפני שנסתפק לו אי קיימא לן כרב או כר' יוחנן שאפי' מאה תופסין בה בספק אבל עדיין אינו מספיק לו מפני שכתב אפי' הן מאה על הסדר הזה דמשמע דוקא בשכלה זמנו של שני בתוך זמנו של ראשון וכבר כתבתי דלר' יוחנן אפי' אמר לה שני מעכשיו ולאחר ארבעים קדושיו תופסין דהא רווח שבק לכל מאן דמקדש לה תוך ל' יום ולא נתבררו לי דבריו עכ"ל. ולי נראה דדעת הרמב"ם מאחר שהשמיט הרי"ף אביי משמע דליתא לאביי אלא מספקא אי תנאה הוי אי חזרה הוי רק שתימא הא ליכא מאן דפליג עליה מ"מ אפשר מאחר דפסקינן כרב דמספקא ליה אזלינן בתרי' לחומרא ככל מה דאית לן לספוקי וכן פי' המגיד משנה ולענין הלכה כר' יוחנן כת' וז"ל הרשב"א ז"ל סובר דהלכת' כר' יוחנן דקי"ל כוותיה גבי רב ושמואל והא דמפרקינן בפ' יש נוחלין דמספקא לה אי תנאה הוי אי חזרה הוי לא מכרע' למפסק כרב דמשום קדושין מעיקרא

דמקשינן וכי כתב לו מהיום ולאחר מיתה מאי הוי אליבא דרב לחוד הוא פריק לה דאלו לר' יוחנן דאמר שיורא הוא לא קשה מידי דשיורי שייך התם שפיר ומהני דגופה מקני מהיום ופירי לאחר מיתה אלא לרב דמספקא לי' אי תנאה הוי אי חזרה הוי דמקשה ומשום הכי פרקי' אליבי' ואע"ג דמקשינן סתמא אליבא דרב לאו משום דקי"ל כוותיה דהא אשכחן בתלמודא דפרכינן סתמא אליבי' דלאו כהלכתא והא דלא משכח ביבמות זיקת שני יבמים אלא מדרבנן ואליבא דר' יוחנן משכח' לה בדאוריית' היינו טעמ' משום דאפי' לדידיה לא משכחת לה אלא בשמתו שניהם כאחת ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם ולא קי"ל כוותיה דאי לא מתו כאחת אינה יכולה להתייבם לעולם דכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילתה ליבום יבמה יבא עליה שוב אינה מתייבמת וזה אין אני קורא בה שהרי עדיין אחיו השני קיים ולא נפלה כלה ליבום וכיון שכן לעולם היא אסורה לו ואפי' לאחר מיתת אחיו השני דהוה לה כצרת ערוה והכי אית' בירושלמי דגרסינן התם הא דר' יוחנן היו שני אחים וקדשוהו שניהם ומת א' מהם השני מהו שיהא מותר בה ממ"נ מה שקנה קנה והשאר נפל לו מחמת אחיו ר' יהודה בן פדי אסור בה אמר ר' יוסי טעמ' דר' יודא בן פדי כל יבמה שאין כלה לפני צד הקנוי שבה נדון לשם ערוה וערוה פוטרת עכ"ד. ולא נהיר' דהא בריש המגרש פריך ולר' אבא אשת שני מתים היכי משכחת. ומשני כגון שבא ראובן וקדשה חוץ משמעון ובא שמעון וקדשה כו'. ולפ"ז קשה הא לא משכחת לה הא דימותו שניהם כא'. וא"כ אין ראוי ליבמה ובפרט לפי' התוספו' דיבמות משמע להדיא דאשת שני מותר דאוריית' ועוד קשה אמאי דחוק לאשכוחי אשת איש שני מתים כגון לקדשה חוץ משמעו' למה לא אוקי אליבא דר' יוחנן בפשיטות אלא ש"מ דלית ליה לדר"י כדברי הרמב"ן והרא"ש:

סימן ה

מתניתין האומר לאשה הרי את מקודשת לי פרש"י הרי את מקודשת לי בפרוטה זו ע"מ שאתן לך מאתיים זוז הרי זו מקודשת ויתן. ע"מ שאתן לך מכאן ועד ל' יום נתן לה בתוך ל' יום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ופריך תלמודא פשיטא ומשני מ"ד לאו תנאה הוא ולזרוזי קא אתי קמ"ל כלומר דתנאי זה אעפ"י שהוא מתנה אותו אף היא ודאי לא נתרצית אלא בכך וסד"א דלאו משום קפידא קא עבי' ושיהא הקדושין תלויין בזה אלא לזרוזי בלחוד שישלם לה תנאה הוא דאמר בתוך שלשים קמ"ל דקפידא הוי אם לא נתנה בתוך ל' יום אינה מקודש' ע"כ. ע"מ שיש לי מאתיים זוז הרי זו מקודשת ויש לו. ע"מ שאראך מאתיים זוז הרי זו מקודשת ויראנה פי' ולא יספיק בזה שיש לו אלא צריך להראות לה משלו ואם הראה על השולחן אינה מקודשת פרש"י וז"ל והכי

פירושה ואם היה שולחני והראה לה מעות שאינ' שלו והם על השולחן לפניו אינה מקודשת דלא נתכוונה זו אלא להראות משלו ע"כ ופריך תלמודא פשיטא לא צריכא אף על גב דנקיט דמי בעסקא ופרש"י בעסקא למחצי' שכר היו לפניו על שלחנו להחליף ולהשכר. וכתב הר"ן יש מי שפירשו שאעפ"י שירוויחו בכדי שיעשו לחלקו מאתיים זוז אפ"ה אינ' מקודשת וכיון שלא הגיע זמן העסק ורווחא לקרנא משתעבד דאי' בהמקבל לא חשיבי כשלו עכ"ל. ונכון הוא שכתב הרשב"א בתשובה מי שהתנה להביא לארוסתו בעת הנישואין כך וכך מעות או חפצים והביאם משל אחרים לא קיים תנאו וכדתנן ע"מ שאראך מאתיי' זוז כו' הראה על השולחן אינה מקודשת ע"כ כתב הטור בשם הרמ"ה וז"ל אפי' איכא סהדי דיכול לאחזי לי' לא הי' קדושין עד דמחזי לי' דלהכי אמר ע"מ שאראך ולא אמר ע"מ שיש לי דלא ניחא לה למסמך על סהדי עד דמחזי לה ומכי מחזי לה איגלי מילתא דמעיקרא לא תפסי בה קידושין עד דמחזי דאלו בע"מ שיש לי בשע' קידושין מקודשת וודאי ואי לא לא הוו קידושין וספק דיש לו בשעת קידושין משמע ואילו בע"מ שאראך להבא נמי משמע ואע"ג דמחזי לה ממציאה דמשכח או מתנה שניתן לו אח"כ הוו קידושין ומיהו לא חיישינן דלמא אחזי לה בתר הכי למהוי ספק קידושין ע"כ. ומהרר"י קאר"ו נבוך באותו מיהו שכתב הטור אם הוא כחולק עליו שהרי ר' ירוחם נמי הביא דברי הרמ"ה וכתב שהרא"ש חולק עליו וכתב ולא נהירא דאפי' ע"מ שאראך צריך שיראנה בשעת קידושין דאל"כ מה גבול יש לו לעולם יאמר עדיין יש לי זמן להראותם ע"כ וא"כ דברי הטור הוא דברי הרא"ש שכת' ר' ירוחם ואעפ"י שלשון ומיהו אינו מיושב יפה לפי פי' זה ע"כ צריך לפ' כן שאם לא נפרש כן קשה אמאי לא חיישי' להכי להחמיר. או נפרש בע"מ לפי שכתב רבי ירוחם בשם הרמ"ה בע"מ שאראך מאתיים זוז מספק לא חיישינן דלמא הראה לה למהוי קידושי ספק דכי חיישינן הכי בתנאי דע"מ שיש לי דלא מחוסר מעשה ואפשר שיש לו ולא ידע ביה אבל גבי תנאי דאתן או שאראך אם איתא דמקיים תנאיה בסהדי הוה מקיים לי' כי ליכא סהדי לא חיישינן עכ"ל ואפשר שלזה נתכוון ר' במה שכתב ומיהו לא חיישינן דלמא אחזי לה בתר הכי למהוי ספק קידושין ולפירש זה מתיישב יפה לשון ומיהו ע"כ ולא הבנתי דבריו כלל דשניהם כאחד אינו שוה לי דאיך יתכן לומר שחולק עליו דלשון ומיהו וכו'. אין לו פנים כלל ועוד שאם סבר כדעת הללו לומר שאפי' מחזי בתר הכי לא מהני כלום ולא משום דלא חיישינן להכי ואם כפי' האחרון דלא חיישינן שמא הראה לה שלא בעדים מכ"ש שהלשון אינו מיושב מה שכתב דלא חיישינן דאחזי לה בתר הכי הל"ל. ומיהו בתר הכי לא חיישינן שמא אחזי לה. ע"כ נראה בעיני דוודאי לא ראה הטור דברי

אביו הרא"ש כלל שאי אפשר שלא היה מביא דבריו במה שחולק על הרמ"ה ואפשר שבדברי ר' ירוחם הוא טעו' במקום הרא"ש והוא מחבר אחר ויהיה מי שהוא אינו נראה דבריו כלל במה שחולק על הרמ"ה דמאן לימא לן דע"מ שאראך בשעת קידושין משמע דמ"ש מע"מ שאתן לך מאתיים זוז דקי"ל כל האומר ע"ט כאומ' מעכשיו דמי ובודאי כל ימיה בספק עומדת שמא יקיים תנאו ואם יקיים תנאו מקודשת למפרע אפי קבלה קידושין מאחר ומה שכתב הרמ"ה בע"מ שאראך כו' לא חיישינן דלמא הראה לה למהוי ספק קידושין כו'. מה בכך הלא לעולם ספק קידושין שמא יראה לה עוד כדפרי' ואין בידו לפרשו א"ל דאיירי באראך במעות שיש לי קאמר וכמ"ש לעיל דבעינ' שיראנ' ממעות שלו שהיה לו בשעת קידושין ואיכא לברר השתא לפנינו שאין לו משלו אפי' שוה פרוט' וכגון שחייב לאחרים ונשבע שאין לו שאיכא למיחש שמא הראה לה כה"ג כת' דלא חיישינן להכי ודברי הטור שכתב מיהו נראה כפשוטו נהי דאמרינן כל היכא שידוע ולומר שמא יעשיר ויהיה לו כל היכא דלא צוח ואומר שלא תנשא כי דעתי לקיים התנאי אלא מן הסתם אמרינן מאחר שאין לו מסתמא מחליה לתנאיה ומחלי לקידושין ומ"מ קולא גדולה היא בעיני להתיר' להינשא לאחר אלא לעולם בספק עומדת אפי' קבלה קידושין מאחר אסורה לשניהם אם לא שמחל לתנאו ובטלו. ומסיק אתמר רב הונא אומר והוא יתן תנן במתניתין ורב יהוד' אומר לכשיתן תנן מאי בינייהו. איכא בינייהו שפשט' ידה וקבלה קדושין מאחר לרב הונא לא תפסה. לרב יהודה תפסה אבל לא יכול לומר דאיכא בינייהו שנתאכלו מעות הקידושין דס"ס מדידה קא מתאכיל דהא לא יהיב לה אלא בתורת קידושין ולא בתורת הלוואה כו' פי' התוס' וכתב הרי"ף והרא"ש אחריו והלכת' כרב הונא דכל האומר ע"מ כאלו אומר מעכשיו דמי ע"כ והסמ"ג נמי כתב וז"ל והלכה כרב הונא שר' יוחנן סובר כמותו שם וגם ר' אלעזר דפסקינן שם כוותי' בפ"ק דקידושין גבי התקדשי לי במנה ונתן לה דינר סובר כרב הונא ע"כ. תו מסיק אהא דקתני מתניתין הרי היא מקודשת ויש לו דמשמע שם אם אין לו אינה מקודשת וניחוש שמא יש לו ותו תני' להדי' דחיישינן שמא יש לו ומשני ל"ק הא בקידושי וודאי הא בקידושי ספק וכתב הרא"ש מדברי התוס' ואפי' אמר אין לי מקודשת מספק דחיישינן שמא נתחרט ורוצה לבטל הקידושין פי' ומקודשת מספק ע"כ וכ"כ הר"ן. וכתב עוד מיהו כל היכ' כל מה שהוא בידו הוא בחזקת שהוא שלו אפי' אין לנו עדים שהוא שלו ומקודשת בודאי ונראה לפרש דבריו באומר שהוא שלו אבל אי אמר איהו גופי' להדיא שאינו שלו נהי דלאו מהימן מ"מ קידושי ספק הוי דס"ס אומר שאינו שלו ושמא קושטא. והקאר"ו כתב וז"ל במה שכתב הטור בע"מ שיש לי מנה אם ידוע בעדים שיש לו מנה

מקודשת בוודאי ואם אין ידוע מקודשת מספק דהא דבעי עדים חולק על דברי הר"ן ואני אומר שאינו חולק עליו כי אפשר הטור מדבר בממון שלו שנמצא ביד אחרים אבל במה שנמצא תחת ידו לא בעי עדים ועוד מ"ה אומר בעדים דאז היא מילתא דפסיקא שהיא מקודשת וודאי אפי' הוא אומר שאינו שלו לאו כל כמיניה להכחיש עדים ואמרי' בוודאי נתחרט לאפוקי בממון שנמצא תחת ידו ואומר שאינו שלו הוי קידושין מספק כדפרישית. וכתב ר' ירוחם בשם הרמ"ה ע"מ שיש לי זוז ויש לו והם משועבדי' לב"ח כיון דלא אקני לי' לב"ח מעכשיו מקודשת ודאי ע"כ. עוד כתב הרא"ש והתוס' ע"מ שיש לי ביד פלוני אעפ"י שאמר אין בידי כלום מקודשת שמא עשו קנוניא. ע"מ שיאמר שיש לי בידי אם אמר יש לי בידי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת עוד שנינו בתוס' האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"נ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך בפועל ונתן לה שוה פרוטה ה"ז מקודשת מיד עד שיאמר לא דברתי ולא עשיתי דברי ר"מ וחכמים אומרים אם נתקיים התנאים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת וכתב הרא"ש דבהכי פליגי ר"מ סבר מקודשת מיד דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי עד שיאמר לא קיימתי התנאי ונאמן לומר קיימתי התנאי כיון שאין האשה יכולה להכחישו וחכמים סברי דלא נגמרו הקידושין עד שיתקיים התנאי ואם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר קודם שנתקיים תנאו מקודשת לשני דלית להו כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ולא פליגי אהא דאמר ר"מ שהוא נאמן על קיום התנאי דא"כ הוו להו למימר אם נתקיים התנאי בעדים. ומיהו קשיא אמאי לא חיישינן שמא נתחרט ורוצה לבטל הקידושין ואמר שלא קיים התנאי כי היכא דחיישי' שמא יש לו מאתיים זו אעפ"י שאומר שאין לו הלכך צריך לפרש אם נתקיים התנאי כלומר ידוע בעדים שנתקיים התנאי מקודשת ודאי ואם לאו אינה מקודשת בוודאי אלא ספקה מקודשת ע"כ ואומר אני שיש לחלק בדבר בשלמא גבי מאתיים זוז דתלו במה שיהי' בידו שפיר חיישי' שמא יש בידו אבל הכא גבי ע"מ שאדבר עליך לשלטון ומגיע לה הנאה כדי הוא שנאמין לו ואם הוא אומר שקיים תנאו מאחר שאינה מכחישתו אבל היכא שהוא מודה בעצמו שלא קיים תנאו פשיטא דלא חיישי' והוי כאלו אמרה להדיא ע"מ שתדבר בעבורי לשלטון ויודע לי בעדות או שתאמר לפני שקיימת תנאה בעני' שלא אוכל להכחישו אבל מ"מ לא מלאני לבי להקל נגד דברי הרא"ש בלי ראיי' אכן קש' לי למה הוצרך הרא"ש לפרש אם נתקיים התנאי בעדים אעפ"י שדוחק הוא קצת שהרי לא הזכיר כלל עדים בדבריו כמו שכת' לעיל א"כ נתרץ מה שלא נאמר שמא נתחרט ומ"ה אומר לא קיימתי תנאי אין הכי נמי אלא שאינה מקודשת ודאי אלא מספק אבל אם אומר שקיים תנאו מקודשת ודאי ונראה בעיני ליישבו דס"ל

מאחר שאומר מקודשת ודאי עד שיאמר לא קיימתי תנאי משמע בלשון שאז אין בו שום צד קידושין ואינו דומה ללשון מקודשת ואינ' מקודשת דאיכא למימר מקודשת ודאי ואינ' מקודש' ודאי אלא מספק משא"כ במה שאומר מקודשת עד שיאמר לא קיימתי דמשמע דכשיאמר לא קיימתי תנאי דאז אין לחוש לשום קידושין וזהו נגד הלכה ע"כ בתוספ' שנראה לפרש דבהכי פליגי רבנן עליה דר"מ סובר אם הוא אומר שקיים תנאו אז יש קידושין ודאי ואם הוא מודה שלא קיים תנאו אין כאן קדושין כלל וחכמי' פליגי וס"ל אם יש עדים שנתקיים התנאי אז הוא ודאי ואם לאו בין הוא אומר שקיים תנאו או אומר שלא קיים תנאו לעולם אינה מקודשת ודאי אלא מספק והשתא אתיא חכמי' אליבא דהלכת' ממה שנאמר דפליגי בע"מ כו' וז"ל הר"ן והיכ' שלא ידענו אם קיים הבעל תנאי הקידושין אם לאו כתב הרשב"ם ז"ל שכל התנאים שהוא מתנה עמה שהן תנאים שלו בלבד כגון שאומר ע"מ שאדבר עליך לשלטון או ע"מ שאלך למקום פלוני אם אמר עשיתי והיא אינה יודעת נאמן ואינו צריך עדים וכן אם אמר לא קיימתי התנאי נאמן וכל תנאי שהוא תנאי שלה כגון שתעשה דבר פלוני היא נאמנת כל זמן שאינה מכחישתו וכל תנאי שהוא בינו לבינה כגון ע"מ שתתן לי מאתיים זוז או ע"מ שאתן לך מאתיים זו בקידושין היא נאמנת ומותרת לשוק בגירושין הוא נאמן ואסורה ע"כ ונחלקו עליו האחרונים ז"ל דכל תנאי שהוא בקום עשה אפי' הוא תנאו שלו בלבד כגון שאדבר עליך לשלטון דכל היכא דלא מייתי ראיה אינו בדין שתהא מקודשת דהא מוצי' מחבירו הוא ועליו הראיה וה"ל כאומר מנה הלוויתיך וא"ל איני יודע אם הלוויתני אם לא וחנווני על פנקסו שאני דהתם אינו מן הדין אלא מן התקנה ונראין דבריהם ואי' בתנאי שהוא בשב ואל תעשה מצוי בין בקידושי' בין בגירושין כל א' נאמן כשאין חבירו מכחישו אבל במכחישו כגון האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שלא תשתי יין עד יום פלוני כת' הרמב"ן ז"ל שנראין הדברים שאעפ"י שאמר לה עברת על תנאך מקודשת ולא כל כמינ' לאוסר' שכל תנאי שהוא בביטול מעשה אין חוששין שמא ביטלתו וכ"ש לפי מה שהסכימו הגאונים ז"ל שכל תנאי שהוא בביטול מעשה מתירין אותה להינשא מיד ואין חוששין שמא תבטלנו כמו שכתבתי בפ' מי שאחזו שהדבר מוכרע שאין הבעל יכול לומר עברת על תנאך שא"כ היאך מתירין אות' לינשא לכתחלה והלא צריכה להיו' עמה עדים כל היום שלא יטעון עליה עברת על תנאיך ביום פלוני ויקלקלנ' בב"ד אלא וודאי היא נאמנת ע"כ ועיין לשם בפרק מי שאחזו:

סימן ו

פסקא כתב הר"ן וז"ל המקדש על תנאי ונאנס ולא קיים התנאי מצאתי שנחלקו בה בירושלמי ר' אבהו בשם רבי יוחנן סדר הסמפון כך הוא אנא פלן בר פלן מקדש לך פלונית בדת פלן ע"מ ליתן לך מיקמת פלן כלומר ממון פלוני שנקרא יקום לפי שמעמיד אדם על רגליו וכנסיך ליום פלן דאי אתא יום פלן ולא כנסתי' ר"ל אם לא אקח לך לא יהוי לי עליך כלום אירע לו אונס ר' יוחנן אומר אונסא כמאן דלא עבר ר' שמעון בן לוי אמר אונסא כמאן דעבר. ר' יוחנן דמך פקד לבנתיה דיהווין עבדין כר"ש אי שמא יעמוד ב"ד אחר ויסבור דעתיה ונמצאו בניו באין לידי ממזרות ומשמע לי דבהא פליגי רשב"ל מדמה לה למגרש ומתנה אם לא באתי דכי פסקיא מברא שמא מתיא ואי לאו משום תקנתא שהתקינו שלא יהא אונס בגיטין כדאית' בריש כתובות וה"נ אונסא כמאן דעבר ור' יוחנן אומר דלא דמי דהתם שאין הדבר תלוי אלא בו אינו גומר לגרש אלא אם יעבור על תנאו ברצון אבל באונס לא אבל הכא שהאשה אינה אלא מדעת' הרי אינה מסכמת בקידושין אלא א"כ יקיים תנאו אבל כל שלא נתקיים אעפ"י שנאנס אינה מתרצה בקידושין ומשמע דקי"ל כר' יוחנן דאע"ג דכד דמך פקד לבנתי' דיהיו עבדין כר"ל לא עבד הכי משום דחש לה אלא שמא יבא ב"ד ויסב' כר"ל ויחזיקנה במקודשת לראשון ולא יחו' לקידושי שני ויבואו בניה' לידי ממזרות אבל בעיקר הקידושין לא חשש כלל. ומ"ה נראה אונס דלא שכיח דאפי' בגיטין מהני כ"ס בקידושין עיין שם בריש כתובות סי' ג'. עו' כתב הר"ן וז"ל ומוכח בירושלמי שמי שקידש על תנאי וכנסה בתוך זמן התנאי שנתבטל התנאי לענין שאין הקידושין תלויין אעפ"י שלא קיים אות' בזמנו מקודש' אבל הדמי' נעשי' עליו מלוה וחייב ליתנם לה כדגרסינן הת' בריש פירקין הגיע זמן הוא אומר נתתי והיא אומרת לא נטלתי אמר ר' בון מכיון שמבקש להוציא סמפון מידה עליו להביא ראיי' פי' סמפון שטר התנאי הגע עצמך דלא הוי סמפון אלא ספק כלומ' שלא היה שם שטר על התנאי אלא שהתנאי הוא על פה אמר ר' יוסי כיון שמבקש לאוסרה עליו להביא ראיה כלומר בתנאי שהוא בקיום מעשה הגע עצמך שכנסה בתוך סימפון כלומר שנשא תוך זמן זה שאמר לה שיתן לה מאתיים זוז אתא עובדא קמיה דר' אבהו ואמר לה זיל הב לה כלומ' בא מעשה כזה לפני ר' אבהו באחד שכנס תוך זמן התנאי והוא אומר נתתי והיא אומרת לא נטלתי והיה מחייבו ר' אבהו לבעל להשלים תנאו ואמר לי' כלומר הבעל אשה לא קניתי ואת אמר ליה זיל הב כלומ' לדבריך שאי אתה מאמין לי שנתתי אשה לא קניתי דכל זמן שלא קיימתי התנאי אף היא אינ' מקודשת ובידי לחזור וא"כ למה תחייבני להשלים תנאי אמר ר' אבהו מימי לא שחק לי אדם אלא זה כלו' הודה

לדברי הבעל ואמר שהדין עמו חזר ואמר אין חזר בי' יתן ואין היא חוזרת בה תתן ולא דא היא קדמית' חזר ועשה מעשה ב"ד פי' חזר בו ר' אבהו ואמר שהדין כדבריו הראשונים שכיון שכנסה לא כל הימנו לחזור בו שמשעת כניסה מסתמא בטלי התנאי לענין שלא יהו הקידושין תלויין בו כדי שאם לא יתקיים לא תהא בעילתן בעילת זנות. ומיהו נעשו הדמים מלוה על כל אחד ואחד ולפיכך אפי' אם חוזר בו בתוך זמן הסמפון יתן על כרחו ואינו נאמן לומר שקיימו דה"ל כאומר פרעתיך בזמנו ומ"ה אם הוא חוזר בו כופין אותו ליתן ואם היא חוזרת בו ואינו רוצה להשלים תנאה תתן מה שהיא התנה עמו והקשו ולא דא היא קדמית' כלומר שאמר ר' אבהו זיל הב לה ואעפ"י כן חוזר בו מפני טעות הבעל ומפרקי חזר ועשה מעשה ב"ד כדבריו הראשונים וחזר בו מדבריו האחרונים ומיהו כי אמרינן דאינו נאמן לומר נתתי דווקא תוך זמן התנאי דה"ל כאומר פרעתיך תוך זמנו אבל לאחר זמן התנאי כיון שאינו אלא כחוב אצלו נאמן לומר פרעתי כך כתבו ולי נראה אפי' בתוך זמן התנאי אם אמר נתתי מכיון שכנסה נאמן דלא שייך למימר הכא לא עביד אינש דפרע בגו זמניה דמכיון שרצה לכנוס זמניה הוא דומיא דמאי דאמרינן בריש בתרא שאני הכא דכל סיפה וסיפה זמניה הוא וכשחזר ר' אבהו ועשה מעשה ב"ד לא שחייבו לבעל ליתן אלא שפסק הדין שאם אמר לא נתתי אלא שרוצה לחזור שכופין אותו להשלים תנאי ע"כ ונראה דוקא בתנאי ממון הוא דהוי דינא הכי שמקידושין קלין:

סימן ז

מתניתין ע"מ שיש לי בית כור עפר ה"ז מקודשת ויש לו ע"ת שיש לי במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ע"ת שאראך בית כור עפר ה"ז מקודשת ויראנה ואם הראה לה בבקעה אינ' מקודשת (ע"מ שיש לי במקום פלוני כו') פשיטא מ"ד מצי אמר לה מאי נפקא לך מינה אנא טרחנא ואייתנא קמ"ל. וכתב הרא"ש בהא מסתברא שאם אין לו באותו מקום אפי' קידושי ספק אין כאן דאי אפשר שאם היה לו בית כור עפר באותו מקום שלא היה ידוע וכתב הרמב"ם ז"ל דה"ה במאתיים זוז אם אמר שיש לי במקום פלוני והיה לו במקום אחר דאינ' מקודשת ונחלקו עליו משום דזוזי בקל להוליכם ממקום למקום ומצאתי בתוספ' כדבריו ע"כ וכתב הרשב"א ז"ל דמדקאמרו אנא טרחנא ואייתיני משמע דדווקא בשאין לה קרוב באותו מקום אלא רחוק ממנה ולפיכך היא מקפדת לפעמים שהיא רוצה ליהנות בו וטורחת בהלוכה אבל יש לה מקום אחר בקרוב מקום כמוהו מקודשת ואעפ"י שהתנה עמה בפי' ע"מ שיש לי במקום פלוני כיון דליכא קפידא מקודשת שאין לומר קפידא במה שאין בו הפסד כלל ומ"ה איצטרך תלמודא לומר גבי הלך וקדשה במקום אחר דהיינו טעמא משום דההיא

דוכתי רחמי לי ובגיטין משום דההיא דוכתא רחמי ליה כדאית' לעיל בפרק האיש מקדש בגמרא משמע דכל היכא דליכא טענה כלל בכדי לא קפידא אינשי ובפרק המדיר נמי אמרו מידי דקפדי אינשי הוי קפידא מידי דלא קפדי אינשי לא הוי קפידא ובפר' התקבל נמי אמרינן האומ' צא וערוב לי בתמרים והלך וערב לו בגרוגרת תניא חדא ערובו ערוב ותניא אידך אין ערובו ערוב אמור רבה הא רבנן והא ר' אליעזר הא רבנן דאמרי קפידא הא ר' אליעזר דאמר מראה מקום הוא לו. רב יוסף אמר הא והא רבנן ולא קשיא כאן בשלו כאן בשל חבירו כלומ' בשלו הוי קפידא אבל בשל חבירו לא הוי קפידא דמאי איכפת לי' ובירושלמי נמי הוצרכו לתת טעם בכל השינויין במשנתינו ע"מ שאני כהן ונמצא לוי כו'. אלמא כל שאין קפידא בדבר אין משגיחין בקיום התנאי אלו דבריו ז"ל ואינן מחוורין דהא תנן ע"מ שביתי רחוק מן המרחץ ונמצא קרוב אינ' מקודשת ויהבינן עלה טעמא בירושלמי דיכלה למימר בעיא הווינא מיטרפסא אזלא מטרפסא ואתיא ואף כאן אפי' יש לו במקום אחר קרוב ממנה היא יכולה לומר שרצונה היה לילך באותו מקום. ועוד דמדקאמר בפר' האיש מקדש אמר ר' שמעון אם הטעה לשבח ה"ז מקודשת מכלל דלת"ק דקי"ל כוותיה אפי' לשבח כל שלא נתקיים התנאי אינה מקודשת ע"כ ואיני מבין דברי הר"ן שהשיג על הרשב"א מהא דביתי רחו' מן המרחץ כו'. דס"ס הירושלמי נותן טעם לדבר שרצונו שיהא רחו' כדי שיכולה לילך לחוץ ולטייל בתוך העיר ולראות שווקים ורחובות אבל בלא טעם לא. גם נראה בעיני לפרש הא דמטרפסא אזלא כו'. הוא מלשון כעין שקליה ר' למטרפסיה וה"פ כלומ' הייתי נוטל שכר ממה שהייתי מוליכ' נשים ובתולות למרחץ ובזה הייתי מרוויח משא"כ לענין שדה שלו. ומה שהשיג מהא דר' שמעון אם הטעה לשבח כו'. הלא לשם נמי כתבתי בסי' י"ד דבשבח גמור אפי' הת"ק מודה בו דמקודשת ונמצא דברי רשב"א ישרים אף שדברי הר"ן הן דברי הרמ"ה. ומסי' ואם הראה בבקעה אינ' מקודשת פשיטא לא צריכא נקיט לי' בדיסתורא פי' באריסות וכתב כלומר אפי' בא לו מאריסות כמו מבית כור עפר. ומ"מ אינו שלו ואי מפסיד נמי יכול בעל הקרקע לסילוקיה וכדאית' בב"מ אבל כתבו דמי שיש לו קרקע שמעלת מס כיון שהוא שלו לגמרי מקודשת ובלבד שיהיה לו בכדי שיהי' בית כור עפר אף שאינו מעלה מס שע"מ שיש לו בית כור עפר שלו גמור משמע:

סימן ח

מסקינן בסוגיא גבי הקדש תנן המקדיש שדהו בשעת היובל נוהג שכל שדה אחוזה שוה אחת טובה ואחת רעה נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף היו נקעים פי' גומות עמוקות י' טפחים או סלעים גבוהים י' טפחים אין נמדדין עמה להיות נגאלין כדין חומר

שעורים אלא ליגאל בשוין ומוקי לה מר עוקבא בר חמא בקעים מלאים מים דלאו בני זריעה הלכך אין נמדדין אבל בפחות מי' אע"ג דלאו בני זריעה נינהו כאגני דארעא מקרי שדרי דארעא מקרו ואין להם שם לעצמן אלא על שם הקרקע הן נקראים וגבי מכר תנן האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך והיו שם נקעים עמוקים י' טפחים או סלעים גבוהים י' טפחים אין נמדדין עמה פחות מכאן נמדדין עמה ואמר מר עוקבא בר חמא אעפ"י שאין מלאים מים מ"ט אמר רב פפא לפי שאין אדם רוצה שיתן את מעותיו בשדה אחת ויראה לו כשנים ושלשה מקומות גבי קדושי אשה נמי אם היו בו סלעי' ונקעי' של י' טפחי' ואינן מליאין מים להקדש מדמינן ונמדדין עמה או למכ' מדמינן לה ואין נמדדין. מסתבר' להקד' מדמינן לה דאמ' לה אנא טרחנ' זורענא ומייתינאי. וכ' הר"ן וז"ל אע"ג דלעיל גבי אמר לה ע"מ שיש לי במקו' פלו' לא בא בהאי טעמא התם הוא משום דכיון שהתנה בפירוש ואיכא למימר דקפידא הוא ואע"ג דאמר אנא טרחנא ומייתינא לא משגיחינן בי' אבל הכא שלא התנה אלא בבית כור סתם מסתמ' אמרי' דלאו קפידא הוא דהא יכול למימר דאיהו טרח ומייתי. וכתב עוד בשם הרשב"א. דנהי דהללו מצטרפין לבית כור ואעפ"י שנראין בב' או בג' מקומות אפ"ה אם היה בית כור מוחל' לגמרי בב' וג' מקומות אינה מקודשת דהני אעפ"י שחולקין רשות לעצמן מ"מ מכלל השדה הן והיינו דאמרינן לפי שאין אדם רוצה שיתן מעותיו בשדה אחת ויראה לו בב' וג' מקומות ולא אמרי' ויתנו לו בב' וג' מקומות ומיהו כי מלאים מים דאמרי' דלא מצטרפי דווקא לבית כור הוא דלא מצטרפי אבל אם היה שם בית כור עפר חוץ מאלו מקודשת דאע"ג דנראין בשנים ושלשה הא אמרינן דלא איכפת לן ובור מלא מים אעפ"י שאינו בר זריעה נראין הדברים דנמדד עמו דצורך השדה ותיקונו הוא ודווקא בנקעים מליאין מים אמרי' שאין נמכרים לפי שאין מספיקים להשקות השדה ואינו שבח השדה אל' קלקלו אלו דבריהם ז"ל עכ"ל. שיעור הוא של נקעים כתבתי בפ' בית כור ע"ש:

סימן ט

מתניתין ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי שנאמ' ויאמר משה אליהם אם יעברו בני ראובן ובני גד אתכם את הירדן וגו'. ואם לא יעברו חלוצים וגו'. ר' חנינא בן גמליאל אומר צריך הדבר לאמרו שאלמלא כן יש במשמעו שאף בארץ כנען לא הונחלו והלכה כר"מ דבעינן בכל דוכתא תנאי כפול בין בממון ובין באיסורין ולפעמים אפי' בגילוי מילת' סגי נמי ההיא גברא דזבין ארעא אדעת' למיס' לארעא דישראל לעיל בפר' האיש מקדש סי' ט"ז. והא דבעינן תנאי כפול ע"מ ובמעכשיו ויתר דיני תנאי' כת' בפ' מי שאחזו סי' ט' תו שנינו המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי

שהיא כהנות והרי היא לויה לויה והרי היא כהנות עניה והרי היא עשירה. עשירה והני היא עניה הרי היא מקודש' מפני שלא הטעתו האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיי' או לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחר או לאח' שתשתחררי לאחר שימות בעליך או לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוץ לך יבמך אינה מקודש' וכן האומ' לחבירו אם ילדה אשתך נקיבה ה"ז מקודש' לי אינ' מקודש' ומסי' תנן התם אין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם אין תרומתו תרומה בעי מיני' רב אשי מר' יוחנן אמר פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת פירות ערוגה זו מחוברת יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו ונתלשו מהו. א"ל כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמו איתיביה האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעלך לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחליץ לך יבמך אינ' מקודשת בשלמא כולהו לאו בידו אלא גר הוי בידו גר נמי לאו בידו דאמר ר' חייא בר אבין א"ר יוחנן גר צריך שלשה מ"ט משפט כתוב בה כדין מי ימר דמזדקקו לי' הני תלתא מתקיף לי' ר' אבא בר ממל אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחריך ה"נ דהוי קידושי'. הכי השתא התם מעיקרא בהמה השת' דעת אחרת ואלא הא דאמר ר' אושעיא הנותן פרוטה לאשתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשיך אינ' מקודשת ה"נ לר' יוחנן דהוי קידושין נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה תפשוט דבעי ר' אושעיא הנותן שתי פרוטות לאשה באחד אמר לה התקדשי לי היום ובא' אמר לה התקדשי לי לאחר שאגרשיך תפשוט מיני' דלא הוו קידושין דלמא כי היכי דתפס קידושי השתא נמי תפסי לאחר כן ע"כ. וכת' הטור וז"ל נתן לה שתי פרוטות ואמר לה באחת התקדשי לי עתה ובאחת אחר שאגרשך הרי זו מקודשת עד שיגרשנה פעם שנית מקדושי פרוטה שניי' אבל אם נתן פרוט' לאשת איש ואמר לה תהא מקודשת לי לאחר שתגרשך או אם נתן פרוטה לאשתו ואמר לה תהא מקודשת לי לאחר שאגרשך אינו כלום. והרמ"ה כתב דהוי ספק קידושין פי' אשתי פרוטות קאי ויפה כתב דהא בעיא דר' אושעיא לא נפשטה ותחלת דברי הטור שכתב מקודשת הוא דברי הרמב"ם. והרשב"א בא לישבו דאיפשטא ממקום אחר אע"ג גבי מוכר שדהו לחבירו ואומר לכשאקחנה ממך תקדש כו'. שחוכך הוא להחמיר דלא הוי להתוס' וכו'. ולי אין ספק בדבר כל היכא דלא איפשטא להדיא בתלמוד והכא מסי' א"כ תיפשוט הא דר' אושעיא כו' משמע להדיא דלא נפשטה כו'. תו מסקינן תניא כוותי' דר' יוחנן אין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם אין תרומתו תרומה כיצד אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומ' על פירות ערוגה זו מחוברת פירות ערוגה זו מחוברת

יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושה לכשיביאו שליש ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימין אמר רבה לא אמר ר' אליעזר בן יעקב אלא בשחת אבל באגם לא רב יוסף אמר אפי' באגם פרש"י בשחת אעפ"י שלא שנתבשלו הגרעינין שליש או אפי' עדיין לא לבלבו החיטין שחת מיהא הוי וראוי לקצור ולהאכיל לבהמה דמידי דמנכר וחשוב הוא אבל באגם שאינו אלא צמחים רכים לא דכיון דלא חשיב לא חייל עליה שם תרומה למפרע כמאן אזלא הא דתני' האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקיבה מקודשת לי לא אמר כלום אמר ר' חנינא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין כמאן אי כרבה בשהוכר עוברה אי כרב יוסף אעפ"י שלא הוכר עוברה ואיכא דאמרי אמר רבה לא אמר ר' אליעזר בן יעקב אלא בשחת דבי כיבשא פי' של בית הבעל שדי במי גשמים אבל בשחת דבי שקיא לא פי' של שדה בית השלחין שצריכ' להשקות לא אמר דעבידא דפסידא כי לא משקי לה כדמבעי' ל' הלכך כמי שלא באה לעולם כלל הוא. רב יוסף אמר אפי' בשחת דבי שקיא כמאן אזלא הא דתניא האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקיבה מקודשת לי לא אמר כלום א"ר חנינא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת אבל אם אשתו מעוברת דבריו קיימים כמאן כשהוכר עוברה ודברי הכל אמר אביי ר' אליעזר ורבי ורבי מאיר כולהו סביר' להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ר' אליעזר בן יעקב הא דאמרן רבי דתניא לא תסגיר עבד אל אדוניו. ר' אומר בלוקח עבד ע"מ לשחררו הכתוב מדבר היכי דמי א"ר נחמן בר' יצחק כגון דכתב לי' לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו ר' מאיר דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שמת בעליך לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחליץ לך יבמך אינ' מקודשת ר"מ אומר מקודשת כו' ע"כ הסוגיא יראה מהאי סוגיא דלית הלכת' כראב"י משום דקאי בשיטה וקי"ל מקבלת הגאונים דכל שיטה שאין הלכה כמות'. והתוספו' כתבו וז"ל ונראה דאע"ג דהלכה כר"א בן יעקב בעלמא דקב ונקי הכא לית הלכת' כוותי' ולאו ככולה תנאי דאמרי אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דהא פליגי בב"מ רב נחמן ורב הונא במוכר פירות דקל לחבירו רב הונא אמר עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו ואדם מקנה דבר שלא בא לעולם ורב נחמן אמר אפי' בא לעולם יכול לחזור בו דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וזה מכרן קודם שבאו לעולם והלכה כרב נחמן בדיני. וא"כ אין הלכה כר' אליעזר בן יעקב ע"כ. ואין זה ראייה דפירות דקל לגמרי לא באו לעולם משא"כ בדברי ראב"י שישנו בעולם לא מיבעיא לרבה דבעי שחת שהוא ראוי לקצור עתה וחשוב כבאו לעולם אלא אפי' לרב יוסף דאמר אפי' אגם. מ"מ הוי ראוי קצת וישנו דבר בעולם משא"כ בפירות דקל. ואע"ג דמוקמינן לראב"י בשיטה וכל

תנאי דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ויש לנו כיוצא בזה בפ"ק דסוכות דאמרי' כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן אע"ג דפליגי אהדדי כמו שכתבתי שם ורבינו שמואל ז"ל מפרש כן כל שיטה האמורה בתלמוד בלשון כולהו ס"ל אבל כששנאה בלשון אמרו דבר א' שווין לגמרי. ויש מי שאומר דבכה"ג לא חשיבי שיטה דאפשר דהוי הלכת' כוותייהו. אבל היכא דאמרי' ר' פלו' ור' פלו' כולהו ס"ל דשיטה הוי שהיא קבלה ביד הגאונים דלית הלכת' כחד מינייהו מפני אעפ"י שהולכין בשיטה אחת אין כל דבריהן שווין ואין מודים זה לזה כי הא דשמעתיה דאמרי כולהו ס"ל ופליגי אהדדי כו'. וכן הוא עיקר דמכח שיטה לא פסקינן כוותיה דראב"י ולאפוקי ממה שפס' הרמב"ם כר' חנינא דכשהוכר עוברה קנה. וכת' הר"ן ולא מחוור דהתם בפר' מי שמת מסקינן גבי ההוא דא"ל נכסאי להוא דמעוברת דלא קנה דמשמע אע"ג דהוכר עוברה הוה מדקאמר להאי דמעוברת. ואקשינן נמי עלה מדתנן אם ילדה אשתי זכר כו' ואמר לי' משנתינו איני יודע מי שנאה והוינן בהו לוקמ' כר"מ כו'. ואם איתא לוקמה בשהוכר עוברה ודברי הכל ומייתינא נמי הא דתנן תינוק בן יום א' נוחל ומנחיל ודייקינן בן יום א' אין אבל עובר לא. ומשמע דכל עובר ממעטינן דדוקא בן יום א' קאמר אלמא אפי' הוכר לא מקרי בא לעולם ובוודאי דעת הרמב"ם הא דמוקי ר' אליעזר בן יעקב בשיטה דאלמא ס"ל דלית הלכת' כראב"י ולא פליג רבה ורב יוסף בדינא דכולהו מודו דשחת דבי כפשא דבר שבא לעולם הוא ומהני בתרומה ואשתו מעוברת נמי בשהוכר עוברה מקודשת מיהו רבה ורב יוסף טרחא לאוקמי מילתא דראב"י בשחת שהוא דבר שבא לעולם כי היכי דתקום אליבא דהלכת' דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי ואביי ס"ל דראב"י אפי' באגם ואפי' בפחות מכאן אמר דקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומ"ה אוקמיה בשיטה ומיהו כולהו מודו דשחת והוכר עוברה בא לעולם מקרי וליתב דהא רבה ורב יוסף לפרושי מילתא דראב"י בשחת לאו משו' דתקום אליב' דהילכת' אלא משום דמלשנא דר' אליעזר מוכח דבעינ' שהוא בא לעולם קצת דאי לאו ה"ל למימר לכשיבואו בעולם ויבואו שליש ויתלשו דהוה משמע דבשע' הפרשה לא היו כלל בעולם ומדלא אמר הכי ש"מ דראב"י בעי שיהי' קצת בעולם כל זה מדברי הר"ן וז"ל הטור האומ' אם תלד אשתך נקיבה תהא מקודשת לי אינו כלום וכתב הרמב"ם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר העובר הבת מקודשת ויראה לי שצריך לחזור ולקדשה מאביה לאחר שתוליד כדי שיכניסנה בקידושין שאין בהן דופי. והרמ"ה כתב אפי' הוכר העובר אינ' מקודשת ע"כ. וכתב הקאר"ו וז"ל וכן נראה שהוא דעת הרא"ש שכתב המשנה כצורתו' וממילא משמע דבכל גוונ' אינ' מקודש' ע"כ ואינו צרי' לזה דהא אביו הרא"ש מביא דברי הירושלמי דמדקדק במשנתינו אם

ילדה אשתך נקיבה הוא דאינ' מקודשת הא בת יום א' מקודשת א"כ ש"מ להדיא דהוכר עוברה לא מהני:

סימן י

מתניתין האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל דבר עליה לשלטון ועשה כפועל מקודשת ואם לאו אינ' מקודש' אמר ר"ל והוא שנתן לה שוה פרוטה אבל בשכיר לא מ"ט משום דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והוה לי' מלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת והק' בתוס' מה קמ"ל דבכל הנהו תנאי דלעיל ליפרוך פשיטא ותירצו דקמ"ל דמקודשת וכיון שדבר עליה לשלטון ועשה עמו כפועל ואינה יכולה לומר לדברים הללו ולמלאכה זו לא הייתי חפיצה. ובתוספתא שנינו ע"מ שאדבר עליך לשלטון אם דבר עליה לשלטון כדרך המדברים מקודשת. ואם לאו אינ' מקודשת במה שאדבר עליך לשלטון אם דבר עליה בשוה פרוטה מקודשת. משמע שהדברי' ידועים הן מה יש לו לדבר עליה בשאמר ע"מ כו' וכן השיטה בטור וכת' הקאר"ו ז"ל ונראה שהביא התוספ' לסתו' מה שכת' תחילה דאינ' יכולה לומר לדברי' הללו ולמלאכה זו לא הייתי חפיצ' דהא בתוספ' משמע שהדברי' ידועים הם ביניה' מה שיש לו לדבר עלי' אבל אם אינם ידועים ביניהם אפשר דיכולה היא שתאמר לדברים הללו ולמלאכה זו לא הייתי חפיצה ובלאו התוס' נראה שאין הכרע לדברי התוס' שהרי לא כתבו כן אלא משום דקי"ל מאי קמ"ל מתני' והא לאו קושטא היא דהא אתא לאשמועינן דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכדפי' הר"ן ז"ל ע"כ. ומ"מ נראה באתרי דליכא דברים ידועים שמדברי' לשלטון או משום מלאכה פעולה שאינ' יכולה לומר לזו לא הייתי מתרצה דאפי' בלא דקדוק ממתניתין נראה דינא הכי:

סימן יא

מתניתין על מנת שירצה האב רצה האב מקודשת לא רצה האב אינה מקודשת מת האב ה"ז מקודשת מת הבן מלמדין את האב שיאמר איני רוצה ופריך מאי ע"מ שירצה אילימא עד דאמר אין אימא מציעתא מת האב ה"ז מקודשת הא לא אמר אין אלא ע"מ שישתוק אבא אימא סיפא מת הבן לאחר ששמע האב מלמדין את האב לומר שאינו רוצה אמאי הא שתיק אלא אמר לה ע"מ שלא ימחה אבא פי' סיפא מיירי כשאמר ע"מ שלא ימחה אבא אבל אם אמר בסתם ע"מ שירצה אבא מפרשינן לי' ע"מ שישתוק אבא הלכך רצה האב ששתק בשעת שמועה ה"ז מקודשת ואם לא שתק אלא מיחה אינה מקודשת. ואם אמר ע"מ שלא ימחה אבא מת האב עד שלא מיחה ה"ז מקודשת אבל כל ימיו אינו קידושין דכל ימיו יכול למחות. אבל ברישא לא מתוקמ' בע"מ שלא ימחה

דא"כ מה רצה האב מקודשת והלא יכול למחות לעולם ואפי' אמר אין בשעת שישמע מ"מ אם יחזיר וימחה בטלה הקידושין דע"מ שלא ימחה קאמר והרי מיחה ואפי' את"ל דאחר שאמר אין שוב אינו יכול למחות מ"מ לא מצינו לפרושי רצה האב דאמר אין ודומי' דע"מ שארצה אבא דהיינו שלא ימחה יש לנו לפרש רצה האב שלא מיחה וזה אי אפשר דאפי' לא מיחה יכול עדיין למחות ואינו מקודשת ודאי ע"כ. והנה פסק הטור כהאי את"ל דאי אמר אין שוב אינו יכול למחות. וריהטא דסוגיא משמע דגבי ע"מ שלא ימחה לא מהני שום שתיקה ורוצה דכל ימיו יכול למחות וכן אית' במגיד משנה וכן פי' הר"ן להדיא. ומ"מ נראה בעיני שאם קיבל עליו בשבועה שלא ימחה ואם ימחה שתהא המחאה בטילה שאספיק'. וכתב הר"ן דה"ה נמי גבי ע"מ שיאמר אין אפי' מיחה תחלה אם אמר בסוף אין (אינה) מקודשת וכ' הטור בשם הרמ"ה ז"ל. מתי שיאמר אין מקודשת אפי' אמר תחלה לא. הלכך לעולם הוי ספק עד שימות האב ואם מת הבן אפי' אמר האב אינו רוצה או חולצת או מתייבמ' אבל לא מפטרי' בלא חליצה דלמא הדר ואמר אין ומקיים תנאיה ע"כ אבל היכא שיאמר ע"מ שישתוק אבא ר"ל שישתוק דוקא בשעת שמיעה נמי מקודשת. אבל בע"מ שיאמר הן שמחוסר אמירה אם מת קודם שיאמר הן לא הוי קידושין וכן פי' התוס' להדיא וכן דעת כל המחברים לאפוקי מדעת הרמב"ם שכת' בע"מ שירצה אבא לא רצה או שתק או מת קודם שמיעה אינ' מקודשת וכן השיג עליו הטור והיינו לפי סברתו דלקמן דע"מ שירצה ר"ל ע"מ שישתוק אבל הרמב"ם ס"ל ע"מ שירצה ר"ל ע"מ שיאמר הן אז לא קשה מידי וכן פירשו התוס'. נחזיר לסוגיא ומשני דרישא איירי ע"מ שישתוק אבא. וסיפא איירי ע"מ שלא ימחה אבא רב יוסף אמר כולהו בלא ימחה איירי ומאי ע"מ שירצ' כלומ' שלא ימחה אבא ומאי קשיא לך רישא דקאמר רצה האב מקודשת הלא יש בידו למחות לעולם. כגון דאמר שלא ימחה אבא מכאן ועד שלשים הלכך רצה האב שעברו שלשים ולא מיחה ה"ז מקודשת לא רצה שמיחה תוך שלשים אינה מקודשת. מת האב בתוך שלשים מקודשת דאמר תו מאן מחי. מת הבן בתוך שלשים מלמדין את האב כו' וכתב הרא"ש וז"ל וי"א דהלכה כרב יוסף דמוקי מתניתן בחד טעמ' אבל הרמב"ם ז"ל כתב באוקימת' כר' ינאי וכן מסתבר דמתניתן סתמ' איירי בלא קביעות זמן ע"כ ואני מוסיף בראייה מאחר דריש לקיש נמי קאי כוותי' דאמר שמעינן מדר' ינאי כו'.

סימן יב

פיסקא היכא דאמר סתם ע"מ שירצה אבא אין מפרשינן אב' ע"מ שישתוק קאמר או ע"מ שיאמר אין או ע"מ וו שלא ימחה קאמר ולכאורה נראה לפי מה דקי"ל כר' ינאי א"כ ע"ט

שירצה אבא דקאמר מתניתן סתמא היינו פירושא שישתוק אבא וסיפא איירי שאמר להדי' ע"ט שלא ימחה אבא וכן יראה לעיל להדיא מלשון הרא"ש שהבאתי וכן דעת הטור שכתב אמר ע"מ שירצה אבא ר"ל ע"מ שישתוק אבא ותלוי זה בנוסח הגירסות כדפריך רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא אי גרס מציעתא בהדי רישא או בהדי סיפא וז"ל הר"ן א"ה רישא ומציעת' בחד טעמא וסיפא בחד טעמ' כך היא הגירס' במקצת ספרים וה"פ דרישא וודאי לא מיתוקמא באומר שלא ימחה דא"כ היכי רצה האב מקודשת דהא כיון במחאתו אפי' שתק בשעת שמיעה או אמר אין בידו למחות אח"כ אלא וודאי סיפא בלחוד הוא דמיתוקמא בשלא ימחה אבל רישא ומציעת' בשישתוק כדאוקימנ' מעיקרא. וה"ה דה"מ לאוקמי מציעתא בשלא ימחה כי סיפא ומ"ה מת האב ולא מיחה מקודשת וע"מ שירצה דרישא פירושה דאמר אין מעיקרא אלא משום דאוקימתא דסיפא לאו הוי כלישנא דמתניתן ניחא לי' לאוקמי מציעת' בהדי רישא לקיומי לישנא דמתניתן בכל מה דאפשר לי' ורש"י ז"ל גרס רישא בחד טעמא ומציעת' וסיפא בחד טעמא כלומ' דרישא בדאמר אין ומציעת' וסיפא באמר ע"מ שלא ימחה ולהך נוסחא ע"מ שירצה פי' דאמר אין והאי דלא אוקי מציעתא בהדי רישא ונימא לשירצה פירושי שישתוק היינו טעמא משום דכיון דיכלינן לקיומי מאי דסבירא לי' מעיקרא דע"מ שירצה היינו דאמר אין מקיימינן לי' משום דשירצה הרי משמע אין ועוד דעדיף טפי למימר דמת האב ומת הבן בחד גוונא איירי ע"כ והנה מה שכתב שרש"י גרס רישא בחד טעמא ומציעת' וסיפ' בחד טעמא כלומר רישא בדאמר אין לא מצאתי ברש"י ואדרבה רש"י מפרש דרישא איירי בע"מ שישתוק אבא כדאוקימנ' ומציעת' וסיפא בע"מ שלא ימחה קאמר והיינו טעמא דלא מסתבר לרש"י לומר דחזר מקמייתא קמא דאיירי בע"מ שישתוק אבא אלא דחיק ליה לומר דמציעת' איירי דווקא בע"מ שישתוק וסיפא בע"מ שלא ימחה ולחלק בין מת האב למת הבן לומר דאיירי בשני עניינים לכך אומר דמציעת' נמי איירי עם הסיפא בחד טעמא בע"מ שלא ימחה אבל כ"ש דנוכל לומר דאיירי בע"מ שישתוק אבא כמו רישא. ונראה בעיני דגירסא ראשונה היא הנכונה דרישא ומציעתא בחד טעמא איירי דהא כבר אוקמי לרישא וסיפא בהכי דע"מ שישתוק אבא קאמר ואדרבה סתמא דתלמוד' אתחיל מאי ע"מ שירצה אבא אלימא עד שיאמר אבא אין כו'. משמע שאינו רוצה לפרש כן שיהא ע"מ שירצה פירושו שיאמר אין ס"ד לכל גרסות רישא דמתניתן עד שירצה אבא שישתוק בשעת שמיעה וכן הוא עיקר והיינו כדעת הטור. והקאר"ו תמה עליו וכתב במה שכתב רבינו ע"מ שירצה אבא ר"ל ע"מ שישתוק מבואר שאינו לא כשיטת הרמב"ן ולא כשיטת הרמב"ם ולא כשיטת הרא"ש ע"כ ולא דבר נכונה היא דאדרבה כיון דעת

אביו הרא"ש גם מה שכתב שאינו כשיטת הרמב"ן זה אינו דהרמב"ן פסק כרב יוסף דמפרש ע"מ שירצה אבא ע"מ שלא ימח' אבל לר' ינאי דקי"ל אנו כוותי' אפשר אף הרמב"ן מודה דמפרשינן ע"מ שירצה ע"מ שישתוק קאמר:

סימן יג

מתניתין קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתי ובא אחד ואמר אני קדשתי' נאמן. זה אומר אני קדשתי' וזה אומר אני קדשתי' שניהם נותנין גט ואם רצה אחד נותן גט ואחד כונס. אמר רב נחמן נאמן ליתן ואינו נאמן לכנוס נאמן ליתן גט אין אדם חוטא ולא לו ואינו נאמן לכנוס יצרו תקפו ורב אסי אמר אף נאמן לכנוס ומודה רב אסי באומר' נתקדשתי ואיני יודע' למי נתקדשתי ובא אחד ואמר אני קדשתיה שאינו נאמן לכנוס תניא כוותיה דר' אסי קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי ובא אחד ואמר אני קדשתי' נאמן אף לכנוס. כנסה ובא אחר אמר אני קדשתיה לאו הימנו לאוסרה עליו. האשה שאמרה נתקדשתי ואיני יודע' למי נתקדשתי ובא אחד ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לכנוס מפני שהיא מחפה עליו תניא בני זה בן י"ג שנים ויום א' בתי זו בת שתים עשרה שנה ויום א' נאמן לנדרים ולערכין ולחכמים ולהקדשות פי' שיהא נדרו קיים וכן ערכו וכן חרמו קיים וכן הקדישו כאלו הוא גדול אבל לא למכות ולא לעונשים וכתב הרא"ש מדברי התוספ' וז"ל ומיירי כשהביא שתי שערות ומעיד עליהם כשבא לכלל שנים ואי לאו הכי שומא בעלמא הוא אבל אם לא הביא שתי שערות אפי' עדים מעידים שהוא בן י"ג שנים לא הגיע למכו' ולעונשין דהא לחליצה בעי בדיקה אפי' הגיע לכלל שנים כדאית' בפר' יוצא דופן. ותימא הוא אם לאחר שהביא שתי שערות למה לא נסמוך אהימנת' דאב אפי' למכות ולעונשין דא"כ כל יבם קטן שהגדיל ואין שנותיו ידועין עפ"י עדים לא נסמוך על דברי האב ואפי' הביא שתי שערות ומיהו אם יש שערות מרובות או שתי שערות שוכבות שאין מצוי שיבא בענין זה קודם הזמן נראה דבכה"ג סמכינן ארובא ואפי' מאן דחייש למעוטא מודה בהא דמלתא דלא שכיחא כלל ועוד מצינו למימר דאי איכא שערות סמכינן אסהדותיה דאב אף למכות ולעונשין והכי מיירי שהאב מודה על מעשה שהיה כבר דבההיא שעתא היה בן י"ג שנה ויום אחד וגם הבי' שתי שערות. וא"ת כיון דמיירי שמעיד על השנים ועל השערות ה"ל למימר בני זה גדול בתי זו גדולה למה הזכיר שנים וי"ל דאגב אורחיה קמ"ל לאפוקי ממאן דתניא בפ' יוצא דופן איפכא דתינוק גדול בן י"ב שנים ותינוקות בבת י"ג שני'. והנה מה שכתב בשערות שוכבות סגי אין לסמוך האידנא על זו כי אם בריבוי שערות וכן איתא בס"ח גבי חליצה וז"ל הלכך אם יש להן ריבוי שערות ארוכות הרבה או ריבוי שערות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה

גדולה אז מותרת לחלוץ דמסתמא הגיע לכלל שנות גדולות עכ"ל ובסדר מצות חליצה כתב הרא"ש כשנתמלא זקנו אין צריך לבדוק יותר ולא כתב דסגי בשתי שערות שוכבות. גם בסימ' כ"ה בפ' מצות חליצה כתבתי שאפי' יש עדות על השנים מ"מ צריכי' שערות ארוכות או ריבוי שחור על הלבן כדי להוציא מספיקות דגומות שאין אנו בקיאין בה וא"כ אם אין השנים ידועים ובאת' לסמוך על השערות אין לסמוך עליהם כ"א נתמלא זקנו או שיטו הדדים או שנתמלא הערוה שערות דוגמ' דנתמלא זקנו. ותוספ' כתבו שיש נמי לסמוך על היכא שהם גדולים בקומה ואין המנהג כן ומה שכתב הרא"ש דאב מהימן על השנים דעת הס"ח שאין האב מהימן על השנים כ"א עפ"י השכנים ולא סמכינן אקרובי' כלל כאשר כתבנו בפ' מצות חליצה סימ' ט' תו שנינו קדשתי את בתי קטנה קדשתי' וגירשתיה כשהיא קטנה והרי היא קטנה נאמן קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא גדולה אינו נאמן נשבית ופדיתיה בין כשהיא קטנה והרי היא קטנה בין כשהיא קטנה והרי היא גדולה אינו נאמן. ומסיק מ"ש רישא דגבי קידושין דנאמן ומ"ש גבי סיפא גבי שבוייה דאינו נאמן אמר רב אשי רישא רחמנא הימניה כדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב מניין לאב שנאמן למסור את בתו שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה הזה התירה בנישואין הימניה רחמנא לאב בשבויה לא הימניה רחמנא לאב ע"כ. וכתב הר"ן וז"ל וא"ת ליהמניה כי אמר ליה נשבית מיגו דאי בעי אמר קדשתיה בביאה לפסול לה דמפסלא נמי מכהונה וגם מתרומה ומהימן בהכי דהא בנישואין הימניה רחמנא. לאו קושיא היא דבקידושי ביאה איסור אשכחן דהימניה והכי מוכח בירושלמי קדשתיה לאחד מכל הפסולין לה נאמן הבעילתה לאחד מכל הפסולין לה אינו נאמן ואכתי קשא להמניה בשבויה מיגו דאי בעי אמר קדשתי' וגרשתיה דמהימן ופסול לה מכהונה י"ל דמיגו לחצי טענה לא אמרינן והכי חצי טענה הוא לפי שעכשיו הוא רוצה לפוסלה בין לענין תרומ' בין לענין כהנ' אצל גרשתיה לא פסול לה אלא לכהונה. וכ"ת תינח בת כהן בת ישראל מאי איכא למימר שהרי כל כך הוא פוסל אותה כשאומר קדשתיה וגרשתיה כאלו נשבית ואלו תנא פסק ותני אינו נאמן נ"ל דהיינו טעמא משום דכיון דבנשבית פוגם אותה יותר שאלו היתי' בת כהן היה פסולה מן התרומה ובקדשתי' וגרשתיה אינו פוגם אותה כל כך מ"ה אפי' בבת ישראל אינו נאמן. ואחרים אמרו דכיון מה שהאמינו תורה לאב חידוש הוא שהרי לא היה ראוי להיות נאמן. יותר מעד אחד דעלמא דינו שנאמין אות' באותה טענה עצמה אבל אין אומרים מיגו מחמת ד"א דאין לנו בו אלא חדושו בלבד ע"כ ודבריו של טעם הן:

סימן יד

מתניתין מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן יש לי אחים אינו נאמן ומסיק נמי מתניתין דלא כר' נתן דתניא בשעת קדושין אמר יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים בשעת קידושין אמר אין לי אחים ובשעת מיתתו אמר יש לי אחים נאמן להתיר ואין נאמן לאיסור דברי רבי ר' נתן אומר אף נאמן לאסור אמר אביי מתניתין לא מוחזק לן לא באחי ולא בבני אמר יש לי בנים נאמן ואפי' אתו סהדי דאית ליה אח מותרת לשוק יש לו אחים אינו נאמן לאו כל הימניה לאוסרה אעלמא פי' שאין עד א' נאמן באיסורין מה שאינו בידו ברייתי' דמוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני דאמרינן כי אמר בשעת קידושי' אין לי אחים יש לי בנים מה לו לשקר אי למפטר מיבם פטר לה בגיטא ר' סבר מה לי לשקר כעדים דמי ואתו עדים ועקרוהו לחזקה קמייתא והשתא בשעת מיתה אינו נאמן לומר כנגד עדים ור' נתן סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתי חזקה ועיקרוהו לחזקה קמייתא והשתא בשעת מיתה נאמן לאוסרה כדהוית בחזקה קמייתא. וכתב הרא"ש וז"ל הרי"ף לא הביא כל זאת. וכ' הר"ן הלוי ז"ל מהלכות הרב נראה דהלכה כר' ואינו נאמן לעול' לאסור דקי"ל הלכה כר' מחביריו ולפיכך לא הזכיר הברייתי' מחלוקת דר' ור' נתן והקשה עליו הרמב"ן דאדרבה היה צריך להביאו כדי שנדע דר' קאמר אפי' היכא דמוחזק לן באחי ובשעת מיתה מיהדר קהדר בי' ומרע לדיבורי' אפ"ה נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור דלא שמעינן למתניתן ממתניתן ופירש הוא דלהכי השמיט הרי"ף ז"ל דהך שינויי דשני אביי לאו דסמכי היא דוודאי היכא דמוחזק לן באחי לא מהימן למימר אין לי אחים להתיר' לשוק ושינויי דחיקא הוא דשנוי בי' לאוקמי מתניתן כר' נתן וליתא להך שינויי אלא ברייתא נמי בדלא מוחזק לן באחי ומ"ה לר' נתן נאמן אף לאסור לחומרא דמלת' דעבידי לאגלויי דחיישינן לדברי הבעל קס"ד מעיקרא. וכן מוכח הסוגיא דיש נוחלין דהיכא דמוחזק לן דאית לי' אחי דלא מהימן למימר דלית ליה אחי דתנן התם זה בני נאמן ואוקמא דצריכא למימר דאע"ג דמוחזק דאית לי' אחי נאמן לומר זה בני ומשמע דווקא זה בני הוא נאמן לומר שאינו סותר לגמרי החזקה אבל לסתור לגמרי החזקה ולומר אין לי אחים אינו נאמן ועוד אמרינן התם ההוא דהוי מוחזק לן דלית לי' אחי ואמר בשעת מיתה דלית לי' אחי אמר רב יוסף למאי ניחוש להתר' דמוחז' לן דלית לי' ועוד הא קאמר בשעת מיתה דלית לי' אחי א"ל אביי והא אמרינן דאיכא עדים במדינת הים דידעי דאית לי' ומסיק התם א"ל רבא לרב נתן בר אמי חייש לה והשתא לקלא בעלמ' חיישינן ועקרינן לחזקה וגם את דבורו שאמר דלית לי' אחי כ"ש היכא דמוחזק לן דאית לי' אחי ואמר אין לי אחים שאינו נאמן להכחיש החזקה לגמרי אעפ"י שנאמן להוציאה מחזקת יבום

ולומר זה בני להתירה לשוק. מ"מ אינו נאמן לעקור חזקת אח דמיגו להכחיש החזקה לגמרי לא אמרי' ועוד דקי"ל בפ"ק דבתרא לא אתא מה לי לשקר ועקרה החזקה גבי פרעו לאחר זמנו וכן בפרק האשה מבעיא לן אי אתא מה לי לשקר ומרע לחזקה ולא איפשטא הלכך לא סמך הרי"ף אחר שינוייא להקל ולכך השמיטה ע"כ דברי הרא"ש והר"ן כתב בשם הרמב"ן בשיט' אחרת וז"ל והרי"ף השמיט כל זה וכת' הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שסמך לו על מה שהביא משנתינו דאמר יש לי בנים נאמן שמשם יש ללמוד ג"כ לאומר אין לי אחין שהוא נאמן דליכ' למימר דלא דמי משום דאומר יש לי בנים לא מרע לחזקה דאחים והאומר אין לי אחים מרע לה דלית' שהרי אפשר שהיו לו ומתו שאלו אומר לא היה לי אחים מעולם ודאי לא מהימן והיינו ההוא דפרק יש נוחלין דהמני' דאיכא עדים במדינת הים דאלמ' משום מיגו לא מהימן לאכחושי קלא וחזקה אלו דבריו ז"ל ומ"מ לפי זה מי שהיה מוחזק שיש לו אחים ואמר בשעת מית' שאין לו אחים נאמן אבל הרמב"ם כת' בפ"ג מהלכות יבום וחליצה שאינו נאמן ונראה שסמך לו על אותו סוגיא שבפרק יש נוחלין דאביי גופי' דאוקי הא אוקימת' הכא אמ' התם הא עדים במדינות הים וכו'. ורבא נמי מסיק ואמר זיל חוש לה ולא הסכימה דעתו ז"ל באלו החלוקים שכתבנו ע"כ והחילוקים אלו שכתב וז"ל ולענין הלכה משמע דקי"ל כר' דאינו נאמן לאסור דהאי מה לי לשקר בעדים דקי"ל הלכה כר' מחבירו ואע"ג דבפר' קמא דב"ב וביבמות פרק האשה שלום איבעיא לן אי אמרי' מיגו ואפי' במקום חזקה או לא התם הוא דמיגו שהיה יכול לטעון טענה אחרת דלא עדיף האי מיגו כולי האי אבל הכא מיגו דבידו הוא שהיה יכול לומר לעדים כתבו גט לאשתי שתהא מגורשת סמוך למיתתי מה לי לשקר כעדים דמי וא"ת והיכי אמרינן דהאי מיגו כעדים דמי והא בפ' יש נוחלין גבי זה בני נאמן מפרשינן טעמא הואיל ובידו לגרשה ואייתי למפשט מיני' דבעל שאמר גרשתי את אשתי חיישי' לה אפי' מכאן ולהבא אין מאמינין אותו שאין אומר מיגו אפי' במה שבידו לחצי טענה אבל הכא הרי בידו לפוטר מן היבום ולא מרוח לה טפי במה דקאמ' השת' ועדיין יש לדקדק הא קיימ' לן כר' נקיטי דאפי' בדמוחזק לן דאית ליה אחי נאמן לומר אין לו אחים ואלו בפ' יש נוחלין אמרינן ההוא דהוה מוחזק לן דלית לי' אחין ואמר בשעת מיתה דלית ליה אחי' אמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא דמוחזק לן דלית לי' אחי' ועוד האמר בשעת מיתה דלית לי' אחי' א"ל אביי הא איכא עדים במדינת הים דידעי דאית ליה אחי' ומסקנא א"ל רב' לר' נתן בר אמי זיל חוש לה אלמ' כל היכ' דמוחזק דאית לי' אחי' לא מהימן איהו למימר דלית לי'. ונראה לי דהתם שאני דאיכא הכא קלא דאיכא סהדי במדינת הים דכל היכא דאפשר למיקם עלי' דמלתא אפומ' דסהדי נטרינן

להו ולא מקילינן באיסור אשת איש אבל בחזקה שאין אנו יודעין שיש עדים בדבר שיהא אפשר להתברר על פיהם נאמן משום מה לי לשקר ע"כ. וכדברי האלו נ"ל עיקר וכמו שכתב הרמב"ן בספר מלחמות ולא כמו שכתב הרא"ש בשמו לומר דשינוי דאביי לאו דסמכי הוא ולומר שהוא דחוק עצמו לאוקמי מתני' כר' נתן כו'. וזה הוא דוחק בעיני מאחר דאביי גופי' לא סבירא ליה הכי ואיך מוקי מתני' בסוגיא דליתא אליבא דהלכת' גם מי דח' לאוקמי מתני' כר' נתן מאחר דהלכה כר' מחבירו אי לאו דשמעינן מיני' מהאי אוקימתא דפליגי ר' ור' נתן אי מה לי לשקר במקום עדים ונ"מ אליבא דר' דס"ל מה לי לשקר במקום עדים קאי וניחא לי' לאוקמי פלוגתייהו בהכי דליתא סתמא דמתני' אליבא דר"ע והא ראיי' שהביא הרא"ש בשם הרמב"ן כולן דחויות גם תימא בעיני על מה נדחקו מהא דאיבעי' לן בפ' האשה שלום אי אמרי' מה לי לשקר מרע לחזקה כו' הלא אינו דומה לנדון זה משום דהתם איכא למיחש אפי' את"ל אמרה אמת מכח אימ' שמא אמרה בדדמי וכמו שפרש"י לשם. אבל מ"מ קושיא זו שהקשה הרא"ש בשם הרמב"ן. מדתנן האומר יש לי בנים נאמן ואפי' מוחזק שיש לו אחים משמע אבל אי הוה מוחזק שאין לו בנים או שאמר אין לי אחים נגד החזקה לא מהימן עדיין אינה מתורצת. ואומר אני דיש לישבו דמתני' רבותא קאמר לא מיבעיא היכא שאומר להדיא נגד החזקה פשיט' דמהימן דאי לאו קושטא קאמר מה לו לשקר ולומר נגד החזקה אלא אפי' כה"ג שאינו אומר נגד החזקה והוא סובר שיאמינו לו בדיבור הקל ולא ניחא לי' לאטרוחי בגיטא או טעה בדבר ואמ' שכבר מתו אחיו ולא להאמין אפ"ה קמ"ל דמהימן להוציא' מחזקת איסו' ולהתיר' לשוק ומ"מ לא מלאני לבי להקל היכא שמחוזק באחי' ואומר שאין לו אחים שיהא נאמן לפוטר' בלא חליצה נגד דעת הרא"ש והמגיד משנה כמו שכתבתי בפ' האשה רבה סימ' כ"ו וגבי צור' דשמעת' דקאמר דמוחזק שיש לו אחים כו'. דמשמע לכאורה למעוטי. או היכא דמוחז' באחי' ואומר אין לו אחים או מוחזק באין לו בנים ואומר שיש לו בנים ונראה בעיני להכריע דבוודאי באומר יש לי בנים שמהימן אפי' מוחזק באין לו בנים לפי שהאמנתו תורה לומר שזה בנו והוא בנו לכל דבר לירושה ולהוציא ממון אפי' שלא ע"י הכרת בכורה וכמו שנכתב לקמן בפרק עשרה יוחסין א"כ כשם שנאמן לומר יש לי בנים לפטור אשתו מן היבום דאית לי' נמי מיגו אפי' אינו נאמן לומר אין לו אחי' במקום חזקה ודווקא שאומר אין לו אחים אבל אם אומר שמתו האחים נאמן במיגו שהרי אינו עוקר החזקה וכמ"ש לשם. והטור כתב וז"ל האומר זה בני או יש לי בנים נאמן לפטור את אשתו מן היבום אפי' הוחזק באחים ואפי' באו אח"כ עדים שיש לו אחים אבל אם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בנים להתיר'. אמר בשעת הקידושין יש

לי בני' וחזר ואמר בשעת מיתה אין לי בנים אינו נאמן לאוסרה, והרמ"ה כתב שחולצת ולא מתייבמת ע"כ. ויראה מדבריו דווקא שאמר יש לי בנים אפי' הוחזק באחים נאמן. אבל אי הוחזק שאין לו בנים לא. וכן אם אמר אין לי אחים והוחזק באחים אינו נאמן והיינו כדברי הרא"ש. ואני כבר כתבתי דאין חילוק ומהימן אף בכה"ג. גם מה שכתב נאמן להתירה ואין נאמן לאוסר' ולא כתב דאיירי במוחזק דאית לי' אחים ולית לי' בנים כאוקימתא דאביי כי אזל לשיטת הרא"ש ולית' כדפרישית. גם דברי הרמ"ה ליתא דקי"ל הלכת' כר' לגבי ר' נתן וכן דעת המחברים:

סימן טו

מתניתין המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל. מי שיש לו ב' כיתי בנות משתי נשים ואמר קדשתי את בתי הגדולה ואין יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות או קטנות שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות כולן אסורין חוץ מן הקטנה שבקטנות דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות. קדשתי את בתי הקטנה ואינו יודע אם קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנות שבגדולות כולן אסורות חוץ מן הגדולה שבגדולות דברי ר"מ ור' יוסי אמר כולן מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות וקי"ל ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי ופריך למימרא דר' מאיר סבר מחית איניש נפשיה לספיקא ור' יוסי סבר לא מחית אינש לספיק' והא איפכא שמעינן להו דתנן הנודר עד הפסח אסור עד שיגיע עד שיהא פסח אסור עד שיצא עד פני פסח ר' מאיר אומר עד שיגיע. ר' יוסי אומר עד שיצא. אמר ר' חנינ' בר אבדימי אמר רב מוחלפת השיטה והתניא זה הכלל כל שזמנו קבוע ואמר עד פני. ר' מאיר אומר עד שיצא ר' יוסי אומר עד שיגיע. אמר אביי מחלוקת בשתי כיתות בנות. אבל בכת אחת אפי' ר' מאיר מודה דגדולה ממש קטנה ממש ולאמצע' קורא אות' בשמה. א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא הא פסח דכי כת אחת דמיא ופליגא א"ל התם בלישנא דעלמא קמפלגי מר סבר עד פני הפסח עד קמה פסחה. ומר סבר עד דמיפני פסח, וכתב הר"ן וז"ל וסוגיין נמי בנדרים בפרק קונם הכי סלקא דמוחלפת השיטה מיהא הכא בסוף סוגיין דאמרי' דבלישנא דעלמא קמפלגי מר סבר עד פני הפסח עד קמה פסחה ומר סבר דמיפני פסחה ולפי זה לא צריכין לאפוקי ההיא דנדרים ולענין הלכה הרמב"ם ז"ל פסק בפרק עשרה מהלכות נדרי' דהאומר עד פני אינו אוסר אלא עד שיגיע שסמך לו על הסוגיא דנדרי' דאיתמרא בדוכתי דעסקינן בה דמוחלפת השיטה. ועוד דהכא והתם מסייענ' דלישנ' דמוחלפת השיטה ואמרינן והתני' וכו' כיון דקי"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי נקטינן דבאומר עד פני הפסח אינו אוסר

אלא שיגיע דר' יוסי הכי אמר. אבל הרמב"ן ז"ל פסק דאסור עד שיצא דלמסקנא דסוגיא דהכא לא צריכינן לאפוכי ואע"ג דברייתא איפכ' תני' טפי עדיף לאפוכי ברייתי' מקמי מתני' הלכך נקטינן דאסור עד שיצא דר' יוסי הכי אמר ואף שהרא"ש הסכים עמו בפ' קונם יין. מ"מ נראה לי עיקר דברי הרמב"ם דמוחלפ' השיטה דאל"כ הל"ל לתלמודא אדברי אביי השתא דאתית להכא אפי' תימא לא תיפוך כו' ומדלא קאמר הכי ש"מ דקים לי' לתלמודא דמוחלפת השיטה. ועוד אני אומר אפי' לפי מה דמשני דפליגי בלישנא לאו דווקא דבלישנ' לחוד פליגי דא"כ מאי קתני בהאי ברייתי' דכל שזמנו קבוע כו'. ופי' רש"י כגון פסח וי"ט למעוטי קיץ וקציר ובציר דאם אמר עד פני או אפי' עד שיהא אינו אוסר אלא עד שיגיע דכיון דאין משך שזמנו קבוע שזה ממהר לכלות קייצו וקצירו וזה מאח' לא מתכוון זה אלא לתחלתו משיתחילו העם לקצור ואי תלוי דווקא בלשון. א"כ מה חילוק יש בין זמן קבוע לאינו קבוע מאחר שאמר להדיא עד פני דהיינו עד שיפנה זמנו אלא אין עיקר הל' מוכח כך אלא דמסתבר לי' דמחית אינש נפשי' לספיקא אלא דבבת אחת לא מסתבר למימר הכי וע"ז אומר דפליגי בלישני דהל' נמי מסייע להך סברא לומר דמחית אינש נפשיה לספיקא אפי' בבת אחת משא"כ בעלמא היכא דלא מסייעא לישנא ואגב זה אני אומר מה שפי' רש"י היכא דאין זמנו קבוע אפי' אומר עד שיהי' אינו אוסר אלא עד שיגיע. לא נהירא דהיכא דמוכח להדי' דלישנ' כך אזלינן בהך לישנא דדווקא עד פני דאינו מוכח כל כך הוא דאיכא לחלוקי בהכי וכדפרישי'. גם בלא זאת קשה לי על רש"י מנלן לפרושי הכ' דאיירי אפי' היכי שאומר עד שיהי' אפ"ה בדבר שאין זמנו קבוע דאמרינן עד שיתחיל דלישנא דברייתי' לאו משמע כלל דאתי למעוטי באין זמן קבוע אפי' אמר עד שיהי' כו'. כי אם עד פני כו'.

סימן טז

מתניתין האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו קדשתי' והיא אומר' לא קדשתני אלא בתי הוא אסור בקרובות גדולה וגדולה מותרת בקרוביו פי' דווקא בקרוביו אבל לא בו משום אשה ובתה הוא מותר בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו. קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי הוא אסור בקרובת קטנה וקטנה מותרת בקרוביו הוא מותר בקרובות גדולה וגדולה אסורה בקרוביו. כתב הרא"ש וז"ל כתב הרמב"ם ז"ל העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה השליח ואמר לעצמי קדשתי והאשה אומרת לראשון ששלחו נתקדשי אם לא עשה השליח בעדים הרי השליח אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו

והאשה אסור בקרובי המשלח והמשלח מותר בקרובותיה ואם הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לראשון אמרה איני יודעת למי נתקדשתי אם למשלח אם לשליח אם לא הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לשני. ואם הוחזק שהוא שלוחו שניהם נותנין גט. ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס ובירושלמי בריש פירקין מצא' דברי' הללו ואינם מובנים לי דבריו דנהי דהוחזק השליח בעדים היא תתקדש לראשון הרי הוא עומד וצווח אעפ"י שהימנה השליח בפני עדי' חזרתי בי אשליחתי ולעצמי קדשתי' ובריש נמי למה מותר המשלח בקרובותיה הרי הוא אומר שעשאו שליח וגם האשה אומרת שנתקדש לו. ומאי נ"מ במה שלא הוחזק בעדים הרי הודה שעשאו שליח וצ"ע ע"כ וז"ל הר"ן בריש פירקין גרסינן בירושלמי בריש האי פירקא לא הוחז' השליח בעדים הוא אמר לעצמי קדשתי והיא אומרת לראשון השני כאומ' לאשה קדשתיך היא אומרת לא קדשתני כלומר והוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו והיא כאומרת לראשון קדשתני והוא אומר לא קדשתי' אמרה איני יודעת חזקה לשני הוחזק השליח בעדים. הוא אומר לעצמי והיא אומרת לראשון וחזקה לראשון. אמרה איני יודעת שניהם נותנין גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס ע"כ טעמא דמילת' דבשלא הוחזק בעדים משמע אין האשה רוצה להתקדש לראשון כיון שאינו כאן ואין שליחתו מוחזק ומשום הכי כשאומרה יודעת חזקה לשני אבל כשהוחזק השליח בעדים היא סומכת על שליחות ומשום הכי כשאומרה איני יודעת חוששין לראשון. ומיהו כיון שראשון לא היה כאן והשני כאן חוששין אף לשני ושניהם נותנין גט ומיהו כי אמרי' חזקה לראשון היינו לומר שהראשון אסור בקרובותיה שהרי הוי כאומר לה קדשתיך. וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות אישות דהוחזק היינו שעשאו שליח בעדים ולא הוחזק היינו שלא עשאו שליח בעדים והוא ז"ל אזל לטעמיה שכתב בפרק ג' מהלכות אישות שהעושה שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים כמו שאכתוב בסמוך בס"ד וכתב עליו הראב"ד ז"ל בהשגת וז"ל אין בלשון התוספו' אם לא עשה אלא אם לא הוחזק ולעולם שעשאו שליח בעדים אלא שלא הוחזק שעשאו שליח בעדי' שלא היו השליחות מפורסם במקום האשה. אבל הוא שאמר לה פלוני עשאני שליח בעדים לקדש אותך ולאחר שעה קדשה סתם והוא אמר לעצמי נתכוונתי והיא אומרת למשלח נתכוונתי כיון שלא היה השליחות מפורסם הראשון מותר בקרובותיה כמי שאמר לא קדשתיך שהשליח מיחה על ידו אבל כל שהוחזק בעדים אף הראשון אסור בקרובותיה שאין מחאת השליח מחאה אצלו לבטל שליחתו ע"כ וגם הוא ז"ל לטעמי' אזל שדעתו שהעושה שליח לקדש לו אשה צריך לעשותו בעדים שכך כתוב בהשגתו בפ"ג מהל' אישות. ומ"מ במה שכת'

דבקידושי סתם עסקינן שהשלי' אמר לעצמי נתכוונתי והיא אומרת לראשון נתכוונתי תמיהני שאם בידה לומר שלא נתקדשתי לו כשם שהיא מותרת בקרוביו כך ראוי שיהי' מותר הוא בקרובותיה שכיון שאין המעשה מוכיח כשהוא אומר לעצמי נתכוונתי הוי להו דברים שבלב ואם המעשה מוכיח בעצרו נמלך אחר הוכחתו ואין מקום למחלוקתן ושמא תאמר לא היא משום דכיון שלא נתקדשה אלא לאחד מהם ה"ל כאות' ששנינו סתם נדרי' להחמי' לפרושן להקל שמפני שאין בלשון נדרו אלא חרם גבוה או חרמו של ים הולכין אחר פירושו כמו שכתבתי למעלה. ואף כאן הולכין אחר פי' כל א' מהם לאיזה נתקדשה ואכתי לא דמי דהתם אין הדיבור תלוי אלא במשמעו' הנודר אבל כאן הדבר תלוי בכוונת שניהם וכל שלא נתכוונו לדבר אחד אין ממש בקידושין כלל ולא דמי לאומר לאשה קדשתיך שאסור בקרובותיה לפי ששם אומר קדשתיך בוודאי שאת הסכמת עמי בקידושך אבל כאן כיון שהוא אינו יודע שהאש' נתכוונה לו אדרבה היא אומרת שלראשון נתכוונה למה יהא אסור בקרובותיה כיון שאין המעש' מוכיח בעצמו ואין לומר שהוא אין לו לסמוך על פירושיה שא"כ אף קרוביו אין להם לסמוך עליה ולמה מותרת בקרוביו והרי קרוביו אסורין בה לפיכך נראה לי דהכא באומר לעצמי קדשתי בפירוש עסקי' והי' אומר' לראשון נתקדשתי בפירוש ויש כאן עדים שראו הקדושין אבל אינן זוכרין למי נתקדשה. והרמב"ם ז"ל סתם דבריו בפר' הנזכר ע"כ. והנה מה שהשיג על דברי הראב"ד דלא איירי בקידושי סתם יפה כתוב. גם הלשון משמע מסתמא דמכחשי אהדדי שליח והאשה ולא שחלוקתן במחשבת' דהל"ל היא אומרת לראשון נתכוונתי כו'. ומה שכתב הראב"ד דלא הוחזק בעדים קאמ' כלומר מפורסם יפה כתב לפי שיטתו ולפי מה שפי' בפ' האיש מקדש לענין שליחות בלא עדים דאזלינן לחומרא ה"נ אזלינן לחומרא ולא מיבעיא עדים וממילא אם הוחזק ולא הוחזק דקאמר בירושלמי היינו כפשוטו שעשאו שליח בעדים היינו מוחזק ואם לא עשאו בעדים אינו מוחזק והשגת הרא"ש על הרמב"ם לפי פי' הר"ן נסתלקה תמיהתו מכל. ומאחר שלא מצינו להדי' בתלמוד שלנו שחולק על הירושלמי למה לא ניזול בתריה.

סימן יז

איתמר אמר שמואל קדשתני והוא אומר לא קדשתי' מבקשין אותו ליתן גט אמר רב אם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה וכתב הר"ן וז"ל כדי להתיר להינשא מבקשין הימנו ליתן גט ומיהו אין כופין משום דאמר לא ניחא לי דאיתסר והכא איתא בגמרא דכל היכא שנתן גט אעפ"י שהוא אינו מודה בקידושיה אסור בקרובותיה כדי שלא יאמרו שהוא נושא קרובות גרושתו ומ"ה אין כופין הא לאו הכי ודאי כופין דמאי איכפת ליה

וכגון זו כופין על מדת סדום ואם נתן גט מעצמו בלא בקשה כופין אותו ליתן כתובה דגלי דעתי' דקדשה ופי' הרשב"א ז"ל דמסתברא דאם הוא חכם ויודע שאסורה לעלמא היא. ופירש שמשום הכי הוא נות' כדי שלא תתעגן אין כופין אותו ליתן כתובה אבל אם לא פירש נראין הדברים שאעפ"י שהוא יודע כופין אותו ליתן כתובה דסתם אמרו ע"כ והר"ן רצה לדקדק בענין ארוסה דיש לה כתובה אפי' לא כתב לה זה כתבתי בפר' נערה סימ' ד'.

סימן יח

איתמר אמר רב נחמן אמר שמואל המקדש בעד א' אי חוששין לקידושין ואפי' שניה' מודים וכן הלכתא ואי קשיא הא דתנן האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני אסור בקרובותיה התם דאמר לה קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למ"ה וז"ל הטור המקדש שלא בעדים ואפי' בפני' עד א' אינן קדושין ואפי' שניהם מודים בדבר ובספר המצות כת' שחוששין לקידושין להצריכ' גט אבל קידש בפני עדים אפי' לא אמר להם אתם עדי שפיר דמי ע"כ וז"ל הסמ"ג אמר רב נחמן אמר שמואל המקדש בעד אחד אין חוששין לקידושין ואפי' שניהם מודים אמנם בסוף הסוגי' אמר מאי הוה עלה רב כהנא אמר אין חוששין ורב פפא אמר חוששין ולא נפסק הלכה וראוי להחמיר כך פסק הר"ר אלייעזר עכ"ל. וכת' הר"ש בר צמח בתשובה דאפי' לדברי הסמ"ג שחוששין לעדות אחד בעדות נשים לא חיישׁ כלל ואפי' בעד אחד לא חשׁ החושׁ אלא בשׁשניהם מודים אבל אם יש הכחש ביניהם לא כמו שכתב הרשב"א וכת' עוד שאין דברי סמ"ג נכונים בזה שפסק כרב פפא וכך כתב הרשב"א לא' מן התלמידים שהיה רוצה לסמוך על הסמ"ג בזה והרי"ף והרמב"ם וכל הגאונים וכל האחרונים שאתה מחמיר על עצמך יותר מכל אלו ע"כ ומהררי"ק נמי כתב בשורש ק"א שוו כל הפוסקים לבד הסמ"ג שהמקדש בעד אחד אין חוששין לקידושיו ואפי שניהם מודים ואעפ"י שכת' סמ"ג והמרדכי שם דיש להחמיר מ"מ חזינ' סמ"ק דהוא בתראה טפי מחמיר טובא ופוסק דאין חוששין לקידושיו אפי' שניהם מודים ע"כ ומהרא"י בת"ה הורה להחמיר מאחר דבסמ"ג ובמרדכי ובהג"ה מיימוני משם חכם אחד כתבו להחמיר לפיכך אין להתיר כנגדם ואומר אני מאחר ששניהם מודים בדבר קשה בעיני ההמון להתיר בלא גט. אבל בהכחש' יש לסמוך על רוב המתירין ולא הצרי' גט ולפוסלה מן הכהונה וכתב עוד אפי' לדברי הגאונים דפסקו אין חוששין היינו במקום דלא הוי רק חד סהדא אצל הקידושין ולא יותר כלל בכה"ג אין חוששין משום גזירת הכתוב הוא דילפינן דבר דבר מממון דאין לך דבר שבערוה פחות משנים ואין קדושין וגירושין גומרין אלא על פי שנים עדים תדע דהא אפי' שניהם מודים

אינ' מקודשת אם לא שיאמרו נתקדשה בפני שנים והלכו להם למ"ה אבל אם אמרה שנעשה לגמרי בלא עדים לא מיתסרו אפילו לחומרא כדאית' בהדי' פרק האומר. וא"כ עובדא דידן דהוו תרתי סהדי אצל המעשה ואחד מעיד שנעשו קדושין בפניו ובפני חבירו ואע"ג דאסרו אמרינ' מ"מ לפי דבריו של זה הרי הן קידושין גמורין אם האמת כדבריו אף שחבירו משקר וכה"ג כ"ע מודו דחוששין וראייה מאחד אומר קרוב לו ואחד אומ' קרוב לה דודאי חוששין כדאמרי' בכמה דוכתי. אמנם י"ל דהתם איירי בענין זה דכמה סהדי הוו התם והלכו להם למדינת הים רק אלו השנים לפנינו ונתחלקו זה אומר כל העדים שהלכו למ"ה ראו שהי' קרוב לה וזה אומר קרוב לו. אבל בעובדא דידן שלא היו רק אלו השנים עדים והאחד מכחיש איכא למימר לעולם אין חוששין וכך השיב לי א' מן הגדולים דלעיל דכיון דראובן אינו יכול לקיים עדותו אלא בראיות שמעון דסהדותא וראייות דידי' לחודי' לאו כלום היא וא"כ הואיל ושמעון מכחיש לא מהני ודמיא להא דכתבו האשר"י בפ' הניזקין ומרדכי פרק האשה רבה בביאורי חלוקי דנאמנות דעד אחד דאם אמר עד אחד טבל שלו מתוקן אמרו לו היאך אומר אמרתי לפלוני לתקנו והלכו ושאלו לאותו פלוני ואמ' לא תקנתי הרי זו בחזקת טבל אע"ג דבכל מקום שהאמינה תורה עד א' הרי כאן שנים כיון שזה מודה שלא תיקנה הוא אלא אמר לזה לתקנו והוא אומר לא תקנתיו הרי זה טבל גמור ע"כ הא קמן דכיון שזה תולה הדבר בחבירו וחבירו מכחיש לו ואמר שלא אמר לו מעולם לתקן מהימנין לזה שהעדות נתלה בו וכה"ג אמרינן פ' המדיר פלוני חכם טהר לי את הכתם ואזל ואישייל ואשתכח שיקרא. וכה"ג אית' נמי התם פלוני כהן תיקן לי' את הכרי ואזל ואשייל ואשתכח שקרי ונראה דמהכא דייקו הגאונים וחולקי' דהתולה תיקונו בחבירו וחבירו מכחיש לו חבירו מהימן. אמנם באשר"י מייתי הירושלמי דכל הנהו אישתכח שיקרא איירי בעדים דווקא שהכחישוהו אבל החכם או הכהן לא מהימנ' כנגד' להכחיש' וכת' האשר"י דהכי מסתברא דאין להפקיע ממון כתובה בעד אחד אלמא שהיתה תולה תיקונה בחכם וכהן הואיל והוא מודה שלא תיקנ' אלא שאמר לחבירו לא מהימנ' כנגדה כדי לאפוקי ממון מחזקתן. ומ"מ שפיר דייקי רבנן לענין טבל דהתם אדרבה העמיד טבל על חזקתו והרי הוא עדיין טבל גמור הואיל והוא מודה שלא תיקנ' אלא שאמר לחבירו לתקנו ובנדון דידן נמי איכא למימר משום חומרא דא"א להאמין לעד אחד שהוא וחבירו ראו ושמעו בקידושין ולא ניחוש בהאי אי חבירו שהוא תולה בו מכחיש כיון דלא סברא ברורה זאת כדמוכח מן הירושלמי דלעיל אמנם כי דייקי בתוספ' פ' שני דכתובות לא צריכא בעובדא דידן לכל הני טעמא אהא דקאמרינן עד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה תרווייהו

בפנויה קא מסהדי'. ומקשה אמאי לא תינשא לכתחילה דנוקמא אחזקת פנוי' ומתרצי' דמיירי שאנו יודעין שזרק לה הקידושין אלא דלא ידענ' אי הוה קרוב לה. א"נ איירי בנרות דולקות ומטה מוצעת כו' וכה"ג איתרע חזקה ועובדא דידן ליתנהו הני צדדין ולכך מוקמינן אחזקת פנויה ולא הארכתי אלא כדי לבאר חילוקי' שיש בהן נפקותא במקום אחר עכ"ל ותכלית התשובה משמע אפי' אם תאמר שחוששין להחמיר במקדש בע"א כה"ג ליכא בזה חששא כלל מאחר שתולה העדות בחבירו וחבירו מכחישו. אלא שיש לו להקשות על דברי מהרא"י מאי הביא ראייה מכל הני עובד' היכא דתולה עדותו בחבירו וחבירו מכחישו דמהימן חבירו היינו היכא שתולה כל הענין בחבירו ובלתו חבירו אינו מתוקן כלל אבל הכא גבי קידושין אם נאמר להחמיר להצריך גט בעד א' נהי דחבירו מהימן לומר שלא היה לפניו זה המעשה ולא ראה הקידושין מ"מ הוא אומר שראה והוי קידושין בעד א' וכן משמע מתשוב' הרשב"א שבכה"ג אין להתירו אלא מכח דאין חוששין לקידושין בע"א שכת' וז"ל אותו העד שהעיד שבפנינו נתקדשה כיון שהאחרים אומרים שלא נתקדשה בפניהם אין חוששין לו דלא הוי אלא חד וקי"ל דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושיו ע"כ ונ"מ לפי מה שכתבתי היכא דשניהם מודים שקשה להתיר בלא גט היכא ששניהם היו מודים בדבר אבל בהכחשה גמורה שבא עד א' ואמר שלא היו שם קדושין כלל אלא דרך צחוק והיתול פשיטא דעד א' בהכחשה לא מהימן כלל דלא גרע מעד א' אומר נתקדשה ועד א' אומר לא נתקדשה דמותרת לכ"ע מצד הכחשה אפי' אי הוי חוששין לקידושין בעד א' אבל מצד הכחשה של האשה נראה בעיני דלא איכפת לן מידי בהכחשה שלה ולא כמו שכתב הרשב"א דאפי' למ"ד חוששין לקדושין בע"א היינו דווקא כששניה' מודי' כו' אבל לא בהכחש' האשה. לא נהירא מדאמרינן בסוגיא למ"ד אין חוששין לקידושין אפי' שניהם מודים משמע דבשניהם אינם מודים איכא נמי מאן דס"ל דחוששין ואף שיש לדחות דלעולם כשהיא מכחישו אינה מהימנ' אלא דאיירי בענין שאינה מכחישה וגם אינ' מודית לו ומ"ה נופל שפיר אפי' שניה' מודי' אין חוששי' וכמו שתמצא לקמן בדברי מהרא"י סברא זו וז"ל ועד א' בהכחשה לא מהימן אפי' היכא דליכא סהדי אחריני דמכחיש לי' אלא דהאשה לבד מכחשתו לא מהימן והכי אית' בפ' האומר בקידושין גבי אשה ושני אנשי' וחבילה עמהם וכו'. אלא לאו בעד א'. ותסברא עד א' בהכחשה מי מהימן ופרש"י עד א' בהכחשה דאיכ' חד סהדי דמכחש' לי' מי מהימן ואפי' לא מכחישה לי' איהי ליכא למ"ד והאמר עד א' לא קם באיש אלא לשבועה והכא לא שייכי שבועה הא קמן דאין עד א' נאמן בהכחשה ואף אין שום אחד מן הגדולים השיב על ראיי' זו. דשאני התם דעדות מוכחשת היא דכל

חדא מהנהו שני אנשים אית לי' חד סהדי דנתקדשה לו וא"כ ודאי חד מינייהו שקורי קא משקר לכך לא מהימן דל' רש"י לא משמע הכי כלל וק"ל. אמנם בפ' שני דכתובות משמע דעד א' מהימן בהכחשת האשה דקאמר התם תרגמא בעד א' אומר נתקדשה ועד א' אומר לא נתקדשה בפנויה קא מסהדי והאי דאמר נתקדשה ה"ל חד ואין דבריו של א' במקום שנים משמע הא לאו הכי צריכה גט על פי עד א' ואפי' אם נשאת תצא כדאית' התם וע"כ איירי התם במכחשתו דאי היא מודה לעד א' האומר נתקדשה אמאי לא תצא דשווי' נפשה חתיכא דאיסור' וכן יש להוכיח מן התוספו' שם. ויש לדחות דלא איירי לא במכחשתו ולא במודה אלא שגם היא מסופקת באיזה ענין שהוא אם נעשו קידושין כל עיקר ובדרך זה לא איתר' חזקתו בההיא דספק קרוב לה דכיון דודאי נזרקו לה קידושי' אמרי' דאתרע חזקתו וצריך עיון התם בתוס' כו'. ובעיני נראה פשוט דעד א' נאמן אף כשהיא מכחישתו לאוסרה על אחרים אבל להוציאה מבעלה דבכה"ג כ"ע מודו דאין דבר שבערוה פחות משנים וכמ"ש התוס' בשם וכגון שהיא בחזקת א"א וכמו שפי' התוספו' שהיו נרות דולקות ומטות מוצעת שעומדת לקדש כדאית' בתוס' ושאר שינויי כמו שכתבתי לשם בסי' ל"ג. אבל כל שהיא בחזקת פנויה לא מסתבר כלל שיכול לאסור. ומה שמשמע מפי' רש"י דאין עד א' נאמן באיסו' כלל כשהיא מכחישתו. ואעפ"י דהתם ליכא חזקת פנויה כלל שהרי באה עם שני אנשים וכל א' אומר אשתי היא ואנו לא היינו מכירי' אות' ומן הסתם הסברא נותנת שהיא אשת של א' מהן ולא שתהא היא פנויה והן עבדי' שלה ואפ"ה אין עד א' נאמן כשהיא מכחישתו שאמת שכך יראה מפירושו. אבל מ"מ מי הכריחו לפרש כן דל' עד א' בהכחשה משמע כפשוטו שהעדים מכחישתו וכמו שפי' רש"י גופא אלא שלרווח' דמלת' בא לפרש שאפי' בלא הכחשת העד השני לא מהימן בהכחשתו ומניין לו כל זה דלכאורה נר' שמוכח התם בפר' שני דכתובות דעד א' הוי נאמן על אחרים היכא דליכא חזקת פנויה אי לאו עד שני דמכחישו ועוד אני אומר דאפי' נאמ' דדברי רש"י קיימי' וכל דבריו דברי אמת וצדק דאפי' בלא הכחש' העד שכנגדו לא הוי מהימן חד סהדי לאוסרה היינו קמייתא דהתם דהוי שני אנשים וכל א' אומר אשתי היא. מכחשי' הנהו תרי גברי אהדדי והיא מכחשת שניהם א"כ אפי' הוי חד סהדא לא הוי מהימן בהכחשתו אבל היכא שאינ' מוכחש כבר אלא מדידה אפשר דהוי מהימן לאוסרה ולא תינשא עד שתקבל גט היכא דלגבי חזקת פנויה ונ"מ אפי' לפי מה דקי"ל דאין חוששי' לקידושי' בעד א'. אבל איכא עד א' ומעיד שנעשו הקדושי' בהנהו שני' ואין איש מי שמכחישו אלא היא דעתי נוטה שנאסרת לאחרים עד שיתן לה גט אם לא שיש לה חזקת פנויה עיין במה שכתבתי בפרק שני דכתובות סי' ל"ג:

סימן יט

מסקינן בסוגיא הא דאין חוששי' לקידושי' בע"א אפי' שניהם מודים משום דילפינן דבר דבר מממון דכתיב התם ע"פ שנים עדים יקום דבר וכתיב הכא כי מצא בה ערות דבר ופרכינן מה להלן הודאות בעל דין כמאה עדים דמי דכתיב אשר יאמר כי הוא זה הרי שסמך על מקצת הודאתו אף כאן נימא דהודאות בע"ד כמאה עדים דמי ומהדרינן התם לא קא מחייב' לאחריני. וכתב הר"ן כלומר אינו חב לאחרים בהודאה זאת שאין נפסד אלא הוא אבל הכא קמחייבי לאחריני שהוא אסור בקרובותיה והיא נאסרת בקרוביו כך פירש"י ז"ל ואין צריך אלא משום דאסור לה אם כו'. וחוץ לכבודו לא הבין דברי רש"י שהוא סובר שרש"י קאי אהיכ' שהו' אומר קדשתיך כו' וזה אינו דאין זה קרוי הודאות בע"ד שהרי בעיקר הודאתו אינו מודה על עצמו וחייב שהרי יכול לישא אשה אחרת עליה אלא שנאסר בקרובותיה ועוד מה שפי' שמחייב לאחרים הוא שהו' נאסר בקרובותיה אדרבה זה הוא עיקר מחייב לעצמו הוא אלא רש"י ס"ל הא דקאמרת הודא' בע"ד והיינו כשהיא אומרת קדשתני כו'. דהוי שפיר הודא' בע"ד על עצמו שהיא נאסרת אכ"ע ואפ"ה אינה נאמנת להחזיק א"א ממש שהרי היא מחייבת לאחרים שאם נאמינה הרי הוא יאסר בקרוביה ובמה שהיא אסורה בקרוביו נמי מחייבת לקרוביו במה שאסורים בה אפי' אחר שיגרשנה בעלה או ימות אבל מה שהשתא קודם שיגרשנה אסורה על כל העולם אין זה קרוי חב לאחרים אלא לעצמה וזהו הודא' בעל דין כדפרי' והא דמהימנ' שאין דבר ערוה פחות משנים כתב הר"ן וז"ל ומיהו אמרו בשם הרמב"ן ז"ל דדוקא קידושי כסף וביאה הוא דלא מהני בלא סהדי אבל קדשה בשטר שהוא כת"י אעפ"י שאין עליו עדים מהני דכשהיא מוציאתו כאלו יש עדים בדבר דמי דהא לשווייי' שריא לא בעי עדים לדידן דקי"ל כר' אליעזר אפי' עידי מסירה כרתי ובגירושי' נמי אעפ"י שהוא דבר שבערוה מהני בדיעבד דהא כתב שכת"י ואין עליו עדים היא א' מג' גיטין פסולין שאם נשאת הולד כשר כדאית' בפ' המגרש. וה"נ אם קדשה בשטר מקודשת והביא ראייה מדאמרינן פרק ד' אחים כיצד ספק קידושין זרק לקידושיה ספק קרוב לו כו' ספק גירושי' כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי אלו ספק גירושין ואמר רבא כל שיש בקידושין יש בגירושין יש בגירושין שאין בקידושי' וזה דקידושי' למעוטי זמן ומדלא מסיק אלא זמן ש"מ דכת"י בלא עדים כי היכי דאיתי' בגירושין איתיה בקידושי' ע"כ ודברים אלו כאלו נתנו מסיני ואיירי כשהיא מודה בדבר אבל כשהיא כופרת פשיטא דלית כאן בית מיחוש אפי' חתום עליו ג"כ עד אחד שהיה במעמד הקידושי'. וכתב הרשב"א על אחד שהוציא קול שקידש

את פלונית והוציא שטר חתום בעדים שקידשה כל שטר שלא נעשה ברצון המתחייב אינו אלא כפנקס דעלמא ומפי כתבם ולא מפיהם הוא וזהו שאומרו מודעא בפני שנים וצריך לומר כתבו ואם כתבו שלא מדעתו אין עדותן עדות כדאית' בפ' זה בורר וה"נ אם כתבו העדים וחתמו שלא מדעת המתקדשת אין סומכין על עדות זה עד שיבואו ויעידו בפיהם ואין אומרים בזה חזקה ידעי ולא חתמי עד שאמר' להם חתימו דאנן סהדי דלא ידעי וה"ל כאידך מודיתא דהתם דלא הוה כתיב בי' במותב תלתא כחדא הווינא כו'. עד כל כה"ג חיישי' לב"ד טועים וצא ושאל לכל מי ידעי הא ובאמת לא ידעי ולפיכך צריכים אלו לבא ולהגיד מפיהם. וכ"ש כאן שרגלים לדבר שהמקדש והעדים עשו שלא כהוגן להתעולל בבנות ישראל עכ"ל. ובעיני נראה קשה להתיר'. בלא גט דס"ס איכא שטרא ואין ראיה בידינו לפוסלו ולב"ה צריכה גט מפני הלעז והמרדכי נמי כתב בפ' דיני ממונות וז"ל נשאל ר"י על אחד שהטעה להעיד עדות שקר והשביע להעיד שקידש אשה אחת ולבסוף חזר בו א' מן העדים והשיב ר"י להצריך גט להסיר הלעז ולולי כן לא היתה נזקקת לכך כי מן הדין יש לפוטרה בלא גט כי העדים שבאו לאוסרה צריכי' דרישה וחקירה הואיל והיא מכחישתן וכל זמן שלא נחקרה עדותן יכולין לומר אנוסים היינו כדתניא בתוספו' ועוד כי זה המעשה שייך לדין מרומה וכל דין מרומה צריך דרישה וחקירה ע"כ עוד כתב הרשב"א בתשובה שנינו בפ' האומר האומר לאשה קדשתיך בפני פלוני ופלוני והיא אומרת לא קדשתני היא מותרת בקרוביו. ואע"ג דמשוה לה חתיכ' דאיסור' בקרוביו אין חוששי' לו כלל לפי שהי' בחזקת היתר להם ואפי' הוציא קול בעיר שהיא מקודשת לו אין חוששין לקול זה וכדאית' בסוף פ' המגרש ואעפ"י שאומר שיש לו חתומים בשטר שהוא קדשה בפניהם אין חוששי' ומתירין אות' מיד להינשא כההוו' דאומר לאשה קידשתי' שמתירין אותה מיד ואין חוששין לזה שאומר שיש עדים אלא שהלכו למדינת הים ואמרי' בפרק ב' דכתובות והאיכא עדי' במדינת הים כלום' עידי טומאה ואומרו עידיה בצד אסתן ותיאסר ואפי' יוצ' זה שטר חתום בעדים ונתקיים השטר עפ"י שנים עדים דעלמ' מחזיקין אותו במזוייף כיון שבאו אותם שנים ואמר שלהם אמר לזייף אותו וכדגרסינן בפ' אלו נערות האי שטרא ריעא לא מגבי' בי' וכו' כיון דמיהדר אזיופא זיופי זייף אותו וכדגרסינן בפ' אלו נערות. וכתב אע"ג דהתם לא אמרינן אלא דלא מגבי בי' דמשמע הא מיקרע לא קרעינן ודכוותיה הכא לא שרינן לכתחלה לא היא דהכא בחזקת להיתר לעלמא היא ואם אתה אוסרה לעלמא הרי אתה מוציא מחזקתה ע"י שטר זה דריע וכאלו נגבה בו ותוציא ממון מחזקת בעליו ועוד דכיון שנתיר אותה עכשיו קודם שיוציא השטר ונשאת בבירור אמרי' לא תצא מהיתר' הראשון וכל שאין

מוציאין אות' לאחר שנשאית אפי' נשאית לא תצא מהיתרא הראשון וכדאמרי' בפר' ב' דכתובות ופ' האשה רבה ונ"מ דכל שלא באו עידי השטר ממש נאמנת היא לומר שטר מזוייף הוא דאי בעי אמרה גירשתני ומותרת להינשא על פיה באומרת גירשתני וכדמשמע בשלהי נדרים ופרק התקבל אע"ג דמיגו במקום עדים לא אמרינן אי אתו עדים גופייהו דחתימי בשטר אבל הכא ליכא עדים דאמר מזוייף ולענין גדלותו שאמר שחזר אחריו לזייף השטר מסתברא שחייב נאמן וכאותה ששנינו בפר' האומר בני זה בן י"ג שנים ויום אחד נאמן לנדרים ולערכין וכו'. אבל לא למכות ולעונשין ועדות זו לא למכות ולא לעונשין היא עכ"ל עוד כתב הריב"ש בסימ' קכ"ג על אשה שיצא קול שנתקדשה והוציאו קול עליה שיש עדים בדבר אלא לא הרחיקו יותר ממהלך ב' ימים ועתידים הם לחזור והיא מכחשת ואומרת שלא נתקדשה והמקדש אומר יבואו עדים ויעידו נראה שקול זה לא הוחזק בב"ד בשום א' מהדרכים שנאמרו בה אלא שהאיש אמר על האשה ההיא שהוא קדשה בפני עדים שהלכו להם והוא המוציא קול והיא מכחשת אותו ולכן אין ממש בדבריו ואין מעכבין אות' מלינשאה והיא תחוש לעצמה. וכ"כ הר"ש בר צמח בתשובה דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים בין מקום קרוב למקום רחוק והיינו ממש ההיא דבפ' קידושין והא איכא סהדי ואמרינן השתא מיהי ליתנהו קמן ואפי' אביי ורבא דחיישי דוקא התם שאינו עדות בקידושין אלא אי שוה פרוטה מיהו למעשה הכל תלוי ומסור לדייני' יראי שמים אם רואים שיש ממש בטענותיו בין כך ובין כך. יכולין ב"ד להחרים כל מי שטוען דבר שאינו א"נ יכולין לכוף אותו מיד לגרש אם רואים שיש צורך בדבר זה וכ"כ הרשב"א בענין אשה שיצא עליה קול מקודשת שמחרימין על הטוען דבר שאינו עוד כת' שכופין אותו לברר טענותיו או לגרש ומוכח לה מדאמרינן בפר' בתרא אבא פסק ילי או כנוס או פטור ה"נ אומרת איני מודה בדבר אתה ברור או גרוש וכ"ש בענין זה שאין כאן קול כלל אלא טענותו בלבד. וא' שעומד בדיבורו וקבל עליו החרם כופין אותו לברר טענותיו או לגרש תוך זמן קרוב או לפטור מיד והכל מסור לב"ד יראי שמים:

סימן כ

פסקא כתב הרא"ש והרשב"א בפ' הזורק מסתברא כגון שראה הוא את העדים אבל אם ראו אותו שנים מן החלון והם רואים ואינם נראים לו אינ' צריכה ממנו גט לפי שאדם יודע שהמקדש בינו לבין עצמו שלא בפני עדים אעפ"י ששניהם מודים אינ' מקודשת הלכך כשבעל זה לא לשם קידושין בעל אלא לזנות בעלמא. וכ"כ בשמו הר"ן בפ' מי שאחזו והרב המגיד בפ"ג מהל' אישות ובפ' י' מהל' גירושין וכ"כ הריב"ש בסימ' רס"ו

על עדים שהעידו שהכמין אותם המקדש בחדר אפל ומשם ראו מעשה הקידושין כיון שהאשה לא ראתה שם עדים בשעת הקידושין אין לחוש להם דכל שאינו רואה שיש שם עדים אינ' ראייה שהיא מקבלת אותה לשם קידושין ואף אם שמעו מפיה שהיא מקבלת אותם לשם קידושין אינה ראייה שנתרצית בקידושין אלא שאומרת כן מפני שסבורה שאין שם עדים ויודעת שהמקדש בלא עדים אין חוששי' לקידושין וכ"כ הרשב"א בפ' האיש מקדש גבי ההיא דאמרי' דלא בעי' אתם עדי בעידי קידושין וז"ל ודוקא כשקדשה בפני שנים שהיא אצלם אבל בבאין לה עדים מאחורי הגדר והיא אינ' מרגשת בהא לא דדלמא אי ארגשיה היא בהו לא מקבלה קידושין אלא השתא דסברה דליכא סהדי מקבלתן משום דמידע ידעי דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושיו ורצתה לשחק בו וכן הסכימו האחרונים ז"ל ובסימ' ו' כתב על דברי הרשב"א הללו שהודו לו כל המפרשים הבאים אחריו. וכתב הרשב"א בתשובה בסי' תש"פ בשנים שהיו עומדים מאחורי הגדר בבית א' ושמעו שאמר ראובן ללאה התקדשי לי באתרוג אבל לא ראו נתינה ממש ואפי' ראו האתרוג יוצא מתחת ידו אין כאן חשש כלום ואפי' היא מודה שלקחתו לשם קידושין דעדות ראייה ממש בעינן. ובסימ' אל"ף קע"ט כת' על אשה שהעידו שהכניסה ידה בחור שבכותל החוצץ בינה לבין מקום שהמקדש והעדים עומדי' שם ונתן המקדש מעות בידה וקדשה בהן והאריך בדבר. אבל אם קידש בפני עדים אפילו לא אמר אתם עדי שפיר דמי וכן כתב הרמב"ם בפרק ג' מהלכות אישות והכי איתא בפרק האיש מקדש:

סימן כא

גרסינן בפ' זה בורר אמר רב נחמן חשוד על העריות כשר לעדות אמר רב ששת עני מריה מ' בכתפי' וכשר אמר רבא ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהו' פסול בין לאפוקי בין לעיולי כך היא גירסת הרא"ש והרי"ף והיא עיקר ולאפוקי מגירס' העיטור דגרס לא אמרן אלא לאפוקי אבל לעיולי לית לן בה כאשר כתבתי לשם בסימ' י"ד. מצאתי כתוב תשובה והקאר"ו הביאו וז"ל מעשה בא שקידשו בפסולי עדות והתירה ר' חיים הארוך וחלקו עליו חכמי טלטו"לא וגזרו עליו נידוי שיחזר בו מפני מה שהעידו על אותם עדים שעברו על שבועתם אם היה שבועות ביטוי בענין כשנשבעו לא יצתה שבועה מפיהם לשקר לדעת הרי"ף והרמב"ן והרמ"ה כשרים הם ואפי' לר"ת שפוסל גם בזו מודה הכא שצריכה גט שאינו פוסל מן התורה אלא מי שעבר עבירה דשייך בה מלקות ואעפ"י שלא התרו בו אבל שבועו' ביטוי שנשבע לפרוע ולא פרע לא שייך בה מלקות דהתראות ספק היא שיכול לומר עדיין יש לי שהות לקיי' שבועתי וכ"כ הרב רבינו משה בר מיימון

ז"ל וסמ"ג איזה רשע כל שעובר עבירה שחייב עליה מלקות זהו פסול לעדות מן התורה וכו' וגם על חילול שבת אם עבר על מוקצה או אפי' על הוצאה בזמן הזה אין פוסלין אלא מדבריהם וצריך הכרזה וכאן לא הכריזו עליו ומספק אין לנו לפוסלו כי שמא לא חילל שבת אלא בשל דבריהם ואפי' הכריזו עליהם המקדש בפסולי עדות של דבריהם מקודשת ועוד אפי' פסולי עדו' דאוריית' אם לא נתקבלה העדות פיסולם בפניהם עדות הפוסלים בטילה ומי שהורה להתירה אם ידע שלא נתקבלה עדות פיסולם בפניהם ראוי לנדותו ולהחרימו ולקללו ולהענישו אם לא יחזור בו כיון שיצא קול שנתקבל עדות פיסולם שלא בפניהם היה צריך לחקור אחר הדבר. ע"כ והנה מה שכתב משבועות ביטוי כתבתי לשם המסקנא בסי' י"ח. ועיקר התשובה אמיתיות היא שלא להתירה בלא גט אם לא בדקדוק יפה שהם פסולי דאורייתא ממש. עוד מצאתי בתשובה בשם הר"ש בר צמח וז"ל מי שקידש בת קטנה שלא בפני אביה והעדים קרובים זה לזה מצד האם שאפי' הרמב"ם שסובר שפוסל קורב' האם אינו אלא מדרבנן יודה שעדות בטילה משני טעמים הא' שאפי' יהי' פיסול זה כשארי פסולי עדות דכבנן ונאמר שחוששי' לקידושיו הכא כיון שהיתה קטנה שלא לדעת אביה אין כאן חשש קידושי תורה. ואפי' לרש"י שסובר שאם נתרצה בפירו' חוששי' לקידושין אפ"ה אין כאן חשש קידושי תורה שאנו צריכי' לשמוע מפיו שנתרצה וכיון שאין כאן קידושי תורה אפי' יודה לרבים לכה"ג דתקנו רבנן קידושין לקטנה אפ"ה יאמר כאן שאין זו מקודש' לפי שקידושי דרבנן בפסולי עדות דרבנן הם וליכא מאן דחייש להו. והטעם השני שמה שכתב הרב דפסולי קרובים הבא מדרש' הוא מדרבנן מפני שסובר בכל מדרש חכמים שאינם קרויים דאוריית' אינו שהם מדרבנן אלא שהם קרוים מדרבנן לעניין שאינו נכללים בדברי ר' שמלאי לענין מנין המצות. אבל מ"מ דין תור' הם וא"כ המקדש בפניהם אינה מקודשת ע"כ. ואנו כבר כתבנו בפרק זה בורר דלית' לדברי הרמב"ם כלל שחולק בין קרובי האם לקרובי האב:

סימן כב

פסקא להפקיע קידושיה בענין שלא תבא בנות ישראל לידי תקלה וקלון כת' רבינו ירוחם בשם הרשב"א שכל ציבור יש להם כח לעשות הסכמה ביניהם דכל מאן דמקדש בלא עשרה שלא יהיו קידושיו קידושין והריב"ש כתב בתשובה סימ' שצ"ט שיכולים הקהל לתקן שכל מי שקידש שלא בידיעת נאמני הקהל ובפניהם ובפני עשרה יהיו קידושיו מופקעים ובטלים ומעתה ובאותה זמן מפקיעים הקהל כסף או שוה כסף שיקדש בו. והמקדש כנגד תקנתם זו אין קידושיו קידושין ואינה צריכה גט זהו היתר אומר להלכה אבל למעשה הייתי חוכך להחמיר ולא הייתי סומך על דעתי זה לחומר הענין להוציאה

בלא גט אם לא בהסכמת כל חכמי הגלילות כי היכי דלימטין שיבא מכשורא עכ"ל. וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' אלף ר"ו ששורת הדין רשאין לעשות כן ובלבד שיסכימו בכך אנשי העיר. ואם יש ת"ח שם צריך לעשות מדעתו ומעשה בעירינו ודנתי בדבר לפני רבותי ומורי הרמב"ן הודה לדברי. ומ"מ צריך עוד להתיישב בדבר עכ"ל. והקאר"ו כתב בשם הר"ש בר צמח וז"ל בתקנות הפקעת הקידושין לא נעשה בה מעשה וכ"כ א"א בתשובה. והרשב"א בסימ' תקנ"א כתב וז"ל אילו רצו לתקן הקהילות או כל קהלה וקהלה לגדור בפני תקלות שלא יעשו תקנה במעמד כולם ויפקיעו מעתה ועד עולם או עד זמן שירצו כל ממון שינתן לשום אשה מקהלם הפקעה גמורה הפקר גמור אלא אם כן תקבלם האשה מדעתה ומדעת אביה או בפני פלוני ופלוני וכן מצאתי לרב שרירא גאון שכן נהג הוא ואבותיו ואמר לצבור אחד לנהוג כן וכן ילמוד אדם בתוך ביתו וילמוד לנערותיו לאסור על עצמן ע"ד המקום וע"ד הרבים בלא שום פתח היתר וחרטה כל ממון שינתן לה בתורת קידושין אפי' תקבלם מדעתם אם לא בפני פלוני ופלוני וכן אני הודעתי פעמים לבנות עירינו עכ"ל הרשב"א. ובסי' תר"ב כתב אשה שנדרה הנאה מראובן ואמרה כל נכסי פלוני עלי כקרבן ואח"כ בא אותו ראובן וקדשה נראה בעיני פשוט שאינה מקודשת וכן הנהגתי אני במקומי להסיר המכשלות מפני הרמאין. ומה ששאלת אם אמרה כל שיגיע לידי משל פלוני באיזה צד הרי הקדש תכף שיגיע לידי בזה אני חוכך לאיסור וה"ל ספיקא בדאורייתא וצריכה גט עכ"ל. והנה משמע מדבריו האחרונים שאפי' למעש' יש תיקון לפוטרה בלא גט וכן נר' עיקר דנהי דאין כח בידינו להפקי' קידושי' מכח הפקר ב"ד דלא אלימי וחשיבי בתי דינין דידך (אין כח) ויש כמה בתי דיני' מקולקלים שיבואו להתיר הערוה שלא כדין אבל כל מה שאסר עלי' הנאה פשיטא שאינה מקודשת אם לא כשאמרה שיהא הקדש תכף בבואה לידה בזה נפל הספק באולי מדידה מקדשת ובהנאת ממון זו כשיכולה להקדיש היא מתקדשת.

סימן כג

מסקינן בסוגיא שנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם זה אומר זו אשתי וזה עבדי וזה חבילתי וזה אומר זו אשתי וזה עבדי וזה חבילתי והאשה אומרת אלו שנים עבדי וחבילה שלי צריכה שני גיטין וגובה כתובתה מן החבילה. ה"ד אי דאית לי' סהדי להאי ואית לי' סהדי להאי מי מצי אמרה אלו שני עבדי וחבילה שלי אלא לאו בעד אחד ותסברא עד א' בהכחשה מי מהימן ופי' רש"י שאינו נאמן אפי' לא מכחישה וי"מ דווקא מה שהעד מכחישו כתבתי הכל באריכות לעיל סי' י"ח ומדפריך אעד א' ולא פריך היכא דאיכא תרי ותרי ומכחישו אהדדי משמע דבכה"ג לכ"ע אסור וצריכה גט משניהם אפי'

היא נמי מכחישתה ועיי' בפ' שני דכתובות סי' ל"ד. ומשני אלא למישרי לעלמא דכ"ע לא פליגי דשרי והכא ה"ק צריך שני גיטין לגבות מן החבילה ור"מ היא דאמר מטלטלי משעבד לכתובה וכת' הרא"ש מדברי התוספו' ונראה דביתמי אפי' ר"מ מודה דמטלטלי דידהו לא משתעבדי בכתובה דאי לא תימא הכי נמצא סברת ר"מ ורבנן הפוכה דלר"מ עדיפא כתובה מבעל חוב דמטלטלי דיתמי משתעבד לכתובה ולב"ח לא משעבדי ולרבנן גרוע כתובה מב"ח דמטלטלי דיתמי משתעבד לב"ח ולכתובה לא משתעבדי' אלא ודאי מיתמי כ"ע לא פליגי דלא משתעבדי ולא פליגי אלא מיניה וקשה דהא מטלטלי דמתנה גביא לר"מ כדמוכח בפר' נושאין על האנוסה גבי יש מוכר את אביו להגבות לאמו כתוב' ומוקי לה כרבי מאיר דאמ' מטלטלי משתעבדי לכתובה אלמא אלים כח יתמי מכח מתנה דמטלטלי דיתמי לא גביא אפי' לר"מ ומטלטלי דמתנה גביא. ובפרק נערה שנתפתתה סימ' כ"ד הארכתי לשם כל הצורך. תו מסקינן בסוגיא מר זוטרא ורב אדא סבא בריה דרב מרי בר איסר פליגו נכסייהו בהדי הדדי אתו לקמיה דרב אשי אמרו לי' פי שנים אמר רחמנא דאי בעי למיהדר לא מצי הדרי בהו ואנן לא הדרי או דלמא לא מקיימי מילתא אלא בסהדי אמר להו לא איברו סהדי אלא לשקרי וכתב הרא"ש בפ"ק דסנהדרין כתבתי דקנין בלא עדים מהני היכא דשניהם מודים והא דאמר בפרק חזקת הבתים קנין בפני שנים לאו דוקא ה"ה בינו לבינו אלא נקט בפני שנים משום דבעי למימר אין צריך לומר כתובו ע"כ. ולא דק כי לא כת' לשם מידי בפר' חזקת הבתים סי' ס"א כתבתי שם כל הצורך:

סימן כד

איבעיא להו זינתה אשתו בעד אחד ושתק מהו אביי אמר אסורה לו ורבא אמר הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים. וכן הלכת'. ואיירי באומר זינת' לפניך או היה לך לידע דאל"כ אפי' אביי מודה דהא שתק ולא מהני כלל וכמי שנפרש בפר' הניזקין בשם הריצב"א ואפ"ה פליג רבא משום דאין דבר שבערוה פחות משנים. וכתבו התוס' וא"ת כיון דשותק ושתיקה כהודא' דמיא למה לא תיאסר עליו וכי לא יוכל לעשות עליו חתיכא דאיסורא וי"ל דקסבר רבא דטעמא דשותק מהימן לאו משום שתיקה כהודאה דמיא אלא משום דאיכא רגלים לדבר מהימני לי' וכיון שאין האיסור מכח עדות הבעל אלא מכח עדות העד לא מהימני ליה דע"א אינו נאמן בדבר שבערוה. ומ"ה בשאר איסורין כגון אכלת חלב או נטמאו טהרותיך לפניך אפי' רבא מודה דשתיקה כהודאה דמיא וה"מ בדי' אדם אבל בבא לצאת ידי שמים אי מהימן לי' כבי תרי מחוייב לאפוקי ויהיב לה כתובה וכדמוכח מעובד' דההוא סמיא כו' ועיקר הדב' בפ' שני דיבמות סי'

וגרסינן נמי בכתובות אין אשה נאסרת על בעל' בעד א' אלא בשני עדים ובקינוי וסתירה אפי' בעד א' ע"ש סימן ט"ז. כתב הרי"ף והרא"ש אחריו תנן התם בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאות ונוטלת כתובה האומר טמאה אני לך השמים ביני ובינך ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנ' עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומרת טמאה אני לך תבא ראיה לדבריה השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה ונטולה אני מן היהודי' יפיר חלקו ותה' משמשתו ותהא נטולה מן היהודים. ההיא אתתא דכל יומא דתשמיש הות קיימא ומתי' מיא ומשיא ידה דגברא יומא חד אתיית מיא לי' למימש' אמר לה הדא מילתא לא הוה האידנ' אמר' לי' א"כ חד מן גוים אהלווייי דהוי הכא פי' מוכרי אוהל האידנא אי אנת לא דלמא חד מנהון הוי אמר רב נחמן עיניה נתנה באחר ולית ממשא במילתא. תו מסיק ההיא אתתא דלא הוי בדחא דעת' בהדי גברא אמר לה האידנא מ"ט אמר' לי' מעולם לא צערתן בדרך ארץ כי האידנא א"ל לא הוית האי מילת' האידנ' א"ל א"כ מן הלין גוים נפטויי פי' מוכרי נפט דהוו הכא האידנ' אי אנת לא דלמא חד מינייהו א"ל רב נחמן לא תשגחון בה עיניה נתנה באחר ההוא גברא דהוה מיהדזק בביתי' פי' נסגר בבית הוא ואיתת' את' מריה דבית' פרטי להוצי' וערק פי' פרץ לגדר של פרצה וערק אמר רבא איתת' שרי' אם אית' דעבד איסורא אירכוסי הוה מירכס. ההי' נואף דעל לבית' דאיתת' אתא גברא סליק נואף יתיב בטול בבא הוה מחת' תומ' ותחלי וטעמינהו חיוא בעא מרי' דבית' למיכול מנהון א"ל נואף לא תיכול מנהון דטעמינהו חיו' אמר רבא איתת' שרי' דאם אית' דעב' איסור הוה ניח' לי' דליכול ולימות שנאמר כי נאפו ודם בידייהו פשיט' מ"ד איסורא מהוה הוה והאי דאמר לי' כן משום דניחא לי דלא לימות בעלה דתיהווי אינתתי עליה מים גנובים יומתקו קמ"ל ע"כ הסוגיא ומעין זה כתבתי לשם בסי' י"ח:

סימן כה

מסקינן בסוגי' אמר רבא מנא אמינ' לה דתנן אמר ר"ש מעשה במגידה של דסקי' ביבנה שהית' עומד' בחזקת שלימה ומדדו ונמצאו חסירה כל טהרות שנעשו על גבה היה ר' טרפון מטהר ור"ע מטמ' אמר ר' טרפון מקוה זה בחזקת שלום היא עומדת מספק אתה בא לחסרו אל תחסרנו מספק אמר ר"ע אדם זה בחזקת טמא הוא עומד מספק אתה בא לטהרו אל תטהרנו מספק אמר ר"ט משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהו' בן גרושה או בן חלוצה שעבודתו כשירה אמר ר"ע משל לעומד ע"ג המזבח ונודע שהו' בעל מום שעבודתו פסולה. אמר ר' טרפון אתה דומיתו לבעל מום ואני דומיתיו לבן גרושה או בן חלוצה נראה למי דומה או דומה לבן גרושה או לבן חלוצה נדונינו כבן

גרושה או כבן חלוצה אם דומה לבעל מום נדונינו כבעל מום התחיל ר"ע לדון מקוה פסולה ביחיד ובע' מום פסולו ביחיד ואל יוכיח בן גרושה או בן חלוצה שפסולו בשנים אמר ליה ר"ט עקיבא כל הפורש ממך כפורש מן החיים וכתבו התו' אמר ר' טרפון משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח וא"ת מאי משל הוא זה הרי המשל הוא זה אפי' נודע שפסול היה בשעת עבודה אפ"ה עבודה כשירה כדמוכח בסמוך מקרא ובכה"ג גבי מקוה אם נמצאו שמדידתה היתי' תחלה בטעות טהרותיו טמאות למפרע אפי' לר' טרפון. ואומ' ר"י דבתרי פליגי בטהרות שנעשו על גביו למפרע מר אזל בתר חזקה דמקוה ומר אזל בתר חזקה דאדם ובשלא נודע חסרון המקוה למפרע ופליגי נמי במקוה שטבל בו כהן ועבד עבודה ובאו העדים והעידו שהיה המקוה חסר קודם הטבילה ר' טרפון אומר כשירה העבוד' מידי דהוה אבן גרושה ובן חלוצה ואהא קאי המשל ע"כ והלכה כר"ע בתרוייהו. והריטב"א כתב בשם הרמב"ן דתירץ דבן גרושה וחלוצה לא הכשירה התורה עבודתו למפרע שנמצא וודאי חלל אלא כשנמצא ספק חלל וסבר ר"ט בטעמא דמלתא משום דאזלינן בתר כהן דאמרינן כהן זה בחזקת כשר' עומד מספק אתה בא לפוסלו אל תפסיל מספק למפרע ואע"ג דמכאן ולהבא מיפסל שאין מכשירין ספקות לכתחלה אבל למפרע העמידנו על חזקתו וכי היכי דגבי קרבן אזל בתר כהן ולא בתר המחוייב קרבן ואדם זה חייב קרבן היה בודאי ואל תפסדנו מספק ה"נ במקוה אזלינן בתר מקוה גופיה ולא בתר הטבילי' בו. ור"ע מדמי' לי לבעל מום שעבד שעבודתו פסולה למפרע ולא אמרינן עכשיו הומם ה"נ גבי מקוה עכשיו חסר והא דאמרינן בסוגי' ובן גרושה וחלוצה דעבודתו כשיר' כו' כל הסוגי' איירי בספק. וכ"ת הוא בעצמו כת' שזה היה נכון לפרש אלא דלישנא דמתניתן דקתני ונודע שהוא בן גרושה שנודע בוודאי משמע. הכא ריהט' דסוגי' דאמרי' אפי' חללין שבו זה היה כשר ונתחלל ה"נ אית' בירושלמי בהדיא והנכון לפר' דברים כמשמע' ופשוטן כלומ' דר' טרפון ה"ק דאדם טמא שטבל אתמול במקו' זה עד שלא נמצ' חסר אע"פ שלא עלת' טבילתו מכאן ולהבא אין מניחין אותו להתעסק בטהרות עד שיטבול אין לתמוה היא' תעלה לו אות' טבילה לטהרות שנגע אתמול שהרי מצינו כיוצא בזה אפי' בפסול ודאי דכהן שנמצא בן גרושה עבודתו מכאן ולהבא פסול' ולמפר' כשירה ואעפ"י שנודע שאתמול פסול היה שבק הוא דין תורה אשתכח דעיקר טעמא דר"ט היינו משום דאזל בתר מקוה כדקתני בהדי' אלא שבמשל זה מטעים דבריו שמטהר טהרותיו של טובל זה למפרע. ומטמא אותן להבא ור"ע סבר דבתר טובל אזלינן כי היכי דאזלינן בבע' מום בתר חייבי קרבנות ולא נפלוג בספיקא בין להבא ובין למפר' עכ"ל ואין נפקות' לפי' זה לפי' התוס' מאחר שהלכה כר"ע ונחייר לסוגיא האי בעל מום

שפסולו ביחיד ה"ד אי דקא מכחיש לי' מי מהימן אלא דשתק ודכוותי' גבי בן גרושה ובן חלוצה דשתק וקתני מקוה פסולו ביחיד ובעל מום פסולו ביחיד ואל יוכיח בן גרושה ובן חלוצה שפסולו בשנים ואביי אמר לעולם דקא מכחיש לי' ודקאמרת אמאי מהימן דא"ל שלח אחוי ע"כ. וכתבו התוס' שלח אחוי תרגום של והפשיט ושלח. מכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול להתברר עד א' נאמן עליו ואפי' עד א' מכחיש ואע"ג דאליבא דאביי קאי והלכה כרבא. מ"מ בההיא סבר' לא פליגי ועוד אוקימת' דאביי עיקר דהא תלמודא דייק הכי דמסי' והיינו דקתני מקוה פסולו בגופו ובעל מום פסולו בגופו ואל יוכיח בן גרושה ובן חלוצה שפסולו מאחרים פירש"י והיינו דקתני בעל מום שפסולו בגופו שנוכל לברר הדברים וכן מקוה חסרונו לפנינו. תו מסיק ובן גרוש' ובן חלוצה דעבודתו כשירה מנלן א"ר יודא אמר שמואל אמר קרא והית' לו ולזרעו אחריו בין זרע כשר ובין זרע פסול, אבוהו דשמואל אמר מהכא ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפי' חולין שבו תרצה ר' ינאי אמר מהכא ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימיו אלא זה כשר ונתחלל פיר' שאעפ"י שנמצא חלל ודאי מ"מ בחזקת כהן כשר היה בימים ולהכי קרי לי' קרא כהן אפי' השתא שנודע פסולו לפי שעבודתו כשירה ככהן גמור. בעל מום דעבודתו פסולה מנלן א"ר יהוד' אמר שמואל דאמר קרא לכן אמר לי הנני נותן את בריתי שלום כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והא שלום כתיב א"ר נחמן וי"ו דשלום קטיעא היא ע"כ. פי' הריצב"א שכרות' בנתיי' דאי לא הל"ל זמירת' היא ונ"מ לס"ת וי"ס להגי' כל הספרים שכ' כדרכו:

סימן כו

מתניתין כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ואיזה זו כהנת לויה וישראל' שנשאו לכהן ולוי וישראל. וכל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום ואיזה זו אלמנה לכ"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר וכל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה קידושין על אחרי' הולד ממזר ואיזה זה הבא על א' מכל העריות האמורות בתורה והלכה כהאי סתמא דיש ממזר מחייבי כריתות ולא כר' יהושע דאמר אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד ואין הלכה כר"ע דעושה ממזר מחייבי לאוין וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמותה ואיזו זה ולד שפחה ונכרית. ומה שבכל עריות שבתורה לא תפסי בהו קידושין ילפינן בגמרא מהיקשא מאחות אשה דכתי' בה ואשה אל אחותה לא תקח והא דהולד מהם ממזר נפקא לן ביבמות דלא יקח איש את אשת אביו וסמיך לי' לא יבא ממזר ומוקי לה בשומרת יבם של אביו דהוה אשת אחי אביו שהיא בכרת ושאר

כל העריות ילפינן מיני' מהיקשא. כל מי שאין לה עליו ועל אחרים וכו' שפחה כנענית מנלן אמר רב הונ' דכתיב שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. אשכחן דלא תפסי בה קידושין ולדה כמותה מנלן אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי אמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי בנך הבא מישראלי' קרוי בנך ואין בנך הבא' מן הגויה קרוי בנך אלא בנה האי בשבעה גוים כתיב שאר אומות מנלן אמר קרא כי יסיר לרבות כל המסירים הניחא לר"ש דדריש טעמא דקרא אלא לרבנן מ"ט דכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה מכלל דמעיקרא לא תפסי בה קידושין אשכחן דלא תפסי קידושין בה ולדה כמותה מנלן אמר קרא כי תהיין וגו' וילדה לו כל דקרינן בי' תהיין לאיש קרינן בי' וילדה [לו] כל היכא דלא קרינן בי' כי תהיין לאיש פי' לשום אדם לא קרינן בי' וילדה לו פי' ואין בנו כלל לא ליורשו ולא לטמאו לא אביו ולא לזקוק ליבם ולא לפטור מיבם ודין מצרי שני שנשא מצרי ראשונה וכו' דאית' בסוגיא כתבתי בפ' הערל דהלכה כרב דימי דמצרי שני הוי וכן הא דבאומות הלך אחר הזכר כו'. שם כתבתי ודין דבן בנך הבא מישראלית כו'. כתבתי בפ' שני דיבמות סי' ט' ודין כנענית אשר הולידו בארציכם כו'. כתבתי בפ' הערל סי' כ"ה:

סימן כז

מתניתין ר' טרפון אומר יכולין ממזרים ליטהר כיצד ממזר נושא שפחה הולד עבד שחררו נמצא הבן בן חורין ר' אליעזר אומר ה"ז עבד ממזר. איבעיא להו ר' טרפון לכתחלה קאמר ישא שפחה או דיעבד ואסיקנא לכתחלה קאמר ודוקא ממזר לשפחה אבל ממזרת לעבד לא דעבד אין לו חייס אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר טרפון וכת' הרי"ף וז"ל והיינו דאמר ריב"ל כסף מטהר ממזרים שנאמר וישב מצרף וטהר כסף וכתב עליו הר"ן וז"ל נראה שהרב אלפ"ס ז"ל היה מפרש אותו שהממזר יכול לטהר בכספו שיקח שפחה וישאנה אבל אין נראה משמעתו כן בפ' עשרה יוחסין ע"כ:

פרק ד

סימן א

דין דלוי' וישראלים וחללי גירי וחרורי מותרין לבא זה בזה אבל כהנים אסור לבא אלא בלוי וישראלי וחללי גירי וחרורי וממזרי' ונתיני מותרי' לבא זה בזה ועבדי' שאינן משוחררין ג"כ בממזרים ונתיני' וגירים אבל הן אסורין בחללין וטרוקי והוא שמכיר את אמו ואינו משיר את אביו ואסופי והוא שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא אביו ולא אמו אסורין מדרבנן לבא זה בזה כמו שמבואר ספ"י טרוקי בטרוקין אסופי באסופות אסור.

וכל המתחתן בא' מז' עממים עובר משום לא תקח וגו' ומשום כי יסיר ובגירותן עובר משום לא תתחתן ובשארי אומות בגירותן מותרים ובגיותן אסורים משום נשג"ז ואיסורן של ז' אומות איסור עולם אף אחר כמה דורות לגירותן ונתיני אסור להתחתן בהם שהם ז' אומות וגם משום שדוד גזר עליהם עבדות וגם יבואר בו אב גבוה מכל הארצות. והנודר בא"י לעלות מן הארץ לשארי ארצות נדרו בטל ולוקה משום לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא וכן הנודר בירושלים לעלות מן העיר נדרו בטל והנודר בבבל לעלות מן הארץ אין צריך לעלות לא"י אלא לשאר ארצות שגבוהים ממנה:

עשרה יוחסין עלו מבבל כהנים לוים וישראלים חללי גירי חרורי ממזרי נתיני שתוקי ואסופי כאשר נפרש לקמן כהני לוים וישראלים מותרים לבא זה בזה לוי ישראלי חללי גירי וחרורי מותרין לבא זה בזה חללי גירי חרירי מותרין לבא זה בזה גירי חרורי ממזרי נתיני שתוקי ואסופי מותרין לבא זה בזה ע"כ וכת' הר"ן וז"ל. נתיני גבעונים שמלו בימי יהושע ואמרינן ביבמות שדוד גזר עליהם ולפ"ז איסור נתינים אינו אלא מדבריהם וזו שאמרו בהרב' מקומות בתלמוד ממזרת ונתיני לאו דוקא הוא דאיסור נתינה דרבנן בעלמא הוא אלא דאגב גררא דממזרת שנו נתינה כשם שסמכו חלוצה לגרושה אעפ"י שאיסור חלוצה אינו אלא מדברי סופרים ולפ"ז לא קי"ל כדרבא דאמר התם בפר' הערל דלאו דחתנות דכתיב בז' עממים בגירות' נמי הוא אלא על מי שנתגייר מהן מותר לבא בקהל חוץ מן הנתיני' לפי שדוד גזר עליהם וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' איסורי ביאה אבל אחרי' סוברין דז' עממין בגרות נמי אסירי וכדרבא מיהו דווקא אותן המתגיירין בעצמן. אבל בניהם מותרין שהרי לא מנה הכתוב דורות ובא דוד וגזר על הנתיני' לעולם. ונתינה דכולי תלמודא היא אחת מז' עממין שנתגיירו שאסור' מן התורה בלאו דלא תתחתן בם ואף רש"י ז"ל עצמו כתב בפ"ד מיתות כותי הוא בלא תתחתן בם וכן הנתין דהוא מן הגבעונים וכ"כ בפר' אלו הן הלוקין ע"כ. אבל זה הוא עיקר שלאו דלא תתחתן הכתוב בשבעה אומות הוא דווקא בגירותן דשייך בהו חתנות אבל בגיות אסורה משום לאו דלא תקח וגומר ומשום כי יסיר ודוקא ז' אומות. אבל שארי אומות בגירותן מותרין ובגיותן אסורין משום נשג"ז כאשר כתבתי בפר' שני דיבמות סי' ט'. גם מה שכתב דדוקא דוד גזר על הנתינים ושאר ז' עממים. אבל כשנתגיירו הן בעצמ' הוא דאסירי בו לא מצינו חילוק ומן הסתם איסורן איסור עולם ומצרי ואדומי הוא שחלק הכתוב בדורות ונתן הכתוב טעם למצרי כי גר היית בארצו. אדומי לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ואפ"ה לא התיר אלא דור שלישי ע"כ נראה עיקר החילוק כמו שחילקו התוספו' שדוד לא גזר עליה' אלא עבדות וכאשר כתב הסמ"ג מדבריהם אבל איסור חתנות באיסור דאוריית'

קיימי וכאשר כתבתי המסקנא בפ' הערל סי' י"ח ואין הלכה בזה דשתוקי ואסופי מותרין בממזרים או בנתינה או אפי' זה בזה משום דקי"ל לקמן כר' אליעזר דאמר במתניתין דס"ל כל הספיקות אסורין לבא זה בזה ושתוקי ואסופי ספיקא הן ואפי' שתוקי בשתוקי ואסופי באסופי נמי אסורין זה בזה ומדרבנן. ומ"ה אסורי' נמי בנתינה שהם מז' עממין ולקמן במתניתן דכל האיסורים כו' נאריך בזה אי"ה. וכתב עוד הר"ן הא דקתני דחררי וממזרי מותרין לפי דקי"ל כר' טרפון דאף עבדים מותרין בממזרים א"כ לאו דוקא נקט חררי לענין זה אלא משום רישא נקט להכי דקתני חללי גירי חרורי מותרין לבא זה בזה ואי אפשר לומר עבדים משום חללי שהוא ישראל ואסור בעבדי' וכת' עוד והא דקתני דגירי וחרורי וממזרי מותרין בנתינ' הא נתינה אסורה אפי' בגירותן משום לא תתחתן בהם וא"כ כל הני היכי שרי בהו. ותירץ משום דלא חששה התורה ליחוס ולאיסור בז' עממין אלא במיוחסי' שבהם. תו דייקינן מיני' בסוגי' מדקתני עלו מבבל ולא קתני הלכו לא"י לאשמועינן אגב דא"י גבוה מכל שארי ארצות ואומר אני דאיכא נפקות' בהלכה היכ' שנדר בא"י לעלות מן הארץ לשארי ארצות שנדרו בטל ולוקה משום לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא. וממילא אם נדר בירושלים לעלות מן המקום שנדרו בטל. אבל אם נדר בבבל לעלות מן הארץ אין צריך לעלות לא"י כ"א לשארי הארצות הגבוהים כי בבל עמוקה היא:

סימן ב

דין דמשפחה שנתערב בה פסול ודאי אסור לכל אדם להתחתן בה ואם נתערב בה ספק פסולי קהל מותר לישא מהם. אבל אם הוא מוחזק בעצמו שהוא ממשפחה מיוחסת אסור להתחתן בהן. ואם נתחתן בהן אין הקב"ה מעיד עליו ואין שכינה שורה עליו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו וכאלו חרש לכל העולם וזרעו מלח והוויין לו בנים שאינם מהוגנים:

אמר ר' אבין בר רב אדא כל הנושא אשה שאינה הוגנת פי' הרא"ש שיש בה פסול קהל כשהקב"ה מעיד על השבטים אינו מעיד עליו שנאמ' שבטי יה עדו' לישראל אימתי הוי עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי יה אמר רב חמא בר חנינא בשעה שהקב"ה משרה שכינתו על ישראל אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנאמר בעת ההיא נאם ה' אהיה להם לאלהים לכל משפחות ישראל פי' משפחות שהם ישראלים גמורים ועוד אית' הרבה בסוגיא וכאלו חרשו לעולם כולו וזרעו מלח כלומר שמביא שממה לעולם והויין לו בנים שאינן מהוגנים ואליהו כופתו והקב"ה רוצעו והנה מה שפי' הרא"ש שאינה הוגנ' לו פסול קהל הוא מפירש"י שפי' אינה הוגנת פסולה לו.

וקשה פשיטא שלא ישא מה שאסרה עליו התורה אלא נראה לפרש שהיא ממשפחת ספק שנתערר בה פסול קהל ואפ"ה לא ישא אם הוא ממשפחת המיוחסים ואף שמדברי הטור לא משמע הכי שכתב לא ישא אדם אשה שאינה הוגנת לו שלא יהא בה שום פסול כו'. ואח"כ כת' ומ"מ משפחה שנתערב בה ספק פסול אין צריך לרחקו שכולן טהורין לעתיד לבא ואפ"ה נראה בעיני דלא בפסול ודאי איירי אלא ג"כ בספק פסול דאזלינן לחומרא בספק איסור דאורייתא אבל תערובו' ספק פסול דס"ס היא משרי מ"מ מה שאני פרשתי דאפי' בתערובו' ספק פסול דשרי אפ"ה קאמר דלא ישא אם אינו הוגנת לו אם הוא מוחזק שהוא ממשפח' המיוחסים וידועים מכמה אבות אבל בסתם בני אדם אין צריך לרחוק כדברי הטור:

סימן ג

דין דלעתיד לבא הקב"ה מטהר ממזרים ועבדים וחללים אפי' ודאין ואפי' לא נתערבו ובזמן הזה אסור על כל אדם להתחתן במשפחה שנתערב בה פסול ודאי ואין מכירין אותו אם לא שהוא ס"ש כגון ספק פסול שנתערב במשפחה ואין מכירין אותו או פסול ודאי שנתערב בב' משפחות ואין ידוע בהי מינייהו מותר להתחתן בהם ואין צריך לברר אחר הפסו' אפי' הוא בידו לעיין במשפחות ולברר הפסול. אבל וודאי פסול צריך לברר אחריו ולגלות למי שאינן יודעין אותו אם לא שהו' משפחה גדולה ויש סכנה דאז אין מגלין אל' לצנועי' פעם א' בשמיטה:

גרסינן בסוגיא אמר ר' יהושוע בן לוי כסף מטהר ממזרי' שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף פי' מטהר ממזרי' המטמעים בישראל מחמת ממונם והיא גורם להם שיטהרו. שלעתיד לבא אין הקב"ה מבדילן מאחר שנדבקו בהם משפחות ישראל הרבה שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף פי' אותם שנטמעו מחמת עשרם וסיפא דקרא והיה לה' מגישי מנחה בצדקה צדקת של הקב"ה היא שאינ' מבדיל' אלא הואיל שנטמעו נטמעו. וריב"ל ס"ל האי מטהר לאו מבדיל פסולים הן אלא מטהר' ומכשירם כולם. ע"כ. תו מסקינן א"ר יהוד' אמר שמואל כל הארצות עיסה לא"י וארץ ישראל עיסה לבבל עד שהגיעו לסכנה פי' עיסה שהיא מעורבת ומסיק שישבו ובדקו במשפחות א"י לברר שהיא עיסה לבבל עד שהגיעו לסכנה ופרש"י ז"ל לפסול משפחה אנשי זרוע שיהרגום מ"ה פירשו א"ר יוחנן היכלא בידינו הוא פי' שבועה בהיכל של מקום ובידינו הוא לגלות פסול משפחו' א"י אבל מה אעשה שהרי גדולי הדור טמעו בה סבר לה כר' יצחק דאמר ר' יצחק משפח' שנטמעה נטמעה אמר אביי אף אנן נמי תנינא משפחה בת הצריפה הית' בעבר הירדן וריחקה בני ציון בזרוע עוד אחרת היה וקירבה בני ציון בזרוע כגון

אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב כגון אלו דידעין. אבל משפחה שנטמעה נטמעה פי' תניינא דכל משפחה שנטמעה נטמע' דאין להפריש' ולהרחיק' ולברר ספק מטומעיהן מי נטמע ומי לא ניטמע אלא יניחם ספק והם כשרים לעתיד לבא. דידעי' פירש"י שהכל מחזיקים אותם בפסולים שנתקרבו בזרוע אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה נטמעה. עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלות אבל חכמי' מוסרו' אותה לבניה' ולתלמידהון פעם א' בשבוע כו'. וכת' הר"ן וז"ל ומכאן נראה שאף בזמן הזה משפחה שנטמעה נטמעה כלומ' שמי שיודע פסולה אינו רשאי לגלותו אלא יניחנה בחזקת הכשרה ולעתיד לבא אעפ"י שיוד' בדבר תהא מכשרה ומיהו אפשר שראוי לגלות לצנועין כדי שלא ידבקו בהם. אעפ"י שהיו נדבקין בהם בלא ידיעה לא היה שם איסור כלל אבל מפני שאין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחו' מיוחסות שבישראל כשר הדבר לגלותו לצנועין והיינו דגרסינן בגמרא תניא עוד אחרת היתה שם ולא רצו לגלותו אבל חכמים מוסרים אותו לתלמידים פעם א' בשבוע. ונ"ל שהוא מן הטעם שכתבתי ומ"ה היוד' עכשיו פסול משפחה שנטמעה אינו חייב לגלותו ואינו רשאי לגלות אלא לצנועין. ותמהיני דמשפחה שנטמעת מוישב מצרף ומטהר כסף ילפינן לה וקרא ודאי לעתיד הוא דכתיב כדאמרינן בגמרא כשהקב"ה משרה ומטהר את השבטים שבטן של לוי מטהר תחילה שנאמ' וישב מצרף ומטהר כסף והיינו לעתיד אבל בזמן הזה מנלן ע"כ ויפה תמה לפי פירושן שאפי' יודעין פסול הטימוע שאין רשאי לגלותן ולא כן עמדי לפי שגם הלשון שבידינו לא משמע כך וא"כ ה"ל למימר יודעים אנו אלא שאין בידינו הוא לחפש ולברר פסולי' מי הוא הנטמע ואז יהיה הוא לבדו פסול ושאר המשפחה כשירה אלא מאחר שלעתיד לבא אין אליהו עתיד לגלותם אעפ"י שידוע לפניו א"כ אין לנו לבדוק ולברר אחריה ונעמידנה אחזקת כשרות ואין צריכי' להרחיק ממנה אבל בידוע פשיטא שאין להכשיר הידוע ולעבור על לא יבא בקהל ה' וצריך להפריש את האינו ידוע מן האיסור אם לא במקום סכנה שמוטב יהיו בשב ואל תעשה ואל יהרג או קרוב לוודאי שירדו לתרבות רעה כה"ג אין מוסרין אלא לצנועין פעם א' בשבוע והא משפח' שנטמעה דקאמר היינו שנתערב בה ספק פסול וכמ"ש הטור להדיא דכה"ג שרי' אף האידנא. אבל משפחה שנתערב בה ודאי פסול אסור להתחתן בה אף שלעתיד לבא אין אליהו עתיד לגלות מ"מ הוא אסורה לנו משום ספק ולא מצינו היתר אלא בספק ספיקא ומ"ש בטור סי' ז' שאפי' משפח' שנתערב בה ספק איסור שאסור לישראל לישא מהן והולד הוי ספק ממזר ט"ס הוא לשם כאשר כתבתי באריכות בפ"ק דכתובות סי' ל"ג. וה"ה אם יש שתי משפחות שנתערב באחת

ודאי פסול ולא ידעינ' בהי מינייהו דג"כ ס"ס הוא ומותרים שניהם ואין אנו צריכים לבדוק אחריה' ולברר מאחר שאין אליהו עתיד לגלות. תו מסקינן לקמן בסוגיא ת"ר ממזרי ונתיני טהורים לעתיד לבא דברי ר' יוסי ר' מאיר אומ' אין טהורים אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. אמר לו ר"מ כשהוא אומר מכל גילוליכם וטומאתיכם ולא מן הממזרת אמר לו ר' יוסי כשהו' אומר אטהר אתכם הוי אומר אף מן הממזרת אמר רב יודא אמר שמואל הלכה כר' יוסי אמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יודא אמר שמואל הלכה כר' יוסי הוי אתי אליהו מפיק מן צוורני. צוורני פי' חבורות חבורות ל"א קולרין והוא לשון מעשה בקולר של בני אדם. סוף דיבמות ע"כ:

וכתב הרי"ף בשם הרמב"ן דהא דתנן כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לקרב ולרחק משום פסולי עבדות וחללי' קאמר עבדים לפי שאינן מכלל ישראל וחללין לפי שמטהר שבט לוי ואינן נידחין מקהל ופסול עבדות קרוי טומאה ופסול כהונה קרוי רחוק כדאמרינן ורחקוהו בני משפחה הכהנים שומעין לרחק אבל לא לקרב אבל פסול ממזרת ונתיני' הא איפסקא הלכת' כר' יוסי דאמר שהן טהורות לעתיד לבא ומשמע אפי' בידועין דאלו אותם שנטמעו השתא נמי טהורין הם שאפי' הידועין בהן אינן מעידין בהן לפי שהן טהורין מן התורה וכן משמע כל הסוגיא דר"מ ור' יוסי בידועין הן והיינו הן דמקשי' ומתרצי' וישב ממזר באשדוד ע"כ ותמיהני דמדאמר רב יוסף אי לאו דאמר ר' יודא אמ' שמואל הלכה כר' יוסי הוה אתי אליהו ומפיק מינן צוורני צוורני משמע דפלוגתייהו בשאינן ידועין היא דאי בידועין מאי את' לאשמעונין והיכי שייך למימר ומפיק מינן אלא וודאי משמע דלר"מ יבא אליהו ויפסול אותן שהן מוחזקין אצלינו בהכש' ובודאי דכיון שהן בחזקת כשרות הרבה מטמעין בהן ומאי דאמרינן בשלמא לר"מ היינו דכתי' וישב ממזר באשדוד ה"ק בשלמא לר"מ היינו דקא מגלי לן קרא שאליהו יפסול אותן שמחזקין אצלינו בכשרות ויבדילה אלא לר' יוסי הרי המוחזקין בכשרים יהיו בחזקתן ולמוחזקין עכשיו בפסולין קרא למה לי דפשיטא דמצות לא יבא תנהוג לימות המשוח כדרך שהוא נוהגת עכשיו ועוד תמיהני דודאי ר' יהושע בן לוי דאמר כסף מטהר ממזרים לית לי' דר' יוסי אי דר' יוסי אפי' בממזרין ידועין קאמר כסף למה לי ונטמעה למה לי וכולה סוגיא כפשוטה עלה רהטא דמשפחה שנטמעה במעידין קאמר ושמא תאמר משום דקי"ל כר' יוסי דאפי' ממזרין ודאין טהורין לעתיד לבא מוקמינן לה קרא דוישב מצרף וטהר כסף במשפחה שנטמעה בעבדי' ודלא כר' יהושע בן לוי דאלו לנטמעה בממזרין אין אנו צריכין לטמוע אלא לכסף ואפי' ודאין טהורין ושנדחק לומר דכל מאי דאמרינן במשפח' שנטמעה בעבדי' היא א"כ מנלן דאף בזמן הזה אם נטמעו בעבדי' נטמעו דלמ' כשם

שלעתי' לבא יטהר הקב"ה ממזרי' ודאין וידועין כך יטהר המטומעים בעבדים. אבל בזמן הזה לא אלא וודאי משמע דפלוגתייהו דר"מ ור' יוסי במטמעין היא פשיטא לן שאין בין עה"ז לימות המשיח לענין מצות כלום וכי היכי דחזינן שאליהו לא יגלה משפחות אעפ"י שכולן יהא גלויות לפניו אף אנו אין עלינו לגלותן ולא רשאין בכך ואף להרב ר' יונתן הכהן ז"ל מצאתי בפירושה הלכה כר' יוסי דמשפחה שנטמעה נטמעה ע"כ. והנה הרא"ש תפס פי' ר' יונתן שכתב וז"ל אמר ר' יהודא אמר שמואל הלכה כר' יוסי ובפסול מדומע איירי כדאמרינן לעיל משפח' שנטמעה נטמעה ע"כ ודוחק הוא בעיני דא"כ ריב"ל לא אתיא אפי' כר' יוסי דהוא מפיק לי' מואטהר אתכם והוא אומר שכסף מטהר ממזרים גם הלשון עתידי' ממזרים להיטהר לא משמע כלל דאיירי בנטמעה כ"א בוודאי כדברי הרמ"בן גם מ"ש הר"ן וז"ל ואפשר עוד לומר דר' יוסי אפי' בודאין קאמר ומיהו מאן דפסק כוותי' ורב יוסף דאמר דאי לאו דאמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יוסי הוה אתי איהו ומפיק מיני' צוורני צוורני לית לי' בנטמעה מידי אלא לדברי המכשיר מכשיר אפי' בודאין ולדברי הפוסל אליבא דרב יוסף פוסל אפי' מטומעין. ומיהו מאן דאמר כסף מטהר ממזרי' דמשפחה שנטמעה נטמעה לא ס"ל כר' יוסף שפוסל אפילו במטומעין פי' לדבריו לר"מ וה"ה לר' יוסי גופי' בזמן הזה מאחר דר' יוסי משוה ודאין לנטמעין א"כ כשם שידאין אינ' כשרין בזמן הזה ה"נ מטומעין אינ' כשרים אלא לעתיד וס"ל כר"מ דודאין פסולין לעולם אבל מטומעין אין אליהו עתיד לגלותן וכיון דחזינא אמוראי טובא דאזלי כה"ג בהך שיטתא ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן ואביי דהוא בתראי דאמר אף אנן נמי תנינא נקטינ' כוותיה. ונראה שזה הוא דעת הרמ"בם ז"ל שכתב בסוף ספר שופטים בימי מלך משיח וכו'. ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם אבל אינו אומר על בשהן בחזקות כשרות זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה ע"כ וכיון שאין אליהו עתיד לגלותן אף הידועים בהם אין מגלין אות' שאין בין עולה הזה לימות המשיח לענין זה כלום עכ"ל. וכל זאת דוחק ואינו שוה לי ונראה בעיני דבר המחוור דר"י ור"מ פליגי בוודאי ממזרים וריב"ל איירי במשפחה שנטמעה שכבר היא מותר שאינו עתיד לגלות' ואתי' אף לר"מ שפיר ואיכא נמי לר' יוסי אף שעתידים לבא בקהל ולהטהר. מ"מ הבא להתדבק ביוחסין לא ניחא ליה להתדבק בהן וניחא להתדבק ביוחסין ועוד דלא עדיפי מגרים שמותרי' לבא בקהל מ"מ אמרו בפ"ב מפני מה לא זכו בניו של משה כו'. מפני שלא התדבק ביוחסין שנשא בת יתרו אעפ"י שגר צדק היה והיא צדקת מ"ה עשה הקב"ה צדקה עמהם כיון שנטמעה נטמעה ואינ' מגלה אות'. ורב יוסף אמר אי לאו דהלכה כר' יוסי כו' הקב"ה מגלה הפסולי' לבא בקהל שלא יהיו

משפחות מעורבים בפסולי דאוריית' שהם ידועים אבל מאחר שבלאו הכי יהיו טהורי' כל הפסולים עושה צדקה עמהם שלא לגלות דנהי שיהיו בחזקת מיוחסין ומה שאמר כגון אלו בא אליהו לרחק ולקרב כו' לא נראה בעיני לדחוק ולפרש דפסול עבדות וחללי' קאמר דמ"ש ועוד ממזרים גרועים טפי לפי דקי"ל אין ממזר אלא מחייבי כריתות אלא נרא' בעיני לפרש שאות' שבא אליהו לגלות לענין יחוס קאמר דומיא משפח' שנטמע' דעל' קאי דאיירי בענין היחו' כדפרי' וזה נמי לרח' ולקר' ר"ל לרחק מן המיוחסי' ולקרב אל המיוחסי' מסקנת ההלכ' בזמן הזה משפח' שנטמעה באופן שהיא כשרה אפי' הוא כח בידינו לבא על הבירור מי הוא הפסול ואסור לנו לברר והיא כשרה מכח הספק באופן שפיר' והיכא שאנו יודעי' בוודאי מי הוא הפסול אין לגלות אם היא משפחה גדולה דאי אפשר שלא יבא ח"ו חרב' גדול' מזה ומגלי' לתלמידי' הצנועין נרא' בעיני וכאשר יבא מורה צדק יאיר ענינינו בתורתו:

סימן ד

דין דכל הפוסל משפחות וקורא אותן עבדים או ממזרי' חוששין לו משום ממזרת או עבדות ואסור להתחתן עמו אבל הוא ובניו אסורין ג"כ להתחתן בפסולי' וכן שני משפחות המתגרו' זו בזו שמץ פסול יש בא' מהן וראוי להתרחק מהן ועכשיו שהדור פרוץ אין חוששין להם וגם הפוס' משפחו' אין חוששי' אל' לו ולא למשפחתו וכל דאמ' מבי' חשמונאי אנא בידו' שעב' הוא ומות' להתחתן בעבדי' ובפסולי' וגם יבואר שאסור לשלוח שלום לאשה אפי' ע"י בעלה אבל מותר לשאול לבעל על שלומה וניהוג' וגם אסור לשמוע קול שיר וזמר מאשה אבל לדבר עמה דברי' בעלמ' מות' אם מוש' ביצרו וכדמבוא' סוף הפרק סי' כ"ה. ות"ח שנתמנה דיין על הציבור אסור לעשות מלאכה בפני שלשה ומאן דמצער שלוח' דרבנן מנגדינן לי' ואם העיד שביזה את הרב יכול הרב לשמתו ואם בא מעשה לפני הדיין ואמר א' שקיבל מרבו כך דין על מעשה זה אין שומעין לו אלא א"כ ידענו שאמר כן בשם רבו קודם לכן:

מסקינן בסוגיא תני כל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם ואמר שמואל במומו פוסל פי' כל מגדף תמיד את המשפחות הוא עצמו פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם אין דרכו של פסול לדבר בשבח של הבריות לעולם ומסיק ההוא גברא דעל לבי מטבחי' בפומבדית' אמר להו הב לי בשרא א"ל נטר עד דשקל לשמעי' דרב יהודא בר יחזקאל וניתיב לך אמר מאן יהודא בר שוויסקאל פי' לשון גנאי גרגרן אוכל שוויסקי צלי כדאמרי' בפסחי' באימרי פסח מצרי' מאן לימא לן דלא שוויסקי עבדינהו דקדים לי' דשקל קמאי אזלו אמרו ל' לרב יהודא שמתיה אמרו רגיל דקרי אינשי עבדי אכריז עליה דעבדא הוא

אזל ההוא אזמני' לדינא לקמי' דרב נחמן אייתי פסקא דהזמנ' אזל רב יהודא לקמי' דרב הונא אמר איזל או לא איזול א"ל לא מיבעיא לך למיזל משום דגברא רבא את אלא משום יקרא דבי נשיא קום זיל אתא אשכחי' דקעבד מעקה א"ל לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה א"ל פורתא דגונדריא הוא פי' היינו מעקה בא' הלשונות הא דקאמר פרנס לאו פרנסים שלנו דהיינו מנהיגי הקהלה אלא ת"ח שהוא דיין לרבים לדון את הציבור ועיי' בפ"ק דסנהדרין סי' ומסיק אמר שמואל אין משתמשין באשה בין גדולה בין קטנה א"ל נשדר לי' מר שלום לילתא פי' שם אשתו א"ל הכי אמר שמואל קול באשה ערוה אפשר ע"י שליח א"ל הכי אמר שמוא' אין שואלין בשלום אשה אפי' ע"י בעלה כך גירס' רש"י א"ל הכי אמר שמואל אין שואלין בשלו' אשה כלל אפי' ע"י בעלה דשמא מתוך שאילת שלו' יהו רגילין זה עם זה ע"י שלוחם ויבואו לידי חיבה וכתבו התוס' והא דאמר בהשוכר את הפועלים איה שרה אשתך ששואלין בשלו' האשה ע"י בעלה היינו דווקא בשאילת שלום איך שלומה וניהוגא כההיא דמלאכי השרת אבל לשלוח לה שלום ע"י בעלה אסור וכן כת' הרא"ש וההיא דקול באשה ערוה דקאמר. משמ' שאסור לדבר עם האשה כמו שפי' רש"י אם אשאול בשלומה תשיבני ונר' דדיחוי הוא דקא מדחי' לי' דלא אסרו אלא לשמוע קול שיר ע"ד המקרא השמיעני את קולך כי קולך ערב גם לא מצינו שנזהרו גדולי' הראשוני' מלדבר עם האשה בכמה עובד' שבתלמוד גם במחברים לא הזכירו פה אלא שאין שואלין בשלו' אשה והיינו משום חיבה ולאפוקי מהרב ר"א מזרחי שאוסר לדבר עם האשה ולומר אפי' איה בעלך וכבר הוכחתי לדבריו דלית' עיין בפ' השוכר את הפועלים סי' ו' ודין דאין משתמשין באשה כלל בין גדולה בין קטנה נכתוב אי"ה לקמן בס"פ דסומכין האידנא אאידך דשמואל דאמר הכל לש"ש שרי ע"ש תו מסיק א"ל מ"ט שמתיא מר לההי' גברא ציער שלוח' דרבנן פי' ביזה את שלוחי לפני ונגדי' מר דרב מנגיד על מאן דמצער שלוח' דרבנן דעדיף מיני' עבדי לי' פי' חמור' ממנה עשית לו לקונסו כסו א"ל מ"ט אכריז מר עלי' דעבדא הוא א"ל דרגיל דקרי אינשי עבדי ותניא כל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבח לעולם ואמר שמואל במומו פוסל אימ' דאמר שמואל למיחש לי' ספק פסול וכן פי' הר"ן וז"ל אם רגל לקרו' לאחרי' ממזר חוששין לו שמא ממזר הוא ואם הוא אומר עליהם שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא לאכרוזי עלי' מי אמר אדהכי והכי א"ל ההיא בר דינא לרב יודא לדידי קרית לי עבדא דאתינא מבי חשמונאי מלכא א"ל הכי אמר שמואל כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא א"ל לא ס"ל מר הא דאמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב כל ת"ח שמורה הלכה

ובא. אם קודם מעשה אומרה שומעין לו ואם לאו אין שומע' לו פי' אם קודם שבא מעשה לידו אמרה להאי שמועה לתלמידיו בשם רבו נאמן לאומרה בשעת מעש' ואם לאו אינו נאמן להעיד בשם רבו שמא מחמת מעשה הבא לידו אמר כן א"ל הא איכא רב מתנה דקאי כוותיה רב מתנה לא חזייה לנהרדעא תליסר שני ההוא יומא אתא א"ל דכיר מר מה דאמר שמואל כי קאי חדא כרע' אגודא וחדא כרעא במברא א"ל הכי אמר שמואל כל דאמר מבית חשמונאי מלכא קאתינא עבדא הוא דלא אשתייר מינייהו אלא ההיא רביתא דסלקא לאיגרא ורמי' קלא ואמרה כל דאמר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא נפלה מאיגרא ומתה אכרוזי על' דעבדא הוא פי' עכשיו הכריז עליו ודאי שהוא עבד אבל הכרזה ראשונה הית' שלא כדין ואינו אלא למיחש אבל מ"מ הוא ובניו אסורי' להתחתן בעבדים כדגרסינן בסוגיא א"ר יהושע בן לוי אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן ואין מניחין לבדוק בחברתה וכתב הר"ן וז"ל ופרש"י לפיכך הטילו מן השמים מריבה ביניהם. והרמ"בם ז"ל כתב בפ' י"ט מהלכות איסורי ביאה לומר שחוששין להם וראוי להתרחק מהם ואני אומר אם בזמנינו באת' להחמיר במשפחות מתגרות זו בזו לא הנחתם משפחה לאברהם אבינו שתהא בחזקת כשרות כי בעו"ה הדו' פרוץ ואין מורה ולעולם מתגרים משפחות זו בזו ומ"ה נראה אפי' מי שדרכו לפסול משפחות ולומר עליהם פסולים אין חוששין עליו כי הוא הפסול כי הדור פרוץ בעו"ה ומורגל בכך ואין חוששין למשפחתו אלא הוא חומץ בן יין לבד תו מסיק ואמר שמואל שתיקות' דבבל היינו יחוסתא כי האי דבמערבא כי הוו מנצי בי תרי בהדדי חזי הי מינייהו דקד' ושתק אמר האי מיוחס טפי להידבק בו ואפילו האידנא:

סימן ה

דין דכל הארצות בחזקות כשרות הן עומדת ואין צריך לבדוק אחר לוי או ישראל הבא לישא אשה שמא ממזר או אחד מן פסולי קהל הוא אלא משיאין אותו בלא בדיקה אפי' אין לו חזקת כשרות. וגם האומר כהן אני מותר לאכול אפי' בתרומה דאורייתא מסתמה בלא בדיקה וכמו שאבאר ג"כ בסי' י"ב וגם שם יבאר דין כהונה לענין נישואין ולענין ערעור.

מסקינן בסוגיא אמר שמואל משמיה דסבא בבל בחזקת כשרה עומדת עד שיודע לך במשפחה שאתה בא לבדוק במה נפסלה שארי ארצות בחזקת פסול הן עומדות עד שיודע לך במה נכשרה ארץ ישראל מוחזק לפסול פסול מוחזק לכשר כשר. הא גופא קשיא אמרת מוחזק לפסול פסול הא סתמ' כשר והדר תני מוחזק לכשר כשר הא סתמא פסול אמר רב הונא משמי' דרב ל"ק כאן להשיאה אשה סתמא בעי בדיקה כאן להוציא

אשה מידו שנשא כבר אשה מסתמא לא מפקינן. ופי' התוספ' כאן להשיאה אשה פי' מיוחסות מד' אמהות דאז משום ישראל לא צריך להיות בחזקת כשר דבלאו הכי מותר בישראל' כדאמ' בעלמא גבי גו' הנולד מגוי הבא על בת ישראל דא"ל זיל גלי או נסיב בת מינך אלמא משמע דבמקום שאין מכירין אות' נותנין לו ישראלית ומותר לישאנה. תו מסיק אמר רב יודא אמר שמואל זו דברי ר"מ פי' מתניתין דקתני דעלו פסולין לא"י ומשמע דכל הארצות אינן בחזקת מיוחסות חוץ מבבל בלבד ר"מ הוא דס"ל הכי אבל חכמים אמרו כל הארצות בחזקת כשרות הן עומדות ומסיק אמימר שרי לי' לרב הונא בר נתן למינסב איתת' מחוזיית' אבל רב אשי מאי דעתיך דאמר רב יהודא אמר שמואל זו דברי ר"מ אבל חכמים אמרו כל הארצ' בחזקת כשרות הן עומדת והאי בי רב כהנא לא מתני הכי ובי רב ספרא לא מתני הכי ובי רב זביד לא מתני הכי אפ"ה לא קבלה מיני' משום דשמעי לי' מרב זביד מנהרדעא וכתב הרא"ש לכאורה נראה דאע"ג דעביד אמימר עובדא לקולא דלית הלכתא כוותי' דרב אשי דהוא בתראה פליג עליה. ועוד דכלהו אמוראי דלעיל איירי בפסול' יוחסין לשארי ארצות ואפי' בא"י אמרו להשיאו אשה צריך בדיקה וכן פי' רש"י בפר' ב' דכתובות ואינו נאמן להשיאו אשה דמשום מעלה דיוחסין צריך לבדוק אחר כל אדם קודם שישיאו אשה והקשה עליו ר"ת מהא דאמרינן בפרקין לקמן במתניתין דקתני הנושא אשה צריך שיבדוק בד' אימהות דדוקא כהן בודק אבל אשה אינה בודקה דלא הוזהרו כשרות להינש' לפסולין ופי' ר"ת להשיאו אשה דקתני התם בפ"ב דכתובות היינו להשיא אשה מד' אמהות כדתנן לקמן הנושא אשה וכו'. ואז אין צריך לבדק אחר בתו ומותרת לכהן המשמש ע"ג המזבח ובנו משמש ע"ג המזבח בלא בדיקה וה"ק אינו נאמן להשיאו אשה בדוקה להתיר בנו ובתו אבל ליוחסין בעלמ' שאין בו צד כהונה לא בעי בדיקה והביא ראיי' מהא דאמרינן בפ' החולץ זיל גלי פי' למקום שאין מכירין אותך או נסיב בת מינך ואי ליוחסין בעי בדיקה מאי יועיל לו הגלות והלא לא יתנו לו אשה עד שיבדקו אחריו. ועוד קאמ' התם נאמן אתה לפסו' את עצמך ואינ' נאמן אתה לפסול את בנך אלמא דבנים ממילא כשרים ולא בעי ראיה ע"כ והיינו כדברי התוס' דלעיל ולפ"ז אשתכח שפיר הלכה כאמימר דעבד עובדא ולא אישגח ברב אשי אף דהוא בתראי משום דסוגיא דהחולץ נמי קאי כוותי' וממילא נמי נתבטלו דברי הרמ"ה שכתב הא דאמרינן כל המשפחות בחזקות כשרות היינו מאן דאית לי' כבר חזקות כשרות כו'. דההיא עובד' דהחולץ לית לי' חזקות כשרות כלל גם הטור השיגו משום דלישנא דכל המשפחות בחזקות כשרות לא משמע הכי עוד דקדק הטור מלשון ר"ת שכתב אבל ליוחסין בעלמא שאין בו צד כהונה לא בעי בדיקה משמע מדבריו

דליוחס' כהונה בעי בדיקה וכ"כ הרמב"ם ז"ל כל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הן ואינו אוכלין אלא בקדשי הגבול והוא שיהי' תרומה מדבריהם כגון חלה ותרומה בזמן הזה אבל תרומה של תורה אינן אוכלין אותו אלא כהן מיוחס ואיזה הוא כהן מיוחס שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני כהן ובן פלוני בר פלוני עד איש שאין צריך בדיקה והוא ששימש ע"ג המזבח שאלו לא בדקו ב"ד הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד ע"כ ונראה דאפי' ליחוסיה כהונה אין צריך בדיקה דהא מסיק על ההיא משנה דהנושא אשה צריך לבדוק בד' אמותיה אמר רב יודא אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אמרו כל המשפחות בחזק' כשרות הן ואמר רב אחא בר גוריא אמר רב אם קרא עליו ערעור צריך לבדוק אחריו אלמא דמסתמ' אין צריך שום בדיקה. ומיהו אפשר אע"ג דלפעמים אין צריך בדיקה הלכה כסתם משנה שצריך בדיקה לכהונה באשה עכ"ל והנה מה שדקדק בדברי ר"ת כו'. בוודאי לא ראה מה שכתב בספר הישר להדיא ולקמן בסימ' י"ב אביאהו דאפי' לתרומה לא בעי בדיקה ולא כדברי הרמב"ם והדין עמו כמו שמשמע מר' יודא אמר רב דאמר זו דברי ר"מ כו'. ומה שרצה הטור ליישב דשמא הלכה כסתם משנה כו' בע"כ הרמב"ם אינו מיושב בזה דהא בדיקה דמתניתין בד' אימהות קאמרו ובדיק' של הרמב"ם לענין כהונה היינו שבודקין אחריו שהוא מזרע כהונה ואדרבה הרמב"ם מוקי למתניתין בקרא עליו ערעור דווקא ואיירי בין ערעור דממזרת ובין ערעור דחלל כמו שהביא הטור גופא אח"כ בשמו ודווקא לר"ת לחוד הוא דמוקמי מתניתן לענין כהונה ולישא אשה בדוקה ובזה אמרי' שהלכה כסתם דמתניתן וכמו שנפרש לקמן בסימן י"ב:

סימן ו

דין דגר מותר בכהנת וגם מותר בממזרת עד עשרה דורו' וגר שנשא בת ישראל הולד ישראל גמור הוא לכל דבריו ואסור בממזרת וכהנת מותר בחלל יתבאר ג"כ בסי' י"ב.

תנו רבנן גר נושא ממזרת והולד ממזר דברי ר"י ר' יודא אומר גר לא ישא ממזרת וחלל מותר בכהנת והלכתא גר מותר בכהנת ומותר בממזרת. מותר בכהנת שלא הוזהרו כשרת להינשא לפסולין ומותר בממזרת כר' יוסי ודווקא עד י' דורת אבל מכאן ואילך אסור משום דנשתקע שם גירות ממנו אמרי ישראל הוא דנסיב ממזרת כדתניא גר עד י' דורות מותר בממזרת מכאן ואילך אסור בממזרת. וכת' הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה דווקא בגר שנשא גיורת הוא דאמרינן הכי אבל גר שנשא בת ישראל הולד ישראל גמור ואסור בממזרת וכתב הר"ן לא ידעתי מניין לו דאע"ג דגוי הבא על בת ישראל הולד ישראל גמור ואסור בממזרת התם היינו טעמא משום שאין אפשר לו להתיחס אחר אבא

ר"ל אביו דלמשפחותם לבית אבותם בישראל הוא דכתיב אבל זה שאביו ישראל גמור למה לא יתיחס אחר אביו ויהא נידון כגר דמותר בממזרת והרי כאן יש קידושין ואין עבירה והולד הולך אחר הגר וצ"ע ולי לא קשה מידי דגר שנשא ישראלי' לאו משום איסור הוא אלא משום דנשתקע שם גיורת ממנו ומיחלף בישראל וכן פסק הטור. ועוד נראה לי להוכיח דישראל גמור הוא ואסר בממזרת דהא מסקינן לקמן מסוגיא דאמר לי' רב אדא בר אהב' לרב יוסף אפי' אמו מישראל א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינן בי' ש"מ דחשיב לי' כישראל גמור:

סימן ז

דין דשתוקי ואסופי מותרין בישראלים ובממזרים אלא שרבנן אסרו בשניהם וכל מקום שיש להבין שלא לדעת מיתה הושלך לשם אין בו דין אסופי כגון שמצאו מהול או שנמתחו ונתקנו איבריו או שמצאו בכנישתא דשכיחי בי רבים או בצידי ר"ה או דשייף משהא או מלי כוחלא או שיש בצווארו קשרים שרגילין לתלות בצוואר התינוקת או קמיע או שמצאו על אילן שאין חיו' יכולין ליגע שם. וכל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנין עליו לומר בנינו הוא ואנו השלכנו מפני רעבון ובשני רעבון אפי' כבר נאסף לבית נאמני' עליו ואין בו דין אסופי ואשה אינ' נאמנת לומר שבעלה בא בצנעא עליה ממדינת הים ונתעברה ממנו.

מתניתין איזהו שתוקי כל שהוא מכיר אמו ואינו מכיר את אביו. אסופי כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי ולקמן נפרש ואמרינן בסוגיא אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רוב כשרין אצלה ומיעוט פסולין אצלה כלומ' דכיון דמכירין את אמו ופנויה היא רוב העולם כשרין אצלה שאין הרוב ממזרים וקרובים שהולד מהן ממזר ואף גוי ועבד אם בא עליה אין הול' ממזר ומיעוט פסולין כגון ממזרי או קרובין ואף לגבה כל דפריש מרובה פריש מאי אמרת דאזלה איהי לגבייהו הוה לי' קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והתורה אמרה לא יבא ממזר ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא אלא מעלה עשו ביוחסין פי' ואסור מדרבנן וממזר בשתוקה נמי מדאורייתא שרי דהא ר' יוסי דקי"ל כוותיה דרש בגמרא דלעיל ומיהו בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא ולא מיתסר אלא משום מעלה עשו ביוחסין ע"כ ואף דבסוגי' לא משמע שאסור אפי' מדרבנן בא' משתוקי בישראל אבל דשתוקי אסור בממזרת לא שמענו. מ"מ סומך אמה דפסקינן לקמן הלכה כר' אליעזר דאוסר ספיקו בודאי ואף ספיקו בספיקו והיינו מדרבנן ומסיק אמר רבה בר רב הונא מצא מהול אין בו משום אסופי אמר אביי משלטי הדמי' פי' נתקנו ונמתחו

איבריו כמו שעושין לילדים אין בו משום אסופי. בכנישתא דשכיחי בה רבים אין בו משום אסופי לא שכיחי בה רבים יש בה משום אסופי. שייף משחא מלו כוחלא דמי חומרא פי' קשרים שתולין בצוואר התינוק. קמיע' תלי' בי' אין משום אסופי תלי' בי' דקלא אי מטי בה חיותא יש בו משום אסופי לא מטא בה חיותא אין בה משום אסופי. זרדת' סמיכא למתא יש בו משום אסופי פרש"י אי תליא באילן ששמו זרדת' דאמרינן בערבי פסחים זרדת' דסמיכי למתא לא פחית' משיתן שדי ומ"ה אפי' לא מטי' לי' חיה יש בו משום אסופי והרא"ש לא הביאו ואפשר שלפי שלא נמצא האידנ' בימינו ולא שכיחי מזיקין כללו של דבר כל מקום שלא לדעת מיתה נשלך אין בו משום אסופי צידי רה"י אין בו משום אסופי. צידי ר"ה יש בו משום אסופי ומסיק אמר ר' יהודא אמר רב אסופי כל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנין עליו לומר שלהן הוא נאסף מן השוק אין נאמנין עליו. אמר רב ובשני רעבון אעפ"י שנאסף מן השוק נאמנין עליו לומר שלהן הוא ומפני הרעב הטילו לשם ומפני הבושה לא אמרו ודין אסופי שנמצא בעיר שרובה גוים או רובה ישראלים וכל החילוקי' כתבתי בפ"ק דכתובות ומה שכתב הרא"ש בכאן מה שכתבו ה"ג שאשה נאמנת לומר שבעלה בא בצינעא אליה ממדינת הים ונתעברה הימנו לא קי"ל הכי וכתבתי בפר' הערל סימ' כ"ט:

סימן ח

דין דנאמנת חי' לומר על בנים שנולדו בבית א' זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר וגם נאמנת לומ' זה יצא ראשון ובכור הוא וזה אחריו כל זמן שלא יצאה וחזרה ואמו נאמנת על בנה לענין בכור עד המילה ומכאן ואילך אביו נאמן עליו וגם נאמן בעל המקח לומר בזמן שמקח בידו לזה מכרתי ולזה לא מכרתי אבל שאין מקחו בידו אינו נאמן ועיין בב"מ פר' קמא סימן ו' וגם נא' לומר חד דיין בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו לזה זכיתי ולזה חייבתי אבל אינן עומדין לפניו אינו נאמן אלא א"כ שני דיינים הן. וגם יבואר דאין ערעור פחות משנים אם יש לו חזקה דכשרות.

תנו רבנן נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר בד"א בשלא קראו עליו ערעור אבל קרא עליו ערעור אפי' חד אינה נאמנת דאע"ג דאמר ר' יוחנן אין ערעור פחות משנים ה"מ היכא דאית לי' חזקת כשרות אבל היכא דלית לי' חזקת כשרות חד נמי מהימן ונאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי בד"א בזמן שמקחו בידו אבל אין מקחו בידו אינו נאמן ופריך ונחזי זוזי ממאן נקיט לא צריך דנקיט מתרווייהו ואמר חד מדעתי' וחד בע"כ ודבר זה כתבתי כל הצורך בפ"ק דב"מ סי' ו'. תו מסיק נאמן הדיין לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי בד"א בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו אבל אין

בעלי דינין עומדין לפניו אין נאמן ופריך ולחזי זכות מאן נקיט פי' פסק דין של זכות לא צריכא דקרע לזכותיה וליהדר ונדייני' בשודא דדייני פי' בדין שאינה תלויה בטעם אלא הכל לפי רצון של הדיין כההיא דכתובות דאמר כל נכסי לטוביה ואתו שני טוביה והיו שניהם שכינים שניהם קרובים דאמרו שודא דדייני ושם פירשתי והא דאין נאמן הדיין כשאין בעלי דינין עומדין לפניו בחד דיין אבל בשני דיינים נאמנים לעולם כאשר כתבתי פרק קמא דסנהדרין סימ' ו' תו מסיק אמר רב יהודא אמר רב נחמן ג' נאמני' על הבכור ואלו הן חיה ואביו ואמו חיה לאלתר זה יצא ראשון וזה יצא שני בד"א שלא יצאה וחזרה אבל יצאה וחזרה אינה נאמנת אמו כל זמן שאינו יצא עדיין לבריתו ומכאן ואילך אביו מכיר בו ונאמן לעולם ועיקור נאמנות דאב ובנו נכתו' לקמן במתניתין האומר בני זה ממזר הוא. דין בדין זה יבואר דהא דשתוקי אסור בישראלית דוקא כשאין אמו לפנינו לבודק' או שהיא שוטי' או אלמית ואז הוא תאסור בישראלית אפי' רוב כשרי' אצלה אבל בדקינו אות' אפי' היא ארוסה ואמרה שמן האדום נתעברה נאמנת בדיעבד אבל לא לינשא לכתחלה אבל אין אנו מחזיקין אותו כבנו ודאי לענין ירושה כל זמן שאין אותו איש מודה שהוא בנו ואפי' מודה שנבעלת לו ואם מודה שהוא בנו נאמן ג"כ לענין ירושה ופוטר מן החליצה ויבום ואין האש' נאמנת לומר מאיש פלוני ממזר נתעברת' להשיאו ממזרת אלא ה"ל דין סתם שתוקי בלא בדיקה:

סימן ט

פסקא אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי מאי בדוקי שבודקי' את אמו דאי אמרה לכשר נבעלתי שהיא נאמנת ואע"ג דאיכא רוב פסולין אצלה. ואמר רבא הלכה כאבא שאול ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא כמו שכתבנו בפ"ק דכתובות ס' מ"א ודוקא בכה"ג שבודקי' את אמו אבל מן הסתם הוי ספק ממזר אפי' ברוב כשרים אצלה וז"ל הטור מדברי הרמב"ם פנויה שנתעברה וילדה אם אמה לפנינו לבודקה או שהיא שוטה או אלמת ה"ז ספק ממזר ואפי' אמרה של פלוני הוא והוא ממזר א"ה אינו אלא ספק אפי' אותו פלוני מודה שנבעלת לו כשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר. ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת והולד כשר ומ"מ אין אנו מחזיקין אותו בבנו ודאי ליורשו ע"כ. והיינו טעמא דס"ל נאמנת במה שאומרת לכשר נבעלתי להכשירו ולא לפוסלו ולעשותו ממזר ודאי ולהתירו בממזרת משום דלהכשיר היינו טעמא משום דמדאוריית' כל שתוקי כשר אלא דרבנן עשו מעלה ביוחסין ופסולה. וכה"ג שאומר' לכשר נבעלתי אוקמוהו אדאוריית' אבל לא להאמינה לפוסלו והא דקא' אפי' אומרת לכשר נבעלתי שאינו בנו ליורשו דוקא שאינו מודה לה שהוא בנו אעפ"י שמודה שנבעלת לו אבל אם אשתו כשר'

מודה לזה בהדיא שהוא בנו הוי בנו ליורשו ועיי' בס"פ אלמנה לכ"ג סימ' י' ואף לפטור מן החליצה ויבום לפי מה שכתבתי לשם סימ' י"א:

סימן י

דין דשתוקי ואסופי וספק ממזר וכותי אסורי' מדרבנן אפי' לבא זה בזה ואם נשאו יוציא והולד הולך כאבותיו ואין להם היתר לישא אלא בת גר והולד הולך אחר הפגום ואם יש באותו עיר או מדינה שנמצא שם האסופי גוי או שפחה שהם ראוים ליולד והאסופי נשא גיורת הרי היא בספק א"א ואין הבא עליה נהרג מספק. וכן שתוקי שנש' ישראלית ואביה או אחיה חיין בשעה שנתעברה אמו או אם נשא אשה גרושה שאפשר שבעלה הראשון היה אביו וכן כל כיוצא בזה שיכול שערוה היא עליו ואין קידושין בה הבא עליה אינו נהרג מספק א"א. וכן הפורש מדרכי ישראל ופורץ בעריות ולא כות' כתובה וגיטין מחזיקים בניהם לממזרים:

מתניתין כל האסורין לבא בקהל מותרים לבא זה בזה ור' יהודא אוסר. ומפרש רבא בגמרא דה"ק כל האסורין לבא בקהל ומאי ניהו גר עמוני ומואבי מותרין לבא זה בזה ואעפ"י שר' יהוד' אוסר גר בממזרת פי' בממזר ונתין כותי שתוקי אסופי. ה"מ גר דראוי לבא בקהל אבל גר עמוני ומואבי דאינו ראויין לבא בקהל לא וכולי' חד תנא הוא. ר' אליעזר אומר ודאין בודאין כגון ממזרת ונתיני' מותרים ודאין בספיקן כגון ממזרי ונתיני ושתוקי ואסופי וספיקן בודאין כגון שתוקי ואסופי וממזרי ונתיני וספיקן בספיקן אסור שמא זה כשר וזה פסול. ואלו הן הספיקות שתוקי ואסופי וכותים פי' אותן שהושיב סנחריב בערי שומרון כדכתיב ויבא מלך אשור אנשים מאשר כו'. ונתגיירו מאימת האריות כדכתיב וישלח בם את האריות כו'. ומביא בסוגיא דמ"ה חשבוה כותים ספק משום שנתערבו בהם ממזרים ועבדים ושפחות. וכתב עליו הר"ן וז"ל כך כתב רש"י אבל הרמב"ם בפ' ט"ו מהלכות איסורי ביאה התיר שתוקי ואסופי בנתינים והוא דבר תימא. ואפשר דלטעמי' אזל שכתב בפ' דנתינים אינן אסורין אלא מדרבנן ולפיכך הורה להקל בשתוקי ואסופי שתולין לומר ממזרים הם ומותרי' בנתיני' שהרי' אפי' הם ישראלים גמורים מותרין מן התורה בנתינים ע"כ וכבר כתבנו דלית' דנתיני' אסורי' מדאוריית' וא"כ שתוקי ואסופי אסורי' בנתי' מכח ספק ולא פליגי אלא בשתוקי ואסופי לבא זה בזה או בממזרי' ורבנן סבירי כיון דשתוקי ואסופי מדאוריית' שרי כדפרשינן לעיל ולא אסרו אלא משו' מעלה דיוחסין כי עביד מעלה בכשרין כלו' למיפסלינהו בישראלי' אבל זה בזה מותרין ור"א ס"ל דאפי' בהני עבדי מעלה לאיסור הספיקות והכי קי"ל דאמר רב יהוד' אמר רב הלכה כר"א ואע"ג דשמואל פליגי מ"מ הלכה כרב באיסורין לגבי

שמואל ועוד דרבא נמי ס"ל דהלכה כר"א בפ' החולץ גבי ספק בן ט' לראשון כו' והלכה כרבה ע"כ התוס'. ועוד אני אומ' דסתמא ואח"כ מחלוקת הוא דהלכ' כמחלוקת והיינו סתמא דריש פרקין. כתב הטור וז"ל כל אלו הספיקות כגון ספק ממזר ואסופי ושתוקי וכותי אסורין לבא זה בזה ואם נשאו ויצאו הולד כאבותיו ואין להם תקנה אלא שישאו מהגרים והולד הולך אחר הפגום כו'. וכתב הרמב"ם ירא' לי שכל מדינה שיש בה שפחה או גויה שראויה לילד הואיל והאסופי בנמצא בה ספק גוי או עבד כשישא גיורות הרי זו ספק א"א והבא עליה פטור שאין הורגין מספק וכן נר' לי שהשתוקי שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה לו הרי הוא בספק א"א שאין קידושין בעריות ואיזה היא אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו וכל אשה שנתגרשה או נתארמלה שמא אשת אביו היא או אשת אחי אביו. כתב הקאר"ו וז"ל שמצא כתו' שהשיב רבינו שמשון על הקראי' שאסור להתחתן בהם לפי שנשותיהן מקודשת להם בכסף או בביאה ומגרשין נשותיהם שלא כדת ומשנין ממטבע שטבעו חכמי' בגטין ונישאו' לאחרי' בחיי הבעלי' ונמצאו הבנים ממזרים מאשת איש עכ"ל ואני שמעתי שחכם גדול בא"י רצה להתיר את הקראים ונקצרה לו השעה מן השמים והלך לעולמו ולא נשא פנים לתורה ברוך המקום. עוד הביא הקאר"ו תשובת רב נטוראי שכת' על אות' שפרשו מדרכי ישראל והם פרוצים בעריות ואין כותבין כתובות ולא גיטין ולא חולצין ולא מייבמין כיון שהיו פרוצים בעריות ולא כתבו גיטי נשים בניהם ממזרים וא"א לקבלם כל עיקר וכת' עוד אם באים אבות וחוזרים בהם ומקבלים עליהם כל מצות כשאר ישראל קבלו אותן שנולדו מטיפ' קדושה ונולדו בכשרות ובדקו בולדותיה' ודקדקו בהם וכל מי שיש בו שמץ פסול הכריזו עליו והפרישוהו ויהיה מובדל מישראל. עכ"ל.

סימן יא

דין דבן תשע שנים ויום א' גר עמוני מואבי מצרי ואדומי שני שבאים על בת ישראל פסלה מן הכהונה שאם בת כהן היא אסורה לאכול תרומה ופסולה נמי מלישא שא לכהן אבל הבת כשר' לכהונה וספק חלל שנתער' במשפחה ואין מכירין אותה וכו' ובתן של אותו משפח' מותרין לכתחלה אבל אין מוציאין אותה מיד כהן אם כבר נשא. אבל אלמנה ובת ספק חלל אסורי' ומוציאין מיד כהן:

ת"ר בן תשע שנים ויום אחד גר עמוני מואבי מצרי ואדומי כותי ונתן חלל וממזר שבאו על הכהנת ועל הלוייה ועל בת ישראל פסלה. ר' יוסי אומר כל שזרעו פוסל פוסל רשב"ג אומר כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו וכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו. מאי איכא בין ת"ק ובין ר' יוסי א"ר יוחנן מצרי שני איכא ביניהו ושניהם

לא למדוה אלא מכהן גדול באלמנה דת"ק סבר ככהן גדול באלמנה מאי כ"ג באלמנה שביאתו בעבירה ופוסל בה אף כל שביאתו בעבירה פוסל, ור' יוסי אומר ככ"ג באלמנה מאי כ"ג שזרעו פסול ופוסל אף כל שזרעו פסול פוסל לאפוקי מצרי שני שאין זרעו פסול דאמר קרא בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל רשב"ג אומר כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו. מאי איכא בין ר' יוסי ובין רשב"ג אמר עולא גר עמוני ומואבי איכא בנייהו ושניהם לא למדוה אלא מכ"ג באלמנה דר"י סבר מה כ"ג באלמנה שזרעו פסול פוסל אף כל שזרעו פסול פוסל. ורשב"ג סבר ככ"ג באלמנ' מה כ"ג באלמנ' שכל זרעו פסול אף כל שזרעו פסול אפי' נקיבו' לאפוקי גר עמוני ומואבי דנקיבות הוו כשירות לבא בקהל דאמר מר עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית והלכת' כת"ק דס"ל פוסלין את האשה לכהונה מאחר שביאתו בעבירה וכאשר כתבנו ביבמות בפ' הבא על יבמתו סי' כ"ז. אבל לפסול את הבת אעפ"י שביאתו בעבירה אינו פוסל בגר עמוני ומואבי ומצרי שני כאשר כתבנו בפ' הערל סי' כ"ב תו מסיק א"ר חסדא הכל מודים באלמנת עיסה שפסולה לכהונה מאן מיקל בהני תנאי רשב"ג דקאמר כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו וכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו למעוטי מאי למעוטי אלמנת עיסה שפסולה לכהונה ולאפוקי מהני תנאי דתנן העיד ר' יהוד' בן בתירה על אלמנת עיסה שכשירה לכהונה מאי טעמא הוי ספק ספיק' וס"ס לקולא. ופרש"י אלמנת עיסה אלמנת ספק חלל שהי' מעורבת בספיקות בעלה היה ספק והיא באה מכחו דה"ל ס"ס ודוחק הוא בעיני לפרש דכה"ג הוי ספק ספיקא אלא חד ספק ממש הוא ופשיטא שאסורה אלא אלמנה מן השפחה שנטמע בה ספק חלל דהוי בעלה ס"ס וכדפרי' בפ"ק דכתובות סימ' מ"ג ושם כת' המסקנא שהאלמנה והבת אסורה מכח ספק ספיקא לכתחלה אבל בדיעבד נראה דלא תצא אפי' הבת ולא נימא מאחר שהאלמנה לכ"ג לכתחלה אסורה לר"ג א"כ הבת אפילו תצא לית' דלא עשו מעלה ביוחסין אלא לכתחילה לאוסרה על הכהונה אבל לא להוציא אותה מבעלה מאחר דספק ספיקה מותר בכל התורה:

סימן יב

דין כהן הבא לישא אשה כשירה שאינ' תפסול אותו ובנו מעבודה ובתו מלישא לכהן אם כהנת היא צרי' לבדוק אמה ואם אמה ואם אבי אמה של אשה זו שהוא נוש' ואמה של אם אבי אמה ואם אביה ואמה של אם אביה ואם אבי אביה ואמה של אם אבי אביה. ואם היא לוי' או ישראלי' מוסיפין עוד אם א' בכל זוג כגון אמה ואם אמה ואם אם אמה וכן כולן ואפי' לא יצא עליהן קול ערעור אבל לאכול תרומה כבר מבואר בסי'

ה' שמותר לאכול בסתמא אפי' אין לו חזקה דכשרו' בלא בדיקה ואם מעידי' ב' עדים שנתערב במשפחתו ממזר או חלל אז לא סגי בבדיקה ד' אמהות אפי' לענין תרומ' אלא כל המשפחה בחזקת פסול קיימי וצריך לבדוק בין נשים ובין אנשים עד שיבררו שעדים שקרנים הם אבל יצא על משפחתו שם ערעור שמץ פסול אז אין צריכין לענין תרומה אפי' בדיקה ד' אמהות אלא בבדיקה כל דהו לבטל הקול סגי וגם יבואר דאשה כהנת מותר' בפסולי כהונה:

מתניתין הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה שלא היו ממזרת או אחת מן הפסולין לבא בקהל שתים מצד האב ושתים מצד האם. אמה ואם אמה ואם אבי אמה של אשה זו שהוא נושא. ואמה של אם אבי אמה. ואם אביה. ואמה של אם אביה. ואם אבי אביה ואמה של אם אבי אביה. לוי' וישראלי' מוסיפי' עליהן עוד אחת פי' אם אחת בכל זוג וזוג כגון אמה ואם אמה ואם אם אמה וכן כולן ואין בודקין לא מן המזבח ולמעלה פי' התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה ששמש ע"ג המזבח בידוע שמיוחס הוא ולא מן הדוכן ולמעלה פי' אם העידו עליו שעמד אצל הלויים בדוכן לשורר שיר ולא מן הסנהדרין ולמעלה. וכל שהחזיקו אבותיו משוטרי הרבי' וגבאי צדק' משיאין לכהונה ואין צריך לבדוק אחריהן ומפרש תלמודא שוטרי הרבים לאו משום דפסולי' לדון אלא בירושלים היו מקפידים אפי' על שוטרים בעלמא שהיו דנים דיני ממונות שיהיו מיוחסין וגבאי צדקה נמי לאו משום דבעינן מיוחסים אלא משום דמינצו בהדי אינשי דאמר מר ממשכנים על הצדק' אפי' בע"ש ואם אית' דאיכ' פסולה אית להו קלא. ר' יוסי אומר אף מי שהיה חתום עד בערכי הישנה של ציפורי פי' מי שהיה חתום בסדר הדיינין שהיו רגילין ליחס את הראויין לדון שיהיו מיוחסין וכותבין על הסדר פלוני ופלוני מיוחסין הן שאין רגילין בני המקום למנות דיין שאינו מיוחס. ישנה פי' שם מקום שהית' סמוכה לציפורי ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר אף מי שהיה מוכתב באיסטרטיא של מלך ומפרש תלמודא בחיילו' בית דוד שהיה בהם בחלוקו' חודש בחודש וחוזרין חלילה לעולם והוא לשון איסטרטיא וכותבין בשמות משפחות פלוני ופלוני בחודש פלוני והיו זהירין ליחסן מכל מום כדי שתסייעהו זכות אבותם במלחמה ומפרש בגמר' הא דבנשי בדקינ' ובגברי לא בדקינן פי' שיהו בודקין אביה ואבי אביה שלא היו ממזרים משום דנשי כי מנצו בהדי הדדי בעריות הוא דמנצו ואין זו מגנה את זו בפסול יחוס אלא בזנות ואם אית' דאיכא בהו מילתא לפסול יוחסין לא אית לי' קלא גברי דכי מינצא בהדי הדדי ביוחסין הוא דמינצו בהדדי אם אית' דאיכא מילתא אית לי' קלא והא כשהיא כהנת לא בדקה בדידי' דלמא איכא מילתא בנשי משפחתו ביוחסין מפרש בגמרא

דמסייע לי' לרב דאמר רב יהוד' אמר רב לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים פי' רש"י וכיון דלא קפדה תור' עליהם ליוחסין רבנן נמי לא עביד בהו מעלה לאצרוכינהו בדיקה ואפי' מחמת ממזרת ונתינות אלא כי אתחזק איסורא ביה וכתבו התו' וז"ל ולא נהירא פירושו מדפריך תלמודא ואיהי נמי תיבדוק בדידי' ומשני לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ומאי קאמר הא הוזהרו מיהא ממזרת דהא אפי' מ"ד לא הוזהרו היינו דוקא לינשא לחלל קאמר אבל לממזרת לא לכך י"ל דחששא דמתניתן הוי משום חללין אבל משום ממזרת לא שייך חששא כלל דמכירים ישראל ממזרים שביניהם ומיה' תימא הא קתני לוייה וישראלית מוסיפין עוד א' ואי לא בדקי אלא בפסול חללו' לוייה וישראלית אמאי צריכין בדיקה כיון דאביה לוי או ישראל אי אפשר בשום ענין להיות בה פסול חלל שהרי לכ"ע בבי ישראל מקוה טהרה לחלל וא"כ ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה. וי"ל דעיקור הבדיקה ותקנה משום פסולי דחלל' ואגב בדיקה דחללות בדקי נמי היכא דלא שייך אלא פסול ממזרת כגון לוייה וישראלית אבל גבי איהי דליכא פסול חללות דלא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין לא צריך לבדוק משום ממזרת ור"ת כתב בספר הישר דהא דצריך לבדו' היינו דווקא להכשי' בניהם לעבודה א"נ להכשיר עצמו לעבודה אבל להאכילו בתרומה אין צריך בדיקה כדאמ' בפ' האשה שנתארמלה אני כהן וחבירי כהן נאמן להאכילו בתרומה ואין נאמן להשיאו אשה ע"כ. וכתב הר"ן וז"ל בנוסחאות כתב לויים וישראלים מוסיפין עוד א' ולפיכך פרשו משנתינו כך הנושא אשה כלומר שהוא נושא אשה כשרה לכהונה ובידוע שהוא כהן שהוא צריך לחוש לפסולי כהונה בודק ד' אמהות בלבד דפסול כהונה בהכי סגיא אבל לויה וישראלית שבדיקתן מפני פסולי קהל צריך שיבדק' עוד אחת ואה"נ שהכהן ג"כ צריך להוסיף ולבדוק מפני פסולי קהל עוד אחת ומתניתן ה"ק שהבדיקה המיוחדת להכהנים בד' אימהו' סגי לה אבל בבדיקה שהיא שוה אף ללוים וישראלי' צריך להוסיף עוד אח' ובהכ' סגי ואתי שפיר דפרכינן ואיה' נמי תיבדוק בדידי' ומפרקינ' מסייע לי' לרב כו' כלומ' אין ה"נ דאיהו נמי בעינ' בדיקה בדידי' אלא מ"ה לא תני מתניתן שהיא בודקת בו מפני שאינו דומה בדיקתה לבדיקתו. איהו בדיק אף בפסולי כהונה ואיהי לא בדקה אלא בפסול' קהל. ואי' ה"נ דסיפא תנא לויים וישראלים מוסיפין עליהם עוד אחת א' האנשים ואחד הנשי' במשמע. וזה שהחמי' בבדיקת פסולי כהונה מפרש בירושלמי שהקש' ולא נמצא מחמיר בישראל יותר מן הכהן. אמר ר' בון אחת זו ואחת זו קנס קנסו כדי שיהא אדם מדביק בשבטו ובמשפחתו ושיהי' בדוק לו ולא יהי' צריך לטרוח ולבדוקי וקנסו בלויים וישראלים יותר מן הכהנים לפי שאין מדקדקי' כ"כ ביוחסין ואין מבדקי' במשפחות

א"נ דבפסולי קהל השוה בכל הצריכו בדיק' יתירה ע"כ. ואף לנוסח של' יוכל לפרש כן וכדפרישי' לעיל אלא שדוחק בעיני פירושו דלשון המשנה משמע כפשוטו דבכהנת אין בודקי' יותר מד' אמהות כו'. והאידנא אין נפקות' בהאי משנה דלא אמרינן צריך בדיקה אלא דוקא להכשיר בנים לעבודה אבל משום להאכילו בתרומ' אין צריך בדיקה וכדפי' ר"ת אכן הרמב"ם מוקי למתניתן בקרא עליו ערעור בין ערעור דממזרת בין ערעור דחלל ולעניין כהונה וכך לשון הסוגיא אמתניתן דהכא אמר ר"י אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמי' אמרו כל משפחות בחזקת כשרות עומדי' ופריך והאמר רב חמא בר גוריון אמר רב משנתינו בשקרא עליו ערעור פי' אין צריך בדיקה אלא א"כ יצא קול שמץ פסול מכח עדים וא"כ אמאי פליגי רבנן ומתרץ מאן דמתנא הא משמיה דרב לא מתני הא ותרי אמוראי נינהו אליבא דרב איכ' דאמרי אמ' רב יהוד' אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אמרו כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדין אמר רב חמא בר גוריא אמר רב אם קרא עליו ערעור צריך לבדוק אחריה אפילו לרבנן ע"כ. ויראה מסוגיא זו להדיא דאין הלכה כמשנה זו דהא רב יהודא בשם רב מוקי לה כר"מ וזהו אפשר כוונת הרי"ף והר"ש שלא הביאו המשנה ומ"מ אין ראיי' דשמא מאחר דלא בעי' בדיקה אלא שיהא בנו ראוי לשמש ע"ג המזבח וכן בתו ראוי להינשא למי שמשמש ע"ג המזבח כדפי' ר"ת והאידנא ליכא עבודה. ומ"ה השמיטו' והקאר"ו כתב וז"ל זהו דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו משנ' זו משו' דלר"מ היא ולית הלכת' כוותיה ומיהו תמיה לי שה"ל לכתבו ללמדינו היכא דקרא עליו ערעור כמה אמהו' צריך לבדוק ואפשר לומר שהם מפרשי' דכי אמר רב אם קרא עליה ערעור צריך לבדוק אחריה לא בדיקה דארבע אמהות קאמר אלא בבדיקה כל דהו סגי ע"כ ודוחק הוא אבל לפי מה שפרשתי דבדיקות דמתניתן בעני' שימוש המזבח קאמ' א"כ ערעור דקאמר שצריך בדיקה ד' אמהות היינו לענין כהונ' ושימוש ע"ג המזבח אבל שאר ערעור אין צריך אלא בדיקה כל דהו לבטל הקול ומ"ה לא הביאו ולענין הלכה נראה דקי"ל כהאי מתניתן וכדפי' ר"ת לענין שימוש מזבח ואף דר' יהוד' מוקי לה בשם רב כר' מאיר ולאו אליבא דהלכת'. אפשר דאינו קי"ל דבסוגי' בכתובות בפ"ב דנאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה ובע"כ אייריי לענין להשיאו אשה בדוקה כדפיר' ר"ת וא"כ הכי קי"ל. והיכא דקרא עליו ערעור האידנא אין צריך בדיקה בד' אמהות כדעת הרמב"ם אלא כמו שפיר' בשם ר"ת דמתניתן אייריי באשה בדוקה ולשמש בנה ע"ג המזבח וכמו שהסכים הרא"ש לעיל סימ' ה' עמו וזהו עיקור ואף שהטור הביאו דברי הרמב"ם לפסוק לא משגחינן בי' כי אינו אלא כמעתיק דבריו ובפרט נמי שהרי"ף השמי' משנ' זו אלמא דלא בעי' האידנ' האי בדיקה דד' אמהות כלל.

גם בענין הערעור איכא מחלוקת בין פרש"י לפי' הרמב"ם כי רש"י פי' שקראו עליה ערעור שני עדים שמץ פסול ולא שמעידי' עדות גמורה אלא יציאות קול אבל הרמב"ם פי' ששנים מעידי' שנתערב בממזר או חלל כו'. ותימא לפירושו אמאי סגי בד' אמהות הא נאסרה כל המשפחה מספיקא דאוריית' ואין שיעור לבדיקה זו ואי איירי שיאמר נתערב בזמן זה שהוא קוצב א"כ אפי' ד' אמהות לפעמים לא בעי אלא בדיקה באמהות כפי משך הזמן בשלמא לפי' רש"י שהוא שמץ קול לא החמירו כ"כ וסגי בבדיקה של ד' אמהות. ועוד ראייה דאי כפי' הרמב"ם מאי מחלק בין גברי לנשי מאחר שנתערב ודאי פסול ביניהם וכי משו' האי סברא קלה אי איתי' דהוי פסול כי מינצו בהדי הדדי הוה מגלה וכל זאת לפי' רש"י ניח' ועיקר הדין היכא דקוראין אותו ממזר ושתק שכתב נמי הרמב"ם שצריך בדיקה בד' אמהות כבר כתבתי בפ"ק דכתובו' סי' מ"ג דלא חיישינן האידנא לכך.

סימן יג

דין דכהן גדול שבא על אלמנה או כהן הדיוט על גרוש' או זונה בניהם נעשו חללין וגם היא נעשה חללה ופסולה מן התרומה אם בת כהן היא וכהן הבא עליה לוקה גם משום חללה ובת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם כגון בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות אבל בת בתו מישראל או ישראל שנשא חללה כשרה לכהונה. וכ"ג שבא על אשה שהי' אלמנה גרושה חללה זונה בזמן שהיו כסדר הזה לוקי' אותו ארבע. וכהן הדיוט נלקה עליה שלש אבל אם הי' מתחלה זונה ואח"כ נעשית חללה ואח"כ נעשית אלמנה אין לוקין אותו אלא פעם א' ויבואר דאין חללה אלא מפסולי כהונה לבד אבל כהן שבא על העריות או על יבמה בשוק אינה נעשית חללה וגם הולד אינו חלל ואם חזר ובא עליה הולד חלל וגם היא נעשה חללה וכהן אחר הכא עליה נלקה עליה משום חללה וכהן שקידש גרושה ונתארמל' או נתגרשה מן האירוסין לא נתחללה אבל מן הנישואין אעפ"י שעדיין לא נבעלה ממנו כגון שנמצא בתולה נתחללה ואם קידש ובעל ולא גמר ביאתו נלקה שתים ואם גמר ביאתו נלקה ג'. ואם קידש ולא בעל אינו לוקה כלל. אבל בעל ולא קידש לוקה אחת בין כ"ג בין כ"ה והמחזיר גרושתו אינו לוקה אלא א"כ קידש ובעל:

מתניתין בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם בת בנו ובת בן בנו עד סוף כל הדורות של חללים. זכר בן זכר בת האחרון פסולה כבת הראשון דלא חמירא בת חלל מחללה דאמרי' בתה של חללה מישראל כשרה לכהונה דמה דתימא מידי דהוי אמצרי ואדומי מה להלן לאחר ג' דורות אף כאן נמי לאחר ג' דורות ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה. חלל שנשא בה ישראל בתו פסול' לכהונה ומסיק בגמרא מה"מ א"ר יוחנן משום ר' שמעון

נאמר כאן לא יחלל את זרעו בעמיו ונאמר להלן גבי טומאה לא יטמא בעמיו מה להלן זכרים ולא נקיבות דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן. אף כאן הפסולי' חללים זכרים ולא נקבות. אלא מעתה בתו של כ"ג תשתרי מי כתיב לא יחלל בנו לא יחלל זרעו כתיב ואפי' נקיבות. וכי אהני ג"ש לבת בתו אהני בת בנו תשתרי דתהני לי' ג"ש ולא אפיק קרא אלא זרע אבל זרע זרעו לא כתי' לא יחלל זרעו הוקש זרעו לו דהאב והזרע הוזכרו בתיבה זו מה הוא בתו פסולה אף בנו בתו פסולה בת בתו תיתסר א"כ מאי אהני ג"ש תו מסי' ת"ר לא יחל' זרעו בעמיו אין לי אלא זרעו היא עצמ' מניין ת"ל לא יחלל זו שהית' כשירה ונתחללה. תו מסיק ת"ר איזה היא חללה כל שנולדה מן הפסולין מאי נולדה מן הפסולין אלימא פסולה לו והרי מחזיר גרושתו דפסולה לו ובניה כשרין דכתיב כי תועבה היא היא תועב' ואין בניה תועבין אמר רב יהוד' ה"ק כל שנולדה מפסולי כהונה ופריך נולד' אין לא נולדה לא והרי אלמנה וגרושה זונה דלא נולד' וקא הוי חללה א"ר יצחק בר אבין ה"ק איזה היא חללה שעיקר' מן התורה פי' לדרוש מן חכמים ל' לא יחלל כל שהו' כשר ונתחלל ואין צריך לפרש מן דברי סופרים כל שנולד מפסולי כהונה. תו מסיק בסוגיא אמר אביי ישראל הבא על אחותו פשיטא דזונה משוה לה דהא נבעלת בעילת פסול אלא הא מיבעיא לי חללה משוי לה או לא משוי לה. מי אמרינן ק"ו השתא מחייבי לאוין הוי חללה מחייבי כריתות לא כ"ש א"ד אין חללה אלא מאיסור כהונה א"ל אין חללה אלא מאיסור כהונה אמר רבא מנא הא מילת' דאין חללה אלא מאיסור כהונה דתניא לא יאמר גרושה בכ"ג ותיתי מק"ו מכהן הדיוט שאני אומר מה לכהן הדיוט אסורה לכ"ג מיבעיא דמהדיוטתו נאסר' עליו אלא כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה האומרת בכהן הדיוט שייר לה לאו לעצמה ואשה גרושה מאשה לא יקחו ללמדך שאם זונה וחללה וגרושה הוא לוקה עליה אף משום גרושה כך חלוקה אלמנה מגרושה זונה וחללה בכ"ג שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה זונה חייב על כל א' ואחד חללה למה נאמר' הרי אסורה להדיוט לומר לך אין חללה אלא מאיסורי כהונה מקראי יתירה דרשינן דהאי דהדר כתב להכי כתב לומר שתלמודן מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה שאין איסורן נוהג אלא בכהנים ולא כתב אחר זונה שמצינו שם זנות פוסל בישראל לומר לך שלא נקראת חללה אלא מביאה פסול כהונה לבד ולא מביאת איסור הנוהג אף בישראל זונה למה. נאמר בכ"ג נאמר כאן זונה בכ"ג ונאמר להלן זונה בכהן הדיוט מאי כאן בכ"ג זרעו חולין דכת' לא יחלל אף להלן בכהן הדיוט זרעו חולין. ופסק רב אשי כהן הבא על אחותו בביאה ראשונה עשאה זונה חזר ובא עליה עשאה חללה שהרי אסורה לו משום זונה שאינה נוהג אלא בכהונה וז"ל הרמב"ם והטור העתיק וז"ל כהן קידש אחד

מאיסורי' ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין לא נתחללה אבל מן הנשואי' אעפ"י שלא נבעלה נתחללה שכל נשואה בחזק' בעולה היא אעפ"י שנמצא' בתול' כהן שבא על א' מן העריו' אין עשאה חללה אבל עשאה זונה ואם חזר בא עליה הולד חלל. אם בא על יבמה לשוק ונתעבר' מביאה ראשונה הולד כשר לפי שאינו מאיסורי כהונה ונעשית זונה חזר ובא עליה הולד חלל וכן כהן שבא על גיורות או משוחררת הולד חלל עכ"ל. והאי וכן קאי אדלעיל כהן שבא על הזונה כו'. כי גיורת בכלל זונה נאסרת. וכן פי' המ"מ ע"ש והר"י קאר"ו ז"ל ולא נהירא במה שכתב אהאי וכן תו מסיק א"ר יהוד' כהן באלמנה לוקה שתים ופרש"י וה"ה לכהן הדיוט בגרושה וחללה יהא מיגמ' גמירי אהדדי אחת משום לא יקח משום קידושין ומשום לא יחלל שחילל אותו ופריך ולילקי נמי משום לא יחלל זרעו ומשני בשלא חילל זרעו דלא גמר ביאתו משמע להדיא כשגומר ביאתו חייב ג'. ותימא על הרמ"בם וסמ"ג שלא כתבו אלא שתים. תו מסיק אמר אביי קידש פי' רש"י כ"ג או כהן הדיוט אחת מן הפסולים לוקה משום לא יקח בעל לוקה משום לא יחלל רבא אמר בעל לוקה. לא בעל אינו לוקה מ"ט משום דכתיב לא יקח ולא יחלל מה טעם לא יקח כו' משום לא יחלל ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קדש ולא בעל שאינו לוקה להיות לו לאשה אמר רחמנא והא ליכא מודה רבא באלמנה לכ"ג שאם בעל ולא קדש שלוקה שנאמר ולא יחלל זרעו בעמיו אמר רחמנא והרי הוא חילל ושניהם מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה דרך קידושין אסרה תורה ופי' רש"י ומודה רב' אע"ג דבעי באיסור כהונה תרתי דוקא ביאה אחר קידושין הוא דבעי דמקדושין לחודייהו לא לקי אבל בעל ולא קידש מודה הוא שהביאה אינה תלויה בקידושין דלא יחלל אמר רחמנא והרי חילל ושניה' מודים במחזיר גרושתו אעפ"י שלדברי שניהם כהן בפסולה לו לוקה על ביאה בלא קידושין מודים הם בישראל המחזיר גרושתו משנשאת לאחר שאם בעל ולא קידש אינו לוקה ע"כ מדבריו יראה מה שאמר התלמוד ומודה רבא בכ"ג באלמנה לאו דווקא קאמר ה"ה בכהן הדיוט בזונה וגרושה אכן הסמ"ג מדברי הרמב"ם לא כתב הכי שהרי כת' וז"ל כ"ג שבא על האלמנה לוקה ואעפ"י שלא קידש שנאמ' ולא יחלל זרעו כיון שבעלה חללה ופסלה מן הכהונה כדאמ' בעשר' יוחסין שמודה רבא בכך אבל זונה וחללה וגרושה הרי הן מחוללת מקודם משום לא יחלל שהרי נתחלל בביאתו וחייב אותו הבא עליה משום חללה ומ"מ בין כ"ג בין כ"ה הבא על החללה פשוט דאין חייב משום בעילה לחוד שהרי כבר היא נחללה. והסמ"ג גופא כתב לעיל הפוך סבר' זו שכתב בפר' עשרה יוחסין נחלקו בה אביי ורבא בכ"ג בגרוש' אביי אמר קידש לוקה בעל לוקה ורבא אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה משום

לא יחלל וקי"ל כרבא דאמר דצריך קידושין ובעילה ואז לוקה משום לא יקח ומשום לא יחלל ע"כ אלמא אף בביאת גרושה שייך חיוב חללה היכא שנתחללה בביאתו. ומ"מ יש לישב דברי הסמ"ג דלא ליקשו אהדדי דס"ל דבוודאי לענין חיוב בעילה אחר שקידש חייב נמי משום לא יחלל וכמו כ"ג באלמנה אבל לענין חיוב בבעילה לחוד בלא קידש אינו חייב אלא בכ"ג באלמנה לחוד כלישנא דגמרא ומודה רבא בכ"ג באלמנה משמע דווקא קאמר. אבל מ"מ דוחק בעיני לחלק בהכי ופירש רש"י עיקר:

סימן יד

דין דבת גר שנש' גיורת מותר לכהן ומיום שחרב ב"ה החמירו על עצמן שלא לישא אלא א"כ יהא אביו ואמו מישראל והבא לימלך מורין כן אבל אם כבר נשא בת גר וגיורי' אין מוציאין אותו מידו:

מתניתין ר' יהודא אומר בת גר זכר כבת חלל זכר ר' אליעזר בן יעקב אומר ישראל שנשא גיורות בתו כשירה לכהונה וכן גר שנשא בת ישראל בתו כשירה לכהונה אבל גר שנשא גיורות בתו פסולה לכהונה אחד גר ואחד עבדים משוחררים אפי' עשרה דורות עד שתהא אמו מישראל ר' יוסי אומר אף גר שנשא גיורות בתו כשירה לכהונה אמר רב המנונא משמיה דעולא הלכה כר' יוסי וכן אמר רבה בר חנה הלכה כר' יוסי ומיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמם כר' אליעזר בן יעקב נשא אין מוציאין אות' הימנו כר' יוסי אמר רב נחמן אמר לי הונא בא לימלך מורין כר' אליעזר בן יעקב נשא אין מוציאין אות' הימנו כר' יוסי:

סימן טו

דין דנאמן האב על בנו לומר שבכור הוא לתת לו פי שנים אפי' בנכסי' שנפלו לו כשהוא גוסס וגם נאמן לומר על בן בין הבנים שהוא בכור אף שנעשה הגדול מתו' כך ממזר וגם נאמן לומר זה בני מבן גרושה וחלוצה או מאיסו' ערוה הוא והיכא שיש לאותו בן שרוצה לפסול בנים אינו נאמן להפסילו וגם אינו נאמן זה לומר על מי שהוחזק לבנו שאינו בנו אלא ממזר הוא:

מתניתין האומר בני זה ממזר הוא אינו נאמן דקרוב הוא אצלו ואינו כשר להעיד עליו תו תנן ואפי' שניהם האב והאם מודים על עובר שבמעיה שממזר הוא אינו נאמנים ומפרש בגמרא טעמא דר' יהודא כדתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן אמר ר' יהודא נאמן אדם לומ' בני זה בכור הוא וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן פי' אפסולי קיימי אבל לענין בכור לא פליגי ובפ' יש נוחלין פסק הלכת' כר' יהודא כתוב בה"ג הלכה כר' יהודא ודוקא היכא דאיכא

בכור וכשעושה קטן בכו' א"כ פוסל לי' לגדול ומיגו דהימני רחמנ' לאב לענין ירושה כדכתב יכיר יכירנו לאחרים הימנוה נמי לעשות הגדול ממזר אבל האומר בני זה ממזר שלא לענין בכורה לא מהימן לשווי' ממזר ואפי' אשתו פרוצה ביותר דרוב בעילת אחר הבעל. ע"כ. וכתב הרא"ש ולאו משום דהלכה כר' יהודא דלאו בכל מילי פליג דהא מוכח ממתניתן דהכא דבכל ענין איירי שהוא נאמן ואף בה"ג משמע דר' יהוד' איתי לי' בכל ענין מהימן אלא דלא קי"ל הלכת' כר' יהוד' אלא ע"י הכרת בכורה ונראה דדייקינן מדשלח ר' אבא האומר על תינוק בין הבנים כו' נאמן משמע דר' יהוד' איתי לי' דבכל ענין מהימן אלא דלא קי"ל הלכתא כר' יהודא אלא ע"י הכרת בכורה ונראה דדייקינן מדשלח ר' אבא האומר על תינוק בין הבנים כו' נאמן משמע דבע"א אינו נאמן ולא מסתבר טעמייהו אלא בכל ענין נאמן ע"כ והוא מדעת התוס' ודעת הרמב"ם כדעת ה"ג דאינו נאמן אלא ע"י בכורה. ומ"ה ס"ל דאפי' לומר בן גרושה ובן חלוצה הוא שאינו מהימן אבל הרא"ש כתב וי"א דבן גרושה ובן חלוצה הוא דאפשר דמהימן אפי' לדעת ה"ג משום דהוה נמי ע"י הכרת בכורה דכתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר ואמרינן מאי שנואה שנואה בנישואי' ועיקר ראיות התוס' והרא"ש אחריה' דהלכה כר' יהודא מדמסקינן בפ' החולץ ומעשה באדם אחד שבא לפני ר' יהודא א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך ופריך ואבני' לא מהימן והתנן יכיר יכירנו לאחרים כו'. א"ל רב נחמן בר יצחק ה"ק לי' לדבריך גוי אתה ואין עדות לגוי ופסק התם הלכת' כרב נחמן בר יצחק משמע הא אם יש עדות לגוי נאמן לפוסלן ואעפ"י שאין הכרת בכורה ואף שיש לדחות דיש שם הכרת בכורה דאם נתגייר בינו לבין עצמו אין דין בכורה לגוי פי' וכל הבנים שוים בנחלה ונ"ל דוחק וכן פסק נמי בשאלתות דרב אחאי בפרשת וארא דנאמן דאעפ"י דאין שם הכר' בכורה וכן פסק בא"ז. ואני אומר דבודאי צדקו דברי השאלתות והתו' דמהימן אפי' בלא הכרת בכורה. אבל מ"מ דברי ה"ג אמיתים הכל דאין אדם נאמן לומר על מי שהוחזק לבנו ולומר אין זה בני אלא ממזר הוא דלא מצינו בתורה שמהימן אלא על בנו לומר שהוא בכור וה"ה שמהימן לומר בן גרושה הוא שנולד מגרושה וה"ה אם אומר שבנו הוא אבל נולד מפסו' ערוה שאשתו אסורה עליו בערוה וכדמשמע לישנא דמתניתין בני זה ממזר הוא ולא קאמר האומר על בנו שהוא ממזר דהוי משמע פירושו שהוא מוחזק לבנו ואומר שהוא ממזר ואינו בנו אבל מתני' שהוא אומר בני זה הוא ממזר פי' כמו שפי' רש"י שנולדו לו מחייבי כריתות ומה שכתב בה"ג שאינו נאמן לשווי' ממזר היינו לומר שאינו בנו כמו שכת' ואפי' אשתו פרוצה ביותר כו' כלומר ואינו בנו דכה"ג הוא דלא מהימן כי התור' לא הימנהו כ"א על בנו ונרא' בעיני דאף ר' יהודא מודה

בזה ומ"ה מיושב מה שמשמע בה"ג דאף ר' יהודא ס"ל דמהימן אפי' בלא הכרת בכורה כי כן האמת רק דס"ל שאינו נאמן לומר שאינו בנו ואין לסור מדבריהם כי דבריהם דברי קבלה ומה שאמרנו שנאמן האב על בנו דאי פסלת לבנו נמצא שיפסלו הבנים והוא אינו נאמן כדתניא ר' יהודא אומר נאמן הוא על בנו קטן ואינו נאמן על בנו גדול ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא קטן ויש לו בנים זהו גדול גדול ואין לו בנים זהו קטן וכן הלכת':

סימן טז

דין דגוסס הוא כחי לכל דבריו גיטו גט ומתנתו מתנה אם יכול לדבר ואפי' אינו יכול לדבר יכול ליתן השלי' המתנה או הגט בשעת גסיסתו אם עשה השליח משהיה יכול לדבר אבל אינו יכול לעשות השליח אם לא שבדקין אותו ג' פעמים ואמר על הן הן ועל לאו לאו כמו שמפורש במסכת גיטין וסתמא בלא בדיקה הרי הוא כמת אפי' לענין הקדש ונדרים. וגם סתם שכיב מרע צריך בדיקה אם דעתו מיושב עליו אפי' יכול לדבר:

מסקינן בסוגי' א"ל רב נחמן בר יצחק בשלמא לר' יהוד' היינו דכתיב יכיר יכירנו לאחרים אלא לרבנן יכיר למה לי בשצריך היכרא כגון שבא ממדינת הים ולא הוחזק לנו בבכור אלא עפ"י אביו ופריך למאי הלכת' לתת לו פי שנים פשיטא למה לי קרא מיגו דאי בעי מיתבא ליה מתנה מי לא יהבי לי' בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן לאחר שאמר בפנינו בכור הוא נפלו לו והוא רוצה לילך לדרך רחוקה ומעיד עליו שאם יפלו לו נכסים של אב או אחד ממורישים לפני בחייו יטול זה מהן חלק בכורה דלהכ' אי לאו דאשמעונין קרא ליכא מיגו דאי בעי למיתבינהו השתא לא מצי יהיב דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם יכיר למה לי שנפלו לו כשהוא גוסס ופרש"י שאם אמר נכסים שיבאו לי כשהוא גוסס נתונים לפלוני לא אמר כלום שהרי שבשעה שבאים לעולם לאו בר מתנא הוא ונראה בעיני דלא דוקא הוא שאומ' הכי אלא אפי' אמר סתם כשיפל נכסים לפני ונפלו לפניו כשהוא גוסס דלאו נתינה הוא ולא מהני מידי ואדרבה רבותא קאמר אעפ"י שהוא הזכיר שיפלו לפניו כשהו' גוסס אלמא דמחיים התנה על גסיסתו ויהיה מצורף לימי חייו אפ"ה לא מהני וכת' הרא"ש על פי' רש"י דס"ל דגוסס אין מתנתו מתנה וכן פי' ר"ח ז"ל דק"ל רוב גוססין למיתה וכמת הוא חשוב ואינו יכול להקנות עכשיו נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס ואם אמר קודם לכן בני זה בכור נוטל פי שנים באלו הנכסים דאע"ג דגבי הקנאה לא יכול לאקנויה גבי ירושת בנו הבכור חשיבי מוחזקין ולא ראויין ומתוך זה דקדק ר' יואל דגוס' אינו מגרש את אשתו אעפ"י שהוא מיושב בדעתו כיון שאינו יכול ליתן במתנה דונתן בידה כתיב ובעינן דחזי לנתינה. והא דתניא בתוספתא דאהלי' ובמסכת

שמחות הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו נוחל ומנחיל זוקקת ליבם ופוטר מן היבום היינו מידי דממילא ולא שיעשה מעשה כמו נתינת הגט ומתנה דלענין זה הוי כמת גמור והא דאמרינ' בפ' כל הגט מביא גט ומניחו זקן או חולה נותנו לו בחזקת שהוא קיים וקאמר עלה בגמרא ל"ש אלא בזקן שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות וגוסס שרוב גוססין למיתה לא פי' שמא מת דמשמע שגוסס עושה שפיר שליח להוליך גט מיירי כשקיבל השליח הגט קודם שהיה גוסס וכשהלך השליח נעשה גוסס אבל בשעת שהוא גוסס לא היה יכול לעשות שליח לגרש והוא עצמו הקשה לדבריו מהא דאמר בפ"ק דעירובין דגוסס נודר ומקדיש ומעריך ותירץ דשמא התם משום חומרא דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ורשב"ם פי' בב"ב בנכסים שנפלו כשהוא גוסס ואין יכול לדבר ואי' לו כח לית' ומתוך פירושו משמע הא אם יש בו כח לדבר יש בו כח ליתן אפי' הי' גוסס והקשה רבינו יואל על זה א"כ אמאי נקט גוסס אפי' חולה בעלמא שאינו יכול לדבר כדאמר נשתתק ואמרו לו נכתב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו כו'. ותני' כשם שבודקין לגיטין כך בודקין למשא ומתן פי' ואם לא נמצא מכוון אין נותנין לה גט וממילא לא יכול ליתן מתנה אלא מדנקט גוסס ש"מ דאפי' יכול לדבר אין מתנתו מתנה. ור"י אומר שהו' כחי לכל דבריו וגיטו גט ומתנתו מתנה כדברי רשב"ם דאין לך גוסס יותר משחט בו שנים או רוב שנים ורמז כתבו גט לאשתי דאמרינן בפ' מי שאחזו דכותבין ונותנין וכן אמרינן בפ' בתרא דיבמות מי שהיה מגויד או צלוב וחיה אוכלתו וחזר ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו וכ"ש בדיבור גמור הוא מיושב בדעתו והא דכל הגט ראייה גדול' היא דדוקא חיישינן בגוסס שמא מת משום דרוב גוססין למיתה אבל אם היה ידוע שהוא עדיין כמו שהניחו היה נותנו אעפ"י שהוא גוסס ואם לאו לאו בר נתינה הוא משום דחשיב כמת אפי' מידו ליד האשה לא הוי גט ושלוחו נמי לא מצי יהיב לה ומשמע נמי דווקא משום דשלח הגט למקום אחר אבל אם נתן מידו ליד האשה הוי גט דומיא דזקן דתניא בהדיא ומה שדחה ההיא דערכין משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט לאו כלום הוא שהרי לדבריו אין להדיוט כלום וחשוב כמת ובוודאי האי דגוסס דקאמר אינו יכול לדבר ומה שהקשה על פי' רשב"ם לוקמא בנשתתק לאו קושיא היא דקרא לא מצי' לאוקמי הכי דאם אינו יכול לדבר עתה וליתנם יתנם כשיתרפא דסתם נשתתק דרכו להתרפא להכי נקט גוסס שהוא קרוב למיתה ואינו יכול לדבר ועוד דנקט גוסס דשכיחי מחמת מיתה בסתם בני אדם אבל נשתטה ונשתתק לא שכיחי ע"כ הצעת הרא"ש ועיקר וכן דעת הסמ"ג וסמ"ק כרמב"ם ור"י וכן הסכים הרשב"א והר"ן ודע מה שאמרנו שגוסס הוא כחי לכל דבריו ומשמע כשהוא מדבר דוקא ה"ה בלא מדבר שנותן

גט לאשתו וחשבינן שהוא כחי וכן המתנה ששלח לאדם כבר נותנין לו כשהוא גוסס רק כשהוא גוסס אינו יכול ליתן גט ולא להקנות אם אינו יכול לדבר אם לא שבודקין אותו כמו נשתתק דפ' מי שאחזו ומה שמשמע מדברי הפוסקי' דבעינ' גבי גוסס מדבר היינו לעשות מעשה בלא בדיקה וסתמא דמלתא גבי גוסס אין שהות לבודקו דרובין מתים במהרה ואינן מאריכין בגוסותיהן ומ"ה אין מתנתו מתנה וכן גוסס שצוה ליתן גט ואפי' אותו שיכו' לדבר דלא בעי בדיק' ובנשתתק כי התם אבל צריך לבודקו אם דעתו מיושבת עליו דלא עדיף מסתם ש"מ שכתב ר"י שצריך לבודקו אם דעתו מיושבת עליו:

סימן יז

דין דמי שנתן רשות לשלוחו לקדש בתו או היא שנתנה רשות לשלוח' לקדשה והלך אביה או היא וקבלו קידושין מאחר מי שקדם קידושין אם אינו ידוע שניהם נותנים גט או אחד נות' גט ואחד כונס ואם קדשה אבי' בשחרית והיא בערבית ביומא דמשלם ששה חדשים וי"ב שנים ונמצא בוגרת בערב אפי' אינו ידוע לנו אם היתה בוגרת בשעת קבלת קידושין של אביה אין קידושיו קידושין ואפי' אין מכחישתו לומ' שהייתי בוגרת בשחרית וכ"ש אם שניהם קבלו קידושין הוא בדרך והיא בעיר או שהיא קבלה קידושיה בשחרית והיא לא קבלה כלל ובערב נמצאת בוגרת דאין קידושיו קידושין. וה"ה אם אבי' לא קיבל קידושיה בשחרי' ובאותו עת לא היתי' יודעת אם היתי' בוגרת או לאו ובערב נמצאת בוגרת דקידושיה אינ' קידושין ודאי אבל מ"מ בעי גט מספק:

מתניתין מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקידשה אם שלו קדמו קידושיו קידושין דבטליה לשליחותיה דשליח ואם של שלוחו קדמה קידושיו קידושין ואם אינו יודע איזה קודם שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה אם שלה קדמה קידושי' קידושין ואם של שלוחה קדמה קידושיו קידושין ואם אינ' יודעים שניהם נותני' גט ואם רצה א' נות' גט ואחד כונס ומסיק בסוגיא איתמר קדשה אביה בדרך וקדשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אומר הרי היא בוגרת לפנינו וקדושיה קדושין ולא של אביה ושמואל אמר חוששין לקידושי שניהם שמא כשקדשה האב נערה היתי' וקדמו קידושיו ופריך אימת אילימ' בתוך ששה חדשים שבין נערות לבגרות בהא נימא רב והרי היא בוגרת לפנינו הא כל אותו ששה חדשים בחזקת נערה הוא עד שיכיר בסימני בגרות אלא לאחר ששה בהא נימא שמואל חיישינן לקידושי שניהם והא אמר שמואל אין בין נערות לבגרו' אלא ששה חדשים בלבד לא צריכא דקדיש בההיא יומ' דמישלם שית' רב אמר הרי היא בוגר' לפנינו מדהשתא בוגר' בצפרא נמי בוגרת שכל היום היא בחזקת שתבא

ושמואל אמר השתא הוא דאת' סימנין ומסקינן דפליגי בשאין מכחישתו פי' שאינה מכחשת האב לומר בגרתי קודם שקדשני אבי אפ"ה סבר רב הרי היא בוגרת לפנינו (ופסיק הלכת' כוותיה) אבל מכחישתו לומר הייתי בוגרת בצפרא אף שמואל מודה. ופי' רש"י לא צריכא דקדיש בההיא יומא דמשלים שית אביה בבוקר והיא בערב והיום הזה היא בחזקת שתיבגור ונראה בעיני דמ"ה פירשו כך דאי שתיהן קידשו בצפרא ובערב מצאנו שהיא בוגרת אפשר בזה לא הוי פליגי בי' דסתמא דמילתא אינ' מקבלת קידושין לעצמה אלא א"כ בגרה ומכחישתו אבל השתא דקבלת' קידושי' לעת ערב דהוי בוגרת לא ידענו מה היה לה בצפרא בעת קידושי אביה וכתבו התוס' דדוקא בקדשו שניהם אבל קידשה אביה לחוד מודה שמואל דאינ' מקודשת דאמרינן העמד אשה אחזקת פנויה כמה שהית' קודם שקידשה והרי היא בוגרת לפנינו ואין קידושי אב קידושין אבל היכא דקדשה אף היא עצמ' אינה חזקה דפנויה דממ"נ א"א היא או משו' קידושי אבי' או משו' קידוש' דיד' בהא פלי' שמואל ע"כ ואומר אני דה"ה אם קדשה היא עצמה לחוד ואשתכח היא בוגרת אח"כ ובאותה העת שקדשה מודה בעצמה שלא הית' יודעת אם היא בוגרת לא אמרינן שהיא בוגרת לפנינו ונעמידנה אות' בחזקת פנויה ואין אומר הרי היא בוגרת ודוקא לענין קדושי' ודאי אבל קידושי ספק לעולם בעי גיטא מספק אעפ"י שהיא בחזקת פנוי' מ"מ אינה חזקת בוגרת לפנינו:

סימן יח

דין כהן שנשא אשה מיוחסת והלך עמה למדינת הים וחזר ובא עמה ועם בניו והבנים כרוכין אחריה נאמן לומ' אלו בנים נולדו לי מאשתי זו ומיוחסת לעבוד בנו עבודה ולהשיא בתו לכהן ועל הגדולים צריך להבי' ראיי' שמאשתו זו נולדו לו ואם לא חזר ובא עמה ואמר שמתה במ"ה ואלו בניה צריך להביא ראיה שנולדו אלו בנים מאשתו שמתה כמ"ה אבל אין צריך להביא ראיה שנולדו לו מזו שהלך עמה למ"ה. ואם אמר אשה זו מיוחסת נשאתי במ"ה ואלו הן בניה צריך להביא ראיה על האשה שהיא מיוחסת ואין צריך להביא ראיה על הבנים שממנו נולדו לו בזמן שכרוכין אחריה ואם אמר אשה נשאתי במ"ה ומתה שם ואלו בניה צריך להביא ראיה אף על הבנים. וכן אם אמר שנשא שם ב' נשים והא' מתה והב' היא זו ואלו בניה צריך להביא ראיה עליה ועל הבנים אף שכרוכים אחריה:

מתניתין מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה שיצאה עמי למדינת הים הרי היא זו ואלו בניה אין צריך להביא ראיה לא על האשה (פי' רש"י שמיוחסת שכבר בדקנוהו כשנשאה אות') ולא על הבנים. ומוקי לה בגמרא בקטני'

וכרוכי' אחריה דבחזקת אמן הן ואין צריכין ליחס ע"י עדים מתה ואלו בניה מביא ראייה על הבנים ואינו מבי' ראיה על האשה והקשו התוספו' מאי קמ"ל מתניתין דאין צריך להבי' ראיה פשיטא כיון דנבדקת כבר דשוב אין צריך להביא ראיה ועוד קשה אמאי איצטרך לי' לתנא לחזור ולמתני הרי תנא ליה ברישא לכן פי' ר"י אין צריך להביא ראיה על הבנים שהן שלו דלא אמרינן שלקח' האשה איש אחר במדינות הים ולא על האשה שזהו בניה כיון דכרוכין אחריה מתה מביא ראיה על הבנים שהבנים שלו מן האשה שמתה אבל אינו מבי' ראיה על האשה פי' שהן מן האשה שהלכה עמו למ"ה דידעינן בה שהי' מיוחסת שהרי כבר בדקנוה אלא מאחר שהביא ראייה שהבנים הם מאשתו שמתה במ"ה אין צריך תו להביא ראייה שאותה אשה היתי' מיוחסת דאין לחוש שלקח שם אשה אחרת והוליד ממנה אלו הבנים דמסתמא מאשתו שהוציא מכאן הם מאחר שלא שמענו שנשא שם אשה אחרת ואשה שהוציא מכאן כבר בדקנוה קודם שהלכה למ"ה. תו תנן נשאתי אשה במ"ה הרי היא זו ואלו בניה מביא ראייה על האשה שהיא מיוחסת ואינו מביא ראייה על הבנים שהרי כרוכין אחריה מתה ואלו בניה צריך להבי' ראייה על האשה שמיוחסת ועל הבנים שמאותה אשה הם. ומסיק ת"ר אשה נשאתי במ"ה מביא ראייה על האשה ואינו מביא ראייה על הבני' ומביא ראייה על הגדולי' ואין צריך להביא ראייה על הקטנים פי' באילו בנים אמרו בקטני' ולא גדולים דאם הביא ראייה על הגדולים שהן כרוכין אחר האם אין מביא ראייה על הקטנים בד"א באשה אחת פי' שאמ' אשה א' נשאתי אבל בב' נשים פי' שהי' אומר שתים היו ומתה אחת ואלו הבנים של זו מביא ראייה על האשה שהיא מיוחסת ועל הבנים שהם בניו ועל הגדולי' ועל הקטני' ואפי' הם כרוכין אחריה דשמא בניה של חבירת' היו וגדלתן. כתב הר"ן לפי שמה שכתבנו דאפי' לרבנן דאמרי כל משפחו' בחזקת כשרות הן עומדות. אפ"ה כהן צריך לבדוק משום חללות אתי שפיר הך מתני' וגמר' דיל' אבל לדברי האומר אפי' כהן א"צ לבדוק צ"ע למה צריך להביא ראייה על האשה. ואפשר דנהי דס"ל לרבנן דכל משפחות בחזקת כשרות עומדת ה"מ היכא דאיכא חזקת משפחה אבל היכא דליכא חזקת משפחה לא ע"כ. ולפי שפרשתי לעיל לפר"ת דאיירי להתיר בנה ע"ג המזבח לא קשה מידי:

סימן יט

דין בדין זה יבואר דסומכין על החזקה דכרוכין לענין יוחסין לשמש ע"נ המזבח כאשר כתבנו בסי' י"ח וגם לסקול ולשרף דאם הגדילו איש ואשה תינוק ותינוקת בתוך הבית בחזקת שהיא אשתו ואלו בניהם ובא האיש על התינוק' שורפין אותו והתינוק על האשה

סוקלין אותן וגם מלקין מי שבא על אשתו והיא הוחזקת נידה בשכונת' ותינוק טמא שנמצא בצר עיסת תרומה ובצק בידו ואין ידוע אם לקח מן העסה וטימא אותו. או איש טהור נותנו בידו סומכין על החזקה דרוב תינוקת מטפחין בעיסה ואינו נאכל ואפי' הוא ברה"י וג"כ אינו נשרף וכן אם יש שם בבית תרנגולים ומים טמאי' צלולים ומצאו שנקרו התרנגולים בעיס' אינו נאכל ואינו נשרף ואם היו המים אדומים ועכורי' ואין נראה ואין ניכר בעיסה מן אותן המים מותר' העיסה אף לאכול ואם שרצי' וצפרדעים מטפלין שם בבית ונמצא חתיכה בעיסה ספק מצפדרע וטהור או משרצים וטמא הולכי' אחר רובא אם רוב צפרדעים וטהור ואוכלים אותו ואם רוב שרצים טמא ושורפי' אותו דמיעוט' ורוב' אמרי' דמיעוט' כמאן דלית' ואין מצרפין אותו לחזקה אלא אזלינן בתר רובא:

מסקינן בסוגיא ל"ש דסמכינן אכרוכי' אלא לקדשי הגבול. פי' רש"י אם כהן הוא אוכלי' בקדשי הגבול משהביא ראיי' על אשה זו שהיא כשרה לכהונה סומכין על הבנים הכרוכין אחריה לומר בניה הן ואינ' חללין אבל ליוחסין אם יש בהן בנות אינן נשואות לכהנים עד שיביאו ראיי' שהן בנותיה של זו ור' יוחנן אמר אפי' ביוחסין סמכי' אחזקה דכרוכין והקשו התוספו' דמשמע מ"מ צריך שיהיו כרוכין להאכילן בתרומה ובפרק האשה שנתארמלה אמרינן האומר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה אלמא לא בעינן שיהו כרוכין אחריה. ותירץ ר"ת דהאידנא סבר מעלין מתרומה ליוחסין. ור' יהוד' דסבר דנאמן להאכילו בתרומה סבר כמ"ד אין מעלין מתרומה ליוחסין. ואני כתבתי לשם תירץ אחר והוא עיקר ע"ש ומסיק ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מלקין על החזקות סוקלין ושורפין על התינוקות ופירש"י ליוחסין להכשיר כהונה מלקין על החזקות כדר' יהודא דא"ר יודא הוחזקה נידה בשכנותיה שראוה מלובשת בבגדי נידות' בעלה לוקה עליה משום נידה סוקלין ושורפין על החזקות כדרבה בר רב הונ' דאמר רבה בר רב הונא איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית בחזקת שהיא אשתו ואלו בניהם ואין אנו מכירים בהם בעדות גמורה נסקלים זה על זה אם בא הבן על האשה נסקל הבן עליה משום בא על אמו ונשרפין זה על זה אם בא האיש על הבת דבתו בשריפה. א"ר שמעון בן פדי א"ר יהושע בן לוי מעשה באשה שבאת' לירושלים ותינוק מורכב לה על כתפה והגדילתו בחזקת בנה ובא עליה והביאום לב"ד וסקלו' לא מפני שבנה ודאי אלא מפני שכרוך אחריה. תו מסיק בסוגיא דפליגי ר"י ור"ל אי שורפין תרומה על החזקה כי הא דתנן תינוק שנמצ' בצד העיסה ובצק בידו ופרש"י וא"כ בידוע שנטל מן העיסה ר"מ מטהר וחכמי' מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח פי' בקו' בשרצים ונבילות שבאשפה

והקשו התוס' כיון שהתינוק אינו ודאי טמא א"כ אמאי נקט תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ליתני שנגע בעיסה ועוד דאמרינן בתוספת' מפני מה אמרו שהתינוק טמא משום דנשים נידות מגפפות ומנשקות אותו והכא מפרש משום דמטפחות באשפה לכן פר"ת שהתינוק ודאי טמא כדמפרש בתוספת' ולכך נקט שנמצא בצד העיסה ובצק בידו דהשתא ספק הוא אם נטלה מן העיסה וטימא את העיסה או שמא אדם טהור נכנס לשם ונטל את העיסה ונתן לתינוק ובהא פליגי ר"מ ורבנן דר"מ מטהר דתלינן באדם טהור וחכמי' מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח פי' בעיסה ויש לנו לומר שנטלה והווינן בה מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה בחזקת טהורה עומדת וסמוך מיעוט דאין מטפחין לחזקה דעיסה איתרע לי' רובא דלר"מ לא בטל מיעוטו לגמרי דשמעינן לי' דחייש למיעוט' הלכ' במקומו עומד וכי משכח מידי לאצטרופי' בהדי' מצרפינן ורבנן סברי מיעוט' כמאן דלית' דמי דלא חיישי למיעוטי רובא וחזקה רובא עדיף וקי"ל הלכת' כרבנן אמר ר"ל משום ר' אושעיא זו היא חזקה ששורפין עליה את התרומה חזקת תינוקות שמחזיקין לטפח שורפין עליה את התרום' דהאי מטמאין דקאמרי רבנן לשרוף קאמרי ר' יוחנן אומר אין זו חזקה ששורפין עליה את התרומה וכי אמרי רבנן לתלות קאמרי אלא איזו חזקה לר"י ששורפין עליה את התרומה כדתנן העיסה בתוך הבית ושרצים צב הדומ' לצפרדע וצפרדע מטפלים שם הלב טמא וצפרדע טהור ונמצא חתיכות בעיסה ואין ידוע אם של שרצי' או אם של צפרדעי' אם הבית מוחזק להיות שרצים מצויין שם יותר מצפרדעים טמאה אף לשרוף דחזקה ורובא דאית' קמן הוא אם רוב צפרדעי' טהור'. והלכת' כוותי דר"י דאע"ג דר"ל אמר משו' ר' אושעי' משו' דתני' כוותי' דתני' ב' דברי' יש בהם דע' לשאו' דדוק' ברה"י ספיקו טמא ובר"ה ספיקו טהור דאלו דב' שאין בו דעת לישאל קי"ל דאפי' ברה"י ספיקו טהור תינוק ועוד אחר'. תינו' הא דאמרן עוד אחרת מאי היא עיסה בתוך הבית ותרנגולים ומשקים טמאים שם ונמצאו נקורי' שנקרו תרנגולי' בעיסה תולין לא אוכלין ולא שורפין דחיישינן שמא שתו התרנגולים ממשקה הטמאים ובעוד המשקה טופח בחרטומו נקרו העיסה. ומדקאמר ב' דברי' הללו עשאום כמי שיש להם דעת לישאל ושנינו בא' מהם תולין מכלל דתינוק תולין א"ר יהושע בן לוי ל"ש אלא במשקה לבנים או אדומים צלולים שבבואה של תינוק ניכר בהן. אבל משקים אדומים עכורי' לא דאם איתא דנקיר מידע ידיעי:

סימן כ

דין דאיש א' אסור להתייחד עם א"א מדאוריית' אפי' עם נשים הרבה ואם אשתו עמו מותר להתייחד אפי' עם אחת ובגוי' אפי' אשתו עמו אסור. ואשה א' מותרת להתייחד

עם ב' אנשים ודווקא אם חד מינייהו כשר כדמפורש בסי' כ"א. ומותר לאדם להתייחד עם אמו ועם בתו וגם מותר לישן בן קטן עם אמו ובת קטנה עם אביה בקירוב בשר. ועל יחוד דפנוי' גזרו ב"ד של דוד ועל איסור ביאה של גויה ב"ד של חשמונאי גזרו. ועל יחוד דגויה גזרו ב"ד של הילל:

מתניתין לא יתיחד אדם עם שתי נשים מפני שדעתן קלות וה"ה עם ג' כמו שנפרש לקמן בסימ' כ"ב. ושתיהן נוחת להתפתות ולא תירא זו מחבירת' שאף היא תעשה כמותה אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים שהא' בייש מחבירו. ר"ש אומר אף איש א' מתייחד עם ב' נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו. וכתבו התוספו' דאין גירסא זו נכונה דמשמ' דלרבנן אפי' אשתו עמו אסור להתייחד עם ב' נשים ואפי' לר"ש עם שתי נשים ואשתו הוא דשרי אבל אשה אחת ואשתו עמו אסר ובפ' אין מעמידין גבי הא דתנן לא יתייחד אשה עמהן ובעי עלי' בגמרא במאי אלימא בחד ודכוותי' בישראל מי שרי והתנן לא יתייחד כו' ומסיק כשאשתו של גוי עמו גוי אין אשתו משמרתו ישראל אשתו משמרתו משמע דבאשה אחת נמי שרי היכא דאשתו עמו ומדלא מוקי לה כר"ש משמע דאפי' לרבנן נמי אתי' לכן נראה לר"י דה"ג ר"ש אומר אף איש א' מתייחד עם ב' נשי' ובזמן שאשתו עמו ישן עמהם בפונדקי מפני שאשתו כו'. ואתאן אפי' כרבנן ואפי' עם אשה אחת וכן גירסת הרי"ף והרא"ש והלכה כרבנן מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם הבן עם אמו וכן הבת עם אביו בקירוב בשר ביניהם כשהם קטנים ואם הגדילו זו ישנה בכסות' וזה ישן בכסותו. ומסיק בסוגיא מה"מ א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצד' רמז ליחוד מן התורה מניין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית ובן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתיחד עם כל העריות שבתורה. כתב בסמ"ג וז"ל כתב רבינו משה שאיסור יחוד עריות מפי הקבלה. אמנם רמוזה על המקר' בפרק בתרא דקידושין ובפ' אין מעמידין אמרי' בפירו' יחוד דאורייתא הוא ויליף כי האי מכי יסיתך בן אמך כו'. וכתב הרי"ף והרא"ש אחריו ויחוד דפנויה אסור מב"ד של דוד דגרסינן אמר רב באותה שעה גזרו על יחוד של פנויה ויחוד דגויה נמי אסור מגזירת שמאי והלל דאמר אבימי משמיה דרב פתן ויינן ושמנן ובנותיהן כולן מי"ח דבר הן והיינו יחוד דגויה דאלו בא על הגויה ב"ד של חשמונאי גזרו ע"כ וכן כתב הסמ"ג.

סימן כא

דין בדין זה יבואר דהא דאמרינן דאש' מות' להתייחד עם ב' אנשים דוקא כשיש אחד מהן שלא הוחזק בפריצות אבל הוחזקו בפריצות אפי' עם עשרה נמי לא ואפי' עם כשרים

דוקא בעיר אבל בשדה עד שיהיו ג' שתים כשרים וא' אפי' פריץ או גוי ואין חילוק בין ילדה לזקנה או יופי או כעורה. ושני חדרים זה לפני' מזה שאין לפנימי דרך לצאת לחוץ אלא דרך חיצונ' בין נשים בפנימי' ואנשי' בחיצונה בין איפכא בכל ענין אסור משום יחו' אפי' נשים ועבדים הרבה:

פיסקא אבל אשה אחת מתייחדת כו' אמר רב יודא ל"ש אלא בכשרים אבל בפריצים אפי' בעשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה עשרה במטה בחזקת שהי' מתה וקילקלו עמה ואשת איש היתה אמר רב יוסף תדע דמחברי בי עשרה וגנבי ולא מיכספי אהדדי אמר רב יהודא אמר רב ל"ס אלא בעיר אבל בדרך עד שיהו ג' שמא יצטר' א' מהן להשתין מי' ונמצאת א' מהן מתייחד עם הערו' כך כתבו הרי"ף והרא"ש אחריו ולא הביאו הא דאמר שמואל ל' יהודא וכי אנא ואת כשרים בתמיה בעינן כשרים כר' חנינא בר פפא וחביריו משום דאין זה מן הדין אלא מחמיר היה על עצמו וכן כתב הר"ן וז"ל לא שנו אלא בכשרי' משמע דהיינו שני בני אדם סתם שלא הוחזקו בפריצות ואע"ג דבגמרא אמרי' דמהדר לי' שמואל לרב יודא דכי אמרינן שפיר דמי לאו כגון אנא כגון ר' חנינא בר פפא מידת חסידות היתה שלא היה מחזיק עצמו בכשר אבל הרמב"ם כת' בפ' כ"ב מה' איסורי ביאה לא תתייחד אשה א' אפי' עם אנשים הרבה וכו'. משמע דס"ל דמדינא קאמר א"כ למה כת' בסמוך לה ההוא דאנשים מבחוץ ונשים בפנים כו' שנראה שאין לה ענין אלא א"כ אשה א' מותרת להתייחד עם סתם אנשים ע"כ וכך הסוגייא בגמרא אמר רב כהנא נשים מבחוץ ואנשים מבפנים אין חוששין משום יחוד לפי שהחצונ' אין להם דרך לפני' ואיך יתיחד אחד עם הנשים אבל הפנימים יש להם דרך לחוץ הלכך נשים מבפנים ואנשים בחוץ חוששין שמא יכנס האחד לפני' ולא ירגישו בו חביריו. אבל אנשים בפנים ונשי' בחוץ אין חוששין דשמא תכנס היא בפנים לא איכפת לן דאשה מתייחדת עם שני אנשים ואם א' מהן יוצא לחוץ לבית הנשים אין זה יחוד דמסתפי שמא יוצא א' מחביריו אחריו שהרי דרך הפנימים על החיצוני'. אמר אביי השתא דאמר רב כהנא הכי ותנא דמתנית' איפכא אנו נעבד לחומרא ע"כ והשת' לדברי הרמב"ם ז"ל דהאי אנשים מבפנים איירי דוקא בכשרים כר' חנינא ודוח' הוא:

והסמ"ק תפס שיטתו ממש כדברי הרמב"ם שכת' וז"ל אמרינן בפרק בתרא דקידושין לא תתייחד אשה אחת אפי' עם אנשים הרבה עד שתהא שם אשתו של א' מהם אלא א"כ הן כשרים כר' חנינא בר פפא וחביריו ואפשר שסמך על הירושלמי דסיפא שהביא שכת' שם ר' חייא ב"ר יוסי שלח בתר איתתיה אמר יתבון עמה תלתא תלמידים שאם יפנה אחד מהם תתיחד עם השנים וס"ל מדאמר תלתא תלמידי' משמע דוקא חשובי'

מאוד ואין זו ראייה דאפשר סתם תלמידים קאמר וכך היה המעשה שאמר שילכו עמה ג' מתלמידיו אחריה וה"ה באחרי' סגי וכן עיקר ונראה הא דקאמר בפריצ' אפי' בעשרה לא היינו כולהו פריצים אבל חד כשר וחד פריץ מתבייש הכשר מן הפריץ וכן הפריץ אינו עושה שום דבר בפני הכשר ומ"ה בדרך נמי סגי בשנים כשרים ואף השלישי נמי פריץ ומ"ה סמכו האידנא נמי בעגלין אפי' הוא גוים אם יש שני אנשים כשרים אצלה. אבל עם המון בעו"ה לא נזהרו בזה והולכי' למרחקים עם עגלי' שומר אחד וזה אינו ראוי כלל ויש שסומכין היכא שבא אשה קצת בימים שאינו בתואר פנים כל כך כמו ילדה וחילוק זה [לא] מצינו ואדרבה מצינו שבהמתן של צדיקי' חביבין עליהם יותר מנשותיהם וא"כ שמא השומר יעשה צרכיו ונמצאת מתייחדת עם הגוים. וכן לא ילך אשה לקבץ עם שני אנשים כשרים ואין נזהרין בעונותינו מזה. ומעשה באשה שהלכה עם שני אנשים בדרך ואנסוהו כתבתי בפ"ק דכתובות סימ' מ"ח עוד מדיני יחוד נכתוב אי"ה בסימ' שאח"כ:

סימן כב

דין בדין זה יבואר דלוקין מלקות מרדות מי שמייחד עם הפנויה אבל מותר לישא בקרובותיה כגון אמה או בתה ואחות' וגם אינ' נאסרת לכהן משום זונה וגם אין לוקין מי שמייחד עם נשואה לא אותו ולא אותה וכ"ש דאינ' אסורה על בעלה ואם הפתח פתוח לר"ה או ביש בעלה בעיר אפי' איסור' נמי ליכא אם לא שהיא בעלת ברית לו וגייס' בי' והוא שיהי' הוא בן י"ג שנים והיא בת ג' ויום א'. או שהיא בת י"ב מנה והוא בן ט' שני' ויום א' אבל פחות ממנו מותר. ומי שיצא עליו שם לעז שעבר עבירה אותו מלקין מכת מרדות ומכריזין עליו שנלקה משום אל בני והאידנא שאנו בגלות ואין יכולת בידינו ללקות אף שהוא מוחז' לחשוד על העריות אין מלקין אותו אלא גוערין בו בנזיפה ומאיימין אותו שאם לא יתנהג כשורה יבדילוהו מהם. וא"א שטענה על א' שהוא רודף אחריה והוא מכחישה אינ' נאמנת ליסרו ולהענישו אבל גוזרין עליו נידוי שלא ידבר עמה מטוב ועד רע וכן לא ידור עמו בשכונה אחת:

אמר רב מלקין על היחוד מכות מרדות ואין אוסרין על היחוד ופי' רש"י לאוסר' על בעלה. וכ' התוס' וז"ל מלקין על היחוד פי' בקונ' דאיירי בפנויה דהכי מוקי לן בסמוך ואין אוסרין על הייחוד מיירי בייחוד אשת איש וקשה דא"כ לצדדין קתני רישא בפנויה. וסיפ' באשת איש. ונרא' לפרש דסיפ' נמי מיירי בפנוייה ולאוסר' לכהן משום זונה. ומיהו קשה דתנן בפ"ק דכתובות הית' מעוברת ואמרו לה מה טיבו על עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא ר' יושיע אומר אינה נאמנת ופריך עלה בגמרא אהא דאמר רב הכא אין אוסרין על הייחוד ומשני מעלה עשו ביוחסין ולפי מה שפירש דמיירי לאוסרה לכהן

לא משני תלמודא התם מידי דהא הכא מיירי ליוחסין ואפ"ה אמרינ' דאין אוסרין וי"ל דלעולם מיירי ליוחסין. והא דמשני התם מעלה עשו ביוחסין שאני התם דאינה נאמנת משום דמודה היא שנבעלה והכא דקאמר דאין אוסרין היינו משום שאינ' מודה שנבעלה ולי נראה לפרש כדבריו דבסיפא נמי באיסור אשת איש קמיירי ואפ"ה לק"מ וה"ק אין אוסרי' על הייחוד ר"ל שמותר ליקח אמה או אחותה או בתה אף שהמינ' עם הפנויה אסור באלו כדאית' במסכת יבמות שמתוך שלבו גס בה יזנה עמה גם אחר שנשא אמה או אחותה אבל משום יחוד אין אוסרין ודוק אמר רב אשי לא אמרן אלא ביחוד פנויה אבל ביחוד דאשת איש לא שלא תהא מוציא לעז על בני'. מר זוטרא מלקי ומכריז פי' ומכריז עליה שלא זינתה אלא נתייחדה א"ל רב נחמן מפרטי' לרב אשי מר נמי לילקי ומכריז א"ל איכא דשמע ולא שמע בהא. לכאור' נראה דווקא דאות' אין מלקין משום לעז אבל אות' מלקין דמאן ידע דבעבור' היא נלקה. ומ"ה מיושב רש"י שפיר מה שפי' אם בעלה בעיר אין חוששין משום ייחוד להלקות הלא בלאו הכי אין מלקין משום לעז ואף הר"מ לא הקשו על רש"י מזה מידי אלא וודאי ה"ק בעלה במיר אין חוששין אף להלקותו רק שהטור א"ע כת' להדיא שאף אותו אין מלקין משום לעז וצ"ע תו מסיק אמר רב מלקין על לא טובה השמועה שנאמ' אל בני כי לא טובה השמועה פי' אל בני לאו יש כאן כי לא טובה השמועה גם זה מלקות מדרבנן הוא. וקרא אסמכת' בעלמא. ומסיק מר זוטרא מותיב ליה אפסירא על כתפיה ומקרי לי' אל בני להודי' שעל לאו זה הוא נלקה ותימא לי למה השמיטה הרי"ף והרא"ש ההיא עובדא דמכריזין וא"ל דסבירא כרב אשי דלא מהני הכרזה דאיכא דמשמע ליה בהא ולא שמע בהא דלמא דווקא גבי יחו' אמר רב אשי דחוששי' משום לעז אפי' מכריזין ומ"ה לא מלקינן אבל הכא דמלקינ' אף הוא בוודאי סבר דמכריזינן כתב רבינו ירוחם וז"ל החשוד על שום א' מהעריות דין הוא שיתרו אותו שלא יעבור על פתח בית' ואם יעבור ילקו אותו והריב"ש כת' בסי' ר"ה על אשת איש שטענ' על איש א' שהו' רודף אחרי' והו' מכחיש' שאין להאמינ' כדי ליסרו ולהענישו אבל כדי להפרישה מאיסור' יגזרו עליו נידוי לבל ידבר עמה מטוב ועד רע וכן לא ידור עמה בשכונה א' ואם הוא מוחזק בעיניהם לחשוד על העריות ראוי לגעור בו בנזיפה ולאיים עליו שאם לא יתנהג כשורה יבדילוהו מביניה' לרעה וידיחוהו בב' ידים כמו שאז"ל מלקין על לא טובה השמוע' וכמו שכת' הרמב"ם בפ' כ"ד מהל' סנהדרין יש לב"ד בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה וכו' עכ"ל, משמע מדבריו שאין מלקין אפי' מי שהוא מוחזק וחשוד בעריות אלא לגעור בו בנזיפה ולאיים עליו וגם מימי לא ראיתי ולא שמעתי ללקו' על זה והיינו טעמא דבעו"ה פעמים אין יכולת בידינו

מפני השררה של האומות וגם מפני הקרובי' והוא דומה למי שאמרו בדקו עד מקום סכנה. תו מסיק בעל בעיר אין חוששין משום יחוד פירש"י להלקות דמסתפי מבעל השתא אתא. והקשו התוס' משמע מתוך פירושו הא איסור' איכא וא"כ מאי פריך בסמוך על רב יוסף דקאמר שקולו דרגא מתותי ביבי והאמר רבא בעלה בעיר אין חוששין כו' נהי דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא לכן פירשו אין חוששין כלל משום יחוד ואפילו איסורא ליכא וכן יראה דעת הרמב"ם והסמ"ג וכן דעת רוב המחברים א"ר יוסף פתח פתוח לר"ה אין חוששין משום יחוד רב ביבי איקלע לבי רב יוסף בתר דכריך ריפתא אמר להו שקולי דרגא מתותי ביבי שאכלו בעליה וירדו רב יוסף ואשתו ואמר שקולו דרגא כו'. פי' שלא ירד ותתייחד ופרי' והאמר רב בעלה בעיר אין חוששין משום כו' שאני רב ביבי דששבינת' הוה פי' בעלת ברית לו וגייס ביה וז"ל הסמ"ג אשת איש שהיה בעלה בעיר אין חוששין לייחוד מפני שאימת בעלה עלי' ואם היה זה גס בה כגון שגדל עמה או שהיתה קרובתו לא יתייחד עמה אעפ"י שבעל' בעיר כמו שאמר רב יוסף שקולו דרגא מתותי ביבי ע"כ עוד כתב בסמ"ג לא גזרו אלא על ייחוד שיהא האיש בן י"ג והאשה בת שלשה ותימא אם צריכין להיות בר עונשין א"כ גבי דידה נמי תיבעי י"ב שנים ויום אחד ואי לאו בעי בר עונשין אלא שיהו ראויין לביאה א"כ גבי זכר נמי תסגי בט' שנים ויום אחד וראיתי ברמב"ם לא כת' הכי אלא תינוקות בת ג' שנים ולמטה ובן תשע שנים ולמטה מותר להתייחד עמהן שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויין לביאה וצ"ל דהסמ"ג סבר דעכ"פ צריך שיהא א' בר עונשין ואפ"ה אם הוא בן י"ג שנים ויום א' אסור להתייחד עם אשה אפי' היא בת ג' שנים ויום א' שראוי' לביא' ואם היא בת י"ב שנים ויום א' אסורה. נמי להתייחד עם מי שהו' בן ט' שנים ויו' א' שראויה לביא' וכן משמ' בהרמב"ם למעיין בו:

סימן כג

דין דמותר לאדם להתייחד עם אחותו ואסור לדור עמה אבל דר עם אמה ובתה והמחמיר שלא להתיחד עמהן תע"ב ומותר לכתחלה לייחד עם הבהמה ולשכוב עם הזכר בקירוב בשר והמחמי' בזה מחזי כיוהרא ותקנו חכמים שיספרו נשי בב"ה עם זו. ואסו' לת"ח לשכון בחצר שיש שם אלמנה אא"כ אשתו עמו וכן אסור לאלמנה לגדל כלב בתוך ביתה וכן לא תקנה עבדים זכרים. וראוי לכל אדם לקדש עצמו לפנות לבו לדברי תורה ויסיר מחשבתו מהבלי עולם שרוב העולם נכשלים בגזל ומיעוטן בעריות והכל באבק לשון הרע ומן השחוק ומן השכרות ומן היחוד שהוא הגורם הגדול ובלימודו תורה מתפנה מכולם:

פיסקא מתייחד אדם עם אמו כו' אמר רב יודא אמר רב אסי מתייחד אדם עם אחותו פי' רש"י לפרקים אבל אינו דר תמיד אצלה בייחוד בבית ודר עם אמו ועם בתו כי אמרה קמי' דשמואל א"ל אסור להתייחד' עם כל העריות שבתורה ואפי' עם בהמה תנן מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקירוב בשר תיובתא דשמואל אמר לך שמואל וליטעמך הא דתניא אחותו וחמותו ושאר כל עריות שבתורה אין מתייחד עמהם אלא בעדים. בעדים אין שלא בעדים לא. אלא תנאי היא דתניא א"ר מאיר הזהרו בי מפני בתי להיות עמי ועם בתי שלא להתייחד עמה. א"ר טרפון לאנשי ביתו הזהרו בי מפני כלתי ליגלג עליו אותו תלמיד א"ר אבא משום ר' חנינא בן גמליאל לא היו ימים מועטי' עד שנכשל אותו תלמיד בחמותו תו מסיק אפי' עם בהמה אסור להתייחד אביי מכלליה מכולא דברא פרש"י כשהיה הולך בשדה בגירסא בייחוד היה מונע הבהמות מכל השדה ד"א שאינו מניח להיות רועה והבהמות בשדה אחת רב חנן מנהרדעא איקלע לבי רב כהנא לפום נהרא חזייה דקא יתיב וקא גריס וקיימה בהמה קמיה א"ל לא סבר מר אפי' עם בהמה. א"ל לאו אדעתא אבל מ"מ התוס' כתבו וז"ל נראה דהני אמוראי חומרא בעלמא קא עבדי ואנן קי"ל כרבנן דר' יודא דאמרו לו לא נחשדו ישראל על משכב זכור. ולא על בהמה ולענין יחוד עם הקרובות דפליגי בי' תנאי ואמוראי הלכה כמו שכתב הרא"ש וז"ל פסקו התוס' דהלכת' כרב אסי לפי שנרא' שהיה גדול משמואל כדאמרינן שמואל לא עייל קמי' דרב אסי ולא היה זה מחמת זקנה דהא שמואל בימי ר' היה כדאית' בב"מ ואסיא דר' על ידו מתעביד ורב כהנא חבירו של רב אסי היה אמרו בירושלמי דהוה עלם סגי פי' ילד מאז כשעלה לא"י בעובד' דר' יוחנן בהגוזל קמא וכ"ש רב אסי שהיה יותר ילד ממנו שבכל מקום מזכיר רב כהנא לפני רב אסי אע"ג דכל הני אמוראי דבסמיך מחמרי אפי' בבהמ' איכא למימ' דמחמירין על עצמן וכל המחמיר תבא עליו ברכה. והנה מה שכתב וכל המחמיר תבא עליו ברכה. על יחוד דעריות דהיינו אמו ואחותו וכן איתא בספר מצות גדול אבל יחוד דבהמה ומשכב זכור לא נחשדו ישראל על כך ואי בעי האידנא להחמיר מיחזי כיוהרה. והרמב"ם נמי פסק להיתר כרב אסי וכתב הר"ן טעם לדבר דה"ל סתם במתניתן ומחלוק' בברייתא והלכה כסתם וליכא למימר סתם ואח"כ מחלוקת הוא דברישא תנן מתייחד אדם עם אמו ומשמע דכ"ש עם בהמה מדאמר שמואל והדר תנן לא ירעה ודוק כו'. דדלמ' רועה שאני מפני שרועה תמיד בקביעות. כתב הסמ"ג תקנו חכמים שיהיו הנשים מספרות זו עם זו בב"ה כדי שלא יכנוס שם איש משום יחוד, ואסור לת"ח לשכון בחצר שיש בו אלמנה אעפ"י שאינו מתייחד עמה מפני החשד אלא אם כן אשתו עמו וכן אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד כדאית'

בפ' אין מעמידין ולא תקנה אשה עבדי' זכרים ואפי' קטנים מפני החשד וכו'. וכל זו העתיק מן התלמוד הנה והנה וכן הוא ברמב"ם וכתב עוד אמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן ואמר עוד שרוב העולם נכשלים באיסור גזל. ומיעוטן בעריות והכל באבק לשון הרע לפיכך ראוי לאדם לקדש עצמו לפנות לבו לדבר תורה ויסור מחשבתו מהבלי עולם ומן השחוק ומן השכרות ומן הייחוד שהוא הגורם הגדול:

סימן כד

דין דמותר לאדם להתייחד עם ב' יבמות ועם ב' צרות ועם אשה ויבמת' ועם אשה ובת בעלה ועם אשה ותינוקת היודע טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה אפי' בדרך אבל לילך עם עגלי גוי בדרך אסור לסמוך על התינוקת:

מסקינן בסוגיא אמר רבא מתייחד אדם עם שני יבמות ועם שני צרות ועם אשה ויבמת' ועם אשה ובת בעלה ועם אשה ותינוקת היודעת טעם ביאה ואינן מוסרות עצמן לביאה. ומזה נהגו הנשים ליקח שומר בת קטנה אבל אינן נזהרין מלכווין שתהא דווקא יודעת טעם ביאה ואינם מוסרתם. גם בדרך לילך ביחידי עם עגלי של גוי יש לחוש שהגוי לא יקפיד על הקטנה וח"ו יאנס אות' ע"ז תחלתה באונס וסופ' ברצון ומעשה כזו שמעתי או שמא תלך היא עמו למקום צנועה ותזנה עמו בלא ידיעת התינוק. ע"כ צריכה עוד שומר ישראל ושתי יבמות פשיטא דשרי אף בדרך ואין שייך לומר עליה שמא אחת תלך לצרכה כי דרך הנשים לילך יחד כי האי דאמרינן נשים מספרות בבית הכסא. ודין חמותה הבאה לאחר מכאן כתב' בפרק האשה שהלכה.

סימן כה

דין בדין זה יבואר הא דמותר לבת לישן אצל אביה ובן אצל אמה בקירוב בשר דוקא שלא הגיע הבת לי"א שנה ויום א' והבן לי"ב שנה ויום א' וגם שהבת אינה בושה לעמוד ערומה בפני אביה. וכן האם אינה בושה לעמוד ערומה לפני בנה וגם אינה מקודשת ואז מותר אפי' שערות צמחו ושדים נכונו. אבל אם היא מקודשת או בושה לעמוד ערומה אפי' היא קטנה מאוד או שהגיע הבת לי"א שנים ויום א' אפי' אינה בושה ולא מקודשת אפי' באין שערה צומח ושדים נכונו אסור לישן עמהן בקירוב בשר אלא הוא בכסותו והיא בכסות' וגם יבואר הכל לפי מה שעיניו רואות וגם שמושל ביצרו ויכול להתגבר עליו מותר לו לדבר ולהסתכל בערוה ולשאול בשלומה. ועל זה סומכין כל העולם שמשתמשים ומדברים ומסתכלים בנשים אבל מ"מ במרחץ אסור לשמש לו בשפחות. ואם רואה שיצרו מושל ומתגבר עליו הרבה יעשה הרחקה לעצמו שלא ידבר כלל עם א"א ואפי' בבגדי צבעוני' אסור להסתכל:

פיסקא הגדילו זה ישן בכסותו כו'. ובגמרא אמר רב אדא בר עזא אמר רב אשי תינוקות בת ט' שנים ויום אחד והביאה שערות דכי איכא שדים נכונו ושערך צומח הוא דמגרי בהו פי' רש"י וסברה להאי כהאי מ"ד דבת ט' שנים ויום א' שהביאה שערות סימן הן מכאן ואילך אבל מקודם לכן שומא הוא תינוקת בת י"ב שנה ויום א' קרי ליה גדול' א"ד תינוקות בת י"ב שנה ויום א' תינוק בן י"ג שנה ויום א'. וזה וזה כדי שיהו שדים נכונו ושערך צומח פי' בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא דתינוקות בעינן שדים נכונו בסימני נערות ובסימני שבדדין אלא דללישנא קמא אי אתי' שערות מט' שנים ולמעלה הוי סימן גמור וללישנא בתרא הוי שומא עד בת י"ב שנה ויום אחד. אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא ל"ש אלא שאינה בושה לעמוד לפניו ערום אבל בושה לעמוד לפניו אסור מ"ט יצר אלבשה וכן גירסת הרמב"ם והרא"ש אבל גירסת הרי"ף ל"ש אלא שבושה לעמוד לפניו אבל אינו בושה לא. ואין הכרע לגירסתו ע"כ אין להקל. והנה מהרר"י בסימ' ל"ג בתשובה פסק כהאי לישנא קמא דבסוגיא דבת ט' שנים ויום א' שאין למאן דשמא בחלו דדיה ואז הוו הסימנים למטה סימן גמור אפי' תוך הזמן ולית' כלל לדבריו דבדוחק אמרינן בפ"ק דיבמות דבנים הרי הן כסימני' ואפי' גבי בנים דוקא שתלד בנים של קיימא אבל לא נפלים כ"ש דבוחל הדדין אינן כסימנין ועוד אפי' רש"י גופא איכא לדקדק מדפי' דסבר כמ"ד דמבת ט' ויום א' הוו שערות סימנים וכו'. ואמאי הוצרך רש"י לפרש כן דלמא אתא ככ"ע ושאני הכא דאיכא שדים נכונו כמו שמסיק אלא ש"מ שאין חילוק. ועוד דהת' גופא מניין דחשבינן כגדולה ממש שמא לא חשבינן לענין גדולה אלא לענין תשמיש במגרו בה כמו בן י"ב ויום א' דבוודאי אינו גדול לכ"ע אלא דחשבינן כגדול. וכ"ש לפי דעת הרא"ש שהיא גירסא משובשת וז"ל זו היא גירס' הספרים. וקשה דלא מצינו בשום מקום גבי תינוקת בת ט' שנים וגרס דגירס' משובשת היא ובפ' מי שמתו גבי ק"ש קתני אם היו בניו ובני ביתו קטנים מותר פי' לקרות ק"ש אם ישן עמהם בקירוב בשר ועד כמה תינוקת בת ג' שנים ויום אחד תינוק בן ט' שנה ויום א'. א"ד תינוקות בת י"א שנה ויום א' ותינוק בן י"ב שנה ויום אחד וזה וזה כדי שיהיו שדים נכונו פי' קרובי' לשדים נכונו פי' שהיא שנה הסמוכה לגדלות ע"כ והלכה כלישנא בתרא וכדברי הרא"ש להחמיר ולאסור שנה לפני גדלות כתב הרי"ף וז"ל א"ר אבהו ל"ש אלא דמיקדשא אבל לא מיקדשא לית לן בה ומשמע לפי גירסתו דקאי אבושה לעמוד לפניו ערומה והשיג עליו הרא"ש וכת' לא ראיתי גירסא זו בספרים וגם מעובדא דרב אחא בר אבא דשקיל לבת ברתיה בכנפיה א"ל רב חסדא חתניה לא ידע מר דמיקדשא משמע דכי מיקדשא בכל ענין אסור פי' אפי' קטנה מאוד וא"כ דלעיל דיהיב שיעור ע"כ בלא מיקדשא איירי

והר"ן נמי השיגו. מסקינן בסוגיא רב אחא בר אבא אקלע לבי רב חסדא חתניה שקלה לבת ברתה בכנפיה א"ל לא סבר לה מר דמיקדשא פי' אין אדוני יודע שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מא"א א"ל עבר לה אדרב דאמר רב יודא ואיתימא ר' אלעזר אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמ' בפלוני אני רוצה מר נמי עבר לה אדשמואל דאמר שמואל אין משתמשין באשה כלל א"ל אנא כאידך דשמואל ס"ל דאמר שמואל הכל לשם שמים. וכתבו התוס' על זה אנו סומכי' השתא שאנו משתמשי' בנשי' ע"כ. אבל מ"מ להתיר שישמש במרחץ ע"י שפחות נראה פשוט לאיסור וכמו שכת' בפ' אעפ"י סי' כ"ז כת' הריטב"א בסוף מסכת קידושין הכל לשם שמים וכן הלכת' דהכל לפי מה שאדם מכיר בעצמו ואם ראוי לעשות לו הרחקה ליצרו עושה ואפי' להסתכל בבגדי צבעונים של אשה אסור כדאית במסכת ע"ז ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל בבגדי צבעונים של אשה ולדבר ולהסתכל בערוה ושואל בשלום אשה והיינו ההיא דר' יוחנן דיתיב אשערי טבילה ולא חייש לאיסור ע"ה. ור' אמא דנפקי לי' אמהתא דבי קיסר וכמה מרבנן דמשתעי בהדי ההיא מטרונית' ורב אדא בר אהבה שאמר בכתובות דנקיט כלה אכתפיה ורקידו ביה ולא חייש להרהורא מטעמא דאמרן אלא שאין ראוי להקל בה אלא חסיד גדול שמכיר ביצרו ולא כל ת"ח בוטחין ביצריהן כדחזינן בשמעתין כל הני עובדא דמייתי ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואמונתו בתורה שדברי תורה עומדין לו לאדם בילדותו ונותנין לו אחרית ותקוה לזקנתו שנאמ' עוד ינובון בשיבה דשנים ורענני' יהיו עכ"ל:

סימן כו

דין דאסור לחבק ולנשק אחותו או אחות אביו בין גדולה בין קטנה וכן כל קרובות המביאות להרגל דבר איסור כגון הושטת כלי מיד אשתו נידה לידו. אבל שאר נשים שאין לבו גס בהן כמו אלו מותר לשמש בהן בהושטות כלי וכיוצא באלו:

פסקא כתב הטור וז"ל המחבק או המנשק א' מכל העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם כגון אחותו הגדולה ואחות אביו וכיוצא בזה אעפ"י שאין לו שום הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר זה אסור שאין קרובות לערוה כלל בין גדולה בין קטנה חוץ מהאב לבתו מותר לדבקה ולנשקה ולישן עמה בקירוב בשר וכן האם עם בנה כל זמן שהם קטנים הגדילו שיש לבת י"א שנה ולבן י"ב שנים זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה ואם הבת בושה לעמוד מפני אביה ערומה או נתקדשה אפי' היא קטנה אסורה וכן אם האם בושה לעמוד בפני בנה ערומה אסורה אפי' הוא קטן ע"כ. והרמב"ם שכתב נישאת פירשו המגיד משנה דלאו דווקא קאמ' וה"ה נתקדשה כדעת הטור כת' הרשב"א

בתשובה וז"ל אהא דאמרינן בפרק קמא דשבת עולא הוה מנשק לאחתיה אבי ידייהו ואבי חזייהו ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא כל שום קריבה בעלמא אסור משום לך לך אמרי לנזירא קי"ל כהא בתרייתא לאיסור. ומ"מ לא אסרו אלא קריבה המביא לידי הרגל דבר כישן עמהם אפי' הוא בבגדו והיא בבגדה וא"נ בנשיקה ואפי' אבי ידייהו. וכן אפי' הושטת כלי מיד אשתו נידה לידו אסור לפי שלבו גס בה ובקירוב מועט איכא למיחש להרגל דבר עבירה. אבל בשאר נשי' שאין לבו גס בהן מלאכות אלו כגון הושטת כלי וכיוצא בהן אין בהן משום הרגל עבירה למי שאין לבו גס בה וקרוב הוא לדברי הריטב"א דלעיל:

סימן כז

דין דלא ירגיל איש שאין לו אשה להיות מלמד תינוקות וכן אשה שאין לה איש להיות מלמדת תינוקי' ואם יש לאשה איש או לאיש אשה אפי' אינן עמהן בעיר מותר וגם מותר להם לרעות בהמות ומותר לישן עם איש אחר שגם אין לו אשה בטלית א':

לא ילמוד אדם רווק סופרים פי' אדם פנוי שלא נשא אשה מעולם לא ירגיל עצמו להיות מלמדי תינוקות ולא תלמוד אשה סופרים ומפרש בגמרא טעמא רווק משום אמהת' דינוק' שמצויות אצלו להביא את בניהם לבית הספר ואשה משום אביה' דינוקא. ר' אליעזר אומר אף מי שאין לו אשה, איבעיא להו כשאין לו אשה כלל ומוסיף את"ק דאמר רווק שלא נשא אשה מימיו ואתא ר' אליעזר למימר אפי' היתה לו ומתה אבל יש לו ואינה שרויה אצלו מותר או דלמא בשאינה שרויה אצלו. ת"ש את מי שיש לו ואינה שרויה אצלו לא ילמוד סופרי'. ומ"מ אין הלכה כר' אליעזר ואין אסור אלא רווק שלא נשא אשה מעולם. ומ"מ נראה דאפשר דלאו דווקא קאמר אפי' אלא מי שאין לו אשה עתה קאמר וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג והטור מי שאין לו אשה כו'. כתב בסמ"ג מדברי הרמב"ם וכן הטור ואין צריך שיהא אשת המלמד שרויה אצלו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו ומשמע שאם אינה שרויה בעיר דאסור ואין לזה הכרע כלל דנהי דרווק לאו דווקא קאמר מ"מ דווקא שאין לו אשה כלל דומיא דרווק אבל יש לו אשה דהוי קצת פת בסלו שיכול לשלוח אחריה או לבא אצלה לא מיתגרי בי' יצר הרע כל כך לא שמענו דאסור גם תימה לי על הרמב"ם דמ"ש מאשה שלא תלמוד לקטני' דמשמע אפילו בעלה בעיר רק שאינו דרה עמה מדלא מחלק כמו גבי איש או יהיו שניהם אסורים או שניהם מותרים וצ"ל דהרמב"ם הולך לשיטתו שכתב וז"ל מי שאין לו אשה לא ילמוד תינוקות מפני שאמהות הבנים דאות לבית' ונמצא מתגרה בנשים וכן אשה לא תלמוד קטנים מפני שאבותיהן באין בגלל בניהם ונמצא מתייחדי' עמהן

וא"ר צריכין אנו לדקדק מפני מה כתב גבי אשה הטעם משום גירוי ולא משום ייחוד אלא משום דקשה לי' דאי משום יחוד אפי' הי' לו אשה אסורה מאחר שאינה עמו בבית דהא גבי אשה שלא תלמוד כו' דאסור משו' יחוד אפי' בעלה בעיר מאחר שאינו עמה בבית אלא הטעם משום גירוי הוא ולכן אסור אף כשאין לו יחוד דמסתמא יש לו תינוקת הרבה וג"כ מקצת מהן גדולים שאין איסור יחוד שייך בפניהם ומ"מ גירוי איכא מה שאין כן דגבי אשה שייך יחוד ולא שכיחי תינוקות הרבה ג"כ כי אם מעט וגם כן קטנים דגדולים קצת גופייהו. אסורים משום יחוד דגבי אשה שייך יחוד שהרי בוודאי יבואו אביהן בגלל בניהם תדיר כדמשמע לישנ' דהרמב"ם ופעמים שיבואו עמה' לידי יחוד ממש אבל באיש אינו יחוד בוודאי דאין הכרח שיבואו האמהות תדיר עם הילדים כי כל כבודה בת מלך פנימה ואף אם באות לפרקי' פעמים אינו יחוד או מחמת התינוק או כה"ג אבל גירוי מ"מ איכא. תו שנינו ר' יודא אומר לא ירעה רווק בהמה שלא יתאוה לה ולא יהיו ישינים שני רווקים בטלית אחד שלא יבואו לידי משכב זכור וחכמים מתירין שלא נחשדו ישראל במשכב זכור ובהמה והלכה כחכמים ולא הוי סת' ואח"כ מחלוקת דלעיל תנינן סתמא דמותר להתייחד עם אמה כו'. וכ"ש עם בהמה מדאמ' שמואל אפי' עם בהמתו דהכי איירי ברועה כדפרישית לעיל בשם הר"ן:

סימן כח

דין דכל שמלאכת אומנתו נעשית לנשים והנשים צריכות לו אסור ליחד עם נשי' אפי' אשתו עמו ולא ילמוד בנו מלאכה הנוהגת בין הנשי' ולא חמר גמל ולא ספן קדר ולא להיות רועה בהמות שלו ולא להיות חנוני אלא מלאכ' נקיה וקלה. ויתפלל למי שהעושר והנכסי' שלו שיתפרנס ממנה שלא בצער וילמוד אותו תורה שממנו אוכל פירותיה בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב. ויבואר בו דהחמרין רובן רשעים והגמלין רוב' כשרים והספנין רובן חסידי' והטוב שברופאי' לגיהנם והכשר שבטבחים שותפו של עמלק ויבואר ג"כ דזקני ע"ה כל זמן שמזקינין דעתן מטורפת עליהם וזקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מיושבת עליהן:

מתניתין כל מי שעסקו בין הנשים לא יתייחד עם הנשים פי' רש"י כל שמלאכת אומנתו נעשית לנשים והנשי' צריכות לו לא יתייחד אפי' עם נשים הרבה לפי שלבו גס בהן וכולן מחפות עליו ואלו איש אחריני בין ב' נשים תנן אבל עם ג' או ד' שפיר דמי בוודאי וראייתו מדתנן לא יתייחד עם ב' נשים משמע הא ג' או ד' שרי דכיון דאיכא טוב' אי אפשר דלא מגלו אהדדי ואינו ראייה אלא משום דבעי למיתני סיפא אבל אשה אחת מתייחדת עם ב' אנשים נקט נמי ברישא עם ב' נשים וצ"ל לדבריו הא דקאמר לעיל

אנשים מבפנים ונשים מבחוץ כו'. דווקא בשתי נשים קאמר ודוחק הוא דסתמא משמע אפילו עם נשים הרבה אסור להתייחד לכן נראה כפי' התוספו' שפירשו ואפי' אשתו עמו הואיל ועסקו עם הנשים לבו גס בהם ואינו בושה מאשתו וכתב הרא"ש עוד וז"ל ור"ח ז"ל פירש כל שעסקיו עם הנשים אעפ"י שנושא ונותן תמיד עמהן לא יתייחד עמהן משמע שר"ל אעפ"י שהיה ראוי להתיר לו יותר משום דבעובדי' טריד או משום שאינו יכול ליזהר אפ"ה אסור וק"ל לפירושו דה"ל למיתני לעיל לא יתייחד איש עם שתי נשים ואפי' עסקו עמהן ע"כ. ועיקר כפי' הראשון ואף שהסמ"ג כתב כפי' רש"י. תו שנינן לא ילמוד אדם את בנו אומנות בין הנשים פי' הר"ן שהיא נוהגת בין הנשים. ר"מ אומר לעולם ילמוד אדם את בנו אומנות נקייה וקלה ויתפלל למי שהעושר ונכסים שלו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו רשב"א אומר מימי לא ראיתי חיה ועוף שיש להן אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא אלו שלא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי פרנסתי אבא גוריון איש צרידה אומר משום אבא גוריא לא ילמוד אדם את בנו חמר גמל ספן קדר פי' בעל קדירו' לפי שכל אלו אומניות ליסטים שכשלנין בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן הכרמים ופרות. רועה פי' רש"י בהמות שלו שמעבירין לרעות בשדות אחרים. וחנווני לפי שלומד האונאה להטיל מים ביין וצרורות בחטין. ר' יודא אומר משמו של אבא גוריא החמרין רובן רשעים. והגמלים רובן כשרי' שפורשין תמיד למקום גדודי חיות ולסטין ומשברין את לבן למקום הספנין רובן חסידים שיותר הם ברעדה מן הגמלים טוב שברופאים לגיהנם פי' רש"י לפי שאינו ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאות ואינו משבר את לבו למקום ופעמים שהורג נפשות ויש בידו לרפאות את העני ואינו מרפא והכשר שבטבחי' שותפו של עמלק שספיקי טריפות באין לידו וחס על ממונו ומאכילן. ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה בעה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא. ושאר כל אומנות אינן כן שכשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מוטל ברעב ומת אבל התורה אינו כן אלא משמרתו מכל חטא ורע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנתו בנערותו מהו אומר וקווי ה' יחליפו כח כו'. בזקנותו מהו אומ' עוד ינובון בשיבה וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן וה' בירך את אברהם בכל מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקתי ותורתי תו שנינן בסוף מסכת קנים וראוי לחברה

לכאן ר' שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מטורפת עליהן שנאמ' מסיר שפה לנאמני' וטעם זקני' יקח אבל זקני תורה אינו כן אלא כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה. וכת' הרמב"ם לשם בפירושו שנסמכה משנה זו למה שכתב לפניה. אמר ר' יושיע זהו שאמרו בב"ב כשהוא חי קולו אחד וכשהו' מת קולו ז' כיצד קולו ז' שתי קרניו ב' חצוצרות. ב' שוקיו ב' חלילין, עירו לתוף מעיו לנבלים בני מעיו לכינורות וי"א אף צמרו לתכלת ע"כ. והרי כשנפסד הכבש נתרבו בו המצות אמר ר' שמעון בן עקשיא בדומה לזה גם כן כגון תלמיד חכם שבשעה שהם נפסידים ונחלשי' ויפסיד גופם תרבה חכמתם ויתחזק שכלם יוסיפו שלימות' שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה.

הדרן עלך פרק עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין